

Република Србија

ПОВЕРЕНИК ЗА
ЗАШТИТУ
РАВНОПРАВНОСТИ

Зборник мишљења, препорука и упозорења Повереника за заштиту равноправности

збирка II | септембар 2013.

Зборник мишљења, препорука и упозорења
Повереника за заштиту равноправности

Зборник мишљења, препорука и упозорења
Повереника за заштиту равноправности

Уредница

Проф. др Невена Петрушић, повереница за заштиту равноправности

Издавач

Повереник за заштиту равноправности

За издавача

Проф. др Невена Петрушић

Редакциони одбор

Косана Бекер

Слободан Миливојевић

Данијела Стојименов

Ирена Јерковић

Лектура

Еурокоонтракт д.о.о., Београд

Дизајн корица

Импрес, Београд

Прелом и штампа

Дигимар, Београд

Тираж

500

Објављивање ове публикације финансира је Делегација ЕУ у Србији кроз ИПА 2011 пројекат "Спровођење антидискриминационих политика у Србији".

Садржај ове публикације је искључиво одговорност аутора/ауторки и не представља нужно ставове Европске уније.

Сви појмови који су у тексту употребљени у мушком граматичком
роду обухватају мушки и женски род лица на која се односе

Штапу публикације подржала је Европска унија кроз ИПА 2011 Пројекат „Спровођење антидискриминационих политика у Србији“. Пројекат има за циљ да ојача институционалне капацитете Канцеларије за људска и мањинска права Владе Републике Србије и Повереника за заштиту равноправности у ефикаснијем спровођењу антидискриминационих политика у складу са стандардима и добрим праксама Европске уније.

Пројекат спроводе:

САДРЖАЈ

Уводне напомене	13
I Мишљења и препоруке у поступку по притужбама због дискриминације	15
1. Притужбе због дискриминације на основу националне припадности	17
1.1. Притужба Националног савета бошњачке националне мањине против Министарства просвете због дискриминације на основу националне припадности у области образовања (дел. бр. 1575 од 12. 12. 2011. год.).....	17
1.2. Притужба М. о. љ. п. против Министарства унутрашњих послова због дискриминације на основу националне припадности у области пружања услуга (дел. бр. 1572 од 19. 12. 2011. год.).....	26
1.3. Притужба Д. з. р. д. м. против ПУ м. н. п. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања (дел. бр. 88 од 17. 1. 2012. год.).....	30
1.4. Притужба Д. з. р. д. м. против ОС А. с. л. д. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања (дел. бр. 84 од 20. 1. 2012. год.).....	34
1.5. Притужба Р. ц. м. против О. А. због дискриминације на основу етничке припадности у области јавног информисања (дел. бр. 489 од 19. 4. 2012. год.).....	40
1.6. Притужба М. Ј. Д. и В. Р. Б. против Министарства финансија због дискриминације на основу националне припадности у поступку пред органима јавне власти (дел. бр. 794 од 5. 6. 2012. год.)	45
1.7. Притужба Р. с. за м. против П. н. и м. д.о.о. Б. за дискриминацију на основу националне припадности у области јавног информисања (дел. бр. 959 од 25. 6. 2012. год.).....	62
1.8. Притужба К.п.д. против градоначелника Града Београда због дискриминаторних изјава на основу националне припадности (дел. бр. 1105 од 30. 7. 2012. год.).....	68
1.9. Притужба организације П. против Управе Града Београда због дискриминације на основу националне припадности у области становања (дел. бр. 1673 од 16. 10. 2012. год.).....	73

1.10. Притужба Р. против више лица и институција због дискриминације на основу националне припадности у области образовања (дел. бр. 1737 од 7. 11. 2012. год.).....	88
1.11. Притужба К.Т. против И. Л. због дискриминације на основу националне припадности у области рада (дел. бр. 2023 од 3. 12. 2012. год.).....	98
1.12. Притужба организације Р. против ОШ Ј. Ј. З. због дискриминације на основу етничке припадности у области образовања и васпитања (дел. бр. 07-00-00362/2012-01 од 22. 2. 2013. год.).....	106
1.13. Притужба удружења М.Б. против ОШ Дј. Ј. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања и васпитања (дел. бр. 07-00-00361/2012-01 од 22. 2. 2012. год.).....	121
2. Притужбе због дискриминације на основу пола/рода.....	133
2.1. Притужба М. Ђ. против Правног факултета због дискриминације на основу пола у области пружања услуга (дел. бр. 202 од 24. 2. 2012. год.).....	133
2.2. Притужба Г. Ђ. против П.у. Ц. Б. због дискриминације на основу пола у области образовања и васпитања (дел. бр. 631 од 17. 5. 2012. год.).....	142
2.3. Притужба Ј. Т. против дневног листа „П.” за дискриминацију на основу пола у области јавног информисања (дел. бр. 1021 од 6. 7. 2012. год.).....	151
2.4. Притужба З. М. Б. Б. Д. Ђ. против дневног листа „Б.” због дискриминације на основу пола у области јавног информисања (дел. бр. 1368 од 28. 9. 2012. год.).....	156
2.5. Притужба ГОФ ДС Панчево против града и Скупштине града Панчева због кршења Одлуке о равноправности полова (дел. бр. 336 од 4. 2. 2013. год.).....	165
3. Притужбе због дискриминације на основу сексуалне оријентације.....	173
3.1. Притужба О. з. л. њ. п. против професора М. Б. због дискриминације на основу сексуалне оријентације у области образовања (дел. бр. 168 од 18. 1. 2012. год.).....	173
3.2. Притужба С.Р. из К. против Е.С. у К. због дискриминације на основу сексуалне оријентације у области васпитања и образовања (дел. бр. 160 од 8. 2. 2013. год.).....	179
4. Притужбе због дискриминације на основу инвалидитета.....	189
4.1. Притужба Ј. М. М. против Б. а. због дискриминације на основу инвалидитета у области пружања услуга (дел. бр. 1567 од 9. 12. 2011. год.).....	189
4.2. Притужба М. Г. против НСЗ због дискриминације на основу инвалидитета у области рада и запошљавања (дел. бр. 906 од 15. 6. 2012. год.).....	194

4.3.	Притужба Н. о. о. с. и. против Првог основног суда у Београду због дискриминације на основу инвалидитета у поступку пред органима јавне власти (дел. бр. 1007 од 20. 6. 2012. год.).....	202
4.4.	Притужба М. З. против ГО Нови Београд због дискриминације на основу инвалидитета у поступку пред органима јавне власти (дел. бр. 962 од 11. 7. 2012. год.).....	210
4.5.	Притужба М. З. против Првог основног суда у Београду због дискриминације на основу инвалидитета у поступку пред органима јавне власти (дел. бр. 1010 од 17. 7. 2012. год.).....	217
4.6.	Притужба О. з. љ. п. против Града Ниша због дискриминације по основу инвалидитета у области коришћења јавних површина (дел. бр. 1181 до 29. 8. 2012. год.).....	222
4.7.	Притужба О. з. љ. п. из Н. против Дирекције за изградњу града Ниша због дискриминације на основу инвалидитета у области коришћења јавних површина (дел. бр. 1223 од 4. 9. 2012. год.).....	232
4.8.	Притужба А.Т. против привредног друштва В.Х. због дискриминације по основу инвалидитета у области рада и запошљавања (дел. бр. 1280 од 28. 9. 2012. год.).....	236
4.9.	Притужба Л. п. против града Шапца због дискриминације по основу инвалидитета у области пружања услуга (дел. бр. 1480 од 28. 9. 2012. год.)	240
4.10.	Притужба О.з.љ.п. против ЈП ПТТ саобраћаја Србија РЈ Ниш због дискриминације на основу инвалидитета у области пружања услуга (дел. бр. 1486 од 29. 9. 2012. год.).....	247
4.11.	Притужба О. з. љ. п. против Града Ниша, ГО Палилула и ЈКП Тржница због дискриминације на основу инвалидитета у области коришћења јавних објеката и површина (дел. бр. 1665 од 17. 10. 2012. год.).....	252
4.12.	Притужба С. п. и к. с. против лекарске комисије д. з. д. б. в. због дискриминације на основу инвалидитета у области пружања услуга (дел. бр. 1800 од 14. 11. 2012. год.)	260
4.13.	Притужба М. М. из И. против недељног листа С. Н. због дискриминације на основу инвалидитета у области информисања (дел. бр. 330 од 14. 2. 2013. год.).....	276
5.	Притужбе због дискриминације на основу политичког и верског убеђења	287
5.1.	Притужба Р.В. против НСЗ због дискриминације на основу политичког убеђења (дел. бр. 399 од 20. 4. 2012. год.).....	287
5.2.	Притужба удружења А. С. због дискриминације против Д. Ћ. из Н. због говора мржње и подстицања насиља против атеиста (дел. бр. 1080 од 30. 7. 2012. год.).....	293
5.3.	Притужба удружења А. С. против Православног богословског факултета због дискриминације на основу религијских уверења у области образовања (дел. бр. 1065 од 15. 10. 2012. год.).....	298

6. Притужбе због дискриминације по другим основима	309
6.1. Притужба О. С. против Т. к. а. д. због дискриминације на основу брачног статуса у области рада (дел. бр. 1638 од 19. 12. 2011. год.)	309
6.2. Притужба С. С. против ЈП због погоршања положаја на радном месту услед покретања поступка заштите од дискриминације (дел. бр. 1670 од 29. 12. 2011. год.)	315
6.3. Притужба Ј. М. против градоначелника Града Београда због повреде начела једнаког третмана у поступку органа јавне власти (дел. бр. 72 од 16. 1. 2012. год.)	317
6.4. Притужба М. С. против Центра за основну полицијску обуку МУП-а због дискриминације на основу држављанства у области стручног усавршавања (дел. бр. 360 од 21. 3. 2012. год.)	323
6.5. Притужба М. Б. против Привредног суда у Београду због дискриминације на основу брачног и породичног статуса у области рада и запошљавања (дел. бр. 590 од 7. 5. 2012. год.)	329
6.6. Притужба М. Б. против М. С. и Ц. због дискриминације на основу породичног статуса у области пружања услуга (дел. бр. 593 од 14. 5. 2012. год.)	335
6.7. Притужба С. б. Б. против ЈП „Суботица транс“ због дискриминације на основу места пребивалишта у области пружања услуга (дел. бр. 673 од 8. 6. 2012. год.)	342
6.8. Притужба Б. М. против А. С. Ц. због дискриминације на основу здравственог стања у области образовања (дел. бр. 902 од 11. 6. 2012. год.)	347
6.9. Притужба удружења Ф. против привредног друштва Т. због дискриминације на основу статуса непрофитног правног лица у области пружања услуга (дел. бр. 1056 од 8. 7. 2012. год.)	353
6.10. Притужба удружења Ф. против привредног друштва Т.С. због дискриминације на основу статуса непрофитног правног лица у области пружања услуга (дел. бр. 1057 од 8. 7. 2012. год.)	358
6.11. Притужба удружења Ф. против привредног друштва Б.И. због дискриминације на основу статуса непрофитног правног лица у области пружања услуга (дел. бр. 1058 од 8. 7. 2012. год.)	363
6.12. Притужба Т. Ш. против привредног друштва М. због дискриминаци је на основу породичног статуса у области рада и запошљавања (дел. бр. 1839 од 15. 11. 2012. год.)	368
6.13. Притужба З. Ф. против привредног друштва Г. Т. због дискриминације на основу чланства у синдикалној организацији у области радних односа (дел. бр. 188 од 18. 1. 2013. год.)	377
6.14. Притужба Г.О. против П.С. због дискриминације на основу чланства у политичким и другим организацијама у области рада (дел. бр. 309 од 5. 2. 2013. год.)	386

6.15. Притужба Н. Ј. из Б. против Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС због дискриминације на основу породичног статуса (дел. бр. 07-00-00425/2012-01 од 15. 3. 2013. год.).....	396
II Препоруке мера за остваривање равноправности	405
1. Препорука Вишем суду за предузимање мера за експедитивно спровођење и окончавање поступака у дискриминационим парницама (дел. бр. 1483 од 5. 12. 2011. год.)	405
2. Препорука Влади РС за усвајање мера равноправног остваривања права на подстицај за генетско унапређивање сточарства (дел. бр. 87 од 20. 1. 2012. год.).....	407
3. Препорука Универзитетима за усвајање мера за стицање равноправног третмана лица која су након стицања диплома променила име због промене пола (дел. бр. 335 од 16. 3. 2012. год.)	415
4. Препорука Секретаријату за социјалну заштиту града Београда за предузимање мера у циљу организовања градског превоза за особе са инвалидитетом (дел. бр. 516 од 9. 4. 2012. год.).....	421
5. Препорука судовима за предузимање мера у циљу поштовања начела хитности у поступцима за заштиту од дискриминације (дел. бр. 718 од 14. 6. 2012. год.).....	432
6. Препорука Републичком фонду за здравствено осигурање за предузимање мера за остваривање равноправности жена које планирају породицу, трудница и породиља (дел. бр. 1050 од 23. 7. 2012. год.)	434
7. Препорука предузећу И. за предузимање мера за спречавање објављивања огласа који садрже дискриминаторне услове (дел. бр. 1070 од 23. 7. 2012. год.).....	438
8. Препорука Министарству здравља Републике Србије за предузимање мера за обезбеђивање равноправности жена које планирају породицу, трудница и породиља (дел. бр. 1082 од 1. 8. 2012. год.)	442
9. Препорука Националној служби за запошљавање за укидање огласа за посао који садрже дискриминаторне услове за запошлење (дел. бр. 1130 од 9. 8. 2012. год.).....	447
10. Препорука граду Нишу за усвајање мера за остваривање равноправности ромске националне мањине (дел. бр. 1187 од 29. 8. 2012. год.).....	452
11. Препорука ЈП Дирекцији за изградњу града Ниша за усвајање мера за остваривање равноправности особа са инвалидитетом (дел. бр. 1232 од 4. 9. 2012. год.).....	456
12. Препорука граду Нишу за усвајање мера за подршку женама које трпе породично насиље (дел. бр. 1282 од 10. 9. 2012. год.).....	460
13. Препорука општини Пријепоље за усвајање мера за остваривање родне равноправности (дел. бр. 1262 од 10. 9. 2012. год.)	464

14.	Препорука Народној скупштини РС за усвајање мера за остваривање родне равноправности при формирању парламентарних делегација (дел. бр. 1257 од 11. 9. 2012. год.).....	467
15.	Препорука О. б. Ш. мера за остваривање равноправности у области запошљавања (дел. бр. 1964 од 3. 12. 2012. год.).....	472
16.	Препорука Министарству здравља за остваривање мера равноправности у раду лекарских комисија (дел. бр. 37 од 16. 1. 2013. год.).....	479
17.	Препорука мера за остваривање равноправности ГСП Београд и Секретаријату за саобраћај за омогућавање коришћења јавног градског превоза особама са инвалидитетом (дел. бр. 34-00-1/2013-02 од 5. 3. 2013. год.).....	484
18.	Општа препорука Банци Поштанској штедионици и Развојном фонду АП Војводине (дел. бр. 021-02-18/2013-02 од 17. 4. 2013. год.).....	493
III Законодавне иницијативе и мишљења о прописима.....		501
1.	Мишљење о одредбама Нацрта закона о бесплатној правној помоћи (дел. бр. 1570 од 19. 12. 2011.).....	501
2.	Иницијатива за измену Одлуке о образовању Фонда за младе таленте (дел. бр. 625 од 28. 5. 2012. год.).....	504
3.	Мишљење о појединим одредбама Радне верзије Закона о изменама и допунама закона о парничном поступку (дел. бр. 1705 од 5. 11. 2012. год.).....	509
4.	Мишљење о појединим одредбама Радне верзије Закона о изменама и допунама закона о ванпарничном поступку (дел. бр. 1704 од 5. 11. 2012. год.).....	512
5.	Мишљење о појединим одредбама Радне верзије Нацрта закона о медијацији (дел. бр. 1704 од 5. 11. 2012. год.).....	514
6.	Мишљење о појединим одредбама Радне верзије Закона о изменама и допунама закона о парничном поступку (дел. бр. 1705 од 5. 11. 2012. год.).....	516
7.	Мишљење о одредбама Предлога закона о изменама и допунама Закона о раду (дел. бр. 011-00-13/2013-02 од 22. 3. 2013. год.).....	519
8.	Мишљење о Предлогу закона о правима пацијената (дел. бр. 011-00-20/2013-02 од 9. 5. 2013. год.).....	522
IV Упозорења јавности		525
1.	Упозорење јавности на Међународни дан борбе против АИДС-а (дел. бр. 1465/2011 од 1. 12. 2011. год.).....	525
2.	Упозорење јавности на Међународни дан особа са инвалидитетом (дел. бр. 1466/2011 од 2. 12. 2011. год.).....	526
3.	Упозорење јавности на Међународни дан људских права (дел. бр. 1531/2011 од 10. 12. 2011. год.).....	526

4.	Упозорење јавности на Међународни дан сећања на жртве холокауста (дел. бр. 112/2012 од 27. 1. 2012. год.)	527
5.	Упозорење јавности на Међународни дан социјалне правде (дел. бр. 155/2012 од 20. 2. 2012. год.)	527
6.	Упозорење јавности на Међународни дан жена (дел. бр. 207/2012 од 8. 3. 2012. год.)	528
7.	Упозорење јавности о избору Заштитника грађана (дел. бр. 228/2012 од 13. 3. 2012. год.)	528
8.	Упозорење јавности поводом прославе синдиката правосуђа (дел. бр. 250/2012 од 17. 3. 2012. год.)	528
9.	Упозорење јавности поводом напада на Горанца Џелима Лимана (дел. бр. 173/2012 од 2. 3. 2012. год.)	529
10.	Упозорење јавности на Међународни дан борбе против расизма (дел. бр. 261/2012 од 21. 3. 2012. год.)	529
11.	Упозорење јавности на Светски дан Рома (дел. бр. 371/2012 од 8. 4. 2012. год.)	530
12.	Упозорење јавности на Међународни дан поноса ЛГБТ особа (дел. бр. 885/2012 од 27. 6. 2012. год.)	530
13.	Упозорење јавности поводом исељавања Рома у Лесковцу (дел. број 1083 од 1. 8. 2012. год.).....	531
14.	Упозорење јавности поводом предстојеће Параде поноса (дел. бр. 1311/2012 од 14. 9. 2012. год.)	531
15.	Упозорење јавности поводом напада на припаднике ЛГБТ популације (дел. бр. 1246/2012 од 9. 9. 2012. год.)	531
16.	Упозорење јавности на Међународни дан старијих особа (дел. бр. 1444/2012 од 1. 10. 2012. год.)	532
17.	Упозорење јавности на Међународни дан ненасиља (дел. бр. 1451/2012 од 2. 10. 2012. год.)	532
18.	Упозорење јавности поводом Забране Параде поноса (дел. бр. 1464 од 3. 10. 2012. год.)	533
19.	Упозорење јавности на Међународни дан толеранције (дел. бр. 1821 од 16. 11. 2012. год.)	533
20.	Упозорење јавности на Међународни дан људских права (дел. бр. 1972 од 10. 12. 2012. год.)	534
21.	Упозорење јавности поводом отпуштања трудница (дел. бр. 225 /2013 од 30. 1. 2013. год.)	534

22.	Упозорење јавности на Међународни дан жена (дел. бр. 06-00-4/2013-01 од 8. 3. 2013. год.).....	535
23.	Упозорење јавности на Међународни дан борбе против расизма (дел. број 337-00-3/2013-01 од 21. 3. 2013. год.).....	535
24.	Упозорење јавности поводом појаве антисемитских плаката у Београду (дел. бр. 021-02-12/2013-01 од 30. 3. 2013. год.).....	536
25.	Упозорење јавности поводом плаката против појединих НВО и медија (дел. бр. 021-02-14/2013-01 од 7. 4. 2013. год.).....	536
26.	Упозорење јавности на Светски дан Рома (дел. бр. 90-00-1/2013 - 01 од 8. 4. 2013. год.).....	537
27.	Упозорење јавности на Међународни дан борбе против хомофобије и трансфобије (од 17. 5. 2013. год.).....	537

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Пред Вама је Зборник мишљења, препорука и упозорења Повереника за заштиту равноправности, донетих у периоду од 1. децембра 2011. године до 30. маја 2013. године. Ово је други по реду Зборник који представља настојање да се јавности пружи увид у резултате рада Повереника за заштиту равноправности у поступању по притужбама и при имплементацији антидискриминационих прописа.

Од 5. маја 2010. године, када је започело формирање Стручне службе и обезбеђивање услова за рад институције, Повереник за заштиту равноправности постигао је значајне резултате у борби против дискриминације. Зборник мишљења и препорука представља својеврстан приказ тих резултата и одраз је тежње да они буду транспарентни и доступни на увид широј јавности.

Без обзира на, и даље, скромне капацитете и ресурсе којима институција располаже, Повереник за заштиту равноправности за три године постојања својим радом направио је велики позитивни помак у спровођењу *Закона о забрани дискриминације*.

Законом о забрани дискриминације одређене су надлежности Повереника које су у складу са међународним стандардима и упоредним искуствима. Повереник спроводи поступке по притужбама због дискриминације, овлашћен је да подноси тужбе за заштиту од дискриминације и прекршајне пријаве због прекршаја прописаних антидискриминационим прописима. У домену превентивног деловања, Повереник је овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације, да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације и да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности. Испуњавањем законом прописаних дужности, Повереник за заштиту равноправности, заједно са судовима и другим институцијама система, представља стожер у борби против дискриминације и један од промотера идеје и принципа равноправности.

Зборник који је пред Вама садржи 51 мишљење и препоруку, 18 препорука мера за унапређивање равноправности, 8 законодавних иницијатива и мишљења о прописима и 28 упозорења јавности. То су најважнији инструменти које Повереник за заштиту равноправности користи у заштити равноправности и борби против дискриминације. Мишљења и препоруке су разврстани према

основу дискриминације, док су остали акти разврстани према редоследу доношења. Сви акти су анонимизовани изузев оних препорука у погледу којих је Повереник за заштиту равноправности, у складу са законом, обавестио јавност да извршилац дискриминације није поступио по препоруци Повереника.

Надамо се да ће Зборник подстаћи све друштвене актере да још активније и ефективније делују на сузбијању дискриминације у Србији.

У Београду, 30. маја 2013. године

Др Невена Петрушић,
повереница за заштиту равноправности

I МИШЉЕЊА И ПРЕПОРУКЕ У ПОСТУПКУ ПО ПРИТУЖБАМА ЗБОГ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Повереник за заштиту равноправности је према *Закону о забрани дискриминације*¹ самостална и независна државна институција, специјализована за борбу против свих облика и видова дискриминације. Поред осталог, Повереник је надлежан да поступа по притужбама због дискриминације. На подношење ових притужби овлашћени су свако физичко и правно лице, укључујући и организације које се баве заштитом људских права и друга лица.

Мишљења и препоруке су акти од кључне важности за имплементацију антидискриминационих прописа и остваривање равноправности. Њих Повереник за заштиту равноправности доноси у поступку по притужбама због дискриминације.

Спровођењем препорука спречава се даље вршење дискриминације, уклања се стање дискриминације и санирају последице дискриминаторског поступања у мери у којој је то могуће.

У поступку по притужби који је једноставан и лишен претераних формалности, утврђује се чињенично стање увидом у поднете исправе, узимањем изјаве од подносиоца притужбе, лица против којег је притужба поднета и другог лица, као и на сваки други погодан начин, у складу са законом, а према околностима случаја. Врши се целовита правна анализа предмета, а по потреби и одговарајућа тестирања, прикупљају се статистички и други подаци и сл. Повереник настоји да се поступак спроведе без одуговлачења и са што мање трошкова. За подносиоце притужби поступак је потпуно бесплатан и мора се окончати у року од 90 дана.

По окончању поступка, Повереник доноси одлуку, у облику мишљења, о томе да ли је извршена дискриминација. Уз мишљење да је извршена дискриминација Повереник издаје и препоруку лицу против кога је поднета притужба о начину отклањања повреде права, остављајући му рок од 30 дана да поступи по препоруци и отклони повреду права.

Лице коме је препорука упућена дужно је да поступи по препоруци и отклони повреду права у року од 30 дана од дана пријема препоруке и да о томе обавести Повереника. Уколико се то не догоди, Повереник је овлашћен да донесе решење којим дискриминатору изриче меру опомене и оставља му нови рок

¹ Сл. гланик РС “, бр. 22/2009

од 30 дана за отклањање повреде права. Решење је коначно и против њега није допуштена жалба. Уколико у новом року од 30 дана дискриминатор не отклони повреду права, Повереник о томе обавештава јавност.

1. ПРИТУЖБЕ ЗБОГ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ НА ОСНОВУ НАЦИОНАЛНЕ ПРИПАДНОСТИ

1.1. Притужба Националног савета бошњачке националне мањине против Министарства просвете због дискриминације на основу националне припадности у области образовања (дел. бр. 1575 од 12. 12. 2011. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС“, бр. 22/2009), поводом притужбе Националног савета бошњачке националне мањине, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби Националног савета бошњачке националне мањине из Новог Пазара против Министарства просвете и науке због стављања у неповољнији положај припадника и припадница бошњачке националне мањине у области остваривања права на образовање на матерњем језику, утврђено је да приликом испуњавања законских овлашћења и дужности у оквиру своје надлежности Министарство просвете и науке Републике Србије није поступало дискриминаторно према бошњачкој националној мањини у остваривању права на образовање на матерњем језику.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је 29. јула 2011. године притужбу председника Извршног одбора Националног савета бошњачке националне мањине Е. Џ, изјављену против Министарства просвете и науке Републике Србије и министра Жарка Обрадовића. У притужби је наведено:

- да је припадницима бошњачке националне мањине у Републици Србији неоправдано онемогућено коришћење гарантованих права и да су стављени у неповољан положај због чега су постали национална мањина са најнижим степеном остварености националних права у области образовања на матерњем језику;

- да припадници бошњачке националне мањине ни на једном нивоу образовања не остварују право на образовање на босанском језику као свом матерњем језику, чиме је извршена дискриминација припадника бошњачке националне мањине у односу на припаднике других националних мањина којима је остваривање тог права омогућено.
- да је имплементација права на образовање на матерњем језику, припадницима бошњачке националне мањине, сведена на наставни план „Босански језик са елементима националне културе“ у основним школама у Новом Пазару, Сјеници, Тутину и само у једној школи у Пријепољу, и то у рангу изборног наставног предмета;
- да је формирана заједничка радна група представника Националног савета бошњачке националне мањине и Министарства просвете Републике Србије и да је израђен „Модел образовања на босанском језику за санџачке Бошњаке у Републици Србији“ као стручни елаборат на основу кога би се у пракси остварило право на образовање на матерњем језику Бошњака у Србији. Примена Елабората изостала је од стране Министарства просвете, иако је 11. новембра 2009. године, поменутом министарству достављена заједно са Одлуком Извршног одбора Националног савета бошњачке националне мањине о усвајању Модела образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији донетом 21. септембра 2009. године, и премда је Елаборат о предлогу Модела образовања за санџачке Бошњаке усвојен 31. октобра 2009. године;
- да је адекватна примена права на образовање изостала и када је у питању издавање уџбеника матерњег језика („Босански језик са елементима националне културе“) јер су Бошњаци једина мањинска национална заједница у Републици Србији за коју није обезбеђена његова примена и штампање;
- да је 17. фебруара 2011. године, Национални савет бошњачке националне мањине обновио захтев Министарству просвете и науке за обезбеђивање наставе на матерњем босанском језику и поново доставио „Модел образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији“. Министарство просвете је проследило овај документ Заводу за унапређење образовања и васпитања, ради стручног мишљења на основу којег ће Министарство просвете предузимати даље активности.
- да је Завод за унапређење образовања и васпитања у свом мишљењу, између осталог, истакао: *„По нашем мишљењу, међутим, увођењем наставног предмета босански језик са елементима националне културе, као изборног предмета који омогућава изучавање посебности босанског језика, историје, културе и традиције санџачких Бошњака, обезбеђено је чување њиховог националног идентитета“*. Овакво мишљење Завода за унапређење образовања и васпитања припаднике бошњачке националне заједнице стављају у неравноправан положај са већинским српским народом и са припадницима осталих националних мањина којима се не спори право на извођење наставе на матерњем језику;

- да је у оквиру припрема за полагање завршног испита – мале матуре у основном образовању и васпитању за школску 2010/2011. годину – Министарство просвете и науке издало предвиђене збирке задатака из српског, односно матерњег језика и из математике. Збирке су штампане на српском језику, као и на језицима седам националних мањина – хрватском, мађарском, албанском, румунском, русинском, словачком и бугарском језику. Обзиром да збирке нису штампане и на босанском језику, као матерњем језику припадника бошњачке националне мањине, Министарство је дискриминисало Бошњаке у Републици Србији и ставило их у неравноправан положај.

Национални савет бошњачке националне мањине је уз притужбу доставио и следеће прилоге: Одлуку о усвајању Модела образовања за санџачке Бошњаке, број 194-09-2009, од 21. септембра 2009. године; Одлуку о усвајању елабората о предлогу образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији, број 253-09-2009, од 31. октобра 2009. године; Елаборат о Моделу образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији, од 3. новембра 2009. године; захтев министру просвете, број 34-02/2011, од 17. фебруара 2011. године и одговор министра просвете број, 680-00-00691/2009-06, од 1. априла 2010. године са мишљењем Завода за унапређење образовања и васпитања.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. *Закона о забрани дискриминације*, у току кога је тражено изјашњење Министарства просвете и науке и министра Жарка Обрадовића. Министарство просвете и науке је доставило изјашњење број 614-02-844/2011-02 у којем се наводи:

- да је изјашњење које се доставља повереници за заштиту равноправности припремљено у Сектору за развој образовања и међународну просветну и научну сарадњу, у чијој је надлежности, између осталог, учешће у планирању развоја образовања и васпитања у складу са усвојеним међународним конвенцијама, као и праћење и усавршавање образовања на језицима националних мањина;
- да Министарство просвете и науке, у складу са законом, предузима потребне мере и активности да обезбеди *Уставом* гарантовано право на очување посебности припадника националних мањина, односно школовање на свом језику;
- да Министарство просвете и науке примењује *Европску повељу о регионалним и мањинским језицима* и у поступању сарађује са националним саветима који представљају националне мањине у области образовања, културе, обавештавања на језику националне мањине и службене употребе језика и писма, учествују у процесу одлучивања, предлажу иницијативе итд;
- да члан 9. *Закона о основама система образовања и васпитања* регулише употребу језика и даје могућност да се припадници мањина образују на српском језику уз учење предмета Матерњи језик са елементима националне

културе, на свом матерњем језику или двојезично, и да присуство матерњег језика у настави у многоме зависи од ангажовања националног савета одређене националне мањине јер национални савет националне мањине предлаже Националном просветном савету опште основе предшколског програма, наставне планове и програме основног и средњег образовања и васпитања и основе васпитног програма, за садржаје који изражавају посебност националне мањине, а нарочито из области историје, музичког васпитања и ликовне уметности;

- да Министарство просвете и науке подржава заступљеност језика националних мањина у школама и излази у сусрет давањем сагласности скоро свим школама које поднесу захтев и за мање од 15 ученика и да активност унутар једне школе првенствено зависи од њиховог развојног плана, који доноси орган управљања, између осталог, и на предлог националног савета те се препоручује активнија улога националних савета по овом питању;
- од септембра 2009. године интензивирана је сарадња са Националним саветом бошњачке националне мањине и договорено је да ће бошњачки национални савет дефинисати колико ученика и у којим основним школама жели наставу на босанском језику, ко ће припремити рукописе уџбеника за наставу на босанском језику и одлучити да ли ће се доставити нов захтев за измену Годишњег плана и програма школа у којима би се настава одвијала на босанском језику за све разреде, од првог до седмог, или само за први и пети разред. Министарству просвете и науке је 11. новембра 2009. године достављен Елаборат о приједлогу Модела образовања за санџачке Бошњаке у Републици Србији, који је Национални савет самостално припремио.
- да је Елаборат прослеђен Заводу за унапређивање образовања и васпитања, ради давања стручног мишљења а на основу чијег мишљења је Министарство просвете и науке Националном савету бошњачке националне мањине упутило одговор 1. априла 2010. године, након чега све до 24. фебруара 2011. године, Национални савет бошњачке националне мањине није доставио потребне измене и допуне Елабората што је требало да учини у складу са упутством Завода;
- да је Национални савет бошњачке националне мањине упутио измењени предлог Министарству просвете и науке 24. фебруара 2011. године који је прослеђен 8. марта 2011. године Заводу за унапређивање образовања и васпитања, ради давања новог стручног мишљења. Завод за унапређивање образовања и васпитања је доставио 7. јула 2011. године допис којим је одговорио да не постоји законска основа за увођење нових предмета национална историја и музичка и ликовна култура Бошњака у наставни план, већ је могуће прилагођавање постојећих програма ликовне културе за 30% на босанском језику, историје у 15% садржаја, музичке културе до 60% у области певања и свирања и 20% у области слушања музике и да би увођење предмета босански језик са елементима националне културе са два часа недељно кроз изучавање посебности националне мањине било довољно;

- да је Национални савет бошњачке националне мањине упутио Министарству просвете и науке допис број 193-02/2011 од 22. јула 2011. године, у коме је доставио предлоге општих основа предшколског програма, наставне планове и програме за садржаје који изражавају посебност бошњачке националне мањине, за први и пети разред основног образовања и васпитања и први разред средњег образовања и васпитања, а који су достављени Националном просветном савету на поступање.

Закон о забрани дискриминације прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означава свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође је прописано да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом. Забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним, односно образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима. Закон забрањује и дискриминацију националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.

Ради правилног и потпуног утврђивања чињеничног стања у овом предмету било је потребно анализирати прописе који регулишу образовање, а посебно оне који се тичу образовања на језику националне мањине.

*Законом о основама система образовања и васпитања*² су уређени основи система предшколског, основног и средњег образовања и васпитања, односно сва питања од значаја за образовање и васпитање, а усклађен је са Уставом Републике Србије³ и другим законима – *Законом о забрани дискриминације*, *Законом о високом образовању*,⁴ *Законом о државној управи*,⁵ али и са *Законом о националним саветима националних мањина*⁶, у погледу стварања законског оквира за остваривање права националних савета националних мањина у области образовања.

² *Закон о основама система образовања и васпитања* („Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 и 52/2011).

³ *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006).

⁴ *Закон о високом образовању* („Сл. гласник РС“, бр. 76/2005, 100/2007, 97/2008).

⁵ *Закон о државној управи* („Сл. гласник РС“, бр. 79/2005 и 101/2007).

⁶ *Закон о националним саветима националних мањина* („Сл. гласник РС“, бр. 72/2009).

Национални просветни савет је институција од великог значаја за питања васпитања и образовања, прати и омогућава развој и унапређује квалитет предшколског, основног и средњег општег и уметничког образовања. Доноси одлуке већином гласова⁷, а његове чланове бира Народна скупштина Републике Србије. Министарство просвете и науке обезбеђује услове за обављање административно-техничких послова за потребе Националног просветног савета, али нема утицај на одлуке Националног просветног савета. Ово је нарочито важно ако се има у виду да су неке од надлежности Националног просветног савета да доноси основе програма предшколског васпитања и образовања, наставне планове и програме основног и средњег општег и уметничког образовања и васпитања, део наставног плана и програма средњег стручног образовања и васпитања, да утврђује постојање потребе за новим уџбеницима, доноси план уџбеника и предлаже министру одобравање уџбеника и наставних средстава. *Закон о националним саветима националних мањина* прописује да национални савет националне мањине предлаже Националном просветном савету опште основе предшколског програма, наставне планове и програме основног и средњег образовања и васпитања и основе васпитног програма. Исто важи и за садржаје који изражавају посебност националне мањине, а нарочито из области историје, музичког васпитања и ликовне уметности, програм основног и средњег образовања и васпитања за језик националне мањине и језик, односно, говор националне мањине са елементима националне културе.

Анализирајући одредбе ова два закона, нарочито у делу који се односи на надлежности Националног просветног савета, не може се закључити да је Министарство просвете и науке дискриминисало бошњачку националну мањину, као ни министар који је надлежан да донесе програм основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина **на предлог националног савета националне мањине и мишљења Националног просветног савета**. Сагласно томе, Министарство просвете и науке није ни овлашћено да предлаже програме основног и средњег образовања и васпитања за припаднике националних мањина јер такве програме министар доноси, али након мишљења Националног просветног савета и на предлог националног савета националне мањине. Министарство просвете и науке није могло да предложи и да донесе програме основног и средњег образовања за припаднике бошњачке националне мањине без предлога Националног савета бошњачке националне мањине и мишљења Националног просветног савета.

Ово је важно питање и са аспекта различитог степена остварености права на образовање националних мањина јер од националног савета одређене националне мањине зависи на који начин и у ком степену ће бити предузимане активности из области образовања. Национални савети националних мањина предузимају различите активности, па се не могу очекивати идентични резултати у остваривању права на образовање. Такође, ни интереси различитих националних мањина нису исти, а разлике се додатно јављају у зависности од јединица локалних самоуправа и активности које предузимају сами припадници националне мањине кроз различите локалне органе.

⁷ 43 члана са председником/цом

За предмет ове притужбе је од значаја и надлежност органа установе образовања. *Законом о основама система образовања и васпитања* регулисан је састав, надлежност и начин именовања и разрешења органа управљања. Орган управљања има трипартитну структуру и чине га по три представника запослених у установи образовања, три представника родитеља и три представника које предлаже јединица локалне самоуправе. Неке од надлежности органа управљања су да доноси програм образовања и васпитања, развојни план, годишњи план рада и да усваја извештаје о њиховом остваривању, вредновању и самовредновању. Поред тога, разматра и поштовање општих принципа, остваривање циљева образовања и васпитања и стандарда постигнућа и предузима мере за побољшање услова рада и остваривање образовно-васпитног рада. Прописано је да школски програм између осталог садржи и обавезне и изборне предмете и модуле у зависности од образовног профила и разреда, као и факултативне предмете, начине остваривања и прилагођавања програма двојезичног образовања и друга питања од значаја за школски програм. Школски програм доноси школски одбор (орган управљања), по правилу сваке четврте године, а у складу са наставним планом и програмом. Важно је нагласити да у установи у којој се образовно-васпитни рад изводи на језику националне мањине, чланови органа управљања (представници јединице локалне самоуправе) именују се уз прибављено мишљење одговарајућег националног савета националне мањине. У установи у којој се у већини одељења образовно-васпитни рад изводи на језику националне мањине или за које је утврђено да су од посебног значаја за националну мањину, национални савет националне мањине предлаже три члана – представника јединице локалне самоуправе. Када је у питању средња стручна школа у којој се у већини одељења образовно-васпитни рад изводи на језику националне мањине или за коју је утврђено да је од посебног значаја за националну мањину, Национални савет националне мањине као представника у органу управљања од три члана, најмање једног предлаже из реда представника социјалних партнера из подручја рада школе. *Законом о националним саветима националних мањина* прописано је да у установама образовања у којима се образовно-васпитни рад изводи и на језику националне мањине, или у којима се изучава говор, језик или култура националне мањине као посебан наставни предмет, национални савет даје и мишљење о предложеним кандидатима за чланове органа управљања. Ово важи и за установе у којима се у већини одељења образовно-васпитни рад изводи на језику националне мањине или за које је утврђено да су од посебног значаја за националну мањину.

Надаље, свака установа образовања има и **савет родитеља** где су сразмерно заступљени и представници националне мањине у установи у којој образовање стичу припадници националне мањине. Савет родитеља предлаже и представнике родитеља ученика у оквиру органа управљања, предлаже мере за осигурање квалитета и унапређивања образовно-васпитног рада, учествује у поступку предлагања изборних предмета и у поступку избора уџбеника, разматра предлог програма образовања и васпитања, развојног плана, годишњег плана рада, извештаје о њиховом остваривању, вредновању и самовредновању и др.

Из наведених одредаба јасно произлази да у установама у којима образовање и васпитање стичу припадници националне мањине, кроз рад органа установе (орган управљања установом образовања и савет родитеља), постоји могућност да се кроз законом прописане надлежности ових органа заступају интереси и потребе националне мањине. И из овога се може закључити да Министарство просвете и науке није дискриминисало бошњачку националну мањину јер нема утицаја ни на избор чланова органа управљања, као ни на то шта ће предложити нпр. савет родитеља неке установе, односно како ће поступати конкретни орган управљања приликом доношења програма образовања и васпитања, развојног плана установе, годишњег плана рада и др.

Ради обезбеђивања квалитета образовања и васпитања основане су и две установе које обављају **развојне, саветодавне, истраживачке и стручне послове** за све нивое образовања. То су Завод за унапређивање образовања и васпитања и Завод за вредновање квалитета образовања и васпитања, у оквиру којих могу постојати и посебне организационе јединице за питања образовања националних мањина. Уџбеници и наставна средства која се користе у остваривању образовно-васпитног рада предлаже надлежни савет, а одобрава министар. *Закон о националним саветима националних мањина* ово питање регулише тако што прописује да ако се образовно-васпитни рад остварује на језику националне мањине, Национални просветни савет предлаже министру давање одобрења за коришћење уџбеника и наставних средстава чији садржаји изражавају посебности националне мањине уз претходну сагласност националног савета. На предлог националног савета, министар даје одобрење за коришћење домаћих или увезених уџбеника на језику националне мањине у образовно-васпитном раду. Штампане уџбеника регулисано је и *Законом о уџбеницима и другим наставним средствима*⁸ који прописује да се уџбеник штампа на језику и писму националне мањине за ученике за које се образовно-васпитни рад изводи и на том језику.

Да би се утврдило постојање потребе за уџбеницима на језику националне мањине и за уџбеницима из предмета од интереса за националне мањине, потребно је да ту чињеницу утврди Национални просветни савет, али на предлог Завода и националног савета националне мањине. Исто важи и за одобравање уџбеника – да би министар могао да одобри уџбеник потребан је предлог Националног просветног савета и позитивно мишљење националног савета националне мањине. Такође, министар на образложен захтев одговарајућег стручног органа у школи, може да одобри уџбеник за одговарајући предмет и разред који је у употреби у земљи матици и који је штампан на језику и писму припадника националне мањине, уз прибављено позитивно мишљење националног савета националне мањине и Завода.

Из ове анализе може се закључити да ни у погледу издавања уџбеника на језику националне мањине Министарство просвете и науке не дискриминише бошњачку националну мањину јер министар само одобрава издавање уџбеника онда када је за тим и утврђена потреба, а и то на основу предлога националног савета националне мањине. Поступање Министарства просвете и науке у од-

⁸ *Закон о уџбеницима и другим наставним средствима* (Сл. гласник РС 72/2009).

носу на издавање уџбеника на језику националне мањине је за све националне мањине исто јер министар може да одобри издавање једног таквог уџбеника тек након предузимања законом прописаних активности од стране савета.

Кад су у питању збирке задатака из српског, односно матерњег језика и из математике, које су штампане у оквиру припрема за полагање завршног испита – мале матуре у основном образовању и васпитању за школску 2010/2011. годину – према подацима којима повереница располаже, оне су штампане само на језицима оних мањина који се користе у школама у којима се комплетна настава изводи на тим језицима. У време штампања збирки задатака није био одобрен захтев Националног савета бошњачке националне мањине за организовање наставе на босанском језику. С друге стране, треба имати у виду да према *Правилнику о програму завршног испита у основном образовању и васпитању* и *Програму завршног испита у основном образовању и васпитању* који је саставни део овог Правилника, ученици који стичу основно образовање на језику националне мањине уместо српског имају право да полажу матерњи језик.

Приликом одлучивања у овом предмету повереница за заштиту равноправности је имала у виду да је Министарство просвете и науке у контакту са Националним саветом бошњачке националне мањине и да предузима активности из своје надлежности у циљу обезбеђивања образовања за бошњачку националну мањину на нивоу и на начин за који је бошњачка национална мањина заинтересована, у складу са законом.

Ценећи утврђене чињенице и прописе повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. тачки 1. *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљење да Министарство просвете и науке није поступало дискриминаторно према припадницима и припадницама бошњачке националне мањине у остваривању права на образовање на матерњем језику.

1.2. Притужба М. о. љ. п. против Министарства унутрашњих послова због дискриминације на основу националне припадности у области пружања услуга (дел. бр. 1572 од 19. 12. 2011. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС“, бр. 22/2009), поводом притужбе М. о. љ. п. из Н, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби М. о. љ. п. из Н. против Министарства унутрашњих послова – Полицијска управа Н, није утврђено да је у поступку за издавање личне карте извршен акт дискриминације према П. Џ. из Н, на основу личног својства – припадности ромској националној мањини.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је 21. октобра 2011. године притужбу М. о. љ. п, поднету у име и уз сагласност П. Џ. из Н, против Министарства унутрашњих послова, Полицијске управе Н. У притужби је наведено:

- да је Министарство унутрашњих послова, ПУ Н. онемогућило остваривање права П. Џ. на лична документа (личну карту) јер је ромске националности, чиме је извршена дискриминација на основу националне припадности;
- да је П. Џ. до мајчине смрти живео у насељу бр. ..., након чега је смештен у Дом за смештај деце без родитељског старања у Н. јер му се отац налазио на издржавању казне затвора;
- да је у дому постао пунолетан, али да захтев за издавање личне карте, пропустом надлежних служби из дома, није благовремено поднет;
- да се након пунолетства враћа у кућу где је живео пре мајчине смрти, код ујака, која се налази на адреси ... бр.;
- да је 29. септембра 2011. године (не може са сигурношћу да тврди који је датум у питању јер није добио потврду о пријему), предао захтев да добије личну карту у званичном поступку, али да је пар дана касније добио обавештење да не може да му се изда лична карта на основу пребивалишта;

- да је покушао да добије личну карту на основу боравишта (члан 5. став 3. *Закона о личној карти*⁹), али му је саопштено да та одредба важи само за особе са Косова и Метохије;
- да је Полицијска испостава Ц. К. П. Ц. послала позив у којем је назначена адреса на којој борави, али да службеница која прима документа ову чињеницу није узела у обзир, уз образложење да свака полицијска испостава ради самостално.

М. о. љ. п. доставила је и сагласност П. Ц. да могу у његово име да поднесу притужбу Повернику за заштиту равноправности; позив Полицијске испоставе Ц. К. број: 3К-959/11 од 6. октобра 2011. године и уговор о коришћењу стана бр. 4490/270 од 31. децембра 1996. године, закључен између Стамбеног предузећа и В. Ц.

Повереница за заштиту равноправности је спровела поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и са чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је у току поступка затражено изјашњење Министарства унутрашњих послова, ПУ Н.

Министарство унутрашњих послова, ПУ Н, Одељење за управне послове доставило је изјашњење 17/2 број 205-8239/2011 од 28. новембра 2011. године у којем је наведено:

- да је увидом у списе предмета утврђено да је П. Ц. из Н. поднео захтев за пријаву пребивалишта дана 28. септембра 2011. године;
- да је уз захтев приложио уговор о коришћењу стана на адреси у Н, ... број ... на име покојног В. У. (МКУ Н. текући бр. ..., страна ... за годину 2004) као носиоца станарског права;
- да су идентитет П. Ц. потврдили сведоци Е. У. и Р. С, обоје из Н, ... бр. ...;
- да је надлежни орган поступио сходно одредбама члана 5. *Закона о пребивалишту и боравишту грађана*¹⁰ којим је прописано да се од грађанина приликом пријаве пребивалишта и боравишта и пријављивања адресе стана може затражити да покаже личну карту или другу исправу на основу које се може утврдити његов идентитет или доказати друге чињенице од значаја за пријављивање и да се под другом исправом подразумева нарочито уговор о коришћењу стана, власнички лист, уговор о подстанарском односу и др.
- да су грађани дужни да, између осталог, приложе на увид и доказе о правном основу коришћења стамбене јединице на којој пријављују своје пребивалиште;
- да, у ситуацијама када подносилац захтева за пријаву пребивалишта није уједно и власник стана на адреси на којој пријављује своје пребивалиште, неопходна је сагласност власника непокретности да се исти пријави на адреси његовог стана;

9 „Службени гласник РС“, бр. 62/2006 и 36/2011

10 „Сл. гласник СРС“, бр. 42/77 – пречишћен текст, 24/85, 6/89 и 25/89 и „Сл. гласник РС“, бр. 53/93, 67/93, 48/94 и 101/2005 – др. закон

- да наводи из притужбе нису основани обзиром да је П. Ц, приликом подношења захтева за пријаву пребивалишта, навео да је адреса на којој има намеру да живи ... бр. ... за коју нема доказ о власништву, већ је приложио уговор о коришћењу стана на адреси ... бр. ...;
- да су лица која су потврдила његов идентитет пријављена на адреси бр. ..., на коју гласи и захтев П. Ц, али да сведоци немају доказ о власништву нити потврде о плаћеним рачунима на ту адресу;
- да су, у намери да утврде чињенично стање, упутили Допис Одељењу полиције, под бројем 205-5/11 од 7. новембра 2011. године, али да извештај о извршеној теренској провери нису добили до слања изјашњења на притужбу Поверенику за заштиту равноправности.

Закон о забрани дискриминације у члану 4. прописује општу забрану дискриминације тако што прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Одредбом члана 8. прописано је да до повреде начела забране дискриминације долази ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Одредбе *Закона о личној карти* прописују да право на личну карту има сваки држављанин Републике Србије старији од 16 година живота¹¹, а прописано је и да је држављанин старији од 16 година живота који има пребивалиште на територији РС, дужан да има личну карту¹². *Законом о боравишту и пребивалишту грађана*¹³ који је био на снази у време подношења захтева П. Ц. за издавање личне карте, било је прописано да су грађани дужни да пријаве своје пребивалиште¹⁴, а да се у том случају од грађанина може тражити да покаже личну карту или другу исправу на основу које се може утврдити његов идентитет или доказати друге чињенице од значаја¹⁵ под којима се подразумевају нарочито уговор о коришћењу стана, власнички лист, уговор о подстанарском односу, изјава подносиоца пријаве о намери да стално живи у месту које је пријавио као ново пребивалиште¹⁶. Такође, одредбом члана 5. става 3. *Закона о личној карти* прописано је да ће се држављанину који има право на личну карту, а нема пријављено пребивалиште на територији Републике Србије, издати лична карта на основу утврђеног боравишта са роком важења од две године.

Не улазећи у оцену да ли је Министарство унутрашњих послова – Полицијска управа Н, правилно примењивало прописе у складу са начелима добре

¹¹ Члан 2. став 1.

¹² Члан 3.

¹³ „Сл. гласник СРС“, бр. 42/77 – пречишћен текст, 24/85, 6/89 и 25/89 и „Сл. гласник РС“, бр. 53/93, 67/93, 48/94 и 101/2005 – др. закон

¹⁴ учинио Члан 2. став 1.

¹⁵ Члан 5. став 2.

¹⁶ Члан 5. став 3.

управе, повереница за заштиту равноправности констатује да уз притужбу и током поступка нису понуђени докази који би потврдили или оповргли наводе да је поступање ПУ Н. узроковано личним својством П. Џ. Због тога је дала је мишљење да у овом предмету није утврђено да је својим поступањем Министарство унутрашњих послова – Полицијска управа Н. извршило акт дискриминације према П. Џ. на основу његове националне припадности.

Повереница за заштиту равноправности користи прилику да подсети да је доношењем *Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији*¹⁷ (2009), Влада Републике Србије поставила као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији како би смањила разлике које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. Овај документ се поред других питања бави и питањем доступности личних докумената припадницима ромске популације. Право на правни субјективитет, односно право да особа буде призната пред законом, представља основно људско право и предуслов је за уживање свих осталих права гарантованих домаћим и међународним законодавством. Велики број Рома се суочава са озбиљним препрекама у уживању права да буде признат пред законом и да поседује документа. Без личних докумената, они су правно невидљиви, што их спречава да остваре елементарна људска права: право на здравствену и социјалну заштиту, образовање, рад и сл. Подаци наведени у *Стратегији* указују да велики проценат Рома нема важеће документе, а да 39,5% Рома нема исправне личне карте. Као неке од узрока оваквог стања, *Стратегија* истиче и **недовољну осетљивост запослених у надлежним органима када се ради о потребама ромске популације и недовољну флексибилност органа власти да се прилагоде ситуацији у којој се налазе Роми**. Ови наводи добијају потврду у пракси када се сагледа ситуација у којој се нашао П. Џ, који не живи у нелегалном насељу, већ у кући свог ујака, у којој је живео до смрти своје мајке, и који испуњава законске услове за издавање личне карте, али има тешкоћа да то своје право оствари у поступку пред ПУ Н.

Повереница за заштиту равноправности указује да је обавеза свих релевантних друштвених актера у Србији, а посебно државних органа, да покажу већи степен сензибилности у поступцима у којима су странке из осетљивих друштвених група и да учине све што је у њиховој надлежности да пруже неопходну подршку, како би се овим особама олакшало остваривање гарантованих права.

Повереница напомиње да није надлежна да оцењује да ли је Министарство унутрашњих послова, Полицијска управа Н, правилно примењивало прописе у спорном предмету, нити да се изјашњава о дужини трајању поступка по захтеву П. Џ. и поштовању принципа добре управе. Утврђивање ове врсте пропуста у надлежности је Заштитника грађана, коме се подносилац притужбе може обратити.

17 „Сл. гласник РС“, бр. 27/2009

1.3. Притужба Д. з. р. д. м. против ПУ м. н. п. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања (дел. бр. 88 од 17. 1. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (члан 33. став 1. тачка 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС“ бр. 22/2009), поводом притужбе Д. з. р. д. м. – О. к. из Н, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

ПУ М. Н. П. је формирањем сегрегисане групе припремног предшколског програма у истуреном одељењу у ОШ А. С. Л. Д, село В. – Б. код Н. П, у којој су искључиво деца ромске националности, и то из расељених ромских породица, извршила дискриминацију деце из расељених ромских породица на основу националне припадности.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. и члану 39. ставу 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје ПУ М. Н. П.

ПРЕПОРУКУ

1. И. А, директор ПУ М. Н. П. ће по хитном поступку предузети све неопходне радње и мере којима ће извршити десегрегацију групе припремног предшколског програма у којој су искључиво деца ромске националности из ромских расељених породица.
2. Директор предшколске установе ће без одлагања предузети све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да сви запослени у предшколској установи прођу обуку/стручно усавршавање на тему забране дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилисаност свих запослених.
3. Директор предшколске установе ће убудуће водити рачуна да организовањем предшколског васпитања и образовања, као и својим одлукама не крши одредбе *Закона о забрани дискриминације*, односно да се суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давања првенства) у односу на лица или групе лица које се заснива на неком личном својству.
4. Директор предшколске установе ће обавестити повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке, о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Д. з. р. д. м. – О. к. из Н. упутило је повереници за заштиту равноправности 21. септембра 2011. године притужбу изјављену против ПУ М. Н. П, истуреног

одељења у ОШ А. С. Л, село В. – Б. код Н. П. У притужби се наводи да ПУ М. већ другу годину за редом формира сегрегисане групе припремног предшколског програма у истуреном одељењу у ОШ А. С. Л. чије просторије користи. Такође, наводи се и да једну групу припремног предшколског програма похађају српска и бошњачка деца, док другу групу припремног предшколског програма похађају ромска деца, да су групе формиране по националној припадности, чиме је извршена сегрегација ромске деце и да васпитачица, на питање која деца похађају прву групу, одговара: „Наша деца“.

У прилогу притужбе достављени су и допис Градској просветној инспекцији града Н. П, одговор Градске просветне инспекције града Н. П., допис Републичкој просветној инспекцији, допис помоћнику министра просвете и начелнику одељења за инспекцијски надзор и одговор Министарства просвете и науке од 18. октобра 2011. године.

Повереника за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. *Закон о забрани дискриминације*, и упутила је захтев И. А, директору ПУ М. Н. П, да се изјасни о основаности притужбе.

ПУ М. Н. П. је доставила изјашњење у којем се наводи да све што је наведено у притужби није основано из следећих разлога:

- да је прошле (2010) и ове године (2011) формирана група деце мешовитог састава која похађају предшколски припремни програм (у даљем тексту: ППП) и да је у једној групи прошле године био С. Б, а ове године Ђ. З. и да је то из разлога што родитељи прихватају децу ромске националности која су ту мештани;
- да је прошле (2010) као и ове (2011) године директор предшколске установе заједно са директором школе одржао десетак родитељских састанака на којима су се родитељи изјашњавали око заједничког боравак деце у ППП и сви су по цену изостанка деце из ППП одбили да доводе децу у заједничко одељење са ромском децом из расељених ромских породица, као разлог је наведена нехигијена ромске деце расељених ромских породица, док су без икаквих проблема прихватили децу мештана Рома који имају ту своје насеље;
- да је због великог броја деце немогућ боравак све деце у једној групи ППП, односно да је прошле године (2010) је било уписано 18 ромске деце, а 13 деце мештана других националности и ромске деце мештана. Ове године (2011) је уписано 21 дете ромске националности, а у другом одељењу 13 деце;
- да су породице ромске националности у селу Б. насељени из свих крајева, а да услови за хигијену и нормалан живот не постоје;
- да деца без обуће и гардеробе долазе у школу, због чега је у учионици где бораве стављен тепих који се сваког дана чисти и да је предшколска установа од својих средстава довела воду како би деца имала где руке да перу;

- да у редовним групама целодневног и полудневног боравка има деце ромске националне припадности, као и у истуреном одељењу на Д.

Закон о забрани дискриминације прописује да се на поступак пред Повереником за заштиту равноправности сходно примењују одредбе *Закона о општем управном поступку*. У току поступања у овом предмету, поред притужбе и изјашњења на притужбу, ради правилне оцене и у циљу разјашњења битних околности, утврђене су чињенице и одласком на лице места. Помоћница поверенице за заштиту равноправности К. Б. и саветница у Стручној служби Повереника Г. Ч. посетиле су истурено одељење ПУ М. које се налази у склопу ОШ А. С. Л, а том приликом су разговарале са директором и васпитачицама ПУ М. Приликом ове посете утврђено је да се ППП у школи спроводи за две групе деце и то у старој згради школе која није реновирана. Једна група деце похађа ППП у преподневним часовима и њу чине неромска деца и једно ромско дете мештана, док је друга група деце која похађа ППП у послеподневним часовима састављена искључиво од ромске деце и то оне расељених ромских породица.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Службени гласник РС“, бр. 98/2006) у члану 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације на било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Закон о забрани дискриминације у члану 19. прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом. Истим чланом, ставом 2. забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним и образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима. Одредбе члана 22. *Закона о забрани дискриминације* прописују да свако дете, односно малолетник има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави без обзира на његова или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице.

*Закон о основама система образовања и васпитања*¹⁸ прописује да су у установи забрањене активности које угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, између осталог, и на основу националне, етничке, језичке припадности и имовног стања. Такође, забрањено је и подстицање или неспречавање наведених активности. Под дискриминацијом лица или групе лица, закон сматра свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства.

¹⁸ „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 и 52/2011, члан 44.

Одредбе Закона о предшколском васпитању и образовању¹⁹ прописују да су забрањене све врсте насиља, злостављања и све активности којима се угрожавају, дискриминишу или издвајају деца, односно групе деце, по било ком основу, у складу са законом.

Повереница за заштиту равноправности је током поступка утврдила да су у неједнак положај стављена деца ромске националности из расељених ромских породица, у односу на децу неромске националности и децу ромске националности из породица које су мештани. Сегрегација деце огледа се у формирању посебне групе ППП само за децу ромске националности, и то из расељених ромских породица, која програм похађа одвојено од друге групе деце коју чине деца неромске националне припадности и једно „ромско дете мештана“.

Из изјашњења И. А. директора ПУ М. Н. П. евидентно је да он и не пориче да деца ромске националности из расељених ромских породица похађају ППП у одвојеној групи, односно групи која је састављена искључиво од деце ромске националности и то расељених ромских породица и истиче да родитељи деце неромске националности прихватају само ромску децу мештана, а да одбијају свако спајање њихове деце са децом из расељених ромских породица. На тај начин врши се издвајање и разврставање деце по личном својству, док је присуство прошле и ове године по једног детета ромске националности из породица мештана само начин да се прикрије очигледна сегрегација ромске деце из расељених ромских породица. Сагледавајући изнете аргументе, очигледно је да није било оправданих и разумних разлога да се на основу личних својстава ставе у неравноправан положај деца ромске националности из расељених породица, у односу на децу неромских националности и децу ромске националности која су мештани.

Повереница за заштиту равноправности подсећа да је Република Србија усвојила *Стратегију за унапређивање положаја Рома у Републици Србији*²⁰ којом се постављају основе за унапређивање положаја Рома у Републици Србији и смањење разлике између ромске популације и осталог становништва. Образовање и дискриминација су, између осталог, области којима је *Стратегија* посебно посветила пажњу. *Стратегија* наводи да су Роми често изложени различитим облицима прикривене или отворене дискриминације од стране школских власти, наставника, школског особља, друге деце и неромских родитеља и да повремено долази до формирања сегрегираних одељења. Такође, *Стратегија* наводи искуство да наставници формирање оваквих одељења правдају потребом да се одељења уједначе како би се настава одвијала ефикасније и успешније, што указује на дидактички приступ који акценат ставља на наставника и наставу, а не на индивидуализацију и кооперативни приступ.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. тачкама 7. и 9. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење и препоручила директору ПУ М. Нови Пазар предузимање одговарајућих мера у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања.

19 „Сл. гласник РС“, бр. 18/2010, члан 3. став 4.

20 „Сл. гласник РС“, бр. 27/2009

1.4. Притужба Д. з. р. д. м. против ОС А. с. л. д. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања (дел. бр. 84 од 20. 1. 2012. год)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (члан 33. став 1. тачка 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС“, бр. 22/2009), поводом притужбе Д. з. р. д. м. – О. к. из Н, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

ОШ А. С. Л. Д, село В. – Б. код Н. П. је формирањем сегрегисаних одељења у којима су искључиво деца ромске националности и то из расељених ромских породица, извршила дискриминацију деце из расељених ромских породица на основу националне припадности.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. и члану 39. ставу 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје ОШ А. С. Л. Д, село В. – Б. код Н. П.

ПРЕПОРУКУ

1. Д. М, директор ОШ А. С. Л. Д, село В. – Б. код Н. П ће по хитном поступку предузети све неопходне радње и мере којима ће извршити десегрегацију одељења у којима су ученици искључиво деца ромске националности из расељених ромских породица.
2. Директор школе ће без одлагања предузети све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да сви запослени у школи прођу обуку/стручно усавршавање на тему забране дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилизација свих запослених.
3. Директор школе ће предузети све неопходне мере из своје надлежности како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукације међу ученицима/цама развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.
4. Директор школе ће убудуће водити рачуна да организовањем наставе и својим одлукама не крши одредбе *Закона о забрани дискриминације*, односно да се суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давања првенства), у односу на лица или групе лица које се заснива на неком личном својству.
5. Директор школе ће обавестити повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке, о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Д. з. р. д. м. – О. к. из Н. упутило је повереници за заштиту равноправности 13. октобра 2011. године притужбу у којој је наведено да се у истуреном одељењу ОШ А. С. Л. Д, село В. – Б, већ пету годину за редом формирају сегрегисана одељења за ромску децу, и то нарочито за расељену ромску децу, чиме се врши дискриминација ромске деце на основу припадности ромској националној мањини. У притужби се, такође, наводи:

- да је и школске године 2007/2008. формирано сегрегисано одељење првог разреда, које се састојало само од ромске деце, и то због изузетних притисака и претњи мештана села В.-Б. који су српске и бошњачке националности;
- да је Општина Н. П. донела одлуку да на плацу у селу В. смести расељене ромске породице које су до тада боравили у близини кванташке пијаце у Н. П, а који су по пријави санитарне и комуналне полиције, морали да се са тог места иселе;
- да је Општина овакву одлуку највероватније донела због тога што у близини постоји и насеље локалних Рома;
- да се расељена ромска деца уписују у школу уз негодовање, претње и бојкот српских и бошњачких родитеља који не желе да њихова деца буду у истом одељењу са расељеном ромском децом и да нарочито имају примедбе на хигијену ромске деце;
- да је насеље расељених ромских породица нелегалizовано тако да се снабдева водом помоћу цистерне која се два пута недељно пуни из градског водовода док је прикључење на струју обезбеђено од комшија;
- да је школске године 2009/2010. поново формирано сегрегисано одељење;
- да је одржан састанак са представницима Општине, Школе и просветне инспекције и да је направљен оквирни и никад формализован план десегрегације;
- да је као једна од могућности, због старијег узраста ученика који су школске 2007/2008. уписани у Школу, предложено њихово упућивање у школе за образовање одраслих, и да су запослени у Школи прошли обуку за укључивање у програм Функционално основно образовање одраслих Рома, али да овај програм никад није заживео у Школи;
- да је на почетку школске године 2010/2011. О. к. добио позив директора Школе да присуствује родитељском састанку у првом разреду, за који је повод био захтев родитеља неромске деце да се формира сегрегисано одељење за ромску децу;
- да су састанку присуствовали представници града Н. П. (градски већник и ромски координатор), као и ромски и неромски родитељи, директор и учитељица, да су том приликом су представници О. д. позвали родитеље на солидарност са људима који живе у екстремном сиромаштву и подсетили на једнака права на квалитетно образовање и законску забрану сегрегације;

- да директор након тог састанка није попустио под притиском и да је задржао формирано мешовито одељење првог разреда, што је било могуће због мањег броја деце уписане у први разред;
- да је школске 2011/2012. године повећан број деце уписане у први разред и да су неромски родитељи вршили велики притисак и то тако што су донели одлуку да њихова деца бојкотују наставу;
- да је формирано сегрегисано одељење првог разреда које похађају само расељена ромска деца, а да су у другом одељењу првог разреда пре свега неромска деца и пар локалне ромске деце која су „прихватљива“ за неромске родитеље и која ће бити „понуђена“ као доказ да у Школи нема сегрегације;
- да је сегрегација специфична и по просторним ресурсима Школе јер реновирана школска зграда има четири учионице, наставничку канцеларију, просторију за помоћно особље и тоалете, тако да преподневном и поподневном сменом Школа покрива сва одељења од I до VIII разреда. У непосредној близини ове реновиране зграде налази се стара зграда са две учионице коју користе предшколске припремне групе, сегрегисано одељење првог разреда и сегрегисано одељење трећег разреда, а до прошле године и сегрегисано одељење четвртог разреда;
- да стара зграда има стари бродски под, старе клупе и столице и нема никакв дидактички материјал, осим оног који се користи за припремни предшколски програм;
- да се у сегрегисаном одељењу четвртог разреда смањио број деце, па су деца која су наставила школовање у петом разреду пребачена у мешовито одељење, где имају проблеме у адаптацији, недостаје им самопоуздање за усмено одговарање и да им неки ученици новог одељења забрањују учествовање у екипним спортским активностима када су без надзора наставника.

Д. з. р. д. м. – О. к. је, поред притужбе, доставило и допис Министарству просвете од 31. јануара и 9. септембра 2008. године, као и записник са састанка „Заштита деце ромске националне мањине од дискриминације“ од 7. априла 2008. године.

Како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације упућен је захтев Д. М, директору ОШ А. С. Л. Д, село В. – Б. код Н. П да се изјасни о основаности притужбе.

ОШ А. С. Л. доставила је изјашњење у којем се наводи следеће:

- да наводи у притужби о сегрегисаним одељењима апсолутно нису тачни, те доставља број ученика и одељења Школе за текућу школску годину, на основу чега се може закључити колико је подела у одељењу било за претходних пет година:

I разред 29 ученика – два одељења,

II разред 25 ученика – једно одељење,

- III разред 37 ученика – два одељења,
IV разред 25 ученика – једно одељење,
V разред 24 ученика – једно одељење,
VI разред 15 ученика – једно одељење,
VII разред 12 ученика – једно одељење,
VIII разред 19 ученика – једно одељење;
- да је истина да је досадашње одељење петог разреда било, од првог до четвртог разреда подељено у два одељења зато што су деца из расељених подручја ромске популације у Школу доведена са закашњењем и да су се сви заједно сложили да то буде посебно одељење, што се показало као оправдано, иако су за то били тужени код Министарства просвете, али нису окривљени јер су радили по савету школских управа и министра;
 - да су за текућу школску годину имали деце из две групе која су похађале предшколску наставу и да је директор Основне школе пријавио једно одељење првог разреда од 25 ученика и да је, због тога, један учитељ морао бити проглашен технолошким вишком;
 - да су родитељи искључиво тражили да одељења остану каква су била и у предшколској настави или у противном неће слати своју децу у Школу; да су првих неколико дана Школу похађали само ученици ромске популације и да су о томе и директор и родитељи обавестили Школску управу у Н. П. и К. и да су Школу обишли општински инспектори, начелник Школске управе Н. П. и републички инспектор из К.;
 - да је први разред подељен на два одељења јер у једном одељењу не сме бити више од 2-3 ученика који раде по посебном програму инклузивног образовања и да тренутно има 15 ученика у једном одељењу, где је осам ученика српске националности, један бошњачке и шест ромске националности, од којих двоје раде по посебном програму, а да у другом одељењу тренутно има такође 15 ученика ромске националности од којих троје раде по посебном програму;
 - да оба одељења првог разреда раде у истој смени, по истом распореду часова, међусобно сарађују и заједно су на часовима физичког васпитања и веронауке и да против овакве поделе није био ниједан родитељ ромске популације;
 - да је тешко утврдити број ромске деце по одељењима јер њихов број из године у годину – из разреда у разред опада; да их има највише у септембру, а касније њихово похађање наставе постепено опада;
 - да је у првом разреду од 30 ученика њих 21 ромске националности, да су распоређени у два одељења (I_1 – шест ученика и I_2 – 15 ученика) у II разреду – 8 ученика, у III разреду – 23 ученика (III_1 – шест ученика и III_2 – 17 ученика), у IV разреду 12 ученика, у V разреду 10 ученика, у VI разреду један ученик,

у VII нема ученика ромске националности и у VIII разреду један ученик ромске националности;

- да су ромска деца само у два случаја издвојена у посебна одељења – а) зато што већина њих није похађала предшколско образовање, б) непознавање српског језика и в) тотална хигијенска запуштеност, затим различито старосно доба (било је и ожењених у првом разреду);
- да нема ни мало истине да неко намерно врши сегрегацију ученика по националној основи, већ сматрају да на тај начин помажу деци да се што брже укључе у рад Школе.

Уз изјашњење је достављен и записник о инспекцијском надзору број: 423-614-00380/2011-12 од 19. септембра 2011. године.

*Устав Републике Србије*²¹ у члану 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Закон о забрани дискриминације у члану 19. прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом. Ставом 2. истог члана је забрањено лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним и образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима. Одредбе члана 22. *Закона о забрани дискриминације* прописују да свако дете, односно малолетник има једнака права и заштиту у породици, друштву и држави без обзира на његова или лична својства родитеља, старатеља и чланова породице.

*Закон о основама система образовања и васпитања*²² прописује да су у установи забрањене активности које угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, између осталог, и на основу националне, етничке, језичке припадности и имовног стања. Такође, забрањено је и подстицање или неспречавање ових активности. Дискриминација лица или групе лица је свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства.

Анализом притужбе О. к. и изјашњења ОШ А. С. Л. Д, село В. – Б. код Н. П, повереница за заштиту равноправности утврђује да су у неједнак положај стављена деца ромске националности, посебно деца из расељених породица, у

21 „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006

22 „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 и 52/2011, члан 44.

односу на децу неромских националности. Сегрегација деце огледа се у формирању посебног одељења првог разреда Основне школе А. С. Л. Д. само за децу ромске националности из расељених породица. Ученици сегрегисаних одељења првог и трећег разреда ове основне школе наставу похађају, заједно са децом предшколског програма, у посебној згради (згради старе школе), док ученици других одељења Школе наставу похађају у новој, реновираној школској згради.

У изјашњењу Д. М, директора ОШ А. С. Л. види се да су формирана два одељења првог разреда са укупно 30 ученика. Одељење I_1 похађа петнаесторо деце, од чега су шесторо Роми, а у одељењу I_2 има 15 ученика ромске националности. У два одељења трећег разреда укупно има 37 ученика, од чега III_1 похађа шесторо Рома, а III_2 17 ученика искључиво ромске националности. Сегрегисана одељења чине деца ромске националности из расељених породица, док се у другом одељењу налази неколико деце ромске националности из породица мештана. На тај начин врши се издвајање и разврставање деце по личном својству, док је присуство малог броја деце ромске националности из породица мештана само начин да се прикрије очигледна сегрегација ромске деце. Сагледавајући изнете аргументе, евидентно је да није било и да не може бити оправданих и разумних разлога да се једна група деце сегрегише у односу на сву осталу децу на основу националне припадности и чињенице да су из расељених породица.

Повереница за заштиту равноправности подсећа да је Република Србија усвојила *Стратегију за унапређивање положаја Рома у Републици Србији*²³ којом се постављају основи за унапређивање положаја Рома у Републици Србији и смањење разлика између ромске популације и осталог становништва. Образовање и дискриминација су, између осталог, области којима је посвећена посебна пажња, те је наведено да су Роми често изложени различитим облицима прикривене или отворене дискриминације у вези образовања и то од стране школских власти, наставника, школског особља, друге деце и неромских родитеља и да повремено долази до формирања сегрегисаних одељења. Такође, у *Стратегији* се наводи да се формирање оваквих одељења често правда потребом да се одељења уједначе како би се настава одвијала ефикасније и успешније, што указује на дидактички приступ који акценат ставља на наставника и наставу, а не на индивидуализацију и кооперативни приступ.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. тачкама 7. и 9. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење и препоручила директору ОШ А. С. Л. Д, село В. – Б. код Н. П. предузимања одговарајућих мера у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања.

1.5. Притужба Р. ц. м. против О. А. због дискриминације на основу етничке припадности у области јавног информисања (дел. бр. 489 од 19. 4. 2012. год)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације* и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, „Сл. гласник РС“, бр. 22/2009) поводом притужбе Р. ц. м. из Б, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

Текстом „*Циганска пословна пратња – кучићи што иду за њима док скупљају картон*“ који је постављен 5. марта 2012. године на профилу О. А. на друштвеној мрежи Твитер, повређено је достојанство припадника и припадница ромске националне мањине, чиме је извршен акт дискриминације – узнемиравање и понижавајуће поступање, забрањен чл. 12. *Закона о забрани дискриминације*, у вези чл. 24. *Закона о забрани дискриминације*.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. *Закона о забрани дискриминације*, даје О. А.

ПРЕПОРУКУ

1. О. А. ће у року од 15 дана од дана пријема мишљења са препоруком позвати на састанак представнике и представнице Р. ц. м. из Б, организације која се бори за заштиту права ромске националне мањине, како би непосредно сазнао са каквим се проблемима ромска заједница суочава у свакодневном животу, као и како је на њих утицао текст ове садржине. Повереница за заштиту равноправности ставља на располагање своје службене просторије за овај састанак и изражава спремност да пружи подршку у организацији састанка.
2. О. А. и Р. ц. м. ће након састанка упутити заједничко саопштење јавности о недопустивости било којег облика дискриминације на основу националне припадности. Уколико из било ког разлога састанак не буде одржан, О. А. ће упутити писано извињење припадницима и припадницама ромске националне мањине због текста који је на Твитеру поставио 5. марта 2012. године. Јавно извињење ће о свом трошку објавити у једном дневном листу који излази на целој територији Републике Србије.
3. О. А. ће се убудуће суздржавати да било којом радњом вређа достојанство припадника и припадница ромске националне мањине.
4. О. А. ће обавестити повереницу за заштиту равноправности о предузетим радњама у циљу поступања по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Образложење

Р. ц. м. из Б поднео је 12. марта 2012. године притужбу против О. А, због увредљиве „шале“ коју је написао на свом Твитер профилу, а која гласи: „Циганска пословна пратња – кучићи што иду за њима док скупљају картон.“ У притужби је наведено да је 6. марта 2012. године у дневном листу Курир, објављен текст под називом „О. А. вређао Роме“ у којем је наведено да је О. А. на свом Твитер профилу написао увредљиву шалу. Подносилац притужбе сматра да О. А. објављивањем овакве увредљиве „шале“ вређа достојанство припадника и припадница читаве једне етничке заједнице, уз коришћење погрдног израза „Циганска“ јер се сурово руга изразито неповољном социјалном и економском статусу Рома и Ромкиња. У притужби је посебно наглашена одговорност О. А, с обзиром на чињеницу да је он позната јавна личност, водитељ на „Пинк“ телевизији и да има утицај на јавно мњење. Наведено је, такође, да понижавајући однос према Ромима и Ромкињама у значајној мери генерише друге облике дискриминаторног третмана, као и расно мотивисане нападе на припаднике ове осетљиве друштвене групе.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чланом 35. ставом 4. и чланом 37. ставом 2. Закона о забрани дискриминације.

О. А. је доставио писано изјашњење 28. марта 2012. године, преко пуномоћника, адвокаткиње Н. Ш, у којем је наведено:

- да се због поднете притужбе, пре свега, „осећа веома лоше јер га неко оптужује за расприривање мржње и дискриминације националних мањина“,
- да су многи његови блиски пријатељи и сарадници ромске националности и сви који га познају „знају да људе не дели по националности, вери и боји коже“,
- да је по професији забављач, те да се шали пре свега на свој рачун, на рачун разних друштвених категорија и група људи, као и на рачун социјалних појава,
- да му се у притужби замера реч „циганска“, због чега се „овим путем најискреније извињава сваком ко се нашао увређеним јер му то није била намера“,
- да уколико је спорна реч „цигански“ тада је, наводи „могуће отворити полемику из домена уметности и захтевати укидање представа „Цигани лете у небо“, песме „Ево банке цигане мој“, „Циганин сам ал најлепши“, „Цигани, тихо, тихо свирајте“. Како је у свим овим делима реч „цигански“ стављена у „веома позитиван контекст, никако се не може сматрати увредљивом“,
- да је читава вест исконструисана на основу исказа на Твитеру, а да је нико није проверио, као и да је немогуће доказати да ли је Твитер профил лажан или не, с обзиром на то што је, како наводи, „Твитер социјална мрежа која је пре свега намењена приватној комуникацији ограниченог броја људи и изјаве постављене на овој мрежи не могу се сматрати вестима, нити

информацијама које су свима доступне“, појашњавајући да је наведени текст изашао у јавност захваљујући радњама новинарке „Курира“, која га је објавила у дневном листу са високим тиражем и на тај начин учинила доступним јавности и истиче *„да је новинарка, која је омогућила да наведени виц прочита око 100.000 људи уместо неколико стотина преко Твитера, требало лично да га позове и замоли да склони овај виц са профила, уколико се залаже за равноправност мањина“*,

- да је у истом броју листа „Курир“, господин А, истакнути активиста ромске националности њега назвао *„мукелом“*, на који начин га је веома увредио,
- да уз притужбу која му је достављена није приложен *„принт скрин“* који је главни доказ у овом поступку, због чега је притужба непотпуна и неоснована, те је треба одбацити,
- предложио је да се ова ситуација реши мирним путем, уз поновно *„најдубље извињење свакоме ко се евентуално увредио“*.

Дописом поверенице за заштиту равноправности бр. 72/12 од 5. априла 2012. године О. А. је достављен доказ који је приложен уз притужбу.

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности је анализирала све наводе, како подносиоца притужбе, тако и наводе из изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Из доказа који је достављен уз притужбу, и то снимка профила (*принт скрин*) О. А. на друштвеној мрежи Твитер од 5. марта 2012. године, утврђено је да је постављен текст садржине *„Циганска пословна пратња – кучићи што иду за њима док скупљају картон“*.

Из достављеног изјашњења на притужбу повереница за заштиту равноправности је утврдила да је О. А. поставио на свом Твитер профилу текст наведене садржине, имајући у виду доказ који је уз притужбу приложен, као и чињеницу да О. А. није оспорио постављање текста.

Повереница за заштиту равноправности је даље анализирала да ли је на овај начин О. А. извршио акт дискриминације, па је приликом сагледавања околности овог случаја имала у виду да је припадницима националних мањина чланом 76. Устава Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006) гарантована равноправност пред законом и забрањена је свака дискриминација због припадности националној мањини, док је чланом 81. прописано да Република Србија подстиче дух толеранције и међукултурног дијалога и предузима ефикасне мере за унапређење узајамног поштовања, разумевања и сарадње међу свим људима који живе на њеној територији. Чланом 21. прописано је да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки вид дискриминације, по било ком основу.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације који у члану 2. ставу 1. тачки 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или

давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, **а који се заснива** на раси, боји коже, прецима, држављанству, **националној припадности** или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним или претпостављеним личним својствима, док је чл. 24. забрањена дискриминација националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.

С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба чл. 12. *Закона о забрани дискриминације* којом је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.

Повереница за заштиту равноправности је става да је О. А. постављањем текста наведене садржине на свом Твитер профилу, припаднике и припаднице ромске националне мањине ставио у изразито негативан контекст, употребљавајући речи и изразе који несумњиво вређају њихово достојанство и стварају понижавајуће и увредљиво окружење, чиме је извршио акт дискриминације забрањен чл. 12. *Закона о забрани дискриминације*.

Приликом заузимања става у овом предмету повереница за заштиту равноправности је ценила наводе из изјашњења О. А. „*да је у питању био виц, с обзиром на то што је по професији забављач, да његова намера није била вређање било кога, уз извињење сваком ко се нашао увређеним*“. Међутим, са аспекта антидискриминационих прописа није од значаја да ли је О. А. имао намеру да дискриминише ромску заједницу. У конкретном случају, предмет процене јесте сама радња – постављање текста наведене садржине на Твитер профил, за коју се испитује да ли је допуштена или није допуштена с обзиром на све околности случаја. Дакле, испитује се да ли је ова радња, супротна императивним прописима којима је дискриминација забрањена и који су обавезујући за све, док је намера извршиоца дискриминаторног акта правно ирелевантна. Ово произлази и из одредбе чл. 12. *Закона о забрани дискриминације* јер законодавац забрањује узнемиравање и понижавајуће поступање не само када је циљ таквог понашања повреда достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, већ и када такво понашање објективно представља повреду достојанства лица или групе лица. Према томе, у конкретном случају није правно релевантно да ли је намера О. А. била да повреди достојанство Рома и Ромкиња.

Повереница указује да члан 46. *Устава* јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје, док став 2. овог члана прописује да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно *ради*

заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије. У складу са Уставом, управо ради заштите права и угледа других, одредбама члана 12. Закона о забрани дискриминације изричито је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства као једног од посебних облика дискриминације.

У погледу тврђења О. А. „да се изјаве постављене на Твитеру не могу сматрати вестима, нити информацијама које су свима доступне“, повереница указује да су ови наводи неприхватљиви, имајући у виду чињеницу да је Твитер једна од највећих и најпосећенијих друштвених мрежа, због чега се никако не може сматрати „да је намењена приватној комуникацији“ како се у изјашњењу истиче. При томе, саме радње којима се лице или група лица узнемиравају и понижавају на основу њиховог личног својства могу бити разноврсне, а међу ове радње свакако спада и постављање увредљивих садржаја на друштвеним мрежама, при чему је такође ирелевантно да ли је то могло да види „неколико стотина или 100 000 људи“ с обзиром на то што је неспорно да су изражавање ставова, идеја, или изношење било које информације на овај начин доступне већем броју људи. Са друге стране, један од основних циљева друштвених мрежа је примање, саопштавање или преношење информација, ставова, мишљења или идеја, како би већи број људи могао да се са њима упозна на једноставан начин и у кратком временском периоду. Поред тога, повереница за заштиту равноправности указује да је степен одговорности О. А. већи, ако се има у виду чињеница да је угледна јавна личност и да својим поступцима и изјавама може утицати на формирање мишљења јавног мњења, па је самим тим обавеза уздржавања од радњи које представљају акт дискриминације још наглашенија. Због тога је О. А. био дужан да води рачуна да постављени текст ове садржине могу да виде или на други начин о њему буду обавештени, између осталих, и припадници или припаднице ромске националне мањине које би овакав текст свакако узнемирио, понизио и изазвао nelaгоду и љутњу.

Повереница за заштиту равноправности је приликом одлучивања у овом предмету имала у виду да је, упркос напорима различитих државних институција и организација цивилног друштва које предузимају мере усмерене ка побољшању положаја Рома, ова национална мањина и даље једна од најугроженијих друштвених група у Србији и да мере које се предузимају још увек нису довеле до осетнијег унапређења услова живота и њиховог положаја у друштву. Имајући све ово у виду, повереница за заштиту равноправности сматра да посебна пажња мора да се посвети спречавању појава омаловажавања, узнемиравања и понижавајућег поступања.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење и препоручила О. А. предузимање одговарајућих радњи како би се отклониле последице дискриминаторног поступања.

1.6. Притужба М. Ј. Д. и В. Р. Б. против Министарства финансија због дискриминације на основу националне припадности у поступку пред органима јавне власти (дел. бр. 794 од 5. 6. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба Закона о забрани дискриминације, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. Закона о забрани дискриминације „Сл. гласник РС“ бр. 22/2009), поводом притужби М. (Ј.) Д. из Н. С, Н. М. из В, Р. Б. из С. и А. А. из В. против Министарства финансија Републике Србије, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

Поништавањем првостепених решења Комисије за вођење поступка и доношење решења по захтеву за враћање одузетог земљишта на подручју Општине Вршац и враћањем на поновни поступак и одлучивање, Министарство финансија Републике Србије није извршило акт дискриминације над подносиоцима притужбе, М. (Ј.) Д. из Н. С, Н. М. из В, Р. Б. из С. и А. А. из В. на основу њиховог личног својства – припадности румунској националној мањини.

О б р а з л о ж е њ е

Повереници за заштиту равноправности обратио се М. (Ј.) Д. из Н. С. притужбом против Министарства финансија Републике Србије, у којој је навео да је 22. априла 1991. године поднео захтев којим је тражио враћање у својину одузетог земљишта свог прадеде, на основу Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта које је прешло у друштвену својину на основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа („Сл. гласник РС“, бр. 18/91, 20/92 и 42/98), али да по овом захтеву до данас, након више од 20 година није правноснажно одлучено. Навео је и да је Комисија за вођење поступка и доношења решења по захтеву за враћање одузетог земљишта општине Вршац три пута доносила решење којим се усваја његов захтев, али да Министарство финансија, као другостепени управни орган, поништава првостепено решење и предмет враћа на поновни поступак и одлучивање. Навео је и да је припадник румунске националне мањине и да сматра да га Министарство финансија дискриминише по националној основи јер је већина поступка која се односи на исто чињенично и правно питање правноснажно окончана још средином 90-их година прошлог века. Такође, указао је да од 118 нерешених предмета за враћање земље у општини Вршац, више од 70 припадају породицама румунске националне мањине, док у општини Вршац живи 10,8% припадника румунске националне мањине. У допуни притужбе је истакао да се притужба односи и на дискриминацију у поступцима пред органима јавне власти с обзиром на то што Министарство финансија различито поступа у истим чињеничним и правним стварима.

Притужбом против Министарства финансија Републике Србије, по истом основу, повереници за заштиту равноправности су се обратили и Н. М. из В, Р. Б. из С. и А. А. из В, преко пуномоћника, адвоката Т. Ј. М. У притужби је наведено да је 9. маја 1991. године Ј. В. из В. поднео захтев којим је тражио враћање у својину одузетог земљишта ранијег сопственика, на основу *Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта* које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа, али да по овом захтеву до данас, након више од 20 година није правноснажно одлучено. Наведено је да је Комисија за вођење поступка и доношења решења по захтеву за враћање одузетог земљишта општине Вршац донела решење 22. децембра 1991. године, којим је усвојила захтев и правним следбеницима је признато право на друго одговарајуће земљиште, али да је Министарство финансија поништило првостепено решење и предмет вратило на поновни поступак и одлучивање. У притужби је, такође, наведено да је Комисија више пута одлагала заказане расправе – на неодређено време и да до данас није донета коначна одлука о враћању земљишта. Подносиоци притужбе, као наследници подносиоца захтева за враћање одузетог земљишта, сматрају да их Министарство финансија дискриминише по националној основи зато што су припадници румунске националне мањине, а да од 118 (10%) нерешених предмета у општини Вршац више од 70 припадају породицама румунске националне мањине, док су у осталим предметима решења правноснажна, што показује различито поступање Министарства финансија у истој чињеничној и правној ствари.

Повереница за заштиту равноправности спровела је јединствен поступак, сагласно чл. 117. *Закона о општем управном поступку* („Сл. лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/2001 и „Сл. гласник РС“, бр. 30/2010), у вези са чл. 40. ст. 4. *Закона о забрани дискриминације* како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности.

Уз притужбу и допуну притужбе достављени су следећи докази: решење Комисије за вођење поступка од 22. јуна 1992. године, жалба ПП „А.“ од 22. јула 1992. године, решење Министарства финансија, Сектора за имовинско правне послове од 8. априла 2009. године, жалба од 22. фебруара 2010. године, решење Комисије за вођење поступка од 26. маја 2010. године, жалба на решење Републичког јавног правобранилаштва – Одељење у Зрењанину од 4. јуна 2010. године, мишљење Покрајинског омбудсмана, решење Министарства финансија, Сектора за имовинско правне послове од 14. децембра 2010. године, жалба због недоношења решења од 18. маја 2011. године, пожурница за одлучивање по жалби, списак нерешених предмета у поступку враћања одузете земље на територији општине Вршац, четири правноснажна решења у истој чињеничној и правној ствари, решење и закључак Комисије за враћање земље од 23. децембра 1991. године, жалбе предузећа „Е. – У.“ и ДПП „Ј.“ В. изјављене против решења Комисије, решење Министарства финансије, Ресора за имовинско правне послове од 27. јуна 1995. године и записник пред Комисијом за вођење поступка.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак да би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је од општине Вршац, Мини-

старства финансија Републике Србије и Републичког јавног правобранилаштва, Одељења у Зрењанину, затражено изјашњење о основаности и наводима притужбе.

Одељење за урбанистичко-грађевинске и имовинско правне послове општине Вршац доставило је изјашњење бр. 1/2011 – IV- 03 од 4. новембра 2011. године, у којем је наведено следеће:

- да је Комисији за враћање земље општине Вршац, у законском року, поднето укупно 1 210 захтева, од којих је до 31. октобра 2011. године правноснажно окончано 1 096 предмета, док је на поновни поступак и одлучивање враћено 114 предмета ;
- да Комисија у свом раду примењује *Закон о начину и условима признавања права и враћању земљишта* које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа из 1991. године, са пратећим уредбама, а такође и став Врховног суда Србије У. 1946/02 од 5. фебруара 2003. године;
- да су од 1991. до 1995. године, када је донет *Закон о средствима у својини Републике Србије* („Сл. гласник РС“, бр. 53/95, 3/96 – испр, 54/96, 32/97 и 101/2005 – др. закон), обвезници враћања одузете земље била пољопривредна предузећа, док је од 1995. године, након доношења овог закона и након разграничења на државну и друштвену својину, обвезник враћања земље Република Србија;
- да је у периоду од 2000. до 2003. године закључено неколико стотина споразума по којима је враћено друго одговарајуће земљиште које је у државној својини, односно, на управљању код Министарства пољопривреде и то, уз учешће и потпис Општинског јавног правобраниоца;
- да је од 2007. године, када је након неколико година паузе Комисија за враћање земље са новим председником наставила рад, у поновљеном поступку донето 20 решења и да је на сва донета решења Републички правобранилац изјавио жалбу, а Министарство финансија сва првостепена решења поништило и предмет вратило на поновни поступак;
- да Министарство финансија у поновљеним поступцима указује на чињеницу да је подносиоцима захтева потребно вратити њихову сопствену одузету земљу, а како то у конкретном случају није могуће пошто су одузете парцеле у својини физичких лица, Комисија додељује друго одговарајуће земљиште и то према додели земље коју је извршио Геодетски завод Војводине;
- да Комисија утврђује право својине на другом одговарајућем земљишту, не по националној припадности, већ зато што су фактички одузете парцеле прешле у својину физичких лица.

У изјашњењу Министарства финансија Републике Србије бр. 461-02-1235/1994-13 од 1. новембра 2011. године, наведено је следеће:

- да је Министарство решењем од 14. децембра 2010. године, којим је поништило решење првостепеног органа, донело одлуку правилно примењујући *Закон о начину и условима признања права и враћању земљишта* које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа, као материјалног закона;
- да Министарство поступа у складу са ставом Врховног суда Србије (сада Управног суда) У. бр. 1946/02 од 5. фебруара 2003. године, по коме само фактички одузето земљиште може бити предмет враћања, иако је сада у државној својини, под условом да је на дан подношења захтева за враћање земљишта било у друштвеној својини;
- да се земљиште у државној својини може враћати само уз претходну сагласност Владе Републике Србије (односно Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде), како је то прописано одредбом чл. 8. *Закона о средствима у својини Републике Србије*;
- да по оцени Министарства, како се у овом управном поступку враћа друго одговарајуће земљиште и како Комисија није прибавила сагласност за отуђење предметног земљишта, нити је размотрила могућност доделе другог одговарајућег земљишта у друштвеној својини, коју би обвезници накнаде нудили подносиоцима захтева – нису испуњени услови за враћање таквог земљишта у својину ранијим сопственицима, сагласно одредби чл. 6. ст. 3. наведеног закона;
- да у конкретном случају није било никакве дискриминације према поменутој странци, нити повреде *Закона о забрани дискриминације*, већ искључивог поступања у складу са материјалним и процесним законима и заузетим ставовима Врховног суда.

У прилогу изјашњења Министарства финансија достављена је пресуда Врховног суда Србије У. бр. 1946702 од 5. фебруара 2003. године, у којој се у образложењу наводи:

- *Став Врховног суда Србије је да ако се у спроведеном поступку подносиоцима захтева враћа одузето земљиште, односно иста парцела која је била предмет одузимања по основу пољопривредног земљишног фонда или конфискације због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа, а та се парцела у време подношења захтева налази у друштвеној својини, онда нема препреке за њено враћање подносиоцима захтева, иако је у међувремену постала државна својина по одредбама Закона о средствима у својини Републике Србије.*

Поступајући по захтеву за изјашњење бр. 338/11 од 30. децембра 2012. године, поводом притужби Н. М. из В, А. А. из В. и Р. Б. из С, Министарство финансија је у изјашњењу бр. 461-02-2339/1993-13 од 7. фебруара 2012. године навело следеће:

- да је Министарство контактирало првостепени орган – Општинску управу Вршац, како би утврдило чињенице које се тичу броја окончаних предмета, броја предмета у којима су првостепена решења поништена од стране министарства и др;
- да је првостепени орган Министарству доставио извештај бр. 031-2/2012-IV-1 од 12. јануара 2012. године у којем су наведени разлози због којих Комисија за враћање земљишта у Вршцу није поступила по другостепеном решењу, којим је ово министарство поништило решење Комисије за враћање земљишта општине Вршац бр. 464-384/91-III-57 од 25. јула 1995. године.
- да је један од разлога због којих Комисија за враћање земљишта општине Вршац није поступила у пуном саставу и по налогу Министарства недоста-так финансијских средстава за рад комисије;
- да је Министарство дописом од 17. јануара 2012. године, наложило прво-степеном органу да у року од 15 дана од дана пријема дописа одлучи по примедбама које су дате;
- да се из свега може закључити да у конкретном случају није било никакве дискриминације према наведеним странкама, нити повреде *Закона о забрани дискриминације*, већ да се искључиво поступало у складу са материјалним и процесним законима.

У прилогу овог изјашњења Министарство финансија је доставило Допис Општинске управе Вршац бр. 031-272012-IV-1 од 12. јануара 2012. године, у којем је наведено:

- да је Комисија након поништавања решења одржала две расправе и није донела ново решење по упутствима другостепеног органа, а да је од 2001. године, до данас промењен састав комисије у три наврата;
- да је председница комисије Ј. Ћ, заказала расправе 13. септембра и 6. октобра 2008. године и обе је одложила, не наводећи разлог за то;
- да је нова расправа требало да буде заказана писаним путем ради даљег поступања у овом предмету, али до се то није десило.

Републичко јавно правобранилаштво, Одељење у Зрењанину је, поступајући по захтеву за изјашњење, доставило извештај Одељења за урбанистичко-грађевинске и имовинско-правне послове Општине Вршац бр. Сл. 1/2011 – IV- 03 од 4. новембра 2011. године, који је Општина Вршац већ доставила у захтеву за изјашњење. То је био повод да се повереница за заштиту равноправности дописом бр. 191/11 од 30. новембра 2011. године, поново обрати Републичком јавном правобранилаштво, Одељењу у Зрењанину захтевом за изјашњење, између осталог и о околностима о броју предмета у којима је Републичко јавно правобранилаштво, Одељење у Зрењанину, као заступник Републике Србије, изјављивало жалбе на првостепена решења комисије Општине Вршац.

Републичко јавно правобранилаштво, Одељење у Зрењанину доставило је изјашњење бр. Р.100/10 од 26. јануара 2012. године, у којем је наведено следеће:

- да је пред Комисијом за вођење поступка и доношења решења по захтеву за враћање одузетог земљишта за подручје Општине Вршац правобранилаштво имало укупно 92 предмета, од којих је три предмета завршено тако што је одбијен захтев предлагача, 18 предмета окончано је на други начин, 56 предмета су још увек у току, а 15 предмета је у поступку по жалби;
- да се жалба изјављује искључиво из законских разлога, а по налогу странке коју правобранилаштво заступа, а то је Министарство пољопривреде, трговине, шумарства и водопривреде које би у овим поступцима било обавезно на враћање земљишта;
- да се став правобранилаштва углавном заснива на томе да је враћање пољопривредног земљишта у државној својини могуће искључиво ако се враћа исто земљиште које је и одузето, а да је у свим другим ситуацијама предмет враћања земљиште које се на дан подношења захтева налази у друштвеној својини, док се земљиште у државној својини може враћати само уз претходну сагласност Владе Републике Србије, како је то било прописано одредбом чл. 8. *Закона о средствима у својини Републике Србије*;
- да је поступак по свим предметима једнак, да се предмети раде по реду, а жалбе изјављују искључиво из законских разлога и у законом предвиђеном року;
- да ни на који начин странке у овим поступцима нису дискриминисане, али због специфичности материје ови поступци трају дуже време, што сигурно изазива незадовољство код странака.

Ради правилног и потпуног утврђења чињеничног стања, повереница за заштиту равноправности је дописом бр. 191/11 од 20. априла 2012. године од Општине Вршац затражила изјашњење, односно достављање уписника свих подносилаца захтева за враћање одузетог земљишта на територији Општине Вршац код којих је поступак пред Комисијом за вођење поступка и доношење решења, по захтеву за враћање одузетог земљишта правноснажно окончан. Повереница је затражила и уписник свих подносилаца захтева за враћање одузетог земљишта на територији Општине Вршац код којих је поступак пред Комисијом за вођење поступка и доношење решења по захтеву за враћање одузетог земљишта, враћен на поновни поступак.

Комисија за вођење поступка и доношење решења по захтеву за враћање одузетог земљишта за подручје Општине Вршац је у прилогу дописа бр. Сл. 1/2012 од 7. маја 2012. године, доставила тражене податке, односно фотокопију уписника свих подносилаца захтева за враћање одузетог земљишта на територији Општине Вршац.

Након пријема овог доказа, повереница за заштиту равноправности анализира је све наводе садржане у притужбама и изјашњењима, доказе који су достављени током поступка, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Из приложених доказа уз притужбу М. Д. из Н. С. утврђено је следеће:

- да је М. Д. 22. априла 1991. године поднео захтев Комисији за вођење поступка и доношење решења по захтеву за враћање одузетог земљишта за подручје Општине Вршац, којим је тражио враћање одузетог земљишта свог прадеде Ј. (А.) Д, а на основу *Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта* које је прешло у друштвену својину на основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа;
- да је поступајући по поднетом захтеву, Комисија донела решење бр. 464-119/91-III- 458 од 22. јуна 1992. године којим је правним следбеницима ранијег сопственика признато право својине на другом одговарајућем земљишту, а које је решењем Министарства финансија Републике Србије, Сектора за имовинско-правне послове, бр. 461-02-1235/94 од 30. јуна 1995. године, поништено и враћено првостепеном органу на поновни поступак и одлучивање;
- да је у поновљеном поступку Комисија поново донела решење бр. 464-119/91- III -458 од 8. маја 2008. године којим се утврђује право својине подносиоца захтева на другом одговарајућем земљишту и којим се обавезује власник Република Србија да друго одговарајуће земљиште преда у посед правним следбеницима ранијег сопственика;
- да је решењем Министарства финансија Републике Србије, Сектора за имовинско правне послове бр. 461-02-1235/94-13 од 8. априла 2009. године поново поништено првостепено решење и предмет враћен првостепеном органу на поновни поступак и одлучивање. Разлог овакве одлуке Министарства јесте што се земљиште које се враћа налази у државној својини и као такво не може бити предмет враћања јер се земљиште у државној својини може враћати само уз претходну сагласност Владе Републике Србије, како је прописано одредбом чл. 8. *Закона о средствима у својини Републике Србије*, а позивајући се на став Врховног суда Србије из пресуде бр. У. 1946/02 од 5. фебруара 2003. године да само фактички одузето земљиште може бити предмет враћања, иако је сада у државној својини, под условом да је на дан подношења захтева за враћање земљишта било у друштвеној својини. Такође, налаже се да првостепени орган, како би правилно решио ствари, у поновном поступку прибави доказе о укупно расположивом земљишту у друштвеној својини обвезника накнаде;
- да је Комисија за вођење поступка и доношење решења по захтеву за враћање одузетог земљишта за подручје Општине Вршац донела и треће решење бр. 464-119/91-- III -458 од 26. маја 2010. године, којим се поново утврђује право својине подносиоца захтева на другом одговарајућем земљишту, власника Републике Србије и обавезује власник да земљиште преда у посед подносиоцима захтева;
- да је и против овог решења жалбу изјавило Републичко јавно правобранилаштво, Одељење у Зрењанину 7. јуна 2010. године јер се у овом управном поступку враћа друго одговарајуће земљиште, а првостепена Комисија није прибавила потребну сагласност за отуђење предметног земљишта, те по

оцени правобранилаштва, нису испуњени услови за враћање земљишта у својину ранијим сопственицима;

- да је Министарство финансија Републике Србије решењем бр. 461-02-1235/94-13 од 25. новембра 2010. године, по трећи пут поништило решење првостепеног органа и предмет вратило на поновни поступак и одлучивање, уз образложење да само фактички одузето земљиште може бити предмет враћања, иако је сада у државној својини, под условом да је на дан подношења захтева за враћање земљишта било у друштвеној својини;
- да првостепени управни орган, и поред пожурнице подносиоца захтева, до данас није донео одлуку у поновном поступку;
- да је подносилац захтева ступио у државину земљишта 1992. године;
- да је Покрајински омбудсман донео мишљење бр. I-ОП-1-437/10 од 9. децембра 2010. године да је, у конкретном случају, неокончавање овог поступка 20 година директно у супротности са основним начелима *Закона о општем управном поступку*: са начелом законитости, начелом ефикасности и начелом целисходности, да је у супротности са принципом добре управе, односно да Министарство финансија крши људска права и то право на имовину, као и уставну одредбу о забрани повратног дејства закона и начела владавине права;
- да је у допису Министарства финансија Републике Србије бр. 461-01-44/2009 од 24. јула 2009. године који је упућен Општини Вршац, Комисији за враћање земљишта наведено да након 17 година спровођења *Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта* које је прешло у друштвену својину на основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа, више не постоји фактички одузето земљиште које може да се враћа, већ је остало само друго одговарајуће земљиште које, према садашњем ставу Министарства пољопривреде, не може бити предмет враћања. С тим у вези, Министарство је наложило Комисији да достави извештај колико земљишта у државној својини (изражено у хектарима) је потребно да би се окончали поступци враћања земљишта на територији Општине Вршац, с обзиром на то што су ови подаци Министарству финансија неопходни због заузимања заједничког става са Министарством пољопривреде, а са циљем враћања земљишта из државне својине.
- да из дописа Републичког јавног правобранилаштва, Одељења у Зрењанину бр. Р-280/10 од 3. новембра 2011. године који је упућен Општини Вршац, Комисији за вођење поступка, произлази да по мишљењу Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде нема сметњи да се у овом поступку врате парцеле у државној својини, уколико се са сигурношћу утврди да су парцеле одузете од ранијег сопственика укњижене на Републику Србију и ако катастарске парцеле, које се дају као друго одговарајуће земљиште, нису предмет реституције.

Из приложених доказа уз притужбу Н. М. из В, Р. Б. из С. и А. А. из В, утврђено је следеће

- да је Ј. В. из В, 9. маја 1991. године, Комисији за вођење поступка и доношење решења по захтеву за враћање одузетог земљишта за подручје Општине Вршац, поднео захтев којим је тражио враћање одузетог земљишта од ранијег сопственика, а на основу *Закона о начину и условима признавања права и враћању земљишта* које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа;
- да је, поступајући по поднетом захтеву, Комисија донела решење бр. 464-384/91-III- 5723 од 23. децембра 1991. године, којим је правним следбеницима ранијег сопственика признато право својине на другом одговарајућем земљишту, а које је решењем Министарства финансија Републике Србије, Сектора за имовинско-правне послове бр. 461-02-2339/93 од 25. јула 1995. године, поништено и враћено првостепеном органу на поновни поступак и одлучивање. У образложењу овог решења наведено је да по оцени Министарства, у поступку пре доношења решења нису прибављени поуздани докази о садашњем стању, величини и кориснику одузетог земљишта, односно докази из којих би се поуздано закључило да су жалиоци обвезници накнаде у конкретном случају;
- да Комисија за вођење поступка и доношење решења по захтеву за враћање одузетог земљишта за подручје Општине Вршац, након неколико расправа које су одложене, до данас није донела решење и поступила по налогу другостепеног органа;
- да су подносиоци захтева ступили у државину земљишта 1992. године.

Како би се у конкретном случају утврдило да ли је Министарство финансија Републике Србије различито третирало подносиоце притужбе који су припадници и припаднице румунске националне мањине у Србији у односу на остале подносиоце захтева у поступцима враћања одузетог земљишта на територији Општине Вршац, било је потребно испитати: 1) колико је укупно поднето захтева за враћање одузетог земљишта на територији Општине Вршац, 2) колико је правноснажно окончаних предмета, а колико предмета која су враћени на поновни поступак и одлучивање због поништавања првостепених решења Министарства финансија, 3) колико је подносилаца захтева румунске националне мањине, односно који је проценат завршених и незавршених предмета у којима су подносиоци захтева припадници румунске националне мањине.

С тим у вези, повереница за заштиту равноправности је ову кључну чињеницу утврдила увидом у уписник свих подносилаца захтева за враћање одузетог земљишта који је доставила Комисија за вођење поступка и доношење решења по захтеву за враћање одузетог земљишта за подручје Општине Вршац, уз допис од 7. маја 2012. године. У овом уписнику су евидентирани сви подносиоци захтева за враћање одузетог земљишта на територији Општине Вршац по катастарским Општинама и рубрикама и то: редни број, датум пријема предмета, од кога је примљен, број, садржај и начин решења.

Имајући у виду да у овом уписнику није наведена национална припадност подносилаца захтева, као и одредбу чл. 47. *Устава Републике Србије* која прописује да је изражавање националне припадности слободно и да нико није дужан да се изјашњава о својој националној припадности, повереница за заштиту равноправности је анализирала имена подносилаца захтева, тако што је означила подносиоце чија су имена уобичајено српска, односно подносиоце чија су имена нетипична за Србе јер је то био једини начин да се утврди да ли је било разлике у поступању у односу на припаднике румунске националне мањине, имајући у виду чињеницу да се подносиоци захтева нису изјашњавали о својој националној припадности. Повереница за заштиту равноправности указује да примена ове методологије има одређене мане, а такође указује и на чињеницу да разврставање подносилаца захтева по „типично српским“ и „несрпским“ именима, не прејудуцира да је у питању и стварна национална припадност подносилаца захтева, већ је то покушај утврђивања евентуалног различитог поступања према подносиоцима захтева на основу националне припадности, на које се у притужбама указује, у ситуацији када су спроведени поступци у којима се подносиоци захтева нису изјашњавали о националној припадности. У даљем тексту, због поједностављења, за подносиоце захтева који имају „типично српска“ имена користиће се израз „подносиоци захтева српске националности“, док ће се за остале подносиоце захтева, који имају „несрпска“ имена, користити израз „подносиоци захтева других националности“.

Увидом у приложени уписник утврђено је да је у Општини Вршац поднето укупно 1237 захтева за враћање одузетог земљишта, од чега је 665 (54%) подносилаца захтева српске националности, а 572 (46%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева, утврђено је да је 1140 предмета правноснажно решено и окончано, односно 92%, од којих су 623 (55%) предмета у којима су подносиоци захтева српске националности, а 517 (45%) предмета где су подносиоци захтева других националности.

Даље је утврђено да није окончано 97 предмета који су враћени на поновни поступак и одлучивање, што чини 8% од укупног броја поднетих захтева, од чега су 42 (43%) предмета подносилаца захтева српске националности, а 55 (57%) предмета подносилаца захтева других националности.

Имајући у виду да су подносиоци захтева уписани према катастарским општинама на територији Општине Вршац којих је у уписнику укупно 23, на исти начин је утврђено да је за:

- 1) КО Ватин: укупно поднето 44 захтева за враћање одузетог земљишта, од чега је 27 (61,4%) подносилаца захтева српске националности, а 17 (38,6%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 42 (95,5%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у 25 (59,5%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у 17 (40,5%) предмета су подносиоци захтева других националности. Даље је утврђено да су два предмета враћена на поновни поступак и одлучивање и нису окончани, што чини 4,5% од укупног броја, а у оба предмета подносиоци захтева су српске националности;

- 2) КО Влајковац: укупно поднето 94 захтева, од чега је 28 (30%) подносилаца захтева српске националности, а 66 (70%) подносилаца захтева је других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 82 (87%) предмета у овим поступцима правноснажно решено и окончано, од којих је 26 (32%) предмета у којима су подносиоци захтева српске националности, а 56 (68%) предмета где су подносиоци захтева других националности. Даље је утврђено да је укупно 12 предмета враћено на поновни поступак и одлучивање и нису окончани, што чини 13% од укупног броја, од чега су у два предмета (17%) подносиоци захтева српске националности, а у 10 (83%) предмета су подносиоци захтева друге националности;
- 3) КО Велико Средиште: укупно је поднето 52 захтева, од чега је 40 (77%) подносилаца захтева српске националности, а 12 (23%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 50 (96%) предмета у овим поступцима правноснажно решено и окончано, од којих су у 38 (76%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у 12 (24%) предмета су подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини су два предмета враћена на поновни поступак и одлучивање и нису окончана, што чини 4% од укупног броја, и у оба предмета подносиоци захтева су српске националности;
- 4) КО Војводинци: укупно поднето 69 захтева, од чега је осам (11,6%) подносилаца захтева српске националности, а 61 (88,4%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 68 (98,5%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у осам (13%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у 60 (87%) предмета су подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини је само један предмет враћен на поновни поступак и одлучивање, што чини 1,5 % од укупног броја поднетих захтева, а подносилац захтева је друге националности;
- 5) КО Вршац: укупно поднето 152 захтева од чега је 135 (88,8%) подносилаца захтева српске националности, а 17 (11,2%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 135 (89%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у 119 (88%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у 16 (12%) предмета су подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини 17 (11%) предмета је враћено на поновни поступак и одлучивање и нису окончани, од којих су у 15 предмета подносиоци захтева српске националности, а у два предмета подносиоци захтева друге националности;
- 6) КО Мали Жам: укупно поднето 29 захтева, од чега је 14 (48,3%) подносилаца захтева српске националности, а 15 (51,7%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 27 (93%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у 14 (52%) предмета подносиоци захтева српске националности,

- а у 13 (48%) предмета подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини нису окончана два предмета у којима су подносиоци захтева друге националности, што чини 7% од укупног броја предмета;
- 7) КО Загајица: укупно броји 40 захтева, од којих је 32 (80%) подносилаца захтева српске националности, а осам (20%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 36 (90%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у 30 (83%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у шест (17%) предмета су подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини нису окончана четири (10%) предмета, од којих су у два предмета подносиоци захтева српске националности, а у два предмета су подносиоци захтева друге националности;
- 8) КО Избиште: укупно поднето 118 захтева од којих су 110 (93%) подносилаца захтева српске националности, а осам (7%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 113 (96%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у 105 (93%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у осам (7%) предмета су подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини није окончано пет предмета чији су подносиоци захтева српске националности, односно, 4% од укупног броја предмета у овој катастарској општини;
- 9) КО Јабланка: укупно поднето 43 захтева од чега је 11 (25,6%) подносилаца захтева српске националности, а 32 (74,4%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 35 (81%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у 11 (31%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у 24 (69%) предмета су подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини није окончано осам (19%) предмета, од чега је у један (12,5%) предмету подносилац захтева српске националности, а у седам предмета (87,5%) су подносиоци захтева друге националности;
- 10) КО Куштиљ: укупно поднето 127 захтева од којих су три (2%) подносилаца захтева српске националности, а 124 (98%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 117 (92%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у три предмета подносиоци захтева српске националности, а у 114 предмета су подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини није окончано 10 предмета чији су подносиоци захтева других националности;
- 11) КО Марковац: укупно поднето 34 захтева, од чега је четири (12%) подносилаца захтева српске националности, а 30 (88%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 28 (82%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у три (11%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у 25 (89%) предмета су подносиоци захтева других националности. У

- овој катастарској општини није окончано шест предмета, односно, 18% од укупног броја, од чега је у један (17%) предмету подносилац захтева српске националности, а у пет (83%) предмета су подносиоци захтева друге националности;
- 12) КО Месић: укупно поднето осам захтева по којима је поступак правноснажно окончан, од којих су сви захтеви подносилаца других националности;
 - 13) КО Орешац: укупно поднето 28 захтева, од чега је 19 (68%) подносилаца захтева српске националности, а девет (32%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 27 предмета правноснажно решено и окончано, а да није окончан један предмет чији је подносилац захтева српске националности;
 - 14) КО Павлиш: укупно поднето 47 захтева, од чега је 44 (94%) подносилаца захтева српске националности, а три (6%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 46 (98%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у 43 (93,5%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у три (6,5%) предмета подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини није окончан један предмет подносиоца захтева српске националности;
 - 15) КО Парта: укупно поднето 29 захтева, од чега је 21 (72%) подносилаца захтева српске националности, а осам (28%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 26 (90%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у 19 (73%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у седам (27%) предмета су подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини нису окончана три предмета, односно 10% од укупног броја, од чега су у два (67%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у један (33%) предмету је подносилац захтева друге националности;
 - 16) КО Потпорањ: укупно поднето девет захтева, од чега је седам (78%) подносилаца захтева српске националности, а два (22%) подносиоца захтева других националности. По свим захтевима у овој катастарској општини предмети су правноснажно решени и поступци су окончани;
 - 17) КО Сочица: укупно поднето осам захтева, од којих је један (12,5%) подносилац захтева српске националности, а седам (87,5%) подносилаца захтева других националности. По свим захтевима у овој катастарској општини предмети су правноснажно решени и поступци су окончани;
 - 18) КО Шушара: укупно поднето девет захтева, од којих је један (11%) подносилац захтева српске националности, а осам (89%) подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је осам предмета у овим поступцима правноснажно решено и окончано, а да у овој катастарској општини није окончан један (11%) предмет, чији је подносилац захтева друге националности;

- 19) КО Уљма: укупно поднето 144 захтева, од којих су 130 (90%) подносиоци захтева српске националности, а 14 (10%) подносиоци захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 138 (96%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у 126 (91%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у 12 (9%) предмета су подносиоци захтева других националности. У овој катастарској општини није окончано шест предмета, односно 4% од укупног броја, од чега су у четири предмета (67%) подносиоци захтева српске националности, а у два (33%) предмета су подносиоци захтева друге националности;
- 20) КО Ритишево: укупно поднет 71 захтев, од којих је четири (6%) подносилаца захтева српске националности, а 67 (94%) подносиоци захтева других националности. Од укупног броја захтева у овој катастарској општини, утврђено је да је 65 (92%) предмета правноснажно решено и окончано, од којих су у четири (6%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у 61 предмету (94%) подносиоци захтева су других националности. У овој катастарској општини није окончано шест (8%) предмета, у којима су подносиоци захтева друге националности;
- 21) КО Стража: укупно поднето 26 захтева, од чега су два (8%) подносилаца захтева српске националности, а 24 (92%) подносилаца захтева других националности. По свим захтевима у овој катастарској општини предмети су правноснажно решени и поступци су окончани;
- 22) КО Мало Средиште: укупно поднето 13 захтева, од којих је један (8%) подносилац захтева српске националности, а 12 (92%) подносилаца захтева других националности. По свим захтевима у овој катастарској општини предмети су правноснажно решени и поступци су окончани;
- 23) КО Гудурица: укупно поднет један захтев где је подносилац захтева српске националности и овај предмет је правноснажно решен и поступак је окончан;
- 24) Увидом у део уписника који је раздвојен по годинама, и то почев од 1994. године закључно са 2008. годином, утврђено је да је у овом периоду укупно поднето 42 захтева од чега је 21 (50%) подносилаца захтева српске националности, а 21 подносилаца захтева других националности. Од укупног броја захтева утврђено је да су 32 (76%) предмета правноснажно решена и окончана од којих су у 17 (53%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у 15 (47%) предмета су подносиоци захтева других националности. Број неокончаних предмета је десет, у којима су у четири (40%) предмета подносиоци захтева српске националности, а у шест (60%) су подносиоци захтева друге националности.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је одредбом чл. 21. *Устава Републике Србије* („Сл. гласник РС“, бр. 98/06) забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета и да је припадницима наци-

оналних мањина чл. 76. Устава РС гарантована равноправност пред законом и забрањена је свака дискриминација због припадности националној мањини.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* („Сл. гласник РС“, бр. 22/09) којим је регулисана општа забрана дискриминације и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. т. 1. дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, *националној припадности* или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 15 – 27. *Закона о забрани дискриминације* прописани су посебни случајеви дискриминације, па је тако одредбом чл. 15. *Закона о забрани дискриминације* прописано да свако има једнак приступ и једнаку заштиту својих права пред судовима и органима јавне власти, а чл. 24. забрањена је дискриминација националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.

Према *Закону о начину и условима признавања права и враћању земљишта* које је прешло у друштвену својину по основу пољопривредног земљишног фонда и конфискацијом због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа, предмет враћања је земљиште које се налази у друштвеној својини на дан подношења захтева, а које је одузето на основу *Закона о пољопривредном земљишном фонду друштвене својине и додељивању земље пољопривредним организацијама* („Службени лист ФНРЈ“, број 22/53, „Службени лист СФРЈ“, бр. 10/65, „Службени гласник СРС“, бр. 51/71 и 52/73 и „Службени лист САПВ“, бр. 26/72) и земљиште конфисковано због неизвршених обавеза из обавезног откупа пољопривредних производа по прописима о обавезном откупу. Право на враћање земљишта у својину имају ранији сопственици, односно њихови правни следбеници. Ако су на земљишту изграђени објекти трајног карактера, као и ако је одузето земљиште које је до дана ступања на снагу овог закона отуђено из друштвене својине, ранијем сопственику на име накнаде даје се у својину друго одговарајуће земљиште, а ако таквог земљишта нема или ако се не може обезбедити, исплатиће му се новчана накнада у висини тржишне вредности. У чл. 6. ст. 1. овог закона прописано је да када комисија нађе да је захтев основан и да су испуњени услови за враћање одузетог земљишта, ранијем сопственику припада право на повраћај одузетог земљишта, а у ставу 3. да када комисија нађе да је захтев основан, а да нису испуњени услови за враћање одузетог земљишта, ранијем сопственику припада право на накнаду у другом одговарајућем земљишту, уколико организација има такво земљиште или га може обезбедити.

Према *Закону о претварању друштвене својине на пољопривредном земљишту у друге облике својине* („Сл. гласник РС“, бр. 42/91, 54/96 и 62/06) који је ступио на снагу 29. јула 1992. године, пољопривредно земљиште у друштвеној својини које је правно лице стекло на основу *Закона о аграрној реформи* и прописима о национализацији пољопривредног земљишта у државној је својини.

С обзиром на околности конкретног случаја и природу ових поступака, повереница за заштиту равноправности истиче да кључно питање које се поставља, са аспекта *Закона о забрани дискриминације* јесте да ли је Министарство финансија, на основу њиховог личног својства – националне припадности, неједнако третирао подносиоце притужбе у односу на остала лица у поступцима враћање одузетог земљишта на територији Општине Вршац.

Из решења Министарства финансија којима су поништавана првостепена решења комисије и предмети враћани на поновни поступак и одлучивање, не може се закључити да је Министарство финансија овакве одлуке доносило на основу националне припадности подносилаца захтева за враћање одузетог земљишта. У образложењима ових решења наводи се, између осталог, да Министарство финансија побија првостепена решења због погрешне примене материјалног права и погрешно утврђеног чињеничног стања. Према томе, имајући у виду наводе и образложења Министарства финансија, из ових решења је евидентно да овакво поступање Министарства финансија није у вези са личним својством подносилаца притужбе – националном припадношћу.

Повереница за заштиту равноправности је ценила и наводе подносилаца притужбе да „од укупног броја нерешених предмета на територији Општине Вршац, више од 70% припада породицама румунске националне мањине“, па је даље испитала да ли број окончаних и нерешених предмета у овим поступцима указује на очигледну несразмеру у односу захтеве које су поднели припадници румунске националне мањине .

Из доказа које је доставила Комисија за вођење поступка и доношење решења на захтев за враћање одузетог земљишта за подручје Општине Вршац од 7. маја 2012. године и то уписника свих подносилаца захтева за враћање одузетог земљишта, произлази да је од укупног броја захтева који су поднети и евидентирани у овој општини, број подносилаца који су српске националности за око 8% већи од броја подносилаца захтева који су друге националности, с обзиром на то што је број захтева чији су подносиоци српске националности 665, односно 54%, а број захтева чији су подносиоци друге националности 572, што чини 46% од укупног броја поднетих захтева. Са друге стране, такође је утврђено да је, од 1140 правоснажно окончаних предмета, 517 предмета у којима су подносиоци захтева друге националности окончано, што значи да је од укупног броја поднетих захтева у којима су подносиоци друге националности (572) око 90% ових предмета правоснажно окончано и решено.

Евидентно је такође, из достављеног уписника, да је од укупног броја поднетих захтева на поновни поступак враћено и није окончано 97 предмета, што чини 8% од укупног броја предмета, од којих је 55 предмета у којима су подносиоци захтева друге националности, односно 57%, а 42 предмета у којима су подносиоци захтева српске националности, односно 43%.

Ценећи ове чињенице, повереница за заштиту равноправности је става да Министарство финансија Републике Србије подносиоце притужби није дискриминисало на основу националне припадности. Овакав став потврђује и чињеница да је већина ових поступака правоснажно окончана (око 92%), док број нерешених предмета, међу којима су и предмети подносилаца притужбе, указује да не постоји узрочно-последична веза између личног својства подносилаца притужбе и решења Министарства финансија којима су поништавана решења првостепеног органа управе и предмети враћени на поновно одлучивање.

Неспорно је и да поступак враћања одузетог земљишта подносилаца притужби који су у фактичком поседу земљишта још од 1992. године, након више од 20 година није правоснажно окончан и да су тиме онемогућени да врше своја имовинска права зајемчена *Уставом Републике Србије*, посебно ако имамо у виду чињеницу да се ради о пољопривредном земљишту које је од бивших власника одузето без накнаде тржишне вредности. Међутим, поводом ових неправилности, као и навода подносилаца притужбе „*да је велика већина ових поступака завршена у року од неколико година, да је Министарство финансија као другостепени орган могао да реши управну ствар на основу Закона о општем управном поступку*“, повереница за заштиту равноправности констатује да оне не спадају у надлежност овог државног органа.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да Министарство финансија Републике Србије није дискриминисало подносиоце притужбе на основу националне припадности.

1.7. Притужба Р. с. за м. против П. н. и м. д.о.о. Б. за дискриминацију на основу националне припадности у области јавног информисања (дел. бр. 959 од 25. 6. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС“, бр. 22/2009) поводом притужбе Р. с. за м. из Б, против П. н. и м. д. о. о. Б, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У тексту аутора О. М. „Само су лопови ревносни“ који је објављен 13. марта 2012. године у дневном листу „П.“, изражене су идеје и ставови који су узнемирујући, понижавајући и представљају повреду достојанства припадница и припадника ромске националне мањине, чиме је створено непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење забрањено чл. 12. у вези са чл. 24. *Закона о забрани дискриминације*.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. и чл. 39. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје П. н. и м. д. о. о. Б

ПРЕПОРУКУ

1. П. н. и м. д. о. о. Б упутиће јавно извињење припадницима и припадницама ромске националне мањине, због садржаја текста „Само су лопови ревносни“ који је објављен 13. марта 2012. године у дневном листу „П.“, најкасније у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.
2. П. н. и м. д. о. о. Б објавиће мишљење и препоруку поверенице за заштиту равноправности у дневном листу „П.“, најкасније у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке;
3. П. н. и м. д. о. о. Б, обавестиће повереницу за заштиту равноправности о поступању по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је 23. маја 2012. године притужбу Р. с. за м. из Б против дневног листа „П.“, због текста објављеног 13. марта 2012. године под називом „Само су лопови ревносни“, аутора О. М. У тексту је, између осталог изнето: „Крадљивци ове „робе“ су готово по правилу, отворено треба рећи, ромске националности. Судијска „болећивост“ може да

се наслути: огласиће се нека НВО или „фактор“ који штити њихова мањинска права и „прозваће“ судију. Чињеница је да је ова национална мањина, у веома тешкој материјалној ситуацији, да живи у беди, али и да се огромна средства троше на њихову „инклузију“, што им не даје за право да имају попуст пред богињом правде.“

У притужби је наведено да овај текст подржава предубеђења и негативне стереотипе према којима припадници ромске националне мањине показују склоност ка вршењу кривичних дела, што представља повреду достојанства свих припадника и припадница ове националне мањине. Подносиоци притужбе сматрају да се објављивањем текста оваквог садржаја изазива и подстиче мржња и нетрпељивост према Ромима и Ромкињама, што представља тежак облик дискриминације на основу националне припадности.

Уз притужбу је достављено: одштампана страница интернет презентације листа П. (П. online), на којој је објављен текст „Само лопови су ревносни“ и Образложење одлуке Комисије за жалбе Савета за штампу од 26. априла 2012. године.

Како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације упућен је захтев Д. Б, главном и одговорном уреднику дневног листа „П.“, да се изјасни о основаности притужбе. Редакција дневног листа „П.“ доставила је 12. јуна 2012. године изјашњење у којем је наведено следеће:

- да објављивањем текста под насловом „Само су лопови ревносни“ лист „П.“ ни на који начин није повредио новинарски кодекс, професионалну етику нити је извргнуо руглу или дискриминацији било кога на основу националне припадности или неке друге припадности;
- да је редакција листа „П.“ спремна да се јавно извини Р. с. за м. и свима другим који су се осетили повређено, уколико им доставе иоле релевантан податак који би показао да је лист „П.“ објавио нешто што не одговара чињеницама. Тек тада ће прихватити оцену да „нису истинито обавештавали јавност“ и да се ради о „предрасудама и негативним стереотипима“;
- да у супротном „П.“ може бити „оптужена“ само да је изнела истинито, чињенично стање и то са намером да утиче на решавање једаног важног друштвеног проблема, а чије је решавање пре свега у интересу ромске популације;
- да је задатак новинара да, ако се једно кривично дело понавља из дана у дан, алармира јавност са циљем да се помогне тој групи одакле долазе делинквенти;
- да „П.“ сматра да се проблем не може решити ћутањем већ указивањем да крађе постоје, да постоје дивљи отпади, да се не санкционишу ни крадљивци ни откупљивачи;
- да коментар није интониран на такав начин, нити се може тумачити да му је циљ повреда достојанства неке мањинске групе, већ је пре свега усмерен као критика правосуђу и друштву које „жмури“ на ту појаву;

- да није људско право да се краде, као што није ничије право да било кога због његове припадности једној етничкој групи мрзи, злоставља, вређа, физички угрожава и да некажњавање прекршилаца само генерише криминал, а то није у интересу управо заједнице из које долазе виновници;
- да се „П.“ придржавала свих професионалих норми што доказује и податак да је у потпуности објавила реаговање О. Б, директора Јуром центра као и реаговање аутора коментара О. М. Да је О. Б. у писму које је објављено без скраћивања тешким речима дисквалификовао аутора коментара и лист „П.“, оптужујући их за расизам и дугогодишње нападе на ромску популацију;
- да се листу „П.“ замера што је у тексту наведено да су делинквенти који краду каблове, готово по правилу, припадници ромске заједнице и да по тумачењу Р. с. за м. то може погрешно да се схвати, или генерализује да су сви припадници ромске заједнице такви, али да је овакво читање новинских коментара и тумачење текстова, у најмању руку, површно и злонамерно;
- да се, када је лист „П.“ објавио велике приче „Ромкиња оперска певачица“ или „Ромкиња први доктор наука“, ниједна невладина организација није јавила да каже како лист „П.“ „искривљује и улепшава суморну стварност“ јер се по истој аналогiji може стећи утисак да Роми припадају високообразованој популацији која редовно иде у оперу;
- да због свега наведеног лист „П.“ одбацује нападе да у поменутом и било ком другом тексту о Ромима не поштује новинарски кодекс и објективност новинарског писања.

Повереница за заштиту равноправности анализирала је све наводе садржане у притужби и изјашњењу, доказе који су достављени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Из доказа који је достављен уз притужбу, штампане странице „П.“ онлајн, утврђено је да је лист „П.“ објавио текст под насловом „Само су лопови ревносни“, а у достављеном изјашњењу на притужбу лист „П.“ није оспорио објављивање текста под насловом „Само су лопови ревносни“, као ни садржину самог текста.

Повереница најпре констатује да је Комитет Уједињених нација за елиминасање расне дискриминације чију је надлежност Република Србија признала, усвојио 2000. године Општу препоруку XXVII под називом „Дискриминација Рома“. Комитет је препоручио да државе уговорнице Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације²⁴ усвоје мере у области медија, и тако што ће међу професионалцима у свим медијима подстицати свест о нарочитој одговорности да се не шире предрасуде и да се избегава извештавање о инцидентима у које су укључени поједини припадници ромских заједница на начин на који се кривица сваљује на ромску заједницу као целину.

²⁴ Закон о ратификацији Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације („Службени лист СФРЈ“, бр. 31/67)

Одредбама чл. 76. Устава Републике Србије²⁵ гарантује се равноправност пред законом и забрањена је свака дискриминација због припадности националној мањини, док је чл. 81. прописано да Република Србија у области образовања, културе и информисања, подстиче дух толеранције и међукултуралног дијалога и преузима ефикасне мере за унапређење узајамног поштовања, разумевања и сарадње међу свим људима који живе на њеној територији. Одредбом чл. 21. прописано је да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки вид дискриминације, по било ком основу.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима, док је чл. 24. забрањена дискриминација националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.

С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба чл. 12. Закона о забрани дискриминације којом је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.

Повереница за заштиту равноправности је анализирао да ли је текстом у којем се тврди да су припадници једне националне заједнице претежни извршиоци одређених кривичних дела у Србији и да су, као такви, заштићени пред законом, извршен акт дискриминације, односно да ли текст „Само су лопови ревносни“ представља узнемиравање и понижавајуће поступање и повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства и да ли њиме ствара непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.

„П.“ у достављеном изјашњењу наводи да је „изнела истинито, чињенично стање, и то са циљем да реши један, важан друштвени проблем“, као и „да је задатак новинара да, ако се једно кривично дело понавља из дана у дан, алармира јавност са циљем да се помогне тој групи одакле долазе делинквенти“. Наводи се и да циљ текста није „повреда достојанства неке мањинске групе, већ је, пре свега, усмерен као критика правосуђу и друштву које „жмури“ на ту појаву.“

25 „Службени гласник Републике Србије“, бр. 98/2006

Према домаћим²⁶ и међународним етичким новинарским кодексима, етничка припадност осумњиченог починиоца кривичног дела објављује се само у случају када је етичка припадност од кључне важности за природу кривичног дела. Међутим, из анализе текста „Само су лопови ревносни“ произлази да за критику правосуђа и друштва које „жмури“ на учестало вршење одређених кривичних дела, није од кључне важности наглашавати које су националне припадности извршиоци тих кривичних дела. С тим у вези, повереница за заштиту равноправности је става да за указивање на учесталу појаву неког кривичног дела и на слабу казнену политику правосуђа, није потребно навођење националне припадности извршиоца тога дела јер се на тај начин пажња усмерава на припаднике националне мањине, они се етикетирају као особе склоне вршењу кривичних дела, а при том се таквим извештавањем најмање „алармира јавност“ о учесталим кривичним делима и благој казненој политици судства. При томе је неопходно имати у виду да етикетирање једне нације као криминогене и тиме друштвено непожељне и штетне, доводи до последице да припадници те заједнице постају непожељни у друштву, што је посебно опасно када се зна да је ромска популација у Србији веома често изложена дискриминацији у свим сферама друштвеног живота и да су често изложени нападима појединаца и организација које заговарају мржњу и нетрпељивост према припадницима националних мањина.

Надаље, истицање да су судије „болећиве“ на извршиоце кривичних дела ромске националности, да их после саслушања „пуштају“, да им одређују санкције ниже од прописаних или у оквиру законског минимума, да се огромна средства троше на њихову инклузију и да невладине организације или „фактори“ који штите њихова мањинска права врше притисак на судије, ствара утисак да су припадници ромске националне мањине заштићени чланови друштва којима је све дозвољено и које нико не може да спречи да наносе штету друштву.

Повереница за заштиту равноправности указује да је степен одговорности листа „П.“ још већи ако се има у виду да је у питању угледна новинарска кућа, да је тираж овог листа велики и да се дистрибуира на територији целе државе и да својим текстовима утиче на формирање мишљења јавног мњења, па је због тога дужна да води рачуна о објављивању текстова који својим садржајем промовишу предрасуде и подстичу непријатељско и увредљиво окружење за поједине групе људи. Слобода говора, без обзира на начин изношења и објављивања идеја и ставова никада не сме да буде изговор за дискриминацију на основу било ког личног својства.

Повереница за заштиту равноправности подсећа да је доношењем *Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији*²⁷ (2009), Влада Републике Србије поставила као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији, како би се смањиле разлике које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. Улога медија у остваривању овог циља је

26 Кодекс новинара Србије – упутства и смернице http://www.mc.rs/upload/documents/PDF/Kodeks_novinara_Srbije.pdf

27 “Службени гласник РС”, бр. 27/2009

изузетно велика, поготово у спречавању ширења стереотипа и предрасуда јер медији имају значајну улогу у промоцији друштвених схватања и вредности.

На крају, повереница за заштиту равноправности указује да потпуно непримерене наводе из изјашњења на притужбу листа „П“: „када је лист „П“ објавио велику причу „Ромкиња оперска певачица“ или „Ромкиња први доктор наука“ ниједна невладина организација се није јавила да каже како лист „П.“ „искривљује и улепшава суморну стварност“ јер по истој аналогiji може се стећи утисак да Роми припадају високообразованој популацији која редовно иде у оперу.“ Оваквим, у најмању руку циничним коментаром, одговорни у листу „П.“ показују да не схватају тежину ширења предрасуда и последице које објављивање таквих текстова оставља на животе припадника група које су већ у маргинализованом положају у друштву.

Повереница за заштиту равноправности је става да је лист „П.“ објављивањем текста под насловом „Само су лопови ревносни“, припаднике и припаднице ромске националне мањине ставио у изразито негативан контекст, који несумњиво ствара непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење, чиме је извршен акт дискриминације забрањен чл. 12. *Закона о забрани дискриминације*.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење и препоруку П. н. и м. д. о. о. из Б, ради предузимања мера у циљу отклањања последица дискриминације.

Сагласно члану 40. *Закона о забрани дискриминације*, уколико П. н. и м. д. о. о. из Б. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да се ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

1.8. Притужба К.п.д. против градоначелника Града Београда због дискриминаторних изјава на основу националне припадности (дел. бр. 1105 од 30. 7. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације* и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, „Сл. гласник РС“, бр. 22/2009) поводом притужбе К. п. д. коју је поднео Р. с. з. м. из Б, против градоначелника Београда Драгана Ђиласа, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби К. п. д. коју је поднео Р. с. з. м. из Б., против градоначелника Београда Драгана Ђилас поводом изјаве „...*свесни смо да се грађани плаше досељавања оних који не раде и који су крали воду, струју и неке друге ствари...*“ коју је Драган Ђилас дао медијима након расно мотивисаних немира у београдском насељу Ресник од 9. априла 2012. године, утврђено је да није извршен акт дискриминације – узнемиравање и понижавајуће поступање забрањен чл. 12. *Закона о забрани дискриминације*, у вези чл. 24. *Закона о забрани дискриминације*, па се изјава Драгана Ђиласа не може квалификовати као дискриминаторна.

Образложење

Р. с. з. м. из Б поднео је, у име К. п. д, 8. маја 2012. године притужбу против градоначелника Београда Драгана Ђиласа због изјаве коју је дао медијима, а која гласи: „...*Свесни смо да се грађани плаше досељавања оних који не раде и који су крали воду, струју и неке друге ствари...*“. У притужби је, поред осталог, наведено:

- да је 9. априла 2012. године градоначелник Драган Ђилас дао спорну изјаву након расно мотивисаних немира поводом расељавања Рома из нехигијенског насеља на Новом Београду у насеље Ресник;
- да су ову изјаву пренели готови сви медији;
- да се овом изјавом вређа достојанство читаве етничке групе;
- да је посебно наглашена одговорност градоначелника који је овом изјавом оправдао поменуте инциденте;
- да понижавајући однос према Ромима и Ромкињама у значајној мери генерише друге облике дискриминаторног третмана, као и расно мотивисане нападе на припаднике ове осетљиве друштвене групе.

Уз притужбу су поднети следећи докази: новински чланци који су пренели градоначелникову изјаву из Дневног листа *Политика*, Новинске агенције *Танјуг* и интернет портала *Радио телевизије Србије* и *Б92*.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је у току поступка градоначелник Београда Драган Ђилас доставио изјашњење у којем је наведено:

- да је потпуно нетачно да је његова изјава повредила достојанство припадника и припадница ромске националне мањине;
- да је у изјави на првом месту било подизање нивоа животних услова и да нема говора о било каквој расној дискриминацији;
- да је јавно окарактерисао немире у насељу Ресник као расистичке;
- да је, са друге стране, добро познат његов став према онима који на било који начин крше закон, и да је оно што је могло да засмета подносиоцима притужбе чињеница да су становници нехигијенског насеља поред „Белвила“ кради струју нелегалним прикључењем на електро мрежу и да је иста ствар рађена са водом;
- да је из тог разлога и рекао да разуме страх грађана да им се у комшилук доселе људи који су живели на овакав начин, али исто тако напомиње да са расељеним становницима нехигијенских насеља нису имали проблема у новим насељима које је Град обезбедио и да нису наставили са таквим начином живота;
- да се управо десила ситуација коју је у априлу нагласио, односно, да не постоји ниједан проблем законске природе са расељеним ромским породицама из „Белвила“;
- да је од 2008. године па до данас, много урађено како би се положај ромске популације побољшао, тако им је обезбеђена здравствена заштита, социјална заштита, лична документа, посао и стручне квалификације и на тај начин им је оснажено и унапређено достојанство;
- да данас, након четири године од расељавања првог нехигијенског насеља испод моста Газела, сва деца која су живела у том насељу иду редовно у школу, обезбеђен им је бесплатан превоз до школе, бесплатни уџбеници и ужине;
- да се исти програм предвиђа и за децу која су расељена из нехигијенског насеља код „Белвила“, и да данас те породице имају обезбеђене оброке у народној кухињи, воду, струју, тушеве и тоалете;
- да жели да напомене да је Заштитник грађана који је пратио расељавање, оценио да су успешно премештени уз пуно поштовање њиховог достојанства, и да појединачни приступ који Град Београд примењује према свакој ромској породици представља кључ дуготрајног успеха.

Уз изјашњење су достављени следећи докази: брошура о Ромима у штампа-ној форми и на компакт диску, текст са Сајта града Београда о пресељењу становника нехигијенског насеља, изјаву Заштитника грађана и видео материјал.

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности је анализирала све наводе, како подносиоца притужбе, тако и наводе из изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Из доказа који су достављени уз притужбу, и то увидом у новинске чланке чија се садржина односила на немире у Реснику од 9. априла 2012. године, утврђено је да је Драган Ђилас на конференцији за новинаре у Скупштини града Београда, дао изјаву следеће садржине: *„Нема никакве потребе за тим – 20 породица, 40 одраслих и неколико десетина деце не могу никога да угрозе и нема никаквог разлога за протесте... Велики број грађана који је јуче протествовао није имао праве информације о насељавању Рома. Свесни смо да се грађани плаше досељавања оних који не раде и који су крали воду, струју и неке друге ствари. Али ни у једном насељу који је град направио за Роме немамо такве случајеве, нигде немамо проблем“.*

Из брошуре „Пресељење становника нехигијенског насеља Газела у Београду“, повереница за заштиту равноправности утврдила је да се брошура бави питањем положаја Рома који живе у Београду и условима у којима сада живе, након што су пресељени из нехигијенског насеља код Газеле. Поводом осталих доказа који су достављени током поступка, повереница за заштиту равноправности констатује да они нису од значаја за одлучивање у овом предмету.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да чл. 76. *Устава Републике Србије* („Сл. гласник РС“, бр. 98/06) припадницима националних мањина гарантује равноправност пред законом и забрањује свака дискриминација због припадности националној мањини, док чл. 81. прописује да Република Србија подстиче дух толеранције и међукултурног дијалога и предузима ефикасне мере за унапређење узајамног поштовања, разумевања и сарадње међу свим људима који живе на њеној територији. Чланом 21. прописано је да су пред *Уставом* и законом сви једнаки и да је забрањен сваки вид дискриминације, по било ком основу. Чл. 46. *Устава РС* јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје, док став 2. овог члана прописује да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно *ради заштите права и угледа* других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забра-ни дискриминације* који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се

заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима, док је чл. 24. забрањена дискриминација националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.

С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба чл. 12. *Закона о забрани дискриминације* којом је прописано узнемиравање и понижавајуће поступање, као посебан случај дискриминације. Наиме, у складу са *Уставом РС, управо ради заштите права и угледа других*, одредбама чл. 12. *Закона о забрани дискриминације* изричито је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.

Приликом заузимања става у овом предмету било је потребно испитати да ли је садржина цитиране изјаве Драгана Ђиласа, градоначелника Београда, супротна императивним прописима којима је дискриминација забрањена и који су обавезујући за све. Ово произлази из одредбе чл. 12. *Закона о забрани дискриминације* јер се одређено понашање/изјава може квалификовати као узнемиравање и понижавајуће поступање када оно објективно представља повреду достојанства лица или групе лица због њиховог личног својства. Исто тако, било је потребно сагледати догађај поводом којег је спорна изјава дата, околности у којима је дата, као и целокупну изјаву чији је саставни део реченица поводом које је притужба поднета.

Сагласно томе, у току поступка по притужби утврђено је да је почетком априла 2012. године, Град Београд преселио становнике нехигијенског насеља на Новом Београду у насеље Ресник. Становници овог насеља, као и поједине навијачке групе, организовали су протест због пресељења ромских породица у њихово насеље 7. априла 2012. године, када је дошло до великих сукоба са полицијом која је спречавала учеснике протеста да дођу до места где су се постављале мобилне стамбене јединице за пресељене ромских породица, што су општенопознате чињенице. Том приликом градоначелник Београда јавно је окарактерисао протест као „*искључиво расно мотивисан*“²⁸ и апеловао на грађане да се уздрже од насиља и да неће правити компромисе са грађанима који крше закон.

У погледу тврдње из притужбе да је изјава Драгана Ђиласа увредљива за припаднике и припаднице ромске популације, повереница за заштиту равноправности указује да је реченица на коју се подносиоци притужбе притужују извучена из контекста који је неопходно имати у виду да би се правилно сагле-

28 <http://www.rts.rs/page/stories/sr/story/125/Dru%C5%A1tvo/1079026/Incidenti++Resniku.html?email=yes>

дао њен смисао и порука коју носи. Наиме, реченица “Свесни смо да се грађани плаше досељавања оних који не раде и који су крали воду, струју и неке друге ствари” поводом које је поднета притужба, представља само део шире изјаве, која гласи: „Нема никакве потребе за тим - 20 породица, 40 одраслих и неколико десетина деце не могу никога да угрозе и нема никаквог разлога за протесте... Велики број грађана који је јуче протествовао није имао праве информације о насељавању Рома. Свесни смо да се грађани плаше досељавања оних који не раде и који су крали воду, струју и неке друге ствари. Али ни у једном насељу који је град направио за Роме немамо такве случајеве, нигде немамо проблем“. Очигледно је, када се сагледа изјава у целини, да она није увредљива и понижавајућа за ромску популацију. Давање такве изјаве било имало сврху смиривања тензија, могуће ескалације сукоба и мирног разрешења настале ситуације, што је обавеза градоначелника у случајевима изражавања незадовољства грађана и грађанки. За смиривање немира, у датим околностима, било је потребно „уважити“ страх грађана и грађанки и уверити их да се проблеми, за које тврде да их очекују, неће појавити уколико се ромске породице доселе у Ресник.

Имајући у виду све околности догађаја у насељу Ресник и целокупну изјаву градоначелника Београда, у којој је, поред осталог, наглашено и да у насељима где су расељени Роми, није било крађа струје и сличних проблема и да двадесетак ромских породица не могу никога да угрозе, те да самим тим не постоји разлог за страх грађана, не може се закључити да је овом изјавом извршен акт дискриминације.

Повереница за заштиту равноправности жели да истакне да је, упркос напорима различитих државних институција и организација цивилног друштва које предузимају мере усмерене ка побољшању положаја Рома, ова национална мањина и даље једна од најугроженијих друштвених група у Србији и да мере које се предузимају још увек нису довеле до битнијег унапређења услова живота и њиховог положаја у друштву. Имајући све ово у виду, повереница за заштиту равноправности сматра да посебна пажња мора да се посвети спречавању појава омаловажавања, узнемиравања и понижавајућег поступања. Стога, од велике је важности да и у будућности Град Београд још интензивније настави са унапређењем положаја Рома и сузбијањем дискриминације ове друштвене групе.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење да градоначелник Београда Драган Ђилас није извршио акт дискриминације – узнемиравање и понижавајуће поступање према припадницима и припадницама ромске националне мањине.

1.9. Притужба организације П. против Управе Града Београда због дискриминације на основу националне припадности у области становања (дел. бр. 1673 од 16. 10. 2012. год)

МИШЉЕЊЕ БР. 214/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела организација „Р.“ из Б. против Секретаријата за социјалну заштиту Градске управе града Београда поводом појединих одредаба уговора о коришћењу мобилних стамбених јединица који се закључује са расељеним припадницима и припадницама ромске националне мањине, истакног „кућног реда“ који важи у новоформираном насељу мобилних стамбених јединица и упозорења о забрани боравка у мобилним стамбеним јединицама оним лицима која не живе у контејнерском насељу.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Организација „Р.“ из Б. поднела је 7. јуна 2012. године притужбу против Градске управе града Београда, Секретаријата за социјалну заштиту и Секретаријата за образовање, у име корисника мобилних стамбених јединица који су ромске националности.
- 1.2. У притужби је наведено да одредбе уговора о коришћењу мобилних стамбених јединица којима је прописана обавеза социјализације корисника/ца стамбених јединица и обавештење „кућни ред“ којим се набрајају недозвољена понашања становника у новоформираном насељу, представљају дискриминацију расељених припадника и припадница ромске националне мањине који живе у насељу мобилних стамбених јединица.
- 1.3. У притужби је, такође, наведено:
 - да у Србији постоји велики број неформалних насеља у којима живе искључиво Роми и да становници тих насеља представљају убедљиво најугроженију категорију становништва;
 - да је од 2009. године, на територији Града Београда спроведен велики број принудних исељења и да су након расељавања већих насеља створена посебна контејнерска насеља у којима станују искључиво Роми;
 - да се одредбама уговора о коришћењу мобилних стамбених јединица, кућним редом у контејнерским насељима и дописом Секретаријата за образовање Градске управе града Београда који се односе на обавезу социјализације становника ових насеља, неоправдано прави

разлика у односу на становнике контејнерских насеља, који су искључиво ромске националности, што представља тежак облик дискриминације према чл. 13. Закона о забрани дискриминације;

- да према чл. 11. уговора о коришћењу мобилних стамбених јединица, Секретаријат за социјалну заштиту има право да једнострано раскине уговор, без посебног образложења, у случају *„ако корисник (пунoletни чланови породице) не покаже активан однос према активностима Градске управе у циљу социјализације појединца и његове породице, а што подразумева - похађање предшколских и образовних установа за децу, образовање и запошљавање одраслих радно способних лица, усвојена правила лепог понашања према представницима Секретаријата и других надлежних институција и сл.“*. Такође, тачком 7. овог члана прописана је иста санкција *„ако корисник три пута одбије понуђени посао за који испуњава услове (документован од надлежних институција)“*;
- да је одредбом параграфа 8 (а) Општег коментара број 4. Комитета Уједињених нација за економска, социјална и културна права наведено да се лицима која су исељена мора обезбедити, између осталог, и сигурност станарског права;
- да правила лепог понашања нису регулисана прописима и представљају одраз васпитања које је различито од појединца до појединца и да је, имајући у виду да иста обавеза није предвиђена за другу уговорну страну – запослене у Градској управи града Београда, наметањем овакве несразмерне обавезе прекршено начело једнаких права и обавеза. Такође, с обзиром на правила лепог понашања нису правни стандард и да се под тим правилима може подвући велики број различитих поступања, ова одредба нарочито угрожава Роме из контејнерских насеља;
- да Роми који станују у контејнерским насељима, приликом закључења уговора са Градском управом града Београда, немају могућност да покрену процес преговора нити да предложи измену појединих одредаба уговора. Уз то, њима нису објашњене одредбе уговора, нити им је пружена правна помоћ у тумачењу уговора;
- да је дискриминаторна одредба кућног реда, који важи у контејнерским насељима, а којом је најстроже забрањено *„вршење нужде поред мобилне стамбене јединице, пуштање деце да врше нужду поред мобилне стамбене јединице“* јер претпоставља да Роми врше нужду поред својих стамбених јединица. Такође, таква одредба не постоји ни одлукама о кућном реду у стамбеним зградама ни у уговорима о закупу социјалних станова које Град Београд закључује са стамбено и социјално угроженим категоријама Београђана;
- да Градска управа града Београда, Секретаријат за образовање, доставља дописе свим Ромима који живе у контејнерским насељима, у

којима се наводи да „Секретаријат за социјалну заштиту има право да раскине Уговор ако корисник не покаже активан однос према њиме Града да се социјализују појединци и њихове породице“. Под активним односом према социјализацији подразумева се да деца иду редовно у школу и предшколске установе, запошљавање радно способних, али и усвајања правила лепог понашања према представницима институција Града Београда;

- да за наведена понашања већ постоје санкције у одговарајућим законима, те да није потребно да се Ромима, односно становницима контејнерских насеља, намеће додатна санкција - раскид уговора о коришћењу мобилне стамбене јединице.
- 1.4. Уз притужбу су достављени следећи прилози: 1) фотокопија уговора о коришћењу мобилне стамбене јединице, 2) фотокопија уговора о закупу социјалних станова, 3) фотокопија кућног реда у контејнерским насељима, 4) фотокопија дописа који Секретаријат за образовање доставља становницима контејнерских насеља и 5) списак идентификованих принудних исељења Рома у периоду од 2009. до 2012. године.
- 1.5. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка затражила изјашњење Градске управе града Београда, Секретаријата за социјалну заштиту.
- 1.6. У изјашњењу је наведено следеће:
- да је град у току 2009. године раселио неколико неформалних насеља на територији града Б.;
 - да је расељеним породицама обезбеђен смештај у мобилним стамбеним јединицама са струјом и водом коју град плаћа, затим запослење, здравствена и социјална заштита, школа за најмлађе, превоз до школе, као и многе друге помоћи како би се породице социјално и економски ојачале, едуковале и постале равноправни чланови друштва;
 - да је град обезбедио многобројне материјалне помоћи – од помоћи у намештају, преко шпорета, грејалица, до гардеробе за децу и одрасле, помоћи у храни, средствима за хигијену, књигама, компјутерима, као и помоћи при запошљавању, радном оспособљавању и др.;
 - да Секретаријат организује сталне едукације, радионице, предавања, саветовања, чији циљ је стицање знања и неопходних вештина за живот у четири области: запослење, здравство, образовање и становање;
 - да су становници анкетирани на тему запослења и да им је понуђено око 200 слободних радних места, а да само 11 % становника није добило понуде за посао, и да су то труднице, старије особе и лица која не желе да раде;

- да су становници новоформираних насеља едуковани о поступку отварања радне књижице;
- да је организован курс описмењавања одраслих Рома и Ромкиња како би били конкурентнији на тржишту рада;
- да су организоване едукације на различите теме као што су: брига о деци, здрављу, алкохолизму, хигијени, дрогама, планирању породице, решавању конфликта у породици, сексуално преносивим болестима и др;
- да је обезбеђено неколико стотина дечијих књига за друштвене центре у новоформираним насељима;
- да су обезбеђени компјутери за друштвене центре у новоформираним насељима;
- да су студенти Филолошког факултета и Факултета ликовних уметности радили са децом у новоформираним насељима;
- да су за децу из новоформираних насеља организоване бројне посете, излети и приредбе;
- да су правила лепог понашања део процеса социјализације и интеграције и да њихов циљ није да буду репресивна, већ да породице стекну знања и навике неопходне за живот у заједници социјалног становања који је достојан сваког човека који живи у XXI веку. Суштина и циљ кућног реда јесте побољшање услова за живот становника новоформираних насеља;
- да је примећено да један број становника новоформираних насеља и даље врши нужду испред својих стамбених јединица, те је Секретаријат био приморан да уведе посебно правило забране вршења нужде по насељу;
- да је Завод за заштиту здравља, једном приликом, бактерије из фекалија нашао на чесмама, што представља велику опасност по здравље свих становника насеља;
- да је забрињавајући и скандалозан став невладине организације „Р.“ да је забрана вршења нужде по насељу кршење *Законa о забрани дискриминације*;
- да је одредба уговора о коришћењу мобилних стамбених јединица која прописује обавезу основног школовања деце, предуслов за коришћење мобилних стамбених јединица и има за циљ да се породице што боље социјализују јер град, као власник мобилних стамбених јединица, неће толерисати да родитељи шаљу децу у просјачење уместо у школу, нарочито када је град обезбедио све предуслове да деца редовно похађају наставу.

- 1.7. Организација „P.“ је 28. августа 2012. године поднела допуну притужбе. У допуни притужбе је наведено да је Секретаријат за социјалну заштиту Градске управе града Београда 28. јуна 2012. године издао писано упозорење становницима контејнерских насеља којим се забрањује боравак у мобилним стамбеним јединицама оним лицима која не живе у контејнерском насељу, односно да ће свако ноћење таквих лица у мобилној стамбеној јединици бити кажњено опоменом, а да три опомене доводе до одузимања мобилне стамбене јединице.
- 1.8. У допуни притужбе је, такође, наведено:
- да је неспорно да Градска управа жели да регулише односе становника контејнерских насеља и спречи злоупотребе коришћења мобилних стамбених јединица;
 - да се ни у једном другом случају, када се појединцима обезбеђује смештај, не спречавају злоупотребе грубим кршењем права грађана и поступањем које је супротно њиховом достојанству, као што је случај са Ромима становницима контејнерских насеља;
 - да студенти који станују у студентским домовима имају право да примају дневне посете или да примају на преноћиште чланове породице или друга лица. Иако је студентима дозвољено да примају посете, јасно је да постоји интерес да се спрече злоупотребе – боравак у студентских домовима лица која не испуњавају услове за добијање студентског смештаја. Упркос томе, нико није посегнуо за тешким нарушавањем достојанства студената забрањивањем да им било ко борава у студентским собама или преноћи;
 - да Правилник о кућном реду и другим правима и обавезама студената корисника услуга у објектима установе „Студентски центар Београд“ из септембра 2011. године, чл. 3. прописује да корисник студентског дома Студентског центра има право да: [...] *прима дневну посету од 8.00 до 23.30 часова; прими на преноћиште, без новчане накнаде, од једне до седам ноћи месечно, чланове уже породице (оца, мајку, сестру, брата) и највише једног станара из других домова; прими на преноћиште од једне до десет ноћи месечно, уз новчану накнаду коју одређује надлежни орган Установе, лица која нису наведена у претходној алинеји;*
 - да забрана боравка у мобилним стамбеним јединицама за лица која не станују у контејнерским насељима посебно погађа оне Роме који станују у контејнерским насељима и који имају родбину или пријатеље ван Б, а који на овај начин неће моћи да приме посете пријатеља или рођака јер нису способни да економски издрже плаћање трошкова смештаја својим рођацима који их посећују;
 - да ова забрана представља дискриминацију у области права на поштовање приватног и породичног живота, гарантованог *Уставом Републике Србије* и чланом 8. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода;

- да не постоји пропис којим се може забранити било ком грађанину Републике Србије да неко лице које не станује у његовом објекту, дође у посету или преноћи код њега уколико има потребе за тим и уколико му лице које је корисник простора или власник то допусти;
 - да, иако је стављање у неравноправан положај учињено самим прописивањем да лица која не станују у контејнерским насељима не смеју боравити у мобилним стамбеним јединицама нити ноћити у њима, овакво поступање Градске управе града Београда још више забрањује јер се ради о најугроженијој категорији становника Републике Србије којима се прети исељавања из јединог смештаја;
 - да насупрот оваквом поступању Градске управе, Европски суд за људска права у предмету *Корнорс против Уједињеног краљевства*, представка број: 6674/01 у параграфу 84 наводи да: рањива позиција (Рома) као мањине значи да њихове потребе и другачији начин живота треба посебно да буду разматрани, како у регулаторном правном оквиру, тако и приликом доношења одлука у појединачним случајевима;
 - да Градска управа града Београда Ромима становницима контејнерских насеља и корисницима мобилних стамбених јединица није омогућила да утичу на одлуку да се забране посете трећих лица насељима у којима станују, већ је накнадном изменом правила становања у контејнерским насељима, Роме који тамо живе, ставила у неједнак положај без разумног и адекватног образложења;
 - да ова „квазинорма“ коју је мимо процедуре и важећих прописа донела Градска управа града Београда, иако садржи изузетно озбиљну санкцију, није довољно јасна и одређена те не задовољава ни елементарне услове сигурности;
 - да Градска управа града Београда због нејасноће може сва понашања која се помињу у упозорењу (боравак у мобилним стамбеним јединицама лица која нису становници насеља и ноћење у мобилним стамбеним јединицама) да санкционише опоменом која у крајњој конвенци доводи до исељења из мобилне стамбене јединице;
 - да су Роми додатно дискриминисани нејасношћу „норме“ јер не могу ни да претпоставе које ће све облике понашања Градска управа санкционисати. Језичким тумачењем, од кога би требало поћи приликом покушаја да се схвати домашај упозорења, могло би се доћи и до закључка да је корисницима мобилних стамбених јединица забрањено чак и да примају посете социјалних радника, здравствених медијаторки, представника невладиних организација, новинара, па чак и запослених у Градској управи града Београда.
- 1.9. Уз притужбу је као прилог поднета фотокопија упозорења које је Градска управа града Београда, Секретаријат за социјалну заштиту упутио становницима контејнерских насеља.

1.10. Повереница за заштиту равноправности затражила је додатно изјашњење Градске управе града Београда, Секретаријата за социјалну заштиту, на наводе из допуне притужбе. У изјашњењу је наведено следеће:

- да је неоснована допуна притужбе организације „Р.“ у којој се наводи да град Б, Секретаријат за социјалну заштиту ставља у неравноправан положај и дискриминише ромску популацију у контејнерским насељима;
- да су управо становници ових насеља у повлашћеном положају тако што ромски малишани имају организован превоз од куће до школе и назад, имају организоване бесплатне радионице и едукације, а њихови родитељи обезбеђена радна места у градским предузећима, тако што сви корисници насеља имају плаћен градски превоз и слично;
- да кућни ред, са којим су сви становници упознати, има за циљ побољшање услова живота у новоформираним насељима, одржавање јавног реда и мира, спречавање конфликтних ситуација и угрожавања живота и безбедности становника насеља;
- да се одредба о забрани боравка у мобилним стамбеним јединицама за људе који нису становници насеља не односи на забрану боравка гостију, већ само на ноћење у мобилним стамбеним јединицама;
- да је примећено да до туча у насељима најчешће долази када тзв. гости који бораве у насељу, изазивају свађе са становницима насеља и то углавном под утицајем алкохола, због гласне музике, оштећења туђе имовине и слично;
- да у прилог томе најбоље говори догађај који се недавно одиграо у новоформираном насељу Липовица, када је управо троје такозваних гостију тукло житеља насеља и његову супругу наочиглед њихове малолетне деце, због чега је житељ насеља, из страха, на неко време са породицом морао да напусти мобилну стамбену јединицу чији је корисник већ три године;
- да је у насељу Кијево такозвани гост под утицајем алкохола бацао ђубре по насељу и претио становницима насеља;
- да је у насељу Јабучији Рит један од становника насеља редовно позивао госте да спавају у његовој мобилној стамбеној јединици, да су притом нарушавали ред и мир тако што су правили пијанке, пуштали гласну музику и претили другим становницима насеља, па им чак и изнуђивали новац;
- да Град дозвољава ноћење породице и пријатеља у случају болести, у случају када је породицама неопходна помоћ са бебом, као и у случају када је старим и немоћним лицима потребна помоћ и подршка чланова породице;

- да Град сноси све трошкове за струју, одржавање и поправке у насељу, те да повећан број људи значи и повећање свих трошкова, поготово ако се има у виду да су неки од такозваних гостију боравили у насељу недељама, па и месецима, чиме се ствара додатни притисак на инфраструктуру, нпр. повећан број људи по санитарној јединици, већи број кварова у насељима, већа потрошња струје и воде;
- да је примећено да велики број такозваних гостију долази у новоформирана насеља из унутрашњости Србије и борави ту дуже време код родбине, што је за Град неприхватљиво јер не може збрињавати и лица која имају пребивалишта у Лесковцу, Врању, Нишу и другим градовима;
- да је Европска комисија у свом извештају од прошле године позитивно оценила напоре града Б. на унапређењу положаја Рома, као што су то учиниле и Европска инвестициона банка и Европска банка за обнову и развој, Заштитник грађана и Управа за људска и мањинска права;
- да Град има веома добру сарадњу са великим бројем невладиних организација које имају искрену жељу да помогну у раду са Ромима, а да за разлику од њих неке невладине организације имају само један циљ, а то је стална критика свих напора Града да за Роме, а поготово најмлађе, створи што боље услове за живот.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Увидом у уговор о коришћењу мобилних стамбених јединица, повереница за заштиту равноправности утврдила је да се овај уговор закључује између Градске управе града Београда, Секретаријата за социјалну заштиту и корисника, који су одредбом чл. 2. овог уговора дефинисани као лица у стању неопходне социјалне потребе која немају решено стамбено питање и имају регулисано пребивалиште/боравиште на територији Града Београда најмање три године.
- 2.2. Одредбом чл. 11. уговора о коришћењу мобилних стамбених јединица прописани су услови за једностран раскид уговора. Између осталог, као разлози за раскид уговора наводе се: „непоказивање активног односа према активностима Градске управе у циљу социјализације појединца и његове породице, што подразумева похађање предшколских образовних установа за децу, образовање и запошљавање одраслих радно способних лица, усвојена правила лепог понашања према представницима Секретаријата и других надлежних институција“. Одредбом истог члана прописано је да ће се са корисником раскинути уговор ако он три пута одбије понуђени посао за који испуњава услове.

- 2.3. Увидом у обавештење Секретаријата за социјалну заштиту које је названо „кућни ред“ утврђено је да је у обавештењу великим словима написано „Најстрожије је забрањено: вршење нужде поред мобилне стамбене јединице“ и „пуштање деце да врше нужду поред мобилне стамбене јединице“.
- 2.4. Увидом у допис Градске управе града Београда, Секретаријата за социјалну заштиту који је назван „упозорење“, утврђено је да је овим актом прописана забрана боравака у мобилним стамбеним јединицама оним лицима која не живе у контејнерском насељу, односно да ће свако ноћење таквих лица бити кажњено опоменом, а да три опомене доводе до одузимања мобилне стамбене јединице.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, анализира је наводе садржане у притужби, допуни притужбе и изјашњењима, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника за заштиту равноправности јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, да даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.²⁹
- 3.3. Повереница најпре констатује да је Оквирном конвенцијом за заштиту националних мањина³⁰ у Одељку II чл. 4. припадницима националних мањина гарантована равноправност пред законом и забрањена је свака

²⁹ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације

³⁰ *Закон о потврђивању оквирне конвенције за заштиту националних мањина* („Сл. лист СФРЈ“, бр. 6/98)

дискриминација. Ратификацијом *Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације*³¹ државе чланице, укључујући и Србију, обавезале су се да ће забранити и укинути расну дискриминацију, у свим њеним облицима, и гарантовати право свакоме на једнакост пред законом без разлике на расу, боју или национално или етничко порекло.

- 3.4. *Устав Републике Србије*³² чл. 76. припадницима националних мањина гарантује равноправност пред законом и забрањује сваку дискриминацију због припадности националној мањини, док је чл. 81. прописано да Република Србија подстиче дух толеранције и међукултурног дијалога и предузима ефикасне мере за унапређење узајамног поштовања, разумевања и сарадње међу свим људима који живе на њеној територији. Чланом 21. прописано је да су пред *Уставом* и законом сви једнаки и да је забрањен сваки вид дискриминације, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.
- 3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*³³ који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 2. ст. 1. т. 1. прописано је да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 24. *Закона о забрани дискриминације* забрањена је дискриминација националних мањина на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.
- 3.6. *Законом о заштити права и слобода националних мањина*³⁴ забрањен је сваки облик дискриминације на националној, етничкој, расној, језичкој основи, према лицима која припадају националним мањинама.

31 *Закон о потврђивању Међународне конвенције о укидању свих облика расне дискриминације* („Сл. лист СФРЈ“, бр. 31/67)

32 „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006

33 „Сл. гласник РС“, бр. 22/09

34 *Закон о заштити права и слобода националних мањина* („Сл. лист СРЈ“, бр. 11/02, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/03 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 72/09 - др. закон)

Анализа прилога са аспекта антидискриминационих прописа

- 3.7. Имајући у виду да је у надлежности Повереника за заштиту равноправности да спроводи поступак по притужбама које се односе на акте дискриминације, предмет анализе у овом предмету ограничен је на оне делове притужбе који се односе на повреду прописа који забрањују дискриминацију, док евентуалне повреде других прописа не спадају у надлежност Повереника за заштиту равноправности.
- 3.8. Имајући у виду околности конкретног случаја, потребно је испитати да ли је прописивањем посебних правила о коришћењу мобилних стамбених јединица и начину понашања лица која живе у контејнерском насељу, а која су расељена из неформалних ромских насеља, извршена дискриминација ових лица. У том смислу, било је потребно испитати да ли су ова лица, због свог личног својства, стављена у неповољнији положај у односу на друга лица која се налазе у сличној ситуацији. Сагласно томе, у циљу правилног сагледавања случаја, повереница за заштиту равноправности анализирала је поступање Градске управе града Београда, Секретаријата за социјалну заштиту према осталим грађанима који се налазе у стању социјалне потребе и немају решено стамбено питање, а нису расељени из неформалних ромских насеља. Због тога су анализирани одредбе уговора о закупу стана чији је закуподавац Секретаријат за социјалну заштиту, имајући у виду је режим социјалног становања сличан режиму становања који имају корисници мобилних стамбених јединица.
- 3.9. Према чл. 10. ст. 1. *Закона о социјалном становању*³⁵ право на решавање стамбених потреба имају лица која су без стана, односно лица без стана одговарајућег стандарда и која из прихода које остварују не могу да обезбеде стан по тржишним условима. Према томе, услови за коришћење социјалних станова су слични оним условима које је Град Београд прописао за коришћење мобилних стамбених јединица.
- 3.10. Анализом уговора о закупу стана утврђено је да он не садржи одредбу по којој је социјализација корисника предуслов за коришћење социјалног стана. Такође, чл. 13. овог уговора прописана је обавеза поштовања кућног реда, па је тако предвиђено да су *„закупац и чланови његовог породичног домаћинства обавезни да се придржавају кућног реда и ближих правила о његовом извршењу“*. Овим уговором прописане су и друге обавезе закупца које се односе на забрану оштећења стана и заједничких просторија, као и обавеза закупца да сноси трошкове редовних поправки и одржавања. Међутим, овим уговором, одредба о поштовању кућног реда није конкретизована и рашчлањена на поједине забрањене радње, као што је то случај са обавештењем *„Кућни ред“*.
- 3.11. Приликом заузимања става у овом предмету, било је потребно размотрити и да ли постоји објективно и разумно оправдање да се уговором о коришћењу мобилних стамбених јединица, *„Кућним редом“*, као и дописом

35 Закон о социјалном становању („Сл гласник РС“, бр. 72/09)

„упозорење“ који важи у новоформираном насељу, одреде посебна правила која не постоје у уговору који се закључује са корисницима социјалног становања. Дакле, било је потребно размотрити да ли је Градска управа града Београда, Секретаријат за социјалну заштиту имала објективно и разумно оправдање да коришћење мобилне стамбене јединице услови обавезом „социјализације корисника“, да обавештењем „*Кућни ред*“ нагласи забрањена понашања, као што је забрана вршења нужде испред стамбене јединице и да дописом „упозорење“ забрани да у мобилној стамбени борави лица која не живе у насељу.

- 3.12. Стога, било је потребно утврдити:
- да ли су циљ или последица предузете мере оправдани,
 - да ли постоји сразмера између предузете мере и циља који се том мером остварује.
- 3.13. Да би се испитало да ли је одредбом члана 11. уговора о коришћењу мобилних стамбених јединица, обавештењем „*Кућни ред*“ и писаним актом „упозорење“, повређено начело једнаких права и обавеза, прво је потребно размотрити шта је био циљ доношења ових аката.
- 3.14. Имајући у виду наводе из изјашњења, може се закључити да је циљ Градске управе града Београда био да истовремено стамбено збрине припаднике ромске националне мањине из Блока 72 на Н. Б. и да их интегрише у систем, па се може констатовати да је циљ допуштен и оправдан.
- 3.15. Секретаријат за социјалну заштиту Градске управе града Београда покушао је да оствари овај важан циљ афирмативним мерама, као што су едукативне радионице, понуда запослења и слично, али и укључивањем репресивних мера, односно, наметањем уговорне обавезе која је дефинисана као „*показивање активног односа према активностима Градске управе у циљу социјализације, што подразумева похађање предшколских и образовних установа за децу, образовање и запошљавање одраслих радно способних лица, усвојена правила лепог понашања према представницима Секретаријата и других надлежних институција*“. Међутим, повереница за заштиту равноправности је става да ова мера није сразмерна циљу који се желео постићи, односно да се циљ може остварити и применом мање рестриктивних мера. Наиме, цитирана уговорна одредба доводи у неједнак положај расељене припаднике ромске националне мањине који живе у мобилним стамбеним јединицама у односу на све друге грађане који су у сличној ситуацији, нпр. закупце социјалних станова, за које нису прописане исте или сличне обавезе и правила понашања
- 3.16. С друге стране, имајући у виду да је *Уставом Републике Србије* и *Законом о основама система васпитања и образовања* прописано да је основно образовање *обавезно*, неуписивање деце у школу већ је санкционисано и то као прекршај који је кажњив за све грађане подједнако, укључујући и кориснике мобилних стамбених јединица. Због тога је прописивање оваквог услова неоправдано и несразмерно, посебно када се има у виду

чињеница да је држава прописала начин реаговања и санкције у случајевима када родитељи и старатељи не упишу дете у школу. Градска управа града Београда имала је могућности да циљ оствари и без употребе оваквих репресивних мера (једнострано отказивање уговора), користећи афирмативне мере којима је могла успешно да додатно стимулише родитеље ромске деце да уписују децу у школу. Према томе, одузимање мобилне стамбене јединице корисницима, уколико не уписују своју децу у школу, представља меру која није сразмерна циљу који се жели постићи.

- 3.17. Такође, услов који је дефинисан као „усвојена правила лепог понашања према представницима Секретаријата и других надлежних институција“, није јасан и може се произвољно тумачити. Имајући у виду да је последица непоступања у складу са одредбама уговора – једнострани раскид уговора, повереница за заштиту равноправности указује да је и овај услов несразмеран циљу који се желео постићи, посебно ако се има у виду чињеница да према Ромима постоји велика социјална дистанца и да је веома лако одређена понашања окарактерисати негативно (као она која одступају од „правила лепог понашања“), без дубљег разумевања културолошких разлика међу људима и начина усвајања друштвених конструкта, као што је „лепо понашање“ које се разликује од заједнице до заједнице и условљено је низом субјективних и објективних околности.
- 3.18. Није спорно да је циљ Градске управе града Београда, Секретаријата за социјалну заштиту, био да истицањем обавештења „кућни ред“ обезбеди одржавање задовољавајућих хигијенских услова у новоформираним насељима. Међутим, повереница за заштиту равноправности анализирала је да ли је мера забране вршења нужде испред стамбене јединице додатно мотивисана стереотипима о нехигијени који прате ромску заједницу и да ли иста или слична забрана постоји у односу на друге грађане који се налазе у упоредивој ситуацији. Утврђено је да у уговорима о закупу социјалних станова за грађане који нису расељени из неформалних ромских насеља, постоји одредба којом се на уопштен начин, наглашава обавеза придржавања кућног реда, али она није рашчлањена на конкретна забрањена понашања, као што је, између осталог, вршење нужде поред стамбене јединице. Повереница за заштиту равноправности је ценила наводе у изјашњењу Секретаријата за социјалну заштиту да је примећено да поједини становници врше нужду по новоформираном насељу, што угрожава остале становнике, те да је Секретаријат био принуђен да објави забрану таквог понашања. Међутим, повереница за заштиту равноправности указује да такво понашање (вршење нужде на јавним местима) представља забрањено понашање, односно, прекршај који важи подједнако за све грађане.
- 3.19. Надаље, неспорно је и да Градска управа града Београда, Секретаријат за социјалну заштиту има интерес да спречи злоупотребе коришћења мобилних стамбених јединица. Утврђено је, међутим, да у уговорима о закупу социјалних станова за грађане који нису расељени из неформалних ромских насеља, не постоји одредба којом се забрањује лицима која

не живе у социјалним становима да бораве у тим стамбеним јединицама, односно да нема прописа по којем би ноћење лица које не живи у социјалном стану могло довести до раскида уговора, односно одузимања социјалног стана. То је и разумљиво, имајући у виду да би такво правило представљало неприхватљиво ограничавање права на приватни живот. Повереница за заштиту равноправности ценила је наводе из изјашњења Градске управе да је било ситуација у којима су гости корисника мобилних стамбених јединица правили неред у насељима и починили друга недозвољена понашања, али уједно указује да су у Републици Србији таква понашања забрањена и да се забрана односи на све грађане. Када и уколико до таквих ситуација дође, могу се применити прописана правила која важе за све, тако да је могуће обезбедити ред у насељу мобилних стамбених јединица на исти начин као и у било ком другом насељу. Стога прописивање и објављивање оваквих забрана искључиво у насељу у којем већински живе припадници и припаднице ромске националне мањине представља повреду начела једнакости и у супротности је са антидискриминационим прописима.

- 3.20. Повереница за заштиту равноправности је приликом одлучивања у овом предмету имала у виду да је ромска национална мањина, упркос напорима различитих државних институција и организација цивилног друштва које предузимају мере усмерене ка побољшању положаја Рома, и даље једна од најугроженијих друштвених група у Србији и да мере које се предузимају још увек нису довеле до осетнијег унапређења услова живота и њиховог положаја у друштву.
- 3.21. Иако делови изјашњења Секретаријата за социјалну заштиту који се односе на афирмативне мере које Градска управа спроводи у циљу побољшања животних услова и социјализације корисника мобилних стамбених јединица, нису правно релевантни за заузимање става у конкретном случају, повереница за заштиту равноправности жели да нагласи да су ови напори Градске управе вредни сваке похвале и уједно изражава наду да ће Градска управа града Београда и убудуће радити на побољшању положаја ромске националне мањине.

4. МИШЉЕЊЕ

Одредба уговора о коришћењу мобилних стамбених јединица који Секретаријат за социјалну заштиту Градске управе града Београда закључује са расељених припадницима ромске националне мањине, а којом је прописано да Секретаријат за социјалну заштиту може једнострано да раскине уговор уколико корисник не покаже активан однос према активностима Градске управе у циљу социјализације појединаца и чланова њихових породица, истакнути „Кућни ред“ који важи у новоформираном насељу мобилних стамбених јединица, као и упозорење о забрани боравка у мобилним стамбеним јединицама оним лицима

која не живе у контејнерском насељу, нису у складу са прописима *Закона о забрани дискриминације*.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Секретаријату за социјалну заштиту Градске управе града Београда:

- 5.1. Уклањање одредбе из уговора о коришћењу мобилне стамбене јединице којом је прописано да Секретаријат за социјалну заштиту може једнострано да раскине овај уговор уколико корисник/ца не покаже активан однос према активностима Градске управе у циљу социјализације појединаца и чланова њихових породица;
- 5.2. Измену обавештења „Кућни ред“ које је истакнуто у насељу мобилних стамбених јединица, односно постављање новог обавештења које се по садржају неће разликовати од кућног реда који важи за остале грађане у режиму социјалног становања;
- 5.3. Уклањање упозорења корисницима мобилних стамбених јединица да у њиховим стамбеним јединицама не смеју да бораве, односно да преноће лица која нису становници њиховог насеља.

Потребно је да Градска управа града Београда, Секретаријат за социјалну заштиту обавести повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Уколико Градска управа града Београда, Секретаријат за социјалну заштиту, не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средства јавног информисања и на други погодан начин.

1.10. Притужба Р. против више лица и институција због дискриминације на основу националне припадности у области образовања (дел. бр. 1737 од 7. 11. 2012. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 358/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела организација Р. из Б. против Управе за образовање, културу, омладину и спорт Града Ниша, Основне школе „В. К.“ у Н. и директора Школе, као одговорног лица због сегрегације ромске деце у Основној школи „В. К.“ у Н.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности се притужбом обратила невладина организација Р. из Б, због сегрегације ромске деце у Основној школи „В. К.“ у Н.

1.2. У притужби је наведено:

- да припадници ромске националне мањине спадају у једну од најугроженијих категорија становника у Србији и да у највећем броју живе у дубоком сиромаштву, најчешће у неформалним насељима и у условима који нису достојни за живот човека. Исто је и са Ромима који живе ван неформалних насеља јер се и они свакодневно сусрећу са дискриминацијом у готово сваком сегменту живота;
- да сегрегација у Основној школи „В. К.“ у Н. постоји дуги низ година и да се школа налази у центру Ниша, у близини ромског насеља познатог под називом „Београд махала“. Ову школу је одувек похађао велики број ромске деце, али све до краја деведесетих година у Школи су равномерно била заступљена и ромска и неромска деца. Међутим, од краја деведесетих година ситуација је почела драстично да се мења, а појава сегрегације постала је све уочљивија;
- да је на ову појаву и раније указивано градским властима у Нишу када је и апеловано да се сегрегација у овој школи на време спречи и заустави;
- да данас преко 90% ученика ОШ “В. К.” чине деца ромске националности, а свега по два до три детета у једној генерацији припадају неромском становништву. Оваква ситуација је веома забрињавајућа, нарочито уколико се узме у обзир да већ више од 10 година представници ове школе и других релевантних институција у Нишу нису предузели ништа да се сегрегација у ОШ “В. К.” спречи и да се њене негативне последице отклоне.

- 1.3. У притужби је предложено извођење доказа саслушањем А. С, директорке Удружења Ромкиња “О” јер је у периоду од 2002. до 2004. године радила као педагошка асистенткиња у ОШ “В. К.” у Н.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је јединствен поступак, сагласно чл. 117. *Закона о општем управном поступку*³⁶, у вези са чл. 40. ст. 4. *Закона о забрани дискриминације*.
- 1.5. Како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*³⁷ у току поступка је прибављено изјашњење Управе за образовање културу, омладину и спорт Града Ниша и изјашњење ОШ “В. К.” у Н.
- 1.6. У изјашњењу Ј. В, начелнице Управе за образовање, културу, омладину и спорт, између осталог је наведено:
 - да је на основу чл. 29. *Закона о основама система образовања и васпитања*,³⁸ чл. 1. и 3. Уредбе о критеријумима за доношење акта о мрежи предшколских установа и акта о мрежи основних школа,³⁹ Скупштина града Ниша донела Одлуку о мрежи основних школа на територији Града Ниша⁴⁰ којом је, поред осталих, планирана и ОШ “В. К.” у Градској општини Ц. К;
 - да је *Законом о основама система образовања и васпитања* у чл. 98. прописано да је школа дужна да упише свако дете са подручја школе, али да школа може да упише и дете са подручја друге школе, на захтев родитеља, у складу са могућностима школе. Родитељ, односно старатељ може да изабере основну школу у коју ће да упише дете подношењем захтева изабраној школи најкасније до 1. фебруара текуће календарске године у којој се врши упис;
 - да с обзиром на чињеницу да *Законом* није прописано да сва деца са подручја једне школе могу да буду уписана само у ту школу, јединица локалне самоуправе није надлежна и није у могућности да утиче на одлуку родитеља у коју школу ће уписати дете;
 - да је Скупштина града Ниша још 2007. године донела *Декларацију о остваривању једнаког права на образовање све деце*⁴¹ која је одраз става града Ниша када је у питању једнако право на образовање све деце;
 - да у складу са *Законом о основама система образовања и васпитања*, јединице локалне самоуправе имају само надлежност за доношење акта о мрежи основних школа и за финансирање дела економске цене образовања и васпитања деце и ученика;

36 „Сл. лист СРЈ“ бр. 33/97 и 31/01 и „Сл. гласник РС“, бр. 30/10

37 „Сл. гласник РС“, бр. 22/09

38 „Службени гласник РС“, бр. 72/09 и 52/11

39 „Службени гласник РС“, бр. 80/10

40 „Службени лист града Ниша“ бр. 60/11

41 „Службени лист Града Ниша“ бр. 81/07

- да су *Законом о основама система образовања и васпитања* у чл. 151. дефинисани послови стручно-педагошког надзора у смислу саветовања и пружања стручне помоћи установи у обезбеђивању заштите деце, ученика и запослених од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у установи, што је у надлежности просветног саветника при Министарству просвете, науке и технолошког развоја;
 - да је проблем већег броја ромске деце која су уписана у ОШ „В. К.“ комплексан, мултидисциплинаран и да захтева укључивање институција са свих нивоа власти. У решавању овог проблема, велики допринос би могла да дају удружења грађана која се баве проблемима ромске националне мањине која до сада нису имала конкретне предлоге у погледу решавања проблема;
- 1.7. Уз изјашњење на притужбу Управа за образовање, културу, омладину и спорт града Ниша доставила је и *Декларацију о остваривању једнаког права на образовање све деце*.⁴²
- 1.8. У изјашњењу на притужбу С. Ђ, директорке ОШ „В. К.“ у Н, наведено је следеће:
- да се ОШ „В. К.“ налази у ширем центру града, у индустријској зони Општине Ц. к. и да су у њеној близини различити важни објекти града Ниша, а да насеље „Београд мала“ насељава претежно становништво ромске националности, што је одувек условљавало мулти-етничку структуру ученика ове школе;
 - да је мото Школе „Дете је центар света“ и да се васпитно образовни процес одвија применом знања и вештина наставног кадра, неговањем вештина учења, индивидуализованог рада, неговањем толеранције и поштовањем различитости. Како би се креирала школа по мери детета, значајну улогу има и сарадња са породицом, поштовање принципа демократичности, поштовање права детета и превазилажење предрасуда;
 - да се, с обзиром на наведене околности и пад наталитета у Републици Србији, дешавање може сматрати природним процесом у коме близина ромског насеља на овој територији резултира већим уписом деце ромске националности и да је важећим прописима право на образовање и стручно оспособљавање гарантовано свима под једнаким условима;
 - да би Школа прекршила важеће законе уколико не би уписала сву децу која се за упис пријављују, како са територије на којој се Школа налази, тако и са других територија, без обзира на њихову националну припадност;
 - да су Школа и друге релевантне институције предузимале активности које би допринеле десегрегацији која је веома спор процес;

42 Сл. лист Града Ниша бр. 81/07

- да Школа са локалном заједницом, широм друштвеном средином, са невладиним организацијама и другим актерима сарађује у циљу постизања пуног склада између индивидуалног и друштвеног интереса у образовању и васпитању. Психолог Школе је у Тиму за израду *Локалне стратегије за интеграцију Рома* у образовни систем и члан је локалног тима за „Једнаке шансе у образовању“;
- да у досадашњем раду Школе није забележена ниједна притужба ученика, родитеља нити надлежних институција због дискриминације, да су све активности у Годишњим плановима рада Школе, а да су све наставне и ваннаставне активности усмерене ка побољшању квалитета рада Школе;
- да овај циљ подразумева прилагођавање метода и садржаја рада потребама и специфичностима ученика (образовним, језичким баријерама, искуственим и културолошким разликама), као и активностима у вези са побољшањем комуникације и сарадње на релацији школа-ученик-породица. Програмске активности Школе биле су усмерене на подизање компетенција наставног кадра за рад са ученицима и родитељима ромске националне мањине (наставници примењују знања и вештине које су стекли на акредитованим семинарима о ненасилној комуникацији, превазилажењу стереотипа и предрасуда, уважавању културног идентитета, развијање сарадње, разумевања и толеранције и др.), а правила понашања ученика и запослених нису дискриминаторна јер важе за све;
- да је Школа активно спроводила антидискриминаторни програм кроз све сегменте рада, тако да је реализован пројекат „Једнаке шансе - *Roma Education Initiative*, интеграција ромске деце и младих у систем образовања“. Пројекат је спроведен у школској години 2003/04. и 2005/06, а подржали су га Education Support Program из Будимпеште, Фонд за отворено друштво Београд и УНИЦЕФ;
- да су у оквиру овог пројекта реализовани бројни потпројекти, као што су: „То смо ми“ - промоција ОШ В. К.; „Желимо више, можемо више“ - припремна настава за ученике 8. разреда за полагање квалификационих испита за упис у средње школе; „Корак даље“ - обогаћивање модела сарадње на релацији школа-породица-ученик; „Развијање кадра за унапређивање образовања Рома“ – израда студије случаја; израда флајера за промоцију Школе у новом стамбеном насељу у близини Школе. Такође, кроз овај пројекат је афирмисан рад ромског, односно педагошког асистента који пружа подршку ученицима, родитељима и наставницима у процесу школовања ради остваривања дугорочних стратешких циљева образовања, укључујући посебно маргинализоване друштвене групе;
- да су реализовани и други пројекти као што су: „Пројекат грађанин“ – подстицање дечије иницијативе за решавање актуелних проблема ученика; „Школа фудбала“ - неговање здравих стилова живота,

добрих међуљудских односа и тимског рада; „Дечји парламент“; „Мала школа породичног живота“ и др. Урађена је припрема и продукција два играна филма „Психосоцијална подршка за децу, жене и породице у реадмисији“ – превенција породичног насиља, а снимљена су и два филма у којима су значајну улогу имали и ученици и запослени у Школи и то „Образовањем до бољег сутра“ који је добио награду УНИЦЕФ-а (2009) и филм „Образовање Рома“ (2009);

- да је школске 2010/11. године, у сарадњи са партнерским школама ОШ „Радоје Домановић“ и ОШ „Свети Сава“, реализован пројекат „Школа без насиља“;
 - да је била значајна улога Школе у пројекту „Образовање за све“, у оквиру којег су наставници прошли обуке које се односе на побољшање доступности и унапређења квалитета образовања и васпитања за децу маргинализованих група и подршка развоју антидискриминаторне културе у образовно васпитним установама. Поред тога, реализовани су и бројни едукативни и превентивни програми и активности у Школи (као што су радионице на тему забране насиља, репродуктивног здравља, дискриминације, права детета, трговине људима, болестима зависности и др.), а Школа је учествовала и остварила запажене резултата на многобројним конкурсима, такмичењима, турнирима, форумима и др.;
 - да је, узимајући све наведено у обзир, јасно да је притужба неоснована и да Школа улаже велике напоре и да излази у сусрет многим потребама ученика. Међутим, за остварење овог стратешког циља потребна је већа државна и институционална подршка;
 - да Школа већ дуже време указује локалној заједници и Школској управи на проблем сегрегације ученика ромске националности и да покушава да реши овај проблем у домену своје одговорности, али се већ годинама испоставља да проблем превазилази капацитете и делокруг рада Школе. У том смислу Школи је потребна много већа подршка локалне заједнице, других школа из окружења и школске управе како би се ова спонтана сегрегација превазишла.
- 1.9. Ради потпунијег утврђивања чињеничног стања у ОШ „В. К.“, повереница за заштиту равноправности затражила је изјашњење Министарства просвете, науке и технолошког развоја.
- 1.10. У изјашњењу Министарства просвете науке и технолошког развоја, наведено је следеће:
- да је овај орган предузео одговарајуће мере и да је притужбу проследио Одељењу за инспекцијске послове у установама предшколског, основног, средњег и високог образовања, ради утврђивања основности и да ће након извршеног инспекцијског надзора обавестити повереницу за заштиту равноправности.

- 1.11. Међутим, изјашњење које је требало да уследи након инспекцијског надзора, није достављено повереници за заштиту равноправности.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да је Скупштина града Ниша Одлуком о мрежи основних школа на територији Града Ниша⁴³ утврдила број и просторни распоред основних школа, школа за основно образовање и васпитање ученика са сметњама у развоју, школе за основно музичко образовање и школе за образовање одраслих на територији града Ниша. У оквиру мреже основних школа планирана је и Основна школа „В. К.“ и то у Општини Ц. к.
- 2.2. Међу странама је неспорно да се у близини ОШ „В. К.“ у Н. налази и ромско насеље „Београд мала“ и да су ученици ОШ „В. К.“ у највећем броју припадници ромске националне мањине.
- 2.3. Утврђено је и да је ОШ „В. К.“ спровела велики број пројеката који су били намењени деци и наставницима ове школе, а да за решавање овог проблема руководство школе тражи помоћ од локалне заједнице, других школа из окружења и Школске управе.
- 2.4. У току поступка утврђено је да је локална самоуправа упозната са ситуацијом у ОШ „В. К.“ и да је става да нема надлежност за самостално решавање овог проблема. Проблем препознаје као комплексан, мултидисциплинаран, а за његово решање сматра да је потребно укључивање институција свих нивоа власти и да би велики допринос могла да дају удружења грађана која се баве проблемима ромске националне мањине.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са

⁴³ „Сл. лист града Ниша“, бр. 60/2011

међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁴⁴

- 3.3. *Устав Републике Србије*⁴⁵ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.⁴⁶
- 3.4. Уставна забрана дискриминације разрађена је *Законом о забрани дискриминације*⁴⁷ где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. *Закон о забрани дискриминације* забрањује дискриминацију у области образовања⁴⁸ и прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним и образовним активностима, разврставати ученике по личној својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.
- 3.5. *Законом о основама система образовања и васпитања* такође је за-

44 Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

45 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

46 Чл. 21. Устава РС.

47 Чл. 2.

48 Чл. 19.

брањена дискриминација⁴⁹, односно активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, на основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења као и подстицање или неспречавање таквих активности, и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматра дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

- 3.6. Питање уписа детета у основну школу⁵⁰ регулисано је Чл 98. Закона о основама система васпитања и образовања и то тако што је прописано да је школа дужна да упише свако дете са подручја школе, а може да упише и дете са подручја друге школе, на захтев родитеља и у складу са могућности-ма школе. Поред тога, родитељ, односно старатељ може да изабере основну школу у коју ће да упише дете подношењем захтева изабраној школи најкасније до 1. фебруара текуће календарске године у којој се врши упис. Из наведених одредаба јасно произлази на који начин се деца уписују у основну школу и да би школа, одбијајући да упише дете због његове националне припадности, поступала супротно важећим прописима.
- 3.7. Повереница за заштиту равноправности користи прилику да подсети да је доношењем Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији⁵¹ Влада Републике Србије поставила као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији, са циљем смањења разлика које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. Део овог документа се односи и на стање у систему образовања,⁵² у којем је, између осталог, наведено и да су Роми често изложени различитим облицима прикривене или отворене дискриминације коју врше школске власти, наставници, школско особље, друга деца и родитељи друге деце. Стратегија указује и на проблем сегрегисаних одељења, а наводи да је понекад у основи формирања оваквих одељења отворена дискриминаторска идеологија. Поједине организације наводиле су примере сегрегисаних одељења која су формирана јер су се неромски родитељи противили већој заступљености ученика ромске националности, док су запослени у школама тако формирана одељења правдали потребом да се одељења уједначе, како би се настава одвијала ефикасније и успешније.

49 Чл. 44.

50 Чл. 98. Закона о основама система образовања и васпитања.

51 „Сл. гласник РС“, бр. 27/2009

52 „Сл. гласник РС“, бр. 27/2009 (1.2.2. Актуелно стање у систему образовања)

Стратегијом за унапређивање положаја Рома у Републици Србији указано је и на чињеницу да се школе са већим бројем ромске деце етикетирају као „циганске школе“ и да родитељи деце већинске популације из њих испишу своју децу, међутим дешава се да то чине и ромски родитељи јер сматрају да такве школе не нуде довољан образовни ниво. *Стратегија*, као један од главних проблема, наводи непостојање свеобухватнијих антисегрегацијских законских решења и непостојање институционализованог праћења оваквих појава. Поред тога, истиче и да док се не пронађу системска решења, проблеми са сегрегисаним одељењима морају се решавати од случаја до случаја.

Анализа доказа достављених уз притужбу и навода из изјашњења

- 3.8. Повереница је, имајући у виду предмет притужбе, закључила да није потребно саслушати А. С, директорку Удружења Ромкиња „О.“ у вези са околностима и са ситуацијом у школи јер њено сведочење није од значаја за утврђивање релевантних чињеница у овом предмету зато што је радила као педагошка асистенткиња у ОШ „В. К.“ у периоду од 2002. до 2004. године.
- 3.9. Управа за образовање, културу, омладину и спорт града Ниша доставила је као доказ *Декларацију о остваривању једнаког права на образовање све деце* из 2007. године коју је донела Скупштина града Ниша као доказ свог опредељења о једнаком праву на образовање за све. Скупштина града Ниша је овим документом позвала и чланове Сталне конференције градова и општина да приступе усвајању *Декларације о остваривању једнаког права на образовање све деце* и да својим активностима допринесу остваривању постављених циљева. Повереница за заштиту равноправности, пре свега, жели да похвали доношење овог документа, као и идеју да се и други градови и општине подстакну на усвајање овако важног документа. Међутим, само постојање овог документа не искључује могућност да поједине категорије деце и даље буду дискриминисане у образовању. С друге стране сама *Декларација* се не може ценити као доказ јер је 2009. године усвојен нови *Закон о основама система образовања и васпитања* који је променио приступ образовању у Републици Србији и који истиче значај инклузивног образовања и гарантује право на образовање свој деци, без дискриминације.

4. МИШЉЕЊЕ

Активностима које је спроводила Управа за образовање културу и спорт града Ниша које се односе на састав ученика у ОШ „В. К.“ у Н, односно активностима и поступањем ОШ „В. К.“ из Н. које се односе на упис у Школу и састав ученика у овој школи, нису прекршене одредбе *Закона о забрани дискриминације*.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Управи за образовање културу и спорт града Ниша да у сарадњи са ОШ „В. К.“, Министарством просвете, науке и технолошког развоја, као и са представницима цивилног друштва, приступи припреми свеобухватног плана мера чијом ће се реализацијом превазићи проблем сегрегације, тј. превеликог броја ромске деце у односу на осталу децу у ОШ „В. К. у Н, у складу са *Стратегијом за унапређивање положаја Рома у Републици Србији*. Спровођењем таквог плана мера, дугорочно би се променила ситуација у ОШ „В. К.“, а град Ниш би био позитиван пример који би могли да следе и други градови и општине.

Потребно је да Управа за образовање културу и спорт града Ниша и ОШ „В. К.“ обавесте повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40 *Закона о забрани дискриминације*, уколико Управа за образовање културу и спорт града Ниша и ОШ „В. К.“ не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

1.11. Притужба К.Т. против И. Л. због дискриминације на основу националне припадности у области рада (дел. бр. 2023 од 3. 12. 2012. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 389/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе К. Т. из Б. против И. Л. из Б. због дискриминације на основу националне припадности.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио К. Т. из Б. због дискриминације на основу националне припадности.
- 1.2. У притужби је навео следеће:
 - да је током одржавања генералне балетске пробе у Народном позоришту 21. јуна 2012. године, И. Л. подносиоцу притужбе упутила вербалну увреду следеће садржине: *„Врати се у своју земљу, од вас дођоша ми немамо посла“*;
 - да је подносилац притужбе припадник румунске националне мањине и да се осетио директно увређеним због ових речи, али да није хтео да се упушта у даљу расправу већ је на то одговорио речима *„Срам Вас било“*;
 - да је И. Л. балерина у пензији која је повремено запослена у позоришту;
 - да је о овом инциденту одмах обавестио управника Народног позоришта, Б. Ђ. који му је тим поводом усмено саопштио да није у могућности да предузме мере поводом овог догађаја зато што И. Л. није стално запослена;
 - да сматра да га је овом увредом И. Л. дискриминисала зато што је припадник румунске националне мањине.
- 1.3. У притужби је предложено извођење доказа саслушањем примабалерине А. П. П. и солисткиње балета Т. И. П. Уз притужбу је доставио писмо које је упутио управнику Народног позоришта бр. 4385 од 25. јуна 2012. године.
- 1.4. У складу са чланом 38. Закона о забрани дискриминације странама у поступку понуђено је спровођење поступка мирења, али овај предлог није прихваћен.

1.5. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације⁵³, због чега је у току поступка затражено изјашњење И. Л.

1.6. У изјашњењу је између осталог наведено:

- да је 21. јуна 2012. године одржана генерална проба за Гала концерт Народног позоришта;
- да је К. Т. ометао одржавање пробе и то тако што је причао са колегама. По завршетку пробе подносилац притужбе је рекао балерини А. П. да је проба била добра, па је изазвана овим коментаром, рекла К. Т. да је у Народног позоришту у Београду све дозвољено, и да се она сигурно не би тако понашала у Румунији;
- да овом изјавом није хтела да увреди подносиоца притужбе, већ да искаже некоректност његовог понашања. Да је током каријере присуствовала многим пробама у иностранству, између осталог у Букурешту и Темишвару, због чега зна да су се оне увек одвијале у тишини и миру. Да никада не би увредила колегу на националној основи зато што је и сама била у непријатним ситуацијама због свог порекла;
- да је управнику позоришта рекла да је можда претерала повисивши тон, али да није било речи о увреди на националној основи, већ само о примерености примедбе коју је упутила;
- да није запослена у Народног позоришту већ ради на основу уговора о делу, па самим тим не може да одлучује о правима К. Т, нити је у могућности да изврши акт дискриминације тако што би, у смислу законске одредбе, ставила лице у неповољнији положај на основу личног својства;
- да постоји више разлога због којих не би употребила израз „дођоши“, управо зато што је и њена породица дошла у Србију из других земаља;
- да никада не би рекла да због „дођоша ми немамо посла“ јер има пристојну пензију и не тражи посао, већ из љубави према сарадницима и балету у позоришту ради као педагог;
- да Т. И. која је у притужби наведена као сведокиња, није присуствовала догађају који је предмет притужбе;
- да је К. Т. искористио њихов разговор како би се обрачунао са њом, имајући у виду ситуацију у земљи;
- да јој је након сазнања да се К. Т. обратио Поверенику за заштиту равноправности, управник саопштио да јој неће бити продужен уговор за радно место педагога у балетском студију и понудио јој радно место репетитора балета чиме је деградирао на ниже радно место;

- да није имала намеру да увреди подносиоца притужбе и да сматра да овај случај није за Повереника за заштиту равноправности, већ за суд.
- 1.7. Уз изјашњење на притужбу И. Л. доставила је изјаву А. П. о догађају од 21. јуна 2012. године.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка, из навода из притужбе као и изјашњења, утврђено је да је дошло до вербалног сукоба након генералне пробе Гала балетског концерта 21. јуна 2012. године, и да се том приликом И. Л. повишеним тоном обратила К. Т.
- 2.2. Увидом у писмо бр. 4385 од 25. јуна 2012. године које је К. Т. упутио управнику Народног позоришта, утврђено је да га је писаним путем обавестио о инциденту и написао му да је И. Л. рекла „...од вас дођоша немамо ми посла, иди у своју земљу...“.
- 2.3. Т. И. П. доставила је 9. новембра 2012. године допис у којем је навела да је присуствовала догађају који се одиграо након генералне пробе 21. јуна 2012. године између И. Л. и К. Т. Међутим, наводи да се појавила када је сукоб био при крају и да је тада чула да је И. Л. рекла К. Т. „да нам страници не требају и да се сви покупе и врате у своје земље“. Наглашава да почетку догађаја није присуствовала, али да су јој касније препричани детаљи и да има сазнања да је А. П. П. све време била присутна.
- 2.4. А. П. П. која је наведена као сведокиња догађаја који је предмет притужбе, упућен је захтев 11. и 26. октобра 2012. године да се у року од 15 дана од дана пријема захтева изјасни на околности догађаја. А. П. П. није се изјаснила у остављеном року, а захтев је примила 2. новембра 2012. године.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, изјаву сведока, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискриминације

са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁵⁴

- 3.3. *Устав Републике Србије*⁵⁵ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.⁵⁶ Такође, одредбом чл. 76. ст. 2. прописано је да је забрањена било каква дискриминација због припадности националној мањини.
- 3.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*⁵⁷ где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима, док је чл. 24. забрањена дискриминација националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика. С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба *Закона о забрани дискриминације*⁵⁸ којом се забрањује узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а

54 Чл. 33. Закона о забрани дискриминације

55 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

56 Чл. 21. Устав РС

57 Чл. 2.

58 Чл. 12.

нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.

- 3.5. Законом о заштити права и слобода националних мањина такође је забрањена дискриминација⁵⁹, односно сваки облик дискриминације на националној, етничкој, расној, језичкој основи. Лица која припадају националним мањинама, према овом закону⁶⁰, представља свака група држављана Републике Србије која је по бројности довољно репрезентативна, иако представља мањину на територији Републике Србије, припада некој од група становништва које су у дуготрајној и чврстој вези са територијом Републике Србије и поседује обележја као што су језик, култура, национална или етничка припадност, порекло или вероисповест, по којима се разликује од већине становништва и чији се припадници одликују бригом да заједно одржавају свој језички идентитет, укључујући културу, традицију, језик или религију.

Анализа доказа достављених уз притужбу и навода из изјашњења

- 3.6. На основу доказа који су достављени уз притужбу, а имајући у виду и чињеницу да И. Л. није оспорила сам догађај већ само садржај, односно речи које је изговорила, може се констатовати да је након генералне пробе за Гала балетски концерт 21. јуна 2012. године, И. Л. упутила изјаве К. Т. на основу његове припадности румунској националној мањини којима је повредила његово достојанство. Повереница за заштиту равноправности је узела у обзир и наводе из изјашњења И. Л. о томе да је подносилац притужбе „ометао одржавање пробе“, али је мишљења да је у конкретном случају ирелевантан повод због којег је И. Л. реаговала, имајући у виду да је неприхватљиво и забрањено понижавати и вређати некога на основу личног својства, у овом случају националне припадности.
- 3.7. Имајући у виду наводе из притужбе, као и изјаву сведокиње Т. И. П, утврђено је да је приликом овог вербалног сукоба И. Л. изговорила речи које су се односиле на чињеницу да К. Т. није из Србије и да је странац, да га је назвала „дођошем“ који треба да се врати у своју земљу. Како је И. Л. у изјашњењу негирала да је употребила израз *дођош*, повереница за заштиту равноправности указује да је И. Л. у свом изјашњењу навела да му је рекла да је у Београду све дозвољено и да се његова колегиница не би тако понашала у Румунији, што је такође чињеница која указује на то да подносилац притужбе није из Србије, односно указује на његову националну припадност. Стога, без обзира на разлике у интерпретацији догађаја, неспорно је да су се речи које су изговорене, као и контекст у којем су употребљене, односиле на националну припадност подносиоца притужбе, и да су изазвале повреду достојанства подносиоца притужбе због његове припадности румунској националној мањини.

59 „Сл. лист СРЈ“, бр. 11/02, „Сл. лист СЦГ“, бр. 1/03 – Уставна повеља и „Сл. гласник РС“, бр. 72/09 – др. закон, чл. 3.

60 Ибид. чл. 2.

- 3.8. У погледу тврђења из изјашњења да И. Л. није запослена у Народном позоришту и да нема моћ да одлучује о правима запослених, па стога није у могућности да К. Т. дискриминише и стави у неједнак положај, повереница за заштиту равноправности указује да су ови наводи неприхватљиви, имајући у виду чињеницу да акт дискриминације може да изврши свако лице, физичко и правно, без обзира на чињеницу да ли има овлашћење да одлучује о нечијим правима. У складу са тим, *Закон о забрани дискриминације* прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства.
- 3.9. Што се тиче тврдње да и особа И. Л. није српског порекла, па стога не би вређала некога само зато што није српске националности, повереница за заштиту равноправности констатује да чињеница да нека особа није припадник већинске нације у држави не значи да та особа не може да изврши акт дискриминације према особи друге националности или етничког порекла. Повереница за заштиту равноправности користи прилику да подсети на чл. 4. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације* којим се прописује да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације.
- 3.10. Повереница за заштиту равноправности напомиње да је са аспекта антидискриминационих прописа ирелевантно да ли је И. Л. имала намеру да увреди К. Т. искључиво због његове припадности румунској националној мањини јер се давање изјава које представљају узнемиравање и понижавајуће поступање не могу оправдати тврђењем да није постојала намера. У поступку пред Повереником за заштиту равноправности испитује се да ли је радња на коју се подносилац притужбе притужује супротна императивним прописима којима је дискриминација забрањена, док је намера извршиоца дискриминаторног акта правно ирелевантна. Ово произлази и из одредбе чл. 12. *Закона о забрани дискриминације* којом је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање, не само када је циљ таквог понашања повреда достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, већ и када такво понашање објективно представља повреду достојанства лица или групе лица.

Према томе, у овом случају није правно релевантно да ли је намера И. Л. била да повреди достојанство К. Т. У конкретном случају, одговорност И. Л. је још већа, имајући у виду чињеницу да је позната и уважена у својој струци (балетској уметности) и да је у време овог догађаја била запослена у Народном позоришту као педагошкиња, па самим тим постоји могућност да својим ставовима и изјавама може да утиче на формирање мишљења запослених у Народном позоришту, одакле произлази и да је њена обавеза уздржавања од давања изјава које представљају акт дискриминације још израженија.

- 3.11. Повереница за заштиту равноправности указује да *Устав Републике Србије* у чл. 46. јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје, док је став 2.. овог члана прописано да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије. У складу са Уставом, управо ради заштите права и угледа других, одредбама члана 12. *Закона о забрани дискриминације* изричито је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, као једног од посебних облика дискриминације.
- 3.12. Повереница за заштиту равноправности констатује да није била у могућности да цени изјаву А. П. која је достављена уз изјашњење на притужбу И. Л. зато што се А. П, иако јој је захтев упућен, није лично изјаснила на околности догађаја.

4. МИШЉЕЊЕ

Након генералне пробе за Гала балетски концерт 21. јуна 2012. године у Народном позоришту, И. Л. је изјавама које је упутила К. Т. на основу његове националне припадности повредила његово достојанство, чиме је извршила акт дискриминације на основу личног својства – националне припадности, забрањену чл. 12. *Закона о забрани дискриминације*, у вези са чл. 24. *Закона о забрани дискриминације* и чл. 3. *Закона о заштити права и слобода националних мањина*.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује И. Л:

- 5.1. Да упутити извињење К. Т. због дискриминаторног понашања на основу његове припадности румунској националној мањини, најкасније у року од 15 дана од дана пријема мишљења са препоруком.
- 5.2. Да се убудуће суздржи од узнемиравајућих и понижавајућих поступака којима се вређа достојанство припадника и припадница националних мањина.

Потребно је да И. Л. обавести повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. Закона о забрани дискриминације, уколико И. Л. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

1.12. Притужба организације Р. против ОШ Ј. Ј. З. због дискриминације на основу етничке припадности у области образовања и васпитања (дел. бр. 07-00-00362/2012-01 од 22. 2. 2013. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 461/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела невладин организација Р. из Б. против ОШ „Ј. Ј. З.“ у С.и – измештено четворогодишње одељење у М. и директорке Д. М, као одговорног лица, због дискриминације ромске деце.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 9. октобра 2012. године обратила невладин организација Р. из Б. против ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. – измештено четворогодишње одељење у М. и директорке Д. М, као одговорног лица, због дискриминације ромске деце.

1.2. У притужби се наводи следеће:

- да припадници ромске националне мањине спадају у социјално и образовно најугроженију мањину у Србији; да живот у дубоком сиромаштву, најчешће у неформалним насељима и без могућности да испуне минималне услове за развој и образовање своје деце само погоршавају већ лош образовни статус ромске популације;
- да су недостатак друштвеног интересовања за проблеме ромске популације, адекватне стимулације и припремљености за школовање допринели да је већина припадника ромске националне мањине потпуно или функционално неписмена;
- да се измештено одељење ОШ „Ј. Ј. З.“ налази у месту М, у непосредној близини ромског насеља;
- да су приликом посете НВО Р. ромском насељу у М, Роми чија деца похађају наставу у одељењу ОШ „Ј. Ј. З.“ скренули пажњу на дискриминаторно понашање запослених према деци ромске националности;
- да је ромској деци експлицитно стављено до знања да бесплатне учбенике које добијају сва деца од првог до четвртог разреда основне школе, не смеју носити својим кућама и да се ова забрана односи искључиво на ромску децу, не и на осталу децу;
- да наставничко особље овај поступак оправдава лошим условима живота ромских породица и претпоставци да ће књиге које ромска

деца добију бити уништене или у знатној мери оштећене и да из тих разлога ромска деца могу користити уџбенике само у школи, за време трајања наставе, за разлику од неромске деце која уџбенике слободно могу носити својим кућама; према речима родитеља ромских ученика, ова забрана не важи ни за једно неромско дете чији су родитељи лошег имовног стања;

- да су током трајања наставе ромска деца физички одвојена од остале деце; да су последње клупе у учионици намењене искључиво за ромску децу, а заједно у школској клупи могу седети само деца која су исте националности и да распоред седења није питање жеље детета, већ учитељица задржава дискреционо право да направи распоред седења на својим часовима;
- да се трећи вид дискриминаторног понашања односи на другачије методе рада и ниска очекивања учитеља/ица од ученика ромске националности; да ромска деца нису укључена у рад на часовима и у савладавање новог градива чиме им је пружен знатно нижи квалитет знања у поређењу са неромском децом;
- да се ромској деци свакодневно сугерише да могу напустити наставу и да не морају долазити на часове до краја школског дана ако то не желе, док им је забрањено да присуствују часовима енглеског језика под изговором да тешко могу да савладају тај предмет;
- да се оваквим поступањем наставног особља доприноси искључивању ромске деце из система обавезног основног образовања и за последицу има немогућност ромске деце из ромског насеља у М. да наставе школовање, пошто је већина њих и након завршеног четвртог разреда основне школе готово неписмена.

1.3. У притужби су наведена и имена и контакт телефон родитеља чија деца похађају наставу у ОШ „Ј. Ј. З.“ у М, а који су предложени као сведоци: С. И, Д. П, А. А, С. И. и Ј. И.

1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*⁶¹, па је у току поступка прибављено изјашњење ОШ „Ј. Ј. З.“ у М.

1.5. У изјашњењу директорке Д. М, наведено је следеће:

- да ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. у свом саставу има издвојено одељење у М. у коме се изводи четвороразредна настава; да ову школу у М. похађа 90 ученика/ца, од тога је 47 ученика/ца ромске националности (I разред – 13 ученика/ца, II разред – 22 ученика/це, III разред – четири ученика/це и IV разред – осам ученика/ца);

- да у издвојеном одељењу наставу изводе четворо учитеља/ица, а додатну помоћ и подршку ученицима и наставницима пружа педагошки асистент Д. Р;
- да је тачно да деца ромске националности долазе из ромског насеља „у којем влада беда и сиромаштво и нехумани услови за живот и одрастање деце“; да због великог броја деце ромске националности и због осетљивости ове популације Школа посебне напоре улаже да се у подручном одељењу у М. ромској деци олакша школовање;
- да педагошки асистент два пута недељно одлази у издвојено одељење у М, редовно обилази ромско насеље, обавља разговоре са родитељима ученика и редовно о свим проблемима и потребама ромске деце обавештава Школу; такође, води рачуна о редовности похађања наставе и упознаје Школу са подацима добијеним на терену где се ученици који не похађају наставу налазе;
- на сваки указани проблем Школа приступа решавању, даје неопходна упутства и инструкције, а све у сврху да се сваком ученику створе неопходни услови за образовање;
- да је Школа, путем донација, добила помоћ у облику неопходног школског прибора; да је педагошки асистент сагледао потребе ученика и да је сваки ученик добио неопходан школски прибор на почетку школске године;
- да су поред школског прибора ученици добили и помоћ у виду одеће и обуће коју је донирала хуманитарна организација Црвени крст;
- да ученици добијају бесплатне уџбенике у складу са Стручним упутством о дистрибуцији, коришћењу и враћању уџбеника које финансира Влада Републике Србије; уџбеници се дају деци на коришћење на основу потврде о преузимању, коришћењу и враћању уџбеника коју прописује Министарство просвете, а коју потписује родитељ ученика коме се даје уџбенички комплет на коришћење и да су сви ученици чији су родитељи потписали потврду о преузимању, коришћењу и враћању уџбенике, без обзира на националну припадност, добили бесплатне уџбенике и користе их без икаквог ограничења и у Школи и код куће;
- да је школа предузела све мере како би испитала околности и остале наводе из притужбе;
- да су 25. октобра 2012. године узете писане изјаве од учитеља/ица које раде у Издвојеном одељењу у М;
- да је заказан заједнички родитељски састанак 25. октобра 2012. године коме су присуствовали директорка школе Д. М, учитељи/це који раде у Издвојеном одељењу у М, секретар школе и педагошки асистент и да се одазвало 12 родитеља деце ромске националности;

- да су на састанку родитељи истакли да деца слабије напредују у школовању, али да на питање да ли редовно похађају наставу, сваки родитељ понаособ истиче своје разлоге за нередовно похађање наставе;
 - да ниједан од родитеља није истакао дискриминаторни однос наставника према ученицима, као што је забрана присуства часовима и искључивање из наставног процеса и групе вршњака;
 - да је увидом у распоред седења ученика ромске националности у одељењу и на основу изјава учитеља/ица утврђено да ученици ромске националности не седе само у последњим клупама и да распоред седења, по изјавама учитеља/ица, зависи од физичких и здравствених карактеристика ученика;
 - да на основу изјава учитеља/ица и наставнице енглеског језика не постоји никакво дискриминаторно понашање према ромској деци у савладавању наставног градива; учитељи/це раде по плану и програму, примењују све наставне методе и све облике рада једнако према сваком детету, без икаквих предрасуда и да се улажу посебни напори да ромска деца седе у школским клупама, мотивишу се за учење и стекну одговарајуће образовање.
- 1.6. Уз изјашњење су достављене и изјаве учитеља/ица и наставника/ица који раде са децом и извештај педагошког асистента Д. Р.
- 1.7. У изјави Р. М, учитељице I разреда ОШ „Ј. Ј. З.“ у М. наведено је следеће:
- да је у I разред уписано 13 ученика/ца ромске националности; да осам ученика/ца долази у школу (четири редовно, а четири повремено); пет ученика/ца од почетка школске године није ниједном дошло у школу;
 - да сви ученици/це у одељењу имају исти третман, без обзира на националну припадност; сваки ученик/ца има свој досије у којем се чувају продукти његовог/њеног рада и да постоје и фотографије које сведоче о укључивању ромске деце у наставне и ваннаставне активности у Школи;
 - да је уџбенички комплет преузела мајка само једне ученице, а да родитељи четири ученика/це нису преузели комплете уџбеника за I разред јер немају услове за чување књига због чега нису сигурни да ће уџбенике моћи да врате на крају школске године и да су родитељи потписали изјаве о томе и да ученици/це који своје уџбенике не носе кући, користе их у Школи;
 - да су сви ученици/це I разреда распоређени у клупама по одређеним критеријумима, да у првим клупама седе ученици/це који имају проблем са видом и ученици/це који су нижи растом;
 - да је разлог неуспеха ромске деце пре свега нередовно похађање наставе; да „*ученици долазе у школу у 8,30, некада и у 9 часова и то*

прљави, неумивени, неочешљани, боси, са поцепаном и прљавом одећом и обућом, без оловке, свеске, са рукама у џеповима“;

- да су родитељи немотивисани да шаљу децу у школу, да код куће немају никакву помоћ, да се за ученике који слабије напредују организује допунска настава;
- да у Школи ради и педагошки асистент Д. Р. који долази у М. два пута недељно и укључен је у рад са децом;
- да она, као учитељица, улаже велике напоре да се ученицима/ама ромске националности обезбеде бољи услови за боље напредовање у школи.

1.8. У изјави М. Л, учитеља II разреда ОШ „Ј. Ј. З“ у М. наведено је следеће:

- да је у II разред уписано двадесет двоје ученика/ца ромске националности; да један ученик редовно похађа наставу, узео је уџбенике, носи их кући и уредно их одржава и доноси домаће задатке;
- да петоро ученика/ца повремено одсуствује са наставе (2-3 дана у току недеље), редовнији су него у првом разреду и спорије напредују (препознају и пишу слова);
- да се седморо ученика/ца налазе у ромском насељу, али веома нередовно похађају наставу (3 – 4 дана у месецу дођу у школу); да је родитељима указивано на важност редовног похађања наставе, али да родитељи изјављују да *„немају средства да их обуку и нахране као би их послали у школу, као и то да су и сами неписмени и неспремни да раде са децом“*;
- да је на основу теренског рада, посета породицама и разговора са родитељима и података добијених од педагошког асистента, дошао до увида да је деветоро ученика/ца од септембра одсутно из насеља;
- да је уџбенике подигао један ученик, а да су остали родитељи ромске националности одбили да узму уџбенике уз потпис јер *„кажу да њихова деца цепају и не воде рачуна о својим уџбеницима и не желе да их узму и седе у школи“*;
- да су сви ученици/це распоређени у клупама по одређеним критеријумима, да у првим клупама седе ученици/це који/е имају проблем са видом, а иза њих ученици/це који/е су нижи растом од својих вршњака;
- да сви ученици/це у одељењу имају исти третман, без обзира на националну припадност; да је редовно похађање наставе неопходан услов за постизање школског успеха, као и комплетна сарадња са родитељима;
- да се из наведеног види да је ниско школско постигнуће ромске деце директна последица њиховог недоласка у школу и изразито

неповољних економских, социјалних и васпитних услова у којима живе; да „ученици ромске националности касне на наставу, недовољно обувени и обучени (боси, мокри, поцепани...), неуредни, прљави, имају ваши...“;

- да деца „за време наставе устају, прекидају, међусобно се препиру, склони су да се потуку, затим стално питају кад ће ужина да изађу“; да нека деца када приме ужину, кришим одлазе кући;
- да негира да се у одељењу II разреда врши дискриминација ромске деце.

1.9. У изјави В. Н, учитеља III разреда ОШ „Ј. Ј. З.“ у М. наведено је следеће:

- да је у III разред уписано четворо ученика/ца ромске националности и да троје ученика/це редовно похађа наставу;
- да је највећи проблем у савладавању градива нередовно похађање наставе, недостатак адекватног школског прибора, неразвијена свест родитеља и немотивисаност да им деца редовно одлазе у школу;
- да сви ученици/це имају исти третман без обзира које су националне припадности и да су ученици/це ромске националности свакодневно укључени у остваривању васпитно-образовног рада;
- да је уџбенике преузела само једна ученица ромске националности, а да су остали родитељи ромске националности потписали изјаву да не желе да преузму уџбенике јер не сигурају да ће исте вратити на крају године; ученици који нису преузели своје уџбенике користе их у школи;
- да је ученици ромске националности која је узела уџбенике, фотокопирао уџбеник из предмета Народна традиција „како се не би разликовала од осталих ученика“;
- да слабовиди ученици/це седе у првим клупама, а иза њих распоређује ученике/це који/е су нижи растом од својих вршњака;
- да као учитељ у сарадњи са Школом улаже максималне напоре да се деци ромске националности обезбеде бољи услови за живот и рад у Школи и да демантује да се у одељењу III разреда врши дискриминација.

1.10. У изјави М. С, учитељице IV разреда ОШ „Ј. Ј. З.“ у М. наведено је следеће:

- да је у IV разред уписано осморо ученика/ца ромске националности; да четворо ученика/ца редовно похађа наставу, а четворо повремено похађа наставу;
- да је деци теже да науче језик, читање и писање; да су из породица где има више деце и да су препуштени сами себи;
- да сва деца имају исти третман у одељењу, без обзира на националну припадност;

- да неки родитељи нису преузели уџбенике и да њихова деца те уџбенике користе у Школи, а да уџбеник за енглески језик није бесплатан, па да трошкове набавке тог уџбеника носе сами родитељи;
 - да је распоред ученика/ца по клупама следећи: слабовиди ученици/це седе у првим клупама, а иза њих су ученици/це који/е су нижи растом од својих вршњака;
 - да се за ученике/це који/е слабије напредују одржава допунска настава;
 - да је највећи проблем у савлађивању програма нередовно похађање наставе ученика/ца ромске популације; да су деца укључена у наставни процес; да због лоших услова живота нису у стању да прате наставу.
- 1.11. У изјави Ј. И, професорке енглеског језика у ОШ „Ј. Ј. З.“ у М. наведено је следеће:
- да се не слаже са наводима и притужбама јер у њима нема ни мало истине;
 - да сви њени ученици/це, без обзира на њихову националност имају комплетно исти третман;
 - да већина присутних ученика не поседује уџбенике јер уџбеници енглеског језика не спадају у групу оних који су бесплатни по налогу Министарства просвете, па у сарадњи са педагошким асистентом набавља старе уџбенике за ученике слабијег материјалног стања; преостали потребан прибор (копије тестова, свеске, оловке и бојице) обезбеђује без икакве надокнаде;
 - да сви ученици присуствују часовима енглеског језика и никада није имала никакве замерке на рад, ни од колега, ни од родитеља, а ни од деце;
- 1.12. У изјави Д. Р, педагошког асистента у ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. наведено је следеће:
- да у ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. ради на пословима педагошког асистента пуне три године, како у централној школи у С, тако и у Издвојеном одељењу у М;
 - да је у 2012/2013. школској години у Издвојеном одељењу у М. уписано укупно 47 ученика ромске националности од I до IV разреда и да се у Школи тренутно налази 32 ученика, док се остали налазе ван места боравка, односно са родитељима у иностранству или на сезонским радовима;
 - да због нередовности похађања наставе, социјалног стања ученика, незаинтересованости и неодговорности родитеља, два пута недељно одлази у Издвојено одељењу у М;
 - да се његов рад углавном састоји у праћењу редовности ученика у настави, пружању додатне подршке и помоћи за време редовне наставе,

организовању и држању допунске наставе са ученицима ромске националности, укључивању ученика у секције и ваннаставне активности, обиласку породица ученика који изостају са наставе, ради успостављања добре сарадње између родитеља и Школе;

- да сви ученици у одељењу, без обзира на националну припадност, имају исти третман;
- да се ученицима/цама ромске националности посвећује довољна пажња, учитељи/це прилазе и помажу им у раду; да због лоших услова живота, необразованости и неодговорности родитеља, социјалног статуса, већина ученика је незаинтересована, показују лоше манире у Школи, веома мали број ученика поштује ауторитет учитеља/це, те учитељи/це улажу посебне напоре да се часови реализују;
- да су на додатној допунској настави коју он држи са децом ромске националности, ученици/це недисциплиновани, немотивисани за рад, немају радну навику, наставну јединицу тешко разумеју, а додатну тешкоћу представља и делимично незнање и неразумевање неких српских речи,
- да су ученици који редовно похађају наставу описмењени: пишу и читају писана и штампана слова азбуке, сабирају и одузимају и извршавају друге задатке које добију од учитеља/це; учитељи/це их подстичу у раду, укључују у радионице и приредбе које радо прихватају, укључени су у разне излете које организују учитељи/це;
- да су од почетка школске године ученици добили школски прибор обезбеђен у сарадњи са фирмом К. из С. и Црвеним крстом; да свеске и оловке бацају, цепају или забораве код куће;
- да на теренском раду углавном сарађује са родитељима који на питање зашто децу редовно не шаљу у школу, одговоре: немају патике, киша је пала, па немају шта да обуку, немају топлу гардеробу, немају свеске и оловке и неће да иду у школу;
- да се ученицима пружа помоћ у набавци уџбеника који не улазе у комплет бесплатних уџбеника, неки уџбеници се фотокопирају уз помоћ и сарадњу са НВО „Д. з. е. Р.“ из С, која је поред помоћи у фотокопирању уџбеника пружила помоћ у школском прибору;
- да неки родитељи нису преузели уџбенике које им је Школа нудила јер не гарантују да ће моћи те уџбенике да врате на крају школске године, под изговором да ће њихова деца поцепати или изгубити уџбенике;
- да је присуствовао часу енглеског језика који држи наставница Ј. И. која је млада, креативна у свом раду, користи многа наставна средства и помагала и улаже све напоре да свој предмет, са којим се први пут сусрећу, ученицима приближи; да сва деца која иначе похађају редовно наставу, редовно присуствују и часовима енглеског језика, активна су у раду и сви имају позитивне оцене.

Повереница за заштиту равноправности је како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, затражила и изјашњење сведока који су у притужби наведени, па је прибавила изјаве родитеља С. И. и Д. П.

1.13. У изјави ова два сведока од 28. новембра 2012. године, наведено је следеће:

- да њихова деца не могу да носе уџбенике кући као остала неромска деца јер школска управа то не дозвољава под изговором да ће деца оштетити уџбенике;
- да њихова и остала ромска деца седе у последњим клупама;
- да су ромска деца у лошијем положају од друге деце јер им учитељи/це и наставница посвећују мање пажње;
- да има деце која су IV разред, а не знају да се потпишу;
- да ромској деци наставници/ице дозвољавају да напусте часове, да им кажу да не морају да се враћају;
- да сматрају да се ромска деца лошије третирају од друге деце.

1.14. А. А. није уручен захтев за изјашњење уз напомену да се одселила на непознату адресу, а Ј. И. и С. И. је захтев за изјашњење достављен 6. новембра 2012. године, али њихове изјаве нису прispеле до окончања поступка.

1.15. Невладина организација Р је доставила 14. децембра 2012. године допуну притужбе у којој је наведено:

- да постоји проблем са неуредним достављањем поште становницима неформалног ромског насеља у М, због географског, економског и социјалног положаја насеља;
- да постоји тешкоћа у комуникацији са сведоцима јер се пет породица служи једним телефонским апаратом;
- да постоји немогућност писаног општења са становницима насеља јер су скоро сви сведоци неписмени;
- да су од пет сведока, колико их је наведено у притужби, само два примила допис Повереника за заштиту равноправности да се изјасне о наводима притужбе;
- да ниједан од сведока није разумео сврху дописа који су примили и у незнању су се обратили запосленима у ОШ „Ј. Ј. З.“ у М; да су им дописи одузети уместо да им је понуђена помоћ у њиховом тумачењу; да је заказан родитељски састанак са циљем стварања утиска код родитеља о побољшању положаја ромске деце у школи;
- да су родитељима ромске деце по први пут обећани бесплатни уџбеници, помоћни прибор и материјал, као и веће радно ангажовање ромске деце на часовима;

- да до сад обећање није испуњено и да родитељи не полагају превише наде да ће све што је речено бити и испуњено;
- да је, према изјавама родитеља ромске деце, родитељски састанак протекао у непријатељској и напетој атмосфери и да родитељи страхују да ће након свега, њихов и положај њихове деце бити још тежи;
- да сведоци наведени у притужби нису могли да се сами изјасне о наводима притужбе јер је реч о неписменим, односно полуписменим лицима, и да су запослени у НВО Р. помогли сведоцима у тумачењу садржине дописа и састављању потребне изјаве;
- да ову допуну достављају у циљу бољег и свеобухватнијег сагледавања ситуације и догађаја који су предмет притужбе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Анализом навода из притужбе, изјашњења и приложених доказа утврђено је да ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. има измештено одељење у М. у којем се изводи четворогодишња настава; да је у Школу уписано 90 ученика/ца од којих су 47 ромске националности: 13 ученика/ца у I разреду, 22 у II разреду, четворо у III разреду и осморо у IV разреду.
- 2.2. У издвојеном одељењу наставу изводе четворо учитеља/ица, а додатну помоћ и подршку ученицима и наставницима/цама пружа педагошки асистент Д. Р. који долази два пута недељно у издвојено одељење у М.
- 2.3. Увидом у изјаве учитеља/ица ове школе утврђено је да од 47 деце ромске националности која су уписана у школској 2012/2013. години, само 12 деце редовно похађа наставу (у I разреду четворо деце, у II разреду једно дете, у III разреду троје деце и у IV разреду четворо деце), а осталих 35 наставу похађа повремено или на наставу уопште не долази. Из ове анализе произлази да наставу редовно похађа само 25% уписане деце ромске националности.
- 2.4. Даљом анализом утврђено је да је деци ромске националности омогућено да добију бесплатне уџбенике у складу са Стручним упутством о дистрибуцији, коришћењу и враћању уџбеника које финансира Влада Републике Србије и да се уџбеници дају деци на коришћење на основу потврде о преузимању, коришћењу и враћању уџбеника коју прописује Министарство просвете, а коју потписују родитељи ученика/це којиме се дају уџбеници на коришћење. Увидом у изјаве учитеља/ица утврђено је да је потврде о преузимању, коришћењу и враћању уџбеника у Издвојеном одељењу у М. потписало само троје родитеља ромске националности и да само троје деце ромске националности у Школи (по једно у свако одељењу од првог до трећег разреда) има уџбенички комплет. Осталих 44 деце ромске националности немају уџбенике које могу да користе код куће.

- 2.5. У свим приложеним изјавама које су доставили директорка Школе и наставно особље, садржана су следећа тврђења: да сви ученици имају исти третман у овој школи без обзира које су националности и да се све наставне методе и сви облици рада једнако примењују према сваком детету; да ученици/це ромске националности не седе само у задњим клупама, већ да је распоред седења одређен по једнаким критеријумима, тако да слабо-види ученици/це седе у првим клупама, а иза њих седе нижи ученици/це. Такође, у изјашњењима свих учитеља/ца и педагошког асистента наглашено је да деца долазе из јако сиромашних породица, да нередовно похађају наставу, да су родитељи немотивисани да шаљу децу у школу, да деца касне на наставу, да су недовољно обучена и одевена, да је већина ученика незаинтересована за наставу и да мали број ученика поштује ауторитет учитеља/ице.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирне и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁶²
- 3.3. *Устав Републике Србије*⁶³ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола,

62 Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

63 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета⁶⁴.

- 3.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. *Закон о забрани дискриминације* забрањује дискриминацију у области образовања⁶⁵ и прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, а забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним и образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.
- 3.5. *Законом о основама система образовања и васпитања* такође је забрањена дискриминација⁶⁶, односно активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, на основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења, као и подстицање или неспречавање таквих активности и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматрају дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.

64 Чл. 21. Устава РС

65 Чл. 19.

66 Чл. 98. Закона о основама система образовања и васпитања „Службени гласник РС“, бр. 72/09 и 52/11

- 3.6. Повереница за заштиту равноправности користи прилику да подсети да је доношењем *Стратегије за унапређивање положаја Рома у Републици Србији*⁶⁷ Влада Републике Србије поставила као стратешки циљ унапређење положаја Рома у Републици Србији, како би се смањиле разлике које постоје између положаја ромске популације и осталог становништва. Део овог документа се односи и на стање у систему образовања,⁶⁸ у којем је, између осталог, наведено и да су Роми често изложени различитим облицима прикривене или отворене дискриминације коју врше школске власти, наставници, школско особље, друга деца и родитељи друге деце. *Стратегија* указује на проблем да су очекивања учитеља и наставника у вези са постигнућима ромске деце нижа, што доводи до смањивања подршке која се пружа ромским ученицима, снижавања критеријума, скраћивања градива, па и превођења у виши разред без савладавања градива. Као неке од приоритета у побољшању положаја Рома, *Стратегија* означава правремено и ефикасно укључивање ромске деце у предшколско и основно образовање, између осталог стручним усавршавањем наставног особља за индивидуализован образовни рад и интерактивну наставу, а посебно за сузбијање стереотипа, предрасуда и дискриминације, као и систематско праћење и санкционисање дискриминације и других облика понашања заснованих на етничким и другим предрасудама у предшколским и школским срединама, а посебно међу васпитачима, наставницима и особљем ових институција.

Анализа доказа достављених уз притужбу и навода из изјашњења

- 3.7. Наводи директорке Школе и васпитно-образовног кадра Школе, скоро су идентични, а суштина навода је да су деца понуђени бесплатни комплети уџбеника, али да деца не користе уџбенике код куће јер њихови родитељи нису прихватили одговорност да ће на крају школске године вратити неопштећене уџбенике, да ромска деца „не седе само у задњим клупама, већ да седе по кључу: слабовида деца напред, деца нижег раста одмах иза њих“ и да сва деца имају исти третман, без обзира на националност. Такође, оправдања која наводе као разлоге лошег школског успеха ромске деце јесу нередовни доласци деце на наставу, недисциплинованост, немотивисаност, непостојање радних навика и неразумевање неких српских речи.

Неспорна је чињеница да припадници ромске националне мањине често живе у врло лошим материјалним условима, у великом сиромаштву, што је случај и са ромским породицама у насељу у М. Увидом у изјашњења учитеља/ица неспорно је да одређен број деце ромске националности нема елементарне услове за живот, обућу и одећу, да нека деца не долазе у школу јер су на сезонским пословима са родитељима, да немају подршку родитеља да развијају радне навике и позитиван однос према школским

67 „Сл. гласник РС“, бр. 27/2009

68 „Сл. гласник РС“, бр. 27/2009 (1.2.2. Актуелно стање у систему образовања)

обавезама. Повереница за заштиту равноправности је става да у таквом социјално-економском окружењу ромска деца не могу у школи имати „исти третман“ не због њихове националне припадности, већ због средине која их не подржава да се школују, због лоше стартне позиције са које улазе у образовни систем, као и без довољног познавања српског језика да би пратила наставу. У таквим условима Школа и наставно особље има појачану улогу, а пре свега и обавезу, да деци која нису у једнаком положају са децом већинског становништва, пруже једнаку могућност да користе своје законско право на школовање.

Поражавајућа је чињеница да од 47 уписаних ученика/ца ромске националне мањине у Истуреном одељењу Школе у М, што чини 52% све уписане деце, само дванаесторо ученика/ца редовно похађа наставу, а да само њих троје има уџбеничке комплете које може да користе и код куће. Овако мали проценат присутности ромске деце на настави, изјашњења која запослени у Школи наводе као разлоге због којих је школски успех ромске деце на ниском нивоу (немотивисаност, недостатак радне навике, непоштовање ауторитета наставника), као и изјаве родитеља ромске деце да има деце која иду у четврти разред, а која не знају да се потпишу, најалост потврђује проблем наведен у *Стратегији за унапређење положаја Рома у Републици Србији*: да су „очекивања учитеља и наставника у вези са постигнућима ромске деце нижа, што доводи до смањивања подршке која се пружа ромским ученицима, снижавања критеријума, скраћивања градива, па и превођења у виши разред без савладавања градива“.

4. МИШЉЕЊЕ

ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. – измештено четворогодишње одељење у М. и директорка Д. М, као одговорно лице, нису благовремено предузели одговарајуће мере како би се спречила посредна дискриминација ромске деце у остваривању права на образовање, забрањена чл. 7. у вези са чл. 24. *Закона о забрани дискриминације* чиме су повредили чл. 44. *Закона о основама система васпитања и образовања*.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. – измештено четворогодишње одељење у М. и директорки Д. М, као одговорном лицу:

- 5.1. Да организују стручно усавршавање наставног особља за индивидуализован образовни рад и интерактивну наставу, а посебно за сузбијање стереотипа, предрасуда и дискриминације.

- 5.2. Да предузме све потребне педагошке мере за мотивисање ромске деце за долазак у Школу и похађање наставе, све у у циљу обезбеђивања остваривања права на једнако и квалитетно образовање, без дискриминације.

Потребно је да ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. – измештено четворогодишње одељење у М. и директорка Д. М, као одговорно лице, обавести повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, уколико ОШ „Ј. Ј. З.“ у С. – измештено четворогодишње одељење у М. и директорка Д. М, као одговорно лице, не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

1.13. Притужба удружења М.Б. против ОШ Дј. Ј. због дискриминације на основу националне припадности у области образовања и васпитања (дел. бр. 07-00-00361/2012-01 од 22. 2. 2012. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 463/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднело удружење „М. Б.“ из К. у име малолетног М. Б. кога заступа мајка З. Б, против ОШ „Ђ. Ј.“ у К. и директорке К. П, због дискриминације ученика на основу личног својства – припадности ромској националној мањини.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио А. С, заступник удружења „М. Б.“ из К, у име малолетног М. Б, уз сагласност мајке З. Б, против ОШ „Ђ. Ј.“ у К. и директорке К.е П. Притужба се односи на дискриминацију ученика М. Б. на основу припадности ромској националној мањини, а коју Школа и директорка, како се у притужби наводи, врше тако што не предузимају потребне мере како би заштитили М. Б. од малтретирања од стране других ученика.

1.2. У притужби и у допуни притужбе, удружење „М. Б.“ навело је следеће:

- да притужбу подноси против ОШ „Ђ. Ј.“ у К. и директорке К. П. као одговорног лица;
- да је основ дискриминације припадност ромској националној мањини и слабо имовно стање породице Б;
- да је дискриминација М. Б. константно вршена у периоду од 2008/2009. школске године, све до октобра 2012. године и да је у том периоду М. Б. више пута у Школи и школском дворишту био жртва вршњачког насиља (физичког и вербалног);
- да су М. у том периоду ударали, убадали оловкама, гађали разним предметима, да су га вређали на националној основи и то тако што су му говорили „цигани не треба да иду у школу“;
- да се М. Б. повукао у себе и да није желео да иде у Школу, да је имао стомачне тегобе кад год је требало да иде у Школу, као и редовне главобоље;
- да су родитељи М. Б. у последње четири године у више наврата обавештавали учитељицу, директорку Школе као и стручну службу Школе о вршњачком малтретирању, али да по тим пријавама ништа није предузимано, због чега се малтретирање увек и настављало;

- да су се родитељи обратили Полицијској управи у К јер је М. Б, 26. септембра 2012. године, у Школи С. К. ударио у главу. Полиција је тим поводом обавила разговоре са директорком и свим другим лицима укљученим у овај инцидент, а малтретирање М. Б. након овог се зауставило;
 - да је директорка К. П, замерила З. Б. зато што је случај пријавила полицији иако директорка, до доласка полиције, ништа није предузела како би осигурала безбедност М. Б. у Школи;
 - да З. Б. сматра да се у ОШ „Ђ. Ј.“ у К. према деци ромске националности и иначе поступа дискриминаторно, будући да су ову школу похађала и њена старија деца која су такође трпела малтретирања и вређања на националној основи;
 - да су овим поступањем ОШ „Ђ. Ј.“ и директорка К. П. онемогућили и отежали праћење наставе и учешће у другим васпитним и образовним активностима јер су пропустили да предузму адекватне мере и заштите ромско дете од дискриминације и јер му нису омогућили да се осећа безбедно у овој школи као сва остала деца.
- 1.3. Уз притужбу је достављена сагласност З. Б. да удружење „М. Б.“ поднесе притужбу Поверенику за заштиту равноправности и извештај лекара школске амбуланте о лекарском прегледу М. Б. од 26. септембра 2012. године.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације⁶⁹, па је у току поступка прибављено изјашњење ОШ „Ђ. Ј.“ у К.
- 1.5. У изјашњењу директорке К. П, између осталог, наведено је следеће:
- да није тачна тврдња да ученик М. Б. трпи физичко и психичко малтретирање, а да у Школи ништа није предузето од стране директорке и учитељице, односно одељенске старешине и стручне службе;
 - да је Школа током свих ових година „упозната са проблемом и да је у више наврата реаговала“;
 - да је З. Б. само једном тражила разговор са директорком Школе који је и обављен, након чега је директорка обавила разговор са учитељицом и учеником Н. И. и његовом мајком у циљу нормализације односа између ученика;
 - да није тачна тврдња да учитељица Љ. В. није ништа предузимала о чему сведоче и фотокопије бележака о ванредним разговорима са родитељима;
 - да је нетачна тврдња да одељенска старешина В. И. није предузимала ништа јер је у више наврата вођен разговор са ученицима и њиховим

⁶⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 22/09

родитељима и да су за три месеца одржана три родитељска састанка. Родитељски састанци од 9. октобра и 30. новембра 2012. године сазвани су због „уознавања родитеља са климом у одељењу и доношењем мера“;

- да су са родитељем ученика С. К. одмах обавили разговор: одељенска старешина, педагошкиња и директорка Школе, а такође и са инспекторима ПУ К. у присуству З. Б;
- да је 28. септембра 2012. године заседао и Тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања на који је била позвана и Љ. В. која је била учитељица М. Б и да је тим донео следеће мере: појачано дежурство наставника и поновно појашњавање појмова насиља, злостављања и занемаривања на часу одељенског старешине и на родитељским састанцима;
- да родитељи М. Б. нису били на родитељском састанку одржаном 9. октобра 2012. године;
- З. Б. је позвана на разговор 23. новембра 2012. године након што је Школа примила допис од Повереника за заштиту равноправности о томе да је Удружење грађана „М. Б.“ из К. поднело притужбу Поверенику за заштиту равноправности против Школе;
- да је на том састанку З. Б. потврдила да се однос између М. и неких другара из одељења побољшао и да је бурно реаговала када је упозната са садржајем притужбе Поверенику за заштиту равноправности коју је у њено име писао А. С;
- да два дана касније З. Б. није била спремна да потврди оно што је говорила пред одељенском старешином, педагошкињом и директорком Школе, тј. да М. Б. није злостављан на националној основи у Школи;
- да је школа „више него толерантна према ученицима ромске националности да им се често оправдавају часови на основу речи родитеља, за то је и М. пример јер би до сада имао смањену оцену из владања на ‘врло добро’ јер нема оправдање за једанаест часова“;
- да су у културним и другим активностима, као и промоцији школе укључени и ученици ромске националности и да се у школској представи „Војводино добро јутро“ промовише ромски језик, ношња и обичаји;
- да А. С, заступнику Удружења грађана „М. Б.“ из К, ово није први пут да оптужује школу и директорку и да је овај пут искористио мајку М. Б. како би нарушио углед школе, директорке и свих запослених.

- 1.6. Уз изјашњење су поднети и следећи документи: 1) фотокопија Записника ванредних разговора са родитељима од 6. децембра 2010. године, 9. марта 2012. године, 20. септембра 2012. године и 26. септембра 2012. године; 2) фотокопије Записника са родитељских састанака одржаних 9. октобра

2012. године и 30. новембра 2012. године; 3) фотокопија Записника М. П, секретарке школе, од 27. септембра 2012. године; 4) фотокопија Записника Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања од 28. септембра 2012. године; 5) фотокопија Извештаја о привременој спречености за рад секретарке школе М. П. од 23. новембра 2012. године; 6) фотокопије матичних књига ученика С. и Ј. Б; 7) фотокопија прве стране Записника о инспекцијском надзору ОШ „Ђ. Ј.“ у К. од 20. јануара 2010. године и фотокопија две стране текста запослених у Школи „о личности А. С“.

1.7. Удружење „М. Б.“ из К. доставило је 28. новембра 2012. године додатне информације у вези притужбе:

- да је разредна старешина В. И. позвала 23. новембра 2012. године З. Б. да разговарају о проблемима које њен син има у својој школи и да су у разговору учествовали психолошкиња, педагошкиња, директорка Школе и разредна старешина;
- да је З. Б. током разговора психички малтретирана питањима која се односе на разлоге за подношење притужбе и последице „неистина“ које је изнела;
- да је З. Б. том приликом, поводом притужбе поднете Поверенику за заштиту равноправности, речено да „*није требало да пријављује Школу и да може да одговара због тога*“, да је „*СУП долазио у Школу због њене пријаве*“ и да су је запослени у Школи који су били присутни на састанку питали да ли је истина да је заступа удружење „М. Б.“ и А. С;
- да је током састанка З. Б. предложено да да другу изјаву којом ће да одустане од претходне изјаве јер „*ништа што је рекла није истина*“;
- да је 26. новембра 2012. године разредна старешина В. И. позвала телефоном З. Б. да дође у Школу и да потпише изјаву којом одустаје од претходно дате изјаве, на шта је З. Б. напоменула да неће да мења исказ и да нема шта више да изјављује у поступку који је покренут;
- да је З. Б. одлучна у намери да настави поступак који је покренут притужбом против ОШ „Ђ. Ј.“, али и да је уплашена и узнемирена реакцијом Школе;
- да је узнемирена чињеницом да је разредна старешина организовала родитељски састанак на који З. Б. није позвана, а на којем је тражена подршка родитеља против породице Б. како би се оповргле изјаве да је М. Б. физички малтретиран у Школи, а да запослени у Школи не предузимају мере које су обавезни да предузму у том случају и да Школа покушава да окрене родитеље остале деце против М. Б. и његове породице;
- да З. Б. сматра да је она изложена виктимизацији, а да оваквим поступањем Школе може доћи и до угрожавања безбедности њеног

сина М. Б, као и до још тежих последица осим дискриминације којој је изложен;

- да удружење „М. Б.“ из К. позива повереницу за заштиту равноправности да предузме све расположиве мере да заштити породицу Б и да о оваквом поступању Школе обавести и остале надлежне државне и покрајинске органе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Увидом у притужбу и приложени извештај лекара школске амбуланте о прегледу М. Б. од 26. септембра 2012. године, утврђено је да је М. Б. тог дана у Школи задобио ударац ногом у главу и да му је препоручено мировање и аналгетици по потреби.
- 2.2. Увидом у фотокопију записника са ванредног разговора са родитељима од 6. децембра 2010. године, утврђено је да су одвојено одржани ванредни родитељски састанци са мајком Л. Б. и мајком М. Б. јер су се деца потукла због поломљене играчке.
- 2.3. Даљим увидом у фотокопију записника са ванредног разговора са родитељима од 9. марта 2012. године, утврђено је да је одржан родитељски састанак са мајкама М. Б. и И. Ф. јер су се деца потукла и да су деца после туче послата на разговор код педагошкиње Школе где им је објашњено шта значи насиље и које последице носи. У записнику је назначено да су се деца помирила и да су обећала родитељима и разредној старешини да се више неће тући. Такође, назначено је да се овај конфликт окончао као вршњачка несугласица и туча, а не као верска и расна нетрпељивост.
- 2.4. Увидом у фотокопију белешке од 26. септембра 2012. године, утврђено је да је ученик С. К. ударио ученика М. Б. ногом у главу док се љуљао на голу у школском дворишту. Наводи се да ученици кажу да је М. Б. провоцирао и да није хтео да се склони и да је обављен разговор са учеником С. К. и његовим родитељем Р. К.
- 2.5. Увидом у записник са родитељског састанка одржаног 9. октобра 2012. године и 30. новембра 2012. године, утврђено је следеће:
 - да родитељском састанку од 9. октобра 2012. године нису присуствовали родитељи М. Б, да је директорка изнела став да се у сукобу међу децом који је З. Б. пријавила ПУ К, не ради о вршњачком насиљу јер је родитеље изманипулисао А. С. који је изреволтиран јер није уведен ромски језик као изборни предмет, а који је он предавао ранијих година;
 - да је педагошкиња Љ. Г. изјавила да је непријатна ситуација настала јер није поштована процедура и да су се родитељи прво обратили разредној старешини до свега овога не би ни дошло, да је јако битно да

родитељи причају са својом децом и да им објасне да све оно што они можда зову игром може да се тумачи као вршњачко насиље; да се Тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања састао поводом инцидента који се десио са Б. и да су донели мере да се појачају дежурстава наставника јер се инциденти са ученицима најчешће дешавају на одморима;

- да је учитељица Љ. В. изјавила да је М. Б. још док је био њен ученик, често изазивао другу децу, али да се нико није жалио;
- да је разредна старешина В. И. изјавила да јој је жао што су деца ишла у полицијску станицу и замолила је родитеље да поразговарају са децом и да јој се увек обрате ако дође до сукоба;
- да је родитељском састанку одржаном 30. новембра 2012. године присуствовао брат М. Б. и да је родитељски састанак почео подсећањем родитеља на инцидент који су родитељи М. Б. пријавили Полицијској управи К. и читањем дописа Повереника за заштиту равноправности о притужби против Школе;
- да је директорка обавестила родитеље да је З. Б. била изненађена садржајем дописа Повереника за заштиту равноправности, да је изјавила да ће потписати изјаву да наводи А. С. нису тачни и да се следећег дана предомислила;
- да је један од родитеља питао брата М. Б. зашто не испишу М. из Школе ако га у тој школи малтретирају, на шта је он изјавио да га неће исписати и да је рекао: „А ви ово нисте смели да радите. Подигнута је тужба родитеља против Школе, а не против родитеља и њихове деце.“

2.6. Увидом у записник секретарке Школе М. П. од 27. септембра 2012. године утврђено је следеће:

- да у су канцеларију секретарке Школе дошли З. Б, М. Б, његов старији брат и А. С;
- да је М. Б. рекао да га је претходног дана С. К, између два часа, ударио ногом у лице јер му је М. рекао да му је откопчан шлиц и да М. од првог разреда трпи малтретирања у Школи, да су се и пре обраћали и његовој учитељици док је похађао ниже разреде, али да се малтретирање наставља и да га дирају јер „шта ће Циган у школи“, а М. брат је рекао да су и њега задиркивали у овој школи јер је Ром и да се зато преместио у другу школу;
- да су директорка, педагошкиња Љ. Г, секретарка школе М. П. и разредна старешина В. И. разговарале са С. К. и М. Б, а касније и са оцем С. К. и да је оцу предочено „да се сада и обичне туче међу децом могу подвести под насиље и да о томе прича са сином“, као и „да је најбоље да се деца избегавају, ако већ не могу да се се друже“.

- 2.7. Увидом у записник са састанка Тима за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања одржаног 28. септембра 2012. године утврђено је следеће:
- да је предложено да се васпитни рад појача са децом која су нова у разреду (понављала су или су дошла из других школа) да се уклопе у разред;
 - да се Тим сагласио да се дежурства обављају савесније и да сваки/ка учитељ/ца и разредни/а старешина на једном часу одељенске заједнице предочи ученицима појмове насиља, злостављања и занемаривања и како да га препознају и коме да се обрате ако дође до насиља и да се одлука о овим мерама постави на огласну таблу како би сви били са њом упознати.
- 2.8. Фотокопија извештаја о привременој спречености за рад М. П. од 23. новембра 2012. године и фотокопије извода из матичних књига ученика С. Б. и Ј. Б. нису анализирани јер нису од значаја у конкретном случају. Део записника о инспекцијском надзору ОШ „Ђ. Ј.“ у К. није разматран јер је достављена само права страница, а не цео документ. Такође, и текст за послених „о личности А. С.“ није узет у разматрање јер је очигледно да је у питању само део докумената који није у целости достављен Повернику за заштиту равноправности, а и потпуно је ирелевантан за поступање по притужби.
- 2.9. Анализирајући наводе притужбе са прилозима као и изјашњења на притужбу са прилозима, искључиво су се анализирали делови који су се односили на питање дискриминације, а не и они наводи који се односе на евентуалне друге пропусте у раду или поступању учесника спорног догађај за које су надлежни други државни органи. Такође, евентуални спорни односи који постоји између А. С. и Школе, односно директорке Школе нису од значаја за поступање Повереника за заштиту равноправности. Повереник за заштиту равноправности нарочиту пажњу посвећује предметима у којима је дете могућа жртва дискриминације. С тим у вези, потребно је нагласити да мотив за подношење притужбе, у овом случају мотив А. С, није од значаја за поступак пред овим државним органом.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

- 3.2. Имајући у виду предмет ове притужбе, повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају спорно да ли су ОШ „Ђ. Ј.“ у К. и директорка К. П. као одговорно лице, дискриминисали М. Б. на основу његове припадности ромској националној мањини, пропуштањем предузимања потребних мера којима би се спречило физичко и вербално малтретирање које М. Б. трпи у Школи од других ученика.

Правни оквир

- 3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁷⁰
- 3.4. *Устав Републике Србије*⁷¹ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета⁷².
- 3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно

⁷⁰ Члан 33. *Закона о забрани дискриминације*.

⁷¹ „Службени гласник РС“, бр. 98/06

⁷² Члан 21. Устава РС

претпостављеним личним својствима. Такође, забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним и образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима⁷³

- 3.6. *Законом о основама система образовања и васпитања* забрањена је дискриминација⁷⁴, односно активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, на основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења као и подстицање или неспречавање таквих активности и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Овај закон прописује да је дискриминација лица или групе лица свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства, док не сматрају дискриминацијом посебне мере које су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.
- 3.7. *Конвенцијом Уједињених нација о правима детета*⁷⁵ прописан је као један од општих принципа, принцип недискриминациј који обавезује државу потписницу да сва права гарантована *Конвенцијом* обезбеди сваком детету без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго уверење, национално, етничко или социјално порекло, имовинско стање, инвалидитет, рођење или други статус детета, његовог родитеља или законског старатеља.⁷⁶ Државе потписнице се обавезују да сваком детету признају право на образовање⁷⁷ и да образовање буде усмерено, између осталог, и на припремање детета за одговоран живот у слободном друштву, у духу разумевања и пријатељства међу етничким и националним групама и лицима.⁷⁸ Општи коментари Комитета за права детета наводе да је потребно обезбедити такво образовање које подстиче разумевање и поштовање разлика и које се супротставља свим облицима дискриминације.

73 Члан 19. *Закона о забрани дискриминације*

74 Члан 98. *Закона о основама система образовања и васпитања* „Службени гласник РС“, бр. 72/09 и 52/11

75 *Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета* („Службени лист СФРЈ - Међународни уговори“, број 15/90 и „Службени лист СРЈ – Међународни уговори“, број 4/96 и 2/97)

76 Члан 2.

77 Члан 28.

78 Члан 29.

Анализа доказа достављених уз притужбу и навода из изјашњења

- 3.8. Задатак Повереника за заштиту равноправности је да оцени да ли је поступањем, односно непоступањем Школе извршена дискриминација М. Б. на основу његове националне припадности, односно, да ли су предузете све мере којима би се спречило физичко и вербално малтретирање које М. Б. трпи у Школи од других ученика.
- 3.9. Анализом притужбе, утврђено је да се она заснива на наводима да је дискриминација М. Б. „константно вршена у периоду од школске 2008/2009. године све до октобра 2012. године“ и да је био жртва физичког и вербалног вршњачког насиља, да је ударан, убадан оловкама, гађан предметима и да је вређан на националној основи. Такође, наведено је да се у ОШ „Ђ. Ј.“ у К. према деци ромске националности дискриминаторно поступа и да су и старија деца З. Б. трпела малтретирања и вређања на националној основи у овој школи. Достављен је и извештај лекара којим је потврђено да је М. Б. 26. септембра 2012. године у Школи задобио ударац у главу. Из свега наведеног, може се констатовати да је М. Б. имао проблеме у Школи и да су запослени у Школи знали за то. Иако се из притужбе и приложених доказа не може са сигурношћу утврдити да се ради о насиљу које је изазвано на националној основи, важно је имати у виду да ове тврдње ни на који начин нису оспорене. Из овога произлази питање степена сензибилисаности руководства и запослених у Школи на проблеме са којима се сусрећу деца из мањинских заједница, а посебно ромска деца из депривираних средина јер Школа није предузела мере за смањење националне нетрпељивости, ни превентивне ни реактивне, а у изјашњењу се није ни осврнула на те наводе из притужбе, као ни на чињеницу да је у питању ромско дете.
- 3.10. На основу доказа које је Школа доставила, утврђено је да су предузете одређене мере у случају вршњачког насиља међу ученицима, као што је обављање разговора са децом и родитељима. Такође, Тим за заштиту ученика од насиља, злостављања и занемаривања донео је закључке за појачање васпитног рада са децом на пољу предочавања појмова насиља, злостављања и занемаривања, препознавања ових појава и механизма заштите. Међутим, поред активности које је Школа предузимала, из изјашњења и приложених доказа не може се утврдити да је Школа предузимала активности у циљу спречавања дискриминације. Школа такође није оспоравала да је М. Б. последњих година имао проблема, с тим што ни на који начин није везивала његове проблеме са чињеницом да је припадник ромске националне мањине, тако да и активности које су предузимане нису обухватале мере за прихватање различитости, укључујући и националне различитости.
- 3.11. У изјашњењу је извесна пажња посвећена утврђивању кривце за вођење поступка пред Повереником за заштиту равноправности, односно обрађање и упућивање родитеља друге деце да је А. С. манипулативним активностима придобио поверење З. Б. и да га је подношењем притужбе оваквог садржаја изиграо. Међутим, као што је већ наведено, за поступак

пред Повереником за заштиту равноправности мотив подносиоца притужбе није од значаја, нарочито када је у питању могућа дискриминација детета. С тим у вези, потребно је напоменути да се из записника са родитељских састанака и других службених белешки може утврдити да је фокус са проблема између деце, прешао на утврђивање и решавање односа одраслих, а односи међу децом остали су нерешени.

- 3.12. Даљом анализом изјашњења директорке Школе и доказа уз изјашњење, може се закључити да Школа није предузела адекватне мере у ситуацији када је породица М. Б. пријављивала вербално и физичко вршњачко малтретирање. Како се у конкретном случају ради о малтретирању детета ромске националности, школски органи су били дужни да уложе додатне напоре у циљу ефикасније и благовремене заштите најбољег интереса детета. Када је у сукоб укључено и дете неке националне мањине, школа мора да покаже степен повишене пажње како би спречила сваки вид изражавања нетрпељивости и дискриминације. Изјава да је Школа „*више него толерантна према ученицима ромске националности*“ указује на погрешан став према деци ромске националности. Повереница подсећа да се у *Стратегији за унапређивање положаја Рома у Републици Србији*⁷⁹ наводи да су истраживања у Србији показала да су очекивања учитеља и наставника у вези са постигнућима ромске деце нижа, што доводи до смањивања подршке која се пружа ромским ученицима. Због посебног социјалног и економског положаја у којем се налазе Роми у Србији, Школа и наставно особље имају појачану улогу, а пре свега обавезу да деци ромске националности омогуће праћење наставе и учешће у другим васпитно-образовним активностима Школе у условима без дискриминације и омаловажавања. Ни руководство Школе, ни стручна служба нису предузели све мере које су имали на располагању како би се М. Б. омогућило и осигурало пријатељско окружење, разумевање и уважавање његових потреба у Школи.
- 3.13. Подносилац притужбе је наводима из притужбе и достављеним доказима учинио вероватним да су Основна школа „Ђ. Ј.“ у К. и К. П, директорка Школе, извршили дискриминацију ученика М. Б. на основу националне припадности, тако што га нису заштитили од вербалног и физичког вршњачког малтретирања. У складу са правилом о терету доказивања прописаним *Законом о забрани дискриминације*⁸⁰, уколико се учини вероватним да је извршен акт дискриминације, терет доказивања да није дошло до повреде начела једнакости, односно начела једнаких права и обавеза сноси страна против које је поднета притужба.
- 3.14. Повереница за заштиту равноправности констатује да нису понуђени докази који би потврдили да су ОШ „Ђ. Ј.“ у К. и директорка К. П. предузели адекватне мере како би спречили да се дете ромске националности осећа безбедно и на тај начин спрече дискриминацију М. Б. на националној основи.

79 „Сл. гласник РС“, бр. 27/2009

80 Члан 45.

4. МИШЉЕЊЕ

ОШ „Ђ. Ј.“ у К. и директорка К. П, као одговорно лице, нису благовремено предузели одговарајуће мере ради заштите ученика М. Б. од непосредне дискриминације на основу припадности ромској националној мањини, забрањене чл. 6. у вези са чл. 24. *Закона о забрани дискриминације* чиме су повредили чл. 44. *Закона о основама система васпитања и образовања*.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Основној школи „Ђ. Ј.“ у К. и директорки К. П, као одговорном лицу:

- 5.1. Да спроведу едукативне програме/радионице за све ученике у Школи у циљу развијања духа толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања међу ученицима/ама.
- 5.2. Да се додатни едукативни програми/радионице спроведу за одељење у којем је М. Б. и да се прате будућа дешавања у том одељењу, да би се развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања међу ученицима/ама овог одељења.
- 5.3. Да организују стручно усавршавање наставног особља да би се развијала међунационална толеранција, а посебно за сузбијање стереотипа, предрасуда и дискриминације.

Потребно је да Основна школа „Ђ. Ј.“ у К. и директорка К. П, обавесте повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно члану 40. *Закона о забрани дискриминације*, уколико Основна школа „Ђ. Ј.“ у К. и директорка К. П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

2. ПРИТУЖБЕ ЗБОГ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ НА ОСНОВУ ПОЛА/РОДА

2.1. Притужба М. Ђ. против Правног факултета због дискриминације на основу пола у области пружања услуга (дел. бр. 202 од 24. 2. 2012. год)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације* и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима (члан 33. став 1. тачка 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС“, бр. 22/2009) поводом притужбе М. Ђ, чији је пуномоћник Н. Н, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

Правни факултет Универзитета у Београду одбацио је захтев М. Ђ. да се због промене имена, након промене пола из мушког у женски која је наступила после стицања дипломе, изврши „исправка“ дипломе и изда нова диплома у којој ће бити наведено њено ново име чиме је извршио посредну дискриминацију на основу њеног личног својства – пола, забрањену чланом 7. *Закона о забрани дискриминације*.

ПРЕПОРУКУ

1. Правни факултет Универзитета у Београду предузеће без одлагања све потребне мере које ће омогућити да се М. Ђ. и другим особама које су после стицања дипломе примениле име због промене пола, на њихов захтев издају нове дипломе и друге јавне исправе чије је издавање у надлежности факултета, у којима ће бити наведено њихово ново име, поштујући домаће и међународне стандарде у домену заштите трансполних особа од свих облика дискриминације.
2. Правни факултет Универзитета у Београду обавестиће повереницу за заштиту равноправности о мерама које ће предузети у циљу поступања по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке.

О б р а з л о ж е њ е

Повереници за заштиту равноправности поднета је 28. новембра 2011. године притужба против Правног факултета Универзитета у Београду коју је у име М. Ђ. из Н. изјавио њен пуномоћник Н. Н, адвокат из Б.

У притужби се наводи:

- да је 6. октобра 2011. године пуномоћник подносио притужбе Правном факултету поднео „захтев за исправку дипломе о стеченом високом образовању“ издате 21. марта 1997. под бр. ... на име М. Ђ, тражећи да се због промене пола ове особе из мушког у женски и њеног новог имена изврши исправка дипломе и изда нова која гласи на име М. Ђ;
- да је 8. новембра 2011. године пуномоћнику подносио притужбе достављен закључак о одбацивању овог захтева;
- да је против закључка о одбацивању захтева пуномоћник подносио притужбе изјавио 23. новембра 2011. године жалбу Савету Правног факултета.
- да је Савет Правног факултета ову жалбу одбио решењем од 28. децембра 2011. године;
- да је М. Ђ. држављанка Немачке од 2007. године, а да је до 2007. године имала држављанство Републике Србије где је завршила основну и средњу школу и Правни факултет у Београду;
- да је М. Ђ. променила пол из мушког у женски крајем 2010. године што је и констатовано решењем Општинског суда у Франкентхалу бр. ... од 21. јануара 2011. године;
- да је решење немачког суда признато у Републици Србији, решењем Вишег суда у Београду... од 29. јула 2011. године;
- да је на основу одлуке Вишег суда у Београду надлежни орган Општине Савски венац М. Ђ. издао нови извод из матичне књиге рођених који садржи нове податке о личном идентитету;
- да су Основна школа „В. К.“ у Б. и П. б. гимназија извршиле тражену „исправку“ и издале „исправљене дипломе“ које гласе на ново име подносиоце притужбе;
- да је Правни факултет „неиздавањем дипломе са новим именом“ дискриминисао подносиоцу притужбе на основу родног идентитета.

Уз притужбу су достављени следећи докази: пуномоћје, оверени превод одлуке немачког суда, Решење Вишег суда у Београду о признању стране судске одлуке, Извод из матичне књиге рођених Општине С. в. од 30. августа 2011. године, Сведочанство о завршеном основном образовању и васпитању и диплома о стеченом средњем образовању који су издати на ново име подносиоце притужбе, Захтев за исправку дипломе Правном факултету од 6. октобра 2011. године, Закључак Правног факултета у Београду од 2. новембра 2011. године, Жалба

на закључак од 23. новембра 2011. године, Решење Савета Правног факултета од 28. децембра 2011. године и извод из часописа „Школа – савремена пракса“ бр. 4 из априла 2011. година.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је у току поступка прибављено изјашњење Правног факултета у Београду, у којем је, поред осталог, наведено следеће:

- да је захтев подносиоце притужбе одбачен на основу релевантних прописа који регулишу издавање диплома и других јавних исправа, и то одредбе члана 99. става 1. и члана 101. става 1. *Закона о високом образовању* и одредбе члана 161. става 1. и 2. *Закона о општем управном поступку* и „на основу консултација и праксе Универзитета у Београду“;
- да је М. Ђ. издата „ваљана јавна исправа“;
- да „накнадна промена имена или презимена није основ за исправку јавне исправе“, а њена веродостојност и континуитет доказује се одговарајућим решењем о конкретној промени;
- да на Универзитету у Београду студира око 90.000 студената, а на Правном факултету преко 11.000 студената и да статистички подаци показују да припаднице женског пола чине знатно преко 50% студентске популације, док их је на Правном факултету око 63%;
- да се дипломе издају на основу података из службене евиденције, а да се након удаје и промене презимена приликом запошљавања предаје диплома одређеног факултета на име и презиме које је било у време студирања, док се идентитет доказује другом јавном исправом (изводом из књиге венчаних), а „не издавањем нове високошколске јавне исправе“;
- да Правни факултет није учинио повреду на основу родне равноправности, нити по било ком другом основу;
- да је притужба због дискриминације поднета у име М. Ђ. неоснована и да је треба одбити.

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности анализира је све наводе и доказе, као и релевантне антидискриминационе прописе и прописе којима је регулисано издавање диплома и других јавних исправа.

У току поступка утврђено је да је решењем Општинског суда у Ф. бр. ... од 21. јануара 2011. године изречено да М. Ђ, рођен године у Београду, регистарски број ..., уместо досадашњег имена од сада носи име М. и констатовано да је ова особа припадница женског пола. Одлука је постала правноснажна 18. фебруара 2011. године. Утврђено је, такође, да је решењем Вишег суда у Београду, ... од 29. јула 2011. године ова страна судска одлука призната.

Увидом у извод из матичне књиге рођених Општине С. в. од 30. августа 2011. године, утврђено је да је за матично подручје С. в, под текућим бројем за ... годину, извршен упис рођења М. Ђ. као припаднице женског пола.

Увидом у сведочанства о завршеном основном образовању ОШ „В. К.“ у Б, дел. број ... од 10. октобра 2011. године и дипломе о стеченом средњем образовању ОВО „Д. Д. С.“ у Б, дел. број ... од 25. новембра 2011. године, утврђено је да су наведена документа као (дупликат) издата на име М. Ђ.

На основу садржине „захтева за исправку дипломе о стеченом високом образовању“ који је Правном факултету поднет 6. октобра 2011. године, утврђено је да је пуномоћник М. Ђ. захтевао „исправку дипломе на име М. Ђ.“ и уручење „исправљене дипломе“, позивајући се на чињеницу да је диплома издата на име М. Ђ, да је ова особа после стицања дипломе променила пол и име, о чему је поднео одговарајуће доказе. Овај захтев је одбачен закључком Правног факултета од 8. новембра 2011. године, па је пуномоћник подносио притужбе изјавио 23. новембра 2011. године жалбу на закључак која је одбијена је као неоснована решењем Савета Правног факултета Универзитета у Београду од 28. децембра 2011. године.

Да би се приступило анализи овог случаја с аспекта антидискриминационих прописа, потребно је најпре размотрити каква је садржина захтева који је упућен Правном факултету, тј. шта је пуномоћник подносио притужбе од Правног факултета тражио обраћајући се Факултету „захтевом за исправку дипломе о стеченом високом образовању“. Наиме, као што је у образложењу Савета Правног факултета наведено, диплома је јавна исправа и, као и свака друга јавна исправа, није правни акт. Због тога диплома није подложна „исправкама“, будући да се под појмом „исправка“ подразумева исправка техничких грешака у правним актима.

Анализа садржине и суштине захтева показује да је његовим истицањем подносиоца притужбе настојала да оствари свој легитимни интерес – да због промене пола и промене имена, насталих после стицања дипломе, добије нову диплому која ће гласити на њено ново име. Овај интерес је пуномоћник подносиоца притужбе покушао да оствари истичући „захтев за исправку дипломе“ који је правно недопуштен.

Евидентно је да прописима није посебно регулисан начин поступања факултета у случајевима када особа која је након стицања дипломе променила пол и име жели да добије нову диплому која гласи на ново име. Међутим, ако се има у виду садржина захтева, поводи и разлог за његово истицање, интерес који се њиме жели остварити, а посебно чињеница недостатка прописа о начину поступања факултета у оваквим случајевима, очигледно је да, упркос погрешној формулацији, захтев подносиоца притужбе за издавање нове дипломе која ће, уместо на име М. Ђ, гласити на име М. Ђ, суштински посматрано, представља захтев за издавање нове дипломе јер је управо то она тражила, упућујући при том и молбу да се „исправљена диплома уручи у картонској футроли“. Због тога није било разлога да се захтев подносиоца притужбе разматра у светлу испуњености услова за оглашавање јавне исправе ништавом (члан 101. Закона о

високом образовању), као што је то учињено. Имајући ово у виду, повереница стоји на становишту да приликом сагледавања овог случаја треба размотрити да ли је неиздавањем нове дипломе која гласи на ново име подносиоце притужбе дошло до дискриминације подносиоце притужбе, имајући у виду *Закон о забрани дискриминације* и прописе који регулишу издавање нових диплома.

У свом изјашњењу Правни факултет наводи, позивајући се на члан 99. став 1. *Закона о високом образовању*, којим је регулисано издавање диплома и других јавних исправа, на члан 101. став 1. *Закона о високом образовању* којим је регулисано оглашавање диплома ништавим, као и на члан 161. ставови 1. и 2. *Закона о општем управном поступку* којим је регулисано издавање уверења и других исправа, као и на консултације и праксу Универзитета у Београду, да је М. Ђ. издата ваљана диплома, те да накнадна промена имена или презимена није основ за исправку јавне исправе. Из овога очигледно произлази да Правни факултет није размотрио могућност да по „захтеву за исправку дипломе“ подносиоце притужбе изда нову диплому са њеним новим именом, иако је, као што је већ речено, управо то била суштина њеног захтева. Ипак, треба констатовати да се у образложењу решења Савета Факултета помиње члан 102. *Закона о високом образовању* којим је регулисано издавање нових диплома и других јавних исправа, али се само констатује да „Факултет ни на који начин није повредио ове одредбе“. Поред тога, у изјашњењу се наводи да је међу студентима Правног факултета 63% женске популације, којима се након дипломирања издаје диплома на основу података из службене евиденције и да оне након удаје и промене презимена приликом запошљавања предају диплому издату на име и презиме које је било у време студирања, а идентитет доказују другом јавном исправном (изводом из књиге венчаних), а не „издавањем нове високошколске јавне исправе“.

У конкретном случају спорно је да ли је Правни факултет, одбацивањем захтева М. Ђ. да због промене пола и имена изврши „исправку“ дипломе и изда јој нову која би гласила на њено ново име, извршио дискриминацију, забрањену антидискриминационим прописима Републике Србије.

Повереница најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Службени гласник РС“, бр. 98/2006) у члану 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације по било ком основу, а у члану 18. ставу 3. прописује да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* којим је у члану 4. прописано начело једнакости тако што је регулисано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбама чл. 5-14. *Закона о забрани дискриминације* дефинисани су различити облици повреде начела једнакости, односно дискриминаторног поступања, укључујући и непосредну и посредну дискриминацију.

Повереница је размотрила да ли је у овом случају извршена непосредна дискриминација. Како *Закон о забрани дискриминације* у члану 6. дефинише непосредну дискриминацију као стављање у неједнак положај лица или групе лица које се налазе у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, на основу њиховог личног својства, повереница за заштиту равноправности је мишљења да Правни факултет није непосредно дискриминисао подносиоцу притужбе јер је по њеном захтеву одлучио примењујући правила која су једнака за све, у складу са својом уобичајеном праксом коју је, поред осталог, изградио и на основу „консултација и праксе Универзитета у Београду“, како је у изјашњењу наведено.

Што се тиче посредне дискриминације, повереница је мишљења, сагледавајући све чињенице и околности и имајући у виду важеће законске прописе, да је у овом случају извршена посредна дискриминација која је, као посебан облик дискриминације, појмовно дефинисана у члану 7. *Закона о забрани дискриминације*.

Наиме, према одредби члана 7. *Закона о забрани дискриминације* посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства, ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забране дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна. До посредне дискриминације долази, не само када се лица која се налазе у истој или сличној ситуацији, без објективног и разумног оправдања, третирају различито, на основу њиховог личног својства, већ и онда **када се лица која се налазе у битно различитим ситуацијама не третирају различито, изузев ако за то постоји објективно и разумно оправдање.** Дакле, овај вид посредне дискриминације је недозвољен управо због тога што се лица, односно групе која имају различита лична својства неоправдано третирају на исти начин. Овај експлицитан став изражен је и у одлукама Европског суда за људска права (видети, нпр. одлуку Европског суда за људска права у предмету *Thlimmenos v. Greece*, Application No. 34369/97).

Да би се испитало да ли је М. Ђ. посредно дискриминисана тиме што је одбијен њен захтев за „исправку“ дипломе и издавање нове дипломе која ће гласити на њено ново име, потребно је најпре размотрити да ли се она, као лице које је променило пол, налази у битно различитој ситуацији у односу на остала лица са којима то није случај. Повереница је мишљења да позиција подносиоцке притужбе, као и свих других лица у њеној ситуацији, битно различита у односу на сва остала лица. Наиме, лица која су променила пол имају оправдан интерес да јавне исправе које користе у правном саобраћају, укључујући и дипломе о стеченом образовању, гласе на њихово ново име, усклађено са њиховим новим полным идентитетом јер се тиме обезбеђује да промену пола потпуно интегришу у свој лични и професионални живот. При томе треба имати у виду да само име редовно носи обележје пола, тако да неподударност у имену које је означено у дипломи и у јавној исправи којом се у правном саобраћају доказује идентитет објективно може да доведе до кршење права на приватност и дискриминације у свим оним ситуацијама у којима лице подноси диплому као доказ свог образо-

вања, као што је запошљавање, наставак школовања и сл. Стога је неприхватљиво да се ситуација у којој се налазе лица која су променила пол поистовећује са ситуацијом лица која су склапањем брака променила презиме. Имајући све ове чињенице у виду, евидентно је да је подносиатељка притужбе посредно дискриминисана јер је по њеном захтеву донета одлука какву Правни факултет доноси увек када странке траже „исправку“ дипломе и издавање нове са новим подацима о свом идентитету, без уважавања специфичне ситуације у којој се налазе она и сва друга лица која су променила име због промене пола.

Повереница указује на потребу да се проблем издавања нових докумената сагледава у контексту укупног друштвеног положаја трансполних особа јер је поштовање људских права ове групе људи дуго било игнорисано и занемаривано, иако су проблеми са којима се они суочавају озбиљни и специфични. Трансполне особе су изложене веома високом степену дискриминације, нетолеранције и отвореног насиља. Ускраћено им је или отежано остваривање неких основних људских права, укључујући и право на живот, право на неповредивост психичког и физичког интегритета и право на здравствену заштиту. Иако је у питању веома мала и разнолика заједница, повереница за заштиту равноправности сматра да сви друштвени актери морају да пруже подршку и предузму све мере, свако у оквиру својих надлежности, како би трансполне особе у Србији уживале сва права која су грађанима и грађанкама гарантована, без дискриминације. Такође, важно је имати у виду да је за трансполне особе од изузетне важности да, након промене пола, имају могућност да промене и свој правни и социјални статус у ускладе га са својим родним идентитетом.

Повереница за заштиту равноправности напомиње и да од 1. јануара 2012. године, у складу са одредбама Закона о здравственом осигурању („Службени гласник РС“, бр. 107/2005, 109/2009 – испр. и 57/2011) операција промене пола из медицинских разлога спада у здравствену услугу која се обезбеђује из средстава обавезног здравственог осигурања. Процењује се да између 150 и 200 особа чека на операцију промене пола, што додатно намеће потребу да се овим особама омогући брз и ефикасан начин за издавање нових личних докумената.

На потребу отклањања сваког вида дискриминације трансполних особа указано је и у бројним обавезујућим и необавезујућим документима међународних организација у којима је и Република Србија чланица, као што су: Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979), Универзални периодични извештај Савета за људска права УН (2011), Резолуција Савета за људска права УН о људским правима, сексуалној оријентацији и родном идентитету (2011), Препорука Комитета министара о мерама за борбу против дискриминације на основу сексуалне оријентације и родног идентитета (2010)(5), Извештај Високог комесара Савета Европе о људским правима и родном идентитету (2009), Резолуција Парламентарне скупштине Савета Европе 1728(2010)1 о дискриминацији на основу сексуалне оријентације и родног идентитета и Препорука Парламентарне скупштине Савета Европе 1117 (1989) о ситуацији трансполних особа. Надаље, Европски суд за људска права је донео бројне одлуке у којима је наглашена потреба да се боље разумеју проблеми са којима се трансполне особе суочавају, како би таквих проблема било мање и

како би се временом потпуно елиминисали, нпр. видети одлуке Европског суда за људска права у предметима *B. v. France Application no. 13343/87*, *X, Y, Z v. the UK Application no. 21830/93*, *Kara v. the UK Application no. 36528/97*, *Goodwin and I. v. the UK Application no. 28957/95 and 25680/94*, *Van Kuck v. Germany Application no. 35968/97*, *Grant v. the UK Application no. 32570/03*, *L. v. Lithuania Application no. 27527/03*, *Schlumpf v. Switzerland Application no. 29002/06* и *P.V. v. Spain Application no. 35159/09*.

Такође, повереница указује и на документа која су усвојена на нивоу ЕУ – *Директива 2004/113/EC* (2004) о примени принципа једнаког третмана мушкараца и жена у области приступа добрима и услугама, као и *Директива 2006/54/EC* (2006) о примени принципа једнаких могућности за мушкарце и жене у области рада и запошљавања.

Имајући у виду конкретан предмет, кључно питање које се у овом случају поставља јесте да ли је допуштен једнак третман особе која се налази у битно различитом положају у односу на лица која су променила име из других разлога, а не због промене пола. Наиме, сагласно члану 7. *Закона о забрани дискриминације*, овај облик дискриминације не би постојао уколико је једнак третман 1) оправдан законитим циљем и 2) ако су средства за постизање тог циља примењена и нужна.

У изјашњењу Правног факултета у Београду није изричито наведено који се то законити циљ настојао да постигне одбацивањем захтева подносиоцеке пријужбе. Ипак, може се закључити да је циљ оваквог поступања било поштовање законских правила која не прописују могућност „исправке“ дипломе и издавања нове тако да она гласи на ново име које је лице стекло након издавања дипломе. Зато се може закључити да је циљ био законит и недискриминаторан.

У погледу примерености и нужности средства које је употребљено ради постизања циља, повереница констатује да закон не забрањује издавање нове дипломе. Наиме, издавање нове дипломе регулисано је чланом 102. *Закона о високом образовању* којим је прописано да високошколска установа издаје нову јавну исправу после проглашења оригиналне јавне исправе неважећом у „Службеном гласнику Републике Србије“ и то на основу података из евиденције коју води. Према ставу 2. овог члана, нова јавна исправа има значај оригиналне јавне исправе, на коју се, како је то предвиђено ставом 3. овог члана, ставља назнака да се ради о новој јавној исправу која је издата после проглашења оригинала јавне исправе неважећом.

У вези са тим, поставља се питање да ли се после проглашења дипломе неважећом, нова диплома може издати на ново име или се мора издати на оно име које особа имала у тренутку стицања дипломе. Закон не пружа изричит одговор на ово питање. У ставу 1. члана 102. прописано је да се нова диплома издаје „на основу података из евиденције коју високошколска установа води“. Према чл. 9. *Правилника о садржају и начину вођења евиденције* коју води високошколска установа („Службени гласник РС”, бр. 21/06), евиденција о издатим дипломама и додацима дипломама, поред осталог, садржи и презиме, средње слово и име студента. Повереница је мишљења да ове одредбе не искључују могућност да

се особи која је након стицања дипломе због промене пола променила име изда нова диплома која гласи на ново име. Наиме, циљ ових прописа јесте да се искључи свака могућност издавања дипломе особи која није дипломирала, како би се спречиле могуће преваре. Ова могућност је, међутим, потпуно искључена ако у поступку за издавање нове дипломе особа поднесе ваљану јавну исправу која доказује промену њеног имена и потврђује да је реч о истој особи којој је, према подацима из евиденције о издатим дипломама, диплома издата. Повереница додатно указује да је чланом 154. *Закона о општем управном поступку* прописано да исправа коју је у прописаном облику издао државни орган у границама своје надлежности, односно предузеће или друга организација у оквиру законом повереног јавног овлашћења (јавна исправа) доказује оно што се у њој потврђује или одређује. Чланом 156. истог закона прописано је да ако је орган који је за то био надлежан неке чињенице или околности већ утврдио или су оне доказане у јавној исправи (лична карта, извод из матичне књиге и др.) орган који води поступак узме те чињенице и околности као утврђене.

Сагледавајући све околности конкретног случаја, повереница за заштиту равноправности је става да једнак третман особа које су промениле име због промене пола и особа које су промениле име из других разлога није допуштен јер иако је Правни факултет имао оправдан и законит циљ, средства за постизање тог циља нису била ни примерена ни нужна, односно није постојала сразмера између предузетих радњи и последица, те је у конкретном случају Правни факултет извршио акт посредне дискриминације М. Ђ.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење и препоручила Правном факултету Универзитета у Београду предузимање одговарајућих радњи у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања.

2.2. Притужба Г. Ђ. против П.у. Ц. Б. због дискриминације на основу пола у области образовања и васпитања (дел. бр. 631 од 17. 5. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС“ бр. 22/2009), поводом притужбе Г. Ђ. из Н. Б. против П. у. „Ч. Б.“ из Н. Б. коју заступа директорка С. Ф, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

Одржавањем новогодишње представе 22. децембра 2011. године, у којој су деца глумила, и у којој је део глумачког извођења подржавао предрасуде и друштвене обрасце који су засновани на стереотипним улогама полова, ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б. извршила је акт дискриминације на основу пола, забрањен чл. 20. *Закона о забрани дискриминације* и другим прописима.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. и чл. 39. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б.

ПРЕПОРУКУ

1. С. Ф, директорка ПУ „Ч. Б.“ организоваће радионице, односно програме за децу едукативног карактера на тему искорењивања предрасуда заснованих на стереотипним улогама полова, са циљем промовисања једнакости полова.
2. С. Ф, директорка ПУ „Ч. Б.“ организоваће, уз подршку и помоћ стручњака у области дечије психологије и недискриминације, обуку и стручно усавршавање за запослене и спољне сараднике који раде са децом на тему забране дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилисаност за препознавање дискриминације.
3. С. Ф, директорка ПУ „Ч. Б.“, водиће рачуна да се убудуће, организовањем представа и других активности у оквиру обављања делатности предшколског васпитања и образовања, не шире идеје и ставови којима се подржавају предрасуде и друштвени обрасци који су засновани на стереотипним улогама полова.
4. С. Ф, директорка ПУ „Ч. Б.“ обавестиће повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком, о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу Г. Ђ, мајке девојчице која је уписана у ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б, у којој је наведено да су у новогодишњој представи деца „навођена“ на ставове да је корумпираност лекара прихватљива и да је представом извршена дискриминација на основу пола и сексуалне оријентације.

У притужби је између осталог, наведено:

- да је 22. децембра 2011. године у ПУ „Ч. Б.“ одржана новогодишња представа коју су изводила деца из старије и средње групе, а која је обилovala потенцирањем дискриминаторних стереотипа;
- да је подносиатељка притужбе мајка једне од учесница ове представе и да је своје примедбе на садржај представе, пре свега на потенцирање „дискриминаторних стереотипа“ у представи, изнела С. Ф. директорки ПУ и учитељу глуме У.
- да су ове примедбе изазвале негативну реакцију директорке ПУ и учитеља глуме У. и да су у том разговору такође износили дискриминаторне ставове на основу пола и сексуалне оријентације;
- да су директорка ПУ и учитељ глуме том приликом, између осталог, изјавили: „то су само деца, она воле стереотипе...“; „...то на шта се Ви буните су традиционалне патријархалне вредности...“; „...вама је и место у кухињи...“; „...Ви мислите да можете да ме контролишите...“; „...нећете ваљда да ми уводите геј параду у вртић...“; „...од свих сам ово могла да очекујем, али од Вас не...“ и др.;
- да су у току представе у групним приказима дечаци увек стајали испред девојчица, да су глумили и певали, а девојчице су стајале иза њих изигравајући декор. У току представе дечаци су глумили очеве који читају новине, гледају телевизију и који говоре мајкама да ућуткају децу, глумили су и дечаке који се туку у школи или „драме“ да им се нешто купи. Девојчице су глумиле мајке које кувају у кухињи или девојке које се „само“ облаче и шминкају.
- да се дечацима у току приредбе, у случају када су по два дечака припремила улогу, говорило: „Одглумите обојица, на ћемо видети који је бољи“. Девојчице су, током приредбе, на прву погрешну реч (нпр. када уместо „...мама, могу ли да купим сладолед...“ изговори „...мама могу ли да купим чоколаду...“) одстрањиване речима „склони се“ и уз грубо склањање руком;
- да је у једном делу представе „доктор захтевао од захвалног пацијента да чоколаду коју је донео поједе сам, а да доктору сазида велику кућу“;
- да свако има право на сопствени став, али не и на „постулат његовог наметања“, поготову ако се ради о популацији деце између 4 и 7 година, која су у фази интензивног психо-сексуалног развоја;
- да је подносиатељка притужбе упутила и писану молбу директорки да поступа у складу са Законом о забрани дискриминације и Законом о предшкол-

ском васпитању и образовању, са циљем да спречи будуће сличне догађаје, што подразумева и да ћерка подносиољке притужбе не сноси последице антидискриминаторног става своје мајке.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је од С. Ф, директорке ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б. затражено изјашњење о основаности и наводима притужбе.

ПУ „Ч. Б.“ доставила је изјашњење у којем је између осталог, наведено:

- да је одмах по сазнању да Г. Ђ. има примедбу на концепт позоришне представе, замољена да дође у посебну просторију где је био позван и У, учитељ глуме и сарадник у настави. Наведено је и да динамика тог разговора није текла у добром смеру јер су емоције почеле да се ослобађају. Како се не би реметила даља комуникација и потенцијално покварили интерперсонални односи, одлучено је да се разговор настави другом приликом;
- да је већ након два дана одржан састанак са учитељем глуме, у циљу идентификације евентуалне родне или сексуалне дискриминације, а тада је прегледан и видео запис представе;
- да је директорка ПУ „Ч. Б.“, након овог разговора и прегледа видео записа, утврдила да у представи није било дискриминације на основу пола и сексуалне оријентације и да ћерка Г. Ђ. није била одстрањена речима „склони се“ и није била грубо склоњена руком;
- да је на основу исказа учитеља глуме, циљ програма био подстицање дечијег драмског стваралаштва, креативности и хумора и њихова афирмација кроз припрему и спровођење представа, а тема овог кварталног периода била је сатирични/саркастични сценски колаж на тему свакодневице. Да циљ великог хеуристичког потенцијала који носи сама представа, није био постављање никаквог идеалног прототипа доктора, мајке, оца и сл, већ управо да се кроз имагинативне игре деце развију креативност и хумор;
- да је став ПУ „Ч. Б.“ да се деци, кроз заједничку активност и уз фино подешену подршку, омогући и подстакне прогресиван развој. Програм ПУ „Ч. Б.“ усвојен је без примедбе Министарства просвете и науке и примењује се у складу са законским одредбама, а васпитно-образовни рад се прилагођава како групним процесима, тако и појединачним потребама деце;
- да је неспоразум који се догодио 22. децембра 2011. године, решен 31. децембра са Г. Ђ, односно обављен је миран и пријатељски разговор, а ћерка није сносила, нити ће сносити било какве последице антидискриминаторног става Г. Ђ. Тематика следеће представе која је у процесу стварања, задовољава поменуте ставове и уверења.

Накнадно је уз изјашњење на притужбу, на захтев поверенице за заштиту равноправности достављен и видео запис новогодишње представе која је одржана 22. децембра 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности анализира је све наводе садржане у притужби и изјашњењу на притужбу, достављене доказе, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Анализом навода притужбе и изјашњења, не може се са сигурношћу утврдити да су директорка ПУ и учитељ глуме износили дискриминаторне ставове у разговору који су водили са Г. Ђ, поводом њених примедба на садржај представе. У притужби је наведено да су С. Ф. и учитељ глуме изјавили, између осталог, и: „...то су само деца, она воле стереотипе...“; „...то на шта се Ви буните су традиционалне патријархалне вредности...“; „...Вама је и место у кухињи...“; „...Ви мислите да можете да ме контролишите...“; „...нећете ваљда да ми уводите геј параду у вртић...“; и др. С. Ф. је у делу изјашњења који се односио на овај састанак навела да: „...динамика овог разговора није текла у добром смеру јер су емоције почеле да се ослобађају...“, али није оспорила наводе притужбе.

Даље, повереница за заштиту равноправности констатује да је директорка ПУ у изјашњењу навела да је након разговора са У, учитељем глуме, и прегледом видео записа представе, утврдила да њен садржај није дискриминаторан на основу пола и сексуалне оријентације.

Прегледом видео записа представе утврђено је да се новогодишња представа састојала из неколико делова, да су деца рецитовала, певала и глумила у кратким скичевима. У конкретном случају, спорни су само делови глумачког извођења (кратки скичеви). Увидом у видео запис утврђено је да је учитељ глуме на самом почетку дела глумачког извођења најавио „мале глумце“, иако су девојчице такође имале своје улоге, односно изостала је најавна за девојчице. У појединим сегментима глумачког дела ове представе девојчице су стајале у последњем реду, док су искључиво дечаци заузимали прве редове.

Анализом истог доказа, утврђено је и да су у делу представе у којем су дечак и девојчица глумили сестру и брата, такође промовисани стереотипи и неједнакост полова. Наиме, девојчица је недвосмислено стављена у потчињени положај јер моли за одлазак на рођендан, тако што клечи испред свог брата који јој на крају и даје одобрење. Оваквим ставом се јасно промовише стереотипна идеја доминантне улоге мушког детета у породици, као и потчињеност жене у свакодневном животу од најранијих дана.

Такође, утврђено је и да је учитељ глуме имао подржавајући став према дечацима током представе и када су правили грешке, али не и према девојчицама, као што је пример девојчице која је зато што је погрешила текст била замењена другом девојчицом, на начин који није био подржавајући.

У делу представе у којем се девојчице спремају за одлазак у позориште такође су очигледни стереотипи и промовисана је неравноправност полова. Улога девојчица била је да се шминкају, чешљају, стављају парфеме, стоје испред огледала и слично. Поново је промовисана стереотипна идеја доминантне улоге мушког детета у породици јер су девојчице неколико пута покушавале да крену у позориште, али су се стално враћале због млађег брата који је плакао и захтевао од њих да му купе различите ствари. На крају су девојчице остале код куће јер су због сталног враћања закасниле на позоришну представу.

Повереница најпре констатује да *Устав Републике Србије*⁸¹ у чл. 21. прописује да су пред *Уставом* и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације по било ком основу, а у чл. 15. прописује да држава јамчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, тако што је одредбом чл. 2. ст. 1. т. 1. дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. *Закон о забрани дискриминације* чл. 19. забрањује дискриминацију у области образовања, тако што прописује да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима. Истим чланом је забрањено лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или их искључити из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним и образовним активностима, *разврставати ученике по личном својству*, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

Одредбом чл. 20. ст. 1. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да дискриминација на основу пола постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног приватног и породичног живота, а ставом 2. истог члана прописано је да је *забрањено заговарање, подржавање и поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова*.

*Законом о равноправности полова*⁸², чл. 31. прописано је, између осталог, и да је *васпитање о равноправности полова саставни део предшколског образовања*, док је ставом 2. истог члана прописано да се у оквиру наставних планова и програма, односно студијских програма, *обезбеђује васпитање о равноправности полова, у циљу превазилажења ограничавајућих улога заснованих на полу, ослобађања од стереотипа заснованих на полу и предрасуда заснованих на полу*.

Потребно је указати и да се Република Србија ратификацијом међународних докумената, обавезала на поштовање права и међународних стандарда у

81 *Устав Републике Србије* („Службени гласник РС“, бр. 98/2006).

82 *Закон о равноправности полова* („Сл. гласник РС“, бр. 104/2009)

одређеним областима на које се документа односе, па се тако ратификацијом Конвенције Уједињених нација о правима детета⁸³ која је тиме постала део унутрашњег права, обавезала на поштовање права детета и обезбеђивање права садржаних у Конвенцији сваком детету под њеном јурисдикцијом, без икакве дискриминације и без обзира на расу, боју коже, пол, језик, вероисповест, политичко или друго убеђење, национално, етничко или социјално порекло, имовно стање, онеспособљеност, рођење или други статус детета, његовог родитеља или старатеља. У конкретном случају, од значаја је чл. 29. Конвенције о правима детета којим је прописано да образовање детета треба, између осталог, да буде усмерено на припрему детета за одговоран живот у слободном друштву, у духу разумевања, мира, толеранције, једнакости полова и др. С тим у вези, неопходно је указати и на Општи коментар бр. 7⁸⁴ Комитета за права детета који у трећем делу обрађује принципе и права у раном детињству. Комитет за права детета указује да групе мале деце не смеју бити дискриминисане, а посебно наводи да дискриминација женске деце представља озбиљну повреду права која утиче на њихов опстанак и све области њихових младих живота. Као пример шта све представља дискриминацију девојчица, указано је да се од женске деце не може очекивати да преузму прекомерне породичне обавезе јер тиме могу бити лишене могућности да уживају у раном детињству.

Надаље, за овај предмет је значајна и Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена⁸⁵ која у чл. 5. прописује да државе чланице предузимају све подесне мере ради измене друштвених и културних обичаја у погледу понашања мушкараца и жена да би се отклониле предрасуде, као и уобичајена и свака друга пракса заснована на схватању о инфериорности или супериорности једног или другог пола или традиционалној улози мушкараца, односно жена.

У конкретном случају, имајући у виду да је у питању предшколска установа, значајни су и прописи из области васпитања и образовања. Закон о основама система образовања и васпитања⁸⁶, као један од циљева образовања и васпитања, прописује и развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне, полне и узрасне равноправности, толеранције и уважавања различитости. Забрана дискриминације прописана је чл. 44. у којем је наведено да су у установи забрањене активности којима се угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица на основу: расне, националне, етничке, језичке, верске или полне припадности, физичких и психичких својстава, сметњи у развоју и инвалидитета, здравственог стања, узраста, социјалног и културног порекла, имовног стања, односно политичког опредељења и подстицање или неспречавање таквих активности, као и по другим основима утврђеним законом којим се прописује забрана дискриминације. Закон о предшколском васпитању и образовању⁸⁷ прописује у чл. 1. ст. 2. да се предшколско

83 Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори“, бр. 4/96 и 2/97)

84 УН, Општи коментар број 7 Комитета за права детета: Остваривање права у раном детињству

85 Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 11/81)

86 Закон о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 и 52/2011)

87 Закон о предшколском васпитању и образовању („Сл. гласник РС“, бр. 18/2010)

васпитање и образовање остварује у складу са Уставом, законом којим се уређују основе система образовања и васпитања, ратификованим међународним конвенцијама, полазећи од права детета, развојних, образовних, културних, здравствених и социјалних потреба деце и породица са децом предшколског узраста.

Два кључна питања која се у овом случају постављају јесу:

- да ли су директорка ПУ и учитељ глуме, у разговору који су водили са подносиоцем притужбе након представе, изнели ставове који представљају дискриминацију на основу пола и сексуалне оријентације, како се то у притужби наводи, као и
- да ли је део дечије новогодишње представе од 22. децембра 2011. године, у делу глумачког извођења деце, подржавао предрасуде и друштвене обрасце који су засновани на стереотипним улогама полова, односно да ли су прекршени прописи о забрани дискриминације на које се указује у притужби.

Повереница за заштиту равноправности констатује да се не може са сигурношћу утврдити садржина разговора који се, након дечије представе, водио између подносиоцеке притужбе, директорке ПУ и учитеља глуме јер ни једна ни друга страна нису понудиле доказе којима би се ови наводи потврдили, односно оповргли. Међутим, узимајући у обзир све околности овог случаја, повереница за заштиту равноправности наглашава да је дискриминација, као и изношење дискриминаторних ставова, забрањена законима Републике Србије и да се изношење дискриминаторних ставова и идеја не може оправдати нпр. *узбурканим или ослобођеним емоцијама*, односно да је предмет процене у оваквим и сличним случајевима само манифестовано понашање. Поред тога, потребно је напоменути и да, са аспекта антидискриминационих прописа, није од значаја чињеница да ли је особа била свесна и имала намеру да изношењем ставова или другим својим понашањем врши дискриминацију. Повереница за заштиту равноправности указује да је потребно да сви грађани и грађанке, а посебно они који раде са децом, воде рачуна да својим ставовима не крше одредбе *Закона о забрани дискриминације*, односно да не шире идеје засноване на стереотипима, предрасудама и другим дискриминаторним ставовима. Ово је нарочито важно у конкретном случају, имајући у виду чињеницу да директорка ПУ, како је и сама навела у изјашњењу, није препознала дискриминацију у дечијој представи која је била повод за подношење ове притужбе. Такође, очигледно је да директорка ПУ није довољно упозната са антидискриминационим прописима, имајући у виду чињеницу да је у изјашњењу навела да је „утврдила“ да у новогодишњој дечијој представи није било дискриминације, што указује да није упозната са одредбама *Закона о забрани дискриминације* којим је установљен Повереник за заштиту равноправности, као централно национално тело за борбу против дискриминације, односно заштиту равноправности, у чијој је надлежности да у поступцима по притужбама због дискриминације утврђује да ли је дискриминација извршена или није.

Поводом навода из притужбе који се односе на саму дечију представу, повереница за заштиту равноправности је мишљења да је део дечије новогодишње

представе од 22. децембра 2011. године, у делу глумачког извођења деце, подржавао предрасуде и друштвене обрасце који су засновани на стереотипним улогама полова, односно да су у конкретном случају прекршене одредбе *Закона о забрани дискриминације*, али и других домаћих и међународних прописа којима је забрањен сваки вид дискриминације на основу пола.

Са аспекта антидискриминационих прописа, неприхватљиво је коришћење родно недиференцираног (несензитивног) језика, односно у конкретном случају је неприхватљиво да се за најаву представе користи само мушки граматички род – „мали глумци“, а да се учешће девојчица у представи не најављује, већ подразумева коришћењем мушког рода. Имајући у виду узраст деце и чињеницу да је у питању установа васпитања и образовања, оваква најав се не може правдати тиме да се под изразом „глумци“ подразумевају и девојчице, односно „глумице“.

Надаље, у представи је дискриминација девојчица била очигледна, уз промовисање стереотипних идеја и ставова о родним односима. Неприхватљиво је да искључиво дечаки у представи буду у првом реду, а да девојчице буду у последњем реду, померене иза дечака, као и стављање девојчица у потчињени положај (*клечање* на коленима, док *моли* брата да јој дозволи одлазак на рођендан), чиме се недвосмислено јасно промовише стереотипна идеја доминантне улоге мушког детета у породици, као и потчињеност жене (девојчице) у свакодневном животу. Слична је ситуација и са делом представе у којем се девојчице спремају за одлазак у позориште, и то из два разлога: а) начин на који се спремају (шминкање, дотеривање, стајање испред огледала и сл. проблематичан је јер приказује као прихватљиву идеју жене-објекте од најранијег узраста, и б) кашњење у позориште које резултира останком код куће, због сталног враћања ради бриге за млађег брата. При томе, неприхватљиво је и понашање учитеља глуме који има подржавајући став према дечацима током представе, тако што их бодри, хвали и дозвољава да понове текст када погреше, али такав став нема према девојчицама које глуме у представи, чиме прави очигледну разлику између дечака и девојчица.

Повереница за заштиту равноправности је става да је одговорност васпитно-образовних установа нарочито наглашена, када је у питању општа забрана дискриминације, имајући у виду основне принципе образовања, као нпр. образовање и васпитање без дискриминације и издвајања на основу пола, социјалне, културне, етничке, религијске или друге припадности, као и по другим основама. Прописано је и да је на установама образовања и васпитања, између осталог, промовисање духа толеранције, поштовања људских права, једнакости полова и др, што додатно указује на недопустивост организовања дечијих представа оваквог садржаја јер се њима постојећи стереотипи одржавају и конструишу нови. То има посебно негативне последице због чињенице да је реч о деци ниског календарског узраста који немају довољно развијену критичку свест да би могли да раздвоје саркастични тон од афирмативног.

Имајући све ово у виду, повереница за заштиту равноправности је мишљења да је ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б. извршила акт дискриминације на основу пола, одржавањем дечије новогодишње представе 22. децембра 2011. године, у којој

је део глумачког извођења подржавао предрасуде и друштвене обрасце који су засновани на стереотипним улогама полова, а такође је издала и одговарајуће препоруке за отклањање последица дискриминаторног понашања.

Садржина препорука мотивисана је потребом да се на најбољи начин отклоне последице дискриминаторног акта и предупреди даље дискриминаторно понашање, имајући у виду законом дефинисан општи циљ препорука. Неопходно је да ПУ „Ч. Б.“ организује програме за децу едукативног карактера на тему искорењивања предрасуда заснованих на стереотипним улогама полова, са циљем промовисања једнакости полова. Такође, од изузетне је важности организовање обуке и стручног усавршавања за све запослене и спољне сараднике који раде са децом на тему забране дискриминације, како би се обезбедила већа сензибилизација за препознавање дискриминације, посебно ако се има у виду забрињавајућа чињеница да ни након прегледаног видео записа представе, нису препознати дискриминаторни ставови и стереотипне идеје. Због тога је препоручено да се обуке организују уз помоћ и подршку стручњака из области дечије психологије и недискриминације. На крају, потребно је да руководство и сви запослени ПУ убудуће воде рачуна да организовањем представа и других активности у оквиру обављања делатности предшколског васпитања и образовања, не шире идеје и ставове којима се подржавају предрасуде и друштвени обрасци који су засновани на стереотипним улогама полова.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење и препоруку С. Ф, директорки ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б. ради предузимања мера како би се отклониле последице дискриминације.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, ако директорка ПУ „Ч. Б.“ из Н. Б. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да се ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

2.3. Притужба Ј. Т. против дневног листа „П.“ за дискриминацију на основу пола у области јавног информисања (дел. бр. 1021 од 6. 7. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације* и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, „Сл. гласник РС“, бр. 22/2009) поводом притужбе Ј. З. из Б, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

Објављивањем интервјуа са др Ј. Т. „*Сексуалном функцијом мозга до нових сазнања*“, у рубрици „Живот и стил“ у дневном листу „П“ од 1. априла 2012. године, није извршен акт дискриминације на основу пола.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је 18. априла 2012. године притужбу Ј. З. против листа „П.“ због објављивања интервјуа са др Ј. Т. у рубрици „Живот и стил“ од 1. априла 2012. године. Подносиатеља притужбе сматра да објављивање овог интервјуа представља акт дискриминације жена. У притужби је, између осталог, наведено:

- да је у листу „П.“ у рубрици „Живот и стил“ 1. априла 2012. године, објављен интервју са др Ј. Т. под насловом „Сексуалном функцијом мозга до нових сазнања“ који због квазинаучних теза представља дискриминацију на основу пола;
- да су по *Закону о равноправности полова* средства јавног информисања дужна да кроз своје програме развијају свест о равноправности заснованој на полу и да предузимају одговарајуће мере ради измене друштвених и културних образаца, обичаја и сваке друге праксе које условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију утемељену на идеји о подређености, односно надређености одређеног пола;
- да објављени интервју садржи низ квазинаучних теза које на баналан, тенденциозан и увредљив начин код неупућених појачавају стереотипе о жени као неразумном бићу;
- да овакав јавни наступ, само један у низу др Ј. Т. представља омаловажавање у односу на пол, као и јавно заговарање и подржавање предрасуда, обичаја и других друштвених образаца понашања који су засновани на подређености или надређености полова, односно дискриминативно стереотипних улога полова, што је забрањено чл. 20. *Закона о забрани дискриминације*.

Уз притужбу је достављена фотокопија интервјуа др Ј. Т. под насловом „Сексуалном функцијом мозга до нових сазнања“, објављеног у листу „П.“ од 1. априла 2012. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдило правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење листа „П.“, у којем је наведено:

- да ставови др Ј. Т. које је П. објавила 1. априла 2012. године под насловом „Сексуалном функцијом мозга до нових сазнања“, не представљају кршење новинарског кодекса ни професионалне етике;
- да је интервју са др Ј. Т. ауторизован и да је саговорник својим потписом потврдио да је оно што је он рекао правилно пренето;
- да П. није анализирао да ли су ставови др Т. „квазинаучни, тенденциозни или стереотипни“ јер је то „посао научних институција, а не новинара“;
- да се за др Т. не може рећи да је некомпетентан јер је професор Медицинског факултета Универзитета у Крагујевцу и Високе школе Војномедицинске академије у Београду, а такође је и шеф Катедре за анатомију и судску медицину;
- да је осим књиге „Чаробни мозак“ која је била повод за овај интервју, написао још десет са сличним темама;
- да је др Ј. Т. докторирао на разликама између женског и мушког мозга;
- да лист „П.“ никад није, нити ће подржавати или подстицати било који вид дискриминације, а понајмање жена које чине већину запослених у овом дневном листу.

Повереница за заштиту равноправности је приликом одлучивања у овом предмету анализирао све наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне одредбе у области заштите од дискриминације.

Увидом у интервју који је објавила П. у рубрици „Живот и стил“ од 1. априла 2012. године, утврђено је да је повод за овај интервју била нова књига коју је објавио др Ј. Т. „Чаробни мозак“. Будући да је Ј. Т. докторирао на разликама између мушког и женског мозга, он у овом интервјуу *говори о разликама између мозга мушкараца и жене, природи и сексу, емоцијама, карактеру, савести, заљубљивању...*

Даље је, из текста интервјуа, утврђено да је следеће:

- на питање новинара „*Зашто су настале те разлике?*“ др Ј. Т. изјавио: „*Настале су као императив да би се створила наша врста. База функционисања хомо сапијенса настала је на повећању сексуалности. Све то је постало могуће због драстичних еволутивних промена у карлици која је у току успостављања исправног става човека померила женске гениталије напред. Ово померање је направило скривање женских гениталија и учинило их*

неприступачним, па је за парење неопходан женски пристанак. То је под-стакло мотивацијске системе мозга мушкараца, увећало чеони режањ мозга и створило кортекс који је неопходан за размишљање, планирање и стварање технолошког напретка.

- на питање новинара: „Шта је са женским мозгом“? др Ј. Т. изјавио: „Мозак жене је постао водећи у нашој врсти јер поседује почетне шифре нашег настанка и развоја. Као резултат свега овога покренут је технолошки и културни замајац који се не може зауставити. Скривене гениталије жене увећале су сексуалност и преко низа каскада довеле до когниције, односно могућности управљања тим сазнањима.“
- на питање новинара: „Колико се, по свему, разликујемо“, др Ј. Т. одговорио: „Мушкарац и жена се толико разликују да би хипотетички ванземаљац био збуњен. Мислио би да су то различите врсте, а његову интелигенцију би коначно дотукао женски мозак који би за њега био нерешива енигма. У томе и јесте суштина међуполних односа. Мушкарац не може у потпуности да докучи жену. С друге стране, жена може много боље да схвати мушкараца. Али највећи женски проблем је што она не разуме саму себе. И то је добро. Јер, ако би жена и мушкарац једно друго разумели у целини, престао би полни подстицај што би угрозило размножавање и опстанак човека.“

Имајући у виду да је притужба поднета против листа „П.“, повереница за заштиту равноправности је даље анализира да ли је објављивањем интервјуа наведене садржине, „П.“ извршила акт дискриминације.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС“, бр. 98/06) у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 20. ст. 2. забрањено физичко и друго насиље, експлоатација, изражавање мржње, омаловажавање, уцењивање и узнемиравање у односу на пол, као и јавно заговарање, подржавање и

поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова.

С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба члана 50. *Устава Републике Србије* која прописује да је свако слободан да без одобрења, на начин предвиђен законом, оснива новине и друга средства јавног обавештавања. Ставом 2. је прописано да у Републици Србији нема цензуре, а надлежни суд може спречити ширење информација и идеја путем средстава јавног обавештавања само ако је то у демократском друштву неопходно ради спречавања позивања на насилно рушење *Уставом* утврђеног поретка или нарушавања територијалног интегритета Републике Србије, спречавања пропагирања рата или подстрекивања на непосредно насиље или ради спречавања заговарања расне, националне или верске мржње којим се подстиче на дискриминацију, непријатељство или насиље.

Одредбом чл. 41. *Закона о равноправности полова* („Сл. гласник РС“, бр. 104/2009) прописано је да информације путем средстава јавног информисања не смеју садржавати нити подстицати дискриминацију засновану на полу, док је ставом 3. овог члана прописано да су средства јавног информисања дужна да кроз своје програме развијају свест о равноправности заснованој на полу и да предузимају одговарајуће мере ради измене друштвених и културних образаца, обичаја и сваке друге праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију утемељену на идеји о подређености, односно надређености одређеног пола.

Према одредби чл. 3. ст. 3. *Закона о јавном информисању*, новинар и одговорни уредник јавног гласила дужни су да туђе информације, идеје и мишљења пренесу и објаве веродостојно и потпуно, а уколико је информација пренета из другог јавног гласила, уз навођење гласила из којег је информација пренета, док је чл. 4. истог закона прописано да се у јавним гласилима слободно објављују идеје, информације и мишљења о појавама, догађајима и личностима о којима јавност има оправдани интерес да зна, осим када је другачије одређено законом.

На основу утврђених чињеница може се закључити да је главни и одговорни уредник дневног листа „П.“ објавио интервју у којем су изражени ставови и мишљења др Ј. Т. о једној одређеној теми, у конкретном случају, како се у уводу интервјуа наводи: *„професор Медицинског факултета прича о разликама између мозга мушкарца и жене, природи и сексу, емоцијама, карактеру, савести, заљубљивању...“*

Не улазећи у истинитост и разматрање изнетих ставова др Ј. Т. у интервјуу под називом *„Сексуалном функцијом мозга до нових сазнања“*, повереница за заштиту равноправности је мишљења да новинар/уредник дневног листа „П.“ објављивањем овог интервјуа није подстицао дискриминацију, мржњу или насиље против лица или групе лица због њиховог личног својства. Такође, на основу питања које је новинар постављао: *„Зашто Вас је мозак одвео у Норвешку, Алжир и на Тару, како сте ушли у неуронауку, зашто су настале те разлике, шта је са женским мозгом, где је ту место сексу, како се заљубљујемо, колико се разли-*

кујемо, шта је са емоцијама“, може се закључити да се њима није подстицала дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због неког њиховог личног својства.

Имајући у виду све околности овог предмета, повереница за заштиту равноправности је мишљења да одговорност новинара/уредника за изјаве које је дало неко друго лице, посебно у ситуацијама када је у питању извештавање које се заснива на интервјуу, није оправдана, осим уколико не постоје посебно јаки разлози за то (подстицање дискриминације, мржње или насиља према одређеном лицу или групи), имајући у виду допринос медија дискусијама о многобројним питањима од јавног интереса, као и у пружању различитих информација и ставова.

Поред тога, имајући у виду да је притужба поднета против листа „П.“ због објављеног интервјуа, а не против др Ј. Т. који, како се у притужби наводи, *„износи низ аргумената о разликама међу половима, на квазинаучан и баналан начин који појачава негативне стереотипе о женама“*, повереница за заштиту равноправности указује на две важне чињенице које је имала у виду приликом заузимања става у конкретном случају: а) питања која је новинар поставио се не могу окарактерисати као пропагирање, јавно заговарање предрасуда и стереотипа о женама и њиховом положају у друштву и б) задатак средстава јавног информисања је да чине доступним информације и идеје од јавног значаја, док јавност, са друге стране, има право да ове информације прима, а ограничења права на слободу саопштавања и примања информација морају се веома уско тумачити и примењивати у складу са изричито прописаним разлозима ограничења слободе медија.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да дневни лист „П.“ није извршио акт дискриминације.

2.4. Притужба З. М. Б. Б. Д. Ћ. против дневног листа „Б.” због дискриминације на основу пола у области јавног информисања (дел. бр. 1368 од 28. 9. 2012. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 303/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју су поднеле: др З. М, Б.Б. и Д. Ћ. против дневног листа „Б.“ поводом текста објављеног у дневном листу „Б.“ – „Француска влада на штиклама од 15 цм: Лепотице у кабинету Франсоа Оланда“ од 19. маја 2012. године.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом су се 22. јуна 2012. године обратиле др З. М, Б. Б. и Д. Ћ, поводом текста објављеног у дневном листу „Б.“ – „Француска влада на штиклама од 15 цм: Лепотице у кабинету Франсоа Оланда“ од 19. маја 2012. године.

1.2. У притужби је наведено:

- да је начин извештавања у тексту Д. М. о женском саставу француске владе увредљив и дискриминаторан јер се у тексту не наводи ниједна чињеница из политичких биографија ових министарки, већ се само оцењује њихов физички изглед;
- да овај текст не омаловажава, вређа и дискриминише само француске министарке, већ и жене уопште;
- да овакав новинарски приступ указује да жене политичарке немају политичку компетенцију, да представљају безвредан политички кадар и да се намеће закључак да је свако присуство жена на политичким функцијама резултат њиховог јединог могућег квалитета – гламурозног изгледа и сексипила;
- да су оваквим извештавањем прекршене одредбе *Закона о равноправности полова, Закона о информисању и Закона о забрани дискриминације*;
- да се у овом случају не може говорити о „објективном новинарском извештавању“ зато што називање министарки са значајним политичким искуством „гламурозним“, „шоу герлама“ и „лепотицама на штиклама“ не представља објективно извештавање верно чињеницама;
- да је „Б.“ новински лист који је до сада много пута имао позитиван утицај на креирање јавног мњења о женској професионалности, али тиме није стекао повластице да може несметано да вређа, омаловажава и дискриминише жене;

- да подносиоце притужбе желе да „Б.“ остане водећи медиј у Србији који ће непрекидно да промовише родну равноправност, у чему ће му помоћи правилно сагледавање антидискриминационих одредби које подстичу једнакост полова.
- 1.3. Уз притужбу су поднети следећи докази: а) чланак „Француска влада на штиклама од 15 цм: Лепотице у кабинету Франсоа Оланда“ објављен у дневном листу „Б.“ са коментарима читалаца овог чланка; б) чланак објављен у листу *Гардијан* који обрађује исту тему, односно састав нове француске владе, а за који подносиоце притужбе сматрају да је пример објективног новинарског извештавања о овом догађају и в) изводи из релевантних антидискриминационих закона чије одредбе су, према мишљењу подносиоце, овим текстом прекршене.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*⁸⁸, па је у току поступка прибављено изјашњење дневног листа „Б.“ од главног уредника овог листа В. С, преко пуномоћника, ортачког адвокатског друштва „С. & П.“ из Б.
- 1.5. У изјашњењу главног уредника дневног листа „Б.“ на притужбу подносиоце, између осталог је наведено:
- да подносиоце притужбе нису активно легитимисане за подношење притужбе јер се не спомињу у тексту на који се притужују, а нису ову притужбу поднеле у име организације која се бави заштитом људских права;
 - да је притужба неуредна јер није поднета овлашћеном лицу, имајући у виду да је чланак „Француска влада на штиклама од 15 цм: Лепотице у кабинету Франсоа Оланда“ објављен у електронском издању дневног листа „Б.“ чији је одговорни уредник М. С, а не В. С;
 - да је притужба дискриминаторска јер је написана у првом лицу једнине, чиме је једна од подносиоце извршила посредну дискриминација друге две подносиоце притужбе које служе „да њихова имена буду својеврсан привезак, тј. подршка уз мишљење друге две потписнице“, а не да би изразиле своја уверења и мишљење у притужби;
 - да су информације које су изнете у тексту истините јер француске министарке заиста носе високе штикле које су, вероватно, брижљиво бирале за своје појављивање, те је обавештавање о томе дозвољено и указује само на то да министарке брину о свом изгледу и при томе су образоване, што је околност вредна похвале;
 - да сви наводи из притужбе садрже нетрпељивост према женама које воде рачуна о свом стилу и облачењу, те да није дискриминаторно обавестити читаоце о томе да француске министарске „*прате моду и негују леп изглед*“;

- да је дневни лист „Б.“ известио јавност о информацијама о којима има оправдан интерес да зна, у складу са чл. 4. *Закона о јавном информисању* при чему је цео текст одражавао афирмативан став о учешћу жена у политичком животу и представио француске министарке као жене које су образоване и успешне, а лепота им је само додатни квалитет;
 - да се чланом 40. *Закона о јавном информисању* новинар ослобађа одговорности када са стручног становишта објективно и критички указује на проблеме које обрађује текстом;
 - да има значајан број објављених коментара читалаца овог текста који су схватили његов прави смисао, односно да су министарке француске владе образоване, паметне, успешне и лепе.
- 1.6. Иако је притужба поднета против дневног листа „Б.“, повереница за заштиту равноправности, имајући у виду навод из изјашњења главног уредника В. С. да је чланак објављен у електронском издању овог листа, упутила је притужбу са захтевом за изјашњење и М. С. одговорном уреднику електронског издања дневног листа „Б.“.
- 1.7. Изјашњење одговорног уредника електронског издања дневног листа „Б.“ поднето је, такође, преко пуномоћника, ортачког адвокатског друштва „С. & П.“ из Б. и у наводима се битно не разликује од изјашњења поднетог у име главног уредника В. С. У изјашњењу се истиче приговор да је притужба достављена одговорном уреднику М. С. након истека рока из чл. 35. ст. 4. *Закона о забрани дискриминације*, те да су информације које су изнете у тексту у складу са чл. 41. *Закона о равноправности полова*, односно да објављене информације покушавају да утичу на измену устаљених друштвених и културних образаца који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију утемељену на идеји о подређености, односно надређености одређеног пола. У изјашњењу се, такође, наводи да је овај текст имао за циљ да похвали лепоту и елегантност женског састава француске владе, а уједно и француског премијера што је успоставио потпуну равноправност полова у влади.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да је 19. маја 2012. године у електронском издању дневног листа „Б.“, у рубрици „Вести – свет“, објављен прилог „*Француска влада на штиклама од 15 цм: Лепотице у кабинету Франсоа Оланда*“.
- 2.2. Увидом у овај прилог, повереница за заштиту равноправности утврдила је да се текст односи на представљање новоизабраних француских министарки које руководе половином министарстава у новоформираној француској влади, током њиховог доласка на први састанак владе.

- 2.3. Текст прати већи број фотографија министарки са описом њиховог изгледа и одевних комбинација које су носиле на првом састанку владе. Тако, у тексту се наводи да су „*лепе и младе министарке првенствено биле резервисане за Италијане, али нови састав француске владе несумњиво може да се похвали најгламурознијом женском политичком екипом након Берлусконијевих шоу герли*“, затим, да су се министарка за стамбену изградњу Сесил Дифло и министарка за права жена Нажат Вало-Белкасем, при доласку на први састанак владе, попеле мермерним степеницама „*грациозно као да ходају модном пистом*“. Такође, уочљиво је да овај текст, осим описа гардеробе и „*гламура*“ министарки, не наводи чињенице из њихове стручне или политичке биографије, изузев подсећања да је књижевница и министарка културе Орели Филипети позната јавности по томе што ју је „*социјалистички колега сексуално узнемиравао*“ и да француска влада први пут има у свом саставу „*оволики број жена, али једино „важно“ министарство – министарство правосуђа – припало је министарки Кристијан Тобира*“ што се, према наводима из текста, објашњава околношћу да због малог процента француских посланица није постојао „*велики број жена са политичким искуством међу којима је премијер могао да бира*“. На крају чланка аутор наводи да „*пored шармантних министарки гламуру на француском политичком врху несумњиво доприноси и Орландова партнерка Валери Тривијер [...]*“

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и текст објављен у електронском издању дневног листа „Б.“ – „*Француска влада на штиклама од 15 цм: Лепотице у кабинету Франсоа Оланда*“ од 19. маја 2012. године.

Право на подношење притужбе и достављање притужбе лицу против кога је поднета

- 3.2. Повереница је ценила наводе из изјашњења да подносиоце притужбе нису овлашћене на подношење притужбе у овом предмету јер нису споменуте у наведеном тексту, па стога не могу бити дискриминисане. У вези са тим, треба констатовати да је притужба поднета због тога што, како су подносиоце притужба навеле, текст омаловажава, вређа и дискриминише не само француске министарке, већ и жене уопште.

Повереница за заштиту равноправности најпре истиче да је чл. 35. ст. 1. и 3. Закона о забрани дискриминације прописано да лице које сматра да је претрпело дискриминацију подноси Поверенику за заштиту равноправности притужбу усмено или писмено, те да у име и уз сагласност лица

чије је право повређено, притужбу може поднети организација за заштиту људских права или друго лице. Сагласно овој законској одредби, повереница за заштиту равноправности сматра да подносиоце притужбу нису поднеле у име француских министарки, нити ради заштите њихових права, већ као лица која сматрају да су дискриминисана наведеним текстом на основу свог пола. Стога, повереница за заштиту равноправности стоји на становишту да су подносиоце притужбе овлашћене на подношење притужбе, у складу са чл. 35. ст. 1. *Закона о забрани дискриминације*.

- 3.3. Што се тиче приговора у изјашњењу да је одговорном уреднику електронског издања притужба достављена на изјашњење по истеку рока који је прописан чл. 35. ст. 4. *Закона о забрани дискриминације*, повереница за заштиту равноправности указује да је притужба достављена дневном лицу „Б“ у прописаном року. Наиме, притужба је поднета против дневног листа „Б“. Стога, поступајући у складу са чл. 37. ст. 1. *Закона о забрани дискриминације* који прописује да се чињенично стање утврђује и узимањем изјаве од лица против кога је притужба поднета, повереница је доставила притужбу дневном листу „Б“, у року који је прописан чл. 35. ст. 4. *Закона о забрани дискриминације*. Имајући у виду да је дневни лист „Б“ јавно гласило, притужба је достављена његовом заступнику – главном уреднику В. С, како би се изјаснио о наводима притужбе у име дневног листа „Б“. Међутим, ради целовитог сагледавања чињеница и околности овог случаја, повереница је, уважавајући наводе из изјашњења главног уредника, доставила притужбу и одговорном уреднику електронског издања „Б“, те је то разлог због којег је одговорни уредник примио притужбу нешто касније од заступника дневног листа „Б“.

Правни оквир

- 3.4. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирне и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.⁸⁹

⁸⁹ Чл. 33. *Закона о забрани дискриминације*.

- 3.5. *Устав Републике Србије*⁹⁰ јемчи равноправност жена и мушкараца⁹¹. Такође, *Устав РС* јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје⁹² и прописује да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то, поред осталог, неопходно и ради заштите права и угледа других.⁹³
- 3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 12. *Закона о забрани дискриминације* забрањено је узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење. Такође, чл. 20. ст. 2. овог закона забрањено је [...] изражавање мржње, омаловажавања, уцењивања и узнемиравања с обзиром на пол, као и јавно заговарање, подржавање и поступање у складу са предрасудама, обичајима и другим друштвеним обрасцима понашања који су засновани на идеји подређености или надређености полова, односно стереотипних улога полова.
- 3.7. *Законом о равноправности полова*⁹⁴ прописано је да информације путем средстава јавног информисања не смеју подржавати нити подстицати дискриминацију засновану на полу (чл. 41. ст. 1.). У ставу 3. овог члана утврђена је дужност средстава јавног информисања да кроз своје програме развијају свест о равноправности заснованој на полу и да предузимају одговарајуће мере ради измене друштвених и културних образаца, обичаја и сваке друге праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију утемељену на идеји о подређености, односно надређености једног пола.
- 3.8. Повереница указује да су *Националном стратегијом за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности*⁹⁵ обухваћене области које се тичу учешћа жена у креирању политика и у доношењу одлука [...], као и питања средстава јавног информисања и јавног мњења, пошто је кроз широку и демократску дискусију процењено да су ове области кључне за побољшање положаја жена и унапређење родне равноправности. Тач. 4.б. ове стратегије односи се на уклањање родних стереотипа у средствима јавног информисања и промоцију родне равноправности, полазећи од описа тренутне ситуације у домаћим средствима јавног информисања, наводећи да су жене најчешће или отсутне или представљене

90 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

91 Чл. 15. Устава РС

92 Чл. 46. ст. 1. Устава РС

93 Чл. 46. ст. 2 Устава РС

94 „Сл. гласник РС“, бр. 104/09

95 „Сл. гласник РС“, бр. 15/09

на стереотипан начин у јавности, углавном приказане као објекти жеље или објекти за гледање⁹⁶. Посебан циљ садржан у т. 4.6.2. истиче да јавна гласила имају одлучујући утицај на формирање јавног мњења и да се преко њих рефлектује слика о женама, односно слика коју о родним улогама имају и жене и мушкарци, те је стога, веома важно да се жене и њихове активности и потребе приказују на озбиљан и адекватан начин. Ради постизања овог важног циља стратегијом је утврђена обавеза афирмације родно сензитивног деловања у јавним гласилима ради утицаја на напуштање традиционалистичких образаца, по којима је жени место у кући, или се третира као мушки објекат. Такође, утврђена је потреба предузимања активности како би се промовисло приступање новинара, новинских удружења и редакција кодексу родно осетљивог медијског извештавања, као и подстицање новинара да на објективан начин говоре и пишу о женама и мушкарцима, избегавајући стереотипе и предрасуде.

Анализа прилога са аспекта антидискриминационих прописа

- 3.9. Повереница најпре констатује да су у многим штампаним медијима објављени прилози попут прилога „Француска влада на штиклама од 15 цм: Лепотице у кабинету Франсоа Оланда“ који је објављен у „Б“. Разлог због којег је предмет оцене само прилог објављен у „Б.“ лежи у чињеници да је притужба поднета против овог листа и да Повереник за заштиту равноправности поступа по поднетим притужбама, а не и по службеној дужности.
- 3.10. На основу анализе прилога „Француска влада на штиклама од 15 цм: Лепотице у кабинету Франсоа Оланда“ са аспекта Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова, повереница за заштиту равноправности заузела је став да је наведеним прилогом јавности упућена прилично јасна порука да, када су у питању жене, нису важне њихове професионалне компетенције и способности и резултати њиховог рада, већ њихов физички изглед. Иако се у изјашњењу наводи да текст говори у најпозитивнијем смислу о женама у француској влади, повереница је мишљења да текст подржава родне стереотипе јер указује да се жене оцењују првенствено са аспекта физичког изгледа, па тек онда с аспекта стручних и професионалних компетенција, способности и резултата, чиме су жене омаловажене.
- 3.11. Што се тиче навода у изјашњењима да је прави смисао овог текста истицање да су министарке француске владе образоване, паметне, успешне и лепе, повереница за заштиту равноправности истиче да се из текста не може закључити какав је ниво образовања министарки, нити о томе који су њихови досадашњи професионални резултати јер се текст искључиво бави описом „најглаголуозније женске политичке екипе након

96 Тач. 4.6.1. Националне стратегије за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности

Берлусконијевих шоу герли“, и то, у највећој мери са аспекта лепоте, висине потпетица, гламура и одевних комбинација министарки. У овом, као и у другим објављеним текстовима у овој рубрици, не анализирају се, међутим, физички изглед и начин одевања француског председника, премијера и министра.

- 3.12. Повереница за заштиту равноправности, такође, напомиње да је на заузимање става у овом предмету утицала и рубрика електронског издања дневног листа „Б“ у којој је текст објављен. Наиме, ради се о рубрици „Вести – свет“ у оквиру које се углавном објављују прилози који се односе на политичке, друштвене и сличне појаве у свету, док се модом и стиллом баве друге рубрике овог листа. Стога, објављивање текста о француској влади и француским министаркама са аспекта моде, гламура и стила министарки у рубрици „Вести – свет“, није примерено теми и у нескладу је са начином на који се извештава о мушкарцима политичарима у овој и сличним информативним рубрикама.
- 3.13. У погледу навода из изјашњења оба уредника дневног листа „Б“ о слободном објављивању идеја, информација и мишљења, као и о слободном начину извештавања читалаца о различитим појавама, повереница истиче да је слобода изражавања и информисања од кључне важности за развој демократског друштва и да су медији кључни канали преко којих се преносе поруке и обликују ставови јавног мњења. Слобода говора не сме, међутим, бити изговор за било који вид дискриминације и омаловажавања по било којем личном својству. Приликом заузимања става у овом предмету повереница је имала у виду да, сагласно чл. 41. *Закона о равноправности полова*, средства јавног информисања, поред тога што не смеју подржавати предрасуде, обичаје и друге друштвене обрасце понашања који су засновани на стереотипним улогама полова, имају и законску дужност да кроз своје програме развијају свест о равноправности заснованој на полу и да предузимају мере како би се изменио образац, обичаји и пракса који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију утемељену на идеји о подређености, односно надређености једног пола. Када је у питању дневни лист „Б“, степен одговорности за поштовање наведених обавеза још је већи ако се има у виду његова висока позиција у медијском простору Србије, изразито велики тираж и широка доступност његовог електронског издања.
- 3.14. Повереница за заштиту равноправности истиче да је дневни лист „Б.“ до сада био веома посвећен питањима родне равноправности, те да својим многобројним прилозима, као што су они који се односе на активности „Женске владе“, праћење процеса усвајања и примене посебних мера у односу на жене и слично, био један од главних медијских промотера идеје родне равноправности, што је вредно сваке похвале. У том смислу он може служити за пример многим медијима у Србији. Уверена да је објављивање спорног текста случајни пропуст, повереница изражава наду и очекивање да ће „Б.“ и убудуће, кроз прилоге које објављује, наставити да развија свест о родној равноправности и утицати на измену образаца,

обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на жене, дајући тиме допринос развоју демократског друштва.

4. МИШЉЕЊЕ

Текст објављен у електронском издању дневног листа „Б.“ – „Француска влада на итиклама од 15 цм: Лепотице у кабинету Франсоа Оланда“ од 19. маја 2012. године, није у складу са одредбама Закона о забрани дискриминације и Закона о равноправности полова.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује дневном листу „Б.“ да више не објављује прилоге којима се омаловажавају жене и подржавају предрасуде и друштвени образци засновани на стереотипним улогама полова, те да својим прилозима доприноси измени образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на жене.

2.5. Притужба ГОФ ДС Панчево против града и Скупштине града Панчева због кршења Одлуке о равноправности полова (дел. бр. 336 од 4. 2. 2013. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 374/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднео Градски одбор Форума жена Демократске странке Панчево против Градске управе града Панчева због навода да је Градска управа града Панчева и Скупштина града Панчева на III Скупштинском заседању одржаном 3. августа 2012. године, прекршила Одлуку о равноправности полова („Сл. лист града Панчева“, бр. 7/2011).

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила М. Т, председница Градског одбора Форума жена Демократске странке Панчево и навела да је Градска управа града Панчева и Скупштина града Панчева на III Скупштинском заседању прекршила Одлуку о равноправности полова града Панчева.

1.2. У притужби је наведено:

- да је конститутивна седница Скупштине града Панчева одржана 26. јуна 2012. године, на којој су новим одборницима у Скупштини града верификовани мандати. Ова седница је настављена 6. јула 2012. године, када су изабрани председник Скупштине и његов заменик, а постављене су и секретарка и заменица секретарке Скупштине;
- да је III скупштинско заседање одржано 3. августа 2012. године, на коме су разрешени дужности дотадашњи директори јавних, јавно комуналних предузећа, установа као и чланови управних и надзорних одбора (у даљем тексту УО и НО);
- да је Кадровска комисија Скупштине града (овлашћени предлагач) приликом предлагања кандидата за нове сазиве УО и НО, за директоре јавних, јавно комуналних предузећа и установа, прекршила Одлуку о равноправности полова града Панчева;
- да су председник Градског већа и градски већници, усвајањем листе кандидата за будуће директоре и чланове УО и НО на седници Градског већа која претходи скупштинском заседању, такође прекршили ову одлуку;
- да су Одлуку о равноправности полова прекршили и председник и потпредседник Скупштине града Панчева, као и секретарка и заменица секретарке, тиме што су уврстили у дневни ред тачке које су

супротне одредбама Статута града Панчева и другим прописима;

- да за обављање функције члана Градског већа није именована ниједна жена, чиме се поступило супротно Одлуци о равноправности полова града Панчева;
- да је чл. 4. Одлуке о равноправности полова града Панчева прописано да је овлашћени предлагач дужан да приликом именовања, постављења и избора у органе јавне власти, предложи најмање 30% представника мање заступљеног пола;
- да су од 11 новоизабраних директора свега две жене, а да од 19 УО и НО у четири нема ниједне жене;
- да се приликом именовања чланова девет УО и НО није поштовала и обезбедила равноправност жена и мушкараца јер је именовано мање од 30% мање заступљеног пола.

1.3. У допуни притужбе описана је процедура кандидовања, одабира предлога Одлуке за именовање чланица и чланова УО и НО, као и процедуре гласања на седници Скупштине града Панчева, и између осталог је наведено:

- да политичке партије које партиципирају у власти дају секретарки Скупштине своје предлоге за именовање чланица и чланова УО и НО. Предлоге из редова запослених достављају и репрезентативне синдикалне организације јавних, јавно комуналних предузећа и установа;
- да након тога секретарка Скупштине тај предлог даје скупштинским службама ради припреме материјала који се доставља Комисији за кадровска, административна питања и радне односе;
- да тек након тога Комисија за кадровска, административна питања и радне односе доноси одлуку о лицима која ће бити именована за чланице и чланове УО и НО. Одлуку припремају скупштинске службе, у складу са процедурама, на основу којих се припрема сав материјал за скупштинско заседање;
- да одборници/це добијају у материјалу за скупштину припремљене предлоге одлука за именовање чланица и чланова УО и НО, као и предлоге за председнике/це и заменике председника/ца;
- да се одборници/це изјашњавају на предлог одлуке у целости, односно гласање се не обаља за свако лице појединачно већ за предлог свих 3, 5, 7 или 9 лица које именује Скупштина града;

1.4. Уз притужбу и допуну притужбе поднети су и следећи докази: а) Одлука о равноправности полова,⁹⁷ б) решења о именовању председника, заменика председника и чланова УО и НО и в) неколико решења о замени појединих чланова и чланица (решења од 3. августа 2012. и 19. новембра 2012. године)

97 „Сл. лист града Панчева“, бр. 7/2011

- 1.5. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације⁹⁸, па је у току поступка тражено изјашњење од градоначелника др С. Г, председника Скупштине града Панчева П. Ж. и председнице Комисије за кадровска, административна питања и радне односе З. Ј.
- 1.6. У изјашњењу на притужбу председнице Комисије за кадровска, административна питања и радне односе З. Ј, између осталог је наведено:
- да је Комисија за кадровска, административна питања и радне односе донела 27. јула 2012. године закључке којима предлаже Скупштини града Панчева доношење решења о разрешењу и именовању вршилаца дужности директора јавних, јавно комуналних предузећа, установа културе, социјалне и здравствене заштите, до именовања директора, најдуже једну годину;
 - да су УО јавних, јавно комуналних предузећа, установа културе, социјалне и здравствене заштите обавезни да, пре истека времена на који су именовани вршиоци дужности директора, распишу конкурс за избор директора;
 - да се конкурси објављују јавно у дневним листовима и да ће Комисија за кадровска, административна питања и радне односе Скупштине града Панчева у свом раду у потпуности примењивати одредбе Закона о равноправности полова и Одлуке о равноправности полова;
 - да је приликом избора чланова УО и НО јавних предузећа, јавно комуналних предузећа, установа културе, социјалне и здравствене заштите града Панчева, Комисија за кадровска, административна питања и радне односе Скупштине града Панчева донела закључке којим предлаже именовање 15 чланова (а не 19) УО и НО, при чему су у два јавно комунална предузећа председник, заменик председника и чланови мушкарци, али су такође у НО Дома омладине Панчево, Дома здравља Панчево и Центра за социјални рад „Солидарност“ Панчево сва три члана жене;
 - да је у УО и НО осталих јавних, јавно комуналних предузећа, установа културе, социјалне и здравствене заштите града Панчева у потпуности примењена Одлука о равноправности полова и
 - да Комисија за кадровска, административна питања и радне односе Скупштине града Панчева преузима обавезу да у свом даљем раду изврши неопходне промене у саставу изабраних чланова УО и НО.
- 1.7. Иако је председница Комисије за кадровска, административна питања и радне односе З. Ј. доставила изјашњење на притужбу, уз које је достављен и „Сл. лист града Панчева“, бр. 29 од 3. августа 2012. године, повереница за заштиту равноправности је затражила допуну изјашњења и то:

98 „Сл. гласник РС“, бр. 22/09

достављање листе кандидата и кандидаткиња са које су бирани председници/це, заменици и заменице председника/ца и чланови/це УО и НО. Међутим, ова допуна изјашњења, односно листа није достављена ни након истека рока који је био остављен.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да је Скупштина града Панчева на седници одржаној 3. августа 2012. године, донела решења о именовану председника/ца, заменика и заменица председника/ца, чланова УО и НО.
- 2.2. Увидом у „Сл. лист града Панчева“, бр. 29 од 3. августа 2012. године, утврђено је и да је Скупштина града Панчева донела решења којима су именовани вршиоци дужности директора јавних, јавно комуналних предузећа, установа културе, социјалне и здравствене заштите.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и релевантне прописе.
- 3.2. Имајући у виду предмет ове притужбе, повереница за заштиту равноправности је предмет анализе ограничила на питање да ли је приликом именовања, постављења и избора представника органа јавних власти, овлашћени предлагач предложио најмање 30% представника мање заступљеног пола. У складу са својим законским овлашћењима, повереница није утврђивала друге евентуалне административне и процедуралне повреде у поступку који је претходио гласању на седници Скупштине града Панчева.

Правни оквир

- 3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје

мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима.

- 3.4. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да бројни обавезујући и необавезујући документи међународних организација чија је Република Србија чланица, указују на потребу отклањања сваког вида дискриминације жена.
- 3.5. *Међународни пакт о грађанским и политичким правима*⁹⁹ посебно гарантује једнакост мушкараца и жена у њиховом праву да уживају сва грађанска и политичка права.¹⁰⁰ У *Пекиничкој декларацији и платформи за акцију*¹⁰¹ наведено је да је оснажење и унапређење друштвеног, економског и политичког статуса жена од основне важности за постизање одговорне и транспарентне власти, те да низак проценат жена међу економским и политичким органима који одлучују на локалном, државном, регионалном и међународном нивоу одржава структуралне баријере и немогућност приступа које се морају решавати путем афирмативних мера. Стога, државе треба да предузму мере како би обезбедиле пуно учешће у жена у структурама власти и одлучивања.¹⁰²
- 3.6. *Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена* (CEDAW, 1979)¹⁰³ коју је Република Србија ратификовала, између осталог, прописује да су државе чланице у обавези да се уздрже од сваког поступка или праксе дискриминације жена и да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу са овом обавезом. Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да у свим областима, а посебно у политичкој, друштвеној, економској и културној сфери, предузима одговарајуће мере како би обезбедио потпун развој и напредак жена, како би им се гарантовало остваривање и уживање људских права и основних слобода, равноправно са мушкарцима.
- 3.7. *Устав Републике Србије*¹⁰⁴ јемчи равноправност жена и мушкараца¹⁰⁵. *Уставом* је прописана и забрана дискриминације, непосредне или посредне, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и

99 *Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима* („Сл. лист СФРЈ“, бр. 7/71).

100 Чл. 3. *Закон о ратификацији Међународног пакта о грађанским и политичким правима*.

101 Усвојена на четвртој светској конференцији о женама 1995. године.

102 Тач. 181. и 186., стратешки циљ Г. 1. Платформе за акцију

103 *Закон о ратификацији Конвенције о елиминисању свих облика дискриминације жена* („Сл. лист СФРЈ“, бр. 11/81).

104 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

105 Чл. 15. Устава РС

психичког или физичког инвалидитета.¹⁰⁶ Поред тога, чл. 15. прописано је да држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности.

- 3.8. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 20. овог закона одређено је да дискриминација на основу пола постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота. Одредбом члана 14. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да се посебне мере не сматрају дискриминацијом ако су уведене ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају.
- 3.9. *Законом о равноправности полова*¹⁰⁷ уређује се стварање једнаких могућности остваривања права и обавеза, предузимање посебних мера за спречавање и отклањање дискриминације засноване на полу и роду и поступака правне заштите лица изложених дискриминацији. Органи јединице локалне самоуправе, у оквиру својих надлежности, обезбеђују равноправност полова и остваривање једнаких могућности, али и подстичу и унапређују и равноправност полова.¹⁰⁸
- 3.10. Одлуком о равноправности полова града Панчева уређено је стварање једнаких могућности остваривања права и обавеза у органима града Панчева и јавним предузећима, установама и другим правним лицима чији је оснивач град Панчево. Принцип равноправности полова обезбеђује се приликом кандидовања за изборе на функције и приликом именовања, постављења и избора у органе јавне власти.¹⁰⁹ Поред тога, прописано је и да је приликом именовања, постављења и избора представника органа јавних власти, овлашћени предлагач дужан да предложи најмање 30% представника мање заступљеног пола.¹¹⁰

Анализа прилога са аспекта антидискриминационих прописа

- 3.11. Повереница најпре констатује да представници Комисије за кадровска, административна питања и радне односе нису доставили тражену допуну изјашњења, односно нису доставили листу са које су бирани председници/це, заменици и заменице председника/ца и чланови/це УО и

¹⁰⁶ Устав РС, чл. 21.

¹⁰⁷ „Сл. гласник РС“, бр. 104/09

¹⁰⁸ Чл. 39. Закона о равноправности полова

¹⁰⁹ Чл. 3. Одлуке о равноправности полова града Панчева

¹¹⁰ Чл. 4. Одлуке о равноправности полова града Панчева

НО. Будући да је подносилац притужбе изнео чињенице и понудио доказе којима је учинио вероватним да је извршен акт дискриминације, терет доказивања да услед таквог акта није дошло до повреде начела једнакости сноси Градска управа града Панчева, односно Комисија за кадровска, административна питања и радне односе, сагласно чл. 45. *Закона о забрани дискриминације* и чл. 49. *Закона о равноправности полова*.

- 3.12. Узимајући у обзир чињеницу да наведена листа није достављена, нису оспорени наводи из притужбе да су приликом избора представника/ца УО и НО прекршене одредбе Одлуке о равноправности полова града Панчева, којом је прописано да је овлашћени предлагач дужан да приликом именована, постављења и избора у органе јавне власти предложи најмање 30% представника мање заступљеног пола.
- 3.13. Такође, на основу притужбе са прилозима и изјашњења на притужбу са прилозима може се закључити да Комисија за кадровска, административна питања и радне односе није предложила именовање чланова УО и НО јавних, јавно комуналних предузећа, установа културе, социјалне и здравствене заштите у складу са Одлуком о равноправности полова града Панчева јер њени предлози нису имали најмање 30% представника мање заступљеног пола. Овај закључак се може извести иако нису достављени наведени предлози јер је Скупштина града Панчева усвојила предлоге у целости, па из чињенице каква је сада полна структура УО и НО, јасно произлази какви су били предлози Комисије за кадровска, административна питања и радне односе.
- 3.14. У поступку је такође утврђено да је Комисија за кадровска, административна питања и радне односе донела закључке којима је предложила Скупштини града Панчева доношење решења о разрешењу и именовању вршилаца дужности директора јавних, јавно комуналних предузећа, установа културе, социјалне и здравствене заштите, до именовања директора, најдуже једну годину.

4. МИШЉЕЊЕ

- 4.1. Закључцима којим је предложено именовање вршилаца дужности директора, чланова управних и надзорних одбора јавних, јавно комуналних предузећа, установа културе, социјалне и здравствене заштите града Панчева, Комисија за кадровска, административна питања и радне односе Скупштине града Панчева није предложила најмање 30% представника мање заступљеног пола, односно није поступила у складу са *Законом о забрани дискриминације*, *Законом о равноправности полова* и Одлуком о равноправности полова града Панчева.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Комисији за кадровска, административна питања и радне односе Скупштине града Панчева да предузме неопходне радње како би се састав изабраних чланова управних и надзорних одбора ускладио са анитдискриминационим прописима Републике Србије и Одлуком о равноправности полова града Панчева.

Потребно је да Комисији за кадровска, административна питања и радне односе града Панчева обавести повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама како би се спровеле ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Уколико Комисији за кадровска, административна питања и радне односе града Панчева не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средства јавног информисања и на други погодан начин.

3. ПРИТУЖБЕ ЗБОГ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ НА ОСНОВУ СЕКСУАЛНЕ ОРИЈЕНТАЦИЈЕ

3.1. Притужба О. з. л. љ. п. против професора М. Б. због дискриминације на основу сексуалне оријентације у области образовања (дел. бр. 168 од 18. 1. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације* и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима (члан 33. став 1. тачка 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС“, бр. 22/2009), поводом притужбе О. з. л. љ. п. „Л.“ из Б, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

На предавању из предмета „Теорија јавног мњења“ које је студентима одржао 12. октобра 2011. године на Ф. з. к. м. „М. у.“ у Б, др М. Б, професор овог факултета, говорио је о хомосексуалности помињући у том контексту „болест“ „лечење“ и „промену пола“ и доводећи у питање ваљаност одлуке којом је она уклоњена са листе болести чиме је допринео стварању понижавајућег и увредљивог окружења у односу на ЛГБТ особе. Тиме је извршио дискриминацију ЛГБТ особа на основу њиховог личног својства – сексуалне оријентације, забрањену чланом 12. *Закона о забрани дискриминације*.

ПРЕПОРУКУ

Проф. др М. Б. ће убудуће водити рачуна да оно што студентима говори о хомосексуалности буде сасвим јасно и недвосмислено, без икакве могућност да се смисао његових речи погрешно разуме, имајући при томе у виду да одређене нетачне изјаве могу допринети стварању и одржавању стереотипа, предрасуда и нетолеранције према ЛГБТ особама, повредити њихово достојанство и у односу на њих створити понижавајуће и увредљиво окружење.

О б р а з л о ж е њ е

Повереници за заштиту равноправности обратила се 19. октобра 2011. године О. з. л. љ. п. „Л.“ која је у име К. п. д. поднела притужбу против др М. Б, професора Ф. з. к. м. „М. у.“ у Б. У притужби је наведено да је проф. др М. Б. на

предавању 5. октобра 2011. године из предмета „Теорија јавног мњења“ одржаном на Ф. з. к. м. „М. у.“ у Б. изјавио да је „хомосексуалност болест и да би требало да буде тако заведена као што је чир на желуцу, а да се хомосексуалност лечи променом пола.“ Истакнуто је да је проф. др М. Б. током предавања изјавио да је за време студија изучавао психијатрију и да је тада „хомосексуалност била болест, те се зачудио што то више није случај“. Став је подносиоца притужбе да је овим изјавама проф. др М. Б. извршио акт дискриминације на основу сексуалне оријентације.

На захтев поверенице за заштиту равноправности од 4. новембра 2011. године, подносилац притужбе је допунио притужбу 14. новембра 2011. године, достављањем података о особи за коју се у притужби тврди да је присуствовала предавању проф. др М. Б. 5. октобра 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка проф. др М. Б. упућен захтев да се у року од 15 дана изјасни о наводима и основаности притужбе.

Проф. др М. Б. упутио је писано изјашњење у којем је навео да је тачно да је на свом предавању које је, по његовом тврђењу, одржано 12. октобра 2011. године, изјавио „да је у уџбенику психијатрије из којег је спремао испит 1976. године стајало да је хомосексуализам болест“ и да је тачно да је изјавио да „у садашњем уџбенику психијатрије стоји да то више није случај“. Истакао је да није тачно да је рекао да „хомосексуализам треба да буде исто као чир на желуцу“ и да „може да се лечи променом пола“.

Наводећи да је у притужби смисао његових речи „недопустиво сведен“ и „искривљен“, проф. др М. Б. је у изјашњењу истакао да је тему увео на дневни ред као пример „који у јавности илуструје притисак јавног мњења, услед чега није могућа јавна рационална расправа“, о чему, наводно, „сведочи и поднета притужба“. Даље је навео да је чир на желуцу на предавању поменуо у вези са начином на који је Америчко удружење психијатара „хомосексуализам скинуло са листе болести - демократским гласањем“, упућујући притом студенте да замисле „када би лекари, на пример хирурзи, демократски одлучили да чир више није болест“. У изјашњењу је, такође, навео да је на питање присутне студенткиње „како то мисли да је хомосексуализам болест“, поменуо проблеме пола који се „решавају операцијом у циљу промене истог“ и навео је да је то учинио како би „илустровао болести и проблеме које и струка и држава признају, те држава и субвенционисане операције тог типа, којима се решавају стварни и озбиљни проблеми личности и полног самоодживљаја“. Објаснио је да „није идентификовао два случаја, већ је напоменуо могућу близину проблема пола и хомосексуализма која је сигурно већа него близина чиру на желуцу.“

Изјашњавајући се о основаности притужбе, проф. Б. је у изјашњењу навео да се у конкретном случају не ради о дискриминацији, већ о „размени ставова и мишљења“. По његовом тврђењу, уколико би се дискриминацијом проглашавала сама „размена ставова и мишљења“ која је на универзитету „природна ствар“,

била би „уведена Инквизиција“. Даље је навео да само изношење мишљења о томе да је „хомосексуализам“ болест не представља дискриминацију, нити је повезано са толеранцијом, закључујући: „рекао ја или не рекао да (ли) је хомосексуализам болест, то још не каже ништа о мом ставу према људима ЛГБТ опредељења“. Истакао је да је на својим предавањима увек студентима говорио: „Како год било и шта год да приватно мислимо дужни смо да толеришемо људе без обзира на опредељења и на то да ли су болесни или не (од СИДЕ или неке друге болести), уколико то не нарушава наше здравље“, те да је више пута на часовима наставе и у јавности експлицитно изјавио да је „недопустиво насиље према ЛГБТ популацији, као и према било ком другом зато што је другачији од нас. Толерантан си управо зато што показујеш да можеш да поднесеш разлику, иако нећеш и не можеш да се саглашаваш“. Коначно, навео је да се деценијама дружи с неколико колега „хомосексуалног опредељења“, што га, како је истакао, није „спречило да у њима види оно што су: вредни људи и личности за поштовање“.

У току поступка затражено је писано изјашњење Н. Л. за коју се у притужби наводи да је присуствовала предавању проф. др М. Б.

У писаном изјашњењу од 28. децембра 2011. године, Н. Л. је навела да је присуствовала предавању из предмета „Теорија јавног мњења“ проф. Б. одржаном 5. октобра 2011. године. Истакла је да је на предавању проф. Б. рекао како је за време својих студија учио из књиге *Психијатрија* да је хомосексуалност болест и да је то истина. Навела је, такође, да је „проф. Б. рекао да се хомосексуалност више не води као болест јер је то изгласала група демократа, од којих је већина била хомосексуалне оријентације,“ и да је на питање једне колегинице „да ли та болест има лека и како се лечи, он одговорио да лек „наравно постоји као и за сваку другу болест, на пример чир на желуцу, а то је промена пола“.

Повереница за заштиту равноправности је приликом заузимања става у овом предмету анализирала све наводе садржане у притужби, изјашњењу и писаној изјави сведокиње, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Иако је у овом случају тешко утврдити шта је тачно проф. Б. изговорио на предавању 12. октобра 2011. године у оквиру предмета „Теорија јавног мњења“, на основу навода из притужбе и изјашњења проф. Б. као и писане изјаве Н. Л. која је његовом предавању присуствовала, може се закључити да је том приликом он студентима говорио о хомосексуалности доводећи је у везу са „болешћу“, „лечењем“ и „променом пола“ и изразио свој негативни став према начину на који је Америчко удружење психијатара гласањем уклонило хомосексуалност са листе болести.

Повереница најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Службени гласник РС“, бр. 98/2006) у члану 21. прописује да су пред Уставом и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације по било ком основу, а у члану 18. ставу 3. прописује да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* којим је у члану 4. прописано начело једнакости тако што је регулисано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбама чл. 5-14. *Закона о забрани дискриминације* дефинисани су различити облици повреде начела једнакости, односно дискриминаторног поступања. С обзиром на чињенице и околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантне су одредбе члана 12. *Закона о забрани дискриминације* којим је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење.

Приликом сагледавања овог случаја повереница је најпре размотрила прихватљивост става проф. Б, по коме само изношење мишљења да је хомосексуалност болест не представља дискриминацију јер не показује став према ЛГБТ особама онога ко такво мишљење изражава. Повереница стоји на становишту да је овакав став неприхватљив. Наиме, предавање универзитетског професора није тек „изношење мишљења“. Предавање је комуникација између „неједнаких страна“, професора који преноси знање и који својим предавањем обликује схватања својих слушалаца и студената који на предавање долазе да би нешто научили од особе која је познавалац ствари и интелектуални ауторитет у области коју предаје. Зато је изношење мишљења универзитетског професора студентима на предавању да је хомосексуалност болест, само по себи, акт дискриминације јер представља неприхватљиво етикетирање и вређа достојанство ових особа, стварајући у односу на њих понижавајуће и увредљиво окружење. Проф. Б. је, као универзитетски професор, био дужан да води рачуна да су овом његовом предавању могли да присуствују не само студенти/студенткиње хетеросексуалне, већ и хомосексуалне оријентације које би изношење мишљења да су болесни свакако узнемирило, понизило и изазвало nelaгоду и љутњу.

Полазећи од тога да свака изговорена реч није само пуко саопштавање мишљења, већ представља поруку ономе коме је упућена, повереница сматра да је повезивање хомосексуалности са болешћу понижавајуће и увредљиво, да доприноси стварању и одржавању стереотипа и предрасуда, као и стигматизацији и нетолеранцији према ЛГБТ особама. Ово посебно ако се има у виду екстремно негативна друштвена перцепција ЛГБТ особа и висок ниво хомофобије која није урођена, нити нужна људска одлика, већ представља вредносну, односно идеолошку позицију која се усваја социјализацијом, а репродукује кроз дискурзивне праксе утемељене на незнању, замагљивању и сакривању чињеница. О томе професори универзитета, као и сви други који својим радом и стручним ауторитетом утичу на формирање ставова младих, пружајући им знање и модел понашања, свесни одговорности за јавно изговорену реч, морају посебно да воде рачуна. Због тога је њихова обавеза да изјавама не подржавају и подстичу стереотипе и предрасуде према ЛГБТ особама још наглашенија. У вези са тим, повереница указује на обавезу професора да оно што студентима желе да кажу изговоре на сасвим јасан и недвосмислен начин, не остављајући било какву

могућност да се смисао онога што су рекли може разумети различито, односно погрешно.

Повереница је имала у виду да приликом испитивања да ли конкретно понашање одређене особе које се састоји у изговарању одређених речи, у предузимању неких фактичких радњи и сл, представља акт дискриминације с аспекта антидискриминационих прописа, није од значаја да ли је та особа имала намеру да дискриминише, да ли је крива за дискриминацију и др. Предмет процене јесте само манифестовано понашање, у погледу кога се испитује да ли је, с обзиром на све околности, допуштено или није допуштено, тј. да ли је супротно императивним прописима о забрани дискриминације који су обавезујући за све правне субјекте. Ово потврђује и чињеница да законодавац у члану 12. *Закона о забрани дискриминације* забрањује узнемиравање и понижавајуће поступање не само када је циљ таквог понашања повреда достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, већ и када такво понашање објективно представља повреду достојанства лица или групе лица. Према томе, у конкретном случају није правно релевантно да ли је проф. Б. имао за циљ да повреди достојанство ЛГБТ особа на основу њихове сексуалне оријентације или то уопште није био његов циљ.

Поводом навода у изјашњењу да је током предавања вршена „размена ставова и мишљења“ која се не може „прогласити“ дискриминацијом, повереница констатује да се овде не ради о „размени ставова и мишљења“, већ о предавању које је проф. Б. одржао студентима. Научна расправа која се односи на поједине осетљиве, актуелне и акутне проблеме друштвене стварности, поводом којих у научној и широј заједници постоји несагласност, води се у научним часописима, на научним и стручним скуповима, а не са студентима на предавањима. У размену ставова и мишљења о овим питањима може се ући само са „себи равнима“ који су у стању да о таквој теми расправљају на равноправној основи. У односу на своје професоре, студенти то свакако нису.

Приликом заузимања става да се не ради о „размени ставова и мишљења“, повереница је посебно имала у виду да је проф. Б. отворио тему хомосексуалности, не пружајући студентима тачне, објективне и потпуне чињенице засноване на савременим научним објашњењима легитимних нехетеронормативних варијетета сексуалности и родних и полних идентитета, укључујући и информације о томе да је Светска здравствена организација 1990. године извршила *Ревизију Међународне класификације болести и сродних здравствених проблема* (МКБ-10) и уклонила хомосексуалност са листе болести, да само особе које су у међународно признатом акрониму „ЛГБТ“ означене словом „Т“ имају потребу да промене пол медицинским захватом, док делови ЛГБТ популације означени словима „Л“, „Г“ и „Б“ остварују своје емотивно-сексуалне везе са лицима истог пола и др.

Повереница указује да члан 46. *Устава* јемчи слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје, и да став 2. овог члана прописује да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно *ради*

заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије. У складу са Уставом, управо ради заштите права и угледа других, одредбама члана 12. Закона о забрани дискриминације изричито је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, као један од посебних облика дискриминације. Саме радње којима се лице или група лица узнемирава и понижава на основу њиховог личног својства могу бити разноврсне, укључујући и јавно саопштавање одређених идеја, ставова и мишљења.

У вези са ставом проф. Б. да се „размена ставова и мишљења” која је на универзитету „природна ствар”, не може „прогласити” дискриминацијом јер би тиме била „уведена Инквизиција“, повереница указује да Закон о високом образовању („Службени гласник РС”, бр. 76/2005, 100/2007 – аутентично тумачење, 97/2008 и 44/2010) у члану 4. прописује принципе високог образовања, међу којима су и академске слободе, уважавање хуманистичких и демократских вредности европске и националне традиције и поштовање људских права и грађанских слобода, укључујући забрану свих видова дискриминације.

Повереница је узела у обзир наводе проф. Б. о порукама које је, како у изјашњењу тврди, на ранијим предавањима упућивао студентима, позивајући их да буду толерантни и указујући им да је “недопустиво насиље према ЛГБТ популацији, као и према било ком другом зато што је другачији од нас”, као и наводе о томе да се, деценијама дружи с неколико колега „хомосексуалног опредељења“, што га, како истиче, није „спречило да у њима види оно што су: вредни људи и личности за поштовање“. Не улазећи у истинитост ових навода, повереница сматра да су они правно ирелевантни за правну квалификацију. Наиме, у овом случају не утврђује се степен толеранције проф. Б. према ЛГБТ особама, нити његов систем вредности, већ се утврђује шта је проф. Б. изговорио пред студентима на предавању и да ли, с обзиром на садржину изговорених речи и укупан контекст, то представља акт дискриминације који закон забрањује.

Сагледавајући све наведене чињенице и околности и имајући у виду правне прописе, повереница за заштиту равноправности, у складу са чланом 33. ставом 1. тачком 1. Закона о забрани дискриминације, дала је мишљење, као и одговарајућу препоруку, сагласно општем циљу препорука.

3.2. Притужба С.Р. из К. против Е.С. у К. због дискриминације на основу сексуалне оријентације у области васпитања и образовања (дел. бр. 160 од 8. 2. 2013. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 499/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднео С. Р. из К. против „Е. ш.“ у К, због дискриминације која се догодила у просторијама Школе, на основу личног својства – сексуалне оријентације.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио С. Р. из К, због дискриминације на основу личног својства – сексуалне оријентације.

1.2. У притужби је навео следеће:

- да је ученик средње „Е. ш.“ у К. коју похађа ванредно;
- да је 29. октобра 2012. године дошао у Школу да полаже испит и да је том приликом у просторијама Школе десетак ученика кренуло за њим узвикујући „Убиј, убиј педера“ и „Убиј, закољи да педер не постоји“;
- да је након вербалних напада кренуо ка зборници и добио ударац у пределу левог рамена;
- да је након напада у Школи потражио лекарску помоћ и напад пријавио полицији;
- да се пре годину дана јавно декларисао као хомосексуалац и да је због злостављања ученика у Школи био приморан да напусти редовно школовање и настави да похађа наставу ванредно;
- да је у септембру 2012. године, пред испитни рок, упутио писмо директору Школе у којем је замолио да му се обезбеди присуство школског полицајца на ходнику за време полагања испита, што се није догодило;
- да сматра да је овим нападом дискриминисан на основу личног својства – сексуалне оријентације.

1.3. Уз притужбу и допуну притужбе је доставио: изводе медијских чланака поводом догађаја на који се притужује и лекарске налазе докторке медицине М. И. В. од 29. октобра 2012. године са налогом за давање ињекција, докторке медицине Н. Д. из Дома здравља К. од 31. октобра 2012. године

са општим налазом здравственог стања С. Р. и докторке В. М. С. специјалисткиње психијатрије од 31. октобра и 6. новембра 2012. године са прописаном терапијом.

- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*¹¹¹, па је у току поступка прибављено изјашњење „Е. ш.“ у К.
- 1.5. У изјашњењу директорке М. О. наведено је следеће:
- да је С. Р. ванредни ученик на образовном профилу кувар и да похађа трећи разред;
 - да се јавно изјаснио о својој сексуалној оријентацији и због тога тражио да у време полагања испита у Школи буде присутан школски полицајац;
 - да је том захтеву удовољено, па су без основа наводи из притужбе да школски полицајац није био присутан дана када се десио догађај на који се притужује;
 - да је директорка Школе сазнала из медија да је дошло до инцидента тек сутрадан – 29. новембра 2012. године, тако што је обавештена да је поднета пријава полицијској станици. С. Р. није ни пријавио насиље директорки и школском полицајцу;
 - да је на основу сумње да постоји насиље прикупила изјаве од наставника, помоћног особља и ученика у вези навода С. Р. и да из свих прикупљених изјава и обављених разговора није могло да се утврди да је дошло до физичког насиља, већ су утврдили да је било коментара који су у вези са сексуалном оријентацијом С. Р.;
 - да је у складу са *Законом о основама система образовања и васпитања* и *Протоколом о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање*, предузела следеће активности:
 - 1) одржала је састанак Тима за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања 1. новембра 2012. године, на којем је донет закључак да се са ученицима појача васпитни рад и подсети на облике насиља,
 - 2) одржана је седница Наставничког већа 2. новембра 2012. године, на којој су запослени поново упознати са обавезом реаговања на насиље или сумњу на насиље,
 - 3) одељенске старешине су одржале родитељске састанке 5. новембра 2012. године, на којима су родитеље подсетили на садржај *Протокола о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање*;

¹¹¹ „Сл. гласник РС“, бр. 22/09

- да је после 29. новембра 2012. године, С. Р. још пет пута био присутан у Школи и да се ништа слично није десило.

Уз изјашњење је достављена службена белешка бр. 565 од 14. новембра 2012. године која је сачињена поводом постојања сумње на насиље према С. Р.

1.6. На захтев поверенице за заштиту равноправности и ради потпуног утврђивања чињеничног стања „Е. ш.“ у К. доставила је допуну изјашњења, у којем је директорка М. О. навела:

- да су из разговора са школским полицајцем С. Р. утврдили да је он тог дана био присутан у Школи и да му нико није пријавио да је било проблема;
- да школски полицајац не може да достави писмену изјаву без сагласности начелника, али да свакако нема проблем да то и уради када буде имао сагласност;
- да запослени у Школи нису овлашћени да узимају изјаву од школског полицајца и да су се обратили начелнику полицијске станице у К. како би им доставили изјаву, али да она није стигла у року који је био прописан да се одговори Поверенику за заштиту равноправности.

У допуни изјашњења доставили су допис бр. 12 од 21. јануара 2013. године за Полицијску управу у Прокупљу и изјаву професорке Б. С.

1.7. У изјави професорке Б. С. наведено је следеће:

- да је 29. октобра 2012. године за време великог одмора са учеником С. Р. отишла до кабинета куварства због консултација са предметним наставником;
- да је пролазећи кроз ходник до кабинета куварства у ходнику било много ученика и да је чула добацивања. Тада се окренула према ученицима и рекла им да се утишају.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

2.1. У току поступка, из навода из притужбе и изјашњења и достављених доказа, увидом у изводе из новинских чланака утврђено је да је С. Р. дао изјаву за медије да је физички нападнут у Школи и да је напад пријавио полицији. У изјави за медије је рекао да је десетак младића на које је наишао на путу до зборнице кренуло за њим и да су узвикивали „Убиј, убиј педера“ и „Убиј, закољи да педер не постоји“. У изјави је рекао да је том приликом добио ударац у пределу левог рамена. Такође, за медије је навео и да је у време трајања овог инцидента дошла његова разредна старешина Б. С. и да су се тада реакције ученика смириле, али да нису престале.

- 2.2. Увидом у лекарске налазе који су достављени у допуни притужбе, утврђено је да је докторка В. М. С. специјалисткиња психијатрије 31. октобра и 6. новембра 2012. године преписала С. Р. терапију лековима за смирење и анксиозност и да га је упутила на преглед код неуролога. Увидом у лекарски налаз докторке медицине М. И. В, утврђено је да му је 29. октобра 2012. године дала упут за ињекције диклофена. Увидом у лекарски налаз докторке медицине Н. Д. из Дома здравља К. од 31. октобра 2012. године под налазом и мишљењем утврђено је да је С. Р. сам дошао на преглед и дао податак да га је десетак вршњака физички напало због сексуалне оријентације и да се то десило 29. октобра 2012. године.
- 2.3. Увидом у службену белешку директорке „Е. ш.“ у К. М. О. бр. 565 од 14. новембра 2012. године, утврђено је да С. Р. није пријавио насиље директорки и школском полицајцу. Даљим увидом у белешку утврђено је да је Школа због овог инцидента покренула истрагу и да су у току истраге изјаве дале професорке Б. С. и К. В, домар Р. Е. и ученик М. Т, те да је на основу тих изјава директорка утврдила да није било физичког насиља. Исто тако, у службеној белешци се наводи да је утврђено да су С. Р. упућени коментари који се тичу сексуалне оријентације и да се инцидент одиграо за време великог одмора. Даљим увидом у службену белешку, утврђено је да је 1. новембра 2012. године одржан састанак са Тимом за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања на којем је донет закључак да се са ученицима појача васпитни рад и подсети на облике насиља и да се разредна старешина В. М. обавезала да појача васпитни рад са својим одељењем III/2 у сарадњи са педагогом и родитељима јер се ради о првом нивоу насиља – социјално насиље, добацивање. Такође, утврђено је да је на одржаном Наставничком већу 2. новембра 2012. године, донет закључак да се родитељи упознају односно подсети на садржину *Протокола о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање* и да у сарадњи са Школом предузму превентивне активности.
- 2.4. Увидом у допис бр. 12 од 21. јануара 2013. године Начелнику полицијске станице у Куршумлији, Полицијске управе у Прокупљу, утврђено је да је директорка „Е. ш.“ у К. тражила да јој доставе податке који се односе на присутност школског полицајца 29. октобра 2012. године зато што је С. Р. у притужби Поверенику за заштиту равноправности навео да школски полицајац тог дана није био присутан.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе и изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника је сте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.¹¹²
- 3.3. *Устав Републике Србије*¹¹³ забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.¹¹⁴
- 3.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*¹¹⁵ где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Чланом 6. *Закона о забрани дискриминације* је прописано да непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај. Релевантна је и одредба чл. 12. којом је забрањено

112 Чл. 33. Закона о забрани дискриминације

113 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

114 Чл. 21. Устав РС

115 Чл. 2. Закона о забрани дискриминације

узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење. Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* дефинисани су посебни случајеви дискриминације. Поред осталог, чл. 21. прописано је да свако има право да се изјасни о својој сексуалној оријентацији, а дискриминаторско поступање због таквог изјашњавања је забрањено. С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба чл. 19. којом је прописана забрана дискриминације у области образовања и стручног оспособљавања, стога забрањено је лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежати или онемогућити упис у васпитно-образовну установу, или искључити их из ових установа, отежати или ускратити могућност праћења наставе и учешћа у другим васпитним и образовним активностима, разврставати ученике по личном својству, злостављати их и на други начин неоправдано правити разлику и неједнако поступати према њима.

- 3.5. *Закон о основама система образовања и васпитања*¹¹⁶ одредбом члана 44. прописује да су у установи забрањене активности које угрожавају, омаловажавају, дискриминишу или издвајају лица, односно групе лица, између осталог и на основу националне, етничке, језичке припадности и имовног стања. Такође, забрањено је и подстицање или неспречавање наведених активности. Под дискриминацијом лица или групе лица, закон сматра, свако непосредно или посредно, на отворен или прикривен начин, искључивање или ограничавање права и слобода, неједнако поступање или пропуштање чињења, односно неоправдано прављење разлика повлађивањем или давањем првенства.
- 3.6. *Закон о младима*¹¹⁷ такође прописује забрану дискриминације, па је тако одредбом члана 5. забрањено свако прављење разлике или неједнако поступање према младима, посредно или непосредно, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, верског убеђења, језика, друштвеног порекла, имовног стања, чланства у политичким, синдикалним и другим организацијама, психичког или физичког инвалидитета, здравственог стања, физичког изгледа, сексуалне оријентације, родног идентитета и другог стварног, односно претпостављеног личног својства.

Анализа доказа достављених уз притужбу

- 3.7. На основу доказа који су достављени у току поступка, може се констатовати да је С. Р. ванредни ученик „Е. ш.“ у К, боравио у овој школи 29. октобра 2012. године и да му је десетак ученика током великог одмора у

116 „Сл. гласник РС“, бр. 72/2009 и 52/2011

117 „Сл. гласник РС“, бр. 50/2011

просторијама ове школе упутило коментаре који су се односили на његову сексуалну оријентацију. На основу тврдње подносиоца притужбе и узимајући у обзир да директорка Школе у изјашњењу није спорила садржину речи које су му упућене, али је потврдила да су коментари имали везе са сексуалном оријентацијом, може се закључити да су С. Р. упућене речи „Убиј, убиј педера“ и „Убиј, закољи да педер не постоји“. Упућене вербалне увреде односиле су се, дакле, искључиво на његову сексуалну оријентацију, па је извесно да је сексуална оријентација С. Р. била узрок за вербалне коментаре.

- 3.8. У току поступка није могло да се утврди да је приликом инцидента на који се С. Р. притужује, поред вербалног дошло и до физичког напада, имајући у виду да је С. Р. давао изјаве за медије да је до физичког напада дошло и да је то рекао лекару приликом прегледа, али да у изјавама које је директорка Школе узела ниједна особа која је присуствовала инциденту није потврдила да је постојало физичко насиље, већ су сви тврдили да је сукоб био вербалан.
- 3.9. Повереница констатује да је речима које су ученици Школе упутили С. Р, подносиоцу притужбе, извршен акт дискриминације и то тако што су употребљене речи и изрази које вређају његово достојанство и изнете понижавајуће примедбе о сексуалној оријентацији. Овакво поступање има посебну тежину јер су увредљиве изјаве и понижавајуће примедбе на рачун подносиоца притужбе изнете у Школи, односно, васпитно-образовној установи.
- 3.10. Повереница за заштиту равноправности је утврдила да је С. Р. у више наврата тражио присуство школског полицајца док борави у Школи, имајући у виду да је након јавног изражавања своје сексуалне оријентације био узнемиран и вербално нападан у Школи.
- 3.11. Повереница за заштиту равноправности је узела у обзир да је након овог инцидента директорка Школе сазвала састанак са Тимом за заштиту од насиља, злостављања и занемаривања на којем је донет закључак да се са ученицима појача васпитни рад и подсети на облике насиља и том приликом се разредна старешина В. М. обавезала да појача васпитни рад са својим одељењем III₂ у сарадњи са педагогом и родитељима. Стога, повереница користи прилику да похвали ову школу која је у датој ситуацији поступала према *Протоколу о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање*. Имајући у виду чињеницу да још увек није донет подзаконски акт који би регулисао начине поступања установа у случајевима дискриминације, *Протокол о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање* је једини акт који је Школа имала на располагању у овој ситуацији, уз важеће антидискриминационе прописе. Такође, повереница за заштиту равноправности користи прилику да још једном¹¹⁸ истакне важност и неопходност доношења

118 Редован годишњи извештај Повереника за заштиту равноправности за 2011. годину, одељак 9. Препоруке за сузбијање дискриминације и унапређење равноправности, тачка 9.

подзаконског акта којим би се уредили критеријуми за препознавање дискриминације у школама и утврдио начин сузбијања дискриминације, истовремено подсећајући на одредбе *Закона о основама система образовања и васпитања*¹¹⁹.

- 3.12. Повереница за заштиту равноправности посебно наглашава да иако су у овом конкретном случају акт дискриминације извршили ученици, несумњиво је постојање одговорности Школе, подсећајући на садржину *Протокола о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање*¹²⁰ којим је установљена дужност школе да обезбеди услове за сигурно и подстицајно одрастање и развој детета и ученика, заштиту од свих облика насиља, злостављања и занемаривања и социјалну реинтеграцију детета и ученика које је извршило, односно било изложено насиљу, злостављању или занемаривању. Имајући у виду чињеницу да се С. Р. јавно изјаснио о својој сексуалној оријентацији и да је, како тврди, због злостављања вршњака напустио редовно школовање, Школа је требало још тада да започне интензиван и континуирани рад са ученицима на подизању степена толеранције и прихватања различитости јер је, пре свега имајући у виду негативан већински став друштва према ЛГБТ популацији, могла претпоставити да постоји ризик од насиља и злостављања. Школа је, међутим, пропустила да предузме превентивне активности које су прописане *Протоколом о поступању у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање*, као што је подизање нивоа свести и осетљивости ученика за препознавање насиља, злостављања и занемаривања, неговање атмосфере сарадње и толеранције у којој се не толерише насиље, злостављање и занемаривање. Из свега наведеног може се закључити да Школа није благовремено предузела одговарајуће мере којима би предупредила дискриминацију, што је помогло да се дискриминаторан став ученика према ЛГБТ популацији одржи и да дође инцидента на који се С. Р. притужује.
- 3.13. Приликом одлучивања у овом предмету, повереница за заштиту равноправности је имала у виду да су особе другачије сексуалне оријентације у Србији тренутно једна од најугроженијих друштвених група и да се свакодневно сусрећу са бројним претњама, узнемиравањем и проблемима у друштву. Имајући све ово у виду, повереница за заштиту равноправности сматра да посебна пажња мора да се посвети спречавању појава омаловажавања, узнемиравања и понижавајућег поступања и да сви надлежни државни органи морају одлучно да реагују тако што ће предузимати мере против свих оних који својим изјавама и поступцима изазивају мржњу и нетрпељивост према ЛГБТ популацији.

119 Чл. 171 ст. 1.

120 „Сл. гласник РС“, бр. 30/10

4. МИШЉЕЊЕ

„Е. ш.“ из К. није благовремено предузела одговарајуће мере ради превазилажења дискриминаторног става ученика према ЛГБТ популацији и спречавања дискриминације С. Р. на основу његове сексуалне оријентације, што је допринело да неколико ученика 29. октобра 2012. године дискриминише С. Р. упућивањем вербалних коментара увредљиве и узнемирујуће садржине који су се односили на његову сексуалну оријентацију, што је супротно члану 12. *Закона о забрани дискриминације*, који забрањује узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства. Пропуштањем да благовремено предузме одговарајуће мере ради спречавања дискриминације, „Е. ш.“ из К. повредила је члан 44. *Закона о основама система образовања и васпитања*.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује „Е. ш.“ из К:

- 5.1. Да без одлагања предузме све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да сви запослени у школској установи прођу обуку/стручно усавршавање на тему забране дискриминације на основу сексуалне оријентације и другим личним својствима како би се обезбедио већи сензибилитет свих запослених.
- 5.2. Да без одлагања предузме све неопходне мере из своје надлежности како би се кроз одговарајуће програме, обуке и едукације међу ученицима/цама развијао дух толеранције, прихватања различитости и недискриминаторног понашања.

Потребно је да „Е. ш.“ у К. обавести повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама како би се спровела ова препорука, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно члану 40. *Закона о забрани дискриминације*, уколико „Е. ш.“ у К. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности може о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

4. ПРИТУЖБЕ ЗБОГ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ НА ОСНОВУ ИНВАЛИДИТЕТА

4.1. Притужба Ј. М. М. против Б. а. због дискриминације на основу инвалидитета у области пружања услуга (дел. бр. 1567 од 9. 12. 2011. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (члан 33. став 1. тачка 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС“ бр. 22/2009), поводом притужбе Ј. М. М. из Б, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби Ј. М. М. из Б. против А. б. д. о. о, поводом недобијања бесплатне улазнице за концерт певачице Шаде за М. М, сина подносиоце притужбе који има аутизам, није утврђено да је А. б. д. о. о. одбила да изда бесплатну улазницу због било ког личног својства М. М, па се поступање привредног друштва А. б. д. о. о. не може квалификовати као дискриминаторно.

Образложење

Повереници за заштиту равноправности обратила се притужбом 12. октобра 2011. године Ј. М. М. из Б. у име свог сина М. М, који има аутизам, против привредног друштва А. б. д. о. о. У притужби је навела да је 28. септембра 2011. године отишла да пријави свог сина за бесплатну улазницу за концерт певачице Шаде који је требало да се одржи у Б. а. Истиче да је том приликом доставила доказ о инвалидитету сина, али да јој је особа којој се обратила Б. О. тада рекла да су бесплатне карте намењене првенствено за особе које користе инвалидска колица и особе са оштећеним видом које морају да имају пратиоца, а такође јој је рекла и да нема места. Надаље је наведено да је на веб презентацији Б. а. истакнуто да за „*особе са посебним потребама Б. а. обезбеђује 40+40, односно 80+80 бесплатних улазница, у зависности од догађаја, а да се пријављивање врши најраније шест недеља пре датума заказаног догађаја. Право имају особе које се не-самостално крећу, слепа лица, као и друге особе са посебним потребама уколико имају инвалидску књижицу/документ*“.

Подноситељка притужбе сматра да су оваквим поступањем особе са интелектуалним тешкоћама и аутизмом дискриминисане у односу на остале особе са инвалидитетом и да је Б. а. у обавези да обезбеди приступачност свим особама са инвалидитетом.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак да би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење А. б. д. о. о у којем је наведено следеће:

- да једини разлог зашто М. М, као особа са инвалидитетом, није могао да присуствује жељеном програму јесте чињеница да су сва места већ била попуњена на основу раније испостављених захтева особа са инвалидитетом;
- да Б. а. за сада није у могућности да уведе неки савршенији систем пријава од постојећег, у којем је брзина пријаве преовлађујући фактор;
- да запослени у Б. а. ни на који начин не тумаче врсту или степен инвалидитета гостију имајући у виду да за то нико од запослених није квалификован, нити се процењују музички укуси нити на било који други начин врши селекција грађана који желе да присуствују програмима;
- да притужба Ј. М. М. није основана јер Б. а. није одбила пружање услуге бесплатног посматрања програма јер пружање услуге у тренутку подношења захтева није било могуће, односно услуга се није могла извршити услед попуњености капацитета предвиђених за особе са инвалидитетом;
- да су места предвиђена за особе са инвалидитетом по редоследу пријављивања заузеле друге особе са инвалидитетом, а не нека трећа лица, чиме би била нарушена равноправност сина подносиољке притужбе;
- да би улазак публике преко предвиђеног броја угрожавао безбедност свих присутних, па је запослена у Б. а. проценила да је број лица већ прешао границу безбедности и то саопштила Ј. М. М;
- да је садашња и будућа пракса Б. а. опредељење да омогући особама са инвалидитетом бесплатно присуство на програмима, али да Б. а. није у могућности да ову услугу омогући свим особама са инвалидитетом због ограниченог броја места;
- да су нетачни наводи подносиољке притужбе да здравствено стање њеног сина није уважено као довољан основ за присуство програмима као особа са инвалидитетом, с обзиром на то што је запослена у Б. а. понудила бесплатне улазнице за неки други програм, као што је и наведено у притужби;
- да Б. а. не пружа услуге особама са инвалидитетом под неповољнијим условима у односу на услуге које пружа осталим корисницима и да је објекат Б. а. снабдевен прилазним рампама, посебним лифтом и посебним тоалетима за особе са инвалидитетом;

Уз изјашњење је достављен списак пријављених особа са инвалидитетом за концерт певачице Шаде.

Повереница за заштиту равноправности анализира је чињеничне наводе са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, како би испитала да ли је у конкретном случају Б. а. различито третирао М. М, особу са аутизмом, на основу његовог личног својства у односу на остале особе са инвалидитетом приликом добијања бесплатних улазница за концерт.

Према одредби члана 2. става 1. тачке 1. *Закона о забрани дискриминације* („Сл. гласник РС“ бр. 22/2009), дискриминација означава свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, **инвалидитету**, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Повреда начела једнаких права и обавеза, према члану 8. наведеног закона, постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварују. Одредбама чл. 15 - 27. *Закона о забрани дискриминације* предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чланом 26. прописано да дискриминација особа са инвалидитетом постоји ако се поступа противно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота, док се начин остваривања и заштита права особа са инвалидитетом уређује посебним законом.

С обзиром на чињенице и околности конкретног случаја, релевантне су и одредбе члана 13. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом* („Сл. гласник РС“, бр. 33/2006) којим се забрањује дискриминација на основу инвалидитета у погледу доступности услуга и приступа објектима у јавној употреби и јавним површинама, а под услугом у јавној употреби сматра свака услуга коју уз накнаду или без ње, правно или физичко лице пружа у оквиру своје делатности, односно трајног занимања. Ставом 5. је прописано да дискриминација на основу инвалидитета у погледу доступности услуга нарочито обухвата: одбијање пружања услуга особи са инвалидитетом, осим ако би пружање услуге угрозило живот или здравље особе са инвалидитетом или другог лица, затим пружање услуге особи са инвалидитетом под другачијим и неповољнијим условима од оних под којима се услуга пружа корисницима, осим ако би пружање услуге под редовним условима угрозило живот или здравље особе са инвалидитетом или другог лица.

Увидом у податке доступне на веб презентацији Б. а. утврђено је да „за особе са посебним потребама Б. а. обезбеђује 40+ 40, односно 80+80 бесплатних

улазница у зависности од догађаја, а да се пријављивање врши телефонски или преко инфо мејла и то најраније шест недеља пре датума заказаног догађаја. Право имају особе које се несамостално крећу, слепи лица, као и друге особе са посебним потребама уколико имају инвалидску књижицу/документ“.

Неспорно је да је подносиатељке притужбе свог сина, М. М, 28. септембра 2011. године пријавила за добијање бесплатне улазнице за концерт певачице Шаде који се у Б. а. одржао 30. октобра 2011. године, да је том приликом доставила доказ о инвалидитету за сина јер му је неопходан пратилац, али да улазницу није добио. Имајући у виду податак доступан на веб презентацији Б. а. – да се пријављивање врши најраније шест недеља пре датума заказаног догађаја, а да је подносиатељка притужбе пријавила сина четири недеље пре концерта, као и списак пријављених особа са инвалидитетом који је достављен у прилогу изјашњења, повереница за заштиту равноправности оцењује да је могуће да су сва места предвиђена за особе са инвалидитетом била попуњена у прве две недеље пријављивања. С друге стране, подносиатељка притужбе у конкретном случају није доставила доказе којом би поткрепила наводе из притужбе да Б. а. дискриминише особе са интелектуалним тешкоћама и аутизмом у односу на остале особе са инвалидитетом. У светлу ових околности, а имајући у виду одредбу члана 35. става 2. Закона о забрани дискриминације којом је прописано да се уз притужбу достављају докази о претрпљеном акту дискриминације, повереница за заштиту равноправности констатује да у овом случају није утврђено да је М. М. онемогућено добијање бесплатне улазнице због врсте инвалидитета, односно само зато што је особа са аутизмом.

Извесно је да је привредно друштво А. б. д. о. о, као културно спортски објекат чија је основна делатност организовање спортских и културних манифестација, овлашћена да доноси одлуке у оквиру своје надлежности и утврђује права, обавезе и правила за све посетиоце. Повереница за заштиту равноправности истиче да спремност и опредељење Б. а. да обезбеђује несметан приступ и омогући одређени број бесплатних улазница особама са инвалидитетом на програмима, представља позитиван пример подршке и укључивања особа са инвалидитетом и у овај сегмент друштвеног живота.

Међутим, повереница за заштиту равноправности констатује да су подаци доступни на веб презентацији Б. а. у делу који се односи на информације намењене особама са инвалидитетом, формулисани уз употребу некоректне, застареле и дискриминаторне терминологије који не смеју да се користе при давању информација за коришћење јавних услуга. Термини као што су „*особе са посебним потребама*“ и други слични стигматизирајући изрази морају се елиминисати, односно заменити у складу са општеприхваћеним језичким и термилолошким стандардима. Све особе са инвалидитетом, без обзира на врсту инвалидитета, имају **исте потребе** као и сви други грађани и грађанке (за храном, сигурношћу, кретањем, емотивним везама, образовањем, културом, итд). Начини и потенцијали задовољавања тих потреба зависе искључиво од спремности друштва да подједнако третира све своје грађане и грађанке и пружи једнаке могућности за све. Коректни термини су особе са инвалидитетом, деца са сметњама у развоју и слично, те повереница за заштиту равноправности сматра да би привредно дру-

штво А. б. д. о. о. требало да промени терминологију коју користи на веб презентацији и тиме, такође, да свој допринос процесу социјалне инклузије особа са инвалидитетом. Такође, имајући у виду чињеницу да привредно друштво А. б. д. о. о. има веома модерну веб презентацију, требало би обезбедити и техничку могућност да садржаје који се објављују на сајту могу да читају и слабовиде особе.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности је сагласно члану 33. ставу 1. тачкама 1. и 9. *Закона о забрани дискриминације*, дала мишљење да није утврђено да је привредно друштво А. д. о. о. Б, дискриминаторно поступало према М. М..

4.2. Притужба М. Г. против НСЗ због дискриминације на основу инвалидитета у области рада и запошљавања (дел. бр. 906 од 15. 6. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације* и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, „Сл. гласник РС“, бр. 22/2009) поводом притужбе М. Г. из Б, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби М. Г. из Б. против Националне службе за запошљавање, утврђено је да су службена лица запослена у филијали Националне службе за запошљавање у Београду понижавајуће поступала према М. Г. дана 29. фебруара 2012. године, приликом његовог пријављивања на евиденцију Националне службе за запошљавање и да је овакво поступање узроковано чињеницом да је М. Г. особа са инвалидитетом којој је потребан тумач за знаковни језик, чиме је извршен акт дискриминације – узнемиравање и понижавајуће поступање, забрањен чл. 12. у вези са чл. 26. *Закона о забрани дискриминације*.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, даје Националној служби за запошљавање

ПРЕПОРУКЕ

1. Национална служба за запошљавање упутиће писано извињење М. Г. због узнемиравања и понижавајућег поступања службених лица према М. Г. приликом његовог пријављивања на евиденцију 29. фебруара 2012. године.
2. Национална служба за запошљавање предузеће све неопходне мере како би обезбедила да свим особама са инвалидитетом, приликом коришћења услуга Националне службе за запошљавање, буде омогућен поступак који уважава индивидуалне специфичности и спречава сваки облик посредне и непосредне дискриминације.
3. Национална служба за запошљавање предузеће без одлагања све неопходне мере како би обезбедила да запослени у Националној служби за запошљавање прођу обуку/стручно усавршавање на тему дискриминације уопште, а посебно на тему дискриминације особа са инвалидитетом у циљу веће сензибилисаности свих запослених у односу на овај друштвени феномен.
4. Национална служба за запошљавање обавестиће повереницу за заштиту равноправности о предузетим радњама како би се поступило у складу са препоруком, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је 5. марта 2012. године притужбу М. Г. против Националне службе за запошљавање јер сматра да је дискриминисан на основу свог инвалидитета. У притужби је наведено следеће:

- да је 29. фебруара 2012. године дошао да се пријави на евиденцију Националне службе за запошљавање са преводитељком за знаковни језик, али да запослени у филијали НЗС у Београду нису дозволили њено присуство, уз образложење да је „политика куће“ да не сме да доводи свог тумача;
- да је том приликом имао конфликт са И. Т, једином референткињом на територији Београда која је надлежна за особе са инвалидитетом, да га је три пута увредила и да није могао да без свог тумача оствари адекватну комуникацију са њом јер је њено познавање знаковног језика на ниском нивоу;
- да га је шефица одељења М. В. којој се обратио због насталог проблема, обавестила да не може да промени референткињу и потврдила да су „правила куће“ да не сме да доводи свог тумача јер је референткиња са којом је био у конфликту обучена за коришћење знаковног језика и има сертификат судског тумача;
- да је тумач ангажовао преко Преводилачког сервиса у Београду који се налази при Градској организацији глувих у Београду.

Подносилац притужбе сматра да га Национална служба за запошљавање и запослени у овој установи дискриминишу због немогућности да користи услуге свог тумача за знаковни језик, а предложио је да се саслуша И. Б, преводитељка за знаковни језик, која је присуствовала овом догађају у Националној служби за запошљавање 29. фебруара 2012. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације.

Национална служба за запошљавање доставила је писано изјашњење 9. априла 2012. године, у којем је наведено:

- да по изјави И. Т, саветнице за рад са особама са инвалидитетом, на индивидуалном разговору није било дискриминације ни нељубазног пријема М. Г.;
- да је саветница позвала М. Г. без физичког контакта и агресије да уђе у канцеларију како не би причали на ходнику јер процедура Националне службе за запошљавање прописује да се индивидуални разговори са незапосленим лицем обављају у канцеларијама, у унапред заказано време;
- да је М. Г. одбио комуникацију без тумача, што је одмах и прихватила саветница за запошљавање;
- да је тумач од почетка индивидуалног разговора био присутан, те да зато нису објективни наводи из притужбе да М. Г. није дозвољено да у

- комуникацији са запосленима у Националној служби за запошљавање користи услуге свог тумача за знаковни језик;
- да је по изјави саветница за запошљавање особа са инвалидитетом које раде у канцеларији бр. 9 (И. Т. и С. Б.) неспоразум настао када је тумач И. Б, замољена да се мало помери јер се у исто време код друге саветнице налазило друго незапослено лице на индивидуалном разговору који је већ био заказан. Због ове молбе су М. Г. и његов тумач били револтирани и захтевали да их прими шефица одсека, што им је и омогућено;
 - да по изјави шефице одсека М. В, странци није речено да према правилима куће не може да користи свог тумача за знаковни језик, нити таква правила постоје;
 - да је шефица одсека констатовала да у служби постоје запослени саветници попут И. Т. који су у организацији Савеза глувих и наглувих похађали семинар „Школа знаковног језика“ и који су стекли основна знања и ниво за преводиоца знаковног језика, како би подigli ниво услуга и побољшали комуникацију са глувим лицима;
 - да је шефица одсека предложила да М. Г. може да промени саветника, уколико то жели, те да су у том смислу неосновани наводи подносиоца притужбе да му није дозвољено да промени саветника;
 - да је шефица одсека, без намере да увреди М. Г, у комуникацији грешком употребила израз „гестовни говор“ уместо „знаковни језик“, а користила је и изразе „глув“ и „наглув“ из разлога што исте изразе у комуникацији са запосленима у Националној служби за запошљавање користе и чланови Савеза глувих и наглувих Србије и Градске организације глувих и наглувих Београда;
 - да Национална служба за запошљавање не поседује акт којим је регулисан начин комуникације са особама којима је оштећен слух и да незапослена лица са оштећењем слуха у свим филијалама Националне службе за запошљавање могу да користе услуге тумача за знаковни језик;
 - да ниједним актом Националне службе за запошљавање није забрањено да се у комуникацији са запосленима користе услуге тумача за знаковни језик и да је М. Г. као и другим лицима дозвољено да у комуникацији користе услуге тумача за „гестовни говор“;
 - да у филијалама Националне службе за запошљавање ради 37 саветника за запошљавање особа са инвалидитетом и да у свакој филијали постоји најмање један саветник за запошљавање особа са инвалидитетом;
 - да је до сада око 30 саветника за запошљавање особа са инвалидитетом похађало семинар „Школа знаковног језика“ у организацији Савеза глувих и наглувих Србије, након чега су стекли знања за преводиоце знаковног језика;
 - да је због свега наведеног притужба М. Г. неоснована.

Повереница за заштиту равноправности, у складу са чл. 37. став 1. *Закона о забрани дискриминације*, у току поступка затражила је изјашњење Им Б. У изјави Им Б, преводитељке за знаковни језик, од 31. маја 2012. године, наведено је следеће:

- да је од децембра 2009. године ангажована у Преводилачком сервису у Београду који се налази при Градској организацији глувих Београда и да је М. Г. она додељена по распореду јер је имао потребу за овом услугом ради пријаве на евиденцију Националне службе за запошљавање;
- да су 29. фебруара 2012. године, око 10 часова заједно отишли у филијалу НСЗ у Београду, да је М. Г. покуцао на врата канцеларије где је требало да се јави, да су у канцеларији биле две службенице и да му је једна од њих рекла да сачека док њена колегиница не заврши разговор. Након тога је референткиња изашла у ходник, стала између ње и М. и не представљајући се, уз покрет руке, рекла М: *„и уђи сам, она не може“*;
- да је у ходнику настала расправа јер је М. инсистирао да уђе са преводитељком, али му је референткиња рекла да и она зна знаковни језик, да је преводилац и да је у Националној служби овлашћена за послове за особе са инвалидитетом и да није дозвољено довођење тумача;
- да је М. због немогућности да користи услуге свог тумача био јако узнемирен, да је наглашавао да су му потребне потпуне и тачне информације, да он на то има право и да може да бира тумача;
- да је током ове расправе на ходнику, референткиња, за коју мисли да се зове И, у једном тренутку рекла М: *„Како мислите да се негде запослите ако свуда са собом водите тумача, послодавац би се тешко одлучио за вас, на тај начин одмах показујете да нисте самостални.“*
- да је М. одлучио да уђе сам, док је она остала у ходнику да га сачека, али је убрзо затим референткиња изашла и позвала је да уђе унутра јер се међусобно не разумеју, како јој је рекла;
- да је у канцеларију ушла тек када је М. позвао, а тада јој је референткиња рекла да М. неће да се обраћа директно М., већ њој, зато што он сада има свог тумача;
- да је због оваквог става инсистирала да поштује правила, напомињући јој да је тумач само посредник у њиховој комуникацији, да не треба да обраћа пажњу на њу, већ да се директно обраћа М;
- да је том приликом М. требало да попуни један образац који је понео са собом, али пошто га није попунио код куће, референткиња му је рекла да има два минута да га попуни;
- да је образац био прилично опширан и са пуно података, и да по њеном мишљењу глупа особа треба да га попуњава са тумачем, што су и учинили;
- да је овај образац М. дао референткињи која је затим те податке из обрасца уносила у базу у компјутеру;

- да је у том тренутку друга колегиница која је била у канцеларији, причала телефоном са неким, а да је она почела да преводи М. њен разговор, узимајући у обзир чињеницу да су правила преводилачког сервиса таква да је тумач дужан да преводи све што чује у просторији. Међутим, референткиња се разбеснела када је видела да она преводи М, рекла да се њега не тиче тај разговор, а да је она непрофесионална, због чега може и да одговара;
- да је због оваквог понашања М. у једном тренутку устао и тражио да иде код шефа, што им је и дозвољено и упућени су да се јаве у канцеларију бр. 6;
- да је од шефица одсека М. тражио да му промени референта, како би завршио пријаву и посао због којег је дошао, али да је она рекла да *„не може да промени референта јер је И. једина плаћена да обавља тај посао и једина зна тај „гестовни говор.“*
- да је у комуникацији шефица одсека употребљавала увредљиву терминологију, као нпр. „инвалиди, гестовни говор и сл.“; што је М. јако вређало;
- да је шефица истакла да је политика Националне службе за запошљавање да не може да се доводи тумач са стране, али пошто је М. ово први пут, „прогледали су му кроз прсте“, али да зна за убудуће;
- да је на М. захтев за објашњење оваквог поступања и праксе, шефица навела да је Национална служба платила семинар који организује Савез глувих и наглувих Србије и да је та службеница добила сертификат за судског тумача;
- да је М. тврдио да сигурно нема ту диплому, напомињући да је тачно да она познаје знаковни језик, али да то никако није довољно за потпуну и тачну комуникацију са глувом особом, због чега је шефица позвала телефоном референткињу како би проверила коју диплому има и добила одговор да има диплому за преводиоца, а да је та диплома на другом нивоу зато што постоје четири нивоа;
- да је шефица неколико пута поновила да *„није дозвољено да користи услуге другог тумача у Националној служби за запошљавање јер је таква политика куће;*
- да су се на крају вратили код исте референткиње, али да тада више било речи о овој ситуацији и конфликту, када су и завршили посао због којег су дошли;

И. Б. је у својој изјави истакла да семинари за добијање сертификата за преводиоце и тумаче знаковног језика, које организује Савез глувих и наглувих Србије трају пет дана, да многе институције плаћају за своје запослене да прођу обуку и добију сертификат за преводиоца и тумача, али да знање које се добија за пет дана није довољно ни за основну комуникацију, а сигурно не за неке стручније услуге, као што је и ова услуга коју пружа Национална служба за запошљавање.

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности анализирала је све наводе из притужбе и изјашњења, писану изја-

ву сведокиње која је присуствовала овом догађају, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

На основу навода из притужбе и изјашњења И. Б, утврђено је да је постојао проблем у понашању и односу И. Т, саветнице за особе са инвалидитетом, према М. Г. Овакав став потврђује и чињеница да саветница није успела да успостави добар однос са М, већ је напротив, конфликтна ситуација довела до тога да се М. Г. обрати шефици одсека М. В. Утврђено је, такође, на основу сагласних изјава подносиоца притужбе и И. Б. да је до конфликта дошло управо зато што М. Г. првобитно није дозвољено да у комуникацији са запосленима користи услуге И. Б, тумача за знаковни језик.

Приликом сагледавања околности овог случаја повереница за заштиту равноправности је најпре имала у виду да је Република Србија ратификовала *Конвенцију о правима особа са инвалидитетом* („Сл. гласник РС–Међународни уговори“, бр. 42/2009) којом је у чл. 2. прописано да дискриминација на основу инвалидности значи свако неоправдано прављење разлике, искључивање или ограничавање, чији циљ или последица јесте ограничавање или поништавање признања уживања или спровођења свих људских права и основних слобода у областима политике, економије, социјалних, културних, грађанских права и било којој другој области. Одредбом чл. 21. *Устава Републике Србије* („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006) забрањена је свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба чл. 12. *Закона о забрани дискриминације* којом је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење, као и чл. 26. ст. 1. којим је прописано да дискриминација постоји ако се поступа супротно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

Надаље, Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС“, бр. 33/2006) заснива се на начелима забране дискриминације особа са инвалидитетом, поштовању људских права и достојанства особа са инвалидитетом, укључености особа са инвалидитетом у све области друштвеног живота на равноправној основи, укључености особа са инвалидитетом у све процесе одлучивања о њиховим правима и обавезама и једнакости права и обавеза. Чл. 4. овог закона прописана је дужност органа јавне власти да особама са инвалидитетом обезбеде уживање права и слобода без дискриминације. Сагласно чл. 11. ст. 1. органи јавне власти не смеју својом радњом или пропуштањем вршити дискриминацију особа са инвалидитетом, док је према чл. 13. ст. 1. забрањена дискриминација на основу инвалидитета у погледу доступности услуга и приступа објектима у јавној употреби и јавним површинама, при чему се под услугом у смислу овог закона сматра свака услуга коју уз накнаду или без ње правно или физичко лице пружа у оквиру своје делатности, односно трајног занимања (ст. 2).

С обзиром на околности конкретног случаја, предмет анализе је поступање запослених у Националној служби за запошљавање, односно, да ли је Национална служба за запошљавање приликом пружања услуга у оквиру обављања своје делатности, извршила акт дискриминације подносиоца притужбе на основу његовог личног својства – инвалидитета.

Имајући у виду сагласне изјаве подносиоца притужбе М. Г. и И. Б, повереница за заштиту равноправности је мишљења да су запослени у филијали Националне службе за запошљавање у Београду понижавајуће поступали према М. Г. приликом пријаве на евиденцију НСЗ и да је овакво поступање узроковано чињеницом да је особа са инвалидитетом и да му је потребан тумач за знаковни језик. Свеукупни однос и понашање запослених у Националној служби за запошљавање, а посебно недозвољавање И. Б. која је ангажована као подршка М. Г, да присуствује и изношење става И. Т, саветнице за особе са инвалидитетом, да ће М. Г. с обзиром на свој инвалидитет тешко наћи посао („*Како мислите да се негде запослите ако свуда са собом водите тумача, послодавац би се тешко одлучио за вас, на тај начин одмах показујете да нисте самостални*“), несумњиво вређа достојанство подносиоца притужбе и ствара понижавајуће и увредљиво окружење.

Одредбом чл. 12. Закона о забрани дискриминације изричито је забрањено узнемиравање и понижавајуће поступање које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства. Анализа наведене одредбе показује да законодавац забрањује узнемиравање и понижавајуће поступање не само када је циљ таквог понашања повреда достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, већ и када такво понашање објективно представља повреду достојанства лица или групе лица.

Повереница указује да је овакво поступање запослених у Националној служби за запошљавање неприхватљиво, имајући у виду надлежности, улогу и начела Националне службе за запошљавање који су прописани и Законом о запошљавању и осигурању за случај незапослености („Сл. гласник РС“, бр. 88/2010).

Имајући у виду прописану улогу Националне службе за запошљавање, степен одговорности свих запослених у Националној служби за запошљавање је већи, а обавеза недискриминаторног понашања и поступања још наглашенија.

Повереница за заштиту равноправности указује на чињеницу да особа са инвалидитетом, упркос напорима одређених државних институција и организација цивилног друштва које предузимају мере усмерене ка побољшању њиховог положаја и даље нису у могућности да остварују нека од основних људских права равноправно са осталима и да посебне мере које се предузимају још увек нису довеле до осетнијег унапређења услова живота и положаја особа са инвалидитетом у друштву. Имајући све ово у виду, повереница за заштиту равноправности сматра да посебна пажња мора да се посвети спречавању појава омаловажавања, узнемиравања и понижавајућег поступања, као и било ког другог облика дискриминације особа са инвалидитетом.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење и препоручила Националној служби за запошљавање предузимање одговарајућих радњи како би се отклонила последица дискриминаторног поступања.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, ако Национална служба за запошљавање не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да се ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

4.3. Притужба Н. о. о. с. и. против Првог основног суда у Београду због дискриминације на основу инвалидитета у поступку пред органима јавне власти (дел. бр. 1007 од 20. 6. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (члан 33. став 1. тачка 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС“, бр. 22/2009) поводом притужбе Н. о. о. са и. из Б, против Првог основног суда у Београду, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

Први основни суд у Београду одбио је да М. С. који због оштећења вида није у могућности да пише, овери печат са његовим именом и презименом исписаним техничким словима уместо његовог својеручног потписа чиме је извршио дискриминацију – повреду начела једнаких права и обавеза на основу његовог личног својства – инвалидитета, забрањену чл. 8. у вези чл. 13, 15 и 26. *Закона о забрани дискриминације*.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. став 1. тачка 1. и чл. 39. став 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје Првом основном суду у Београду

ПРЕПОРУКУ

1. Први основни суд у Београду предузеће све неопходне мере, у складу са својим овлашћењима, како би М. С. и свим другим особама са инвалидитетом које, због немогућности да пишу, користе печат са именом и презименом исписаним техничким словима („факсимил“), омогућио несметано оверавање факсимила уместо својеручног потписа.
2. Први основни суд у Београду обавестиће повереницу за заштиту равноправности о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке.

О б р а з л о ж е њ е

Повереница за заштиту равноправности примила је 20. марта 2012. године притужбу Н. о. о. са И. поднету у име и уз сагласност М. С, против Првог основног суда у Београду. У притужби се наводи да запослени у одељењу овере Првог основног суда у Београду (судска зграда у Устаничкој бр. 14) нису дозволили да М. С. који је особа са оштећењем вида (слепа особа), приликом овере докумената 31. јануара 2012. године, уместо својеручног потписа употреби факсимил који

увек користи у правном промету у Србији. Наведено је да су запослени у суду захтевали да се М. С. потпише стављањем отиска прста на документ, изједначавајући га са неписменим лицима, иако је образована особа са уредно овереним факсимилом. Подносилац притужбе сматра да је оваквим поступањем Првог основног суда у Београду повређено достојанство М. С, његово право на једнак приступ судовима, а како се дискриминација догодила у поступку пред органом јавне власти, да се у конкретном случају ради о тежем облику дискриминације. Уз притужбу је достављена писана сагласност М. С.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације, па је од Првог основног суда у Београду затражено изјашњење о основаности и наводима притужбе, као и о разлозима због којих М. С. није дозвољено да у поступку овере пред Првим основним судом у Београду користи факсимил уместо својеручног потписа.

У изјашњењу Првог основног суда у Београду, заменице в. ф. председника суда В. Л, VI Су. бр. 60– 560/2012 од 19. априла 2012. године, наведено је следеће:

- да је *Законом о оверавању потписа, рукописа и преписа* прописан начин овере потписа особа које имају оштећење вида;
- да је чл. 6. ст. 1 наведеног закона прописано да када се оверава потпис слепих или потпис или отисак прста лица која не знају читати, мора се подносиоцу прочитати исправа на којој се оверава потпис или отисак прста, након чега то лице потписује исправу, или ставља рукознак;
- да су службеници овере овог суда поступали у складу са цитираном одредбом, а у вези са чл. 4. истог закона и да је то разлог због којег М. С. није дозвољено да приликом овере свог потписа користи факсимил, будући да се искључиво оверава само потпис, или отисак прста, а не печат са угравираним потписом.

Повереница за заштиту равноправности анализира је све наводе садржане у притужби и изјашњењу, прописе којима је регулисан начин овере потписа, рукописа и преписа, као и релевантне прописе у области заштите од дискриминације.

Из навода притужбе и навода изјашњења, утврђено је да М. С. није омогућено да 31. јануара 2012. године овери свој потпис пред Првим основним судом у Београду, (судска зграда у Устаничкој бр. 14) јер за потписивање користи печат са именом и презименом исписаним техничким словима (у даљем тексту: факсимил), будући да због оштећења вида не може да се својеручно потпише. Такође је утврђено да је од М. С. захтевано да стави отисак прста на документ, уместо својеручног потписа.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 29. маја 2009. године ратификовала УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом¹²¹ чији је циљ да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако

121 Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом, „Службени гласник РС

уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства¹²². Одредбом чл. 2. прописано је да дискриминација на основу инвалидитета значи свако неоправдано прављење разлике, искључивање или ограничавање по основу инвалидности чији циљ или последица јесте ограничавање или поништавање признања уживања или спровођења свих људских права и основних слобода у областима политике, економије, социјалних, културних, грађанских права и било којој другој области. Ратификацијом ове Конвенције, Србија се обавезала да обезбеди и унапреди пуно остваривање свих људских права и основних слобода особа са инвалидитетом и да предузме све одговарајуће мере, укључујући и законодавство, у циљу мењања или укидања постојећих закона, прописа, обичаја и праксе који представљају дискриминацију према особама са инвалидитетом¹²³.

*Устав Републике Србије*¹²⁴ прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета¹²⁵.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* којим је у чл. 4. прописано начело једнакости тако што је регулисано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 8. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да до повреде начела једнаких права и обавеза долази ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободe или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Одредбама чл. 5-14. *Закона о забрани дискриминације* дефинисани су различити облици дискриминаторног поступања. У чл. 15. прописано да свако има право на једнак приступ и једнаку заштиту својих права пред судовима и органима јавне власти, док је у чл. 26. ст. 1. овог закона прописано да дискриминација особа са инвалидитетом постоји ако се поступа противно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

*Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*¹²⁶ заснива се на начелима забране дискриминације особа са инвалидитетом, поштовању људских права и достојанства особа са инвалидитетом, укључености особа са

– Међународни уговори“, бр. 42/2009

122 Чл. 1. ст. 1. Конвенције о правима особа са инвалидитетом

123 Чл. 4. ст. 1. т. б. Конвенције о правима особа са инвалидитетом

124 „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006

125 Чл. 21. Устава РС

126 „Сл. гласник РС“, бр. 33/06

инвалидитетом у све области друштвеног живота на равноправној основи, укључености особа са инвалидитетом у све процесе одлучивања о њиховим правима и обавезама и једнакости права и обавеза. Према одредби чл. 11. орган јавне власти не сме својом радњом или пропуштањем вршити дискриминацију особа са инвалидитетом. Дискриминација особа са инвалидитетом од органа јавне власти обухвата, између осталог, вођење поступка остваривања права особа са инвалидитетом који фактички онемогућава или знатно отежава остваривање тог права.

У свом изјашњењу Први основни суд наводи, позивајући се на чл. 6. став 1. *Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа* којим је регулисано оверавање потписа слепих и потпис или отисак прста лица која не знају да читају, као и на чл. 4. који регулише доказивање аутентичности потписа, да М, С. „*апсолутно није могло бити дозвољено да приликом овере свог потписа користи факсимил.*“

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности ценила је ове наводе из изјашњења, имајући у виду да је оверавање потписа регулисано *Законом о оверавању потписа, рукописа и преписа*¹²⁷, а начин оверавања ближе регулисан Упутством о облику и начину вођења уписника и о начину оверавања потписа, рукописа и преписа,¹²⁸ при чему у погледу коришћења факсимила приликом овере потписа не постоје посебни законски прописи.

Имајући у виду околности случаја, за његово разматрање релевантни су законски прописи којима се забрањује повреда начела једнаких права и обавеза. Повреда овог начела регулисана је у чл. 8. *Закона о забрани дискриминације*, као и у чл. 7. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом* који прописује да повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се дискриминисаном, искључиво или углавном због његове инвалидности, неоправдано ускраћују права и слободе, односно намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Да би се испитало да ли је оваквим поступањем Првог основног суда у Београду повређено начело једнаких права и обавеза, потребно је размотрити да ли постоји објективно и разумно оправдање да се особама са инвалидитетом које не могу да се потпишу без употребе факсимила, одбије коришћење факсимила, односно:

- да ли су циљ или последица предузете мере оправдани,
- да ли постоји сразмера између предузетих мера и циљева који се том мером остварује.

Неспорно је да прописима није изричито регулисана могућност и начин овере факсимила лицима која нису у стању да се потпишу. Евидентно је,

127 „Сл. гласник РС“, бр. 39/1993

128 „Сл. гласник РС“, бр. 74/1993

међутим, да законске норме, ако се циљно тумаче, не забрањују коришћење факсимила и пружају могућност овере потписа који има алтернативни облик, укључујући и факсимил.

Анализа Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа, као и Упутства о облику и начину вођења уписника и о начину оверавања потписа, рукописа и преписа показује да поступање Првог основног суда у Београду у овом случају нема објективно оправдање, односно да доводи до неоправданих последица за поједине особе са инвалидитетом.

Према одредби чл. 4. Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа, за доказивање аутентичности потписа прописана су два равноправна метода: а) могућност да особа која потписује, својеручно потпише изјаву пред службеним лицем, или б) могућност да као свој, призна потпис који се већ налази на исправи. Према одредби чл. 6. овог закона, када се оверава потпис слепих или потпис или отисак прста лица која не знају читати, мора се подносиоцу прочитати исправа на којој се оверава потпис или отисак прста, а када се оверава потпис или отисак прста глувих који не знају читати, подносиоцу се мора помоћу тумача прочитати исправа на којој се оверава потпис или отисак прста. Чланом 8. Закона прописано је да пре оверавања потписа, отиска прста или рукописа службено лице утврђује идентитет подносиоца и то увидом у легитимацију издату од надлежног органа или сведочењем два пунолетна или веродостојна сведока које службено лице лично познаје, односно чији идентитет утврди увидом у њихове легитимације, док се у потврди о овери наводи на који начин је службено лице утврдило идентитет подносиоца захтева.

Да би се испитало да ли је поступањем Првог основног суда у Београду повређено начело једнаких права и обавеза, потребно је размотрити шта је циљ оверавања потписа. Сагласно чл. 1. Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа, оверавањем потписа потврђује се његова аутентичност, тј. потврђује се да оверени потпис стварно потиче од лица чији је потпис оверен. Та чињеница доказује се тиме што особа која оверава потпис потписује исправу пред службеним лицем које потпис оверава, или признаје као свој потпис који се већ налази на исправи, а службено лице утврђује идентитет особе чији се потпис оверава. Повезивањем идентитета одређене особе са одређеним потписом, у складу са одредбама о оверавању потписа, потврђује се аутентичност потписа. Повереница за заштиту равноправности је мишљења да се аутентичност отиска факсимила може потврдити тако што особа пред службеним лицем признаје као свој отисак факсимила који се већ налази на исправи, а службено лице утврђује идентитет особе која је такву изјаву дала. Према томе, може се закључити да је аутентичност потписа потврђена у случају када особа која не може да се потпише, на исправу стави отисак факсимила уместо својеручног потписа и која непосредно пред службеним лицем овере изјави да је потпис који се већ налази на исправи њен, а свој идентитет потврди легитимацијом. С тим у вези, повереница за заштиту равноправности је мишљења да су неприхватљиви наводи Првог основног суда у Београду да М. С. „апсолутно није могло бити дозвољено да приликом овере свог потписа користи факсимил.“ Уосталом, то потврђује и чињеница из предмета који је пред Повереником за заштиту равноправности

вођен под бр. 280/2011, односно Први основни суд у Београду, поступајући по захтеву странке Н. С. из Београда, 10. маја 2011. године оверио је факсимил Н. С. који је особа са инвалидитетом и не може да се потпише.

Повереница указује и на чињеницу да је поступак овере потписа, рукописа и преписа пред надлежним органом детаљно регулисан Упутством о облику и начину вођења уписника и о начину оверавања потписа, рукописа и преписа. Наиме, овим упутством прописана је могућност пружања услуга овере особама са инвалидитетом које нису у стању да се потпишу. Службено лице које спроводи поступак овере дужно је да податке који су од значаја за оверавање унесе у уписник за оверавање¹²⁹, односно у колоне које су део овог уписника¹³⁰. Тачком 6. Упутства о облику и начину оверавања потписа, рукописа и преписа прописана је обавеза и начин уношења забелешке службеног лица, уколико се „*уместо потписа или рукописа оверава изјава лица које нема обе руке, које не зна читати или које је слепо, у колону 7 се ставља једна од забелешки : „нема обе руке“, „не зна читати“, „слеп“*“. Такође, у колону 7 уписују се и друге околности везане за оверу које треба истаћи ради даљег разрешења, што оставља простор службеном лицу да унесе забелешке које се односе на инвалидитет особе којој пружа услугу, као и специфичност пружене услуге (нпр. „не може да користи руке, оверен факсимил“ и сл.).

Повереница за заштиту равноправности додатно указује да је тачком 12. Упутства о облику и начину оверавања потписа, рукописа и преписа прописано да потврда о овери потписа, односно рукописа гласи: „Потврђује се да је (име и презиме, место становања, улица и кућни број) својеручно потписао ову исправу или „*признао за свој потпис на овој исправи*.“ Такође, тачка 9. наведеног упутства прописује да лице које не зна писати на исправи ставља отисак прста, а уређен је и начин отискивања, док је према тачки 11. упутства прописано да се као потпис може ставити пуно име и презиме или параф и други рукознак. Сагласно наведеном, када лице у поступку овере пред судом изјави да је отисак факсимила на исправи његов, не постоји разуман и оправдан разлог да суд у конкретном случају одбије оверу са потврдом „*признао за свој потпис на овој исправи*“. Напротив, циљно тумачење релевантних прописа из ове области као што је већ речено, омогућава признање потписа као свог, што подразумева и признање отиска факсимила као свог, у ситуацији када особа, због свог инвалидитета, није у стању да се својеручно потпише.

Имајући у виду наводе из притужбе и изјашњења, као и законске прописе, повереница је мишљења да у овом случају М. С. који користи факсимил јер није у могућности да се својеручно потпише, није имао једнак третман пред судом приликом овере потписа, у односу на она лица која су у могућности да се својеручно потпишу и да на тај начин признају аутентичност потписа. Поред тога, у погледу захтева службених лица овере Првог основног суда у Београду да М. С. стави отисак прста на исправу јер не може својеручно да се потпише,

129 Т. 3. Упутства о облику и начину вођења уписника и о начину оверавања потписа, рукописа и преписа

130 Т. 6. Упутства о облику и начину вођења уписника и о начину оверавања потписа, рукописа и преписа

повереница за заштиту равноправности је става да је оваквим поступањем М. С. неоправдано наметнута ова обавеза. Наиме, имајући у виду да је М. С. могао лично пред судом да изјави да је отисак факсимила који се већ налази на исправи његов, захтевањем да М. С. стави отисак прста на исправу повређено је начело једнаких права и обавеза јер ова обавеза се не намеће лицима која могу да се потпишу, а која пред судом изјављују да својеручни потпис који се већ налази на исправи, признају као свој.

Треба имати у виду чињеницу да одбијање оверавања факсимила М. С, као и другим особама са инвалидитетом које не могу да пишу, доводи до неоправданих последица за особе које немају други начин да се потпишу осим употребом факсимила. Оваква пракса у потпуности онемогућава особе са инвалидитетом које не могу да се потпишу, да остваре сва она права која су условљена овером потписа. Имајући то у виду, евидентно је да не постоји сразмера између циља и последица, односно да су несразмерно велике штетне последице које изазива одбијање оверавања отиска факсимила као потписа особа које не могу да се потпишу.

Узимајући у обзир да ниједним законом није забрањена употреба и овера факсимила, а имајући у виду цитиране одредбе прописа којима је регулисана овера потписа, повереница за заштиту равноправности указује да је неопходно омогућити особама са инвалидитетом које не могу да се потпишу, да овере отисак факсимила као свој потпис пред надлежним органом.

Што се тиче евентуалне сумње у аутентичност факсимила, повереница за заштиту равноправности је мишљења да се може применити аналогија. Наиме, службено лице које ради на пословима овере потпуно и несумњиво утврђује аутентичност својеручног потписа једноставним признањем подносиоца пријаве да је потпис на исправи његов, имајући у виду чл. 4. ст. 1. т. 2. *Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа*. Због тога нема разумног оправдања да то исто не учини и када је у питању отисак факсимила који особа признаје као свој. Службено лице које спроводи поступак овере, уз одговарајућу забелешку о специфичности овакве овере, тиме у потпуности извршава поверени задатак с обзиром на то што закон у целисти изједначава својеручни потпис и признање потписа. Такође, треба имати у виду да се идентитет особе која признаје отисак свог факсимила, односно потписа, утврђује на исти начин као и особе која ставља својеручни потпис или рукознак, што онемогућава злоупотребе и у сваком смислу, у правима и обавезама, изједначава особе које се потписују факсимилом са особама које се потписују својеручно.

Имајући све ово у виду, повереница за заштиту равноправности је мишљења да је Први основни суд у Београду одбијањем да овери факсимил уместо својеручног потписа неједнако третирао особе са инвалидитетом које не могу да се својеручно потпишу у односу на особе које су у стању да на исправу ставе својеручни потпис чиме је извршио дискриминацију – повреду начела једнаких права и обавеза. Због тога је Први основни суд у Београду у обавези да омогући несметано оверавање факсимила лицима која не могу да се својеручно потпишу.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 9. *Закона о забрани дискриминације* дала је мишљење и упутила препоруку Првом основном суду у Београду ради предузимање одговарајућих радњи како би се отклонила последица дискриминаторног поступања.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, ако Први основни суд у Београду не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, повереница ће о томе обавестити јавност преко средства јавног информисања и на други погодан начин.

4.4. Притужба М. Ж. против ГО Нови Београд због дискриминације на основу инвалидитета у поступку пред органима јавне власти (дел. бр. 962 од 11. 7. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС“, бр. 22/09) поводом притужбе М. Ж. из Б. која је поднета у име и уз сагласност Н. С. из Б, против Управе градске општине Нови Београд, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

Управа градске општине Нови Београд одбила је да Н. С. који није у могућности да пише, овери печат са његовим именом и презименом исписаним техничким словима уместо његовог својеручног потписа чиме је извршила дискриминацију – повреду начела једнаких права и обавеза на основу његовог личног својства – инвалидитета, забрањену чл. 8. у вези са чл. 13, 15, и 26. *Закона о забрани дискриминације*.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. и чл. 39. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје Управи градске општине Нови Београд

ПРЕПОРУКУ

1. Управа градске општине Нови Београд предузеће све неопходне мере, у складу са својим овлашћењима, како би Н. С. и свим другим особама са инвалидитетом које због немогућности да пишу користе печат са именом и презименом исписаним техничким словима („факсимил“) омогућила неметано оверавање факсимила уместо својеручног потписа.
2. Управа градске општине Нови Београд, обавестиће повереницу за заштиту равноправности о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке.

Образложење

М. Ж. из Б. поднела је притужбу повереници за заштиту равноправности, у име и уз сагласност Н. С. из Београда, против Управе градске општине Нови Београд. У притужби је наведено да су 10. маја 2011. године, М. Ж. и Н. С. отишли у Општину Нови Београд да овере потписе за заступање Центра за самосталан живот особа са инвалидитетом из Београда, пошто је претходно Н. С. изабран за председника овог удружења, а М. Ж. за секретарку. Даље је наведено да је Н. С.

особа са инвалидитетом, да користи колица услед последица квадриплегије (одузетост и горњих и доњих екстремитета) и да користи факсимил уместо потписа јер не може да пише. Међутим, службеница Управе градске општине Нови Београд која је радила на пословима овере одбила је да прихвати факсимил уместо својеручног потписа, а уједно је упутила Н. С. да „посао обави“ у суду. Накнадно је Н. С. успео да овери факсимил у Првом основном суду у Београду.

У притужби је указано и на чињеницу да се са сличним проблемом сусрећу особе које не виде и које такође користе факсимил, особе са церебралном парализом и мултиплом склерозом које услед великих спазма или због оштећене нерватуре руку не могу да се потпишу, затим особе са тешким обликом артритиса, особе са ампутираним горњим екстремитетима и сл. Притужбом је тражено да повереница за заштиту равноправности, у оквиру својих овлашћења, испита обавезу општина да прихвате факсимил као важећи потпис на документима.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење начелнице одељења за Општу управу градске општине Нови Београд које је Н. М, председник Општине Нови Београд доставио повереници за заштиту равноправности. У изјашњењу је наведено следеће:

- да у погледу коришћења факсимила приликом овере потписа не постоји законска регулатива, као ни интерни акт Градске општине Нови Београд који регулише ту материју;
- да потписивање факсимилом не може да замени оригинални потпис у ситуацијама када је потпис битан елемент правног посла или појединачног акта;
- да је чл. 6. Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа прописан начин овере потписа слепих лица помоћу отиска прста, а у чл. 9. овера путем заступника, односно овлашћеног лица;
- да се услед недостатка законске регулативе, применом аналогије у тумачењу правних норми, начини овере прописани законом примењују и на особе са различитим врстама инвалидитета;
- да када у случајевима овере потписа не постоји законска регулатива, странке се упућују на суд јер је овера потписа, рукописа и преписа у надлежности суда, а општинска управа их обавља као поверене послове, изузимајући оне послове овере који су у искључивој надлежности суда.

Повереница за заштиту равноправности анализирала је све наводе садржане у притужби и изјашњењу, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

У току поступка утврђено је да Н. С. није омогућено да 10. маја 2011. године, овери свој потпис у Градској општини Нови Београд јер за потписивање користи печат са именом и презименом исписаним техничким словима (у даљем тексту: факсимил), будући да не може да се својеручно потпише. Такође је утврђено да је у Првом основном суду у Београду, истог дана, Н. С. оверен факсимил.

На основу изјашњења Градске општине Нови Београд, утврђено је да не постоји интерни акт/упутство са прописаним начином поступања у оваквим случајевима и да је устаљена пракса да се не дозвољава коришћење факсимила уместо својеручног потписа ни у ситуацијама када особа са инвалидитетом не може да се потпише.

Повереница најпре констатује да је Република Србија 29. маја 2009. године ратификовала УН *Конвенцију о правима особа са инвалидитетом*¹³¹ чији је циљ да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства¹³². Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да обезбеди и унапреди пуно остваривање свих људских права и основних слобода особа са инвалидитетом и да предузме све одговарајуће мере, укључујући и законодавство, у циљу мењања или укидања постојећих закона, прописа, обичаја и праксе који представљају дискриминацију према особама са инвалидитетом¹³³.

*Устав Републике Србије*¹³⁴ прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета¹³⁵.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 8. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да до повреде начела једнакости долази ако се лицу или групи лица, због његовог, односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Одредбом чл. 15. *Закона о забрани дискриминације* утврђено је да свако има право на једнак приступ и једнаку заштиту својих права пред судовима и органима јавне власти, док је чл. 26. *Закона о забрани дискриминације* прописано да дискриминација особа са инвалидитетом постоји ако се поступа противно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

131 *Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом*, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/2009

132 Чл. 1. ст. 1. *Конвенције о правима особа са инвалидитетом*

133 Чл. 4. ст. 1. т. б. *Конвенције о правима особа са инвалидитетом*

134 „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006

135 Чл. 21. Устава РС

Даље, *Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*¹³⁶ прописана је забрана повреде начела једнаких права и обавеза, до које долази уколико се дискриминисаном искључиво или углавном, због његовог инвалидитета, неоправдано ускраћују права и слободе, односно намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, односно, ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује¹³⁷. Такође, дискриминација особа са инвалидитетом од органа јавне власти обухвата, између осталог, вођење поступка за остваривања права особа са инвалидитетом на начин који фактички онемогућава или знатно отежава остварење права¹³⁸.

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности ценила је наводе из изјашњења да у погледу коришћења факсимила приликом овере потписа не постоји законска регулатива, као ни интерни акт Градске општине Нови Београд који регулише ту материју.

Да би се испитало да ли је поступањем Управе градске општине Нови Београд повређено начело једнаких права и обавеза, потребно је размотрити да ли постоји објективно и разумно оправдање да се особама са инвалидитетом које не могу да се потпишу без употребе факсимила, ускрати право на оверу отиска факсимила уместо потписа, односно:

- да ли су циљ или последица предузете мере оправдани,
- да ли постоји сразмера између предузете мере и циља који се том мером остварује.

Наводи Управе градске општине Нови Београд да је одбијање овере факсимила Н. С. узроковано непостојањем изричите законске регулативе и интерних прописа који уређују ову област, нису оправдани. Наиме, неспорно је да прописима није изричито регулисана могућност и начин овере факсимила лицима која нису у стању да се потпишу. Евидентно је, међутим, да законске норме, ако се циљно тумаче, пружају могућност овере потписа који има алтернативни облик, укључујући и факсимил. Наиме, *Законом о оверавању потписа, рукописа и преписа*¹³⁹ регулисан је начин оверавања потписа, при чему су, сагласно одредбама чл. 4. овог закона, за доказивање аутентичности потписа прописана два равноправна метода: а) могућност да особа која потписује, својеручно потпише изјаву пред службеним лицем б) могућност да призна, као свој, потпис који се већ налази на исправи. Полазећи од чињенице да се суштина оверавања потписа огледа у потврђивању његове аутентичности (чл. 1. *Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа*), те да закон омогућава да се аутентичност потписа докаже признањем, као свог, потписа који се већ налази на исправи, повереница стоји на становишту да се лична изјава странке дата пред службеним лицем којом странка признаје као свој отисак факсимила који се већ налази на исправи, по правном дејству, може изједначити са изјавом којом странка признаје као свој

136 „Сл. гласник РС“, бр. 33/06

137 Чл. 7. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*

138 Чл. 11. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*

139 „Сл. гласник РС“, бр. 39/1993

својеручни потпис који се већ налази на исправи. Очигледно је на таквом тумачењу заснован и став службеника Првог основног суда у Београду, пред којим је Н. С, истог дана, оверено факсимил.

Повереница указује и на чињеницу да је поступак овере потписа, рукописа и преписа пред надлежним органом детаљно регулисан Упутством о облику и начину оверавања потписа, рукописа и преписа¹⁴⁰. Наиме, овим упутством прописана је могућност пружања услуга овере особама са инвалидитетом које нису у стању да се потпишу. Службено лице које спроводи поступак овере дужно је да податке који су од значаја за оверавање унесе у уписник за оверавање¹⁴¹, односно у колоне које су део овог уписника¹⁴². Тачком 6. Упутства о облику и начину оверавања потписа, рукописа и преписа прописана је обавеза и начин уношења забелешке службеног лица, уколико се „уместо потписа или рукописа оверава изјава лица које нема обе руке, које не зна читати или које је слепо, у колону 7 ставља се једна од забелешки: „нема обе руке“ (...).“ Такође, у колону 7 уписују се и друге околности везане за оверу које треба истаћи ради даљег разрешења, што оставља простора службеном лицу да унесе забелешке које се односе на инвалидитет особе којој пружа услугу, као и специфичност пружене услуге (нпр. „не може да користи руке, оверен факсимил“ и сл.).

У односу на наводе из изјашњења да потписивање факсимилом не може да замени оригинални потпис у ситуацијама када је потпис битан елемент правног посла или појединачног акта, повереница за заштиту равноправности истиче да ниједном одредбом *Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа* није установљено правило на које се Управа градске општине Нови Београд позива. Напротив, циљно тумачење релевантних прописа из ове области, као што је већ речено, омогућава „признање“ потписа као свог, што подразумева и „признање“ отиска факсимила као свог потписа, у ситуацији када особа, због свог инвалидитета, није у стању да се својеручно потпише.

Такође, у изјашњењу је наведено да се у случајевима овере за које не постоји законска регулатива странке упућују да оверу изврше у суду јер су ти послови у судској надлежности, а општинска управа их обавља као поверене послове. С тим у вези, повереница констатује да то што орган управе врши послове овере као поверене послове, не значи да тиме може правдати поступање које је супротно антидискриминационим прописима Републике Србије.

Да би се испитало да ли је поступањем Управе градске општине Нови Београд повређено начело једнаких права и обавеза, потребно је размотрити шта је циљ оверавања потписа. Сагласно чл. 1. *Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа*, оверавањем потписа потврђује се аутентичност потписа. То значи да ће особа која оверава потпис потписати исправу пред службеним лицем које потпис оверава или ће признати као свој потпис који се већ налази на исправи, а

140 „Сл. гласник РС“, бр. 74/1993

141 Т. 3. *Упутства о облику и начину вођења уписника и о начину оверавања потписа, рукописа и преписа*

142 Т. 6. *Упутства о облику и начину вођења уписника и о начину оверавања потписа, рукописа и преписа*

службено лице ће утврдити идентитет особе чији се потпис оверава. Повезивањем идентитета одређене особе са одређеним потписом, у складу са одредбама о оверавању потписа, потврђује се аутентичност потписа. Повереница за заштиту равноправности је мишљења да се аутентичност отиска факсимила може потврдити тако што ће особа признати као свој отисак факсимила који се већ налази на исправи, а службено лице утврдити идентитет особе која је такву изјаву дала.

Треба имати у виду чињеницу да одбијање оверавања факсимила Н. С, као и другим особама са инвалидитетом које не могу да пишу, доводи до неоправданих последица за особе које немају други начин да се потпишу осим употребом факсимила. Оваква пракса у потпуности онемогућава особе са инвалидитетом које не могу да се потпишу, да остваре сва она права која су условљена овером потписа. Имајући то у виду, евидентно је да не постоји сразмера између циља и последица, односно да су штетне последица које изазива одбијање оверавања отиска факсимила као потписа особа које на могу да се потпишу, несразмерно велике.

Узимајући у обзир да ниједним законом није забрањена употреба и овера факсимила, а имајући у виду цитиране одредбе прописа којима је регулисана овера потписа, повереница за заштиту равноправности указује да је неопходно омогућити особама са инвалидитетом које не могу да се потпишу, да овере отисак факсимила као свој потпис пред надлежним органом.

Што се тиче евентуалне сумње у аутентичност факсимила, повереница за заштиту равноправности је мишљења да се може применити аналогија. Наиме, службено лице које ради на пословима овере потпуно и несумњиво утврђује аутентичност својеручног потписа једноставним признањем подносиоца пријаве да је потпис на исправи његов, имајући у виду чл. 4. ст. 1. т. 2. *Закона о оверавању потписа, рукописа и преписа*. Због тога нема разумног оправдања да то исто не учини и када је у питању отисак факсимила који особа признаје као свој. Службено лице које спроводи поступак овере, уз одговарајућу забелешку о специфичности овакве овере, тиме у потпуности извршава поверени задатак, с обзиром на то што закон у целости изједначава својеручни потпис и признање потписа. Такође, треба имати у виду да се идентитет особе која признаје отисак свог факсимила, односно потписа, утврђује на исти начин као и особе која ставља својеручни потпис или рукознак, што онемогућава злоупотребе и у сваком смислу изједначава особе које се потписују факсимилом у правима и обавезама, са особама које потписивање врше својеручно.

Одбијање Управе градске општине Нови Београд да овери факсимил уместо својеручног потписа, доводи у том смислу, до неједнаког третмана особа са инвалидитетом које не могу својеручно да се потпишу, у односу на особе које су у стању да на исправу ставе својеручни потпис. Имајући све ово у виду, повереница за заштиту равноправности сматра да је одбијањем овере факсимила повређено начело једнаких права и обавеза и да је Управа градске општине Нови Београд у обавези да омогући несметано оверавање факсимила лицима која не могу да се својеручно потпишу.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. т. 9. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење и упутила препоруку Управи градске општине Нови Београд ради предузимања одговарајућих радњи у циљу отклањања последица дискриминаторског поступања.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, ако Управа градске општине Нови Београд не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, повереница ће о томе обавестити јавност преко средства јавног информисања и на други погодан начин.

4.5. Притужба М. З. против Првог основног суда у Београду због дискриминације на основу инвалидитета у поступку пред органима јавне власти (дел. бр. 1010 од 17. 7. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС“, бр. 22/09) поводом притужбе М. Ж. из Б. која је поднета у име и уз сагласност Н. С. из Б, против Првог основног суда у Београду, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби М. Ж. из Б, а против Првог основног суда у Београду, поводом оверавања факсимила Н. С, није утврђено да је Први основни суд у Београду дискриминисао Н. С. на основу његовог личног својства – инвалидитета, па се поступање Првог основног суда у Београду не може квалификовати као дискриминаторно.

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (чл. 33. ст. 1. т. 9. *Закона о забрани дискриминације*), повереница за заштиту равноправности даје

ПРЕПОРУКУ

1. Први основни суд у Београду предузеће све неопходне мере, у складу са својим овлашћењима, како би особама са инвалидитетом које, због немогућности да пишу, користе печат са именом и презименом исписаним техничким словима („факсимил“), омогућио несметано оверавање факсимила уместо својеручног потписа.
2. Први основни суд у Београду обавестиће повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке.

Образложење

М. Ж. из Б. поднела је притужбу повереници за заштиту равноправности, у име и уз сагласност Н. С. из Б, против Првог основног суда у Београду. У притужби је наведено да су 10. маја 2011. године, М. Ж. и Н. С. отишли у Први основни суд у Београду (судска зграда на Новом Београду, Булевар Михајла Пупина бр. 16) да овере потписе за заступање удружења особа са инвалидитетом при Центру за самосталан живот особа са инвалидитетом Београда, пошто је претходно

Н. С. изабран за председника овог удружења, а М. Ж. за секретарку. Даље је наведено да је Н. С. особа са инвалидитетом, да користи колица услед последица квадриплегије (одузетост и горњих и доњих екстремитета) и да користи факсимил уместо потписа јер не може да пише. Међутим, намештеница која је радила на пословима овере одбила је да Н. С. овери факсимил, али је их је упутила да се „за сваки случај“ обратe шефу одељења. Након консултација са шефом Одељења овере Н. С. је добио одобрење за оверу факсимила.

У притужби је указано и на чињеницу да се са сличним проблемом сусрећу особе које не виде и које такође користе факсимил, особе са церебралном парализом и мултиплом склерозом које услед великих спазума или због оштећене нерватуре руку не могу да се потпишу, затим особе са тешким обликом артритиса, особе са ампутираним горњим екстремитетима и сл. Притужбом је тражено да повереница за заштиту равноправности, у оквиру својих овлашћења, испита обавезу судова да прихвате факсимил као важећи потпис на документима.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би се утврдиле правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење заменице в. ф. председника суда М. Д. У изјашњењу је наведено следеће:

- да Одељење за оверу Првог основног суда у Београду поступа у складу са Законом о оверавању потписа, рукописа и преписа, као и у складу са интерним актом - Упутством за референте овере;
- да особе са инвалидитетом могу да користе факсимил уместо потписа, али морају да приложе решење органа који је издао факсимил;
- да референти који раде на пословима овере обавезно, приликом овере, констатују да је лицу прочитан документ који се оверава.

Уз изјашњење је достављено Упутство за референте овере Првог основног суда у Београду од 20. априла 2011. године којим је прописан јединствен поступак овере за све референте Одељења овере.

Анализом Упутства за референте овере утврђено је да не постоји ниједна смерница за рад запослених на пословима овере која се односи на оверу печата са именом и презименом исписаним техничким словима (у даљем тексту: факсимил) и да се нигде у упутству не помиње обавезан увид у решење органа који је издао факсимил и обавеза службених лица да особи која користи факсимил прочитају документ који се оверава.

Ради правилног и потпуног утврђивања чињеничног стања, од подносиоце притужбе су затражене додатне информације у вези са решењем о издавању факсимила. Подносиоца притужбе је обавестила повереница за заштиту равноправности да приликом оверавања потписа 10. маја 2011. године у Првом основном суду у Београду, од Н. С. нико од службених лица није тражио решење органа који је издао факсимил и да, према сазнањима подносиоце притужбе, не постоји орган који је надлежан за издавање решења о употреби факсимила.

Повереница најпре констатује да је Република Србија 29. маја 2009. године ратификовала УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом¹⁴³, чији је циљ да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства¹⁴⁴. Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да обезбеди и унапреди пуно остваривање свих људских права и основних слобода особа са инвалидитетом и да предузме све одговарајуће мере, укључујући и законодавство, у циљу мењања или укидања постојећих закона, прописа, обичаја и праксе који представљају дискриминацију према особама са инвалидитетом¹⁴⁵.

Устав Републике Србије¹⁴⁶ прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета¹⁴⁷.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 15. Закона о забрани дискриминације утврђено је да свако има право на једнак приступ и једнаку заштиту својих права пред судовима и органима јавне власти, док је чл. 26. Закона о забрани дискриминације прописано да дискриминација особа са инвалидитетом постоји ако се поступа противно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

Даље, Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом¹⁴⁸ прописана је забрана повреде начела једнаких права и обавеза, до које долази уколико се дискриминисаном искључиво или углавном, због његовог инвалидитета, неоправдано ускраћују права и слободе, односно намећу обавезе, које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, односно ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује¹⁴⁹. Такође, дискриминација особа са инвалидитетом од органа јавне власти обухвата, између осталог, вођење поступка за остваривања права особа са инвалидитетом на начин који фактички онемогућава или знатно отежава остварење права¹⁵⁰.

143 Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/2009

144 Чл. 1. ст. 1. Конвенције о правима особа са инвалидитетом

145 Чл. 4. ст. 1. т. б. Конвенције о правима особа са инвалидитетом

146 „Сл. гласник РС“, бр. 98/2006

147 Чл. 21. Устава РС

148 „Сл. гласник РС“, бр. 33/06

149 Чл. 7. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом

150 Чл. 11. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом

Повереница за заштиту равноправности анализира је, такође, *Закон о оверавању потписа, рукописа и преписа*¹⁵¹ који регулише начин оверавања потписа, при чему су, сагласно одредбама чл. 4. овог закона, за доказивање аутентичности потписа прописана два равноправна метода: а) могућност да особа која потписује, својеручно потпише изјаву пред службеним лицем, или б) могућност да призна, као свој, потпис који се већ налази на исправи. Полазећи од чињенице да се суштина оверавања потписа огледа у потврђивању његове аутентичности (чл. 1. *Закон о оверавању потписа, рукописа и преписа*), те да Закон омогућава да се аутентичност потписа докаже признањем, као свог, потписа који се већ налази на исправи, повереница стоји на становишту да се лична изјава странке дата пред службеним лицем којом странка признаје као свој, отисак факсимила који се већ налази на исправи, по правном дејству, може изједначити са изјавом којом странка признаје као свој својеручни потпис који се већ налази на исправи.

Повереница указује и на чињеницу да је поступак овере потписа, рукописа и преписа пред надлежним органом детаљно регулисан Упутством о облику и начину оверавања потписа, рукописа и преписа¹⁵². Наиме, овим упутством прописана је могућност пружања услуга овере особама са инвалидитетом које нису у стању да се потпишу. Службено лице које спроводи поступак овере дужно је да податке који су значајни за оверавање унесе у уписник за оверавање¹⁵³, односно у колоне које су део овог уписника¹⁵⁴. Тачком 6. Упутства о облику и начину оверавања потписа, рукописа и преписа прописана је обавеза и начин уношења забелешке службеног лица, уколико се „уместо потписа или рукописа оверава изјава лица које нема обе руке, које не зна читати или које је слепо, у колону 7 ставља се једна од забелешки: нема обе руке (...). „Такође, у колону 7 уписују се и друге околности у вези са овером које треба истаћи ради даљег разрешења, што оставља простора службеном лицу да унесе забелешке које се односе на инвалидитет особе којој пружа услугу, као и специфичност пружене услуге (нпр. „не може да користи руке, оверен факсимил“ и сл.).

Што се тиче евентуалне сумње у аутентичност факсимила, повереница за заштиту равноправности је мишљења да се може применити аналогија. Наиме, службено лице које ради на пословима овере потпуно и несумњиво утврђује аутентичност својеручног потписа једноставним признањем подносиоца пријаве да је потпис на исправи његов, имајући у виду чл. 4. ст. 1. т. 2. *Закон о оверавању потписа, рукописа и преписа*. Због тога нема разумног оправдања да то исто не учини и када је у питању отисак факсимила, који особа признаје као свој. Службено лице које спроводи поступак овере, уз одговарајућу забелешку о специфичности овакве овере, тиме у потпуности извршава поверени задатак, с обзиром на то што Закон у целости изједначава својеручни потпис и признање потписа. Треба имати у виду да се идентитет особе која признаје отисак свог

151 „Сл. гласник РС“, бр. 39/1993

152 „Сл. гласник РС“, бр. 74/1993

153 Т. 3. Упутства о облику и начину вођења уписника и о начину оверавања потписа, рукописа и преписа

154 Т. 6. Упутства о облику и начину вођења уписника и о начину оверавања потписа, рукописа и преписа

факсимила, односно потписа, утврђује на исти начин као и особе која ставља својеручни потпис или рукознак, што онемогућава злоупотребе и у сваком смислу изједначава особе које се потписују факсимилом у правима и обавезама, са особама које потписивање врше својеручно.

Узимајући у обзир да ниједним законом није забрањена употреба и овера факсимила, а имајући у виду цитиране одредбе прописа којима је регулисана овера потписа, повереница за заштиту равноправности указује да је неопходно омогућити особама са инвалидитетом које не могу да се потпишу, да овере отисак факсимила као свој потпис пред надлежним органом.

Повереница за заштиту равноправности је става да сви запослени Првог основног суда у Београду који раде на пословима овере треба да буду упознати са начином и поступком овере факсимила особа са инвалидитетом, у циљу поштовања начела једнаких права и обавеза особа које користе факсимил уместо својеручног потписа.

Сагледавајући ове чињенице, повереница за заштиту равноправности, у складу са својим законским овлашћењем да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности¹⁵⁵, упућује препоруку Првом основном суду у Београду да предузме одговарајуће мере како би особе са инвалидитетом, које не могу да се потпишу, а користе факсимил, могле неметано и пред сваким запосленим Одељења овере да овере свој факсимил под истим условима као и остали грађани и грађанке.

Препоруком о предузимању мера за оверавање факсимила особа са инвалидитетом које не могу да се потпишу, обезбеђује се пуна и ефективна равноправност између особа са инвалидитетом које не могу да пишу и особа које могу ставити свој потпис или рукознак на исправу коју оверавају.

155 Чл. 33. ст. 1. тач. 9. Закона о забрани дискриминације

4.6. Притужба О. з. љ. п. против Града Ниша због дискриминације по основу инвалидитета у области коришћења јавних површина (дел. бр. 1181 до 29. 8. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС“ бр. 22/2009), поводом притужби О. з. љ. п. из Н, које су поднете у име и уз сагласност Ц. з. с. ж. и. Н, У. п. Н. о, Н. у. с. с. х, У. д. Н. и Д. о. о. ц. и д. п. Н. против Града Ниш и Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

Јавно предузеће Дирекција за изградњу града Ниша није предузело мере из своје надлежности како би се спровели одговарајући радови на правилном обарању и прилагођавању ивичњака за безбедно савладавање висинске разлике између тротоара и коловоза у Улици Ратка Вукићевића, Булевару Сомборска и Булевару Медијана у Нишу, у складу са техничким стандардима приступачности, чиме је извршило дискриминацију особа са инвалидитетом, посебно оних које користе инвалидска колица, на основу њиховог личног својства – инвалидитета, забрањену чл. 17. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације* и чл. 13. ст. 1. и 4. и чл. 16. ст. 1. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. и чл. 39. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје Јавном предузећу Дирекцији за изградњу града Ниша

ПРЕПОРУКУ

1. Јавно предузеће Дирекција за изградњу града Ниша предузеће све неопходне мере у циљу спровођења радова на правилном обарању и прилагођавању ивичњака за безбедно савладавање висинске разлике између тротоара и коловоза у Улици Ратка Вукићевића, Булевару Сомборска и Булевару Медијана, у складу са техничким стандардима приступачности, како би се особама са инвалидитетом која за кретање користе колица омогућило несметано кретање и коришћење јавних површина.
2. Јавно предузеће Дирекција за изградњу града Ниша обавестиће повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама за спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Образложење

Повереници за заштиту равноправности, притужбама се 15. јуна 2012. године обратио Одбор за људска права из Ниша, у име и уз сагласност Центра за самостални живот инвалида Ниш, Удружења параплегичара Нишавског округа, Нишког удружења студената са хендикепом, Удружења дистрофичара Ниша и Друштва оболелих од церебралне и дечије парализе Ниш, наводећи да су непоступањем Јавног предузећа Дирекције за изградњу града Ниша, односно неприлагођавањем ивичњака у Улици Ратка Вукићевића, Булевару Сомборска и Булевару Медијана, дискриминисане особе са инвалидитетом, посебно оне које користе инвалидска колица.

У притужбама је, поред осталог, наведено:

- да приликом реконструкције Улице Ратка Вукићевића, односно изградње Булевар Медијана и Булевар Сомборска у Нишу нису поштоване одредбе *Закона о планирању и изградњи*, као ни Правилника о условима за планирање и пројектовање објеката у вези са несметаним кретањем старих, деце, хендикепираних и инвалидних лица који је био на снази у време реконструкције, односно изградње ових улица,
- да у овим улицама нису оборени ивичњаци, нити постављени закошени ивичњаци за савладавање висинске разлике између коловоза и тротоара, чиме је особама са инвалидитетом онемогућен једнак приступ јавним површинама, те је на тај начин, извршена дискриминација особа са инвалидитетом, забрањена *Законом о забрани дискриминације* и *Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*,
- да је Улица Ратка Вукићевића веома прометна улица у Нишу, с обзиром на то што је у непосредној близини парка „Чаир“, те да се у њој налази филијала Националне службе за запошљавање,
- да је Булевар Медијана новосаграђена улица дужине 730 метара која је пуштена у саобраћај крајем 2011. године,
- да су ивичњаци тротоара у Булевару Сомборска оборени, али да то није урађено исправно, односно да савладавање висинске разлике између тротоара и коловоза није безбедно за особе са инвалидитетом, с обзиром на то што је и након обарања ивичњака остала висинска разлика од неколико центиметара у односу коловоз – тротоар,
- да су подносиоци притужбе у више наврата апеловали на надлежне у Нишу да макар новосаграђени објекти у јавној употреби буду у складу са релевантним прописима који се односе на приступачност.

Уз притужбе су поднете фотографије улица на које се притужбе односе. Такође, 26. јуна 2012. године, подносиоци притужби су повереници за заштиту равноправности доставили као доказ текст „*Годишња конференција за новинаре - значајни резултати*“ од 30. децембра 2011. године, који је објављен на званичној интернет страници Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша.

У тексту се цитира изјава извршног директора овог предузећа Б. Ј. који, између осталог, наводи да је Дирекција реализовала веома озбиљан грађевински посао средствима из НИП-а Републике Србије „у износу од рекордних милијарду динара, а на основу пројеката који су дефинисали стручњаци Дирекције за изградњу града Ниша (Сомборски булевар, Булевар Медијана (...))“.

Поред тога, подносиоци притужбе доставили су 17. јула 2012. године допуну притужбе која се односи на неприступачност Улице Ратка Вукићевића у којој наводе да су од момента подношења притужбе у овој улици спроведени одређени радови у циљу прилагођавања, односно обарања ивичњака. Наиме, у допуни притужбе се истиче да су на раскрсници Улице Ратка Вукићевића и Улице Девете бригаде, као и на пешачком прелазу на крају улице, ивичњаци оборени и да су приступачни и функционални за коришћење особама са инвалидитетом, али да на кружном току који спаја четири улице са Улицом Ратка Вукићевића нису поштовани релевантни прописи везани за прилагођавање ивичњака, те да овај део улице није безбедан за коришћење особама са инвалидитетом, јер је ширина ивичњака између 80 и 85 центиметара. У прилогу допуне притужбе подносиоци су доставили фотографије Улице Ратка Вукићевића од 16. јула 2012. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па су у току поступка прибављена изјашњења Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша, у којима се наводи следеће:

- да су радови на реконструкцији Улице Ратка Вукићевића спроведени на основу уговора који је закључен између Министарства економије и регионалног развоја као инвеститора, Града Ниша као суинвеститора и „М. Г.“ д. о. о. из Н. као извођача радова, те да су радови изведени на основу решења о грађевинској дозволи које је издала Управа за планирање и изградњу града Ниша,
- да је након пријаве радова, реконструкција отпочела 21. новембра 2011. године и да је директор Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша одредио М. М. за надзорног органа у овим радовима,
- да је надзорни орган, током извођења радова, утврдио да главним грађевинским пројектом за раскрсницу Улице Ратка Вукићевића и улица Сестара Баковић, Томе Роксандића, Филипа Вишњића и Учитељ Милине није планирано постављање рампи које би омогућиле кретање особа са инвалидитетом,
- да је надзорни орган 19. маја 2012. године, уписом у грађевински дневник, затражио од извођача радова да на раскрсници улица Девете бригаде и Ратка Вукићевића изврши рушење ивичњака на левој и десној страни и постави рампе за прелаз особа са инвалидитетом,
- да је извођач радова 21. маја 2012. године, поступио по налогу надзорног органа, када су и окончани радови на реконструкцији Улице Ратка Вукићевића,

- да Јавно предузеће Дирекција за изградњу града Ниша није надлежно за праћење изградње Булеvara Медијана и Булеvara Сомборска у Нишу и да не врши стручни надзор над извођењем радова, те да стога не може да се изјасни на наводе притужбе које се односе на приступачност Булеvara Медијана и Булеvara Сомборска,
- да се изградња Булеvara Медијана и Булеvara Сомборска финансира заједничким средствима инвеститора Републике Србије, преко Националног инвестиционог плана и Града Ниша, као корисника средстава, те да стручни надзор над извођењем радова у овим булеварима врши „Н. п.“ д. о. о. из Н. коме треба доставити притужбе са захтевима за изјашњење у овим предметима.

У прилогу изјашњења Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша достављени су следећи докази: копија уговора о извођењу радова и копија решења о грађевинској дозволи за радове на реконструкцији Улице Ратка Вукићевића; копије пријава радова, решења о одређивању надзорног органа и одговорног извођача радова и листови грађевинског дневника о почетку извођења радова са уписом налога за постављање рампи за особе са инвалидитетом у Улици Ратка Вукићевића.

Одлуком о оснивању Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша¹⁵⁶ прописује се да је оснивач овог предузећа Град Ниш, па је повереница за заштиту равноправности обавестила дописом бр. 262/2012 од 1. јула 2012. године Град Ниш о садржају поднетих притужби и покренутим поступцима, али није спровела поступак против Града Ниша, имајући у виду специфичну делатност ЈП Дирекција за изградњу града Ниша, у чијој је искључивој надлежности ово питање.

Повереница за заштиту равноправности спровела је јединствен поступак, сагласно чл. 117. Закона о општем управном поступку¹⁵⁷, у вези са чл. 40. ст. 4. Закона о забрани дискриминације, у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности.

Повереница је анализирала све наводе садржане у притужби и изјашњењу, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

У току поступка утврђено је да су током 2011. и 2012. године спровођени радови на реконструкцији Улице Ратка Вукићевића, односно изградњи Булеvara Медијана и Булеvara Сомборска у Нишу, те да је током вршења надзора над реконструкцијом Улице Ратка Вукићевића, надзорни орган утврдио да главни грађевински пројекат за раскрсницу Улице Ратка Вукићевића и улица Сестара Баковић, Томе Роксандића, Филипа Вишњића и Учитељ Милине није садржавао елементе приступачности за несметано кретање особа са инвалидитетом на овој раскрсници. Такође, увидом у допуну притужбе и изјашњење, утврђено је да је накнадно, по налогу надзорног органа, извршено рушење ивичњака на левој и десној страни раскрснице улица Ратка Вукићевића и Девете бригаде, те да је овај део Улице Ратка Вукићевића приступачан за коришћење особама са инвалидитетом.

¹⁵⁶ „Сл. лист града Ниша“, бр. 29 од 13. маја 2010. године

¹⁵⁷ „Сл. лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Сл. гласник РС“, бр. 30/10

Потребно је напоменути да је Повереник за заштиту равноправности независни државни орган у чијој је надлежности, између осталог, да спроводи поступак по притужбама које се односе на акте дискриминације, па је због тога предмет анализе у овом поступку ограничен искључиво на утврђивање чињенице да ли особе са инвалидитетом могу безбедно да се крећу овим јавним површинама. Повереница за заштиту равноправности се, стога, није упуштала у проверу испуњености техничких стандарда приступачности у овим улицама, за чију контролу су надлежни други државни органи и институције.

Како би правилно утврдиле чињенично стање, две представнице Стручне службе Повереника за заштиту равноправности, 7. августа 2012. године обишле су – извршиле увиђај Улице Ратка Вукићевића, Булеvara Медијана и Булеvara Сомборска у Нишу. Увиђају у Улици Ратка Вукићевића и Булеvarу Сомборска присуствовао је П. Р, члан У. д. Н. и корисник инвалидских колица, који је покушао да се креће овим улицама и савлада висинске разлике између тротоара и коловоза.

Увиђајем у Улици Ратка Вукићевића утврђено је да је на крају ове улице изграђен кружни ток који спаја улице Сестара Баковић, Томе Роксандића, Филипа Вишњића и Учитељ Милине са Улицом Ратка Вукићевића, да се у овој улици налази Основна школа „Ратко Вукићевић“ и филијала Националне службе за запошљавање, те да постоји неколико пешачких прелаза са накнадно обореним ивичњацима. Представнице Стручне службе утврдиле су да је особама са инвалидитетом, на више делова ове улице, отежано или онемогућено савладавање висинске разлике између тротоара и коловоза, упркос обореним ивичњацима тротоара. На пример, на месту где је оборен ивичњак тротоара (угао Улица Ратка Вукићевића и Сестара Баковић) налази се рупа у коју лако упадају инвалидска колица и отежано се ослобађају, затим, на тротоару ка пешачком прелазу (улаз у Улицу Филипа Вишњића) пролаз за инвалидска колица је недовољно широк и особе са инвалидитетом не могу да на овом месту пређу на другу страну улице. Такође, уочено је да је на појединим прелазима тротоар приметно виши од нивоа коловоза, те је кориснику инвалидских колица, присутном на увиђају, такав нагиб изазвао ризично подизање и кривљење точкова моторних колица.

Увиђајем у Булеvarу Сомборска утврђено је да је у питању новоизграђени, дугачки булевар са веома високим ивичњацима дуж целе улице, да се може констатовати да је ивичњак на деловима тротоара накнадно сечен и уклањан, те да још увек није окончан поступак прилагођавања делова тротоара чији су ивичњаци оборени. Приметно је да особе са инвалидитетом тренутно не могу да се крећу тротоаром овог булеvara, већ су приморани да за кретање користе коловоз. Наиме, на неким деловима сеченог тротоара налази се камење, а знатна је и висинска разлика између ивице исеченог тротоара и наставка тротоара, затим, на одређеним местима на којима је ивичњак прилагођаван и смањиван, уочљива је косина, али су ти ивичњаци и даље високи и небезбедни за кретање особа са инвалидитетом. Што се тиче кружног тока, који је изграђен на делу овог булеvara, утврђено је да ни на једном месту нису оборени ивичњаци тротоара, а иста ситуација је и на пролазу кроз пешачко острво у средини коловоза овог кружног тока. Такође, на неким деловима тротоара, ширина исеченог дела је недовољна

за пролаз инвалидских колица. Надаље, корисник инвалидских колица који је био присутан на увиђају, више пута је изјавио да учача нагибе, од ивице ка наставку тротоара, који му отежавају безбедно кретање. Констатовано је, такође, да ће након окончања прилагођавања тротоара на овом булевару, бити и делова тротоара на којима ће безбедно кретање и прелазак особама са инвалидитетом бити омогућен.

Булевар Медијана је новоизграђен нишки булевар у којем се налази неколико познатих трговинских ланаца. Представнице Стручне службе Повереника за заштиту равноправности утврдиле су да је овај булевар неприступачан особама са инвалидитетом, јер ивичњаци нису оборени дуж тротоара, ка пешачким прелазима и на пешачким острвима. Такође, очљиво је да су ивичњаци тротоара у овој улици веома високи, налик степеницима.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 29. маја 2009. године, ратификовала УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом¹⁵⁸, чији је циљ да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства¹⁵⁹. Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да предузима одговарајуће мере да особама са инвалидитетом обезбеди приступачност физичког окружења, равноправно са другима, у циљу самосталног живота и пуног учешћа особа са инвалидитетом у свим сферама живота. Те мере, између осталог, укључују идентификовање и уклањање баријера које ометају или отежавају приступ зградама, путевима, превозним средствима и другим објектима у затвореном и отвореном простору. Република Србија се обавезала да ће предузети одговарајуће мере да утврди, промовише и прати минималне стандарде и смернице за приступачност објеката и услуга које су отворене, односно које стоје на располагању јавности¹⁶⁰.

За права особа са инвалидитетом посебно су значајна *Стандардна правила УН о изједначавању могућности за особе са инвалидитетом* из 1993. године, које је Република Србија прихватила 1995. године. Иако ова правила нису правно обавезујућа, постоји морална и политичка обавеза држава чланица УН да их спроводе. Сврха стандардних правила је да обезбеде да особе са инвалидитетом уживају иста права и обавезе као и остали чланови друштва, у чему посебан значај има и приступачност физичког окружења. Наиме, да би се постигла приступачност потребно је да се пројектовање и изградња физичког окружења планирају од почетка самог процеса уз консултације организација особа са инвалидитетом у иницијалној фази планирања, односно у фази планирања и изградње јавних објеката у локалним заједницама¹⁶¹.

*Устав Републике Србије*¹⁶² прописује да је забрањена дискриминација, непо-

158 Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/09

159 Чл. 1. ст. 1. Конвенције о правима особа са инвалидитетом

160 Чл. 9. ст. 1 и 2. Конвенције о правима особа са инвалидитетом

161 Поглавље II, правило 5, ст. а), тач. 3 и 4. *Стандардних правила УН о изједначавању могућности за особе са инвалидитетом*

162 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

средна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или *физичког инвалидитета*¹⁶³.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 17. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да свако има право на једнак приступ објектима у јавној употреби, као и јавним површинама (паркови, тргови, улице, пешачки прелази и друге јавне саобраћајнице и сл.), у складу са *Законом*. Овом праву кореспондира дужност надлежних органа јавне власти да предузму мере ради уклањања баријера које особама са инвалидитетом ометају или отежавају приступ објектима и површинама у јавној употреби, што је само један од елемената ширег права на приступ, које подразумева да особе са инвалидитетом имају једнаке могућности да уживају људска права и слободе, као и све друге особе. Чланом 26. ставом 1. прописано је да дискриминација постоји ако се поступа супротно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота, док је ставом 2. одређено да се начин остваривања и заштита права особа са инвалидитетом уређује посебним законом.

*Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*¹⁶⁴, поред тога што уређује општи режим забране дискриминације на основу инвалидитета, прописује и посебан случај дискриминације у вези са пружањем услуга и коришћењем објеката и површина. Наиме, чл. 13. ст. 1 изричито је забрањена дискриминација на основу инвалидитета у погледу приступа јавним површинама, у које, према одредби из ст. 4. спадају и пешачки прелази и друге јавне саобраћајнице. Поред тога, чл. 16. овог закона прописано је да су власник објекта у јавној употреби, као и *јавно предузеће надлежно за одржавање јавних површина*, дужни да обезбеде *приступ* објекту у јавној употреби, односно *јавној површини* свим особама са инвалидитетом, без обзира на врсту и степен њиховог инвалидитета. Надаље, чл. 33. прописана је законска обавеза јединица локалне самоуправе да предузму мере како би се физичка средина, зграде, јавне површине и превоз учиниле приступачним особама са инвалидитетом.

Стратегијом унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији¹⁶⁵ установљени су планови активности свих друштвених актера у Републици. Циљеви Стратегије установљени су за период 2007-2015. године, те посебан циљ 13. налаже да се обезбеди да сви нови јавни и објекти отворени за јавност, *саобраћајна инфраструктура* и објекти који служе за јавни превоз путника у свим гранама саобраћаја, буду приступачни за особе са инвалидитетом.

163 Чл. 21. Устава РС

164 „Сл. гласник РС“, бр. 33/06

165 „Сл. гласник РС“, бр. 1/07

Једна од мера за остварење овог циља је доследно поштовање прописа који предвиђају *обавезну примену стандарда приступачности*, вршење надзора над применом тих прописа и изрицање санкција прекршиоцима. Такође, посебним циљем 14. ове стратегије наложена је, између осталог, постепена и континуирана адаптација постојећих јавних објеката и саобраћајне инфраструктуре, како би постали приступачни за особе са инвалидитетом.

Пропис који ближе утврђује техничке стандарде приступачности за несметано кретање особа са инвалидитетом је *Правилник о техничким стандардима приступачности*¹⁶⁶. Овим правилником се врло јасно и детаљно прописују услови за планирање простора и пројектовање објеката за особе са инвалидитетом у простору и елементи приступачности јавног саобраћаја. Тако су чл. 7. овог правилника прописани стандарди за рампе за пешаке и инвалидска колица за савладавање висинских разлика до 76 цм, док су чл. 32, 33. и 35. прописани стандарди приступачности за тротоаре, пешачке стазе и пешачке прелазе. Наведени стандарди се односе на ширину, нагибе и квалитет површине рампи, пролаза и закошених ивичњака.

Одлуком о оснивању Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша, Дирекција обавља послове који се, између осталог, односе на уређење и одржавање улица и саобраћајница, и у оквиру ове делатности Дирекција може да руши и разбија објекте, гради саобраћајнице (путеве, улице и друге саобраћајнице, бицикличке и пешачке стазе), те може обављати и делатности везане за пројектовање грађевинских и других објеката, остале архитектонске и инжењерске активности и пружање техничких савета.

Имајући у виду наведену одлуку и делатност Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша (у даљем тексту: Дирекција), као и чл. 16. ст. 1. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*, јасно је да је обавеза Дирекције да, као јавно предузеће надлежно за одржавање јавних површина, обезбеди приступ улицама у Нишу свим особама са инвалидитетом. Имајући то у виду, повереница за заштиту равноправности сматра да се не могу прихватити наводи из изјашњења Дирекције да ово предузеће нема надлежност о питању приступачности Булевара Сомборска и Булевара Медијана особама са инвалидитетом, јер није вршило надзор над изградњом ових улица.

Приликом сагледавања околности случаја, увидом у притужбе и изјашњења, повереница за заштиту равноправности посебно је ценила околност да су све улице на које се притужбе односе новоизграђене, односно реконструисане, те да су за пројекат изградње више објеката и саобраћајница, међу којима су Булевар Сомборска и Булевар Медијана у Нишу, утрошена знатна новчана средства.

Повереница за заштиту равноправности констатује да приступачност представља један од основних предуслова за једнако учешће особа са инвалидитетом у свим областима друштвеног живота. Неспровођењем радова на обарању ивичњака у Булевару Медијана, особама са инвалидитетом је у потпуности

166 „Сл. гласник РС“, бр. 19/12

онемогућено да се крећу овом улицом, приступе свом или туђем месту становања, посете трговинске ланце и несметано користе ову улицу као и све друге особе без инвалидитета. Тиме се особе са инвалидитетом доводе у ситуацију немоћи, без права на самосталан живот и слободу кретања изабраним јавним површинама.

Што се тиче приступачности Улице Ратка Вукићевића и Булеvara Сомборска у Нишу, повереница за заштиту равноправности ценила је настојања да се у овим улицама оборе ивичњаци и начине пролази за особе са инвалидитетом, међутим, потребно је напоменути да је обезбеђивање приступачности улица изузетно озбиљан и важан задатак, који није само технички проблем, већ и начин за остварење равноправног положаја особа са инвалидитетом, те му се стога не сме прићи површно и без неопходне пажње. Недопустиво је да пролази, након обарања ивичњака, не буду безбедни, да се у њима налазе рупе, да су недовољно широки за пролаз инвалидских колица, те да на било који начин онемогућавају, односно отежавају кретање особа са инвалидитетом. Неправилно обарање ивичњака у Улици Ратка Вукићевића и на Булевару Сомборска, поред дискриминације особа са инвалидитетом, представља и ризик од повређивања ових лица, те је стога од велике важности да се приликом радова на обезбеђивању приступачности улица *увек* поступа у складу са стандардима прописаним *Правилником о техничким стандардима приступачности*.

Због тога се може закључити да је пропуштање Дирекције, као јавног предузећа надлежног за одржавање јавних површина, да изврши своју законску обавезу у вези са обезбеђењем приступачности, довело до дискриминације свих особа са инвалидитетом, посебно особа које користе колица, у погледу доступности јавних површина, што је изричито забрањено чл. 13. *Закона о спречавању дискриминације* особа са инвалидитетом као један од посебних случајева дискриминације. Последице овог пропуштања огледају се у ограничавању могућности особа са инвалидитетом, посебно оних која користе колица да под једнаким условима уживају грађанска, политичка, социјална, економска, културна и друга људска права и слободе.

Повереница, такође, има сазнања да на територији Града Ниша још увек постоји одређени број јавних површина које нису приступачне особама са инвалидитетом и да ова појава представља велики проблем особама које се крећу помоћу колица. Имајући у виду да је могуће да је спорост адаптације јавних површина у Нишу проузрокована ограниченим финансијским средствима, повереница сматра да, у том случају, посебно забрињава чињеница да и поред, по изјави извршног директора Дирекције, *рекордних* средстава за изградњу и реконструкцију улица у Нишу нису издвојена потребна средства како би се обезбедило да ове саобраћајнице буду у потпуности приступачне особама са инвалидитетом.

Поред тога, Град Ниш и Дирекција за изградњу града Ниша, као јавно предузеће надлежно за одржавање јавних површина, имају наглашену обавезу да поштују стратешке циљеве и све друге правне прописе који забрањују дискриминацију и уводе мере и правила за унапређење положаја особа са инвалидитетом до позиције равноправних грађана који уживају сва права и одговорности.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. и 9. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење и препоруку Јавном предузећу Дирекција за изградњу града Ниша ради предузимања мера у циљу отклањања последица дискриминације и испуњења законских обавеза које су прописане *Законом о спречавању дискриминације* особа са инвалидитетом, у складу са стандардима прописаним *Правилником о техничким стандардима приступачности*.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, ако Јавно предузеће Дирекција за изградњу града Ниша не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а за случај да ово решење не спроведе, повереница ће о томе обавестити јавност преко средства јавног информисања и на други погодан начин.

4.7. Притужба О. з. љ. п. из Н. против Дирекције за изградњу града Ниша због дискриминације на основу инвалидитета у области коришћења јавних површина (дел. бр. 1223 од 4. 9. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС“ бр. 22/2009), поводом притужбе О. з. љ. п. из Н, која је поднета у име и уз сагласност Ц. з. с. ж. и. Н, У. п. Н. о, Н. у. с. с. х, У. д. Н. и Д. о. о. ц. и д. п. Н. против Града Ниша и Јавног предузећа Дирекције за изградњу града Ниша, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби Одбора за људска права из Ниша против Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша, у којој је наведено да реконструкција улице Топлички партизански одред није извршена у складу са техничким стандардима приступачности, није утврђено да је ЈП Дирекција за изградњу града Ниша на овај начин дискриминисала особе са инвалидитетом јер су радови на реконструкцији ове улице још увек у току, па је притужба преурањена.

Образложење

Повереници за заштиту равноправности се 28. јуна 2012. године притужбом обратио О. з. љ. п. из Н, у име и уз сагласност Ц. з. с. ж. и. Н, У. п. Н. о, Н. у. с. с. х, У. д. Н. и Д. о. о. ц. и д. п. Н, наводећи да су непоступањем Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша, односно неприлагођавањем ивичњака у Улици Топлички партизански одред у насељу „9. Мај“ у Нишу, дискриминисане особе са инвалидитетом, посебно оне које користе инвалидска колица.

У притужби је, поред осталог, наведено:

- да приликом реконструкције Улице Топлички партизански одред у насељу „9. Мај“ у Нишу нису поштоване одредбе *Закона о планирању и изградњи* и *Правилника о условима за планирање и пројектовање објеката у вези са неметаним кретањем старих, деце, хендикепираних и инвалидних лица* који је био на снази у време реконструкције ове улице,
- да у овој улици нису оборени ивичњаци, нити су постављени закошени ивичњаци за савладавање висинске разлике између коловоза и тротоара, чиме је особама са инвалидитетом онемогућен једнак приступ јавним површинама и да је, на тај начин, извршена дискриминација особа са инвалидитетом, забрањена *Законом о забрани дискриминације* и *Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*,

- да је Улица Топлички партизански одред нарочито значајна за становнике насеља „9. Мај“ у Нишу, јер се у овој улици налази Основна школа „Десанка Максимовић“,
- да су подносиоци притужбе у више наврата апеловали на надлежне у Граду Нишу да макар новосаграђени објекти у јавној употреби буду у складу са релевантним прописима који се односе на приступачност.

Уз притужбу су поднете фотографије Улице Топлички партизански одред у Нишу.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша, у којем је наведено следеће:

- да је реконструкција Улице Топлички партизански одред у Нишу започета крајем 2011. године и не може се предвидети датум окончања радова, зато што се реконструкција ове улице врши у више фаза и деоница које зависе од прилива финансијских средстава,
- да се реконструкција улице и изградња тротоара могу окончати тек након изградње атмосферског колектора и реконструкције, односно проширења подвожњака испод пруге,
- да су обилазак и фотографисање Улице Топлички партизански одред спроведени без присуства надзорног органа Дирекције за изградњу града Ниша, уз изношење низа чињеница које „не стоје“,
- да у овом тренутку питање приступачности ове улице може да делује проблематично, али да ће након окончања радова на асфалтирању тротоара и бочних улица овај проблем бити решен.

Одлуком о оснивању Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша¹⁶⁷ прописано је да је оснивач овог предузећа Град Ниш, па је повереница за заштиту равноправности обавестила дописом бр. 309/2012 од 12. јула 2012. године Град Ниш о садржају поднете притужбе и покренутом поступку, али није спровела поступак против Града Ниша, имајући у виду специфичну делатност ЈП Дирекција за изградњу града Ниша, у чијој је искључивој надлежности ово питање.

У циљу правилног утврђивања чињеничног стања, две представнице Стручне службе Повереника за заштиту равноправности извршиле су увиђај 7. августа 2012. године, тако што су обишле Улицу Топлички партизански одред у насељу „9. Мај“ у Нишу. Увиђајем је утврђено да је у току реконструкција Улице Топлички партизански одред, да тротоар није асфалтиран и да се дуж улице налазе необорени ивичњаци.

Повереница за заштиту равноправности анализирала је све наводе садржане у притужби и изјашњењу, чињенице утврђене увиђајем, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

¹⁶⁷ „Сл. лист града Ниша“, бр. 29 од 13. маја 2010. године

Повереница констатује да међународни уговори, Устав Републике Србије и њени закони несумњиво намећу дужност надлежних органа да предузму све потребне мере ради уклањања баријера које особама са инвалидитетом ометају или отежавају приступ објектима и површинама у јавној употреби, што је само један од елемената ширег права на приступ, које подразумева да особе са инвалидитетом имају једнаке могућности да уживају људска права и слободе, као и све друге особе. Сагласно томе, и Јавно предузеће Дирекција за изградњу града Ниша, које обавља послове који се, између осталог, односе на уређење и одржавање улица и саобраћајница, такође је дужно да поштује техничке стандарде приступачности приликом изградње и реконструкције улица.

У овом предмету, утврђено је, међутим, да у Улици Топлички партизански одред у Нишу још увек *није окончан поступак реконструкције*, нити се на основу утврђених чињеница може закључити да Дирекција за изградњу града Ниша током реконструкције неће обезбеди приступачност ове улице особама са инвалидитетом. Напротив, у изјашњењу Дирекције наводи се да ће радови на обезбеђивању приступачности бити изведени у завршној фази реконструкције ове улице. Због тога је притужба преурањена, па се није могло утврдити да је Дирекција извршила дискриминацију особа са инвалидитетом.

Повереница очекује да ће Дирекција предузети све мере како би реконструкција улице Топлички партизански одред била извршена уз поштовање свих техничких стандарда приступачности.

Повереница указује да је Република Србија 29. маја 2009. године ратификовала УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом¹⁶⁸, чији је циљ да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства¹⁶⁹. Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да предузима одговарајуће мере да особама са инвалидитетом обезбеди приступачност физичког окружења, равноправно са другима, у циљу самосталног живота и пуног учешћа особа са инвалидитетом у свим сферама живота.

Устав Републике Србије¹⁷⁰ прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или *физичког инвалидитета*¹⁷¹.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 17. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да свако има право на једнак приступ објектима у јавној употреби, као и јавним површинама (паркови,

168 Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/09

169 Чл. 1. ст. 1. Конвенције о правима особа са инвалидитетом

170 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

171 Чл. 21. Устава РС

тргови, улице, пешачки прелази и друге јавне саобраћајнице и сл), у складу са законом. Овом праву кореспондира дужност надлежних органа јавне власти да предузму мере ради уклањања баријера које особама са инвалидитетом ометају или отежавају приступ објектима и површинама у јавној употреби, што је само један од елемената ширег права на приступ, које подразумева да особе са инвалидитетом имају једнаке могућности да уживају људска права и слободе, као и све друге особе. Чланом 26. ставом 1. прописано је да дискриминација постоји ако се поступа супротно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота, док је ст. 2. одређено да се начин остваривања и заштита права особа са инвалидитетом уређује посебним законом.

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом¹⁷², поред тога што уређује општи режим забране дискриминације на основу инвалидитета, прописује и посебан случај дискриминације у вези са пружањем услуга и коришћењем објеката и површина. Наиме, чл. 13. ст. 1 изричито је забрањена дискриминација на основу инвалидитета у погледу приступа јавним површинама, у које, према одредби из ст. 4. спадају и пешачки прелази и друге јавне саобраћајнице. Поред тога, чл. 16. овог закона прописано је да су власник објекта у јавној употреби, као и *јавно предузеће надлежно за одржавање јавних површина, дужни да обезбеде приступ* објекту у јавној употреби, односно *јавној површини* свим особама са инвалидитетом, без обзира на врсту и степен њиховог инвалидитета. Надаље, чл. 33. прописана је законска обавеза јединица локалне самоуправе да предузму мере с циљем да се физичка средина, зграде, јавне површине и превоз учине приступачним особама са инвалидитетом.

Пропис који ближе утврђује стандарде приступачности за несметано кретање особа са инвалидитетом је *Правилник о техничким стандардима приступачности*¹⁷³. Овим правилником се врло јасно и детаљно прописују услови за планирање простора и пројектовање објеката за особе са инвалидитетом у простору и елементи приступачности јавног саобраћаја. Тако су чл. 7. овог правилника прописани стандарди за рампе за савладавање висинских разлика до 76 cm, док су чл. 32., 33. и 35. прописани стандарди приступачности за тротоаре, пешачке стазе и пешачке прелазе. Наведени стандарди се односе на ширину, нагнута и квалитет површине рампи, пролаза и закошених ивичњака.

Повереница за заштиту равноправности очекује да ће подносиоци притужбе наставити да прате процес реконструкције ове улице, те да ће, уколико након завршетка реконструкције не буде обезбеђена приступачност ове улице особама са инвалидитетом, поднети притужбу са новим доказима, у складу са чл. 36. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да није утврђено да је Јавно предузеће Дирекција за изградњу града Ниша дискриминисало особе са инвалидитетом.

172 „Сл. гласник РС“, бр. 33/06

173 „Сл. гласник РС“, бр. 19/12

4.8. Притужба А.Т. против привредног друштва В.Х. због дискриминације по основу инвалидитета у области рада и запошљавања (дел. бр. 1280 од 28. 9. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбу због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације* и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, „Сл. гласник РС“, бр. 22/2009) поводом притужбе А. Т. из С, против привредног друштва „В. Х. у стечају“ д. о. о. из Б, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби А. Т. из С, против стечајног управника привредног друштва „В. Х. у стечају“ д. о. о. из Б, поводом тврдње да је А. Т. једина особа са инвалидитетом која није враћена на посао након договора Синдиката „В.“ и послодавца, није утврђено да је основ за такво поступање „В. Х. у стечају“ д. о. о. из Б. инвалидитет подносиоца притужбе, па се оно не може квалификовати као дискриминаторно.

Образложење

А. Т. из Суботице поднео је 4. јула 2012. године притужбу против стечајног управника привредног друштва „В. Х. у стечају“ д. о. о. из Б, у којој је навео да није враћен на посао након договора послодавца са Синдикатом „В.“ иако је особа са инвалидитетом. У притужби је, поред осталог, наведено:

- да је над привредним друштвом „В. Х. у стечају“ д. о. о. из Б, покренут стечајни поступак 4. априла 2012. године, те да су сви радници добили отказ;
- да је око 300 радника враћено на рад након одласка у стечајни поступак, тако што су потписали уговор о раду са другим предузећима компаније „В.“;
- да је постигнута сагласност између руководства и Синдиката „В.“ да међу радницима који ће се вратити на посао буду и особе са инвалидитетом;
- да су четири особе са инвалидитетом враћене на посао, од укупно пет особа са инвалидитетом које су радиле код послодавца, а да само подносилац притужбе није враћен на посао;
- да је током корекције колективног уговора тражио од председника Синдиката да се у колективни уговор унесе одредба којом би се регулисао повратак особа са инвалидитетом на посао, али да тај захтев није усвојен;
- да му је председник Синдиката рекао да се налазио на листи радника који ће бити примљени, али да је накнадно скинут са листе, јер се директор пословног центра у С. А. Ц. противио његовом повратку, односно поновном запошљању.

Уз притужбу и допуну притужбе поднети су следећи докази: електронска преписка са председником Синдиката од 26. октобра 2011. године, пријава о повреди на раду од 17. новембра 2006. године, приговор стечајном управнику од 9. маја 2012. године, решење Фонда за пензијско и здравствено осигурање о праву на новчану накнаду бр. 182.30/34472 од 1. јула 2008. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка затражено изјашњење И. С, стечајног управника привредног друштва „В. Х. у стечају“ д. о. о. из Б, који је доставио изјашњење у року. У изјашњењу је наведено:

- да је А. Т. решењем стечајног управника добио отказ уговора о раду као правну последицу отварања стечајног поступка;
- да је свим запосленима у овом привредном друштву (285 особа) даном отварања стечајног поступка отказан уговор о раду, те да се не види по ком основу би подносилац притужбе био дискриминисан;
- да је једна од последица отварања стечајног поступка над овим привредним друштвом и престанак постојања Синдиката запослених „В.“;
- да у тренутку проглашења стечаја Синдикат запослених овог привредног друштва није ни постојао, па самим тим није ни било договора и разговора са представницима Синдиката „В.“;
- да је 21. маја 2012. године одржано прво поверилачко рочиште на којем је изгласан банкрот привредног друштва „В. Х. у стечају“ д. о. о. из Б, па стога неће ни бити запошљавања нових радника.

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности анализира је све наводе садржане у притужби, у изјашњењу, доказе који су достављени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Из доказа који су достављени уз притужбу, и то увидом у електронску преписку од 26. октобра 2011. године, утврђено је да је председник Синдиката Г. М. навео да има усмено обећање руководства да ће поједине категорије запослених бити заштићене у случају проглашења вишка запослених, али да тренутно ту заштиту није могуће предвидети колективним уговором. Из приговора који је упућен стечајном управнику 9. маја 2012. године, утврђено је да је подносилац притужбе навео да је једина особа са инвалидитетом која није примљена поново у радни однос и да није поштован договор са Синдикатом, уз напомену да је инвалидитет стекао као последицу повреде на раду. Увидом у решење Фонда за пензијско и здравствено осигурање о праву на новчану накнаду бр. 182.30/34472 од 1. јула 2008. године, утврђено је да А. Т. има телесно оштећење од 70%, односно оштећење четвртог степена.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да Устав Републике Србије¹⁷⁴ прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или

174 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета¹⁷⁵.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбом чл. 16. ст. 1. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да забрањена је дискриминација у области рада, односно нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада, као што су право на рад, на слободан избор запослења, на напредовање у служби, на стручно усавршавање и професионалну рехабилитацију, на једнаку накнаду за рад једнаке вредности, на правичне и задовољавајуће услове рада, на одмор, на образовање и ступање у Синдикат „В.“, као и на заштиту од незапослености. Чланом 26. ставом 1. забрањена је дискриминација особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота, док је ставом 2. одређено да се начин остваривања и заштита права особа са инвалидитетом уређује посебним законом.

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом¹⁷⁶ уређује општи режим забране дискриминације на основу инвалидитета, а у чл. 21. прописана је забрана дискриминације због инвалидности у запошљавању и остваривању права из радног односа.

Повереница за заштиту равноправности испитала је чињеничне наводе из притужбе и изјашњења са аспекта Закона о забрани дискриминације, како би утврдила да ли је у конкретном случају послодавац „В. Х. у стечају“ д. о. о. из Б. различито третирао А. Т. на основу његовог личног својства – инвалидитета, у односу на друге особе којима је понуђено да се врате на посао.

Сагласно томе, утврђено је да над привредним друштвом „В. Х. у стечају“ д. о. о. из Б, покренут стечајни поступак 2. априла 2012. године и да су у овом привредном друштву наступиле законске последице стечајног поступка.

175 Устав РС, чл. 21.

176 „Сл. гласник РС“, бр. 33/06

У погледу тврдњи подносиоца притужбе да му након престанка радног односа није понуђен повратак на радно место, повереница за заштиту равноправности указује да је чл. 77. *Закона о стечају*¹⁷⁷ прописано да је отварање стечајног поступка разлог за отказ уговора о раду које је стечајни дужник закључио са запосленима. Одредбом ставом 3. истог члана одређено је да стечајни управник, поред запослених којима није отказан уговор о раду, може да ангажује потребан број лица ради окончања започетих послова или ради вођења стечајног поступка, уз сагласност стечајног судије. Из овога произлази да стечајни управник нема законску обавезу да поново запосли све особе које су радиле у привредном друштву пре покретања стечајног поступка, већ је остављено стечајном управнику да одлучи, имајући у виду надлежности које има, да ли ће и кога поново запослити.

Што се тиче навода из притужбе који се односе на постојање усменог споразума синдиката запослених и послодавца, према којем се послодавац обавезао да ће поново запослити све особе са инвалидитетом, повереница за заштиту равноправности констатује да током поступка нису понуђени докази који би потврдили постојање овог споразума. Наиме, у електронској преписци која је достављена уз притужбу, као доказ постојања споразума, наводи се да постоји обећање руководства да ће заштити поједине категорије запослених, без посебног назначивања о којим категоријама запослених је реч, односно да ли се обећање руководства односи на особе са инвалидитетом. С друге стране, стечајни управник у изјашњењу тврди да такав споразум није постојао. Такође, током поступка, на основу расположивих доказа, није било могуће утврдити да ли се А. Т. налазио на листи радника којима би понудили повратак на посао, као ни да је скинут са листе због противљења директора пословног центра у С. А. Ц, како је у електронској преписци са председником Синдиката Г. М, наведено.

Иако није спорна чињеница да је А. Т. добио отказ уговора о раду, као последицу покретања стечајног поступка и да му није понуђено да се врати на рад, у конкретном случају подносилац притужбе није доставио доказе којима се поткрепљују наводи из притужбе, односно није понудио доказе којим би учинио вероватним постојање узрочно последичне везе између учињеног акта и његовог личног својства – инвалидитета, што је била обавеза подносиоца притужбе у складу са одредбом чл. 35. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, којом је прописано да се уз притужбу достављају докази о претрпљеном акту дискриминације. Због тога, у конкретном случају, није могло бити утврђено да А. Т. дискриминисан на основу личног својства – инвалидитета.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да није утврђено да је привредно друштво „В. Х. у стечају“ д. о. о. из Б. дискриминаторно поступало према А. Т. на основу његовог личног својства – инвалидитета.

¹⁷⁷ „Сл. гласник РС“, бр. 104/09, 99/11 и 71/12

4.9. Притужба Л. п. против града Шапца због дискриминације по основу инвалидитета у области пружања услуга (дел. бр. 1480 од 28. 9. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације* и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, „Сл. гласник РС“, бр. 22/2009) поводом притужбе Л. П. из Ш, против Града Шапца, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

Закључцима општинског већа општине Шабац бр. 06-16/2007-15, 06-4/2007-15 и 06-50/2005-15, којима су прописани услови за остваривање субвенционисаних рачуна комуналних услуга за особе са инвалидитетом, повређено је начело једнакости, чиме је извршена дискриминација особа са инвалидитетом на основу чланства у удружењу.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. и чл. 39. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје Граду Шапцу

ПРЕПОРУКУ

1. Град Шабац ће, без одлагања, предузети одговарајуће мере како би омогућио да све особе са инвалидитетом под једнаким условима остварују право на субвенционисање рачуна комуналних услуга, без обзира на чињеницу да ли су чланови неког удружења особа са инвалидитетом.
2. Град Шабац убудуће ће водити рачуна да својим одлукама не крши одредбе *Закона о забрани дискриминације*, односно да се суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давања првенства), у односу на лица или групе лица, које се заснива на неком личном својству.
3. Град Шабац ће обавестити повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком, о планираним мерама и предузетим радњама у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Л. П. из Ш. поднела је 2. јула 2012. године притужбу против Града Шапца, и навела да није у могућности да оствари право на субвенционисање рачуна за комуналне услуге, јер није чланица удружења особа са инвалидитетом чији чланови могу да остваре ово право. У притужби је, поред осталог, наведено:

- да према градској одлуци, Град Шабац учествује у плаћању 50% од износа рачуна за комуналне услуге за особе са инвалидитетом и да се та одлука

примењује на чланове Удружења слепих и чланове Удружења параплегичара;

- да је подносиатељка притужбе особа са инвалидитетом, која има мултипла склерозу;
- да јој Град Шабац није одобрио право на субвенционисање рачуна комуналних услуга, зато што није чланица Удружења слепих и Удружења параплегичара у Шапцу;
- да је подносиатељка притужбе чланица Друштва мултипла склерозе Србије, које обухвата и Град Шабац, а да сам Шабац нема ово удружење;
- да је неоправдано да припадност одређеном удружењу буде услов за добијање помоћи Града, и да се на тај начин врши дискриминација особа са инвалидитетом које нису чланови/це удружења.

Уз притужбу и допуну притужбе су поднети следећи докази: молба за субвенционисање комуналних обавеза од 3. фебруара 2012. године, одговор заменице градоначелника града Шапца бр. 420-14/12-13 од 24. јануара 2012. године, решење Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање запослених бр. Д-89833 од 25. фебруара 2005. године и молба Друштва мултипла склерозе Србије бр. 98.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка градоначелник Шапца М. М. доставио изјашњење, у којем је наведено:

- да је Општинско веће општине Шабац донело закључак 1. новембра 2005. године према којем се одобрава члановима Удружења слепих и слабовидих плаћање 50% од износа рачуна за јавна предузећа (ЈКП „Водовод Шабац“, ЈКП „Топлана“, ЈКП „Стари град“, ЈСП „Стан“ и ЈП за управљање градским грађевинским земљиштем), на основу захтева који је поднела Међуопштинска организација слепих и слабовидих Шабац;
- да је Општинско веће општине Шабац донело закључак 14. маја 2007. године којим се одобрава члановима Удружења параплегичара плаћање 50% од износа рачуна за јавна предузећа (ЈКП „Водовод Шабац“, ЈКП „Топлана“, ЈКП „Стари град“, ЈСП „Стан“ и ЈП за управљање градским грађевинским земљиштем), на основу захтева Удружења параплегичара Мачванског округа из Шапца;
- да је Општинско веће општине Шабац донело закључак 17. децембра 2007. године којим се одобрава плаћање 50% износа од рачуна за услуге ЈП „Србијагас“, на захтев Међуопштинске организација слепих и слабовидих Шабац;
- да је Скупштина града Шапца на седници која је одржана 30. марта 2012. године, донела Одлуку о изменама и допунама одлуке о правима и услугама социјалне заштите града Шапца, која ће се примењивати од 1. септембра 2012. године и према којој ће право на субвенционисање рачуна

комуналних услуга моћи да користе сви корисници социјалне помоћи под једнаким условима;

Уз изјашњење су достављени следећи докази: закључак Општинског већа општине Шабац бр. 06-16/2007-15 од 17. децембра 2007. године, закључак Општинског већа општине Шабац бр. 06-4/2007-15 од 14. маја 2007. године, закључак Општинског већа општине Шабац бр. 06-50/2005-15 од 1. новембра 2005. године, Одлука о изменама и допунама одлуке о правима и услугама социјалне заштите града Шапца (Сл. лист града Шапца, и општина Богатић, Владимирци и Коцељева бр. 7/12).

На захтев поверенице за заштиту равноправности, М. М, градоначелник Града Шапца, допунио је изјашњење дописом бр. 07-33-2/2012-15 од 30. августа 2012. године, у којем је наведено је Шабац покренуо поступак за стављање ван снаге закључака Општинског већа општине Шабац којима се одобрава субвенционисање рачуна комуналних услуга за чланове Удружења параплегичара Мачванског округа из Шапца и Међуопштинске организације слепих и слабовидих Шабац. У допису је наведено да ће све особе са инвалидитетом, под истим условима, у Центру за социјални рад Шабац моћи да остваре право на субвенционисање рачуна комуналних услуга, што ће важити и за социјално угрожена лица.

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности је анализирала све наводе, како подносиоца притужбе, тако и наводе из изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Увидом у закључак Општинског већа општине Шабац бр. 06-50/2005-15 од 1. новембра 2005. године, утврђено је да се одобрава члановима Међуопштинске организације слепих и слабовидих Шабац субвенција из буџета општине Шабац код плаћања трошкова јавним предузећима у висини од 50% и то за: ЈКП „Водовод-Шабац“, ЈКП „Топлана-Шабац“, ЈКП „Стари град“, ЈСП „Стан“ и ЈП за управљање градским грађевинским земљиштем Шабац. У ставу 2. овог закључка регулисано је да је Међуопштинска организација слепих и слабовидих Шабац у обавези да достави списак чланова и њихових месечних обавеза према јавним предузећима на основу кога ће Центар за социјални рад Шабац утврдити њихово социјално стање и утврдити списак корисника.

Увидом у закључак Општинског већа општине Шабац бр. 06-4/2007-15 од 14. маја 2007. године, утврђено је да је прихваћен захтев Удружења параплегичара Мачванског округа из Шапца и одобрава се субвенција из буџета општине Шабац за плаћање трошкова услуга јавним предузећима у висини од 50% и то за: ЈКП „Водовод-Шабац“, ЈКП „Топлана-Шабац“, ЈКП „Стари град“, ЈСП „Стан“ и ЈП за управљање градским грађевинским земљиштем Шабац. У ставу 2. регулисана је обавеза Центра за социјални рад Шабац да на основу списка чланова Удружења параплегичара Мачванског округа из Шапца, утврди социјално стање чланова и извештај са списком корисника субвенције.

Увидом у закључак Општинског већа општине Шабац бр. 06-16/2007-15 од 17. децембра 2007. године, утврђено је да је усвојен захтев Међуопштинске

организације слепих и слабовидих Шабац и одобрава се субвенција из буџета општине Шабац за чланове организације код плаћања трошкова ЈП „Србијагас“ у висини од 50 %. Ставом 2. овог закључка регулисана је обавеза Међуопштинске организације слепих и слабовидих Шабац да достави списак чланова и њихових месечних обавеза, на основу кога ће Центар за социјални рад утврдити социјално стање чланова и доставити списак корисника субвенције.

Из Службеног листа града Шапца и општина Богатић, Владимирци и Коцељева бр. 7/12, повереница за заштиту равноправности утврдила је да је Одлуком о изменама и допунама одлуке о правима и услугама социјалне заштите града Шапца, и то одредбом чл. 8а, прописано да се установљава право на субвенције код јавних предузећа у износу од 50% накнаде за месечну потрошњу испоруке воде, употребу канализације, испоруку топлотне енергије и изношење смећа. Ставом 2. истог члана одређено је да право на субвенције има појединац, уколико по члану породичног домаћинства нема приход већи од 13 000 динара, и уколико осим стамбеног простора који користи не поседује више од једног хектара земље.

Из доказа који су достављени уз притужбу, и то увидом у молбу за субвенционисање рачуна комуналних услуга од 2. фебруара 2012. године, утврђено је да је Л. П. одбијена зато што није чланица удружења особа са инвалидитетом које су одређене као корисници субвенционисаних рачуна. У молби је навела да није у могућности да буде чланица удружења оболелих од мултипла склерозе зато што то удружење не постоји у Шапцу, већ постоји само једно, које делује на територији целе државе. Из одговора заменице градоначелника Шапца бр. 420-14/12-13 од 24. јануара 2012. године, утврђено је да су локалне власти упознате са овим проблемом, који је формалне природе и да је у плану доношење одлуке којом би биле обухваћене све особе са високим степеном инвалидитета и на основу које би се остваривале одређена права, без обзира на чињеницу да ли су чланови неког удружења особа са инвалидитетом. Такође, у овом допису је наведено да су се надлежни из Скупштине града, у жељи да изађу у сусрет подносиоци притужбе, обратили Удружењу параплегичара како би омогућили да она постане чланица овог удружења, али да су добили одговор да није у складу са статутом организације да Л. П. приме у удружење, јер она није оболела од параплегије. Увидом у молбу Друштва мултипла склерозе Србије бр. 98, утврђено је да се ова организација обратила Граду Шапцу са молбом да се Л. П. одобри право на субвенционисање рачуна комуналних услуга.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије*¹⁷⁸ прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, на било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета¹⁷⁹.

178 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

179 Устав РС, чл. 21.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива: на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбом чл. 8. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да до повреде начела једнакости долази ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Приликом заузимања става у овом предмету било је потребно испитати да ли је садржина закључака општинског већа општине Шабац бр. 06-16/2007-15, 06-4/2007-15 и 06-50/2005-15, супротна императивним прописима којима је дискриминација забрањена и који су обавезујући за све. Анализом наведених закључака са аспекта *Закона о забрани дискриминације* и других релевантних прописа, утврђено је да су, с обзиром на услове за остваривања права на субвенционисање рачуна комуналних услуга, очигледно стављене у неједнак положај особе са инвалидитетом које нису чланови Удружења параплегичара Мачванског округа из Шапца и Међуопштинске организација слепих и слабовидих Шабац.

Да би се испитало да ли је наведеним закључцима повређено начело једнаких права и обавеза, потребно је размотрити:

- да ли је циљ који се постиже овом мером допуштен и оправдан;
- да ли се циљ/циљеви могао постићи само прописаном мером, односно да ли постоји сразмера између предузетих мера и циљева који се том мером остварују,
- да ли постоји објективно и разумно оправдање да се појединим категоријама особа са инвалидитетом ускрате права предвиђена овим закључком.

Неспорно је да је у надлежности Града Шапца да доноси стратегије и усваја посебне мере у циљу отклањања неједнакости и стварања једнаких могућности остваривања људских и мањинских права, да помаже развој различитих облика самопомоћи и солидарности са особама са инвалидитетом, као и са лицима која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима и да подстиче активности и пружа помоћ организацијама особа са инвалидитетом и

другим социјално-хуманитарним организацијама на својој територији¹⁸⁰. У складу с тим, Град Шабац има право да из свог буџета издваја средства за различите облике помоћи грађанима и грађанкама, да утврђује правила за расподелу тих средстава и да их, у складу са прописима, расподељује. То право се ни на који начин не доводи у питање. Напротив, спремност да део расположивих средстава усмери на материјалну подршку и помоћ особама са инвалидитетом, представља позитиван пример подршке. У том смислу, мере које Шабац предузима доприносе остваривању Стратегије унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији¹⁸¹, која као један од основних циљева, прописује осигурање адекватног стандарда живљења и социјалну сигурност. Сагледавајући изнете чињенице, повереница за заштиту равноправности сматра да је циљ закључака допуштен и оправдан.

Имајући у виду оправдани и допуштени циљ усвојених закључака, било је потребно извршити анализу услова за остваривање права на субвенционисање рачуна комуналних услуга, који су прописани закључцима. Анализа услова по којем право на субвенционисање рачуна комуналних услуга остварују чланови Удружења параплегичара Мачванског округа из Шапца и Међуопштинске организација слепих и слабовидих Шабац, као и то да се листа корисника субвенционисаних услуга прави на основу списка чланова ових удружења, показује да овај услов нема објективно и разумно оправдање.

Наиме, Устав Републике Србије гарантује право на једнакост свима, док *Закон о забрани дискриминације* забрањује искључивање, ограничавање и давање првенства у односу на неко лично својство. Постављањем услова да право на субвенционисане рачуне имају искључиво чланови Удружења параплегичара Мачванског округа из Шапца и Међуопштинске организација слепих и слабовидих Шабац, искључене су, без икаквог разлога, све особе са инвалидитетом које нису чланови ова два удружења, без обзира на чињеницу коју врсту инвалидитета имају, као и на то да ли имају потребу за субвенционисањем рачуна, с обзиром на њихов социјални и економски положај. Тиме су ове особе стављене у неравноправан положај у односу на особе са инвалидитетом које су чланови наведених удружења јер им је ускраћена могућност да остваре право на субвенционисање рачуна комуналних услуга. Имајући у виду циљ прописане мере и последице које постављени услов производи у односу на особе са инвалидитетом које нису чланови Удружења параплегичара Мачванског округа из Шапца и Међуопштинске организација слепих и слабовидих Шабац, очигледно је да не постоји сразмера између предузете мере и циља који се њоме остварује.

Повереница за заштиту равноправности истиче да спремност и опредељење Града Шапца да финансијски помогне социјално угроженим грађанима и грађанкама, представља позитиван пример подршке и уједно изражава очекивање да ће Шабац наставити са пружањем подршке социјално угроженим грађанима и грађанкама и у будућности. Међутим, повереница констатује да су још увек на снази закључци који садрже дискриминаторне услове и који помоћ особама са

¹⁸⁰ Статут града Шапца, чл. 14. ст.1 тач. 31. („Сл. лист града Шапца“ бр. 32/08)

¹⁸¹ „Сл. гласник РС“, бр. 1/07

инвалидитетом ограничавају само на оне особе са инвалидитетом које су чланови Удружења параплегицара Мачванског округа из Шапца и Међуопштинске организација слепих и слабовидих Шабац, што је супротно антидискриминационим прописима Републике Србије. Због тога је, ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. и 7. *Закона о забрани дискриминације*, дала мишљење и препоруку Граду Шапцу ради предузимања радњи којима ће се отклонити повреда начела једнакости.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, ако Град Шабац не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а у случају да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

4.10. Притужба О.з.љ.п. против ЈП ПТТ саобраћаја Србија РЈ Ниш због дискриминације на основу инвалидитета у области пружања услуга (дел. бр. 1486 од 29. 9. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС“, бр. 22/2009), поводом притужбе О. з. љ. п. из Н, која је поднета у име и уз сагласност Ц. з. с. ж. и. Н, У. п. Н. о, Н. у. с. с. х, У. д. Н. и Д. о. о. ц. и д. п. Н. против Јавног предузећа ПТТ саобраћаја „Србија“ и Радне јединице поштанског саобраћаја „Ниш“, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби О. з. љ. п. из Н. против Јавног предузећа ПТТ саобраћаја „Србија“ и Радне јединице поштанског саобраћаја „Ниш“, поводом приступачности реконструисане поште 18105 Ниш 5 особама са инвалидитетом, није утврђено да су ЈП ПТТ саобраћаја „Србија“ и Радна јединица поштанског саобраћаја „Ниш“ дискриминисали особе са инвалидитетом.

Образложење

Повереници за заштиту равноправности се 28. јуна 2012. године притужбом обратио О. з. љ. п. из Н, у име и уз сагласност Ц. з. с. ж. и. Н, У. п. Н. о, Н. у. с. с. х, У. д. Н. и Д. о. о. ц. и д. п. Н, наводећи да приликом реконструкције поште 18105 у Нишу (Пошта 5) није постављена рампа за савладавање висинске разлике између пешачке површине и прилаза до објекта поште, чиме је извршена дискриминација особа са инвалидитетом.

У притужби је, поред осталог, наведено:

- да приликом реконструкције Поште 5 у Нишу нису поштоване одредбе *Закона о планирању и изградњи* и *Правилника о условима за планирање и пројектовање објеката у вези са несметаним кретањем старих, деце, хендикепираних и инвалидних лица* који је био на снази у време реконструкције ове поште;
- да је непостављањем рампе за савладавање висинске разлике између пешачке површине и прилаза до објекта поште извршена дискриминација особа са инвалидитетом, забрањена *Законом о забрани дискриминације* и *Законом о спречавању дискриминације* особа са инвалидитетом;
- да је Пошта 5, до реконструкције, поседовала рампу за несметан приступ објекту особама са инвалидитетом;

- да су подносиоци притужбе у више наврата апеловали на надлежне у Нишу да макар новосаграђени и реконструисани објекти у јавној употреби буду у складу са релевантним прописима који се односе на приступачност.

Уз притужбу су поднете фотографије Поште 5 у Нишу, као и текст „Ново рухо здања на Нишави“, објављен у Поштанском гласнику, у издању за октобар – новембар 2011. године, којим ЈП ПТТ саобраћаја „Србија“ и РЈ поштанског саобраћаја „Ниш“ објављују отварање поште 18105 Ниш 5.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење ЈП ПТТ саобраћаја „Србија“ и Радне јединице поштанског саобраћаја „Ниш“. У изјашњењу ЈП ПТТ саобраћаја „Србија“ наведено је следеће:

- да је приликом реконструкције поште 18105 Ниш 5, услед оштећења, уклоњена постојећа рампа за особе са инвалидитетом;
- да Пошта Србије, као друштвено одговорно предузеће, води рачуна о својим корисницима, а посебно онима којима је помоћ најпотребнија, те да је, стога, у најбржем року постављена нова рампа за особе са инвалидитетом.

У изјашњењу ЈП ПТТ саобраћаја „Србија“, РЈ поштанског саобраћаја „Ниш“, наведено је:

- да је приликом реконструкције поште 18105 Ниш извођач радова грешком уклонио рампу за несметан приступ особама са инвалидитетом;
- да се РЈ поштанског саобраћаја „Ниш“ извињава због овог пропуста, те да је саграђена и монтирана нова рампа која обезбеђује приступачност особама са инвалидитетом.

Уз изјашњење ЈП ПТТ саобраћаја „Србија“, РЈ поштанског саобраћаја „Ниш“, поднета је фотографија новосаграђене рампе Поште 5 у Нишу.

У допису подносиоца притужбе од 23. августа 2012. године наведено је да су представници У. д. Н. проверили функционалност новоизграђене рампе на улазу у Пошту 5 у Нишу и утврдили да је нагиб рампе задовољавајући и да је по површини рампе залепљен итисон како би се избегла глатка, клизава површина. Међутим, подносиоци притужбе наводе да је рампа ипак „неусловна за коришћење“, јер нема рукохват, услед чега важећи стандарди нису у потпуности поштовани. Стога, подносиоци притужбе наводе да желе да се поступак пред Повереником за заштиту равноправности настави све док објекат Поште 5 у Нишу не буде у потпуности приступачан.

Повереница за заштиту равноправности анализирала је све наводе садржане у притужби, изјашњењу и допису подносиоца притужбе, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Неопходно је најпре констатовати да је Повереник за заштиту равноправности државни орган у чијој је надлежности да спроводи поступак по притужбама које се односе на акте дискриминације. Сагласно томе, предмет анализе у

овом случају ограничен је на утврђивање постојања евентуалне дискриминације особа са инвалидитетом у погледу обезбеђивања приступа објекту у јавној употреби, односно Пошти 5 у Нишу, на основу *Закона о забрани дискриминације* и *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*. Стога, евентуалне повреде или непримењивање других прописа који су нпр. у вези са техничким стандардима приступачности објеката, не спадају у надлежност Повереника за заштиту равноправности. У том смислу, повереница за заштиту равноправности није анализирала недостатке рампе за кретање особа са инвалидитетом, за које се у допису подносиоца притужбе тврди да нису у складу са важећим техничким стандардима приступачности, имајући у виду да су за контролу ових стандарда и њихову усклађеност са важећим правилником надлежни други државни органи и институције.

У току поступка утврђено је да током реконструкције Поште 5 у Нишу, нису предузете мере ради обезбеђивања приступачности зграде поште особама са инвалидитетом, односно није постављена рампа за несметан приступ особама са инвалидитетом овом објекту. По завршетку поступка реконструкције изграђена је и постављена рампа за савладавање висинске разлике, у висини просечног степеника, између пешачке површине и прилаза до поште.

Повереница указује да је Република Србија 29. маја 2009. године, ратификовала *УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом*¹⁸², чији је циљ да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства¹⁸³. Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да предузима одговарајуће мере да особама са инвалидитетом обезбеди приступачност физичког окружења, равноправно са другима, у циљу самосталног живота и пуног учешћа особа са инвалидитетом у свим сферама живота.

*Устав Републике Србије*¹⁸⁴ прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, на било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета¹⁸⁵.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 17. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да свако има право на једнак приступ објектима у јавној употреби, као и јавним површинама, у складу са законом. Овом праву кореспондира дужност надлежних органа јавне власти да предузму мере ради уклањања баријера које особама са инвалидитетом ометају

182 *Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом*, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/09

183 Чл. 1. ст. 1. *Конвенције о правима особа са инвалидитетом*

184 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

185 Чл. 21. *Устава РС*

или отежавају приступ објектима и површинама у јавној употреби, што је само један од елемената ширег права на приступ, које подразумева да особе са инвалидитетом имају једнаке могућности да уживају људска права и слободе, као и све друге особе. Чланом 26. ставом 1. прописано је да дискриминација постоји ако се поступа супротно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота, док је ставом 2. одређено да се начин остваривања и заштита права особа са инвалидитетом уређује посебним законом.

*Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*¹⁸⁶, поред тога што уређује општи режим забране дискриминације на основу инвалидитета, прописује и посебан случај дискриминације у вези са пружањем услуга и коришћењем објеката и површина. Наиме, чл. 13. ст. 1 изричито је забрањена дискриминација на основу инвалидитета у погледу приступа објектима у јавној употреби. Поред тога, у чл. 16. овог закона прописано је да су *власник објекта у јавној употреби*, као и јавно предузеће надлежно за одржавање јавних површина, *дужни да обезбеде приступ објекту у јавној употреби*, односно јавној површини свим особама са инвалидитетом, без обзира на врсту и степен њиховог инвалидитета.

Пропис који ближе утврђује стандарде приступачности за несметано кретање особа са инвалидитетом је *Правилник о техничким стандардима приступачности*¹⁸⁷. Овим правилником се врло јасно и детаљно прописују услови за планирање простора и пројектовање објеката за особе са инвалидитетом у простору и елементи приступачности јавног саобраћаја. Тако су чл. 7. овог правилника прописани стандарди за рампе за пешаке и инвалидска колица, за савладавање висинских разлика до 76 цм између две пешачке површине и на прилазу до објекта.

Повереница констатује да међународни уговори, *Устав Републике Србије* и њени закони несумњиво намећу дужност надлежних органа да предузму све потребне мере ради обезбеђивања приступа објектима и површинама у јавној употреби, што је само један од елемената ширег права на приступ, које подразумева да особе са инвалидитетом имају једнаке могућности да уживају људска права и слободе, као и све друге особе. Сагласно томе, и ЈП ПТТ саобраћаја „Србија“ је дужно да поштује техничке стандарде приступачности приликом изградње и реконструкције овог и свих других објеката у свом власништву. Стога, повереница очекује да ће ЈП ПТТ саобраћаја „Србија“ предузети све мере како би новоизграђена рампа на улазу у пошту 18105 Ниш 5 била у складу са стандардима прописаним *Правилником о техничким стандардима приступачности*. Такође, повереница за заштиту равноправности истиче да је од велике важности благовремено планирање и обезбеђивање приступачности објектима у јавној употреби, већ током изградње, односно реконструкције ових објеката.

186 „Сл. гласник РС“, бр. 33/06

187 „Сл. гласник РС“, бр. 19/12

Имајући у виду надлежност Повереника за заштиту равноправности, постављање новосаграђене рампе за приступ особама са инвалидитетом Пошти 5 у Нишу, као и допис подносиоца притужбе од 23. августа 2012. године, повереница за заштиту равноправности констатује да током поступка нису понуђени докази који би потврдили или оповргли наводе да наведена рампа, зато што нису постављени рукохвати, не обезбеђује приступачност особама са инвалидитетом. Наиме, подносиоци притужбе у допису од 23. августа 2012. године, наводе да је рампа на улазу у Пошту 5 у Нишу *неусловна* због непостојања рукохвата, односно подносиоци притужбе указују на неусловност рампе услед *непоштовања прописаних техничких стандарда приступачности*, чија контрола није у надлежности овог државног органа. С друге стране, у истом допису је наведено да су представници Удружења дистрофичара Ниша проверили функционалност новоизграђене рампе на улазу у Пошту 5 у Нишу и утврдили да је нагиб рампе задовољавајући и да је по површини рампе залепљен итисон како би се избегла глатка, клизава површина, односно да није наведено да рампа не може да се користи и да не обезбеђује приступ особама са инвалидитетом.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да није утврђено да су Јавно предузеће ПТТ саобраћаја „Србија“ и Радна јединица поштанског саобраћаја „Ниш“ дискриминисали особе са инвалидитетом.

4.11. Притужба О. з. љ. п. против Града Ниша, ГО Палилула и ЈКП Тржница због дискриминације на основу инвалидитета у области коришћења јавних објеката и површина (дел. бр. 1665 од 17. 10. 2012. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 328/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе О. з. љ. п. из Н, која је поднета у име и уз сагласност Ц. з. с. ж. и. Ниш, У. п. Н. о, Н. у. с. с. х, У. д. Н. и Д. о. о. ц. и д. п. Н. против: Града Ниша, Градске општине Палилула и Јавног комуналног предузећа за пијачне услуге „Тржница“ Ниш, поводом приступачности зелене пијаце на Палилули у Нишу.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се 19. јула 2012. године, обратио О. з. љ. п. из Н, у име и уз сагласност Ц. з. с. ж. и. Ниш, У. п. Н. о, Н. у. с. с. х, У. д. Н. и Д. о. о. ц. и д. п. Н, наводећи да су непоступањем Града Ниша, Градске општине Палилула и ЈКП „Тржница“ Ниш, током изградње и реконструкције зелене пијаце на Палилули у Нишу, дискриминисане особе са инвалидитетом, посебно оне које користе инвалидска колица.

1.2. У притужби је, поред осталог, наведено:

- да приликом изградње и реконструкције зелене пијаце на Палилули у Нишу нису поштоване одредбе *Закона о планирању и изградњи*, као ни *Правилника о условима за планирање и пројектовање објеката* у вези са несметаним кретањем старих, деце, хендикепираних и инвалидних лица који је био на снази у време изградње и реконструкције ове пијаце;
- да особе са инвалидитетом, услед неприлагођеног ивичњака дуж целе улице, не могу да приступе овој зеленој пијаци, те да је, на тај начин, извршена дискриминација особа са инвалидитетом, забрањена *Законом о забрани дискриминације* и *Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*,
- да су радови вршени како на самој пијаци, тако и на делу тротоара изван пијаце, до саме улице, односно да је реконструисан и део тротоара,
- да су подносиоци притужбе у више наврата апеловали на надлежне у Нишу да макар новосаграђени објекти у јавној употреби буду приступачни, у складу са релевантним прописима.

- 1.3. Уз притужбу су поднете фотографије коловоза и тротоара који окружује плато зелене пијаце на Палилули у Нишу, као и текст *Окончана инвестиција изградње пијаце на Палилули* од 1. маја 2012. године, који је објављен на званичној интернет страници ГО Палилула. У тексту се, између осталог, наводи да је отворена зелена пијаца на Палилули, чију изградњу су инвестирали Град Ниш, ГО Палилула и ЈКП „Тржница“ Ниш, те да је *„регулацијом саобраћаја обезбеђен и одговарајући безбедан прилаз објекту и паркинг простор“*.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак да би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*¹⁸⁸, па су у току поступка затражена изјашњења Града Ниша, ГО Палилула и ЈКП „Тржница“ Ниш.
- 1.5. Граду Нишу, ГО Палилула и ЈКП „Тржница“ Ниш упућени су захтеви 25. јула 2012. године да се у року од 15 дана изјасне о основаности притужбе. Повереница за заштиту равноправности примила је само изјашњење ЈКП „Тржница“ Ниш, односно директора овог предузећа Небојше Петровића, у којем се, између осталог, наводи следеће:
- да је нејасно како неко ко се бави јавним послом не поседује потребна и довољна знања о надлежностима градских институција, те да је чудно што се подносиоци притужбе нису прво обратили ЈКП „Тржница“ како би заједнички решили проблем;
 - да се у сагласности за подношење притужбе, коју је потписало пет организација цивилног друштва, не спомиње сагласност за подношење притужбе против ЈКП „Тржница“ Ниш;
 - да се треба одвићи *„добрих старих навика“* и реаговати одмах, а не после три месеца од реализације овог пројекта, те да је постојала могућност да се у овом случају делује превентивно, односно током доношења планова развоја предузећа, најаве реализације пројекта у медијима, током извођења припремних и претходних радова, па и приликом реализације пројекта;
 - да је ЈКП „Тржница“ озбиљно предузеће које се пуних 60 година бави пружањем пијачних услуга и добро познаје несметано обављање промета на пијацама, те да поштује све релевантне прописе из области пијачне делатности;
 - да је пројекат реконструкције пијачног платоа пијаце на Палилули спроведен у сарадњи са Управом за привреду и одрживи развој града Ниша и ГО Палилула и да је током реконструкције замењен асфалт тротоара који је са пијачним платоом у истом нивоу, тако да не постоји никаква баријера између пијачног платоа и тротоара за кретање пешака;

- да су током реконструкције спроведени и други радови, којима је обезбеђено ограђивање пијаце, безбедност и сигурност корисника и посетиоца, олакшана допрема робе на платоу пијаце, приступ особама са инвалидитетом, смањење „уских грла“ на улазима у пијачним данима и сл;
 - да је питање омогућавања савладавања висинске разлике између коловоза и тротоара у надлежности Града Ниша, односно Управе за саобраћај града Ниша.
- 1.6. Град Ниш и ГО Палилула примили су захтеве за изјашњење о наводима притужбе 27. јула 2012. године, а како се нису изјаснили у остављеном року, повереници за заштиту равноправности били су доступни само наводи из притужбе и приложени докази, изјашњење ЈКП „Тржница“ Ниш, као и опште познате чињенице.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да су Град Ниш, ГО Палилула и ЈКП „Тржница“ Ниш спровели и инвестирали пројекат изградње зелене пијаце на Палилули у Нишу, који је окончан почетком маја 2012. године. Током пројекта пијаца је добила нову зграду, ограду, паркинг простор, а такође је спроведена и реконструкција тротоара који се надовезује на пијачни плато. Увидом у приложене фотографије повереница за заштиту равноправности утврдила је да ивичњаци тротоара који окружује пијачни плато нису прилагођени, те да особе са инвалидитетом, посебно оне које користе инвалидска колица, не могу безбедно савладати висинску разлику између коловоза и овог тротоара, услед чега им је онемогућен приступ тротоару улице која окружује пијацу, те самим тим и пијаци на Палилули.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе садржане у притужби и изјашњењу, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са

међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.¹⁸⁹

- 3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 29. маја 2009. године ратификовала *УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом*¹⁹⁰, чији је циљ да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства¹⁹¹. Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да предузима одговарајуће мере да особама са инвалидитетом обезбеди приступачност физичког окружења, равноправно са другима, како би могле самостално да живе и потпуно учествују у свим сферама живота. Те мере, између осталог, укључују идентификовање и уклањање баријера које ометају или отежавају приступ зградама, путевима, превозним средствима и другим објектима у затвореном и отвореном простору. Република Србија се, такође, обавезала да ће предузети одговарајуће мере да утврди, промовише и прати минималне стандарде и смернице за приступачност објеката и услуга које су отворене, односно које стоје на располагању јавности¹⁹².
- 3.4. Посебно су значајна, за права особа са инвалидитетом, *Стандардна правила УН о изједначавању могућности за особе са инвалидитетом* из 1993. године које је Република Србија прихватила 1995. године. Иако ова правила нису правно обавезујућа, постоји морална и политичка обавеза држава чланица УН да их спроводе. Сврха стандардних правила јесте да обезбеде да особе са инвалидитетом уживају иста права и обавезе као и остали чланови друштва, у чему посебан значај има и приступачност физичког окружења. Наиме, да би се постигла приступачност, потребно је да се пројектовање и изградња физичког окружења планирају од почетка самог процеса, уз консултације организација особа са инвалидитетом у иницијалној фази планирања, то јест, у фази планирања и изградње јавних објеката у локалним заједницама¹⁹³.

189 Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

190 *Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом*, „Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/09

191 Чл. 1. ст. 1. *Конвенције о правима особа са инвалидитетом*

192 Чл. 9. ст. 1 и 2. *Конвенције о правима особа са инвалидитетом*

193 Поглавље II, правило 5, с. а), тач. 3 и 4. *Стандардних правила УН о изједначавању могућности за особе са инвалидитетом*

- 3.5. Устав Републике Србије¹⁹⁴ прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, на било ком основу, а нарочито: на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или *физичког инвалидитета*¹⁹⁵.
- 3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 17. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да свако има право на једнак приступ објектима у јавној употреби, као и јавним површинама (паркови, тргови, улице, пешачки прелази и друге јавне саобраћајнице и сл.), у складу са законом. Овом праву кореспондира дужност надлежних органа јавне власти да предузму мере ради уклањања баријера које особама са инвалидитетом ометају или отежавају приступ објектима и површинама у јавној употреби. То је само један елемената ширег права на приступ, које подразумева да особе са инвалидитетом имају једнаке могућности да уживају људска права и слободе, као и све друге особе. Чланом 26. ставом 1. прописано је да дискриминација постоји ако се поступа супротно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом; у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота, док је ст. 2. одређено да се начин остваривања и заштита права особа са инвалидитетом уређује посебним законом.
- 3.7. *Закон о спречавању дискриминације* особа са инвалидитетом¹⁹⁶, поред тога што уређује општи режим забране дискриминације на основу инвалидитета, прописује и посебан случај дискриминације у вези са пружањем услуга и коришћењем објеката и површина. Наиме, чл. 13. ст. 1. изричито је забрањена дискриминација на основу инвалидитета у погледу приступа објектима у јавној употреби и јавним површинама, у које, према одредби из ст. 4. спадају и улице, пешачки прелази и друге јавне саобраћајнице. Поред тога, чл. 16. овог закона прописано је да су власник објекта у јавној употреби, као и јавно предузеће надлежно за одржавање јавних површина, дужни да обезбеде приступ објекту у јавној употреби, односно јавној површини свим особама са инвалидитетом, без обзира на врсту и степен њиховог инвалидитета. Надаље, чл. 33. прописана је законска обавеза *јединица локалне самоуправе* да предузму мере да би физичка средина, зграде, јавне површине и превоз били приступачни особама са инвалидитетом.
- 3.8. Стратегијом унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији¹⁹⁷ установљени су планови активности свих друштвених актера

194 „Сл. гласник РС“, бр. 98/06

195 Чл. 21. *Устава РС*

196 „Сл. гласник РС“, бр. 33/06

197 „Сл. гласник РС“, бр. 1/07

у Републици Србији. Циљеви *Стратегије* установљени су за период од 2007 до 2015. године. Посебан циљ 13 налаже да се обезбеди да сви нови јавни објекти и објекти отворени за јавност, *саобраћајна инфраструктура* и објекти који се користе за јавни превоз путника у свим гранама саобраћаја, буду приступачни за особе са инвалидитетом. Једна од мера за остварење овог циља је доследно примењивање прописа који предвиђају обавезну примену стандарда приступачности, вршење надзора над применом тих прописа и изрицање санкција прекршиоцима. Посебним циљем 14. ове Стратегије наложена је, између осталог, постепена и континуирана адаптација постојећих јавних објеката и саобраћајне инфраструктуре, како би постали приступачни за особе са инвалидитетом.

- 3.9. Пропис који ближе утврђује техничке стандарде приступачности за неметано кретање особа са инвалидитетом јесте *Правилник о техничким стандардима приступачности*¹⁹⁸. Овим правилником се врло јасно и детаљно прописују услови за планирање простора и пројектовање објеката за особе са инвалидитетом у простору и елементи приступачности јавног саобраћаја. Тако су чл. 7. овог правилника прописани стандарди за рампе за пешаке и инвалидска колица за савладавање висинских разлика до 76 цм, док су чл. 32, 33. и 35. прописани стандарди приступачности за тротоаре, пешачке стазе и пешачке прелазе. Наведени стандарди се односе на ширину, нагибе и квалитет површине рампи, пролаза и закошених ивичњака.
- 3.10. Статутом града Ниша¹⁹⁹ прописано је да Град Ниш, између осталог, обавља послове који се односе на доношење урбанистичких планова, по претходно прибављеном мишљењу градске општине. Град уређује и обезбеђује обављање и развој комуналне делатности (нпр. уређивање, одржавање и коришћење пијаца, паркова, зелених, рекреационих и других јавних површина); уређује и обезбеђује обављање послова који се односе на изградњу, рехабилитацију и реконструкцију, одржавање, заштиту, коришћење, развој и управљање локалним путевима, као и улицама у насељу. Град доноси стратегије и усваја посебне мере у циљу отклањања неједнакости и стварања једнаких и могућности остваривања људских и мањинских права, те помаже развој различитих облика самопомоћи и солидарности са лицима са инвалидитетом, као и са лицима која су суштински у неједнаком положају са осталим грађанима и подстиче активности и пружа помоћ организацијама инвалида и другим социјално-хуманитарним организацијама на својој територији. Чл. 22. Статута града Ниша прописано је да одређене послове града обављају градске општине. Анализом Статута општине Палилула²⁰⁰ утврђено је да ова општина не обавља послове који се односе на изградњу, реконструкцију и коришћење путева и улица, као ни послове уређења и коришћења пијаца и других јавних површина, већ само предлаже мере за уређење и одржавање

198 „Сл. гласник РС“, бр. 19/12

199 „Сл. лист града Ниша“, бр. 88/08

200 „Сл. лист града Ниша“, бр. 17/09

одређених јавних објеката и површина, као што су стамбени и пословни објекти, зелене површине, игралишта, објекти јавне расвете и саобраћајни знаци²⁰¹.

Град Ниш је, осим тога, оснивач ЈП Дирекција за изградњу града Ниша, у чијој надлежности су послови који се, између осталог, односе на уређење и одржавање улица и саобраћајница, и у оквиру ове делатности Дирекција може да руши и разбија објекте, гради саобраћајнице (путеве, улице и друге саобраћајнице, бицикличке и пешачке стазе).²⁰²

Обезбеђивање приступачности јавних површина и објеката особама са инвалидитетом

- 3.11. Повереница за заштиту равноправности констатује да приступачност представља један од основних предуслова за једнако учешће особа са инвалидитетом у свим областима друштвеног живота. Ако се не спроведу радови на обарању ивичњака тротоара који окружује пијацу на Палилули у Нишу, особе са инвалидитетом су, у потпуности онемогућене да уђу на пијацу, продају или купују производе, односно да се у свему понашају као и особе без инвалидитета. Тиме се особе са инвалидитетом доводе у ситуацију немоћи, без права на самосталан живот и слободу кретања и приступа изабраним објектима и јавним површинама.
- 3.12. Иако је притужба поднета против Града Ниша, ГО Палилула и ЈКП „Тржница“ Ниш, повереница за заштиту равноправности упутила је препоруку Граду Нишу, као јединици локалне самоуправе, имајући у виду чл. 33. Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом којим је прописано да су јединице локалне самоуправе дужне да предузме мере да би објекти и јавне површине биле приступачне особама са инвалидитетом. Осим ове законске одредбе, повереница је имала у виду Статут града Ниша и Статут општине Палилула, односно чињеницу да Град Ниш није пренео овлашћења за обављање послова изградње, реконструкције и одржавања путева и улица, као ни послове одржавања и коришћења пијаце на Општину Палилула, већ је задржао искључиво право и обавезу да обавља ове задатке.
- 3.13. Повереница за заштиту равноправности посебно је ценила изјашњење ЈКП „Тржница“ Ниш, у делу који се односи на резултате пројекта изградње пијаце на Палилули и сматра да овај пројекат представља позитиван пример осавремењивања постојећих објеката и унапређивања пијачне делатности. Међутим, поред ових несумњиво значајних резултата, повереница сматра да је недопустиво да приступ пијаци буде онемогућен једној групи грађана и грађанки, који не могу да савладају баријеру ивичњака тротоара који окружује пијацу. Стога, повереница за заштиту равноправности сматра да није довољно спровести само реконструкцију асфалта и

201 Чл. 14. ст. 1. тач. 19. Статута општине Палилула

202 Одлука о оснивању јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша („Сл. лист града Ниша“, бр. 29/10)

обезбедити приступачност пијачног платоа у односу на тротоар, када је, са друге стране, неприлагођавањем ивичњака тротоара, онемогућен приступ особама са инвалидитетом том тротоару и самом улазу на пијачни плато.

- 3.14. Имајући у виду наведене чињенице, може се закључити да је пропуштање Града Ниша да изврши своју законску обавезу у вези са обезбеђењем приступачности јавним површинама, довело до дискриминације свих особа са инвалидитетом, посебно особа које користе колиџа. То је изричито забрањено чл. 13. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*, као један од посебних случајева дискриминације. Последице овог пропуштања огледају се у ограничавању могућности особа са инвалидитетом, посебно оних која користе колиџа да под једнаким условима уживају грађанска, политичка, социјална, економска, културна и друга људска права и слободе.

4. МИШЉЕЊЕ

Пошто није спровео одговарајуће радове на обарању и прилагођавању ивичњака за безбедно савладавање висинске разлике између коловоза и тротоара који окружује плато зелене пијаце на Палилули, Град Ниш је поступио супротно одредбама чл. 17. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације* и чл. 13. ст. 1. и 4. и чл. 33. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*, чиме је извршио дискриминацију особа са инвалидитетом, посебно оних које користе инвалидска колиџа, на основу њиховог личног својства – инвалидитета.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује граду Нишу да предузме све неопходне мере да се спроведу радови обарања и прилагођавања ивичњака за безбедно савладавање висинске разлике између коловоза и тротоара који окружује плато зелене пијаце на Палилули, како би се особама са инвалидитетом која за кретање користе колиџа омогућио несметан приступ улици која окружује пијацу и самом објекту пијаце.

Потребно је да Град Ниш обавести повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама којма би се спровеле ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Уколико Град Ниш не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а уколико се ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средства јавног информисања и на други, погодан начин.

4.12. Притужба С. п. и к. с. против лекарске комисије д. з. д. б. в. због дискриминације на основу инвалидитета у области пружања услуга (дел. бр. 1800 од 14. 11. 2012. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 69/2012

Донето у поступку по притужбама С. п. и к. с. из Б, које су изјављене у име и уз сагласност Г. П. и Н. К. против лекарске комисије Д. з. „Д. Б. В.“ у З, лекарске комисије З. з. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С. и Другостепене комисије за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова у Београду, због негативног мишљења о здравственој способности за управљање моторним возилом.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. С. п. и к. с. поднео је притужбе Поверенику за заштиту равноправности у име и уз сагласност Г. П. и Н. К, а против лекарске комисије Д. з. „Д. Б. В.“ у З, лекарске комисије З. з. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С. и Другостепене комисије за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова у Београду.
- 1.2. Г. П. је особа са инвалидитетом и од 2006 вози адаптирани аутомобил са ручним командама. Када је требало да продужи возачку дозволу, лекарска комисија Д. з. „Д. Б. В.“ у З. није му издала уверење да је телесно и душевно способан да управља моторним возилом, иако му је такво уверење издала 2006. године. Потом се обратио лекарској комисији Д. з. П, која је утврдила да је возач телесно и душевно способан за управљање адаптираним моторним возилом. Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова донела је коначан налаз и мишљење да је трајно неспособан да управља моторним возилом.
- 1.3. Н. К. је особа са инвалидитетом и 2011. године је покренуо поступак за добијање возачке дозволе. Лекарска комисија З. з. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С. дала је мишљење да Н. К. није способан за управљање моторним возилом. Након тога се обратио лекарској комисији Д. з. П, која је утврдила да је Н. К. телесно и душевно способан за управљање адаптираним моторним возилом Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова донела је коначан налаз и мишљење да је возач трајно неспособан да управља моторним возилом.

1.4. У притужби Г. П. наведено је следеће:

- да је Г. П. особа са инвалидитетом од 1997. године и да, иако има дијагнозу квадрипарезе, захваљујући дугогодишњој рехабилитацији може самостално да живи и функционише;
- да је три године члан селекције Србије у стоном тенису;
- да су му свакодневни тренинзи само једна од бројних животних активности, а да му возња аутомобила представља једну од најзначајнијих активности;
- да му је возња аутомобила, која му је била рутина, сада онемогућена због одлука лекарских комисија;
- да му је половином 2011. године истицала возачка дозвола, коју је већ једном без проблема продужавао (на пет година), и да није очекивао да ће добити негативно мишљење лекарске комисије у 3, а касније и другостепене комисије у Београду;
- да има сазнања да је у последњих 12 месеци више особа са дијагнозом квадрипарезе продужавало возачке дозволе без проблема, али да је он вероватно наишао на докторе који нису упознати са могућностима особа које имају ову дијагнозу;
- да је једини и основни аргумент лекарске комисије у Београду приликом доношења мишљења чињеница да он не може да помера прсте шаке;
- да су његови проблеми производ несређених прописа и незнања.

1.5. У притужби Н. К. наведено је следеће:

- да је Н. К. особа са инвалидитетом – са дијагнозом квадрипарезе;
- да је након дугогодишње рехабилитације и вежби успео да се рехабилитује до тог нивоа да може потпуно самостално да функционише и да је потенцијални члан селекције Србије у стоном тенису;
- да је у свом даљем напретку, рехабилитацији и социјализацији заустављен због мишљења лекарских комисија, тачније појединих доктора, који се у својој професионалној пракси уопште нису сусретали са таквим обликом инвалидитета, а још мање имају искуства са особама са квадрипарезом, њиховим могућностима и начинима на које оне функционишу;
- да сама његова појава и немогућност померања прстију шаке изазива подозрење и убеђеност да такве особе не могу да возе, уопште се не осврћући на могућност употребе адаптивних средстава којима у свету, али и код нас, особе са том врстом инвалидитета, без проблема возе аутомобиле;

- да је нормално да се на путевима у западној Европи и Америци као учесници у саобраћају налазе и особе са много тежим инвалидитетом, који аутомобил возе уз помоћ џојстика;
- да ни Србија раније није много заостајала за тим земљама јер Н. К. има сазнања да постоје особе које имају квадриплегију, које су положиле возачки испит у Новом Саду још пре тридесет година и које и данас возе аутомобиле;
- да га је после половине завршених часова вожње у ауто школи, односно осам дана пре полагања возачког испита, зауставила другостепена комисија у Београду;
- да се у циљу добијања лекарског уверења о здравственој способности за управљањем моторним возилом прво обратио Медицини рада у З. и да му је директор те установе рекао да неће дозволити да се Н. К. изда лекарско уверење са којим би могао да добије возачку дозволу и да Н. К. упутио на З. з. з. р. „Ж. С.“ у Н. С.;
- да је потом обавио преглед у З. з. з. р. „Ж. С.“ у Н. С. и да је добио лекарско уверење да није здравствено способан да управља моторним возилом. Докторка психијатрије М. Ј. рекла му је да му прсти не раде и да то значи да не може да вози. У образложењу мишљења навела је да би вожња аутомобила негативно утицала на његову психичку стабилност;
- да је у циљу добијања возачке дозволе обавио преглед код лекарске комисије Дома здравља П, и да је добио лекарско уверење о здравственој способности за управљање моторним возилом, односно да је лекарска комисија тог Дома здравља утврдила да је телесно и душевно способан за управљање адаптираним моторним возилом;
- да се након тога уписао у аутошколу и прошао половину часова без икаквих проблема у практичној вожњи;
- да је због опречности два мишљења био позван на Другостепену комисију за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова, која га је прогласила трајно неспособним за управљање моторним возилом, а да му је речено да не може да вози аутомобил јер не може да помера прсте на шакама;
- да од тада покушава да докаже лекарима у лекарским комисијама да људи са његовом дијагнозом и физичким стањем могу да учествују у саобраћају као возачи аутомобила, од Сједињених Америчких Држава до Канаде, целе Европе па и саме Србије;
- да то све није само његов проблем, већ проблем свих оних који ће у будућности ићи на лекарске комисије, а тада ће зависити од чланова комисије на које ће наилазити;

- да је сазнао да је В. П. његов пријатељ са истом дијагнозом, у поступку продужења возачке дозволе једва добио позитивно мишљење лекарске комисије, да вози већ 17 година и да је неколико пута је продужавао возачку дозволу;
- да има сазнања да су у другим градовима у Србији особе са истом дијагнозом немају проблем са лекарским комисијама;
- да су у разговору са њим доктори лекарских комисија у Новом Саду и Београду показали недвосмислену незаинтересованост и непознавање проблематике особа са инвалидитетом.

1.6. Уз притужбу и допуну притужбе Г. П. достављени су следећи докази:

1) фотокопија лекарског уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом Д. з. „Д. Б. В.“ у З. од 26. јуна 2006. године, којим је Г. П. проглашен способним за управљање адаптираним моторним возилом са обавезом поновне контроле за пет година, 2) фотокопија возачке дозволе Г. П. издате 28. јуна 2006. године са роком важења до 26. јуна 2011. године, са назнаком – „Контрола за 5 година - Употреба адаптираног возила“, 3) фотокопија лекарског уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом Д. з. „Д. Б. В.“ у З. од 5. јула 2011. године, којом је Г. П. проглашен неспособним за управљање адаптираним моторним возилом, 4) фотокопија лекарског уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом Д. з. П. којом је Г. П. проглашен способним за управљање адаптираним моторним возилом од 11. јула 2011. године, 5) фотокопија лекарског уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова, Другостепене комисије за утврђивање здравствене способности возача у Београду издатог 1. фебруара 2012. године, којом је Г. П. проглашен трајно неспособним за управљање адаптираним моторним возилом.

1.7. Уз притужбу и допуну притужбе Н. К. достављени су следећи докази:

1) фотокопија лекарског уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом З. з. з. р. „Ж. С.“ у Н. С. од 10. јануара 2011. године, којим је Н. К. проглашен неспособним за управљање адаптираним моторним возилом, 2) фотокопија лекарског уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом Дома здравља П. којим је Н. К. проглашен способним за управљање адаптираним моторним возилом од 13. јануара 2011. године, 5) фотокопија коначног налаза и мишљења Другостепене комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова у Београду од 6. априла 2011. године, којим је Н. К. проглашен трајно неспособним за управљање моторним возилом.

- 1.8. Повереница за заштиту равноправности спровела је јединствен поступак, сагласно чл. 117. Закона о општем управном поступку²⁰³, у вези са чл. 40. ст. 4. Закона о забрани дискриминације.
- 1.9. У циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације у току поступка затражена су изјашњења: лекарске комисије Д. з. „Д. Б. В.“ у З, лекарске комисије З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С, Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова, Другостепене комисије за утврђивање здравствене способности возача у Београду и лекарске комисије Дома здравља П.
- 1.10. У изјашњењу лекарске комисије Д. з. „Д. Б. В.“ у З. наведено је следеће:
- да је утврђено да према Г. П. није неравноправно поступано;
 - да је Г. П. 1. фебруара 2012. године проглашен неспособним за управљање моторним возилом у складу са *Правилником о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи моторних возила*;
 - да је, пошто је био незадовољан налазом лекарске комисије Дома здравља З, обавио преглед код лекарске комисије Дома здравља П, где је добио уверење са оценом да је способан за управљањем моторним возилом;
 - да је, пошто је добио два опречна мишљења, Г. П. био обавезан да се обрати Другостепеној лекарској комисији за утврђивање здравствене способности возача, која је на седници 1. фебруара 2012. године донела коначан налаз и мишљење да је трајно неспособан за возача свих категорија по чл. 4. ст. 1. и 17. Правилника о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи моторних возила;
- У прилогу је достављена фотокопија коначног налаза и мишљења Другостепене лекарске комисије за утврђивање здравствене способности возача.
- 1.11. У изјашњењу З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С. наведено је следеће:
- да је преглед Н. К. обављен по принципима медицинске праксе и у складу са *Правилником о ближим здравственим условима које морају испуњавати возачи моторних возила*;
 - да је због здравственог стања Н. К. и резултата тестова које није могао да уради, процењено да није способан да буде возач и да не постоји могућност да користи адаптирано возило;
 - да је упознат са могућношћу подношења жалбе Другостепеној комисији за возаче у Београду;
 - да би Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства

²⁰³ Закон о општем управном поступку („Сл. лист СРЈ“, бр. 33/97 и 31/01 и „Сл. гласник РС“, бр. 30/10)

унутрашњих послова у Београду оценила Н. К. као неспособног за управљање моторним возилом, и без негативног мишљења З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С.;

- да се надају да ће Н. К. наћи начина да позитивно реализује своја настојања.

1.12. У изјашњењу Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова, Другостепене комисије за утврђивање здравствене способности возача у Београду, за Г. П, наведено је следеће:

- да је Г. П, пре оцене Другостепене лекарске комисије за утврђивање здравствене способности возача, правилно оценила лекарска комисија Д. з. „Д. Б. В.“ као неспособног за управљање моторним возилом;
- да је Другостепена лекарска комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова образована решењем Министарства здравља и да ради у складу са *Правилником о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи моторних возила*;
- да су Г. П. прегледала четири лекара специјалисте из различитих институција и да је на основу промена здравственог стања, које се наводе у *Правилнику о здравственим условима које морају да испуњавају возачи моторних возила*, донет закључак да је Г. П. трајно неспособан за управљање моторним возилом;
- да принцип оцењивања здравствене способности за управљање моторним возилом у саобраћају јесте да возач мора бити способан за безбедно управљање моторним возилом, без ризика по сопствено здравље, без ризика по здравље других учесника у саобраћају и без ризика по материјална добра;
- да је констатовано на основу медицинске документације и на основу прегледа да је здравствено стање Г. П. такво да не може безбедно да управља ни адаптираним моторним возилом;
- да не постоји било какав основ за притужбу Г. П. на коначан налаз и оцену Другостепене комисије за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова.

1.13. У изјашњењу Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова, Другостепене комисије за утврђивање здравствене способности возача у Београду за Н. К, наведено је следеће:

- да је Н. К, пре оцене другостепене комисије, правилно оценио З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С. као неспособног за управљањем моторним возилом;
- да су Н. К. прегледала четири лекара специјалиста из различитих институција и психолог и да је, на основу нађених промена здравственог

стања које се наводе у *Правилнику о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи моторних возила*, донет закључак да је трајно неспособан за управљање моторним возилом;

- да принцип оцењивања здравствене способности за управљање моторним возилом у саобраћају јесте такав да возач мора бити способан за безбедно управљање моторним возилом, без ризика по сопствено здравље, без ризика по здравље других учесника у саобраћају и без ризика по материјална добра и да је у том смислу неопходно посматрати појединачно сваког возача, његово соматско и психичко здравље и његове способности као целину;
- да је констатовано, на основу медицинске документације и прегледа, да здравствено стање не омогућава Н. К. да безбедно управља адаптираним моторним возилом;
- да не постоји било какав основ за притужбу Н. К. на коначан налаз и оцену Другостепене комисије за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова.

1.14. У изјашњењу Дома Здравља П. за Г. П, наведено је следеће:

- да је Г. П. 26. јуна 2006. године од лекарске комисије Д. з. „Д. Б. В.“ добио лекарско уверење да је способан да управља моторним возилом адаптираним на ручне команде, са контролним прегледом на пет година;
- да је Г. П, на лекарски преглед за утврђивање здравствене способности за управљање моторним возилом, донео на увид стару возачку дозволу, затим извештај неуролога др И. Д. из Д. з. „Д. Б. В.“ у З. од 28. августа 2006. године (број лекарског дневника 2569), Dg: *Paraplegio spastica inf. Status post fractura vert.C5-C6*; извештај физијатара др В. Б. и др А. А. из Специјалне болнице „Р“ у М. од 23. августа 2006. године (број лекарског дневника 6288) Dg: *Paraplegio spastica inf. Status post fractura vert.C5-C6* и лекарско уверење о здравственој способности за управљањем моторним возилом, Д. з. „Д. Б. В.“ у З. од 26. јуна 2006. године;
- да није навео да је лекарска комисија Д. з. „Д. Б. В.“ утврдила да није способан да управља моторним возилом, иако је у захтеву за издавање уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом потписао изјаву да ће на питања здравственог радника дати тачне податке о досадашњем здравственом стању и навикама;
- да је након прегледа неуропсихијатра др А. М, офталмолошкиње др Е. Ф. и психолошкиње Ј. И, донета одлука да је Г. П. телесно и душевно способан да управља моторним возилом;
- да је Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства

унутрашњих послова донела коначну одлуку да је Г. П. трајно неспособан за управљање адаптираним моторним возилом, а да је одлуку вероватно донела увидом у додатну медицинску документацију која њима није била на располагању.

1.15. У изјашњењу Дома Здравља П. за Н. К. наведено је следеће:

- да је Н. К. 13. јануара 2011. године, дошао на преглед у Дом здравља П. ради добијања лекарског уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом;
- да није навео да је лекарска комисија З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С. утврдила да није способан да управља моторним возилом, иако је у захтеву за издавање уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом потписао изјаву да ће на питања здравственог радника дати тачне податке о досадашњем здравственом стању и навикама;
- да је након прегледа од стране неуропсихијатра др А. М, офталмолошкиње др Е. Ф, психолошкиње Ј. И, донета одлука да је Н. К. телесно и душевно способан да управља моторним возилом уз контролу на три године. Постављене су му следеће дијагнозе: *Paraparesis ext.inf.* (дијагноза неуропсихијатра) и *Amblyopia OS* (дијагноза офталмолога);
- да је Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова донела коначну одлуку да је Н. К. трајно неспособан за управљање адаптираним моторним возилом, а да је одлуку вероватно донела увидом у додатну медицинску документацију која њима није била на располагању.

1.16. У циљу што потпунијег утврђивања чињеничног стања, од лекарске комисије Д. з. „Д. Б. В.“ у З., З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С. и Другостепене комисије за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова, затражена је допуна изјашњења са захтевом да се достави податак о укупном броју предмета особа са инвалидитетом које су се обратиле због добијања лекарског уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом, као и о броју особа са инвалидитетом које су проглашене способним, односно неспособним за управљање моторним возилом у последње две године.

1.17. У допуни изјашњења лекарске комисије Д. з. „Д. Б. В.“ наведено је следеће:

- да је током 2010, 2011. и у првој половини 2012. године у Служби за здравствену заштиту радника Д. з. „Д. Б. В.“ у З, укупно прегледано 17 особа са инвалидитетом ради добијања лекарског уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом;
- да су након лекарских прегледа, прегледане особе са инвалидитетом оцењене у 2010. години – 1 особа неспособна и 8 особа способних да

управљају адаптираним моторним возилом; у 2011. години – 5 особа способних да управљају адаптираним моторним возилом, а у првој половини 2012. године – 1 особа неспособна, а 2 особе способне да управљају адаптираним моторним возилом;

- да су овим извештајем обухваћене само оне особе са инвалидитетом којима је за управљање моторним возилом неопходна адаптација возила, односно да друга ограничења као што су ношење наочара, слушних амплификатора, ношење протезе и друго, нису узимана у обзир.

1.18. У допуни изјашњења лекарске комисије З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С. наведено је следеће:

- да се у З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранку у Н. С. од укупног броја лица која су се обраћала да би добила лекарско уверење о здравственој способности за управљање моторним возилом, не води посебна евиденција особа са инвалидитетом, јер постојање инвалидитета није само по себи основ за утврђивање неспособности за управљање моторним возилом, нити за другачији третман лица приликом оцене здравствене способности;
- да је у З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранку у Н. С. прегледано у 2010. години 12 762 лица од којих је утврђена неспособност код 55 лица, у 2011. години је прегледано 12 169 лица од којих је утврђена неспособност код 39 лица и у првој половини 2012. (јануар – јун) прегледано је укупно 5 713 лица од којих је утврђена неспособност код 13 лица;

1.19. Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача, Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова није доставила допуну изјашњења.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

Г. П.

2.1. Увидом у доказе приложене уз притужбу повереница за заштиту равноправности утврдила је да је Д. З. „Д. Б. В.“ у З. издао 26. јуна 2006. Г. П. лекарско уверење о здравственој способности за управљање моторним возилом којим је проглашен способним за управљање адаптираним моторним возилом, да му је потом издата возачка дозвола са периодом важења до 26. јуна 2011. године, са знаком: ограничење – контрола за 5 година, употреба адаптираног возила;

2.2. Утврђено је да је Г. П. 5. јула 2011. године, лекарска комисија Д. З. „Д. Б. В.“ из З. издала лекарско уверење о здравственој способности за управљање моторним возилом, којим је проглашен неспособним за управљање моторним возилом;

- 2.3. Увидом у приложене доказе, утврђено је и да је Г. П. лекарска комисија Д. з. П. 11. јула 2011. године, издала лекарско уверење о здравственој способности за управљање моторним возилом којим је Г. П. проглашен способним за управљање адаптираним моторним возилом;
- 2.4. Утврђено је да је Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача, Министарства унутрашњих послова 1. фебруара 2012. године, донела коначан налаз и мишљење којим је Г. П. проглашен трајно неспособним за возача свих категорија.

Н. К.

- 2.5. Увидом у доказе приложене уз притужбу повереница за заштиту равноправности је утврдила да је Н. К. 10. јануара 2011. године, лекарска комисија З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранка у Н. С. издала лекарско уверење о здравственој способности за управљање моторним возилом којим је проглашен неспособним за управљање моторним возилом;
- 2.6. Утврђено је да је Н. К. лекарска комисија Д. з. П. 13. јануара 2011. године издала лекарско уверење о здравственој способности за управљање моторним возилом којом је проглашен способним за управљање адаптираним моторним возилом;
- 2.7. Утврђено је да је Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача, Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова 6. априла 2011. године, донела коначан налаз и мишљење којом је Н. К. проглашен трајно неспособним за возача свих категорија.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, анализирала је наводе садржане у притужби, допуни притужбе и изјашњењима, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника за

заштиту равноправности јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, да даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.²⁰⁴

- 3.3. Република Србија је 29. маја 2009. године, ратификовала УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом²⁰⁵, чији је циљ да унапреди, заштити и осигура пуно и једнако живање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства²⁰⁶. Ратификацијом ове конвенције, Република Србија се обавезала да *„усвоји одговарајуће законодавне, административне и друге мере за остваривање права признатих Конвенцијом; предузме све одговарајуће мере у циљу мењања или укидања постојећих закона, прописа, обичаја и праксе који представљају дискриминацију према особама са инвалидитетом; да се уздржава од свих поступака или пракси који нису у складу са Конвенцијом и да обезбеди да државни органи и институције делују у складу са Конвенцијом*²⁰⁷“.
- 3.4. Повереница за заштиту равноправности надаље констатује да Устав Републике Србије²⁰⁸ у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.
- 3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива: на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и

204 Чл. 33. *Закона о забрани дискриминације*

205 *Закон о потврђивању Конвенције о правима особа са инвалидитетом*, „Службени гласник РС – Међународни уговори“, бр. 42/2009

206 Члан 1. став 1. *Конвенције о правима особа са инвалидитетом*

207 Члан 4. *Конвенције о правима особа са инвалидитетом*

208 *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС“, бр. 98/06)

другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 8. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да повреда начела једнакости постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује. Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 26. ст. 1. забрањено поступање противно начелу једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

- 3.6. Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом²⁰⁹ чл. 11. ст. 2. т. 3. забрањено је ускраћивање права у оквиру дискреционог овлашћења, ако је до ускраћивања дошло због инвалидитета подносиоца захтева.
- 3.7. *Законом безбедности саобраћаја на путевима*²¹⁰ чл. 185. ст. 6. прописано је да се у налазу и мишљењу датом у уверењу о здравственој способности за возача може одредити да је неопходно да возач користи одређена помагала приликом управљања возилом.
- 3.8. *Правилником о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи одређених категорија моторних возила*²¹¹ чл. 4. ст. 1. т. 1. алинеја 11. прописано је да се возачи којима управљање моторним возилом није основно занимање не сматрају способним за управљање моторним возилом ако имају: неуролошка стања, обољења, повреде и аномалије мишића и живаца које утичу на безбедно управљање моторним возилом, а за које се не може на одговарајући начин адаптирати возило. Такође, чл. 7. је прописано да се возач оцењује као неспособан за управљање моторним возилом ако утврђена болест, повреда или тешка телесна оштећења потпуно искључују безбедно управљање моторним возилом или могу проузроковати изненадну неспособност и ако евентуалне функционалне поремећаје није могуће компензовати.
- 3.9. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да се на основу чл. 188. *Закона о безбедности саобраћаја на путевима*, здравствена способност возача моторних возила утврђује лекарским прегледом на основу којег се издаје уверење о способности возача за управљање моторним возилом. Одредбама чл. 194. истог закона прописано је да уколико постоји два или више лекарских налаза са опречним мишљењем

209 *Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом* („Сл. гласник РС“, бр. 33/06)

210 *Закон безбедности саобраћаја на путевима* („Сл. гласник РС“, бр. 41/09, 53/10 и 101/11)

211 *Правилник о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи одређених категорија моторних возила* („Сл. гласник РС“, бр. 83/11)

о здравственој способности возача, сматраће се да је возач здравствено неспособан све до коначног налаза и мишљења другостепене лекарске комисије коју образује Министарство здравља. Одредбом члана 185. става 6. прописано је да се у налазу и мишљењу датом у уверењу о здравственој способности за возача може одредити да је неопходно да возач користи одређена помагала приликом управљања возилом.

Анализа доказа достављених уз притужбу и навода из изјашњења

- 3.10. Повереница за заштиту равноправности констатује да се предмет спроведеног поступка по притужби не огледа у преиспитивању оцена о способности за управљање моторним возилом, које су дале надлежне комисије јер то није у њеној надлежности. Сагласно томе, у поступку су сагледаване само оне чињенице које су релевантне за испитивање повреде прописа о забрани дискриминације.
- 3.11. Повереница за заштиту равноправности указује да су институције и установе Републике Србије дужне да поступају на начин који би, у највећој могућој мери олакшао уживање свих права особа са инвалидитетом, уз уважавање њихових потреба, жеља и мишљења, сагласно општем принципу пуне социјалне укључености особа са инвалидитетом.
- 3.12. Да би правилно утврдила чињенично стање, повереница је анализирала чл. 4. *Правилника о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи одређених категорија моторних возила*. Према ставу 1. овог члана возачи моторних возила, којима управљање моторним возилом није основно занимање, сматрају се способним за управљање моторним возилом, ако не болују од болести, повреда или телесних оштећења, међу којима је обољење и повреда кичмене мождине са трајним последицама које онемогућавају безбедно управљање моторним возилом, а за које се не може на одговарајући начин адаптирати возило. Према томе, способност особе са обољењем и повредом кичмене мождине са трајним последицама да безбедно управља адаптираним моторним возилом, утврђује лекарска комисија лекарским прегледом и увидом у документацију за сваку особу посебно. То значи да не постоји дијагноза или болест узрокована оштећењем кичмене мождине на основу које се може без прегледа утврдити способност, односно неспособност за безбедно управљање адаптираним моторним возилом.
- 3.13. Такође, повереница за заштиту равноправности констатује да је циљ лекарског прегледа којим се испитује способност особе са инвалидитетом да управља моторним возилом, утврђивање чињенице да ли је конкретна особа способна да у свом адаптираном возилу, безбедно учествује у саобраћају. Из овога јасно произлази да лекарске комисије, приликом оцењивања способности особа са инвалидитетом за управљање моторним возилом, морају да узму у обзир и карактеристике самог адаптираног возила, односно да утврде да ли адаптирано возило омогућава особи

са инвалидитетом, имајући у виду специфичности конкретне особе, да потпуно безбедно, као и све друге особе, учествује у саобраћају.

- 3.14. Анализом навода из обе притужбе, поднетих доказа и изјашњења, може се закључити да су лекарске комисије Д. З. „Д. Б. В.“ у З. и Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова у Београду приликом прегледа којим су утврдиле да Г. П. није способан да управља ни адаптираним моторним возилом, имале пред собом исте чињенице као и лекарска комисија Д. з. П, која је утврдила да је Г. П. способан да управља адаптираним моторним возилом.
- 3.15. Такође, може се закључити да су лекарске комисије З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранак у Н. С. и Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова у Београду, приликом прегледа којим су утврдиле да Н. К. није способан да управља ни адаптираним моторним возилом, имала пред собом исте чињенице као и лекарска комисија Д. з. П. која је утврдила да Н. К. јесте способан да управља адаптираним моторним возилом.
- 3.16. Приликом заузимања става у овом предмету, било је потребно размотрити и да ли постоји објективно и разумно оправдање да лекарске комисије Д. З. „Д. Б. В.“ из З. и Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова прогласе Г. П. неспособним за управљање адаптираним моторним возилом, односно да лекарске комисије З. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранак у Н. С. и Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова прогласе Н. К. неспособним за управљање адаптираним моторним возилом, имајући у виду да је обе особе, на основу истих чињеница, лекарска комисија Д. з. П. прогласила способним да управљају адаптираним моторним возилом.
- 3.17. Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је различита пракса лекарских комисија које у истим случајевима, утврђују способност за управљање моторним возилом, дискриминаторна, односно да не постоји објективно и разумно оправдање за постојање различите праксе. Наиме, да су се подносиоци притужби прво обратили лекарској комисији Д. з. П, обојица би данас имали возачке дозволе и равноправно са другим возачима учествовали у саобраћају. С друге стране, евидентно је да нико од чланова комисија није непосредно проверио да ли Н. К. и Г. П. могу да управљају адаптираним возилом, па се с тог аспекта, може довести у питање налаз и мишљења комисија које су подносиоце притужби оцениле као неспособне за управљање адаптираним возилом.
- 3.18. Потребно је указати да је возачка дозвола, односно могућност управљања возилом један од веома важних предуслова самосталности и пуне партиципације особа са инвалидитетом. Повереница за заштиту равноправ-

ности је става да овако важно питање никако не сме да зависи од места пребивалишта особе са инвалидитетом, односно да одлука да ли ће особа имати возачку дозволу или не зависи од пуке случајности – којој лекарској комисији ће се обратити.

- 3.19. Повереница за заштиту равноправности је мишљења да је оправдан опрез лекарских комисија, односно бојазан да ли ће конкретна особа са инвалидитетом безбедно управљати адаптираним моторним возилом, посебно имајући у виду чињеницу да је број особа са инвалидитетом које возе адаптирана возила још увек мали, али сматра да чланови комисије који одлучују о способности возача за управљање моторним возилом морају да прате развој модерне индустрије и асистивних технологија, а свакако и да се сами, на лицу места, увере о способности особе са инвалидитетом да управља моторним возилом.
- 3.20. Сходно томе, може се закључити да лекарске комисије које су задужене за процењивање способности за управљање моторним возилом имају различиту праксу, која не обезбеђује правну сигурност грађана и која посебно негативно погађа особе са инвалидитетом и доводи их у неравноправан положај у зависности од места пребивалишта, односно од комисије која је надлежна за обављање прегледа, а што је околност на који ове особе не могу да утичу.

4. МИШЉЕЊЕ

Различито поступање лекарске комисије Д. З. „Д. Б. В.“ у З, лекарске комисије З. з. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранак у Н. С, Другостепене комисије за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова у Београду и лекарске комисије Д. з. у П, није у складу са одредбама *Закона о забрани дискриминације*.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује лекарској комисији Д. З. „Д. Б. В.“ у З, лекарској комисији З. з. з. з. р. „Ж. С.“ Б. – огранак у Н. С. и Другостепеној комисији за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова у Београду да предузму све неопходне мере из своје надлежности како би се уједначила пракса лекарских комисија приликом оцењивања способности особа са инвалидитетом за управљање моторним возилом.

Повереница за заштиту равноправности препоручује лекарској комисији Д. З. „Д. Б. В.“ у З, лекарској комисији З. з. з. з. р. а „Ж. С.“ Б. – огранак у Н. С. и

Другостепеној комисији за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова у Београду да предузму мере како би обезбедили да чланови комисије који одлучују о способности возача за управљање моторним возилом, прате развој модерне индустрије и асистивних технологија и да се приликом оцењивања способности особа са инвалидитетом да управљају моторним возилом сами, на лицу места, увере о способности особе са инвалидитетом да управља адаптираним возилом, како би се предупредио сваки облик дискриминације.

Потребно је да лекарска комисија Д. З. „Д. Б. В.“ у З, лекарској комисији З. з. з. р. а „Ж. С.“ Б. – огранак у Н. С. и Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова у Београду обавесте повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40 *Закона о забрани дискриминације*, уколико лекарска комисија Д. З. „Д. Б. В.“ у З, лекарској комисији З. з. з. р. а „Ж. С.“ Б. – огранак у Н. С. и Другостепена комисија за утврђивање здравствене способности возача Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова у Београду, не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а у случају да ово решење не спроведу, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средства јавног информисања и на други погодан начин.

4.13. Притужба М. М. из И. против недељног листа С. Н. због дискриминације на основу инвалидитета у области информисања (дел. бр. 330 од 14. 2. 2013. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 512/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе М. М. из И. мајке малолетног У. М. против недељног листа „С. н.“ и новинарке З. Г. С. а поводом њеног текста „Пољуљана безбедност деце?“ који је објављен у „С. н.“ 31. октобра 2012. године.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратила М. М. мајка малолетног У. М, поводом текста новинарке З. Г. С. „Пољуљана безбедност деце?“, који је објављен у листу „С. н.“ 31. октобра 2012. године.

1.2. У притужби је наведено:

- да текст „Пољуљана безбедност деце?“ садржи информације којима се омаловажавају особе са инвалидитетом и указује да инклузивна настава има и своје наличје;
- да се синтагмом „*родитељи 25 деце пресавили папир*“ указује да су родитељи поднели тужбу против подносиоце притужбе, иако су родитељи ученика Основне школе „Д. Ј.“ у И. поднели притужбу директору Школе;
- да је у антрфилеу „*Изостали асистенти*“ новинарка З. Г. С. дала своју интерпретацију догађаја у ОШ „Д. Ј.“ у И. и то тако што тврдила да је инклузивно образовање начин да се попуни број деце у редовним школама. Такође, новинарка је истакла и да наставници нису обучени за рад са „*овом децом*“, тврдећи да је услов за инклузивно образовање постојање асистената. У оквиру истог текста она је навела и да само десетак километара од И. постоји школа „М. П.“ у којима се из деце извлачи њихов максимум и где оспособљавају децу за самосталан живот;
- да је садржином овог антрфилеа новинарка З. Г. С. омаловажила предности инклузивног образовања и послала поруку читаоцима да је „инвалдитет“ проблем;
- да је једини позитиван навод антрфилеа цитирана изјава малолетног У. М. који је током интервјуа директора школе и новинарке листа „С. н.“ ушао у директорову канцеларију и умиљато рекао „*радујем се што су се другари вратили у школу*“;

- да новинарка З. Г. С. треба да буде свесна своје одговорности и утицаја на јавност, узимајући у обзир чињеницу да медији имају пресудни утицај на креирање јавне свести, па и на однос друштва према особама са инвалидитетом.
- 1.3. Уз притужбу подносиоца је доставила чланак „Пољуљана безбедност деце?“, са антрфилеом „Изостали асистенти“, објављен у листу „С. н.“ 31. октобра 2012. године.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак да би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације²¹², па су у току поступка прибављена изјашњења листа „С. н.“ од главног и одговорног уредника овог листа Ж. Н. и новинарке листа „С. н.“ З. Г. С.
- 1.5. У изјашњењу главног и одговорног уредника листа „С. н.“ на притужбу подносиоца, између осталог је наведено:
- да уређивачка политика „С. н.“ не допушта текстове којима се омаловажавају особе са инвалидитетом, већ се, напротив, низом чланака пратила инклузија у образовању;
 - да је обавеза листа „С. н.“ као носиоца јавног информисања, да указује и на проблеме у пракси, а очигледно је да је у ОШ „Д. Ј.“ у И. дошло до, најблаже речено, несвакидашње ситуације, о чему је јавност информисана текстом „Пољуљана безбедност деце?“ објављеног 31. октобра 2012. године;
 - да није тачна тврдња из притужбе да је новинарка З. Г. С. омаловажила предности инклузивног образовања и послала поруку читаоцима да је инвалидитет проблем,
 - да је у тексту јасно наведено да су родитељи ученика и ученица ОШ „Д. Ј.“ из И. „пресавили папир и написали обавештење директору“, односно да се не указује да су тужили подносиоца притужбе,
 - да су неприхватљиви закључци и квалификације подносиоца притужбе која заобилази делове текста везане за одговорност породице и друштва, као и поруку, на крају текста, да сва деца имају право на безбрижно детињство,
 - да ће лист „С. н.“ наставити да прати процес инклузије у образовању, али ће указивати и на неке сложене ситуације из праксе, без намере да омаловажава предности инклузивног образовања,
 - да је лист „С. н.“ препознатљив по уређивачкој концепцији која негује мултикултуралност и поштовање различитости, те да су у сарадњи са надлежним органима организовали низ пројеката из различитих области друштвеног живота.

- 1.6. У изјашњењу новинарке З. Г. С. између осталог, наведено је:
- да се новинарским позивом професионално бави 35 година и да за то време није било притужби на њен рад, односно текстове које је писала;
 - да је циљ текста „Пољуљана безбедност деце?“ спречавање веома непријатних ситуација у ОШ „Д. Ј.“ у И;
 - да, као новинарка, има задатак да покрене чланове друштвене заједнице да нешто ураде, поправе, дограде, јер када се нешто ружно догоди, онда је касно;
 - да су објављене изјаве свих актера, споменутих у тексту, осим подносиоце притужбе која није желела да коментарише догађај;
 - да текст „Пољуљана безбедност деце?“ не омаловажава предности инклузивног образовања, те да је о деци са сметњама у развоју, током протеклих деценија, на десетине пута афирмативно писала, о чему је упозната и подносиоца притужбе;
 - да у демократском друштву, као новинарка, има право да изнесе лични став, што је учинила садржином антрфилеа „Изостали асистенти“;
 - да се лични став, изражен у антрфилеу, односи на инклузију уопште и став заједнице према наталитету и деци, те да не мора о инклузији да мисли на исти начин као и подносиоца притужбе, односно да је инклузија супер решење, Богом дано и да не може да се унапређује;
 - да се у свом раду увек руководила принципом да је истина боља од најмање лажи, нарочито када су деца у питању, те да сматра да је безбедност деце у ОШ „Д. Ј.“ у И. под знаком питања;
 - да се, уколико је текстом било кога увредила, извињава у своје име и у име малишана који се истраумирани враћају из школе.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да је 31. октобра 2012. године у листу „С. н.“ објављен прилог новинарке З. Г. С. „Пољуљана безбедност деце?“ са антрфилеом „Изостали асистенти“.
- 2.2. Увидом у овај прилог, повереница за заштиту равноправности утврдила је да се текст „Пољуљана безбедност деце“ односи на ситуацију која је настала у ОШ „Д. Ј.“ у И. након што су родитељи 25 ученика/ца једног одељења петог разреда одбили да њихова деца три дана похађају школску наставу. У тексту је наведено да су родитељи донели овакву одлуку сматрајући да ученик овог одељења, дете са сметњама у развоју, угрожава

безбедност њихове деце. Информације у тексту изнете су у виду изјава родитеља ученика/ца овог одељења и директора ОШ „Д. Ј.“ из И, док је наведено да мајка детета са сметњама у развоју није желела да говори за новине.

- 2.3. Прилог се, поред текста „Пољуљана безбедност деце?“, састоји и од антрфилеа „Изостали асистенти“ у којем новинарка З. Г. С. даје своје мишљење о инклузији у образовању, те наводи да су се власти због „беле куге“ досетиле да празне школске клупе у редовним школама попуне укључивањем деце са сметњама у развоју у редовну наставу. Надаље, наводи да је *то све лепо замишљено*, али да држава није обезбедила услове за спровођење инклузије, односно асистенте, јер наставници у редовним школама нису обучени за рад „са овом децом“, услед чега остала деца „нису у могућности да прате наставни план и програм“. Поред тога, новинарка наводи да у близини И. постоје школе које се баве едукацијом деце са сметњама у развоју, те да је општина И. обезбедила деци бесплатан превоз до школе „М. П.“ у Н. С, али да су се поједини родитељи, и поред ових могућности, одлучили да уписују децу са сметњама у развоју у редовне школе, „јер им, како кажу, закон то дозвољава и верују да њихова деца могу да савладају њима прилагођено градиво“. На крају антрфилеа новинарка З. Г. С. наводи да деца са сметњама у развоју „нису крива за свој проблем и своје понашање“, већ да одговорност носе друштво и породица који треба да брину о свој деци, „за оно што та деца раде или не раде, и да сагледају до каквих последица то може довести“, јер сва деца имају право на безбрижно детињство.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и прилог објављен у листу „С. н.“ – текст „Пољуљана безбедност деце?“ и антрфиле „Изостали асистенти“ од 31. октобра 2012. године.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом

утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предложи поступак мирне и да покрене судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.²¹³

- 3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 1990. године ратификовала *Конвенцију о правима детета*²¹⁴, која у чл. 28. предвиђа да дете, између осталог, има право на образовање, те је држава, стога, дужна да осигура обавезно и бесплатно основно образовање за све, да омогући да образовне и стручне информације и савети буду доступни свој деци и предузме мере за редовно похађање школе и смањење стопе напуштања школе. Чланом 29. ставом 1. *Конвенције о правима детета* дефинисани су циљеви образовања где је прописано да образовање детета треба да буде усмерено на свеобухватан развој пуног потенцијала детета, уз развијање поштовања људских права, појачан осећај идентитета и припадности и његову или њену социјализацију и интеракцију са другима и са окружењем.
- 3.4. Комитет за права детета на 43. заседању, 2006. године, донео је *Генерални коментар бр. 9.* – Права детета са сметњама у развоју (у даљем тексту: коментар бр. 9.). *Коментар бр. 9.* предвиђа да држава треба да предузме одговарајуће мере ради спречавања сваке дискриминације, укључујући и оне на основу сметње у развоју. Наводи се важна чињеница да друштвено обележавање, страхови, презаштићеност, негативни ставови, заблуде и преовлађујуће предрасуде против деце са сметњама у развоју доводе до маргинализације и отуђивања деце са сметњама у развоју. Такође се одређује да учестала пракса ограничавања деце са сметњама у развоју на активности које су посебно организоване и намењене за њих води даљој маргинализацији и повећава осећај изолованости деце са сметњама у развоју. Стога, Комитет за права детета у коментару бр. 9. напомиње да инклузивно образовање треба да буде циљ образовања деце са сметњама у развоју, без искључивања из општег образовног система.
- 3.5. *Конвенција о правима особа са инвалидитетом*²¹⁵ у чл. 7. прописује да ће државе предузети све неопходне мере да се деци са инвалидитетом обезбеди да, равноправно са другом децом, у пуној мери уживају сва људска права и основне слободе. Међутим, у конкретном случају значајан је и чл. 8. који се односи на подизање свести, у којем је између осталог, прописано да се државе обавезују да усвоје непосредне, ефикасне и одговарајуће мере којима би се целом друштву подигла свест о особама са инвалидитетом,

²¹³ Чл. 33. Закона о забрани дискриминације.

²¹⁴ Закон о ратификацији *Конвенције УН о правима детета* („Сл. лист СФРЈ – Међународни уговори“, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 4/96 и 2/97)

²¹⁵ *Конвенција о правима особа са инвалидитетом* („Сл. гласник РС - Међународни уговори“, бр. 42/2009)

да би се борило против стереотипа, предрасуда и штетне праксе у односу на особе са инвалидитетом. Са тим циљем ове мере обухватају, поред осталог, покретање и настављање ефикасних кампања за упознавање јавности с циљем неговања осетљивости за права особа са инвалидитетом, подстицање на свим нивоима образовног система, укључујући и код деце од малих ногу, понашање које уважава права особа са инвалидитетом. Овим мерама обухваћено је и подстицање свих медијских гласила да приказују особе са инвалидитетом на начин који је у складу са циљем *Конвенције*, односно да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства. Одредбом чл. 24. *Конвенције*, прописано је да државе признају право особа са инвалидитетом на образовање и да им у остваривању овог права без дискриминације и на основу једнаких могућности, државе обезбеђују инклузивни систем образовања на свим нивоима. Инклузивни систем образовања и доживотно учење је у циљу пуног развоја људског потенцијала и осећања достојанства и властите вредности, као и јачање поштовања људских права, основних слобода и различитости међу људима, како би се развила личност, таленат и креативност особа са инвалидитетом, као и њихове умне и физичке способности до пуног степена њихових потенцијала, и да би се омогућило особама са инвалидитетом да ефикасно учествују у слободном друштву. Истим чланом је прописано да ће, у остваривању права на образовање, државе обезбедити да особе са инвалидитетом не буду искључене из система општег образовања на основу инвалидитета и да деца са инвалидитетом не буду искључена из слободног и обавезног основног или средњег образовања, на основу инвалидитета и да особе са инвалидитетом имају приступ инклузивном, квалитетном и слободном основном и средњем образовању, равноправно са другима у заједници у којој живе.

- 3.6. Устав Републике Србије²¹⁶ у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, на било ком основу, а нарочито на основу: расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.
- 3.7. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*²¹⁷, који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној

216 Устав Републике Србије („Сл. гласник РС“, бр. 98/06)

217 Закон о забрани дискриминације („Сл. гласник РС“, бр. 22/2009)

оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* прописани су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 26. ст. 1. забрањено поступање противно начелу једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

- 3.8. *Законом о основама система образовања и васпитања*²¹⁸ дефинисано је једнако право и доступност образовања и васпитања за све, дефинисани су и начини за укључивање деце са сметњама у развоју у образовни систем. *Закон* у чл. 6. прописује да свако лице има право на образовање и васпитање, а у ст. 3. и да лица са сметњама у развоју и инвалидитетом имају право на образовање и васпитање које уважава њихове образовне и васпитне потребе у редовном систему образовања и васпитања, у редовном систему уз појединачну, односно групну додатну подршку или у посебној групи у школи, у складу са овим законом. Права ученика прописана су чл. 103. тако да су установа и запослени дужни да обезбеде остваривања ових права, где је, поред другог нарочито истакнутог, наведено и уважавање личности, заштита од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања, али и остваривање свих права ученика, права на заштиту и правично поступање школе према ученику и када повреди обавезу утврђену овим законом.
- 3.9. Чл. 41. ст. 3. *Закона о јавном информисању*²¹⁹ прописана је заштита малолетника, те је одређено да се у јавним гласилима малолетник не сме учинити препознатљивим у информацији која је подесна да повреди његово право или интерес.

Анализа прилога са аспекта антидискриминационих прописа

- 3.10. Повереница најпре констатује да су различита надлежна тела и институције дала дефиницију инклузивног образовања и његовог значаја за напредовање и едукацију деце са сметњама у развоју. Организација Уједињених нација за образовање, науку и културу (УНЕСКО) у „Смерницама за укључивање“ дефинише инклузивно образовање као процес сагледавања и одговора на различите потребе свих ученика/ца кроз веће учешће у учењу, културама и заједницама, као и смањење искључивања унутар и из образовања. Инклузивно образовање, стога, подразумева промене и прилагођавања у садржају, приступима, структурама и стратегијама, уз заједничку визију која обухвата сву децу унутар одговарајућег старосног распона, као и убеђење да на редовном систему лежи одговорност за образовање све деце.

²¹⁸ *Закон о основама система образовања и васпитања* („Сл. гласник РС“, бр. 79/09 и 52/11)

²¹⁹ „Сл. гласник РС“, бр. 43/03, 61/05, 71/09, 89/10 – одлука УС и 41/11 – одлука УС

- 3.11. Повереница за заштиту равноправности указује да су током претходних деценија рађена бројна истраживања на тему инклузивног образовања и укључивања деце са сметњама у развоју у систем редовног школовања. Резултати оваквих истраживања показали вишеструку корист инклузивног образовања: деца са сметњама у развоју која су похађала редовну наставу имају могућност успостављања пријатељстава и осећаја прихваћености што доприноси њиховом неопходном укључивању у редовне токове живота, као и осамостаљивању и развијању осећаја самопоштовања; учење у природној вршњачкој групи; оспособљеност за укључивање у живот и рад; оснаживање родитеља деце са сметњама у развоју да им деца буду прихваћена од стране заједнице у којој живе; повећање компетенције наставника и професора; реструктурирање праксе и принципа васпитно-образовног рада тако да се може одговорити на различите потребе ученика/ца; успостављање сарадње и тимског рада међу ученицима и наставницима; прихватање различитости као нормалне појаве; излагање у сусрет потребама свих ученика; прихватање и подржавање различитих стилова и темпа учења; осигурање квалитета образовања за све ученике кроз стратегије подршке и подучавања као и потпуна искоришћеност свих људских потенцијала у друштву²²⁰.
- 3.12. Анализом текста „Пољуљана безбедност деце?“ повереница за заштиту равноправности утврдила је да је текст написан објективно, истичући у први план цитиране изјаве учесника догађаја у ОШ „Д. Ј.“ у И, односно родитеља ученика/ца и директора школе, без истицања личних ставова и мишљења ауторке текста.
- 3.13. Што се тиче антрофилеа „Изостали асистенти“ повереница за заштиту равноправности сматра да је овим текстом читаоцима и читаатељкама упућена порука да је инклузија у образовању у нашим школама још увек недовољно добро решење, да деца са сметњама у развоју треба да похађају тзв. „специјалне школе“ у којима ће радити у малим групама, да наставници који раде у редовним школама нису оспособљени за рад са децом са сметњама у развоју, те да је инвалидитет проблем који утиче на понашање деце са сметњама у развоју, услед чега може доћи до негативних последица.
- 3.14. Повереница сматра да је навод из изјашњења новинарке З. Г. С, да новинари не смеју да жмуре пред дешавањима у друштву која нису увек пријатна, потпуно исправан и неспоран, али истиче да медији, истовремено, имају снажан утицај на јавно мњење и креирају ставове јавности о различитости и осетљивим друштвеним групама. Ауторка текста ставом да „деца са сметњама у развоју нису одговорна за свој проблем“ шаље поруку читаоцима да је овај вид инвалидитета *проблем*. Повереница стоји на становишту да оваква порука доприноси подржавању идеје да децу са сметњама у развоју треба изоловати из система редовног школовања како својим понашањем не би ометала наставу и угрожавала безбедност деце без сметњи у развоју.

220 „Водич кроз права деце са сметњама у развоју“, Биљана Јањић, Косана Бекер (2011.); www.ICEVI-Europe.org (3rd Workshop on Training of Teachers of the Visually Impaired in Europe)

- 3.15. О питању навода из изјашњења ауторке текста З. Г. С. да има право на своје лично мишљење и став, повереница сматра да новинари свакако имају право и треба да износе критичка мишљења о догађајима у друштву, али да истовремено треба да истражују и да се едукују о значају и објективним разлозима за увођење нових метода и поступака, као што је инклузија у образовању. Повереница сматра да је неприхватљив став изражен у антрфилеу да наставници у редовним школама нису обучени за рад са „овом децом“, јер нису завршили дефектолошки или неки други факултет. Наиме, повереница сматра да су наставници едуковани за рад са децом и вођење наставе, да имају могућност да унапређују свој рад и уведу све педагошке иновације у инклузивном моделу и да релевантна истраживања показују да нема ни једног доказа да деца без развојних тешкоћа бивају занемарена у оваквом моделу рада²²¹.
- 3.16. Повереница за заштиту равноправности напомиње да школе и друге образовне институције имају обавезу да пруже заштиту ученицима од свих облика вршњачког насиља, али и да обезбеде разумевање различитости, толеранцију и адекватну припрему свих ученика/ца за учење и рад у вршњачкој заједници. Наводом у изјашњењу новинарке З. Г. С. да се извињава у име деце која се траумирана враћају из школе, ауторка подржава стереотипне ставове везане за децу са сметњама у развоју, и став да им је неопходно „специјално образовање“ због опасности коју представљају по децу без сметњи у развоју. Стога, сваки текст који изражава негативан став о процесу инклузије у образовању доприноси отежавању нормалног живота деце са сметњама у развоју, оснаживању њиховог потенцијала и потенцијала њихових породица, те омогућавању учења и развоја деце у природној вршњачкој средини.
- 3.17. На крају, повереница за заштиту равноправности напомиње да су медији моћно средство у ширењу толеранције и подстицању права на једнаке могућности и сузбијању дискриминације. Уверена да је објављивање спорног текста резултат недовољног познавања значаја инклузивног образовања и међународних и домаћих стандарда у области равноправности, повереница изражава наду и очекивање да ће “С. н.” настојати да, кроз прилоге које објављују, развијају свест о равноправности особа са инвалидитетом и утицати на измену образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на децу са сметњама у развоју.

4. МИШЉЕЊЕ

Антрфиле „Изостали асистенти“, објављен у оквиру прилога „Пољуљана безбедност деце?“ у листу „С. н.“ 31. октобра 2012. године, није у складу са одредбама Закона о забрани дискриминације.

²²¹ „Методика рада са децом са посебним потребама“, Сунчица Мацура-Миловановић (2007/2008)

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује листу „С. н.“ да више не објављује прилоге којима се омаловажава значај инклузивног образовања и подржавају предрасуде према деци са сметњама у развоју већ да својим прилозима доприноси измени образаца, обичаја и праксе који условљавају стереотипе, предрасуде и дискриминацију у односу на децу са сметњама у развоју и њиховом искључивању из редовних токова друштвеног живота

5. ПРИТУЖБЕ ЗБОГ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ НА ОСНОВУ ПОЛИТИЧКОГ И ВЕРСКОГ УБЕЂЕЊА

5.1. Притужба Р.В. против НСЗ због дискриминације на основу политичког убеђења (дел. бр. 399 од 20. 4. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, „Службени гласник РС”, бр. 22/2009), поступајући по притужби Р. В. из Б. повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

Д. К. Р, директорка Националне службе за запошљавање – Филијала за Б, ускраћивањем сагласности да запослени Р. В. учествује на саветовању „Активности синдиката на побољшању положаја запослених, ефикасном решавању проблема и превентивног деловања”, које се одржало у периоду од 20 до 22. октобра 2011. године у Бањи Врујци, није извршила акт дискриминације Р. В. на основу његовог политичког убеђења и чланства у политичкој странци или неког његовог другог личног својства.

Образложење

Повереници за заштиту равноправности обратио се притужбом Р. В. из Б, запослен у Националној служби за запошљавање - Филијала за Б, Служба у О, против Д. К. Р, директорке Филијале за Б. Националне службе за запошљавање, а поводом њеног неодобравања Р. В. да присуствује саветовању „Активности синдиката на побољшању положаја запослених, ефикасном решавању проблема и превентивног деловања” које је одржано у периоду од 20 до 22. октобра 2011. године у Бањи Врујци.

У притужби је наведено следеће:

- да је Д. К. Р. извршила дискриминацију према Р. В. тиме што му је „онемогућила” стручно усавршавање;
- да је Основна организација Синдиката Филијале за Б. НСЗ изабрала Р. В. да са још две колегинице присуствује саветовању „Активности синдиката на побољшању положаја запослених, ефикасном решавању проблема и

превентивног деловања”, али да Д. К. Р. није одобрила Р. В. одлазак на ово саветовање, и то без образложења, чиме му је онемогућила стручно усавршавање, а што је узроковано његовим политичким убеђењем;

- да Д. К. Р. дуже време „дискриминаторно поступа” према Р. В, зато што је он члан Српске напредне странке због чега је и одбио њене притиске да се учлани у политичку странку Г17+ чија је Д. К. Р. чланица;
- да је његово одбијање да се учлани у странку Г17+ прво за последицу имало закључење Анекса уговора о раду и решење о његовом распоређивању из Б. у Службу у О. због чега је покренут и парнични поступак који се води пред Првим основним судом у Б. Поред наведеног, притужилац истиче да му је након распоређивања у Службу у О. била онемогућена употреба телефона као и да му је било забрањивано да изађе са радног места када је био позиван на суд ради саслушања;
- Р. В. је притужбом тражио и да повереница за заштиту равноправности покрене судски поступак против Д. К. Р. ради забране даљег вршења дискриминације и накнаде нематеријалне штете подносиоцу притужбе.

Уз притужбу су достављени следећи прилози: Одлука Основне организације Синдиката Филијале за Б. Националне службе за запошљавање од 13. октобра 2011. године; Одлука Основне организације Синдиката Филијале за Б. НСЗ од 18. октобра 2011. године; допис подносиоца притужбе Националној служби за запошљавање од 10. новембра 2011. године и допис подносиоца притужбе директору Националне службе за запошљавање Филијале за Б. од 29. септембра 2010. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, у складу са чланом 35. ставом 4. и чланом 37. ставом 2. *Закона о забрани дискриминације*, и тражила је од Д. К. Р. да се изјасни о основаности притужбе.

У изјашњењу Д. К. Р. директорке Филијале за Б. Националне службе за запошљавање бр. 0115-9-7/2012 наведено је следеће:

- да је чланом 16. Правила синдикалне организације запослених у НСЗ прописано да Надзорни одбор врши надзор над финансијским и материјалним пословањем Синдикалне организације, а да је Р. В. члан Надзорног одбора Синдиката Филијале за Б;
- да се саветовање односило на побољшање активности синдиката да би се поправио положај запослених, ефикасном решавању проблема и превентивног деловања, односно питања која нису у надлежности Надзорног одбора Синдиката, као ни у вези са пословима које Р. В. обавља у оквиру својих радних задатака;
- да је у складу са интерном процедуром, на претходну сагласност Д. К. Р. достављен Захтев за стручно усавршавање са Одлуком Извршног одбора ОО Синдиката Филијале за Б. НСЗ, након чега директор Националне службе за запошљавање одобрава одлазак на саветовање. Напоменуто је и да Захтев

- за стручно усавршавање није садржао мишљење, односно образложење непосредног руководиоца, а то је требало да буде саставни део захтева;
- да је неодобравање одласка Р. В. на конкретно саветовање оправдано зато што се није радило о стручном усавршавању због потреба посла, већ о учењу на семинару за потребе синдикалног деловања, а да у Националној служби за запошљавање приоритет имају основне дужности и задаци запослених, што су у конкретном случају биле и обавезе Р. В. као саветника за запошљавање пред тада предстојећи Сајам запошљавања. Поред наведеног, истакнуто је и да руководитељка Службе у О. није за Р. В. предложила никакво стручно усавршавање већ је напоменула да ће бити укључен у пројекте са локалном самоуправом и у организацији Сајма запошљавања;
 - да је у *Правилнику о организацији и систематизацији послова* у Националној служби за запошљавање, прописано да међу пословима саветника за запошљавање, између осталог спада и посредовање при запошљавању, прикупљање и анализирање информације о слободним пословима и да је Сајам запошљавања једна од конкретних мера активне политике запошљавања и место сусрета послодавца и тражиоца запослења;
 - да су друге две колегинице, које је предложила Основна организација Синдиката Филијале за Б. НСЗ добиле сагласност да присуствују конкретном саветовању зато што нису саветнице за запошљавање (ВСС, ВШС), као што је то Р. В. већ раде на пословима евидентичара (ССС). У процедурама рада у Националној служби за запошљавање предвиђено да саветници за запошљавање позивају и упућују незапослена лица на Сајам издајући им тзв. упут за Сајам, а то је и искључива обавеза саветника за запошљавање, а не и евидентичара;
 - да Д. К. Р. никада није са Р. В. водила разговоре који су се односили на било чије политичко ангажовање, да у вези са тим, на њега никада није вршен било какав притисак и да Д. К. Р. није члан ни једне политичке странке, што је било и предмет доказивања у судском поступку;

Поред наведеног, у изјашњењу су изнети и друге различите информације које су биле или јесу предмет спора између Д. К. Р. и Р. В. а које у овом поступку пред Повереником за заштиту равноправности нису релевантне јер се не односе на предмет разматрања односно на спорни одлазак на саветовање због кога Р. В. сматра да је дискриминисан.

Уз изјашњење директорке Д. К. Р. достављени су и следећи прилози и докази за чињеничне наводе изнете у изјашњењу: извод из интерне процедуре; образац захтева за стручно усавршавање; захтев за стручно усавршавање прослеђен електронском поштом на сагласност директорки Филијале од 18. октобра 2011. године; опис послова из Акта о систематизацији; копија новинског чланка из дневног листа „Дневник” од 27. јула 2010. године; захтев Р. В. од 13. децембра 2010. године и одговор НСЗ Филијале за Б. од 21. децембра 2010. године, као и преглед општих одсуствовања са рада за децембар 2010. године и мај 2011. године; општи преглед одсуствовања са рада за период мај – октобар 2010. године; молба и одговор на молбу за коришћење телефона од 7. октобра 2010. године.

Из приложених доказа је утврђено да је Р. В. члан Надзорног одбора Синдиката Филијале за Б. Националне службе за запошљавање и да је Извршни одбор ОО Синдиката Филијале за Б. Националне службе за запошљавање донео одлуку да се на саветовање „Активности синдиката на побољшању положаја запослених, ефикасном решавању проблема и превентивног деловања” које се одржало 20 – 22. октобра 2011. године, у Бањи Врујци пошаљу Р. В, О. С. и С. М.

Из захтева за стручно усавршавање од 18. октобра 2011. године утврђено је да је председница Синдиката М. Ј. поднела захтев да се запосленима Р. В, О. С. и С. М. одобри присуствовање саветовању „Активности синдиката на побољшању положаја запослених, ефикасном решавању проблема и превентивног деловања”. Даље, из одлуке Извршног одбора ОО Синдиката Филијале за Б. НСЗ, такође од 18. октобра 2011. године види се да је на конкретно саветовање уместо Р. В. упућена Т. И. зато што није добио сагласност за одсуство са рада од стране директорке Филијале за Б, а због потреба посла.

У току поступка утврђена је и чињеница да је Р. В. саветник за запошљавање и да је конкретно саветовање било у периоду припреме Сајма запошљавања. Из акта о систематизације радних места у опису посла саветника за запошљавање јесте, поред осталог, да посредује у запошљавању, да прикупља и анализира информације о слободним пословима, потребама и кадровима и усклађености тражење са понудом радне снаге. Саветник за запошљавање успоставља и одржава контакте са послодавцима, а у договору са непосредним руководиоцем учествује у припреми и организацији сајмова запошљавања и др. Истим актом је, у опису посла евидентичара одређено, да евидентичар води евиденције о тражиоцима запослења, пружа информације о правима и обавезама тражиоцима запослења и издаје све врсте упута, извода, врши унос и обраду одговарајућих података и др.

Из интерног акта чији је део достављен уз изјашњење на притужбу, а који се односи на поступак стручног усавршавања запослених у НСЗ, јасно се може видети да непосредни руководилац наводи потребе за стручним усавршавањем да би се успешније реализовали планирани задаци запослених у организационој јединици којом руководи. У овом случају директорка Д. К. Р. није предложила стручно усавршавање саветника за запошљавање Р. В, већ је одредила да ће бити ангажован на пословима организације Сајма запошљавања и да ће бити укључен у пројекте са локалном самоуправом.

Устав Републике Србије у члану 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну на било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Одредбом члана 2. става 1. тачке 1. *Закона о забрани дискриминације*, дискриминација је дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком

пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. *Закон о забрани дискриминације* чланом 16. забрањује и дискриминација у области рада, односно нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање, под једнаким условима, свих права у области рада као што су, између осталог, и право на стручно усавршавање, на правичне и задовољавајуће услове рада и на ступање у синдикат. Одредбама члана 25. *Закон о забрани дискриминације*, прописана је и забрана дискриминације због политичког убеђења лица, односно припадности или неприпадности политичкој странци односно синдикалној организацији.

Законом о раду, чланом 49. прописано је да је послодавац дужан да запосленом омогући образовање, стручно оспособљавање и усавршавање када то захтева потреба процеса рада и увођење новог начина и организације рада.

Чланом 6. *Закон о забрани дискриминације* прописано је да непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица због личног својства, у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени или би могли бити стављени у неповољнији положај.

У овом случају стране су изнеле низ чињеница које се односе на друге акте и догађаје који се тичу остваривања права Р. В. у вези са радом. Како се предмет овог поступка односи само на неодобравање директорке Д. К. Р. да запослени Р. В. буде упућен на саветовање „Активности синдиката на побољшању положаја запослених, ефикасном решавању проблема и превентивног деловања”, приликом заузимања става да ли је тиме извршена дискриминација, узете у обзир само чињенице које се односе на овај догађај.

Неспорно је да директорка Националне службе за запошљавање – Филијала за Б. није одобрила да Р. В. буде упућен на саветовање „Активности синдиката на побољшању положаја запослених, ефикасном решавању проблема и превентивног деловања”, које се одржавало у периоду од 20 до 22. октобра 2011. године у Бањи Врујци, а да је одобрење да присуствују овом саветовању дала другим двема колегицима, иако су сви они, на основу одлуке Извршног одбора Основне организације Синдиката Филијале за Б. Националне службе за запошљавање, предложени да учествују на овом саветовању.

Да би се испитало да ли је у конкретном случају извршена дискриминација, потребно је утврдити да ли се различито поступање према Р. В. у односу на друге две запослене заснива на личном својству Р. В. или на другим објективним разликама.

Сагледавајући све чињенице и околности, повереница за заштиту равноправности је става да је разлика у поступању последица чињенице да се ситуација у којој се налазио Р. В. битно разликује од ситуације у којој су се налазиле друге две запослене којима је одобрено одсуство ради присуствовања саветовању. Наиме, сви су запослени код истог послодавца, сви су чланови истог син-

диката и за све је постојао предлог за упућивање на саветовање, али су битно различите околности у односу на послове које обављају, а које су значајне за доношење одлуке о давању сагласности за учешће на саветовању, имајући у виду чињеницу да се Сајам запошљавања одржавао у исто време. Подносилац притужбе је запослен на пословима саветника за запошљавање (ВСС, ВШС), док су његове две колегинице запослене на пословима евидентичарки (ССС). Како је за одлучивање о правима и одговорностима запослених надлежан руководилац, у овом случају директорка Д. К. Р, на њој је било да донесе коначну одлуку о томе ко може да одсутује са посла, имајући у виду потребу несметаног обављања радних процеса.

Д. К. Р. је у изјашњењу образложила одлуку да Р. В. не одобри одсуствовање са посла због одласка на саветовање које је Синдикат организовао, и то тако што је навела да је у *Правилнику о организацији и систематизацији послова у Националној служби за запошљавање* прописано да у послове саветника за запошљавање, између осталог, спада и посредовање при запошљавању, прикупљање и анализирање информације о слободним пословима и да је Сајам запошљавања једна од конкретних мера активне политике запошљавања и да је процедурама рада у Националној служби за запошљавање прописано да саветници за запошљавање позивају и упућују незапослена лица на Сајам издајући им тзв. упут за Сајам. То је и искључива обавеза саветника за запошљавање, а не евидентичара. Р. В. је запослен на радном месту саветника за запошљавање и имао је обавезе у вези са припремом и организацијом предстојећег Сајма запошљавања, у складу са описом послова његовог радног места, па је то био разлог због којег је Д. К. Р. одбила да изда сагласности Р. В. за одлазак на саветовање, а не било које његово лично својство. Повереница за заштиту равноправности је става да се, у конкретном случају, саветовање на тему „Активности синдиката на побољшању положаја запослених, ефикасном решавању проблема и превентивног деловања”, према *Закону о раду*, не може сматрати саветовањем које спада у образовање, стручно оспособљавање и усавршавање потребно за процес рада, у односу на радно место и послове које обавља Р. В. у Националној служби за запошљавање, а такође ни у односу на послове које обавља као члан Надзорног одбора Синдиката – Филијале за Б.

У светлу свих ових околности, одлука директорке Д. К. Р. објективно је оправдана и није заснована на било ком личном својству Р. В.

Имајући у виду утврђене чињенице и доказе, као и наводе из притужбе и изјашњења, повереница за заштиту равноправности сматра да у конкретном случају Д. К. Р. није извршила акт дискриминације Р. В. на основу било којег његовог личног својства тиме што му није одобрила да присуствује саветовању „Активности синдиката на побољшању положаја запослених, ефикасном решавању проблема и превентивног деловања”.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправност, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. *Закону о забрани дискриминације*, дала је мишљење да у овом случају није извршена дискриминација.

5.2. Притужба удружења А. С. због дискриминације против Д. Ђ. из Н. због говора мржње и подстицања насиља против атеиста (дел. бр. 1080 од 30. 7. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба Закона о забрани дискриминације, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. Закона о забрани дискриминације „Службени гласник РС” бр. 22/2009), поводом притужбе удружења А. С. које заступа П. С. против Д. Ђ. из Н, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

Д. Ђ. из Н. дао је 10. априла 2012. године изјаву: „Тако ми је драго да је градска општина Медијана у деци изнашла људе, верујуће људе. Јер шта је то човек ако не верује? Онда нисам потпуно сигуран да и јесте човек”, која је објављена на ТВ „Belle amie” у емисији „Слике дана”. У поступку који је спроведен по притужби удружења А. С. утврђено је да Д. Ђ. цитираном изјавом није извршио акт дискриминације, да ова изјава не представља говор мржње и да се њоме не подстиче дискриминација, мржња и насиље против атеиста, па се његово поступање не може квалификовати као дискриминаторно.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу удружења А. С. у којој је наведено да је Д. Ђ. у време подношења притужбе кандидат Демократске странке за градоначелника Ниша, изјавом коју је дао 10. априла 2012. године и која је објављена на ТВ „Belle amie”, износио ставове који представљају говор мржње, против свих људи који нису верници и да је подстицао дискриминацију, мржњу и насиље против атеиста.

У притужби је наведено:

- да је Д. Ђ. кандидат Демократске странке за градоначелника Ниша, 10. априла 2012. године на ТВ „Belle amie” у емисији „Слике дана” својом изјавом извршио дискриминацију на основу верског убеђења;
- да је Д. Ђ. том приликом изјавио: „Тако ми је драго да је Градска општина Медијана у деци изнашла људе, верујуће људе. Јер шта је то човек ако не верује? Онда нисам потпуно сигуран да и јесте човек”;
- да ова изјава Д. Ђ. представља говор мржње и да се њоме подстиче дискриминација, мржња и насиље против атеиста као групе лица;

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и

чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је од Д. Ћ. затражено изјашњење о основаности и наводима притужбе.

Д. Ћ. доставио је изјашњење у којем је наведено:

- да циљ његове изјаве није био угрожавање националних, верских или политичких убеђења, према било којој групи људи, верској организацији, нити политичкој организацији;
- да је његова изјава искључиво усмерена на универзална, општеприхваћена добра, која у себи садрже веру у бољу будућност, љубав према домовини, своме граду и свему ономе што ће тој генерацији учинити живот лепшим;
- да његова изјава нема значај оспоравања права на религијску припадност или права да се има другачије мишљење;
- да је Србија земља равноправних људи, у смислу националне, верске, идеолошке и друге припадности, уз све уважавање разлика које реално постоје у једном друштву, а у складу са уставним правима грађана.

Повереница за заштиту равноправности анализирао је све наводе садржане у притужби и изјашњењима на притужбу, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Повереница за заштиту равноправности констатује да није спорна чињеница да је Д. Ћ. 10. априла 2012. године у емисији „Слике дана” на ТВ „Belle amie” изјавио: „Тако ми је драго да је Градска општина Медијана у деци изнашла људе, верујуће људе. Јер шта је то човек ако не верује? Онда нисам потпуно сигуран да и јесте човек.”

У конкретном случају, потребно је испитати да ли ова изјава представља говор мржње, забрањен чл. 11. *Закона о забрани дискриминације* и да ли је Д. Ћ. овом изјавом подстицао дискриминацију, мржњу и насиље против атеиста.

Европском Конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода регулисана је слобода мисли, савести и вероисповести, тако што чл. 9. прописано да свако има право на слободу мисли, савести и вероисповести, а ово право укључује слободу промене вере или уверења и слободу човека да, било сам или заједно са другима, јавно или приватно, испољава веру или уверење молитвом, проповеди, обичајима и обредом. Истим чланом су прописана и ограничења, и то ст. 2. којим је прописано да слобода исповедања вере или убеђења може бити подвргнута само оним ограничењима која су прописана законом и неопходна у демократском друштву у интересу јавне безбедности, ради заштите јавног реда, здравља или морала, или ради заштите права и слобода других. Чланом 10. ове *конвенције* регулисана је слобода изражавања, и то тако што ст. 1. прописује да свако има право на слободу изражавања, а да то право укључује слободу поседовања сопственог мишљења, примања и саопштавања информација и идеја, без мешања јавне власти и без обзира на границе. У ст. 2. прописана су ограничења, која се односе на чињеницу да коришћење ових слобода повлачи за собом дужности и одговорности па зато може бити подвргнуто формалностима, условима, ограничењима или казнама прописаним законом, неопходним у демократ-

ском друштву у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу, или ради очувања ауторитета и непристрасности судства. *Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода* забрањује дискриминацију чл. 14. тако што прописује да се уживање права и слобода предвиђених у овој *Конвенцији* обезбеђује без дискриминације по било ком основу, нпр. пола, расе, боје коже, језика, вероисповести, политичког мишљења или другог мишљења, националног или социјалног порекла, везе с неком националном мањином, имовног стања, рођења или другог статуса.

Устав Републике Србије чл. 21. ст. 3. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, на било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Слобода мисли, савести и вероисповести прописана је чл. 43. којим се јемчи слобода мисли, савести, уверења и вероисповести, право да се остане при свом уверењу или вероисповести или да се они помене према сопственом избору. Поред тога што нико није дужан да се изјашњава о својим верским и другим уверењима, гарантује се и слобода свакоме да испољава своју веру или убеђење вероисповедања, обављањем верских обреда, похађањем верске службе или наставе, појединачно или у заједници с другима и да приватно или јавно изнесе своја верска уверења.

Слобода испољавања вере или уверења може се у демократском друштву ограничити законом, само ако је то неопходно, ради заштите: живота и здравља људи, морала демократског друштва, слобода и права грађана зајемчених Уставом, јавне безбедности и јавног реда или ради спречавања изазивања или подстицања верске, националне или расне мржње. Устав чл. 46. ст. 1. гарантује и слободу мишљења и изражавања, као и слободу да се говором, писањем, сликом или на други начин траже, примају и шире обавештења и идеје. Ставом 2. истог члана прописано је да се слобода изражавања може законом ограничити, ако је то неопходно ради заштите права и угледа других, чувања ауторитета и непристрасности суда и заштите јавног здравља, морала демократског друштва и националне безбедности Републике Србије. Изазивање и подстицање расне, националне, верске или друге неравноправности, мржње и нетрпељивости такође је забрањена чл. 49. Устава РС.

Закон о забрани дискриминације у чл. 11. забрањује изражавање идеја, информација и мишљења којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље против лица или групе лица због њиховог личног својства, у јавним гласилима или другим публикацијама, на скуповима и местима доступним јавности, исписивањем и приказивањем порука или симбола и на други начин. Забрањено је и чл. 12. узнемиравање и понижавајуће поступање чији је циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење. Такође, забрањена је и верска дискриминација, тако што је чл. 18. прописано да дискриминација постоји ако се поступа противно начелу

слободног испољавања вере или уверења, односно ако се лицу или групи лица ускрађује право на стицање, одражавање, изражавање и промену вере или уверења, као и право да приватно или јавно изнесе или поступи сходно својим уверењима.

Повереница за заштиту равноправности најпре указује на значај слободе изражавања у сваком демократском друштву и да слобода изражавања обухвата пре свега слободу да се има сопствено мишљење, затим слободу да се информације и идеје саопштавају, али исто тако и слободу да се информације и идеје примају. Ова врста слободе је апсолутно заштићена, може се ограничити само изузетно и, као што се на основу наведених прописа може видети, то може бити само у вези са питањима која су у интересу националне безбедности, територијалног интегритета или јавне безбедности, ради спречавања нереда или криминала, заштите здравља или морала, заштите угледа или права других, спречавања откривања обавештења добијених у поверењу, или ради очувања ауторитета и непристрасности судства. Комитет министара Савета Европе наводи „...Сва ограничења овог права сматрају се неспојивим са природом демократског друштва”.

Сагледавајући изјаву Д. Ћ. у овом светлу, мора се констатовати да он, као и било који други грађанин, има право на сопствено мишљење о томе ко су верујући људи, као и какви су људи који верују. Међутим, у изјави Д. Ћ. није прецизирано на коју врсту вере/веровања мисли, из чега се може закључити да свако ко чује његову изјаву може овим појмовима дати другачије значење. На овакав закључак упућује и чињеница да су представници удружења А. С. појмове „вера” и „верујући људи” разумели у религиозном смислу, док Д. Ћ. у свом изјашњењу на притужбу наводи да је при коришћењу појма вере мислио на веру у бољу будућност, љубав према домовини, своме граду и свему ономе што живот може учинити лепшим. При томе, треба имати у виду и да се у конкретном случају не испитује истинитост ове изјаве, јер није у питању доказива чињеница за коју се може утврдити да ли је истинита или лажна. Изјава Д. Ћ. садржи његово мишљење, кроз које је изразио одређене вредносне ставове.

Повереница за заштиту равноправности указује да су се у домаћем и упоредном праву развили одређени критеријума који су смернице за квалификовање изјава, идеја или информација као говора мржње: да се ради о речима, изразима и реченицама увредљивог садржаја које су упућене појединцу или групи на основу неког личног својства; да се њима етикетирају, клевету или исмејавају појединци или групе на основу личног својства; да је из поруке препознатљив циљ говорника да стигматизује, повреди или понизи особу или групу на основу личног својства; да код појединца или групе којој је упућен производи одређене психолошке ефекте, изазивајући страх, зебњу, nelaгоду или љутњу; да ствара нетрепељивост и мржњу према појединцу или групи или позив на освету и насиље; да ствара осећај код великог броја грађана да је такво понашање према одређеном лицу или групи друштвено пожељно и оправдано; да изазива осећај код широког круга грађана да ће такво понашање бити толерисано и да неће бити предмет одговорности, и сл.

С друге стране, Европски суд за људска права је становишта да се одредбом чл. 10. *Европске Конвенције за заштиту људских права и основних слобода* не штите само информације или идеје које се повољно примају или се сматрају неувредљивим или нечим што не изазива реакције, већ и оне које вређају, шокирају или узнемиравају, јер су то захтеви плурализма, толеранције и широкоумности без којих нема демократског друштва. Не може се сматрати да постоји слобода говора ако очекујемо да све што други изјаве мора бити у складу са нашим личним вредностима. Суштина слободе говора је да имамо лично мишљење, да га износимо, али и да други имају могућност да изнесу своје мишљење и дилеме.

Имајући све ово у виду, повереница за заштиту равноправности је става да изјава Д. Ђ. нема обележја говора мржње, односно да овом изјавом нису изражене идеје, информације и мишљење којима се подстиче дискриминација, мржња или насиље против атеиста.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да се изјава Д. Ђ. не може окарактерисати као дискриминаторна.

5.3. Притужба удружења А. С. против Православног богословског факултета због дискриминације на основу религијских уверења у области образовања (дел. бр. 1065 од 15. 10. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, „Службени гласник РС” бр. 22/2009) поводом притужбе удружења А. С. против Православног богословског факултета Универзитета у Београду, Повереник за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

Православни богословски факултет Универзитета у Београду прописао је својим Статутом да је за упис на основне академске студије и дипломске академске (мастер) студије неопходно да лице има сагласност надлежног епископа (чл. 58. ст. 1. и чл. 61. ст. 3) и да за звање наставника предавача, сарадника и истраживача могу конкурисати лица која имају сагласност (благослов) надлежног епископа (чл. 86). Прописивањем овог услова нису повређени прописи *Закона о забрани дискриминације*.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу удружења А. С, у којој је наведено да „православни поп” може произвољно да ускрати „благослов” или дозволу потенцијалном студенту да упише Универзитет у Београду. У притужби је између осталог, наведено:

- да Православни богословски факултет Универзитета у Београду врши дискриминацију студената и професора Православног богословског факултета на основу верског опредељења;
- да се у чл. 58. ст. 1. Статута Православног богословског факултета, као услов за упис на студије, између осталог, тражи и „сагласност надлежног епископа”. У чл. 61. ст. 3. такође се тражи да кандидат „прибави сагласност надлежног епископа”, да би се у чл. 86. као главни услов за наставника и предавача навело да је потребно да „поред осталих прописаних услова има и сагласност (благослов) надлежног епископа”;
- да се као услов за студирање и за рад у једној институцији, која би „наводно” требало да буде образовног карактера, поставља потпуно арбитарни услов, који зависи од субјективне и необразложене воље једног верског поглавара;
- да према Статуту Београдског универзитета и Статуту Православног богословског факултета, један верски поглавар, по свом сопственом

субјективном нахођењу, одлучује ко је подобан, а ко није подобан да постане студент или наставник Београдског универзитета;

Уз притужбу је као доказ приложен Статут Православног богословског факултета.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак да би утврдила правно релевантне чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је од Православног богословског факултета Универзитета у Београду затражено изјашњење о основаности и наводима притужбе.

Православни богословски факултет Универзитета у Београду доставио је изјашњење у којем је између осталог, наведено:

- да подносилац притужбе нема активну легитимацију за подношење притужбе, јер је чл. 35. ст. 1. прописано да Поверенику за заштиту равноправности притужбу, писмено или у изузетним случајевима усмено на записник, подноси лице које сматра да је претрпело дискриминацију, без обавезе плаћања таксе или друге надокнаде. У конкретном случају, лице које је поднело притужбу, као ни правно лице у чије је име притужба поднета, нису навели у чему се огледа дискриминација коју су претрпели, то јест, због чега сматрају да су претрпели дискриминацију;
- да је Повереник за заштиту равноправности направио пропуст у вези са чл. 36. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, којим је између осталог, прописано да Повереник за заштиту равноправности не поступа по притужби ако је очигледно да нема повреде права на коју подносилац указује;
- да Устав Републике Србије предвиђа у чл. 1. између осталог, да је Србија као држава српског народа заснована на људским правима и слободама и европским принципима и вредностима, док чл. 18. ст. 3. прописује да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење, а чл. 44. гарантована је аутономија цркава и верских заједница;
- да је Православни богословски факултет становишта да поменуте одредбе Устава не само омогућавају, већ и налажу да се и забрана дискриминације тумачи, сагледава и примењује у складу са европским начелима и вредностима и са праксом међународних институција које надзиру спровођење људских права и слобода;
- да је један од најважнијих аката европског права којим се забрањује дискриминација на основу религије и којим се решава питање могућег конфликта између поштовања државног или поштовања црквеног права, односно поштовања статуса цркава и верских заједница по праву државе, и интереса да се забрани дискриминација, *Директива Савета бр. 2000/78/ЕС* којом се успоставља општи оквир за једнако поступање у запошљавању и професијама. Та директива, заједно са *Директивом Савета 2000/43/ЕС* из 2000.

године, којом се спроводи начело једнаког поступања са лицима без обзира на расно или етничко порекло, усвојена је да би се забрана дискриминације доследно регулисала на европском нивоу, а наведене директиве биле су основ за одобравање средстава за пројекат који је спроводило неколико министарстава Владе Републике Србије, а чији је основни резултат усвајање *Закона о забрани дискриминације* и успостављање институције Повереника за заштиту равноправности;

- да *Директива 2000/78/ЕС* према чл. 1. има сврху да пропише опште оквире за борбу против дискриминације, између осталог, на основу религије у погледу запошљавања и професије. Директива одређује обим примене, предвиђајући да ће се примењивати на сва лица, у односу на јавни и на приватни сектор, укључујући јавна тела, у односу на услове приступа запошљавању, самозапошљавању или некој професији, приступ свим типовима и свим нивоима професионалног усмерења, обуке и преобуке, услове запошљавања и рада, укључујући отказ и плату и чланство и ангажовање у организацијама радника или послодаваца. Директива предвиђа значајан број изузетака, у том смислу треба истаћи да ова директива предвиђа могућност да државе могу да пропишу да поступање које се заснива на некој карактеристици повезаној са основама на којима је дискриминација забрањена, неће представљати дискриминацију ако због природе одређених професионалних делатности или контекста у којем се обављају, такве карактеристике представљају истински и одлучујући професионални захтев, под условом да је циљ легитиман и захтев оправдан. У смислу професионалних захтева, директива изричито предвиђа да државе могу, у случају професионалне делатности у црквама и другим јавним или приватним организацијама чији је систем вредности заснован на религији, предвидети да разлика која је заснована на религији неког лица неће представљати дискриминацију, када религија представља истински, легитиман и оправдан професионални захтев;
- да се узимајући у обзир наведене одредбе директиве поставља питање: да ли је разумно и оправдано да лица која не деле систем вредности о којем овај факултет подучава буду професори и предавачи? Да ли би факултет могао да задржи свој идентитет и аутономију уколико би му се наметала обавеза пријема таквих лица? Основни закључак који се на основу таквог резонувања може извести јесте да религија представља истински, легитиман и оправдан професионални захтев за професоре и предаваче Православног богословског факултета;
- да се одредбама Статута Православног богословског факултета не предвиђа да је православна вера услов за заснивање радног односа на факултету нити за пријем студената, већ се само предвиђа благослов надлежног епископа. Постоји и могућност, што се не мали број пута дешавало, да благослов добију и они који нису православне вере, а који имају жељу да студирају на Православном богословском факултету. Поред тога и Универзитет у Београду, на основу образложених предлога Православног богословског факултета, нострификује дипломе страних верских високошколских

установа, и то не само оних хришћанских него и исламских и јеврејских, а по потреби и других. Зато сматрамо да се овде ни на који начин не ради о неоправданом прављењу разлике или неједнаком поступању или дискриминацији;

- да је институт благослова или *missio canonica* познат и уобичајен у европском законодавству, а Римокатоличка црква у многим европским државама остварује ово право;
- да су акта Православног богословског факултета, а самим тим и Статут, више пута прошла контролу државних институција (Универзитета у Београду, Трговинског суда, Комисије за акредитацију високошколских установа);
- да Православни богословски факултет није „страно тело” на државном Универзитету у Београду већ један од његових оснивача, уз Правни, Филозофски, Технички и Медицински факултет (*Закон о универзитету*, „Српске новине” „Службени гласник Краљевине Србије” од 12. марта 1905. године);
- да Повереник за заштиту равноправности нема основа да поступи по предметној притужби, јер нема повреде права на коју подносилац указује. Напротив, прослеђивање неосноване притужбе од лица које није легитимисано, јер се ни на који начин није могло сматрати дискриминисаним, представља акт којим се заправо Православни богословски факултет, његови студенти, професори и запослени, али и читав Београдски универзитет којем факултет припада, по ко зна који пут, стављају у позицију да упозоравају да тврђења по којима различитост значи дискриминацију представљају најгрубље узнемиравање и јавно понижававање оног који је различит. Поред тога, чл. 12. *Закона о забрани дискриминације* предвиђено је да узнемиравање и понижавајуће поступање, које има за циљ или представља повреду достојанства лица или групе лица на основу њиховог личног својства, а нарочито ако се тиме ствара страх или непријатељско, понижавајуће и увредљиво окружење, представља један вид дискриминације. Сматрамо да тврђења да дискриминацију представља благослов надлежног епископа, који Статут факултета прописује за студенте, предаваче и професоре, заправо представљају узнемиравање и стварање непријатељског и увредљивог окружења.

Повереница за заштиту равноправности, у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, затражила је изјашњење о основаности притужбе и од Универзитета у Београду. Изјашњење о основаности притужбе тражено је од Универзитета у Београду с обзиром на то што је у надлежности универзитета да даје сагласност на статуте високошколских јединица у складу са чл. 160. Статута Универзитета у Београду.

Универзитет у Београду доставио је изјашњење у којем је наведено:

- да је Одбор за статутарна питања закључио да се не ради о основу који дискриминише кандидате за студирање или рад, имајући у виду специфичности Православног богословског факултета у односу на друге факултете

у саставу Универзитета у Београду, пошто студирање и рад у овој високошколској установи подразумевају неопходну повезаност позива и вероисповести (у праву Европске уније и у судској пракси се јасно потврђује под којим условима се може захтевати, приликом запошљавања, припадност одређеној вероисповести).

Потребно је најпре констатовати да су прописи којима је сагласност (благослов) надлежног епископа прописана као услов за упис на студијске програме Православног богословског факултета или услов за избор у одређена звања, у овом предмету анализирани само с аспекта антидискриминационих прописа, имајући у виду надлежност Повереника за заштиту равноправности.

Сагласно томе, није оцењивано да ли је у складу са законским прописима да високошколска установа својим општим актом условљава упис на студије и избор у звање сагласношћу (благословом) црквеног великодостојника, јер то не спада у надлежност Повереника.

Повереница за заштиту равноправности анализирала је све наводе садржане у притужби и изјашњењима на притужбу, достављене доказе, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Пре свега, у погледу навода о недостатку активне легитимације подносиоца притужбе, садржаних у изјашњењу, повереница најпре констатује да, сагласно чл. 35. *Закона о забрани дискриминације* и чл. 15. Пословника о раду Повереника, притужбу због дискриминације може поднети свако физичко и правно лице које сматра да је претрпело дискриминацију, а ако је у питању дискриминација одређеног лица, у његово име и уз његову сагласност притужбу може поднети и организација која се бави заштитом људских права или друго лице, с тим што у случајевима дискриминације групе лица, организација која се бави заштитом људских права може поднети притужбу у своје име, без сагласности припадника/припаднице ове групе. У прилог томе говори и чињеница да је одредбом чл. 46. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације* прописана могућност да организација које се бави заштитом људских права, то јест, права одређене групе лица, може поднети тужбу за заштиту од дискриминације, при чему је сагласност дискриминисаног лица потребна само ако је у питању дискриминација која је искључиво извршена према одређеном (конкретном) лицу. *Argumentum a contrario*, уколико је у питању дискриминација групе лица, за подношење тужбе није потребна сагласност припадника и припадница дискриминисане групе. Према томе, ако организација која се бави заштитом људских права или групе лица може поднети тужбу за заштиту од дискриминације без сагласности припадника/припадница дискриминисане групе, свакако може поднети и притужбу Поверенику за заштиту равноправности.

А. С. су удружење које је основано ради остваривања циљева у области права на слободу мишљења и световности (секуларизма) у јавном животу и, као такво, представља организацију која се бави заштитом људских права. Имајући у виду да се у притужби указује на дискриминацију на основу верског убеђења, удружење је активно легитимисано, тј. овлашћено да поднесе притужбу због овог вида дискриминације. Наиме, с обзиром на то што се правним прописима,

по природи ствари, не може прописати шта чини вероисповест и верско убеђење, право на правну заштиту од дискриминације на основу верског убеђења, која је забрањена чл. 21. *Устава Републике Србије* и чл. 18. *Закона о забрани дискриминације*, припада и атеистима, агностицима, скептицима и неопредељенима. Овакав став је изражен у многим одлукама Европског суда за људска права. Имајући у виду све наведене околности, очигледно је да приговор Православног богословског факултета Универзитета у Београду да удружење А. С. нема активну легитимацију за подношење конкретне притужбе због дискриминације није основан.

Повереница за заштиту равноправности утврдила је да је Статутом Православног богословског факултета (у даљем тексту Статут) чл. 58. ст. 1. прописано да се у прву годину основних студија може уписати лице које има средње образовање у четворогодишњем трајању и образовање више од тога и које има сагласност надлежног епископа. Посебно је регулисано чл. 43. да када страни држављанин жели да упише студијски програм, потребно је да, поред испуњавања осталих услова, има и сагласност за упис (благослов) Патријарха српског. За упис на дипломске академске студије (мастер) чл. 61. ст. 3. прописано је да студент који је завршио неки други факултет може конкурисати на дипломске академске студије од 120 бодова, ако претходно положи све диференцијалне испите и прибави сагласност надлежног епископа. Сагласност епископа се тражи и чл. 86. где је наведено да за звање наставника, предавача, сарадника и истраживача на факултету може конкурисати лице које поред осталих прописаних услова има и сагласност (благослов) надлежног епископа.

Европска конвенција за заштиту људских права и основних слобода у чл. 9. ст. 1. прописује да свако има право на слободу мисли, савести и вероисповести. Ово право укључује слободу промене вере или уверења и слободу човека да, било сам или заједно с другима, јавно или приватно, испољава веру или уверење молитвом, проповеди, обичајима и обредом, а ставом 2. истог члана прописано је да слобода исповедања вере или убеђења може бити подвргнута само оним ограничењима која су прописана законом и неопходна у демократском друштву у интересу јавне безбедности, ради заштите јавног реда, здравља или морала, или ради заштите права и слобода других. Општа забрана дискриминације прописана је чл. 14. тако да се уживања права и слобода предвиђена *Европском конвенцијом за заштиту људских права и основних слобода* обезбеђују без дискриминације по било ком основу, као што су пол, раса, боја коже, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, национално или социјално порекло, веза са неком националном мањином, имовно стање, рођење или други статус. Потребно је напоменути да се Протоколом бр. 12 уз Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода, успоставља општира забрана дискриминације и да овај Протокол обезбеђује додатну заштиту од дискриминаторног поступања у државама које су ратификовале овај уговор. Поред тога, значајан је и чл. 2. Протокола бр. 1 уз *Европску конвенцију за заштиту људских права и основних слобода* и то у контексту права на образовање, где је прописано између осталог да нико не може бити лишен права на образовање.

Директива Савета Европске уније 2000/78/ЕС успоставља општи оквир за равноправни третман у запошљавању и професији и у уводном делу наводи да „у врло ограниченим околностима, разлика у третману може бити оправдана када карактеристика у вези са религијом или вером, инвалидитетом, старости или сексуалном оријентацијом чини прави и одлучујући професионални захтев, када је циљ легитиман и захтев пропорционалан... државе чланице могу одржати или поставити специфичне мере о стварним, легитимним и оправданим професионалним захтевима, који могу бити захтевани за извршавање професионалне активности”. Сврха саме директиве прописана је чл. 1. као постављање општег оквира борбе против дискриминације: на основу религије, веровања, инвалидитета, година старости или сексуалне оријентације у погледу запошљавања и професије, с циљем примене принципа једнаког третмана у државама чланицама. Професионални захтеви регулисани су чл. 4. и то тако да се државе чланице могу побринути да разлика у третману који се заснива на карактеристикама повезаним са било којим основом не садржи дискриминацију када, због природе одређених радних задатака или контекста у којем се они извршавају, таква карактеристика садржи аутентични професионални захтев, под условом да је циљ легитиман и да је захтев сразмеран. Поред тога, у случају професионалних задатака у оквиру цркава и других државних и приватних организација чији је етос заснован на религији или веровању, разлика у третману на основу нечије религије или веровања не садржи дискриминацију када, због природе ових задатака или контекста у којем се изводи, нечија религија или веровање садрже искрен, легитиман и оправдан професионални захтев, узимајући у обзир етос организације.

Устав Републике Србије прописује чл. 11. да је Република Србија световна држава и да су цркве и верске заједнице одвојене од државе и да се ниједна религија не може успоставити као државна или обавезна. Надаље, у чл. 21. ст. 3. прописује да је забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Слобода мисли, савести и вероисповести прописана је чл. 43. и то ст. 1. да се јемчи слобода мисли, савести, уверења и вероисповести, право да се остане при свом уверењу или вероисповести или да се они промене према сопственом избору, а ст. 2. да нико није дужан да се изјашњава о својим верским и другим уверењима. Важан је и чл. 44. Устава, којим је прописано да су цркве и верске заједнице равноправне и одвојене од државе и да су цркве и верске заједнице равноправне и слободне да самостално уређују своју унутрашњу организацију, верске послове, да јавно врше верске обреде, да оснивају верске школе, социјалне и добротворне установе и да њима управљају у складу са законом. Поред наведеног, треба напоменути и да је право на образовање прописано чл. 71. *Устава РС* и то ст. 1. да свако има право на образовање, а ст. 3. да сви грађани имају, под једнаким условима, приступ високошколском образовању.

Закон о забрани дискриминације прописује забрану верске дискриминације, и то чл. 18. у којем се наводи да дискриминација постоји ако се поступа

противно начелу слободног испољавања вере или уверења, односно ако се лицу или групи лица ускраћује право на стицање, одражавање, изражавање и промену вере или уверења, као и право да приватно или јавно изнесе или поступи сходно својим уверењима. Одредбама чл. 16. *Закона о забрани дискриминације* забрањена је дискриминација у области рада, односно нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада. Забрана дискриминације у области образовања и стручног оспособљавања регулисана је чл. 19. ст. 1. тако што је прописано да свако има право на предшколско, основно, средње и високо образовање и стручно оспособљавање под једнаким условима, у складу са законом, док је став 2. овог члана између осталог забрањено да се лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежа или онемогући упис у васпитно-образовну установу.

Закон о црквама и верским заједницама чл. 1. прописује слободу вероисповести као право на слободу савести и вероисповести које се гарантује свакоме, у складу са *Уставом*. У смислу овог закона, слобода вероисповести обухвата: слободу да се – има или нема, задржи или промени вероисповест или верско уверење, слободу веровања, слободу исповедања вере у Бога; слободу да се појединачно или у заједници са другима, јавно или приватно, испољава веровање или верско уверење учествовањем у богослужењу и обављањем верских обреда, верском поуком и наставом, неговањем и развијањем верске традиције; слободу да се развија и унапређује верска просвета и култура. Забрана верске дискриминације прописана је чл. 2. тако да нико не сме бити подвргнут принуди која би могла угрозити слободу вероисповести, нити сме бити присиљен да се изјасни о својој вероисповести и верским уверењима или њиховом непостојању. Поред тога, чл. 2. ст. 2. прописује да нико не може бити узнемираван, дискриминисан или привилегован због својих верских уверења, припадања или неприпадања верској заједници, учествовања или неучествовања у богослужењу и верским обредима и коришћењу или некоришћењу загарантованих верских слобода и права и да не постоји државна религија. *Закон о црквама и верским заједницама* регулише и образовну делатност чл. 34-40, па тако прописује да цркве и верске заједнице могу оснивати установе ради образовања будућих свештеника, односно верских службеника, ради унапређивања духовне и теолошке културе и због других сродних циљева. Поред тога, црква и верска заједница може покренути поступак акредитације верске образовне установе ради укључивања у систем образовања, у складу са прописима о образовању, а оне које су укључене у систем образовања дужне су да поштују услове и стандарде који важе у систему образовања, у складу са прописима о образовању.

Законом о високом образовању уређен је систем високог образовања, услови и начин обављања високог образовања, финансирање и др. Један од циљева високог образовања, који су прописани чл. 3. овог закона, јесте пружање могућности појединцима да под једнаким условима стекну високо образовање. Право на високо образовање прописано је чл. 8. као право које имају сва лица са претходно стеченим средњим образовањем, без обзира на расу, боју коже, пол, сексуалну оријентацију, етничко, национално или социјално порекло, језик, вероисповест, политичко или друго мишљење, статус стечен рођењем, постојање

сензорног или моторног хендикепа или имовинско стање. Високошколска установа утврђује, у складу са законом, критеријуме на основу којих се обавља класификација и избор кандидата за упис (успех у претходном образовању, врста претходног образовања, посебна знања, вештине или способности и сл.). *Законом о високом образовању* прописани су услови за заснивање радног односа и стицање звања наставника и сарадника (чл. 64-73), а чл. 70. *Закона о научно-истраживачкој делатности* утврђени су услови за стицање звања истраживача.

Кључно питање које се у овом случају поставља јесте да ли је прописивањем услова по којем је за упис на основне и мастер студије Православног богословског факултета Универзитета у Београду, условом за конкурисање за звање наставника, предавача, сарадника и истраживача на овом факултету, потребна сагласност надлежног епископа, извршена дискриминација коју прописи Републике Србије забрањују. Не улазећи у то каква је верска суштина и верски значај сагласности (благослова), извесно је да прописивањем сагласности (благослова) као услова за упис на студије, или за конкурисање за стицање звања, она постала правнорелевантан услов који је подложен оцени с аспекта важећих антидискриминационих прописа, будући да се ради о Факултету који је део система високошколског образовања.

Анализа прописа којима је сагласност (благослов) прописана као услов за упис на студије или за конкурисање за стицање звања на Православном богословском факултету показује да се ради о услову који важи за све потенцијалне кандидате/кандидаткиње. Због тога су за његово сагледавање с аспекта антидискриминационих прописа релевантне законске одредбе о забрани посредне дискриминације. Према чл. 7. *Закона о забрани дискриминације*, посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог/њиховог личног својства, ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забране дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна.

Будући да добијена сагласност (благослов) представља услов који важи за све оне који намеравају да упишу основне и мастер студије или оне који намеравају да конкуришу за звање наставника, предавача, сарадника и истраживача, овај услов, сам по себи, не ставља у неповољнији положај било које лице на основу његове вероисповести или верског убеђења. Наиме, иако је потпуно нејасно на основу којих критеријума надлежни епископ даје сагласност (благослов), у притужби се не наводи, нити је до сада документован случај да је неком лицу ускраћена сагласност (благослов) због његове вероисповести или верског убеђења. Због тога је неосновано тврђење подносиоца притужбе да правилном прописаним Статутом Православног богословског факултета Универзитета у Београду по којем је за упис на основне и мастер студије Православног богословског факултета Универзитета у Београду или за конкурисање за звање наставника, предавача, сарадника и истраживача на овом факултету потребна сагласност надлежног епископа овај факултет “дискриминише студенте и професоре Православног богословског факултета на основу верског опредељења”. Уколико би Поверенику за заштиту равноправности била поднета притужба у којој би било

наведено да је приликом добијања сагласности (благослова) за упис на студије Православног богословског факултета или за избор у одређено звање, одређено лице дискриминисано на основу своје вероисповести или верског убеђења или неког другог личног својства, основаност такве притужбе била би испитивана с аспекта важећих антидискриминационих прописа, сагласно међународним стандардима о праву на слободу од дискриминације и праксом међународних институција у овој области.

Ипак, повереница указује да одредбе Статута којима је као услов за упис на основне и мастер студије или за конкурисање за одређена звања на Православном богословском факултету прописана сагласност (благослов), управо због тога што отварају могућност посредне дискриминације, могу да произведу читав низ проблема јер:

- сврха давања сагласности (благослова) није изричито наведена, па би због тога било тешко оцењивати легалност и легитимност таквог чина, што је неопходно приликом утврђивања посредне дискриминације;
- нису прописани критеријуми за добијање сагласности (благослова);
- нису прописани поступак и начин давања сагласности (благослова).

Због свих ових околности, евидентно је да сагласност (благослов) јесте чин који епископ даје или ускраћује на основу широко датог дискреционог овлашћења. Укупна последица јесте стварање потпуне правне несигурности као последице непредвидивости исхода поступка по захтеву за добијање сагласности (благослова). Не улазећи у верску природу благослова, извесно је да његово увођење у Статут факултета захтева да се он третира као сваки други услов за упис на студијски програм или за конкурисање за одређено звање, што подразумева да се о испуњењу овог услова одлучује на основу објективних и унапред познатих критеријума, који су, при том, у складу са антидискриминационим стандардима. Због тога, у циљу спречавања посредне дискриминације, повереница препоручује да се добијање сагласности (благослова) или уклони из Статута или да се прецизно регулише на основу којих критеријума и на који начин се ова сагласност (благослов) даје, уз пуно поштовање прописа о забрани дискриминације који обавезују све високошколске установе.

6. ПРИТУЖБЕ ЗБОГ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ ПО ДРУГИМ ОСНОВИМА

6.1. Притужба О. С. против Т. к. а. д. због дискриминације на основу брачног статуса у области рада (дел. бр. 1638 од 19.12.2011. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (члан 33. став 1. тачка 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС” бр. 22/2009), поводом притужбе О. С. из Б, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби О. С. из Б. против Т. к. а. д. о., поводом дискриминације у области рада, утврђено је да брачни статус О. С. није био основ за њен евентуални неједнак третман у остваривању права из рада и по основу рада у Т. к. а. д. о.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу О. С. из Б. коју је у њено име поднео њен пуномоћник В. Б, адвокат, против Т. к. а. д. о., поводом дискриминације у области рада. У притужби је наведено да је Т. к. а. д. о., дискриминисао О. С. на основу брачног статуса. У притужби је наведено:

- да је О. С. супруга М. С, бившег директора и председника К. о. УО и бившег председника Т. о. УО оснивача Т. о. из Републике Словеније;
- да је ново руководство почело са злостављањем подносиоце притужбе након што је М. С. престала функција директора у К. о.;
- до злостављања О. С. дошло јер је М. С, као акционар, указивао на лоше пословање К. о. и на недостојност Ј. Х. (И. Н.) прокуристе и одговорног за радне односе;
- једини разлог због којег Ј. Х. није директор јесте чињеница да нема могућности за добијање дозволе за обављање те функције од Народне банке Србије (у даљем тексту НБС);

- да је према О. С. различито поступано у односу на остале запослене и то тако што:
 - су већина запослених и непосредни шефови имали налог да обуставе све контакте са О. С. „јер је она на црној листи руководства због М. С.“. Лица која су надлежна за права из радног односа нису смела да о тим правима одлучују када је у питању О. С. без изричите консултације са Ј. Х.;
 - је у време оправданог одсуствовања О. С. са рада извршено нарушавање њеног пословног простора и да јој је онемогућено да приступи приватној електронској пошти, документацији у рачунару и сл.;
 - је О. С. знатно смањена зарада, и то преко 50% и да је премештена у другу радну средину без конкретног разлога, а у једном периоду није јој био обезбеђен ни радни простор.

Повереница за заштиту равноправности је након пријема притужбе и њене анализе утврдила да она не садржи довољно информација и доказа за поступање по њој, због чега је затражила допуну притужбе. У допуни притужбе је наведено да дискриминација траје континуирано од јула 2010. године све до дана подношења притужбе, а достављен је и Анекс Уговора о раду дел. бр. ..., као и електронска преписка између О. С. и њеног непосредно претпостављеног у вези коришћења годишњег одмора. На захтев поверенице, притужба је још једном допуњена навођењем следећих чињеница:

- да је О. С. радни однос засновала 2004. године, и да наредних 6 година није имала проблема на свом радном месту, на пословима – полисе осигурања од ауто одговорности;
- да је 1. октобра 2010. године, М. С. престао радни однос, након чега он почиње да критикује ново руководство и да је у то време О. С, од непосредног претпостављеног сазнала да је на „*црној листи код новог руководства због њеног супруга и његовог понашања*“;
- да је 20. децембра 2010. године, почела обука запослених за рад на новим програмима, али да је то право О. С. ускраћено;
- да се 18. фебруара 2011. године, Ј. Х. шиканозно понашао према О. С. Тада јој је саопштено и да правила о слободи кретања по згради и правила за коришћење паузе важе за остале запослене, али не и за њу;
- да је О. С. упућена на рад у другу средину 6. марта 2011. године, а да јој Анекс Уговора о раду никада није достављен, нити га је она потписала;
- да је по повратку са боловања 8. априла 2011. године, у својој канцеларији затекла другу запослену особу која је користила рачунар О. С. и која је подносиољку притужбе обавестила да више ту не ради. Том приликом О. С. је, чекајући Ј. Х. информисана да је потребно да га, испред његове канцеларије, увек чека стојећи, док јој он не каже шта треба да ради, а да од тог тренутка није ни добијала радне задатке;
- да је захтев за коришћење годишњег одмора поднела 1. јуна 2011. године, међутим решење о том захтеву јој није достављено, већ је непосредно прет-

постављени обавестио да не сме да о томе одлучује без Ј. Х, јер је она „на црној листи”;

- Анекс Уговора о раду О. С. је потписала 28. августа 2011. године, уз сазнање да јој је знатно смањена зарада.

Уз притужбу достављени су и понуда о закључењу уговора о раду под измењеним условима дел. бр. ..., уговор о раду дел. бр. ..., понуда за закључење Анекса уговора о раду бр. ..., Анекс Уговора о раду ..., преписка електронском поштом између О. С. и њеног претпостављеног.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације и у току поступка прибављено је изјашњење Т. К. а. д. о. (у даљем тексту Друштво), у којем је наведено следеће:

- да се у целисти оспоравају наводи притужбе: да је „Ј. Х, као прокуриста одговорно лице за радне односе и да има највећи утицај код послодавца и да је разлог због кога није именован на место директора немогућност добијања дозволе за обављање те функције од НБС”. Ове тврдње су неутемељене, паушалне, недоказане и недоказиве, а имају и увредљиви, клеветнички карактер.
- да је из позитивних прописа јасно да за форму заступања каква је прокура није потребна сагласност НБС;
- да се сви наводи притужбе у целисти оспоравају, а нарочито се оспорава чињеница да је О. С. стављена у неравноправан положај и да је дискриминисана на био који начин;
- да су нетачни наводи да су остали запослени имали налог да обуставе све контакте са О. С. као и да надлежна лица за права из радног односа нису смела да одлучују о тим правима, без изричите консултације са Ј. Х. Неоснованост тврдње да је О. С. дискриминисана на основу брачног статуса поткрепљује и чињеница да је у притужби наведено да дискриминација траје континуирано од 1. јула 2010. године, што значи да је била дискриминисана на основу брачног статуса и док је њен супруг био одговорно лице у Друштву, јер је М. С. престала функција директора 10. септембра 2010. године.
- да су неосноване и нетачне све тврдње које се односе на лица која су надлежна за права из радног односа јер о правима, обавезама и одговорностима које проистичу из радног односа одлучује генерални директор или председник управног одбора Друштва. Поред тога, право је послодавца да у зависности од потреба посла одлучује о времену коришћења годишњег одмора, а има и могућност да, када је одређено време коришћења годишњег одмора, то време измени у случају да то захтевају потребе посла;
- да су нетачни и неосновани наводи да је извршена неповредивост пословног простора О. С. и да за то нема доказа, нарочито ако се има у виду да се О. С. налазила на боловању и годишњем одмору са мањим прекидима почев од 1. јануара 2010. године. Ово потврђује и чињеница да је О. С. била на бо-

ловању од 1. јануара до 19. јануара 2010. године, затим на годишњем одмору од 28. фебруара до 4. марта 2010. године, потом на боловању од 7. марта до 11. марта 2010. године, па поново на боловању од 1. априла до 20. априла 2011. године, затим опет на боловању од 26. априла до 25. маја 2011. године, а исто тако и од 27. маја до 10. јуна 2011. године, да би у периоду од 13. марта до 30. јула 2011. користила годишњи одмор. Затим је изнова на боловању од 1. јула до 30. јула 2011. године, а потом у периодима од 1. августа до 15. августа 2011. године, од 16. августа до 30. августа 2011. године, од 1. септембра до 30. септембра 2011. године, те право на боловање подносиатељка користи и у тренутку вођења овог поступка;

- да је индикативно да се О. С. позива на дискриминаторно понашање, а да при томе са прекидима није била на послу и није ни обављала поверене јој послове од почетка 2010. године, што се у струци назива *обрнута дискриминација* („reverse discrimination”) ако не и злоупотреба права;
- да су сви наводи из притужбе нетачни, неосновани и правно неутемељени јер је Друштво након ступања на снагу нових општинских аката и то *Правилника о раду и Правилника о унутрашњој организацији и систематизацији послова и радних задатака* свим запосленим, укључујући и О. С, 1. септембра 2010. године, доставило нове уговоре о раду. У складу са позитивним прописима и важећим општим правним актима, послодавац је О. С. понудио и закључење анекса уговора о раду. Понуда за закључење анекса уговора о раду и сам анекс који је запослена потписала, нису и не могу представљати акт дискриминације, како то погрешно тумачи О. С. нити је приликом достављања анекса уговора о раду дошло до дискриминације на било ком основу, а нарочито не на основу брачног статуса запослене;
- да је О. С, медицинска сестра са четвртим степеном стручне спреме, премештена на одговарајуће послове у складу са потребама процеса и организације рада са циљем рационалнијег коришћења радних капацитета запослених. Ово се не може подвести под акт дискриминације, већ је управо право и обавеза одговорног послодавца да рационално користи и организује процес рада;
- да је зарада смањена са износа бруто од 63.072,00 динара на износ бруто од 49.266,00 динара, заправо није смањена за преко 50% како је наведено у притужби;
- да су наводи да је О. С. премештена у другу радну средину нетачни и да је рационално коришћење и организација процеса рада право послодавца;
- да су нетачни сви наводи који се односе на то да је са О. С. прекинута било каква комуникација од стране других запослених као и да није имала радни простор, јер је она увек имала обезбеђен радни простор за обављање поверених послова, омогућено јој је да ради, а остваривала је и друга права и погодности. То траје и даље (нпр, иако је на боловању, о трошку Друштва користи службени телефон);
- да је нетачно и у сваком смислу неосновано да је О. С. била изложена прекомерном стресу као последици континуираних радњи менаџмента и осталих

запослених, с обзиром на чињеницу да одсуствује са рада дужи временски период;

- као и да право на заштиту од дискриминације не сме и не може бити механизам злоупотребе права, а нарочито не механизам да се тиме постигне циљ који није оправдан и да би се другоме нанела штета и нарушио углед.

Уз изјашњење на наводе притужбе достављени су и решење којим се одобрава коришћење годишњег одмора од 16. јуна 2011. године, решење којим се одобрава коришћење годишњег одмора од 1. марта 2011. године, захтев о коришћење годишњег одмора од 28. фебруара 2011. године и извештаји о привременој спречености за рад за целу 2011. годину. Извештаји о привременој спречености за рад су за период: од 1. јануара до 19. јануара 2011, од 7. марта до 11. марта 2011, од 23. марта до 31. марта 2011, од 1. априла до 20. априла 2011, од 26. априла до 30. априла 2011, од 26. априла до 25. маја 2011, од 27. маја до 31. маја 2011, од 1. јуна до 10. јуна 2011, од 1. јула до 30. јула 2011, од 1. јула до 15. јула 2011, од 16. јула 2011. до 30. јула 2011. и од 1. септембра до 30. септембра 2011, уз информацију да је и након овог периода О. С. била на боловању.

Повереница за заштиту равноправности анализира је чињеничне наводе са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, како би испитала да ли је у конкретном случају О. С. дискриминисана због свог брачног статуса, који је у притужби наведен као основ дискриминације.

Према одредби члана 2. става 1. тачке 1. *Закона о забрани дискриминације*, дискриминација означава свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, или претпостављеним личним својствима. Повреда начела једнаких права и обавеза, према члану 8. *Закона о забрани дискриминације* постоји, ако се лицу или групи лица због његовог/њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдане, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварују. Одредбама чл. 15 – 27. *Закона о забрани дискриминације* предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чланом 16. прописано између осталог да је забрањена дискриминација у области рада, односно нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада, као што су право на рад, на слободан избор запослења, на напредовање у служби, на стручно усавршавање и професионалну рехабилитацију, на једнаку накнаду за рад једнаке вредности, на правичне и задовољавајуће

услове рада, на одмор, на образовање и ступање у синдикат, као и на заштиту од незапослености.

У притужби којом је покренут поступак пред Повереником за заштиту равноправности као основ дискриминације наведен је брачни статус подносиатељке притужбе. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да се, по *Закону о забрани дискриминације*, неједнак третман квалификује као дискриминација ако су лице или група стављени у гори положај у односу на друга лица у истој или сличној ситуацији управо због неког свог личног својства, као што су национална припадност, пол, инвалидитет, брачни статус, старосно доба или било које друго лично својство. Сагласно томе, дискриминација на основу брачног статуса постоји када је особа неједнако третирана управо због свог брачног статуса – због тога што јесте (што је била), односно због тога што није (није била), у брачној или ванбрачној заједници. Тако би, нпр. дискриминација појединца/појединке на основу брачног статуса у области рада постојала ако би послодавац запосленом лицу једно право из радног односа ускратио само зато што је то лице у браку.

Дискриминација у области рада групе запослених лица на основу брачног статуса била би, нпр. извршена ако би једно право из радног односа послодавац признао само оним запосленима који су у браку јер таквим њиховим привилеговањем запослене који нису у браку ставља у неравноправан положај.

Из садржине притужбе евидентно је да подносиатељка притужбе указује на неједнак третман, коме је, како наводи, изложена због чињенице да је супруга М. С, бившег директора и председника УО К. о. и бившег председника УО оснивача Т. о. из Републике Словеније. Из ове околности може се закључити да је евентуални неједнак третман подносиатељке притужбе, који је она у притужби конкретизовала навођењем низа повреда права из рада и по основу рада, узрокован њеним личним идентитетом - чињеницом да је супруга М. С, а не њеним личним својством - брачним статусом, односно околношћу да има статус супруге, тј. да је у браку. Будући да лични идентитет једне особе, као ни њене карактерне и друге личне особине, навике и сл, не представљају основ дискриминације у смислу *Закона о забрани дискриминације*, неједнак третман коме је из ових разлога та особа изложена не може се правно квалификовати као дискриминација.

У светлу ових околности, повереница није испитивала да ли је у конкретном случају подносиатељка притужбе О. С. била изложена неједнаком третману у односу на остале запослене у погледу остваривања права из рада и по основу рада јер у овом случају недостаје један од суштинских и конститутивних елемената дискриминације – лично својство као основ дискриминације.

Повереница констатује да није надлежна да оцењује да ли је у конкретном случају дошло до повреде права из рада и по основу рада О. С, укључујући и злостављање на раду, на које подносиатељка притужбе указује. Сагласно томе, повереница упућује подносиатељку притужбе да се за заштиту ових својих права обрати надлежним државним органима и суду.

6.2. Притужба С. С. против ЈП због погоршања положаја на радном месту услед покретања поступка заштите од дискриминације (дел. бр. 1670 од 29. 12. 2011. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (члан 33. став 1. тачка 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС” бр. 22/2009), поводом притужбе С. С. из Б, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби С. С. из Б. против ЈП Ж. с. а. д. б, поводом погоршања положаја код послодавца због покретања поступка заштите од дискриминације, није утврђено да је ЈП Ж. с. а. д. б. дискриминаторски поступало према С. С. због покретања поступка заштите од дискриминације.

Образложење

Повереници за заштиту равноправности обратила се притужбом 10. августа 2011. године С. С. из Б. против ЈП Ж. с. а. д. б. У притужби је наведено да је дискриминисана на основу личног својства – пола. Према наводима из притужбе, дискриминаторно понашање се огледало у немогућности напредовања код послодавца у складу са степеном стручне спреме, а на основу припадности женском полу. Током поступка који је спроведен по овој притужби, С. С. је обавестила повереницу за заштиту равноправности да се њен положај у предузећу битно погоршао од тренутка када је покренут поступак против ЈП Ж. с. а. д. б. и затражено изјашњење на наводе из притужбе. Подносиатељка притужбе наводи да је након сазнања послодавца о покренутом поступку по притужби почела да добија радне задатке који нису у складу са њеном стручном спремом и радним местом, а које пре подношења притужбе није добијала. Такође, у прилог тврдњи да јој се због подношења притужбе положај на радном месту битно погоршао, наводи и да је премештена у другу канцеларију, те да сада ради у знатно мањем радном простору који је и физички неприступачнији. Поред тога, наводи да је однос колега и руководиоца према њој је постао омаловажавајући и дискриминаторан, тако да сматра да је због тражења заштите од дискриминације деградирана, како од стране осталих запослених тако и од руководства овог јавног предузећа. У допуни притужбе С. С. је навела да не поседује писане доказе о извршеној виктимизацији, односно да је премештај у други радни простор извршен усменим путем, као и налози о радним задацима. Наводи и да постоје сведоци, али да не жели да их доводи у непријатну ситуацију и излаже евентуалном погоршању положаја на радном месту, уколико би дали изјаве у њену корист.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак да би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. *Закона о забрани дискриминације*. Генералном директору ЈП Ж. с. а. д. б., М. М. је упућен захтев 25. октобра 2011. године да се у року од 15 дана изјасни о основаности притужбе. Како у остављеном року није достављено изјашњење, а захтев је примљен 31. октобра 2011. године, повереници за заштиту равноправности су били доступни наводи из притужбе и општепознате чињенице, који су анализирани са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, како би се испитало да ли је у конкретном случају ЈП Ж. с. а. д. б. дискриминаторно поступало према С. С. на основу чињенице да је покренула поступак заштите од дискриминације.

Према одредби члана 2. става 1. тачке 1. *Закона о забрани дискриминације*, дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним (претпостављеним) личним својствима. Забрана позивања на одговорност прописана је чланом 9. наведеног закона, према којем дискриминација постоји ако се према лицу или групи лица неоправдано поступа лошије него што се поступа или би се поступало према другима, искључиво или углавном због тога што су тражили, односно намеравају да траже заштиту од дискриминације или због тога што су понудили или намеравају да понуде доказе о дискриминаторском поступању.

Иако је неспорна чињеница да је подношењем притужбе овом државном органу покренут поступак за заштиту од дискриминације, у конкретном случају подносиоца притужбе није доставила доказе којима се поткрепљују наводи из притужбе, то јест, није понудила ни један доказ којим би потврдила да је понашање руководства овог јавног предузећа узроковано покретањем поступка за заштиту од дискриминације. У светлу ових околности, а имајући у виду одредбу члана 35. става 2. *Закона о забрани дискриминације*, којом је прописано да се уз притужбу достављају докази о претрпљеном акту дискриминације, повереница за заштиту равноправности констатује да у овом случају није утврђено да је С. С. погоршан положај на радном месту због покретања поступка за заштиту од дискриминације.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности је сагласно члану 33. ставу 1. тачкама 1. и 9. *Закона о забрани дискриминације*, дала мишљење да није утврђено да је ЈП Ж. с. а. д. б. дискриминаторно поступало према С. С.

6.3. Притужба Ј. М. против градоначелника Града Београда због повреде начела једнаког третмана у поступку органа јавне власти (дел. бр. 72 од 16. 1. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС” бр. 22/2009), поводом притужбе Ј. М. из Б, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

Закључцима градоначелника Београда на основу којих се квартално исплаћује новчана помоћ од по 4 000 динара пензионерима који имају пребивалиште на територији града Београда и примања по основу пензије мања од 13 000 динара месечно, признато је право на новчану помоћ само оним пензионерима који су радни стаж у целини остварили у Републици Србији, чиме су дискриминисани пензионери који су део радног стажа сразмерно стекли у другим државама, а налазе се у истој ситуацији, тј. имају пребивалиште на територији града Београда и укупна примања по основу пензије која су мања од 13 000 динара месечно.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. и члану 39. ставу 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје градоначелнику Града Београда

ПРЕПОРУКУ

1. Закључцима, на основу којих ће се убудуће квартално исплаћивати новчана помоћ пензионерима који имају пребивалиште на територији Београда, а чије пензије не прелазе утврђени износ, треба прописати прецизне критеријуме и установити одговарајуће начине за доказивање њихове испуњености. Тако би се обезбедило да пензионери са пребивалиштем на територији Града Београда, чија примања по основу пензије не прелазе утврђени износ, буду равноправни у погледу остваривања права на новчану помоћ, независно од тога да ли су пензијски стаж у целини остварили у Републици Србији или су део радног стажа остварили у другим државама.
2. Градоначелник Београда обавестиће повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке, о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Ј. М. из Б. обратила се притужбом повереници за заштиту равноправности 15. новембра 2011. године, у којој наводи да је дискриминисана одлуком градо-

начелника Града Београда о новчаној помоћи пензионерима са пребивалиштем на територији Београда, тако што се, у поступку за пружање материјалне помоћи пензионерима који су економски и социјално угрожени, одлуком стављају у различити положај две групе пензионера само због места у којем су радили и остварили пензијски стаж. Она наводи да је држављанка Републике Србије, да живи у Београду од 1984. године, да је од укупног пензијског стажа 22 године остварила у Београду, а 13 у Тузли (БиХ), а да новчану помоћ пензионерима са пребивалиштем у Граду Београду не може да оствари јер је прималац сразмерне пензије.

Уз притужбу су достављена и следећа документа: Допис Ј. М. Фонду ПИО од 6. новембра 2009. године; Допис Републичког Фонда ПИО филијала Београд бр. Д-731157 од 17. новембра 2009. године; Допис Ј. М. директору Фонда ПИО од 26. новембра 2009. године; Допис Републичког Фонда ПИО, филијала Београд бр. Д-731157 од 7. децембра 2009. године; Допис Ј. М. Фонду ПИО од 12. јануара 2010. године; Ддопис Републичког Фонда ПИО Филијала, Београд бр. Д-731157 од 18. јануара 2010. године; фотокопија налога за исплату првог дела примања за март 2011. године РФПИО, филијала Београда на име Ј. М.; Допис Ј. М. Фонду ПИО, филијала Београд и Заштитнику грађана од 18. априла 2011. године; Допис Фонда ПИО, Сектор за финансијске послове број: 22 181-10/1598 од 10. маја 2011; Допис Заштитника грађана дел. бр. 11308 од 7. јуна 2011. године; Допис Заштитника грађана дел. бр. 11309 од 7. јуна 2011. године; Допис Заштитника грађана града Београда бр. ЗГ-181-5/2011 од 21. јуна 2011. године; Допис Ј. М. од 7. јула 2011. године; Допис Министарства за људска и мањинска права, државну управу и локалну самоуправу бр. 119-07-00-00171/2011-09 од 11. јула 2011. године; Допис Фонда ПИО, Сектор за финансијске послове бр. 22 181-4205/11 од 18. јула 2011. године и Допис Градске управе града Београда XXVI-о1 бр. 339/11 од 19. јула 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је градоначелнику Београда упућен захтев 18. новембра 2011. године, да се изјасни о основаности притужбе.

Секретаријат за социјалну заштиту градске управа града Београда доставио је изјашњење број XIX-01-07-983/11 од 8. децембра 2011. године, у којем је наведено:

- да је захтев који је Повереник за заштиту равноправности упутио градоначелнику Београда прослеђен Секретаријату за социјалну заштиту;
- да Секретаријат за социјалну заштиту од новембра 2008. године, спроводи поступак кварталне исплате новчане помоћи у износу од по 4 000 динара пензионерима који имају пребивалиште на територији Града Београда и чија примања су по основу пензије на дан 30. септембра 2008. године, била једнака или мања од 13.000,00 динара.
- да ће исплата четврте рате помоћи за 2011. годину бити извршена корисницима пензија чија су примања на дан 30. новембра 2011. године, била једнака или мања од 16.157,60 динара;

- да се ова новчана помоћ исплаћује четири пута у току године, на основу евиденције (електронског списка о исплаћеним пензијама на одређен датум) коју, за потребе Градске управе града Београда, доставља Дирекција Фонда ПИО – Сектор за финансијске послове;
- да је круг лица којима је омогућено да добијају ову помоћ ограничен на пензионере који су радни стаж остварили у Републици Србији јер се на евиденцији на основу које се врши исплата налазе корисници пензија за које Фонд ПИО има тачне податке о исплаћеним износима, а то су пензионери који не користе тзв. „сразмерне пензије”;
- да су, током припреме за прву исплату помоћи, представници Фонда ПИО – Сектора за финансијске послове, предочили представницима Градске управе града Београда да њихова евиденција обухвата кориснике пензија који су читав радни стаж остварили у Републици Србији, а да за кориснике који имају сразмерно стечен радни стаж у другим државама Фонд ПИО није у могућности да достави тачне податке;
- да се корисници дељивих пензија чији износ је већи од утврђеног износа, не налазе на евиденцији Фонда ПИО, пошто списак садржи искључиво податке о примањима која су нижа или једнака утврђеном износу;
- да Градска управа града Београда на овај начин жели да олакша положај око 65 000 пензионера са ниским примањима који живе у Београду, узимајући у обзир трошкове живота у главном граду;
- да у Градској управи града Београда не постоји посебна одлука градоначелника на основу које се исплаћује новчана помоћ пензионерима;
- да о начину исплате сваке рате градоначелник, на основу овлашћења које има на основу члана 24. тачке 6. *Закона о главном граду* и члана 52. става 1. тачке 6. Статута града Београда, одлучује закључком.

Устав Републике Србије у члану 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу.

Закон о забрани дискриминације у члану 4. прописује општу забрану дискриминације тако што прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости.

Одредбом члана 8. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да до повреде овог начела долази: ако се лицу или групи лица, због његовог/њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица; ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Анализирајући поднету притужбу и изјашњење Градске управе града Београда, повереница за заштиту равноправности утврђује да су у неједнаком положају

стављена лица која живе на територији Града Београда, а која имају сразмерно стечени радни стаж у другим државама, у односу на лица која живе на територији Града Београда и која су пензијски стаж у целини остварили у Републици Србији.

Да би се испитало да ли је закључком градоначелника града Београда повређено начело једнаких права и обавеза, потребно је размотрити:

- да ли је циљ који се постиже овом мером допуштен и оправдан,
- да ли се циљ (циљеви) може постићи прописаном мером, да ли постоји сразмера између предузетих мера и циљева који се том мером остварују,
- да ли постоји објективно и разумно оправдање да се појединим категоријама пензионера који живе у Граду Београду ускрате права предвиђена закључком градоначелника.

У изјашњењу Градске управе града Београда се наводи да Секретаријат за социјалну заштиту од новембра 2008. године, спроводи поступак кварталне исплате новчане помоћи, пензионерима који имају пребивалиште на територији Града Београда и чија су примања на основу пензије, на дан 30. септембра 2008. године, била једнака или мања од 13.000,00 динара, односно на дан 30. новембра 2011. године, једнака или мања од 16.157,60 динара. Такође, наводи се да је циљ ове мере да се „олакша положај око 65000 пензионера са ниским примањима који живе у Београду, узимајући у обзир трошкове живота у главном граду”.

Када је у питању допуштеност и оправданост циља, неспорно је да је градоначелник Града Београда овлашћен да, као налогодавац за извршење буџета, доноси акте којима се регулише новчана помоћ социјално и економски угроженој категорији старијих грађана из средстава буџета Града. Циљ који се постиже одлуком градоначелника Београда јесте да се из буџета Града обезбеде средства за једнократну новчану помоћ пензионерима са ниским примањима. У складу са тим, повереница за заштиту равноправности сматра да је циљ мере једнократне помоћи економски и социјално угроженим пензионерима града Београда допуштен и оправдан.

Узимајући у обзир да Градска управа града Београда није доставила акт на основу којег је исплаћивала новчану помоћ пензионерима од новембра 2008. године, нити закључак на основу којег ће бити остварена исплата четврте рате помоћи за 2011. корисницима пензије чија су примања на дан 30. новембра 2011. била једнака или мања од 16.157,60 динара, иако је то у захтеву за изјашњење о наводима притужбе тражено, повереница за заштиту равноправности је приликом одлучивања у овом предмету анализирала све доказе достављене уз притужбу, изјашњење Градске управе и релевантне прописе из области заштите од дискриминације.

Анализирајући изјашњење Градске управе, закључује се да су услови које је потребно остварити да би се стекло право на новчану помоћ Града Београда следећи:

- да је лице пензионер са пребивалиштем на територији Града Београда, и

- да су примања по основу пензије на дан 30. септембра 2008. године, била једнака или мања од 13.000,00 динара, односно на дан 30. новембра 2011. године, једнака или мања од 16.157,60 динара.

У изјашњењу Градске управе града Београда истиче се да је „круг лица којима је омогућено да добијају ову помоћ ограничен на пензионере који су радни стаж остварили у Републици Србији зато што се на евиденцији, на основу које се врши исплата, налазе корисници пензија за које Фонд ПИО има тачне податке о исплаћеним износима, а то су пензионери који не користе тзв. „сразмерне пензије” и да Фонд ПИО – Сектор за финансијске послове, за кориснике који имају сразмерно стечене пензије у другим државама није у могућности да достави тачне податке. То значи да се новчана помоћ Града Београда исплаћује пензионерима који имају пребивалиште на територији Београда и чија су примања на дан 30. новембра 2011. године, биле једнака или мања од 16.157,60 динара, а ускраћена су свим оним пензионерима, са пребивалиштем на територији Града Београда, који се не налазе на списку Фонда ПИО – Сектор за финансијске послове, без обзира што им укупна примања по основу пензије не прелазе утврђен износ.

Из свега наведеног произлази да право на новчану помоћ имају сви пензионери са пребивалиштем на територији Града Београда који на одређени дан примају пензију одређеног износа, али да Градска управа града Београда може од Фонда ПИО да добије податке само за један број пензионера који испуњавају ове услове. Повереница за заштиту равноправности је става да ова околност не може да буде разлог за ускраћивање права на новчану накнаду пензионерима који су део радног стажа остварили у другим државама тако да у Србији остварују тзв. „сразмерну пензију”. Наиме, утврђивање висине дела пензије коју ова категорија пензионера остварује из друге државе може се извршити увидом у пензијски чек или у решење о одређивању висине пензије, као и изводом из банке преко које се део пензије уплаћује.

Прецизним одређивањем критеријума за остваривање права на новчану помоћ, доношењем одлуке којом се утврђују услови за остваривање права, као и начином на који се доказује испуњење услова, отклонила би се повреда начела једнакости и дискриминација оних грађана и грађанки који остварују суштински услов за остваривање права на новчану помоћ (укупна примања на основу пензије мања или једнака прописаном износу), али нису у могућности да то право остваре јер се исплата врши искључиво на основу евиденције Фонда ПИО која обухвата само кориснике пензија који су радни стаж у целини остварили у Републици Србији, а да за кориснике који сразмерно стечен радни стаж у другим државама нису у могућности да доставе тачне податке.

Сагледавајући изнете аргументе, евидентно је да није било оправданих и разумних разлога да се ставе у неравноправан положај пензионери који имају пребивалиште на територији Града Београда и корисници су тзв. „сразмерних пензија”, а чија примања су на дан 30. новембра 2011. године, биле једнака или мања од 16.157,60 динара, у односу на пензионере који имају пребивалиште на територији Града Београда, чија су примања на дан 30. новембра 2011. године,

била једнака или мања од 16.157,60 динара и налазе се на евиденцији Фонда ПИО. Различит третман ових категорија грађана/грађанки, којима је на основу чињенице да нису цео радни стаж остварили у Републици Србији ускраћено право које се даје другим лицима у истој ситуацији, нема објективно и разумно оправдање, а посебно ако се има у виду чињеница да су у питању две групе пензионера које су у идентичном положају – и једни и други живе на територији Града Београда, имају укупна примања по основу пензија мања од утврђеног износа и једнако их погађају високи трошкови живота у главном граду.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. тачкама 7. и 9. *Закона о забрани дискриминације*, упућује препоруку градоначелнику Београда да предузме радње којима ће се отклонити повреда начела једнакости у односу на оне категорије грађана/грађанки којима је неоправдано ускраћено право на коришћење једнократне новчане помоћи на основу чињенице да нису цео радни стаж остварили у Републици Србији.

6.4. Притужба М. С. против Центра за основну полицијску обуку МУП-а због дискриминације на основу држављанства у области стручног усавршавања (дел. бр. 360 од 21. 3. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (члан 33. став 1. тачка 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС” бр. 22/2009), поступајући по притужби М. С. из 3, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

Комисија за избор полазника стручног оспособљавања у Центру за основну полицијску обуку Министарства унутрашњих послова Републике Србије, одбацила је пријаву М. С. из 3, на конкурс за упис полазника VII и VIII класе у Центар за основну полицијску обуку јер, како је наведено, није доказао да нема двојно држављанство. Оваквим поступком је М. С. онемогућено да уђе у изборну процедуру, чиме је извршен акт дискриминације на основу претпостављеног личног својства – двојног држављанства.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. и чл. 39. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје Министарству унутрашњих послова

ПРЕПОРУКУ

1. Министарство унутрашњих послова Републике Србије предузеће, без одлагања, све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да комисије за избор полазника за пријем у Средњу школу унутрашњих послова, Центар за полицијску обуку убудуће не крше одредбе *Закона о забрани дискриминације*.
2. Министарство унутрашњих послова Републике Србије предузеће, без одлагања, све неопходне радње и мере којима ће обезбедити да руководство, а у зависности од расположивих средстава и други запослени у Министарству унутрашњих послова, прођу едукацију на тему забране дискриминације, како би се предупредило њихово евентуално дискриминаторно поступање.
3. Министарство унутрашњих послова обавестиће повереницу за заштиту равноправности о мерама које ће предузети да би поступило по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу М. С. из 3. изјављену против Средње школе унутрашњих послова – Центар за основну

полицијску обуку и директорке школе Б. П, а поводом одбацивања његове пријаве на Конкурс за пријем полазника у Центар за основну полицијску обуку у Сремској Каменици.

У притужби је наведено следеће:

- да је приликом предаје документације ради пријаве на конкурс за пријем полазника у Центар за основну полицијску обуку у Сремској Каменици, у полицијској станици у Земуну документација прегледана са усменом изјавом да је потпуна и исправно попуњена;
- да је М. С. од Средње школе унутрашњих послова – Центра за основну полицијску обуку примио Допис 05/5 број 150-1 151-1-55/11 од 11. августа 2011. године, којим је обавештен да није испунио услове за пријем полазника, а као разлог је наведено „непотпуна документација – држављанство”;
- да је М. С. након пријема овог дописа телефоном контактирао Центар за основну полицијску обуку и да је информисан да његова документа нису „валидна” зато што су му родитељи рођени у Републици Македонији, тј. да је то разлог зашто не испуњава услове конкурса;
- да у условима конкурса за упис полазника у Центар за основну полицијску обуку објављеног 25. марта 2011. године, није постојала назнака да родитељи полазника морају бити рођени у Републици Србији.

Уз притужбу су достављени и следећи прилози: Извод из матичне књиге држављана од 5. августа 2010. године, Допис Средње школе унутрашњих послова – Центра за основну полицијску обуку 05/5-2 Број: 150-1 151-1-55/11 од 11. августа 2011. године и текст конкурса за упис 300 полазника VII и VIII класе у Центар за основну полицијску обуку објављен у дневном листу Новости 25. марта 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак да би утврдила правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. став 4. и 37. став 2. Закона о забрани дискриминације. У току поступка је тражено изјашњење Средње школе унутрашњих послова - Центар за основну полицијску обуку у Сремској Каменици.

Средња школа унутрашњих послова – Центар за основну полицијску обуку доставила је изјашњење у коме се наводи:

- да према *Правилнику о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања* и условима конкурса, лице које конкурише за пријем у радни однос у државном органу мора да испуњава поред општих услова и посебне услове и то, између осталог, да нема двојно држављанство;
- да је непостојање двојног држављанства услов који је јасно наведен и у *Закону о полицији* члан 110. став 1. тачка 6, као један од услова за пријем у радни однос у Министарству унутрашњих послова.
- да је наведени услов јасно наведен у конкурс, те да кандидати морају пружити доказе о непостојању двојног држављанства;

- да избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања врши комисија коју именује министар, која организује и прати комплетан поступак избора кандидата и и утврђује ранг-листу кандидата и њихово рангирање;
- да Центар за основну полицијску обуку само спроводи изборну процедуру у вези са провером здравственог, психолошког, базично-моторичког статуса и других способности за обављање полицијских послова, а у складу са *Правилником о критеријумима* за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања;
- да је М. С. уз осталу документацију пружио доказ да је држављанин Републике Србије, али да је Комисија за избор полазника утврдила да именовани није пружио доказ о непостојању двојног држављанства, тј. држављанства Републике Македоније;
- да је увидом у Извод из матичне књиге југословенских држављана утврђено да је М. С. накнадно уписан у Књигу држављана Републике Србије решењем СМУП бр. 600-115506/98 од 30. децембра 1998. године, и да је Комисија основано могла претпоставити да поред држављанства Републике Србије, има и држављанство неке друге државе, тј. Републике Македоније;
- да, с обзиром на то што М. С. није задовољио један од услова конкурса, који је уједно и услов за евентуално заснивање радног односа у МУП, Комисија је одлучила да кандидат не уђе у изборну процедуру.

Средња школа унутрашњих послова – Центар за основну полицијску обуку је уз наведено изјашњење доставио и Извод из матичне књиге југословенских држављана М. С.

У допуни притужбе М. С. обавестио је повереницу за заштиту равноправности да је приликом пријављивања на конкурс попунио упитник у коме је изјавио под пуном материјалном и кривичном одговорношћу да нема двојно држављанство и да је сагласан да надлежне службе изврше безбедносну проверу. Уједно је навео и да нема копију тог упитника.

Повереница за заштиту равноправности је затражила 9. децембра 2011. године од Средње школе унутрашњих послова – Центар за основну полицијску обуку, да достави копију упитника о идентификационим подацима кандидата за пријем у Средњу школу унутрашњих послова – Центар за основну полицијску обуку, који је М. С. попунио и предао са својом документацијом приликом пријаве на Конкурс.

Управа за стручно образовање, оспособљавање, усавршавање и науку – Сектор финансија, људских ресурса и заједничких послова Министарства унутрашњих послова 5. марта 2012. године доставила је повереници за заштиту равноправности копију упитника о идентификационим подацима кандидата за пријем у Средњу школу унутрашњих послова – Центар за основну полицијску обуку, који је М. С. попунио и предао са својом документацијом приликом пријаве на конкурс.

Увидом у упитник утврђено је да је М. С, као што је и навео у притужби, потписао да изјављује под пуном материјалном и кривичном одговорношћу да нема двојно држављанство и да је сагласан да надлежне службе изврше безбедносну проверу, односно да о њему прикупљају податке на основу којих се утврђују евентуалне сметње за пријем за извршавање послова и задатака у полицији.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС”, бр. 98/2006) у члану 21. прописује да су пред *Уставом* и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације по било ком основу.

Уставна забрана дискриминације је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, те је одредбом члана 2. става 1. тачке 1. дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Чланом 16. ЗЗД забрањена је дискриминација у области рада, као и нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада. Истим чланом је прописано да ову врсту заштите ужива, између осталог, и лице које тражи посао као и лице на стручном оспособљавању и усавршавању без заснивања радног односа, волонтера и свако друго лице које, по било ком основу, учествује у раду. У конкретном случају, релевантна је и одредба чл. 19. ЗЗД којом је прописано да је забрањено да се лицу или групи лица на основу њиховог личног својства, отежа или онемогући упис у васпитно-образовну установу.

Повереница за заштиту равноправности анализира је релевантне прописе којима је регулисано питање стручног оспособљавања и запошљавања у Министарству унутрашњих послова РС. *Закон о полицији* који је био на снази у време подношења пријаве на конкурс М. С, прописивао је у чл. 110. посебне услове за заснивање радног односа, између осталог, постојао је и услов да лице које се прима у радни однос у Министарству унутрашњих послова нема двојно држављанство, док је чл. 111. прописано да полиција може, о лицу које жели да заснује радни однос у МУП ради извршавања задатака у полицији, да прикупља податке уз писану сагласност тог лица, као и податке на основу којих утврђује безбедносне сметње за извршавање задатака у полицији. Наведена безбедносна провера обухватала је и проверу података које кандидат за заснивање радног односа даје у поступку заснивања радног односа. Надаље, овим законом није прописан начин на који се чињеница постојања или непостојања двојног држављанства доказује, док је за испуњавање неких других посебних услова, начин доказивања био прописан (нпр. члан 110. став 2. тачка 4. прописано је да лице

које се прима у радни однос у МУП има психофизичке способности потребне за обављање послова радног места, што се доказује лекарским уверењем Завода за здравствену заштиту радника Министарства унутрашњих послова).

Правилник о критеријумима за избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања ближе уређује критеријуме по којима се врши избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања по расписаном конкурс за упис у Центар за основну полицијску обуку Министарства унутрашњих послова, расписивање конкурса, као и друга питања у вези са стручним оспособљавањем. Овим правилником и то чланом 3. прописано је да право учешћа на конкурс има лице које поред општих услова за пријем у радни однос у државном органу, мора да испуњава и посебне услове међу којима је и услов да кандидат нема двојно држављанство. Истим правилником је таксативно набројана документација која се прилаже уз пријаву, укључујући и уверење о држављанству, али се не наводи да је потребно доставити доказ о непостојању двојног држављанства. Чланом 6. *Правилника* прописано је и да избор кандидата за полазнике стручног оспособљавања у Центру за основну полицијску обуку врши комисија од пет чланова коју именује министар. Чланови комисије су радници Центра за основну полицијску обуку и других организационих јединица Министарства.

Повереница за заштиту равноправности указује на чињеницу да је у децембру 2011. године измењен *Закон о полицији*, између осталог и у делу којим су уређени радни односи у Министарству унутрашњих послова. Пријем у радни однос олакшан је либерализацијом посебних услова за заснивање радног односа, а једна од тих измена је и да двојно држављанство више није сметња за заснивање радног односа, већ само за рад на појединим радним местима.

У конкретном случају је неспорно да је у време расписивања конкурса за пријем полазника у Центар за полицијску обуку двојно држављанство било сметња за пријем у радни однос. Такође је неспорно да је попуњавањем и потписивањем упитника о идентификационим подацима за пријем у Средњу школу унутрашњих послова – Центар за основну полицијску обуку, М. С. дао писану сагласност да полиција може да прикупља његове податке на основу којих утврђује безбедносне сметње за извршавање задатака у полицији, укључујући и проверу истинитости података које је кандидат навео у пријави. Из наведеног се може закључити да је Комисија за избор полазника имала законске могућности да провери да ли М. С. има двојно држављанство, односно да своју одлуку о одбацивању пријаве заснује на провереним чињеницама, а не на претпоставци да се ради о кандидату са двојним држављанством, као што је то наведено у изјашњењу Средње школе унутрашњих послова – Центар за основну полицијску обуку.

Повереница је имала у виду наводе из изјашњења Центра за полицијску обуку да је требало да кандидати докажу непостојање двојног држављанства, али је анализом текста конкурса за упис 300 полазника VII и VIII класе у Центар за основну полицијску обуку од 25. марта 2011. године, утврђено да није наведено да је потребно да кандидат докаже непостојање двојног држављанства, као ни који би доказ евентуално био подобан за доказивање ове чињенице.

Комисија за избор полазника је одбацила пријаву М. С. због наводног неиспуњавања услова у погледу држављанства, а своју одлуку није базирала на некој утврђеној чињеници или доказу, већ је одлука донета на бази претпоставке да има двојно држављанство, јер је тек 1998. године уписан у Матичну књигу југословенских држављана. Оваквим поступањем Комисија је извршила акт дискриминације на основу претпостављеног личног својства М. С – двојног држављанства.

Повереница за заштиту равноправности са жаљењем констатује да у овом конкретном случају није могуће уклонити последице дискриминаторног поступања, имајући у виду околност да је конкурс завршен, да није познато када ће поново конкурс бити расписан, као ни да ли би М. С, ако би се евентуално пријавио на будуће конкурсе за пријем полазника стручног оспособљавања у Центру за основну полицијску обуку, испунио све услове, односно био изабран.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење и издала одговарајуће препоруке Министарству унутрашњих послова.

6.5. Притужба М. Б. против Привредног суда у Београду због дискриминације на основу брачног и породичног статуса у области рада и запошљавања (дел. бр. 590 од 7. 5. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС” бр. 22/2009), поводом притужбе М. В. из Б. против Привредног суда у Београду, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби М. В. из Б, против Привредног суда у Београду, поводом интерног конкурса Привредног суда у Београду, на основу којег је подносиатељка притужбе није примљена у радни однос на неодређено време, није утврђено да је Привредни суд у Београду дискриминисао М. В. на основу пола, брачног и породичног статуса или било ког другог личног својства, па се поступање Привредног суда у Београду не може квалификовати као дискриминаторно.

Образложење

М. В. из Београда поднела је притужбу против Привредног суда у Београду, у којој је навела да је дискриминисана на основу брачног и породичног статуса, приликом избора кандидата на интерном конкурс за радна места записничара и референта за административно техничке послове у Привредном суду у Београду. У притужби је, поред осталог, наведено:

- да се подносиатељка притужбе, пре одласка на трудничко боловање, радила на радном месту записничарке на одређено време у Привредном суду у Београду, те да се пре истека уговора о раду пријавила на интерни конкурс који расписан 5. октобра 2011. године, за радна места записничара и референта, оба на неодређено време;
- да су јој током разговора са конкурсном комисијом постављана непримерена питања у вези са породичном ситуацијом и да јој је том приликом председница конкурсне комисије поставила питање у вези са њеном трудноћом;
- да је након спроведеног интерног конкурса добила обавештење да није примљена у радни однос, па је извршила увид у комисијску документацију;
- да су се неправилности које је уочила увидом у комисијску документацију, односиле на време проведено на раду у Привредном суду и стечено радно искуство. Наиме, према сазнању подносиатељке притужбе једна од

примљених кандидаткиња је провела седам месеци у Привредном суду, иако се у конкурсној документацији налазио податак да је радила 3 године и 5 месеци. Стога, подносиатеља притужбе сматра да је са 4 године радног стажа, имала много више радног искуства у односу на наведену кандидаткињу;

- да је увидом у конкурсну документацију сазнала да је мишљење о њеном раду дала само једна претпостављена, док је за примљене кандидаткиње дато више мишљења претпостављених;
- да сматра да није примљена у радни однос на овом конкурс у због тога што је била трудна, и да је на тај начин дискриминисана на основу личних својстава – брачног и породичног статуса.

Уз притужбу и допуну притужбе доставила је следеће доказе: 1) *Решење о престанку радног односа бр. V Су-33/11-184* од 31. октобра 2011. године; 2) *Решење бр. V Су-33/2011-166-7* од 11. новембра 2011. године којим је одређено који су кандидати на основу интерног конкурса примљени на радно место записничара; 3) *Решење бр. V Су-33/2011-165-7* од 11. новембра 2011. године којим је одређено који су кандидати на основу интерног конкурса примљени на радно место референта за административно техничке послове.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је у току поступка прибављено изјашњење в. ф. председника суда З. Д, у којем се наводи следеће:

- да је М. В. непуне четири године радила на радном месту записничарке у ванпарничном одељењу, где је остварила просечне резултате у раду;
- да је почетком 2010. године, због потребе посла, премештена на радно место записничарке у парничном одељењу где јој је у опису посла спадало вођење записника, уношење текстова по диктату и скидање одлука са диктафонских трака;
- да се на радном месту записничарке у парничном одељењу није најбоље снашла, и да је на лични захтев премештена на радно место референткиње на пријему;
- да је до истека радног односа, односно до 31. октобра 2011. године, радила на радном месту референткиње на пријему, с тим што се све то време, у складу са решењем о пријему у радни однос на одређено време, водила као да је на радном месту записничарке;
- да М. В. није примљена на радно место записничарке зато што су остали кандидати за то радно место показали боље резултате, као и то што је током рада у овом суду већ одбила да ради на радном месту записничарке у парничном одељењу;
- да је разлог зашто М. В. није примљена на радно место референткиње за административно техничке послове у судској писарници, чињеница да су

остали кандидати дуже време радили на том радном месту и остварили добре резултате, док подносиатеља притужбе није имала ни дана радног стажа на том радном месту;

- да су неправилности на које је указала у вези са временом проведеним на раду у суду нетачне, зато што је кандидаткиња која је поменута у притужби, пре Привредног суда радила у Окружном суду у Београду, а да је услов прописан конкурсом био најмање две године радног искуства у струци, што се није односило на стечено радно искуство само у Привредном суду;
- да мишљење шефа парничне писарнице о раду М. В. није било потребно, јер је у том одељењу радила само два месеца, а да мишљење управитеља судске писарнице није могло да се прибави зато што је управитељ судске писарнице, у тренутку давања мишљења о кандидатима/кињама, био одсутан из суда;
- да је избор кандидата/киња на интерном конкурс у вршен искључиво на основу резултата које су остварили на радном месту;
- да је разговор са М. В. био професионалан и да није спорно да су чланице изборне комисије знале за њену трудноћу која је у том периоду била већ прилично видљива, али да је нетачан навод да јој је постављено питање у вези са трудноћом;
- да радно место, на којем се М. В. налазила пре истека уговора о раду, није било расписано овим конкурсом и да нико није примљен на то радно место након одласка подносиатеље притужбе;
- да су неосновани наводи подносиатеље притужбе, али и да нису од утицаја на правилност ожалбених решења.

Поред изјашњења в. ф. председника суда, накнадно су достављена и изјашњења чланица конкурсне комисије. У изјашњењу председнице конкурсне комисије, суткиње Н. П. К, наведено је следеће:

- да је 5. октобра 2011. године расписан интерни конкурс ради попуњавања 4 извршилачка радна места за радно место записничара на неодређено време и 5 извршилачких радних места за радно место референта за административно техничке послове у писарници суда на неодређено време;
- да је комисија за пријем, након обављених разговора са кандидатима и препорука судија за одређене кандидате, сачинила листу примљених кандидата/киња;
- да М. В. није примљена на радно место записничарке зато што су друге кандидаткиње показале боље резултате;
- да није примљена на радно место референткиње зато што никада није радила на тим пословима, док примљени кандидати јесу;
- да је трудноћа М. В. била приметна и неспорна, али да је нетачно да јој је постављала питања у вези са њеном трудноћом;

- да је једини критеријум за пријем био успех у обављању посла;
- да трудноћа подносиоце притужбе није била повод за непримање у радни однос, и да то тврди под материјалном и кривичном одговорношћу.

У изјашњењу чланице конкурсне комисије, суткиње Л. Б. наведено је следеће:

- да је једини разлог зашто М. В. није примљена на оба радна места био бољи успех других кандидата;
- да за радно место референта на пријему није расписиван конкурс, нити је на то радно место после одласка М. В. примљен неко други;
- да је нетачан навод да је председница комисије на разговору за посао поставила питање у вези са њеном трудноћом;
- да су наводи изнети у притужби неосновани.

У изјашњењу чланице конкурсне комисије, секретарке суда С. Х. Ђ, наведено је следеће:

- да је пресудна чињеница зашто подносиоца притужбе није примљена на радно место записничарке, управо то што је раније тражила премештај из парничног одељења, док је за пријем на радно место референта пресудан фактор био искуство на тим пословима;
- да је трудноћа М. В. била поодмакла, самим тим и прилично видљива, те да је неспорно да су сви то знали, али да је нетачно да је председница конкурсне комисије питала било шта у вези са њеном трудноћом;
- што се тиче примедбе да је једна од кандидаткиња имала само седам месеци радног стажа у Привредном суду, истиче да је услов за пријављивање на конкурс био најмање две године радног искуства у струци, а не две године радног стажа у Привредном суду;
- да трудноћа кандидаткиња ни сада, као ни при ранијим конкурсима није утицала на одлуку конкурсне комисије, јер су већ примане труднице у радни однос;
- да су наводи из притужбе неосновани и да подносиоца притужбе није била дискриминисана на основу брачног и породичног статуса.

На захтев поверенице за заштиту равноправности, С. Х. Ђ, допунила је изјашњење Дописом бр. V Су 33/2012-7-6 од 10. маја 2012. године, у којем је наведено име запослене која је примљена у радни однос док је била трудна.

Повереница за заштиту равноправности анализирао је све наводе садржане у притужби, изјашњењу, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

У току поступка, увидом у доказе достављене уз притужбу, утврђено је да је решењима бр. V Су-33/2011-166-7 и V Су-33/2011-165-7 од 11. новембра 2011. године, на основу расписаног интерног конкурса за попуњавање извршилачких радних места бр. V Су-33/2011-166 од 5. октобра 2011. године, Привредни суд у

Београду примио у радни однос четири записничара и пет референата за административно техничке послове у судској писарници на неодређено време.

Утврђено је да се подносиатељка притужбе М. В. не налази међу примљеним кандидатима. Такође, утврђено је да је решењем Привредног суда о Београду о престанку радног односа бр. V Су-33/11-184 од 31. октобра 2011. године, протеклом времена на који је заснован М. В. престао радни однос.

Из Дописа бр. V Су 33/2012-7-6 од 10. маја 2012. године, утврђено је да постоји запослена која је у Привредни суд у Београду примљена док је била трудна.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС”, бр. 98/06) у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* („Сл. гласник РС”, бр. 22/09), којим је регулисана општа забрана дискриминације и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. т. 1, дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним или претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 15- 27. *Закона о забрани дискриминације* предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 16. ст. 1. прописано да је забрањена дискриминација у области рада, нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада, као што су право на рад, на слободан избор запослења, на напредовање у служби, на стручно усавршавање и професионалну рехабилитацију, на једнаку накнаду за рад једнаке вредности, на правичне и задовољавајуће услове рада, на одмор, на образовање и ступање у синдикат, као и на заштиту од незапослености.

Повереница за заштиту равноправности испитала је чињеничне наводе из притужбе изјашњења са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, како би утврдила да ли је у конкретном случају Привредни суд у Београду различито третирао М. В. због трудноће, у односу на остале особе које су се пријавиле на конкурс за радна места записничара и референта за административно техничке послове у писарници суда на неодређено време, а које нису биле трудне у моменту конкурисања.

У погледу тврдњи подносиоце притужбе да јој је на разговору за посао председница комисије поставила питање у вези са њеном трудноћом, повереница за заштиту равноправности констатује да је из изјашњења председнице конкурсне комисије, али и осталих чланица комисије које су присуствовале разговору, евидентна чињеница да су сви чланови комисије знали да је подносиоца притужбе у другом стању, јер је њена трудноћа била видљива. Међутим, сви су негирани да је председница комисије поставила било какво питање у вези са трудноћом М. В, а у изјашњењима је наглашено да је Привредни суд у више наврата примао раднице у радни однос и у току њихове трудноће, те да трудноћа не представља препреку за пријем у радни однос у Привредном суду. Ову чињеницу је секретарка суда С. Х. Ђ, потврдила и достављањем дописа од 10. маја 2012. године, у којем је наведено име раднице која је примљена у радни однос на неодређено време на радно место судијске помоћнице, а која је у тренутку конкурисања за посао била у поодмаклој трудноћи.

Имајући у виду ову чињеницу, као и наводе из изјашњења в. ф. председника суда и чланица конкурсне комисије, може се закључити да трудноћа није била разлог због којег М. В. није примљена ни на једно од два радна места за која је конкурисала, већ да се комисија руководила стеченим радним искуством и претходно оствареним резултатима на радном месту.

Поводом навода из притужбе који се односе на евентуалне друге неправилности у спровођењу конкурса, повереница за заштиту равноправности констатује да оне не спадају у надлежност овог државног органа.

Повереница за заштиту равноправности указује на чињеницу да је дискриминација жена на основу пола у сфери радних односа и запошљавања прилично раширена, посебно када је у питању трудноћа, и уједно изражава задовољство због чињенице да је Привредни суд у Београду, запошљавањем жена које су биле трудне у моменту конкурисања, допринео борби против дискриминације на основу пола. Уједно изражава и наду да ће Привредни суд у Београду са таквом праксом наставити и у будућности.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да није утврђено да је Привредни суд у Београду дискриминаторно поступао према М. В.

6.6. Притужба М. Б. против М. С. и Ц. због дискриминације на основу породичног статуса у области пружања услуга (дел. бр. 593 од 14. 5. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреде одредаба *Закона о забрани дискриминације* и даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, „Сл. гласник РС”, бр. 22/09) поводом притужбе М. Б. из Л, против „М. С. & С.” д. о. о. из Б, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

Општим условима продаје за куповину и приступ купаца „М. С. & С.” д. о. о. из Б прописао је забрану уласка у продајне објекте са колицима за децу, а притом није омогућио други начин да купци који дођу са децом уђу у продајни објекат, чиме је ова категорија купаца дискриминисана у погледу могућности коришћења услуга на основу породичног статуса и тиме је извршио акт дискриминације – повреда начела једнаких права и обавеза, забрањен чланом 8. *Закона о забрани дискриминације*.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. и чл. 39. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје привредном друштву „М. С. & С.” д. о. о. из Б

ПРЕПОРУКУ

1. „М. С. & С.” д. о. о. из Б предузеће, без одлагања, све неопходне мере како би обезбедио несметан и безбедан приступ продајним објектима особама које дођу са децом.
2. „М. С. & С.” д. о. о. из Б водиће рачуна да убудуће својим актима и одлукама не крши одредбе *Закона о забрани дискриминације*, односно да се суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давање првенства), у односу на лица или групе лица, које се заснива на неком личном својству.
3. „М. С. & С.” д. о. о. из Б обавестиће повереницу за заштиту равноправности о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Образложење

М. Б. из Л. поднела је 1. фебруара 2012. године притужбу против „М. С. & С.” д. о. о. из Б, јер јој није омогућен безбедан приступ продајном објекту са бебом, током обављања куповине. У притужби је наведено следеће:

- да је 25. децембра 2011. године кренула у куповину са супругом и бебом, када их је на улазу у продајни објекат „М. С. & С.” д. о. о. у К. зауставио радник који им је саопштио да не могу да уђу са колицима за бебу;
- да је питала радника на улазу да ли они имају своја колица за бебе и шта сада да ради са бебом; добила је одговор да немају, али јој је радник предложио да бебу ставе у колица за куповину, што је подносиатељка притужбе одбила;
- након одбијања да стави бебу у колица за куповину, подносиатељка притужбе наводи да јој је радник овог објекта предложио да стави бебу у дечије седиште за аутомобил, па затим седиште стави у колица за куповину, што је такође одбила сматрајући да је то крајње небезбедно, јер није предвиђено да се седиште за аутомобил користи без појаса за везивање;
- подносиатељка притужбе и њен супруг су напустили овај продајни објекат, јер су онемогућени да обаве куповину, а да притом њихово дете буде безбедно;
- подносиатељка притужбе сматра да је дискриминисана на основу породичног статуса, јер је правилном забране уласка са колицима за бебу, односно необезбеђивањем алтернативног начина за безбедан смештај деце, онемогућена да обави куповину.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације.

В. П. (V. P.), председница Управног одбора и К. Х. (С. H.), члан Управног одбора привредног друштва „М. С. & С.” д. о. о. из Б, доставили су заједничко изјашњење, у којем је наведено:

- да у Републици Србији постоји девет продајних објеката – складишно-дистрибутивних центара, у којима се трговина обавља према *Правилнику о класификацији трговинских формата*;
- да се у свим продајним објектима М. обавља продаја робе на велико и да се као купци појављују правна лица и предузетници, а не физичка лица;
- да су сви купци М. дужни да закључе Опште услове продаје за куповину и приступ купаца, те да на основу овог склопљеног споразума купац добија картицу којом се овлашћује на приступ и куповину;
- да продајни објекти М. не представљају обичне маркете и да се, с обзиром на велику количину, роба налази на високим полицама, па су тако виљушкари активни током 24 часа;
- да би се смањила могућност угрожавања живота и здравља купаца, М. је био принуђен да одреди извесна правила понашања у објектима која важе за купце, искључиво ради њихове безбедности;
- да купци прихватају правила понашања која су садржана у Општим условима продаје за куповину и приступ купаца;

- да је правило које купцима не дозвољава улазак у продајне објекте са колицима за децу, уведено једино и искључиво због безбедности купаца;
- да је висина виљушкара таква да возач виљушкара приликом кретања са позиције у којој се налази није у могућности да благовремено уочи дечија колица, што може довести до трагичних последица;
- да је идеја овог правила да купци који су принуђени да у објекте М. дођу са малом децом током куповине имају пуну контролу над њима, што се једино може постићи уколико своју децу држе у наручју;
- да је јасно да ово правило не забрањује улазак у дистрибутивне центре М. родитељима са малом децом, већ само забрањује улазак са колицима за децу;
- да се овим правилом не врши дискриминација купаца на било ком основу, већ да се искључиво ради о бризи за безбедност купаца;
- да је подносиоци притужбе дата тачна информација да ово правило представља политику компаније, али да је притом погрешно инструктирана од радника да може ући у објекат возећи своју бебу у колицима за куповину, те ће М. додатно радити на обуци запослених у погледу правила понашања у продајним објектима;
- да подносиоци притужбе није држалац М. картице, нити представница држаоца картице, па самим тим вероватно није била упозната са овим правилом што је допринело неспоразуму и њеном схватању да се ради о дискриминацији;
- да је М. члан „М. Г.“ која послује на три континента и у преко 30 земаља, те да су идентична правила понашања, укључујући и правило забране уласка са колицима за децу, на снази у свим земљама у којима „М. Г.“ послује;
- да је притужба неоснована и плод неспоразума.

Уз изјашњење „М. С. & С.“ д. о. о. из Б доставио је *Опште услове продаје за куповину и приступ купаца у свим дистрибутивним центрима.*

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности је анализирала све наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

У току поступка утврђено је да подносиоци притужбе 25. децембра 2011. године није дозвољено да са дететом у колицима уђе у продајни објекат „М. С. & С.“ у К. Обавештена је да је то правило пословања овог привредног друштва и да је уведено због сигурности. Такође, утврђено је да „М. С. & С.“ д. о. о. из Б, нема у својим продајним објектима сопствена колица за децу, која би родитељи који дођу у куповину са децом могли да користе, имајући у виду да није дозвољен улазак у објекте са уобичајеним колицима за децу. Ове чињенице су утврђене из навода подносиоци притужбе, који нису оспорени у изјашњењу „М. С. & С.“ д. о. о. из Б.

Утврђено је и да је *Општим условима продаје за куповину и приступ купаца*, којим „М. С. & С.” д. о. о. из Б регулише односе са купцима и прописује услове под којима је могуће користити услуге продајних објеката, тачком 5. прописано правило да при уласку у дистрибутивни центар, због сигурности, није дозвољен улазак са колицима за децу.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС”, бр. 98/06) у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Уставном забраном дискриминације, као појаве која је супротна принципима демократског друштва, обезбеђује се остваривање начела једнакости и стварају претпоставке да правни субјекти остварују права под једнаким условима.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним или претпостављеним личним својствима.

Чланом 8. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се лицу или групи лица, због његовог/ њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује. С обзиром на чињенице и околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба чл. 17. *Закона о забрани дискриминације* према којој дискриминација у пружању јавних услуга постоји ако правно или физичко лице, у оквиру своје делатности – занимања, на основу личног својства лица или групе лица, одбије пружање услуге, за пружање услуге тражи испуњење услова који се не траже од других лица или групе лица, односно ако у пружању услуга неоправдано омогући првенство другом лицу или групи лица.

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности ценила је наводе из изјашњења да је спорно правило уведено ради безбедности купаца и да представља политику овог привредног друштва. Неспорно је да је „М. С. & С.” д. о. о. из Б, као и сва друга привредна друштва, овлашћен да доноси опште акте којима уређује своје пословање, али сви акти

привредног друштва морају да буду усклађени са *Уставом* и законским прописима, како онима из области пословања привредних друштава, тако и са другим прописима Републике Србије, укључујући и прописе који забрањују дискриминацију. Што се тиче тврдње која је изнета у изјашњењу, а која је саопштена подносиоци притужбе приликом уласка у продајни објекат, да је у питању правило политике компаније, повереница истиче да то што је неко правило политика компаније, не значи да оно може бити супротно антидискриминационим и свим другим прописима који у Републици Србији важе.

У односу на наводе из изјашњења према којима се у продајним објектима овог привредног друштва као купци појављују искључиво правна лица и предузетници, а не физичка лица, повереница за заштиту равноправности указује на општепознату чињеницу да правна лица не могу самостално да обављају куповине, већ да то, по природи ствари, увек раде овлашћена физичка лица за потребе правног лица. Иако је неспорно да је у питању специфичан облик продаје робе на велико, то свакако не искључује могућност да физичко лице дође у куповину са дететом.

Такође, у изјашњењу је наведено да је један од разлога за прописивање овог правила то што возач виљушкара није у могућности да види колица за децу због њихове висине. С тим у вези, повереница за заштиту равноправности указује да према доступним подацима, просечна висина дечијих колица износи од 1,00 до 1,60 метара, што је веома мала разлика у односу на висину стандардних колица за куповину која износи око 1,06 метара. Самим тим, не стоје наводи да возач виљушкара не може да види дечија колица, тј. да му сметају колица за децу током вожње, јер су продајни објекти пуни колица за куповину, која су отприлике исте висине, а не представљају препреку приликом вожње виљушкара. Стога су ови наводи неприхватљиви.

Повереница за заштиту равноправности констатује да је неприхватљива тврдња да је једини безбедан начин да деца бораве у продајним објектима, тај да се држе у наручју. Наиме, једна од основних функција дечијих колица јесте да деца буду безбедно смештена. С друге стране, свакако не може бити безбедно држање деце у наручју, док се у истом моменту узима роба са полице и спушта у колица за куповину. Много је безбедније да се куповина обавља слободних руку, док је дете безбедно смештено у дечија колица.

Надаље, у односу на наводе из изјашњења да подносиоци притужбе није држалац картице, нити представница овлашћеног држаоца картице, повереница за заштиту равноправности констатује да ова чињеница није релевантна јер се предмет овог поступка уопште не односи на то да ли је подносиоци притужбе имала право да користи услуге објеката „М. С. & С.“ д. о. о. из Б. Наиме, у овом поступку предмет анализе представљају услови пословања овог привредног друштва с аспекта антидискриминационих прописа, па утврђивање чињенице да ли је подносиоци притужбе потписала *Опште услове продаје за куповину и приступ купаца*, није значајно за одлучивање у конкретном случају.

Због навода из изјашњења да „је М. члан М. Г, која послује на три континента и у преко 30 земаља, те да су идентична правила понашања, укључујући и

правило које се тиче дечијих колица на снази у свим земљама у којима М. Г. послује”, повереница за заштиту равноправности сагледала је опште услове пословања и у другим земљама у којима ово привредно друштво послује. Тако је, на пример, општим условима пословања који се примењују у Аустрији и Бугарској, прописано да су родитељи одговорни за безбедност и поступке своје деце док су у продајним објектима, али није прописана забрана уласка у продајне објекте са дечијим колицима. Исто тако су у Белгији, Великој Британији и Румунији општим условима пословања регулисана права и обавезе купаца, али не постоји забрана уласка у објекте са колицима за децу. С обзиром на ове чињенице, повереница за заштиту равноправности констатује да се не може прихватити тврђење да су општи услови пословања и понашања купаца, у свим земљама у којима ово привредно друштво послује, једнако регулисани, јер је само у општим актима привредног друштва у Републици Србији изричито прописана забрана уласка у продајне објекте са колицима за децу.

У конкретном случају, потребно је испитати да ли је прописивањем правила којим се забрањује улазак у продајне објекте са колицима за децу, „М. С. & С.” д. о. о. из Б повредио начело једнаких права и обавеза. С тим у вези, потребно је размотрити: а) да ли су циљ или последица предузетих мера оправдани, као и б) да ли постоји сразмера између предузетих мера и циљева који се том мером остварују.

Није спорно да је циљ прописивања овог правила био да се купцима пружи већи степен безбедности приликом боравка у продајним објектима, па се може закључити да је циљ оправдан. Међутим, чињеница да није омогућен други начин на који би особе са децом могле безбедно да приступе објектима, доводи до неоправданих последица за особе које су дошле у продајни објекат са децом. Повереница за заштиту равноправности је, такође, имала у виду све наводе из изјашњења којима је образложено прописивање овог правила, али је мишљења да су ови наводи неприхватљиви и никако не могу бити оправдање за кршење одредаба *Закона о забрани дискриминације*. Повереница указује да је потребно прописати правило, односно створити могућност да све особе могу да уђу у објекат, без обзира на чињеницу да ли су дошли са децом или не - нпр. обезбеђивање посебних колица за децу или предузимањем неких других погодних мера. Сагласно томе, повереница за заштиту равноправности је мишљења да је последица примене овог правила неоправдана, јер је особама са децом знатно отежан приступ продајним објектима.

У том смислу, правило које је привредно друштво „М. С. & С.” д. о. о. из Б прописало, уз чињеницу да није обезбеђен други начин за приступ деце, осим држања у наручју, доводи до неједнаког третмана особа са децом у односу на особе које су у куповину дошле без деце. Имајући све ово у виду, повереница за заштиту равноправности сматра да је прописаним правилом повређено начело једнаких права и обавеза и да је ово привредно друштво у обавези да обезбеди несметан приступ и долазак у продајне објекте особама са децом.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала

је мишљење и препоручила привредном друштву „М. С. & С.” д. о. о. из Б предузимање одговарајућих радњи у циљу отклањања последица дискриминаторног поступања.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, ако „М. С. & С.” д. о. о. из Б не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а у случају да се ово решење не спроведе, повереница ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

6.7. Притужба С. б. Б. против ЈП „Суботица транс“ због дискриминације на основу места пребивалишта у области пружања услуга (дел. бр. 673 од 8. 6. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба Закона о забрани дискриминације, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. Закона о забрани дискриминације „Сл. гласник РС“ бр. 22/2009), поводом притужбе С. б. Б. из С. против ЈП „Суботица транс“ из Суботице, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби С. б. Б. из С, против ЈП „Суботица транс“ из Суботице, поводом одлуке Управног одбора о праву коришћења бесплатног градског превоза за све грађане старије од 65 година, утврђено је да није извршена дискриминације грађана Суботице на основу места пребивалишта (градско или приградско), па се поступање ЈП „Суботица транс“ из Суботице не може квалификовати као дискриминаторно.

Образложење

М. Б, председник С. б. Б. из С. поднео је притужбу 6. марта 2012. године против ЈП „Суботица транс“ из Суботице. У притужби је наведено да је Градско веће града Суботице донело одлуку којом је прописано да грађани старији од 65 година имају право на бесплатан превоз на територији Града Суботице. Подносилац притужбе сматра да ЈП „Суботица транс“ из Суботице дискриминише грађане Суботице који живе у приградским насељима, јер спроводи одлуку тако да је превоз бесплатан само за становнике градских насеља. У притужби је, поред осталог, наведено:

- да је Градско веће града Суботице донело одлуку којом прописује бесплатан превоз за грађане старије од 65 година који живе на територији Града Суботице;
- да јавни превоз у Граду обавља ЈП „Суботица транс“, па је самим тим ово предузеће надлежно за спровођење одлуке;
- да је применом ове одлуке ЈП „Суботица транс“ ускратило право на бесплатан превоз грађанима старијим од 65 година који живе у приградским насељима, тако што је одредило да се бесплатан превоз односи само на грађане који имају пребивалиште у градским насељима;
- да Скупштина града финансијски помаже ово јавно предузеће средствима из градског буџета, а да се градски буџет односи на све грађане без обзира у ком насељу живе;

- да сматрају да оваквим начином примене градске одлуке, ЈП „Суботица транс” дискриминише велики број грађана, и то тако што им ускрађује право на бесплатан превоз и поред чињенице да испуњавају прописану старосну границу.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак да би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка прибављено изјашњење директора ЈП „Суботица транс” Т. Ф, у којем је наведено следеће:

- да је Град Суботица оснивач ЈП „Суботица транс”, да је ово предузеће вршилац комуналне делатности, па у складу са тим обавља јавни превоз у градском и приградском саобраћају на територији Суботице;
- да је Управни одбор овог јавног предузећа донео одлуку којом се прописује бесплатан превоз у градском саобраћају за лица старија од 65 година, која се примењује од 1. марта 2012. године;
- да је Градско веће донело решење о давању сагласности на Одлуку Управног одбора ЈП „Суботица транс” за превоз путника у градском и приградском саобраћају;
- да није тачна тврдња из притужбе да се бесплатан превоз односи само на грађане старије од 65 година који живе на територији градских насеља, већ да се право на бесплатан превоз односи на све грађане са територије Града Суботице, а да је одлуком одређено да се бесплатан превоз односи само на превоз у градским насељима;
- да право на бесплатан превоз припада једнако свим становницима Суботице и да у примени Одлуке за превоз путника у градском и приградском саобраћају нису правили разлику према месту становања;
- да је једини услов за коришћење бесплатног превоза поред прописане старосне границе, поседовање одговарајуће легитимације коју су у обавези да издаде сви грађани Суботице како би могли да користе градски превоз бесплатно;
- да су легитимације за превоз издаване како лицима са пребивалиштем на територији градских насеља, тако и лицима са пребивалиштем на територији приградских насеља;
- да становници градских насеља нису фаворизовани у односу на грађане приградских насеља, и да није примењиван дискриминаторан критеријум у примени ове одлуке;
- да се мора обратити пажња да се овде ради о једној врсти линијског превоза путника и то само у градском превозу, те да се одлуке донете у вези са градским превозом не примењују аутоматски и на линије приградског превоза;
- да је цена карте и пртљага у приградском саобраћају одређена посебном одлуком и да приградски саобраћај плаћају сва лица, без обзира на пребивалиште;

- да је Одлуку о превозу путника у градском и приградском саобраћају Града Суботице, ЈП „Суботица транс” спровело на време и у свему према назначеном.

Уз изјашњење је достављено: решење Градског већа о давању сагласности на Одлуку Управног одбора ЈП „Суботица транс” за превоз путника у градском и приградском саобраћају бр. III-022-62/2012 од 22. марта 2012. године.

Поред изјашњења директора ЈП „Суботица транс”, достављено је и изјашњење С. П, председника Скупштине града Суботице, у којем је наведено следеће:

- да је Градско веће донело Решење о давању сагласности на цене превоза путника и пртљага у приградском саобраћају;
- да је Градско веће на седници која се одржала 22. марта 2012. године донело Решење о давању сагласности на Одлуку Управног одбора јавног предузећа за превоз путника у градском саобраћају ЈП „Суботица транс” којом се прописује бесплатно коришћење градског превоза за лица старија од 65 година која имају пребивалиште на територији Града Суботице;
- да се бесплатан превоз односи само на градски, а не и на приградски саобраћај;
- да право на бесплатан превоз у градским насељима остварују сви грађани без обзира да ли живе на територији градског или приградског насеља.

Уз изјашњење је достављено: решење о давању сагласности на цене превоза путника и пртљага у градском саобраћају („Сл. лист града Суботице”, бр. 35/12), решење о давању сагласности на цене превоза путника и пртљага у приградском саобраћају („Сл. лист града Суботице”, бр. 35/12), решење о давању сагласности на цене превоза путника и пртљага у градском саобраћају („Сл. лист града Суботице”, бр. 35/12), извод из записника са 56. седнице Управног одбора и 23. седнице надзорног одбора ЈП „Суботица транс” бр. 01/1-2900/16 од 27. децембра 2011. године.

Повереница за заштиту равноправности анализира је наводе садржане у притужби и изјашњењима, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Увидом у извод из записника са 56. седнице Управног одбора и 23. седнице Надзорног одбора ЈП „Суботица транс” из Суботице бр. 01/1-2900/16 од 27. децембра 2011. године, утврђено је да је Управни одбор овог јавног предузећа донео одлуку којом се уводи услуга превоза у градском саобраћају без накнаде, са ограниченим временом трајања од једне године, за сва лица старија од 65 година са пребивалиштем на територији Града Суботице. Такође, прописано је да се уз испуњавање наведених услова, услуга бесплатног градског превоза остварује уз приказивање одговарајуће легитимације која се издаје на Аутобуској станици у Суботици, уз накнаду од 300 динара.

Увидом у решење о давању сагласности на Одлуку Управног одбора ЈП „Суботица транс” за превоз путника у градском и приградском саобраћају бр. III-

022-62/2012 од 22. марта 2012. године, утврђено је да је Градско веће града Суботице дало сагласност на одлуку којом се одређује бесплатан превоз у градском саобраћају за сва лица старија од 65 година са пребивалиштем на територији града, уз приказ одговарајуће легитимације.

Увидом у решење о давању сагласности на цене превоза путника и пртљага у приградском саобраћају од 30. јуна 2011. године, прописана је методологија за утврђивање висине месечних карата за превоз, висина казне за возњу без возне карте и цене превоза путничког пртљага.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС”, бр. 98/06) у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* („Сл. гласник РС”, бр. 22/09), којим је регулисана општа забрана дискриминације, и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. т. 1, дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним или претпостављеним личним својствима.

Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 17. ст. 1. прописано да дискриминација у пружању јавних услуга постоји ако правно или физичко лице, у оквиру своје делатности – занимања, на основу личног својства лица или групе лица: одбије пружање услуге, за пружање услуге тражи испуњење услова који се не траже од других лица или групе лица, тј. ако у пружању услуга неоправдано омогући првенство другом лицу или групи лица.

Повереница за заштиту равноправности испитала је чињеничне наводе из притужбе и изјашњења са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, како би утврдила да ли је у конкретном случају ЈП „Суботица транс” различито третирано становнике Суботице који су старији од 65 година при остваривању права на бесплатан превоз, у односу на то да ли имају пребивалиште у градском или приградском насељу.

Статутом града Суботице (чл. 12. ст. 1. т. 5.) уређене су надлежности Града, те је између осталог прописано да Град преко својих органа, у складу са *Уставом и законом*, уређује и обезбеђује обављање и развој комуналних делатности, међу које спада и линијски градски и приградски превоз путника у друмском саобраћају. Тачком 29. истог члана Статута регулисано је и да Град помаже

развој различитих облика самопомоћи и солидарности са лицима са посебним потребама, као и лицима која су у суштински неједнаком положају са осталим грађанима.

Из овога произлази да је у надлежности Града Суботице да доноси одлуке којима се регулише коришћење градског превоза и да одлучује која ће лица и под којим условима имати право на бесплатно коришћење јавног превоза. Увидом у документацију која је достављена у току поступка, утврђено је да је ову своју надлежност Град спровео тако што је Градско веће дало сагласност на одлуку Управног одбора ЈП „Суботица транс” из Суботице. Повереница за заштиту равноправности констатује да нису тачни наводи подносиоца притужбе да је у питању одлука Скупштине града, али уједно сматра да та чињеница није релевантна у конкретном случају.

Повереница за заштиту равноправности утврдила је да нису тачни наводи подносиоца притужбе да су грађани приградских насеља онемогућени да користе бесплатну услугу градског превоза, јер је из изјашњења председника Скупштине града и директора ЈП „Суботица транс”, као и докумената који су достављени уз изјашњење, неспорно да сва лица која испуњавају услове прописане одлуком, имају право на коришћење бесплатног градског превоза, без обзира на чињеницу да ли живе у градском или приградском насељу. Наиме, право на бесплатан превоз у градској линији саобраћаја имају све особе: 1) старије од 65 година, 2) са пребивалиштем на територији Града Суботице, 3) које су извадиле потребну легитимацију. Самим тим, повереница за заштиту равноправности констатује да ова одлука не доводи у неједнак положај грађане који имају пребивалиште у приградским насељима града Суботице, јер место пребивалишта (приградско или градско) није међу условима за остваривање права на бесплатан превоз у градском саобраћају.

Повереница за заштиту равноправности поздравља одлуку да се старијим грађанима Суботице омогући бесплатно коришћење градског превоза. Наиме, треба имати у виду да забрана дискриминације није увек сама по себи довољна да обезбеди остваривање принципа једнаких могућности за све. Поједине категорије грађана налазе се у неповољнијем положају у односу на општу популацију, те је нужно предузимање конкретних мера како би се њихов положај изједначио. С тим у вези, *Устав РС* у чл. 21. ст. 4. и *Закон о забрани дискриминације* у чл. 14, прописују да се не сматрају дискриминацијом посебне мере које се могу увести ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица или групе лица која се налазе у суштински неједнаком положају у односу на остале грађане.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да ЈП „Суботица транс” из Суботице није извршило акт дискриминације становника Суботице који имају пребивалиште у приградским насељима.

6.8. Притужба Б. М. против А. С. Ц. због дискриминације на основу здравственог стања у области образовања (дел. бр. 902 од 11. 6. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС”, бр. 22/2009), поводом притужбе, коју је поднела Б. М у име свог сина М. М. против А. С. Ђ, психолошкиње у Е. т. ш. „П. М.” у П, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби, коју је Б. М. из Б поднела у име свог сина М. М. против А. С. Ђ, психолошкиње у Е. т. ш. „П. М.” у П, није утврђено да су однос и понашање А. С. Ђ. према ученику М. М. засновани на личном својству ученика – с метњама у развоју, па се не могу квалификовати као дискриминаторни.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је притужбу коју је Б. М. поднела у име сина М. М. против А. С. Ђ, психолошкиње у Е. т. ш. „П. М.” у П, поводом понашања А. С. Ђ. према М. М. Подносиоца притужбе тврди да је А. С. Ђ. дискриминисала М. М. на основу личног својства (сметњи у развоју) и да А. С. Ђ. има „аверзију” према М. М. и према „већини деце којој предаје психологију”.

У притужби је, поред осталог, наведено:

- да је А. С. Ђ, на почетку прве године средње школе ученика М. М, обавештена да је он емоционално незрео, да му је констатована хиперактивност и да има проблем ноћног мокрења. Због тог обавештења, М. М. је био одбачен као „ненормалан” и, по мишљењу психолошкиње неподобан, јер је агресиван. Називала га је „кретеном, клошарем и говорила да ће му она лично доћи главе”;
- да М. М. упорно приказује као делинквента и наркомана који наоружан долази у школу, а једном приликом је на час довела и полицајца да га претресе;
- да је М. М. редовно понижавала у својој канцеларији, као некога „ко нема ниједан квалитет”;
- да је забранила деци из разреда да се друже са М. М. и да психолошкиња „мрзи” М и да „мрзи сву осталу децу”;
- да А. С. Ђ. годину и по дана „пресири и манипулише М. М;

- да је А. С. Ђ. „политички обојена”, активна у скупштини П. и да је судски вештак у П, због чега је, уз широк круг пријатеља на положају, себи дала за право да се бахато понаша према деци и колегама који је се плаше;
- да је у новембру 2011. године М. М. био избачен из школе, али да га је у школу вратила просветна инспекција у децембру 2011. године;
- да је 26. јануара 2012. године био заказан састанак у школи са циљем да се М. М. искључи по три основа и то: јер нема санитарну књижицу (коју је Б. М. донела), због 36 неоправданих часова из првог полугодишта и због наговарања на блудне радње детета са сметњама у развоју;
- да је А. С. Ђ. на „претходној седници” пред колегама изјавила: да је М. М. наркоман, да је у току поступак пред криминалистичком полицијом, али да пошто је малолетан, школа није у могућности да добије податке о току поступка већ је упућена на јавно тужилаштво, чиме је индиректно утицала на мишљење колега;
- да је Б. М. на састанку у школи изјавила да М, исто као и дечак са сметњама у развоју (за кога се у школи наводи да га је М. наговарао на блудне радње), има проблема за које је психијатар из Института за ментално здравље у Палмотићевој дао дијагнозу и да су о томе обавештени разредни старешина и психолошкиња;
- да је на седници у школи, Б. М. изјавила да су психолошкиња, школа и инспекцијски надзор у П. добили извештај лекара специјалисте, али да су психолошкиња и директорка школе бурно реаговале и изјавиле да то није истина. Директорка школе је том приликом позвала просветног инспектора пред свим колегама да види да ли такав налаз специјалисте постоји у документима и да је просветни инспектор рекао да се такав налаз не налази у документацији. Да је то био начин прикривања стварног стања, након чега је Б. М. послала школи извештај специјалисте;
- да је на седници 2. фебруара 2012. године донета одлука да се М. М. искључи из школе. Седницу је водила психолошкиња, а почела је речима „ко подржава онанисање на часу, хајде да гласамо”, чиме је изазвала да М. М. буде опет избачен из школе;
- да је Б. М. питала децу из М. разреда да ли је он наговарао дечака са сметњама у развоју да онанише на часу и да су деца одговорила да то није истина, а дечак са сметњама у развоју је рекао да га је жуљао каиш;
- да моли Повереника за заштиту равноправности да спречи искључивање М. М. из школе, односно да реагује како би био враћен у школу.

Први допис је Б. М. доставила повереници за заштиту равноправности пре него што је М. М. искључен из школе, и тим дописом је тражено од поверенице за заштиту равноправности да реагује тако што ће спречити да М. буде искључен из школе. Након захтева да подносиатељка притужбе уреди притужбу, како би се по њој могло поступати, Б. М. је уредила притужбу, а како је у том тренутку М. већ био искључен из школе, притужбом је тражено од поверенице за заштиту равноправности да пружи помоћ, како би М. М. био враћен у школу.

Уз притужбу су поднети следећи докази: молба Б. М. упућена директорки школе од 29. октобра 2011. године; молба Б. М. упућена Школском одбору поводом искључивања из школе М. М. од 14. новембра 2011. године; молба Б. М. упућена Наставничком већу поводом искључивања из школе М. М. од 14. новембра 2011. године; допуна жалбе коју је поднела Б. М. на рад психолога школе „П. М.” и на одлуку Наставничког већа од 15. новембра 2011. године; допис који је Б. М. упутила као допуну жалбе достављене Школском одбору 14. новембра 2011. године; жалба Б. М. упућена органу управљања на одлуку о искључењу М. М. из школе од 5. децембра 2011. године; жалба поводом искључивања из школе М. М. од 5. децембра 2011. године упућена Министарству просвете и науке; решење директора школе којим се М. М. искључује из Е. т. ш. „П. М.”; притужба Б. М. Заштитнику грађана због искључивања М. М. из Е. т. ш. „П. М.”; допис Заштитника грађана о покретању поступка контроле правилности и законитости рада Е. т. ш. „П. М.”; препорука Заштитника грађана, којом је наложено стављање ван снаге решења којим је М. М. искључен из школе; решење којим се М. М. изриче укор директора, васпитно-дисциплинска мера због учињене теже повреде обавеза ученика, и то: неоправдано изостајање из школе (36 неоправданих часова и ометање наставе) за школску 2011/2012, из чл. 62. ст. 4. *Закона о средњој школи*; одлука Наставничког већа којом се М. М. искључује из Е. т. ш. „П. М.” због учињене повреде из чл. 45. ст. 1. *Закона о основама система образовања и васпитања* и чл. 4. ст. 1. т. 11. *Правилника о дисциплинској одговорности ученика Е. т. ш. „П. М.”*; Решење Вишег суда у Београду од 27. јануара 2012. године којим се обуставља припремни поступак за кривично дело недозвољене производње, држања, ношења и промета оружја и експлозивних материјала због недостатка доказа; Извештај лекара специјалисте Института за ментално здравље у Палмотићевој у Београду од 30. новембра 2011. године, којим се констатује губитак концентрације, агресивност у школи и породици, лоша комуникација са оцем, ноћно мокрење М. М, од чега се и раније лечио; Извештај лекара специјалисте Института за ментално здравље од 9. фебруара 2012. године, којим се констатује да се М. М. осећа боље и да је редуковао напетост и агресивност; Психијатријски извештај Института за ментално здравље од 9. септембра 2011. године, којим се констатује да се код М. М. запажају развојне тешкоће које имају обележја развојног поремећаја пажње и активности са придруженим поремећајем у понашању.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је у току поступка прибављено изјашњење Е. т. ш. „П. М.” у П. од 25. априла 2012. године и изјашњење психолошкиње С. А. Ђ. У изјашњењу школе се, поред осталог, наводи следеће:

- да је М. М. уписан у Е. т. ш. „П. М.” у П. школске 2010/2011. године са лекарским уверењем бр. 1994 од 25. априла 2010. године из ког се ни у једном сегменту не види постојање инвалидитета детета;
- да, с обзиром на наведено лекарско уверење, психолошко-педагошка служба школе није утврдила постојање потребе за посебним радом са М. М;
- да су контакти М. М. са психолошко-педагошком службом почели почетком његовог школовања, његовим настрадајима на „децу са посебним

потребама”, да су кулминирали догађајима од 18. и 19. јануара 2012. године када је М. сексуално злостављао ученика „са посебним потребама”;

- да је ученик М. М. долазио на разговоре у психолошко-педагошку службу после инцидентата у којима је био учесник, а да разговори са њим никад нису обављени насамо, већ увек у присуству педагошкиње Ј. Г, психолошкиње А. С. Ђ. и радника обезбеђења или директорке школе, па је у разговору са њима утврђено да психолошкиња школе није употребљавала погрдне називе, нити да је према њему имала другачији третман него према осталој деци;
- да мајка М. М. тек након спроведеног дисциплинског поступка од 26. јануара 2012. године, у току којег изјављује да је њено дете „особа са посебним потребама” због ноћног мокрења и хиперактивности, школи доставља извештај лекара специјалисте и психијатријски извештај Института за ментално здравље. Том приликом је тврдила да је извештаје доставила већ на почетку његовог школовања 1. септембра 2010. године разредном старешини, секретаријату школе, Просветној инспекцији у Панчеву, што није вероватно, јер ниједна од ове три стране нема ове извештаје;

Уз изјашњење су поднети следећи докази: пријава Ј. И, оца ученика Н, против М. М. у којој наводи да је наговарао ученика М. Н. на разне блудне радње – на пример да онанише на часу; белешка о обављеном разговору између М. М, М. оца и директорке школе Н. Ч, психолошкиње С. А. Ђ, педагошкиње Ј. Г, школског полицајца А. Ж. и радника обезбеђења школе А. Б; мишљење Савета родитеља Е. т. ш. „П. М.” којим се изражава незадовољство одлуком Заштитника грађана да М. М. буде враћен у школу; обавештење психолошко-педагошке службе Е. т. ш. „П. М.” Заштитнику грађана о предузетим мерама и активностима у односу на ученика М. М; изјава С. А. Ђ, психолошкиње школе о понашању М. М. и мерама предузетим у односу на њега.

У изјашњењу психолошкиње С. А. Ђ. се, пред осталог, наводи и следеће:

- да јој је Б. М, М. мајка, претила да ће јој се осветити, не за оно што се дешава њеном сину, већ њеном мужу, који је на служби у Војсци Србије и чији углед она наводно каља;
- да јој је М. М. рекао да у кући има много наоружања из Сребренице и са Косова;
- да је М. М, М. отац, слао своје колеге у војним џиповима да надгледају М. док је у школи;
- да је о инвалидитету М. М. сазнала из дописа Повереника за заштиту равноправности и да је, тек након што је по други пут покренут поступак за његово искључење из школе, његова мајка почела да доноси лекарске извештаје према којима је он, наводно, хиперактиван;
- да због молбе М. мајке није обавестила на време Центар за социјални рад о М. понашању;

- да јој је М. рекао пред сведоцима да су му родитељи забранили да прича са њом.

Уз изјашњење су поднети следећи докази: белешка С. А. Ђ. о разговору са интервентном полицијом, која је позвана да заштити М. М. од осталих ученика који су били револтирани његовим малтретирањем, белешка С. А. Ђ. о разговору са Б. М, М. мајком у вези са његовим наводним пуцањем из пиштоља, допис Е. т. ш. „П. М.“ Градском центру за социјални рад, одељење Нови Београд у коме се Градски центар за социјални рад обавештава о девијантном понашању М. М. и незаинтересованости његових родитеља да то спрече.

Заштитник грађана обавестио је повереницу за заштиту равноправности да је по притужби Б. М. спровео поступак контроле законитости и правилности рада Е. т. ш. „П. М.“ у П. и да је након утврђених пропуста на штету деце и ученика, школи упутио мишљење са препорукама. Утврђено је пропуштање стручне службе и директорке школе да, након сазнања и сумњи на насиље, злостављање и занемаривање ученика, спроведу поступак и предузму мере у складу са *Правилником о протоколу поступања* у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање у образовно-васпитним установама, као и пропуштање школе да о насиљу, злостављању и занемаривању ученика обавести друге надлежне органе, установе и службе и затражи њихово учешће у решавању проблема, у моменту када су они превазишли компетенције и надлежности школе. У препорукама се, између осталог, налаже да се без одлагања стави ван снаге решење којим је М. М. искључен из школе и да му се омогући несметано похађање наставе.

Приликом заузимања става у овом предмету, повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе подносиоце притужбе и наводе из изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, на било ком основу, а нарочито: на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним

личним својствима. Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* прописани су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 26. ст. 1. забрањено поступање противно начелу једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота. Чланом 18. ставом 2. тачком 2. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом* прописано је да је забрањено искључење из васпитне, односно образовне установе коју већ похађа дете предшколског узраста, ученик, односно студент са инвалидитетом ако су разлози за то у вези са његовом инвалидношћу, док је *Законом о основама система образовања и васпитања* чл. 45. забрањено физичко, психичко и социјално насиље: злостављање и занемаривање деце и ученика; физичко кажњавање и вређање личности, односно сексуална злоупотреба деце и ученика или запослених. За повреду ове забране, прописано је искључење из школе, као једна од васпитно-дисциплинских мера за ученике средњих школа (чл. 115. ст. 1. т. 3.).

Повереница за заштиту равноправности констатује да је Заштитник грађана утврдио одређене пропусте на штету М. М. приликом његовог искључења из школе и да је поводом ових пропуста донео препоруку којом је школи наложено предузимање одређених мера. Из свих навода и доказа, како из притужбе, тако и из изјашњења психолошкиње С. А. Ђ. и директорке школе, може се закључити да је дошло до поремећаја у односима између психолошкиње С. А. Ђ, са једне стране, и М. М. и његових родитеља М. и Б. М, са друге стране. Психолошкиња С. А. Ђ. није успела да успостави добре односе са М, као ни са његовим родитељима. Конфликтни односи су ескалирали, што је довело до потпуног губитка међусобног поверења које је неопходно у даљем процесу образовања М. М.

Повереница за заштиту равноправности указује да је у овом случају, сагласно законским прописима, надлежна да испита да ли је поступањем А. С. Ђ, психолошкиње, извршен акт дискриминације према ученику М. М. У притужби и током поступка нису понуђени докази који би потврдили или оповргли наводе из притужбе да су однос и понашање С. А. Ђ. према ученику М. М. узроковани његовим личним својством – сметњама у развоју. Због тога у конкретном случају није утврђено да је С. А. Ђ. извршила повреду права М. М. у смислу *Закона о забрани дискриминације*. То, међутим, не искључује могућност да је дошло до евентуалних повреда неких других права М. М, које Повереник за заштиту равноправности није надлежан да утврђује.

6.9. Притужба удружења Ф. против привредног друштва Т. због дискриминације на основу статуса непрофитног правног лица у области пружања услуга (дел. бр. 1056 од 8. 7. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закон о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС” бр. 22/2009), поводом притужбе Удружења „Ф” из К. против привредног друштва „Т” д. о. о. из Б, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби Удружења „Ф” из К, против привредног друштва „Т” д. о. о. из Б, поводом одбијања пружања услуге успостављања хуманитарног СМС сервиса путем којег би се прикупљала средства за изградњу Сигурне куће за децу и жене жртве насиља у К, утврђено је да „Т” д. о. о. из Б. није извршио акт дискриминације ни по једном личном својству подносиоца притужбе, па се поступање привредног друштва „Т” д.о.о. из Б. не може квалификовати као дискриминаторно.

Образложење

Д. В, у име Удружења „Ф” из К, поднела је притужбу 6. априла 2012. године против привредног друштва „Т” д. о. о. из Б. У притужби је наведено да „Т” д. о. о. није прихватио да учествује у формирању хуманитарног СМС сервиса, и да им је на тај начин ускраћено право на услугу која је профитним лицима омогућена. Подносиатеља притужбе сматра да су дискриминисани на основу статуса непрофитног лица. У притужби је, поред осталог, наведено:

- да је удружење „Ф” у сарадњи са градом К. покренуло пројекат изградње Сигурне куће за жене и децу који су жртве породичног насиља;
- да је према предуговору о сарадњи на пројекту, Удружење „Ф” обавезано да прикупи финансијска средства за изградњу сигурне куће;
- да су 4. октобра 2011. године привредном друштву „Т” д. о. о. послали молбу за одобрење СМС хуманитарне акције чија би сврха била прикупљање средстава за изградњу Сигурне куће у К;
- да су истог дана добили негативан одговор, зато што ова акција није у складу са стратегијом „Т” д. о. о. из Б, према којој одобравају овакве бројеве само за акције које су од интереса на националном нивоу;
- да је након тога Удружење „Ф” ангажовало специјализовану фирму за посредовање, која је ступила у преговоре око формирања СМС сервиса;

- да су током преговора предложили неколико решења, међу којима су два била комерцијална;
- да је након неколико недеља преговарања „Т” д. о. о. одбио да им омогући СМС сервис, односно ову врсту услуге;
- да је као један од разлога одбијања сарадње, изражена сумња да овакав вид новчане трансакције може бити високо ризичан и подложен злоупотребама;
- да сматрају да оваквим поступком „Т” д. о. о. дискриминише зато што немају профитни статус, те их и из тог разлога сматра високо ризичним за пословање.

Уз притужбу је достављена и електронска преписка са привредним друштвом „Т” д. о. о. из Б, као и са специјализованом фирмом за посредовање „С” д. о. о.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је у току поступка затражено изјашњење директора „Т” д. о. о. из Б. К. М. Ј, у чије име је изјашњење послала дипломирана правница С. Ј, у којем је наведено следеће:

- да компанија „Т” д. о. о. учествује у хуманитарним акцијама искључиво на основу процедуре - Community relations Management Policy ver. 3;
- да је за учешће у акцији потребно испуњење неких од следећих услова: да акција систематски решава проблем на националном нивоу, или да обезбеђује прикупљање средстава за санирање елементарних непогода, или уколико су акцију подржала сва три мобилна оператера;
- да се пословање ове компаније заснива на принципу друштвене одговорности која укључује и помоћ угроженим категоријама становништва;
- да учешће узимају искључиво по прописаним условима и процедурама и да се том приликом одричу прихода;
- да се свако учешће у хуманитарним акцијама темељи на истим критеријумима који важе за све;
- да не учествују у хуманитарним акцијама тако што обезбеђују хуманитарни број под комерцијалним условима;
- да Т. није могао да понуди неко друго решење, јер у оваквим акцијама не поступа тако што мења или прилагођава правила пословања;
- да одговор који су пружили Удружењу „Ф”, није одступао од одговора који иначе дају у оваквим ситуацијама, па статус удружења није имао никакав утицај не доношење одлуке о сарадњи;
- да ни једним поступком нису довели ово удружење у неједнак положај.

Уз изјашњење је достављен: листа успостављених хуманитарних бројева са списком правних лица корисника ове услуге и називима хуманитарних акција и процедура за учешће у хуманитарним акцијама - Community relations management policy ver. 3.

Повереница за заштиту равноправности анализирала је наводе садржане у притужби и изјашњењима, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Увидом у достављену електронску преписку од 3. октобра 2011. године, утврђено је да је Удружење „Ф” контактирало „Ф. Т” око висине трошкова и поступка успостављања хуманитарног СМС броја и да је 4. октобра 2011. године послата молба за одобрење СМС хуманитарне акције за прикупљање средстава за изградњу Сигурне куће у К, којом је тражено да се оформи јединствени СМС број. Утврђено је затим да је „Т” д. о. о. из Б. одговорио 14. октобра 2011. године, да су у складу са стратегијом компаније, у могућности да одобре лимитиран број хуманитарних бројева, и то оних који се тичу проблема на националном нивоу у којима је угрожен велики број грађана, те стога нису у могућности да одобре хуманитарни број за ову сврху.

Из достављене преписке са посредничком фирмом „С” д. о. о. утврђено је да ни ово привредно друштво није успело да оствари сарадњу са „Т” д. о. о. из Б. у вези са успостављањем СМС сервиса, ни као некомерцијални (хуманитарни) ни као комерцијални сервис.

Увидом у достављену листу хуманитарних бројева, повереница за заштиту равноправности је утврдила да је у периоду од 2010. до 2012. године, привредно друштво „Т” д. о. о. одобрило 25 хуманитарних бројева. Као корисници, односно партнери на хуманитарним бројевима, наведена су правна лица из непрофитног сектора.

Увидом у Community relations management policy ver. 3, утврђено је да су овим документом дефинисани сврха и циљеви у друштвеном деловању привредног друштва „Т” д. о. о. Б.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС”, бр. 98/06) у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* („Сл. гласник РС”, бр. 22/09), којим је регулисана општа забрана дискриминације, и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. т. 1, дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању,

рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 17. ст. 1. прописано да дискриминација у пружању јавних услуга постоји ако правно или физичко лице, у оквиру своје делатности, односно занимања, на основу личног својства лица или групе лица, одбије пружање услуге, за пружање услуге тражи испуњење услова који се не траже од других лица или групе лица, односно ако у пружању услуга неоправдано омогући првенство другом лицу или групи лица.

Повереница за заштиту равноправности испитала је чињеничне наводе из притужбе и изјашњења са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, како би утврдила да ли је у конкретном случају привредно друштво „Т” д. о. о. из Б. различито третирало Удружење „Ф” приликом доношења одлуке о одобравању хуманитарног СМС броја, у односу на то да ли имају статус профитног или непрофитно правног лица.

Неспорно је да је Удружење „Ф” најпре непосредно, а касније путем посредничке фирме ступило у контакт са привредним друштвом „Т” д. о. о. Б. ради покретања поступка успостављања хуманитарног СМС броја, који би служио за прикупљање средстава за изградњу Сигурне куће у К. Неспорно је, такође, да привредно друштво „Т” д. о. о. из Б. није прихватио да учествује у акцији, јер циљ акције није предвиђен његовом стратегијом и да није прихватио друге могућности за успостављање СМС сервиса које су биле комерцијалног карактера.

Да би се испитало да ли поступање привредног друштва „Т” д. о. о. из Б. у конкретном случају представља дискриминацију Удружења „Ф”, потребно је одговорити на питање да ли је оно засновано на чињеници да је Удружење „Ф” непрофитно удружење.

Документом *Community relations management policy ver. 3* уређена је процедура и услови учествовања у хуманитарним акцијама. Тако је тачком 1. дефинисано да овај документ регулише донације и спонзорства кроз локалне активности са финансијском и другом подршком за образовне, медицинске, културне институције, цивилни сектор, сарадњу са Владом и министарствима, формирање стратешких партнерстава, брига за животну средину. Тачка 3. прописује да се хуманитарни број односи на СМС сервис којим се путем донација пружа хуманитарна помоћ, у ситуацијама елементарних и других непогода које погађају велики број људи. Исто тако, тачком 4.4. прописана је процедура коју је потребно да испуне сви који аплицирају за средства фондације, па је тако између осталог прописано и да ће менаџмент компаније одлучити да ли је одређена акција у складу са стратегијом и тренутним могућностима фондације. Овим документом регулисано је и да ће се хуманитарни број наплаћивати искључиво путем донација и да „Т” д. о. о. Б. неће узимати финансијску накнаду.

Повереница за заштиту равноправности констатује да је „Т” д. о. о. из Б. успоставио укупно 25 хуманитарних бројева у периоду од 2010. до 2012. године и да се међу партнерима у хуманитарним акцијама налазе фондације, организације цивилног сектора, удружења грађана и међународне организације. Стога, неспорно је да је привредно друштво „Т” д. о. о. из Б. сарађивало како са профитним, тако и са непрофитним организацијама, односно да је омогућило да сва лица која испуњавају услове прописане процедуром остваре право на успостављање хуманитарног СМС броја, без обзира на чињеницу да ли долазе из профитног или непрофитног сектора.

Имајући све то у виду, повереница за заштиту равноправности је мишљења да одбијање сарадње и молбе за успостављање хуманитарног СМС сервиса, није довело у неједнак положај подносиоце притужбе у односу на организације које имају профитни статус, односно да се поступање „Т” д. о. о. из Б. не може окарактерисати као дискриминаторно.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да се поступање привредног друштва „Т” д. о. о. из Б. не може окарактерисати као дискриминаторно.

6.10. Притужба удружења Ф. против привредног друштва Т.С. због дискриминације на основу статуса непрофитног правног лица у области пружања услуга (дел. бр. 1057 од 8. 7. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС” бр. 22/2009), поводом притужбе Удружења „Ф” из К. против привредног друштва „Т. С.” а. д. из Б, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби Удружења „Ф” из К, против привредног друштва „Т. С.” а. д. из Б, поводом одбијања пружања услуге успостављања хуманитарног СМС сервиса путем којег би се прикупљала средства за изградњу Сигурне куће за децу и жене жртве насиља у К, утврђено је да „Т. С.” а. д. из Б. није извршио акт дискриминација ни по једном личном својству подносиоца притужбе, па се поступање привредног друштва „Т. С.” а. д. из Б. не може квалификовати као дискриминаторно.

Образложење

Д. В, у име Удружења „Ф” из К. поднела је притужбу 6. априла 2012. године против привредног друштва „Т. С.” а. д. из Б. У притужби је наведено да „Т. С.” а. д. није прихватио да учествује у формирању хуманитарног СМС сервиса, и да им је на тај начин ускраћено право на услугу која је профитним лицима омогућена. Подносиатељка притужбе сматра да су дискриминисани на основу статуса непрофитног правног лица. У притужби је, поред осталог, наведено:

- да је Удружење „Ф” у сарадњи са градом К. покренуло пројекат изградње сигурне куће за жене и децу који су жртве породичног насиља;
- да је према предуговору о сарадњи на пројекту, Удружење „Ф” обавезано да прикупи финансијска средства за изградњу сигурне куће;
- да су 4. октобра 2011. године привредном друштву „Т” а. д. послали молбу за одобрење СМС хуманитарне акције чија би сврха била прикупљање средстава за изградњу Сигурне куће у К;
- да су 21. октобра 2011. године добили одговор, да нису у могућности да одобре хуманитарни број, зато што ова акција није у складу са принципима друштвено одговорног пословања ове компаније;
- да је након тога Удружење „Ф” ангажовало специјализовану фирму за посредовање, која је ступила у преговоре око формирања СМС сервиса;

- да је након неколико недеља преговарања „Т. С.” а. д. одбио да им омогући СМС сервис, односно ову врсту услуге;
- да је као један од разлога одбијања сарадње, наведено да Удружење „Ф” нема подршку других оператера за ову акцију, и да цела акција може бити ком-промитована;
- да сматрају да оваквим поступком „Т. С.” а. д. дискриминише зато што немају профитни статус, те их и из тог разлога сматра високо ризичним за пословање.

Уз притужбу је достављена и електронска преписка са привредним друштвом „Т. С.” а. д. из Б, као и са специјализованом фирмом за посредовање „С” д. о. о. из Б.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак да би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка затражено изјашњење Б. Р, генералног директора „Т. С.” а. д. из Б, у којем је наведено следеће:

- да је привредно друштво „Т. С.” а. д. основано ради стицања добити;
- да подржавају хуманитарне акције које су у складу са вредностима и принципима ове компаније;
- да се хуманитарне акције спроводе кроз донације, бесплатне услуге и сервисе, као и хуманитарне бројеве, и да се за ову врсту услуга могу пријавити појединци, институције и удружења;
- да је ова компанија низом акција помогла женама жртвама насиља, деци и болеснима, и да ни на који начин није дискриминисала непрофитни сектор;
- да су приликом одлучивања о сарадњи са подносиоцима притужбе поштовали прописану процедуру, па у складу са тим прибавили мишљење Сектора за односе са јавношћу и одлуку генералног директора;
- да је Сектор за односе са јавношћу приликом давања мишљења имао у виду две ствари: да ли се конкретна акција подудара са системима и вредностима које ова компанија промовише, и да ли су обезбеђени услови да акција буде успешна;
- да у мишљењу Сектора за ПР стоји да ова акција испуњава услов који се тиче поклапања принципа и вредности, међутим става су да, на основу претходног искуства, масовност акције и износ прикупљених средстава није адекватан када у акцији не учествује више оператера мобилне телефоније, већ само један;
- да ова компанија само изузетно отвара број и у случајевима када други мобилни оператери не учествују, и то када је у питању прикупљање средстава за лечење физичког лица, односно када акција добије медијску подршку;
- да „Т. С.” а. д. ни на један начин није дискриминисао Удружење „Ф”, поготово не зато што се ради о непрофитној организацији или због намене за коју би средства требала да буду прикупљена;

- да је једини разлог зашто нису ушли у сарадњу, било одсуство заинтересованости других мобилних оператера.

Уз изјашњење је достављено: листа спроведених хуманитарних акција у датом периоду са списком правних лица корисника ове услуге и називима хуманитарних акција, стандардни типски уговор о увођењу и коришћењу хуманитарног СМС броја.

Повереница за заштиту равноправности анализира је наводе садржане у притужби и изјашњењима, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Увидом у достављену електронску преписку од 3. октобра 2011. године, утврђено је да је Удружење „Ф” контактирало привредно друштво „Т. С.” а. д. око висине трошкова и поступка успостављања хуманитарног СМС броја и да је 4. октобра 2011. године послата молба за одобрење СМС хуманитарне акције за прикупљање средстава за изградњу Сигурне куће у К, којом је тражено да се оформи јединствени СМС број. Утврђено је затим, да је ПР Сектор привредног друштва „Т. С.” а. д. одговорио 21. октобра 2011. године, да нису у могућности да одобре хуманитарни број за ову сврху.

Из достављене преписке са посредничком фирмом „С” д. о. о. из Б, утврђено је ни ово привредно друштво није успело да оствари сарадњу са „Т. С.” а. д. из Б. у вези успостављањем СМС сервиса, ни као некомерцијални (хуманитарни) ни као комерцијални сервис.

Увидом у достављену листу спроведених хуманитарних акција, повереница за заштиту равноправности је утврдила да је у периоду од 2009. до 2012. године, привредно друштво „Т. С.” а. д. одобрило укупно 42 хуманитарна броја. Као корисници, односно партнери на хуманитарним бројевима, наведена су правна лица из профитног и непрофитног сектора, од чега је 38 из непрофитног сектора и 4 из профитног.

Увидом у типски уговор о увођењу и коришћењу хуманитарног СМС броја, повереница за заштиту равноправности је утврдила да садржина овог уговора уређује међусобне односе уговорних страна у вези са увођењем и коришћењем хуманитарног СМС броја, чији је циљ прикупљање средстава за акцију хуманитарног карактера.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС”, бр. 98/06) у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* („Сл. гласник РС”, бр. 22/09), којим је регулисана општа забрана дискриминације, и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. т. 1, дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен

начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 17. ст. 1. прописано да дискриминација у пружању јавних услуга постоји ако правно или физичко лице, у оквиру своје делатности, односно занимања, на основу личног својства лица или групе лица, одбије пружање услуге, за пружање услуге тражи испуњење услова који се не траже од других лица или групе лица, односно ако у пружању услуга неоправдано омогући првенство другом лицу или групи лица.

Повереница за заштиту равноправности испитала је чињеничне наводе из притужбе и изјашњења са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, како би утврдила да ли је у конкретном случају привредно друштво „Т. С.” а. д. из Б. различито третирао Удружење „Ф” приликом доношења одлуке о одобравању хуманитарног СМС броја, у односу на то да ли имају статус профитног или непрофитно правног лица.

Неспорно је да је Удружење „Ф” најпре непосредно, а касније путем посредничке фирме ступило у контакт са привредним друштвом „Т. С.” а. д. ради покретања поступка успостављања хуманитарног СМС броја, који би служио за прикупљање средстава за изградњу Сигурне куће у К. Неспорно је, такође, да привредно друштво „Т. С.” а. д. из Б. није прихватило да учествује у акцији, зато што други мобилни оператери нису исказали заинтересованост и да није прихватило друге могућности за успостављање СМС сервиса које су биле комерцијалног карактера.

Да би се испитало да ли поступање привредног друштва „Т. С.” а. д. из Б. у конкретном случају представља дискриминацију Удружења „Ф”, потребно је одговорити на питање да ли је оно засновано на чињеници да је Удружење „Ф” непрофитно удружење.

Уговором о увођењу и коришћењу хуманитарног СМС броја, уређени односи између организације која је иницијатор хуманитарне акције и привредног друштва „Т. С.” а. д. из Б.

Повереница за заштиту равноправности констатује да је „Т. С.” а. д. успоставио укупно 42 хуманитарна броја у периоду од 2009. до 2012. године и да се међу партнерима у хуманитарним акцијама налазе фондације, организације цивилног сектора, градске и општинске управе, задужбине, црквене организације, удружења грађана и међународне организације. Стога, неспорно је да је привредно друштво „Т. С.” а. д. сарађивало како са профитним, тако и са непрофитним организацијама, односно да је омогућило да сва лица која испуњавају услове прописане процедуром остваре право на успостављање хуманитарног

СМС броја, без обзира на чињеницу да ли долазе из профитног или непрофитног сектора.

Имајући све то у виду, повереница за заштиту равноправности је мишљења да одбијање сарадње и молбе за успостављање хуманитарног СМС сервиса, није довело у неједнак положај подносиоце притужбе у односу на организације које имају профитни статус, односно да се поступање „Т. С.” а. д. из Б. не може окарактерисати као дискриминаторно.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да се поступање привредног друштва „Т. С.” а. д. из Б. не може окарактерисати као дискриминаторно.

6.11. Притужба удружења Ф. против привредног друштва Б.И. због дискриминације на основу статуса непрофитног правног лица у области пружања услуга (дел. бр. 1058 од 8. 7. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђене мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Сл. гласник РС” бр. 22/2009), поводом притужбе Удружења „Ф” из К. против привредног друштва „В. I.” а. д. из Б, повереница за заштиту равноправности доноси

МИШЉЕЊЕ

У поступку који је спроведен по притужби Удружења „Ф” из К, против привредног друштва „Б. И.” а. д. из Б, поводом одбијања пружања услуге за успостављање система електронског плаћања путем донација са циљем прикупљања средстава за изградњу Сигурне куће за децу и жене жртве насиља у К, утврђено је да „Б. И.” а. д. из Б. није извршила акт дискриминације ни по једном личном својству подносиоца притужбе, па се поступање привредног друштва „Б. И.” а. д. из Б. не може квалификовати као дискриминаторно.

Образложење

Д. В, у име Удружења „Ф” из К. поднела је притужбу 6. априла 2012. године против привредног друштва „Б. И.” а. д. из Б. У притужби је наведено да „Б. И.” а. д. није прихватила да учествује у формирању система електронског плаћања путем донација, и да им је на тај начин им ускраћено право на коришћење услуге која је профитним лицима омогућена. Подносиатељка притужбе сматра да су дискриминисани на основу статуса непрофитног правног лица. У притужби је, поред осталог, наведено:

- да је Удружење „Ф” у сарадњи са градом К. покренуло пројекат изградње Сигурне куће за жене и децу који су жртве породичног насиља;
- да је према предуговору о сарадњи на пројекту, Удружење „Ф” обавезано да прикупи финансијска средства за изградњу сигурне куће;
- да су ангажовали специјализовану фирму за посредовање, која је ступила у преговоре са привредним друштвом „Б. И.” а. д. из Б. око формирања услуге плаћања путем интернета за потребе донирања;
- да су 8. новембра 2011. године, преко посредничке фирме, привредном друштву „Б. И.” а. д. доставили потребну документацију;
- да су након тога добили негативан одговор од посредничке фирме, да „Б. И.” а. д. има посебно строгу политику због ризика који постоји код донација, те стога није дала сагласност за овакав бизнис модел;

- да је као један од разлога одбијања сарадње, изражена сумња да овакав вид новчане трансакције може бити високо ризичан и подложен злоупотребама;
- да је Удружење „Ф” након тога без фирме за посредовање, лично послало молбу за успостављање сарадње филијали ове банке у К;
- да сматрају да оваквим поступком „Б. И.” а. д. дискриминише зато што немају профитни статус, те их из тог разлога сматра високо ризичним за пословање.

Уз притужбу је достављена и електронска преписка са привредним друштвом „Б. И.” а. д. из Б, као и са специјализованом фирмом за посредовање „е” д. о. о. из Б.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка затражено изјашњење G. S, председника управног одбора „Б. И.” а. д. из Б, у чије име су изјашњење доставили шефица службе за заступање В. Р. и директор сектора правних послова П. Ђ, у којем је наведено следеће:

- да је успостављање сарадње са клијентима за плаћање путем интернета регулисано интерним документом банке - Поступак активирања, измене услова коришћења и деактивирања e-commerce услуге за трговце, као и регулативом која се примењује за картичарске организације;
- да успостављање услуге путем донација није регулисано посебним актом;
- да банка наплаћује провизију непрофитним организацијама, као и свим осталим трговцима док висина провизије зависи од оствареног промета;
- да је један од основних критеријума на основу којег се доноси одлука о сарадњи, комбинација расположивости ресурса банке и очекиваних комерцијалних резултата сарадње;
- да су у протекле две године успоставили сарадњу са четири организације у вези са хуманитарним акцијама и да оне нису имале ниједну трансакцију која је реализована путем електронског плаћања, те сматрају да је због тога поремећен успех кампање;
- да овај електронски вид плаћања путем донација доноси трошкове месечног одржавања који падају на терет банке, те због тога банка генерише губитке;
- да се овакав вид плаћања сматра високо ризичним, зато што је подложен рекламацијама и постоји опасност од прања новца;
- да је комуникација са потенцијалним клијентом веродостојно пренета, међутим даља комуникација са клијентом није вођена на начин који је предвиђен процедуром што је вероватно и узроковало неспоразум;
- да су вољни да поново разговарају са клијентом и заједно нађу адекватно решење, које би одговарало свим странама;

- да „В. I.” а. д. ни на један начин није дискриминисала Удружење „Ф”, поготово не зато што се ради о непрофитној организацији, или због намене за коју би средства требала да буду прикупљена;
- да су током пословања имали сарадњу са профитним и са непрофитним организацијама, али су исто тако, када нису испуњени сви услови, одбијали сарадњу и са профитним и са непрофитним организацијама.

Уз изјашњење и допуну изјашњења достављено је следеће: Поступак активирања, измене услова коришћења и деактивирања е-commerce услуге за трговце, листа корисника услуга система електронског плаћања преко интернета за потребе донирања у претходне две године.

Повереница за заштиту равноправности анализира је наводе садржане у притужби и изјашњењима, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Увидом у достављену електронску преписку од 20. октобра 2011. године, утврђено је да је Удружење „Ф” контактирало привредно друштво „е” д. о. о. из Б које посредује у промету роба и услуга, у вези са висином трошкова и поступка успостављања система електронског плаћања путем донација и да је 8. новембра 2011. године Удружење „Ф” послало потребну документацију за отпочињање сарадње. Утврђено је затим, да су из фирме за посредовање послали одговор 9. новембра 2011. године да „Б. И.”, због строге политике, пословања није дала сагласност на овај модел плаћања.

Увидом у достављену листу спроведених хуманитарних акција, повереница за заштиту равноправности утврдила је да је, у периоду од 2010. до 2012. године, привредно друштво „Б. И.” а. д. одобрило укупно четири акције хуманитарног типа у којима је био успостављен електронски систем плаћања путем донација. Као корисници, односно партнери, наведена су правна лица из непрофитног сектора.

Увидом у Поступак активирања, измене услова коришћења и деактивирања е-commerce услуге за трговце, утврђено је да је овим документом уређена процедура активирања, измена услова коришћења и деактивирања е-commerce услуге за трговце.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС”, бр. 98/06) у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* („Сл. гласник РС”, бр. 22/09), којим је регулисана општа забрана дискриминације, и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. т. 1, дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству,

националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 17. ст. 1. прописано да дискриминација у пружању јавних услуга постоји ако правно или физичко лице, у оквиру своје делатности, односно занимања, на основу личног својства лица или групе лица, одбије пружање услуге, за пружање услуге тражи испуњење услова који се не траже од других лица или групе лица, односно ако у пружању услуга неоправдано омогући првенство другом лицу или групи лица.

Повереница за заштиту равноправности испитала је чињеничне наводе из притужбе и изјашњења са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, како би утврдила да ли је у конкретном случају привредно друштво „В. I.” а. д. из Б различито третирао Удружење „Ф” приликом доношења одлуке о успостављању система електронског плаћања путем донација, у односу на то да ли имају статус профитног или непрофитног правног лица.

Неспорно је да је Удружење „Ф” најпре путем посредничке фирме, а касније и непосредно ступило у контакт са привредним друштвом „В. I.” а. д. ради покретања поступка успостављања система електронског плаћања путем донација, који би служио за прикупљање средстава за изградњу Сигурне куће у К. Неспорно је, такође, да привредно друштво „В. I.” а. д. није прихватило да учествује у овој акцији, јер систем плаћања путем донација сматра високо ризичним, као и зато што се у претходним хуманитарним акцијама није показао као успешан модел плаћања.

Да би се испитало да ли поступање привредног друштва „В. I.” а. д. из Б у конкретном случају представља дискриминацију Удружења „Ф”, потребно је одговорити на питање да ли је оно засновано на чињеници да је Удружење „Ф” непрофитно удружење.

Повереница за заштиту равноправности констатује да је у Поступку активирања, измене услова коришћења и деактивирања e-commerce услуге за трговце, у поглављу 5. уређена форма захтева коју корисник треба да попуни као и потребна документација која се електронским путем доставља овлашћеном раднику банке, који након пријема документације приступа верификацији захтева. Након верификације захтева, проверава се усклађеност траженог пословног модела са картичарском организацијом и интерним актима банке, те се доноси одлука о усвајању, односно одбијању захтева. Посебно је наглашено да ће, уколико Служба за анализу и превенцију платних картица укаже на могућност злоупотребе и изложености ризику, банка одустати од даљег спровођења захтева. Уколико не постоји сагласност надлежних сектора за остварење ове услуге, запослени путем електронске поште о томе обавештава корисника.

Повереница за заштиту равноправности констатује да је „В. I.” а. д. из Б. успоставила укупно четири електронска система плаћања путем донација у периоду од 2010. до 2012. године и да се међу партнерима у хуманитарним акцијама налази фондација, организација цивилног сектора, здравствена установа, и међународна организација. Стога, неспорно је да је „В. I.” а. д. сарађивала како са профитним, тако и са непрофитним организацијама, односно да је омогућила да сва лица која испуњавају услове прописане процедуром остваре право на успостављање услуге електронског система плаћања путем донација, без обзира на чињеницу да ли долазе из профитног или непрофитног сектора.

Имајући све то у виду, повереница за заштиту равноправности је мишљења да одбијање сарадње и молбе за успостављање електронског система плаћања путем донација, није довело у неједнак положај подносиоце притужбе у односу на организације које имају профитни статус, односно да се поступање „В. I.” а. д. из Б. не може окарактерисати као дискриминаторно.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење да се поступање привредног друштва „В. I.” а. д. из Б. не може окарактерисати као дискриминаторно.

6.12. Притужба Т. Ш. против привредног друштва М. због дискриминације на основу породичног статуса у области рада и запошљавања (дел. бр. 1839 од 15. 11. 2012. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 392/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднела Т. Ш. из А. против послодавца, привредног друштва М. ц. д. о. о. из А, због премештаја на ниже радно место након повратка на рад са одсуства ради посебне неге детета.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности, притужбом се 27. августа 2012. године, обратила се Т. Ш. из А. због премештаја на ниже радно место након повратка са одсуства ради посебне неге детета, код послодавца „М. ц.” д. о. о. А.

1.2. У притужби је навела:

- да је мајка троје деце, те да је због проблема на порођају и дијагнозе детета одсуствовала са рада због посебне неге детета, а по повратку са одсуства није јој било дозвољено да ради свој посао;
- да се на посао јавила 31. јула 2012. године, када је и била дужна то да учини, а да су јој колегинице које су тог дана биле у фирми рекле да немају никакве информације о томе шта ће радити, јер је директорка С. К. тада била на одмору и није оставила никакве инструкције за посао;
- да је било очигледно да је њено радно место није чекало, па је седела испред фирме када су јој колегинице рекле да може да иде кући;
- да се сутрадан поново јавила на посао, и да јој је тада дата понуда за закључење анекса уговора о раду за радно место које не одговара њеној стручној спреми, нити врсти посла које је претходно обављала, под претњом отказа уговора о раду;
- да њено радно место није укинато и да је, према Правилнику послодавца, за њено радно место потребно троје извршилаца;
- да постоје и друга радна места која су упражњена, а која јој послодавац није понудио, па овакву понуду види као чин дискриминације и деградирања.

- 1.3. Уз притужбу су поднети следећи докази: 1) уговор о раду бр. 12 од 17. септембра 2007. године, 2) Анекс уговора о раду бр. 12/а од 17. децембра 2007. године, 3) Анекс бр. 11 од 12. октобра 2010. године, 4) понуда за закључење Анекса 3. уговора о раду бр. 229-1/12 од 1. августа 2012. године, 5) Анекс бр. 3. Уговора о раду бр. 243-1/12 од 10. августа 2012. године, 6) решење о признавању права на накнаду зараде за време одсуства са рада ради посебне неге детета од 4. јануара 2012. године, 7) решење о признавању права на накнаду зараде за време одсуства са рада ради посебне неге детета од 21. јануара 2011. године, 8) решење о признавању права на накнаду зараде за време одсуства са рада ради посебне неге детета од 1. јуна 2011. године и 9) решење о коришћењу годишњег одмора од 15. јуна 2012. године.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је у току поступка прибављено изјашњење привредног друштва „М. ц.” д. о. о. из А.
- 1.5. У изјашњењу директора С. К, наведено је:
- да је „М. ц.” д. о. о. А. усвојио Правилник о унутрашњој организацији рада и систематизацији послова и радних задатака број 264-2/11 од 30. августа 2011. године, на основу којег је за радно место контролор прописан услов III или виши степен стручне спреме;
 - да је у тренутку достављања понуде за закључење Анекса бр. 3 уговора о раду, због потреба процеса рада и организације, било неопходно премештање запослене Т. Ш. на радно место контролора. Наиме, послодавац се бави уређењем и одржавањем јавних паркиралишта на територији општине А, те због природе посла, око 80% од укупног броја запослених има уговоре о раду за радно место контролора који врше радне дужности на терену;
 - да само неколико запослених обавља своје радне задатке у администрацији, а у датом тренутку је код послодавца постојала хитна потреба да се изврши реорганизација у погледу расподеле радних места, односно да се повећа број контролора на терену;
 - да је послодавац поштовао процедуру утврђену *Законом о раду* у вези са понудом за закључење Анекса уговора о раду, који је Т. Ш. и потписала без напомене, иако је имала право да се на основу чл. 172. *Закона о раду* изјасни;
 - да се, имајући у виду одредбу чл. 16. ст. 1. *Закона о забрани дискриминације*, послодавац „М. ц.” д. о. о. не препознаје као извршилац дискриминације по било ком основу;
 - да је 26. септембра 2012. године запослена дошла код послодавца и предала дознаке – извештај о привременој спречености за рад, на основу којег је утврђена потпуна спреченост за рад у периоду од 15. септембра до 25. септембра 2012. године;

- да је запослена била у обавези да се јави на рад код послодавца 26. септембра 2012. године и да контактира послодавца на дан истека потпуне спречености, како би јој било одређено радно време у складу са Правилником о раду;
- да запослена није поштовала обавезу да се јави послодавцу и дође на посао у складу са *Законом о раду* и уговором о раду, а да није постојала привремена спреченост за рад, у смислу чл. 103. *Закона о раду*;
- да запослена Т. Ш. очигледно избегава да извршава своје радне дужности, а при том послодавац има велико разумевање и стрпљење за запослену, која иначе послодавца оптужује за дискриминацију;
- да радно место – финансијско правни администратор, на које је раније била распоређена Т. Ш. и даље постоји, с тим што је због реорганизације процеса рада један извршилац сасвим довољан да адекватно и благовремено извршава све радне задатке.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Увидом у уговор о раду бр. 12 од 17. септембра 2007. године утврђено је да је закључен између послодавца „П. с.” д. о. о. А. и Т. Ш, са VI степеном стручне спреме, за обављање послова на радном месту административно-технички секретар. Уговор је закључен на одређено време, од 17. септембра 2007. године до 16. децембра 2007. године. Утврђено је и да, у складу са одредбом чл. 7. овог уговора, зарада запослене износи 25 000 динара и исплаћује се најмање једанпут месечно, најкасније последњег дана у наредном месецу.
- 2.2. Из Анекса уговора о раду бр. 12/А од 17. децембра 2007. године, утврђено је да је закључен на неодређено време, почев од 17. децембра 2007. године, а да су све остале одредбе уговора о раду непромењене.
- 2.3. Увидом у Анекс број 1А уговора о раду од 12. октобра 2010. године утврђено је да је измењен чл. 1. Анекса уговора о раду бр. 12/А од 17. децембра 2007. године, с обзиром на то што је на страни послодавца дошло до промене пословног имена, које сада гласи „М. ц.” д.о.о. А. Овим анексом уговорне стране су прецизирале радне односе у погледу радног места запослене, послова и задатака у вези са радним местом и зараду запослене. Чланом 1. је прописано да послодавац заснива радни однос са запосленом Т. Ш. која има VI степен стручне спреме (економисткиња за маркетинг и трговину), за обављање послова радног места финансијско правног администратора. У чл. 2. је наведено да запослена прихвата да у току рада може бити распоређена на свако радно место, у складу са законом, *Правилником о организацији и систематизацији послова* и *Правилником о раду*, као и у друго место рада. Зарада запослене, према чл. 5. износи 22 000 динара нето и састоји се од зараде за обављен рад и време проведено

на раду, зараде на основу доприноса пословном успеху послодавца и других примања на основу радног односа.

- 2.4. Утврђено је да је у понуди за закључивање Анекса 3 уговора о раду бр. 229-1/12 од 1. августа 2012. године, наведено да је потребна измена уговора о раду од 17. септембра 2007. године, као и Анекса 1 и 2 уговора о раду и то у погледу радног места и износа зараде, због измењених услова пословања послодавца.
- 2.5. Увидом у Анекс 3 уговора о раду бр. 243-1/12 од 10. августа 2012. године, утврђено је да су уговорне стране прецизирале права и обавезе из радног односа у погледу износа зараде и радног места запослене. Тако је чл. 1. прописано да послодавац заснива радни однос са запосленом за обављање послова контролора, утврђених *Правилником о организацији и систематизацији радних места* привредног друштва „М. с” д. о. о. А, уз опис послова које запослена обавља. У чл. 2. је прописано да запослена има право на минималну зараду у бруто износу, у складу са *Законом о раду*, увећану за новчани износ који је регрес за коришћење годишњег одмора, као и новчани износ за исхрану у току рада, у складу са *Правилником о раду послодавца*.
- 2.6. На основу решења бр. 02 560-30 Одељења за привреду и друштвене делатности општине Аранђеловац од 21. јануара 2011. године, утврђено је да је Т. Ш. признато право на накнаду зараде за време одсуства са рада ради посебне неге детета, у периоду од 29. јануара до 29. јула 2011. године. Решењем бр. 02 132 -145 од 1. јула 2011. године, Т. Ш. је признато право на накнаду зараде за време одсуства са рада ради посебне неге детета у периоду од 28. јула до 28. децембра 2011. године, а решењем бр. 01 132-304 од 4. јануара 2012. године, Т. Ш. је признато право на накнаду зараде за време одсуства са рада ради посебне неге детета од 29. децембра 2011. године до 29. јуна 2012. године.
- 2.7. Увидом у решење о коришћењу годишњег одмора бр. 190-2/12 од 15. јуна 2012. године утврђено је да је запосленој Т. Ш. одобрено коришћење годишњег одмора за 2012. годину у трајању од 21 дан, који ће користити од 2. јула 2012. године до 30. јула 2012. године.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.
- 3.2. Имајући у виду предмет ове притужбе, повереница за заштиту равноправности констатује да је у конкретном случају спорно да ли је премештајем Т. Ш. на ниже радно место одмах након повратка са

одсуства ради посебне неге детета, послодавац „М. ц.” д. о. о. А. извршио акт дискриминације.

Правни оквир

- 3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника је сте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирне и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.
- 3.4. *Устав Републике Србије* забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичног или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Такође, одредбом чл. 66. прописано је да породица, мајка, самохрани родитељ и дете у Републици Србији уживају посебну заштиту, у складу са законом, а мајци се пружа посебна подршка и заштита пре и после порођаја.
- 3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Чланом 7. *Закона о забрани дискриминације* је прописано да посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства, ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забране дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна. Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* дефинисани су посебни случајеви дискриминације. Поред осталог, чл. 20. је регулисана дискриминација на основу пола која постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту

јавног, професионалног, приватног и породичног живота. Ставом 2. истог члана забрањено је ускраћивање права или јавно или прикривено признавање погодности у односу на пол.

- 3.6. *Законом о равноправности полова* прописано је да дискриминација на основу пола јесте свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства) које има за циљ или последицу да лицу или групи отежа, угрози, онемогући или негира признање, уживање или остваривање људских права и слобода у политичкој, економској, друштвеној, културној, грађанској, породичној и другој области. Повереница за заштиту равноправности посебно указује на одредбу чл. 16. ст. 3. *Закона о равноправности полова*, којим је изричито прописано да одсуствовање са посла због трудноће и родитељства не сме да буде основ за распоређивање на неодговарајуће послове и за отказ уговора о раду, у складу са законом којим се уређује рад.
- 3.7. *Закон о раду* у чл. 18 забрањује непосредну и посредну дискриминацију лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство. Посредна дискриминација, према чл. 19. овог закона, постоји када одређена, наизглед неутрална одредба, критеријум или пракса ставља или би ставила у неповољнији положај у односу на друга лица – лице које тражи запослење, као и запосленог, због одређеног својства, статуса, опредељења или уверења, док је одредбама чл. 20. дискриминација забрањена, између осталог и у односу на услове рада и сва права из радног односа.

Анализа доказа достављених уз притужбу и навода из изјашњења

- 3.8. На основу доказа који су достављени уз притужбу, утврђено је да је Т. Ш. запослена у привредном друштву „М. ц.” д. о. о. из А. од 17. септембра 2007. године, са VI степеном стручне спреме, на радном месту административно-технички секретар. Анексом бр. II Уговора о раду од 12. октобра 2010. године, задужена је за обављање послова радног места финансијско-правни администратор, са VI степеном стручне спреме, и на том радном месту је била до повратка са одсуства ради посебне неге детета, односно до закључења Анекса 3. Уговора о раду. Т. Ш. је првог дана након повратка са одсуства ради посебне неге детета, односно по повратку са годишњег одмора 31. августа 2012. године, достављена понуда за закључење Анекса 3. Уговора о раду због „измењених услова пословања код послодавца” са изменом уговора о раду „у погледу радног места и износа зараде”. Према Анексу 3. Уговора о раду од 10. августа 2012. године, Т. Ш.

је задужена за обављање послова контролора, а према чл. 2. Анекса утврђено јој је право на минималну зараду у складу са *Законом о раду*.

- 3.9. С обзиром на утврђено чињенично стање, повереница за заштиту равноправности констатује да је са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, потребно утврдити да ли су за премештај Т. Ш. на ниже радно место, одмах након повратка са одсуства ради посебне неге детета, постојали објективни и оправдани разлози који су довели до премештаја. При том, утврђивање ове спорне чињенице потребно је сагледати у складу са одредбом чл. 7. *Закона о забрани дискриминације*, према којој посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог, односно њиховог личног својства, ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забрани дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна. Сагласно томе, дискриминација неће постојати под условом да је циљ конкретног поступања (акт, радња или пропуштање) легитиман и да су средства за постизање тог циља примерена и нужна. Будући да је подносиатељка притужбе изнела чињенице и понудила доказе којима је учинила вероватним акт дискриминације, терет доказивања да услед таквог акта није дошло до повреде начела једнакости сноси послодавац, привредно друштво „М. ц.“ д. о. о. из А, сагласно чл. 45. *Закона о забрани дискриминације* и чл. 49. *Закона о равноправности полова*.
- 3.10. Од привредног друштва „М. ц.“ д. о. о. из А. затражено је да се у изјашњењу на наводе из притужбе, између осталог, изјасни и о „измењеним условима пословања“, који су наведени као разлог измене уговора о раду у погледу радног места и износа зараде запослене Т. Ш. у понуди за закључење Анекса 3 уговора о раду и да о томе достави доказе.

У погледу навода из изјашњења да је „М. ц.“ д. о. о. из А, 30. августа 2011. године донео *Правилник о унутрашњој организацији рада* и систематизацији послова на основу кога је за радно место контролор потребан услов – трећи или виши степен стручне спреме и да је понуда за закључење анекса уговора о раду дата у складу са чл. 171. *Закона о раду*, повереница за заштиту равноправности констатује да су у конкретном случају ови наводи ирелевантни. Чињеница да је послодавац спровео поступак закључења анекса уговора о раду са Т. Ш. у складу са одредбама *Закона о раду*, не значи уједно и да није извршио дискриминацију на основу пола, која је повод за подношење притужбе. Имајући у виду одредбе *Закона о забрани дискриминације* и *Закона о равноправности полова*, у конкретном случају релевантан је основ премештаја Т. Ш. на ниже радно место. Међутим, у изјашњењу „М. ц.“ д. о. о. из А. није наведено који су то конкретно „измењени услови пословања“, довели до премештаја на ниже радно место Т. Ш, одмах након њеног повратка са одсуства ради посебне неге детета. Иако је у изјашњењу наведено да је у тренутку када је Т. Ш. достављена понуда за закључење анекса 3 уговора о раду код послодавца постојала потреба за већим бројем контролора, због потребе процеса и организације рада, узимајући у обзир да природа посла

захтева да око 80% од укупног броја запослених има уговоре о раду за радно место контролора и да врши радне дужности на терену, повереница за заштиту равноправности констатује да је реч о паушалном тврђењу које послодавац није поткрепио чињеницама и доказима што је био дужан да учини, у смислу чл. 45. Закона о забрани дискриминације, како би показао да су постојали оправдани и објективни разлози за овакво поступање.

3.11. Уручивањем Анекса 3 Уговора о раду одмах након повратка са одсуства ради посебне неге детета, којим је Т. Ш. премештена на ниже радно место, послодавац је извршио посредну дискриминацију на основу пола. Разлог премештаја Т. Ш. на нижу позицију јесте њено лично својство – пол, с обзиром на то што не постоје објективни и оправдани разлози за овакво поступање послодавца. Последице оваквог поступања послодавца дво-струко су штетне по запослену – 1) премештање на ниже радно место је професионална деградација која онемогућава и/или отежава напредовање, 2) а, такође, дошло је до смањења плате.

3.12. Повереница за заштиту равноправности напомиње да су у бројним међународним документима и националном законодавству уграђена правила према којима стављање жена у неповољнији положај због трудноће, породилског одсуства, дојења и слично, представља директну дискриминацију засновану на полу, за коју није потребно тражити тзв. упоређиваче (особе које су у истој позицији) јер због различитих репродуктивних функција жена и мушкараца, такво поређење није могуће.

С друге стране, у међународним и националним прописима садржане су и одредбе којима је прописано да род (родне улоге) и одсуство са посла због бриге о деци и породици не смеју бити препрека професионалном напредовању или основ за неповољније распоређивање неког лица. Уколико такав третман постоји – у питању је посредна дискриминација.

Родна равноправност, поред осталог, претпоставља да мушкарци и жене имају једнаке могућности у уживању права, што је битна одредница демократског друштва и државе засноване на владавини права. Међутим, неједнакости између жена и мушкараца и даље постоје, и то у свим сферама друштвеног живота (нпр. разлике у платама, неједнака заступљеност у јавној сфери и политичком животу, неравномерна подела рада и одговорности у приватној сфери). Ове неравноправности су резултат друштвених односа изграђених на стереотипним улогама полова, које су видљиве у породици, образовању, култури, медијима, тржишту рада и у другим областима друштвеног живота, а често се користе као оправдање и објашњење за подређени положај жене у друштву, чиме се одржавају и подстичу постојеће неравноправности. Општепозната је чињеница да су жене веома често дискриминисане у сфери радних односа, посебно због своје биолошке функције рађања. Најчешћи облици дискриминације на основу пола, у вези са трудноћом, су следећи: одбијање послодавца да запосли жена због трудноће, давање отказа или премештање на друго (ниже) радно место, по завршетку коришћења породилског и одсуства са рада ради неге детета женама није осигуран и омогућен повратак на исто радно место, онемогућава им се

напредовања у служби за време трудноће, као и професионално усавршавање за време трудноће. Овакво стање у друштву и пракса послодаваца искључују жене из такмичења за запослење и/или напредовање на послу и систематски стављају и одржавају жене у лошијем положају, кршећи тако принцип једнакости.

4. МИШЉЕЊЕ

Премештањем Т. Ш. на ниже радно место на основу Анекса 3 Уговора о раду од 10. августа 2012. године, одмах након повратка са одсуства рада ради посебне неге детета, послодавац М. ц. д. о. о. из А. извршио је посредну дискриминацију на основу пола, забрањену чл. 7. *Закона о забрани дискриминације*, у вези са чл. 20. *Закона о забрани дискриминације* и чл. 16. ст. 3. *Закона о равноправности полова*.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује „М. ц.“ д. о. о. из А. да предузме све потребне мере како би се отклониле последице дискриминаторног поступања према запосленој Т. Ш.

Потребно је да „М. ц.“ д. о. о. из А. обавести повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, уколико „М. ц.“ д. о. о. из А. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а у случају да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

6.13. Притужба З. Ф. против привредног друштва Г. Т. због дискриминације на основу чланства у синдикалној организацији у области радних односа (дел. бр. 188 од 18. 1. 2013. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 351/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је поднео З. Ф. из С. П. против послодавца – привредног друштва „Г. Т.” д. о. о. из С. П, због дискриминације на радном месту на основу чланства у синдикалној организацији.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио З. Ф. из С. П, због дискриминације на основу чланства у синдикалној организацији.

1.2. У притужби је навео следеће:

- да је запослен у привредном друштву „Г. Т.” д. о. о. из С. П. и да је он, као и сви други запослени, приликом заснивања радног односа морао да потпише бланко споразумни раскид уговора о раду;
- да је 30. јуна 2009. године 52 радника/це регистровало Синдикалну организацију „Г. Т.“ и да је у тренутку оснивања Синдиката, у овом привредном друштву било запослено 210 радника/ца;
- да репрезентативност Синдиката није могла да се утврди из формалних разлога, зато што је послодавац одбијао да достави Министарству рада и социјалне политике податак о тачном броју запослених;
- да је послодавац био против синдикалног организовања и да су 24. августа 2009. године отпуштени сви чланови Синдикалног одбора (њих седам) тако што је послодавац активирао бланко споразумне раскиде уговора о раду;
- да је, према његовим сазнањима, само члановима Синдикалног одбора у овом привредном друштву, том приликом, прекинут радни однос;
- да је Инспекторат рада поступао по овом предмету, да је донето решење којим је послодавцу наложено одлагање извршења решења по којем З. Ф. престаје радни однос и да га врати на посао до правоснажности судске одлуке, али да послодавац, ни после неколико опомена и ургенција ресорног министра, није поступио по решењу. Исто тако, послодавац није поступио ни по решењу суда који је као привремену меру одредио враћање З. Ф. на рад;

- да је З. Ф. враћен на посао тек при покретању поступка извршења пресуде Општинског суда у Сремској Митровици и да је тада са радног места алатничара враћен на ниже радно место са платом која је била мања за 20 000 динара у односу на претходну;
 - да након окончаног судског поступка, није проводио време на радном месту већ је стално добијао потврде којима га је послодавац упућивао кући, а да је после неколико недеља проведених ван радног места добио премештај на рад код другог послодавца, на период од годину дана, за који није дао сагласност;
 - да се након једног упућивања на рад код другог послодавца вратио на радно место у привредно друштво „Г. Т.“ д. о. о. из С. П, али је поново добијао потврде којима га послодавац упућује кући и да је након два месеца, поново упућен на рад код другог послодавца и овога пута без своје сагласности;
 - да је покренуо судски спор у овој правној ствари, па је у међувремену враћен на рад у привредно друштво „Г. Т.“ д. о. о. из С. П, али да му је поново онемогућен рад јер континуирано добија потврде о упућивању кући, а да та ситуација траје већ неколико месеци;
 - да су свих седам чланова синдикалног одбора покренули судски поступак због незаконитог отказа, да један поступак још није окончан док осталих шест јесте. У тим поступцима суд је утврдио незаконити отказ, као и то да су се једино подносилац притужбе и Б. В. вратили у компанију након судског поступка, док остале колеге нису имале жељу да се врате на посао код истог послодавца;
 - да се иста ситуација у вези са упућивањем кући дешава и са његовом колеги Б. В, који је, такође, био у синдикалном одбору;
 - да сматра да је овакво поступање послодавца последица синдикалног деловања З. Ф. и да је дискриминисан на основу личног својства – чланства у синдикалној организацији.
- 1.3. Уз притужбу и допуну притужбе доставио је следеће: Одлуку о оснивању Синдикалне организације „Г.Т.“ од 15. јуна 2009. године; Изјаву о броју чланова Самосталног синдиката металаца Србије за Синдикалну организацију „Г. Т.“ од 15. јуна 2009. године; Захтев за упис Синдикалне организације Министарству рада, запошљавања и социјалне политике, Решење о упису у регистар бр. 110-00-935/2009-02 од 30. јуна 2009. године; Обавештење о изабраним члановима Одбора синдикалне организације од 19. августа 2009. године; Захтев за утврђивање репрезентативности Синдикалне организације „Г. Т.“ од 2. октобра године; Допис Инспектората рада одељења инспекције рада у Сремском округу бр. 021-408/-04 од 3. септембра 2009. године; Допис Инспектората рада одељења инспекције рада у Сремском округу бр. 021-408/04 од 11. септембра 2012. године; Обавештење о регистрацији Синдикалне организације „Г. Т.“ бр. 62/09 од 19. августа 2009. године; раскид уговора о раду 25. августа 2009.

године; Решење о споразумном престанку радног односа од 26. августа 2009. године; новински чланци и снимак телевизијске емисије о дешавањима у привредном друштву „Г. Т.” д. о. о. из С. П.; Захтев Инспекторату рада за Сремски округ од 31. августа 2009. године; Информација Инспектората рада о извршеном надзору бр. 021-408/2009-04 од 3. септембра 2009. године; Решење Инспектората рада бр. 117-62/2009-04 од 21. септембра 2009. године; Решење Министарства рада бр. 164-03-01288/2009-01 од 12. новембра 2009. године; Решење Општинског суда у Старој Пазови бр. П1-43/09 од 23. децембра 2009. године; Решење Основног суда у Сремској Митровици бр. И-704/10 од 11. фебруара 2010. године; Решење привредног друштва „Г. Т.” д. о. о. из С. П. о враћању на рад бр. 264 од 19. фебруара 2010. године; Потврда о поднетој пријави осигурања бр. 1959 од 26. фебруара 2010. године; Упут на систематски преглед од 24. фебруара 2010. године; Потврда о пријему пријаве од 28. фебруара 2010. године; Изјава о враћању на посао после принудног извршења од 2. новембра 2010. године; оглас за радно место алатничара; Уговор о раду од 24. фебруара 2010. године; Потврде о упућивању кући од 8. марта 2010. године и 28. марта, 4. априла, 11. априла, 4. маја 2011. године; 21. маја, 4. јуна, 19. јуна, 6. августа, 20. августа 2012. године; понуда о закључивању Анекса и Анекс Уговора о раду за упућивање на посао код другог послодавца бр. 426 од 15. марта 2010. године; одговор на понуду за закључивање Анекса Уговора о раду од 23. марта 2010. године; Решење привредног друштва „Л.” д. о. о. из И. о пријему на посао од 25. марта 2010. године; Уговор о раду од 25. марта 2010. године; Решење о отказу уговора о раду од 25. марта 2011. године; Уговор о раду од 25. марта 2011. године; потврда о поднетој одјави на обавезно здравствено осигурање; Пресуда Апелационог суда у Новом Саду бр. Гж1 537/12 од 12. марта 2012. године; Пресуда Основног суда у Сремској Митровици бр. П1 420/10 од 9. јуна 2010. године; Пресуда Основног суда у Сремској Митровици бр. П1 421/10 од 19. априла 2010. године, Пресуда Основног суда у Сремској Митровици бр. П1 418/10 од 30. августа 2010. године, Пресуда Основног суда у Сремској Митровици бр. П1 419/10 од 4. новембра 2010. године, Пресуда Основног суда у Сремској Митровици бр. П1 424/10 од 4. новембра 2010. године, Извештај заштитника грађана бр. 11-1571/10 од 13. октобра 2010. године, Извештај међународне организације о кршењу синдикалних права у „Г. Т.” д. о. о. из С. П. и Захтев за утврђивање репрезентативности Синдиката.

- 1.4. У складу са чланом 38. *Закона о забрани дискриминације*, странама у поступку понуђено је спровођење поступка мирнења, али овај предлог није прихваћен.
- 1.5. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак да би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је у току поступка 6. новембра 2012. године упућен захтев Б. А, директору привредног друштва „Г. Т.” д. о. о. из С. П, да се у року од 15 дана од дана пријема захтева изјасни на наводе из притужбе.

- 1.6. Како се Б. А. у остављеном року није изјаснио, а захтев је примио 11. новембра 2012. године, повереници за заштиту равноправности су били доступни наводи из притужбе, докази који су уз притужбу достављени, као и општепознате чињенице.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка је, из навода из притужбе и достављених доказа, утврђено да је решењем Министарства рада и социјалне политике бр. 110-00-935/2009-02 од 30. јуна 2009. године, Синдикална организација „Г. Т” д. о. о. уписана у регистар синдиката. Увидом у обавештење Самосталног синдиката металаца Србије, Синдикалне организације „Г. Т” д. о. о. С. П. бр. 62/09 од 19. августа 2009. године, утврђено је да су за чланове Синдикалног одбора изабрани З. В, З. Ф, Д. К, З. Т, Д. Ђ, Б. В. и Ђ. П.
- 2.2. Увидом у пресуду Основног суда у Сремској Митровици судске јединице у Старој Пазови бр. П1-421/10 од 19. априла 2010. године, утврђено је да је суд донео пресуду да је дошло до незаконитог престанка радног односа, који је настао као последица синдикалног деловања З. Ф. и наложио да се З. Ф. врати на рад.
- 2.3. Увидом у решење бр. 264 од 19. фебруара 2010. године, утврђено је да се З. Ф. враћа на рад у привредно друштво „Г. Т” д. о. о. из С. П. и да се премешта на радно место радник III у одржавању.
- 2.4. Из потврде од 8. марта 2010. године, утврђено је да је Б. Л, прокуриста привредног друштва „Г. Т” д. о. о. из С. П, упутио З. Ф. на коришћење слободних дана у периоду од 8. до 15. марта 2010. године.
- 2.5. Увидом у Анекс уговора о раду у случају упућивања запосленог код другог послодавца, без сагласности запосленог бр. 426 од 15. марта 2010. године, утврђено је да је З. Ф. упућен на рад у привредно друштво „Л” д. о. о. из И. на период од једне године.
- 2.6. Увидом у уговор о раду бр. 95060927 од 26. марта 2011. године утврђено је да је З. Ф. засновао радни однос у привредном друштву „Г. Т” д. о. о. из С. П. на неодређено време.
- 2.7. Даљим увидом у документацију утврђено је да је у периодима од 26. марта до 4. априла 2011. године, од 4. до 11. априла 2011. године, од 11. априла до 4. маја 2011. године, од 4. до 9. маја 2011. године, Б. Л, прокуриста привредног друштва „Г. Т” д. о. о. из С. П. упућивао подносиоца притужбе кући, и то потврдама о упућивању кући у којима је наведено да ће му за то време бити исплаћиван лични доходак као да је радио.
- 2.8. Увидом у Анекс Уговора о раду у случају упућивања запосленог код другог послодавца без сагласности запосленог бр. 1784 од 9. маја 2011. године утврђено је да је З. Ф. привремено упућен на рад код послодавца „Л” д. о.

- о. из И. на период од годину дана. Увидом у уговор о раду бр. 15/11 од 20. маја 2011. године утврђено је да је З. Ф. засновао радни однос са привредним друштвом „Л” д. о. о. на период од годину дана.
- 2.9. Увидом у уговор о раду бр. 95060927 од 20. маја 2012. године З. Ф. је засновао радни однос са привредним друштвом „Г. Т” д. о. о. из С. П. на неодређено време.
- 2.10. Даљим увидом у документацију утврђено је да је З. Ф. у периодима од 21. маја до 4. јуна 2012. године, од 4. до 19. јуна 2012. године, од 19. јуна до 6. августа 2012. године, од 6. до 20. августа 2012. године, од 20. августа до 1. октобра 2012. године од М. В. у име привредног друштва „Г. Т” д. о. о. из С. П. добијао потврде о упућивању кући, и да је тим потврдама одређено да ће му се за то време исплаћивати лични доходак и регрес као да је радио.
- 2.11. На основу пресуда Основног суда у Сремској Митровици бр. П1 420/10 од 9. јуна 2010. године, П1 421/10 од 19. априла 2011. године, П1 418/10 од 30. августа 2010. године, П1 419/10 од 4. новембра 2010. године, П1 424/10 од 4. новембра 2010. године, утврђено је да је В. З, К. Д, Т. З, В. Б. и П. Ђ. радни однос престао на незаконит начин.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.
- 3.2. Имајући у виду предмет ове притужбе, повереница за заштиту равноправности констатује да је потребно утврдити да ли је континуирано упућивање кући З. Ф. последица његовог чланства у Синдикалном одбору, односно да ли је тиме послодавац „Г. Т” д. о. о. из С. П. извршио акт дискриминације.

Правни оквир

- 3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштву. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене

мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предложи поступак миренења и да покрене судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

- 3.4. *Устав Републике Србије* забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Такође, одредбом чл. 55. ст. 1. прописано је да се јемчи слобода политичког, синдикалног и сваког другог удруживања.
- 3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Чланом 6. *Закона о забрани дискриминације* је прописано да непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем стављају или су стављени у неповољнији положај, или би могли бити стављени у неповољнији положај. Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* дефинисани су посебни случајеви дискриминације. Поред осталог, чл. 25. забрањена је дискриминација због политичких убеђења лица или групе лица, односно припадности или неприпадности политичкој странци, односно синдикалној организацији. С обзиром на околности конкретног случаја, за његово разматрање релевантна је и одредба чл. 16. којом је прописана забрана дискриминације у области рада, односно нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада, као што су право на рад, на слободан избор запослења, на напредовање у служби, на стручно усавршавање и професионалну рехабилитацију, на једнаку накнаду за рад једнаке вредности, на правичне и задовољавајуће услове рада, на одмор, на образовање, на ступање у синдикат, као и на заштиту од незапослености. Поред тога, *Законом о забрани дискриминације* предвиђени су и тешки облици дискриминације па се као један од видова тешке

дискриминације прописује дискриминација која је извршена више пута (поновљена дискриминација) или која се чини у дужем временском периоду (продужена дискриминација) према истом лицу или групи лица.

- 3.6. *Закон о раду*, такође, забрањује дискриминацију, односно сваки облик дискриминације лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство. Одредбама чл. 20. дискриминација је забрањена, између осталог, и у односу на услове рада и сва права из радног односа.
- 3.7. *Уредбом о ратификацији конвенције Међународне организације рада бр. 87 о синдикалним слободама и заштити синдикалних права*, прописано је да радници и послодавци, без икаквих изузетака, имају право да, без претходног одобрења, образују организације по свом избору и да приступају овим организацијама, под искључивим условом да се придржавају статута организација.
- 3.8. *Уредбом о ратификацији конвенције Међународне организације рада бр. 98 о праву на организовање и колективно преговарање* прописано је да радници треба да користе одговарајућу заштиту против свих дела дискриминације у области запошљавања која би могла да буде штетна по синдикалне слободе. Прописано је, затим, да се таква заштита може нарочито применити уколико се ради о делима која би имала за циљ да се запослење радника подреди услову да се он не учлањује у синдикат или да престане да припада синдикату, да се отпусти радник или да му се свим осталим средствима нанесе штета због тога што је он члан синдиката или што учествује у синдикалним делатностима изван радних часова или, пристанком послодавца за време радних часова.

Анализа доказа достављених уз притужбу

- 3.9. На основу доказа који су достављени уз притужбу, утврђено је да је З. Ф. био члан Синдикалног одбора синдиката и да је водио два судска поступка против послодавца. Такође, утврђено је да је свим члановима Синдикалног одбора престао радни однос и да је суд у шест случајева утврдио да су ти радни односи престали на незаконит начин.
- 3.10. Повереница за заштиту равноправности је утврдила да је З. Ф. након судског поступка због незаконитог престанка радног односа и имајући у виду оне периоде када је био упућиван на рад код другог послодавца, био у радном односу у привредном друштву „Г. Т.” д. о. о. из С. П. у три периода, од 19. фебруара до 25. марта 2010. године, од 25. марта до 9. маја 2011. године и од 9. маја 2012. године, до данас. На основу потврда о

упућивању кући и периода на који су оне издате, повереница за заштиту равноправности констатује да је у три наведена периода када се водио као запослени у привредном друштву „Г. Т.” д. о. о. из С. П., З. Ф. све време провео ван радног места и то искључиво зато што му је послодавац тако наложио. Самим тим, може се закључити да је З. Ф. након престанка радног односа супротно закону, а који је био проузрокован стицањем статуса синдикалног представника, ускраћена могућност да ради на свом радном месту тако што је константно био упућиван кући.

- 3.11. Повереница за заштиту равноправности је узела у обзир да је З. Ф. примао лични доходак и регрес за временски период када га је послодавац упућивао кући, али је мишљења да је у конкретном случају ирелевантно да ли је примао новчану накнаду за рад, имајући у виду да је оваквим поступком послодавца у дужем временском периоду и то више пута био онемогућен да долази на своје радно место и оствари радне обавезе за које прима плату као и остали запослени, те је на тај начин стављен у неједнак положај у односу на све остале запослене који су могли да, на основу оствареног рада, добију новчану накнаду.
- 3.12. Имајући у виду наводе из притужбе, као и документацију која је достављена уз притужбу, може се закључити да, након што је постао члан Синдикалног одбора З. Ф. престао радни однос на незаконит начин, био је два пута упућен на рад код другог послодавца и у међувремену је континуирано упућиван кући. Стога, може се констатовати да је синдикално деловање подносиоца притужбе довело до низа поступака послодавца који су З. Ф. ставили у неједнак положај и онемогућиле му да ужива једнака права као и сви запослени, због његове припадности Синдикалној организацији.
- 3.13. Будући да је подносилац притужбе изнео чињенице и понудио доказе којима је учинио вероватним акт дискриминације, терет доказивања да услед таквог акта није дошло до повреде начела једнакости сноси послодавац, привредно друштво „Г. Т.” д. о. о. из С. П, сагласно чл. 45. *Закона о забрани дискриминације*. Од привредног друштва „Г. Т.” д. о. о. из С. П. затражено је да се у изјашњењу на наводе из притужбе, између осталог, изјасни и о томе колико особа које су биле чланице Синдикалног одбора и које су враћене на посао после судског поступка, континуирано добија потврде о упућивању кући и да о томе достави доказе. Повереница за заштиту равноправности још једном констатује да се послодавац није изјаснио на наводе из притужбе, самим тим није указао на чињенице и доставио доказе који би потврдили да није извршен акт дискриминације, што је био дужан да учини у смислу чл. 45. *Закона о забрани дискриминације*, како би показао да такво поступање није у узрочно-последичној вези са личним својством подносиоца притужбе.
- 3.14. Имајући у виду одредбу *Закона о забрани дискриминације* којом је прописано да Повереник за заштиту равноправности неће поступати уколико је поступак пред судом већ покренут или правоснажно окончан по истој

правној ствари, повереница за заштиту равноправности није била у могућности да цени околност упућивања на рад код другог послодавца и узрочно-последичну везу са синдикалним деловањем З. Ф, јер се поводом те околности још увек води судски поступак.

4. МИШЉЕЊЕ

Као последицу синдикалног деловања З. Ф, привредно друштво „Г. Т.” д. о. о. из С. П. је континуираним упућивањем кући, које се поновило више пута и које је трајало дужи временски период, онемогућило З. Ф. да буде на радном месту и обавља рад, чиме је извршило тежак акт дискриминације на основу личног својства – чланства у синдикалној организацији који је забрањен чл. 24. *Закона о забрани дискриминације*, у вези са чл. 6. и чл. 13. ст. 1. т. 6. *Закона о забрани дискриминације* и чл. 18. *Закона о раду*.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује привредном друштву „Г. Т.” д. о. о. из С. П.:

- 5.1. Да без одлагања предузме све потребне мере које ће омогућити да З. Ф. обавља посао на свом радном месту под једнаким условима као и остали запослени.
- 5.2. Да убудуће води рачуна да својим поступцима не крши одредбе *Закона о забрани дискриминације*, односно да се суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давање првенства), у односу на лица или групе лица, које се заснива на неком личном својству.

Потребно је да привредно друштво „Г. Т.” д. о. о. из С. П. обавести повереницу за заштиту равноправности о поступању по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, уколико привредно друштво „Г. Т.” д. о. о. из С. П. не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба, а у случају да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

6.14. Притужба Г.О. против П.С. због дискриминације на основу чланства у политичким и другим организацијама у области рада (дел. бр. 309 од 5. 2. 2013. год.)

МИШЉЕЊЕ БР. 509/2012

Мишљење је донето у поступку поводом притужбе коју је Г. О. поднела у своје име као и у име и уз сагласност седам тренерица плеса: Н. Ј. В, С. С, В. В, О. С, Ј. Г, Ј. М. и Р. В, против П. с. С, због дискриминације на основу припадности организацији Н. п. о. I. S.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности обратила се 6. новембра 2012. године Г. О. притужбом коју је поднела у своје име, и у име, и уз сагласност седам тренерица плеса: Н. Ј. В, С. С, В. В, О. С, Ј. Г, Ј. М. и Р. В, против П. с. С. У притужби је наведено да су дискриминисане јер су чланице Н. п. о. I. S, јер је П. с. С. лиценцирао искључиво спортске стручњаке који нису чланови Н. п. о. I. S, а изузео спортске стручњаке који су чланови ове организације, упркос њиховим писаним молбама и захтевима да их лиценцирају у складу са *Правилником* П. с. С.

1.2. У притужби је, између осталог, наведено:

- да су Н. Ј. В, оперативна тренерица плеса из П, С. С, оперативна тренерица плеса из К, В. В, оперативна тренерица плеса из П, Б. Ћ, оперативни тренер плеса из Ј, О. С, оперативна тренерица плеса из Б, Ј. Г, оперативна тренерица плеса из Б, Г. Г, оперативни тренер плеса из Л, Ј. М, оперативна тренерица плеса из Л, М. , тренерица плеса из Б, Г. О, дипломирана тренерица плеса и професорка физичког васпитања из Н. С. и Р. В. дипломирана тренерица плеса и професорка физичког васпитања из Н. С, дискриминисани на основу личног својства да су спортски стручњаци у грани спорта *плес* и да су активни чланови Н. п. о. I. S (МБ:) која се бави системом такмичења гране спорта *плес*;
- да је П. с. С. (МБ:) грански савез преко којег се остварује интерес у грани спорта *плес*, а који је примио у чланство Н. п. о. I. S;
- да је П. с. С. лиценцирао само спортске стручњаке спортског плеса који нису чланови Н. п. о. I. S, упркос низу писаних молби и захтева да се лиценцирају и спортски стручњаци модерног плеса који су чланови Н. п. о. I. S, а у складу са постојећим правилником у којем не постоје одредбе на основу којих би се правиле разлике између стручњака у зависности од тога да ли се они баве модерним или спортским плесом, већ се о плесу говори као о јединственој грани спорта која обухвата и спортски плес и модеран плес;

- да је Правилником о спортским гранама у Републици Србији у члану 2. ставу 2. тачки 30. (неолимпијски спортови) прописано да је Плес (спортски плес; модеран плес) спортска грана у Републици Србији;
- да на дипломама спортских стручњака у плесу нигде не пише *дипломирани тренер спортског плеса* или *дипломирани тренер модерног плеса*, већ само *дипломирани тренер плеса*, зато што је то јединствена грана спорта која обухвата и спортски плес (латино-америчке и стандардне плесове) и модеран плес (перформинг арт, уличне плесове, специјалне плесове у пару и друге);
- да је 15. марта 2012. године Н. п. о. I. S примљена у чланство Плесног савеза Србије и да су благовремено П. с. С. спортски стручњаци у плесу (појединачно) благовремено доставили доказе о спортским звањима;
- да је 28. марта 2012. године П. с. С. послао ценовник за 2012. годину Н. п. о. I. S;
- да је Н. п. о. I. S, познавајући постојећи Правилник о лиценцирању П. с. С, свесна да испуњава услове за лиценцирање спортских стручњака (тренера и судија), 29. марта 2012. године упитала П. с. С. какву је документацију потребно доставити ради добијања лиценце за тренере;
- да је П. с. С. на то одговорио да ће, најкасније током следећа три месеца донети нови Правилник о лиценцирању П. с. С. и да ће бити обавештени о свему потребном;
- да су 8. маја 2012. године поново затражили обавештење о документацији коју је потребно доставити П. с. С. како би лиценцирали тренере и судије, а да је П. с. одговорио да ће све клубове обавестити истовремено, *када дође време за то*;
- да је 25. маја 2012. године Судијска комисија П. с. С. заседала и донела одлуку о лиценцирању В. Ж, судије Плесног савеза за 2012. годину, чиме је поступала по постојећем Правилнику о лиценцирању, али искључиво према стручњацима спортског плеса (који нису чланови Н. п. о. I. S);
- да је 20. јуна 2012. године П. с. С. доставио допис да је Председништво П.с. привремено лиценцирало тридесет плесних стручњака, међу којима нема спортских стручњака који су чланови Н. п. о. I. S, а који су благовремено предали П. с. дипломе о спортском звању и да је П. с. С. оставио рок клубовима који нису доставили потврде о ангажованим плесним стручњацима са документацијом да то учине у року од једног дана (до 21. јуна 2012. године);
- да П. с. С. није одговорио на захтев Н. п. о. I. S од 21. јуна 2012. године, којим је тражено образложење о необавештавању о потреби достављања додатних докумената као и о нелиценцирању тренерица Р. В. чији клуб (V. D. K.) је послао захтев и документа 5. марта 2012. године;

- да је Д. Ј, генерална секретарка Н. п. о. I. S. 21. јуна 2012. године лично однела генералној секретарки П. с. С. документацију спортских стручњака који су чланови ове организације, и да је генерална секретарка П. с. С. одбила да прими донету документацију (копије диплома тренера, копије извода из матичне књиге рођених и копије међународних диплома за судије);
- да је 27. јуна 2012. године Председништво П. с. С. донело одлуку да привремено лиценцира седам плесних стручњака, међу којима нема ниједног спортског стручњака у плесу који је члан Н. п. о. I. S;
- да је 5. марта 2012. године Клуб V. D. (члан Н. п. о. I. S) послао захтев П. с. С. за учлањење (са регистрацијом четири такмичара и копијом дипломе тренера и личне карте тренера), и да је 15. марта 2012. године примљен у чланство;
- да је клуб V. D. од 15. марта до 3. маја 2012. године извршио више уплата за чланарину, додаток чланарине, регистрацију плесача и котизације за такмичења;
- да се клуб V. D. путем упита, молби и захтева три пута обраћао Савезу поводом лиценцирања тренера и судија у плесу, и то: 29. марта, 8. маја и 21. јуна 2012. године;
- да је Председништво П. с. С. 3. јула 2012. године донело одлуку којом упозорава Плесни клуб V. D. да није доставио комплетну документацију за регистрацију и лиценцирање такмичара и да због тога може бити искључен из чланства и да му оставља рок од 7 дана да достави нову документацију;
- да клуб V. D. није доставио додатну документацију, јер од јула до септембра 2012. Године клуб није радио, као и због тога што и јер није наведено која документација треба да се достави;
- да је П. с. С. 29. септембра 2012. године послао Н. п. о. I. S. опомену пред искључење које ће ступити на снагу уколико Н. п. о. I. S. не достави детаљну документацију о свим плесачима и њиховим клубовима, али не и спортским стручњацима;
- да П. с. С. од својих чланова до сада никада то није тражио, али да је Н. п. о. I. S. доставио ту документацију, која је садржала око око 14 кг папира о свим плесачима Н. п. о. I. S.

Уз притужбу је достављен и *Правилник о лиценцирању стручњака, судија и организација у области плеса* – пречишћен текст од 19. јануара 2011. године.

- 1.3. Г. О. је електронском поштом 14. новембра 2012. године доставила допуну притужбе, у којој је наведено да је П. с. С. искључио Н. п. о. I. S. из чланства, а у прилогу је доставила и Записник са 9. састанка Председништва П. с. С. одржаног 13. новембра 2012. године.

- 1.4. У допуни притужбе од 4. децембра 2012. године Г. О. је доставила сагласности седам спортских стручњакиња које су сагласне да се води поступак пред Повереником за заштиту равноправности: Н. Ј. В, С. С, В. В, О. С, Ј. Г, Ј. М. и Р. В.
- 1.5. Уз допуну притужбе достављени су и следећи докази: Статут П. с. С. од 20. марта 2012. године; Одлука П. с. С. број 875 од 15. марта 2012. године о пријему Н. п. о. I. S. у чланство; Ценовник П. с. С. од 28. марта 2012. године; *Правилник о лиценцирању стручњака, судија и организација у области плеса* – пречишћен текст од 19. јануара 2011. године; електронску преписку између Г. О. и П. с. С. од 29. марта 2012. године, клуба V. D. и П. с. С. од 8. и 10. маја 2012. године; записник са 5. састанка Судијске комисије П. с. С. од 25. маја 2012. године; електронску преписку између организације Н. п. о. I. S. и П. с. С. од 2. и 4. јуна 2012. године; Записник са 15. састанка Председништва П. с. С. од 20. јуна 2012. године; електронска писма организације Н. п. о. I. S. упућена П. с. С. 21. јуна 2012. године и Записник са 18. састанка Председништва П. с. С. од 22. јуна 2012. године.
- 1.6. У допуни притужбе предложено је и саслушање Д. Ј. која је 21. јуна 2012. године лично однела у П. с. С. документацију потребну за лиценцирање спортских стручњака.
- 1.7. У циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, у току поступка је прибављено изјашњење П. с. С.
- 1.8. У изјашњењу П. С, председника П. с. С, бр. 028 од 21. јануара 2013. године, између осталог је наведено:
- да је П. с. С. национални грански спортски савез препознат од Министарства омладине и спорта Републике Србије;
 - да су од оснивања Савеза 1997. године, имали низ финансијских, пореских и спортских контрола; да њихови финансијски извештаји подлежу редовним ревизорским контролама и да су у 2012. години имали и низ спортских контрола Министарства омладине и спорта, и да ни једна није показала неправилности у раду;
 - да је активностима којима се баве Г. О. и Н. п. о. I. S, скоро годину дана уназад, угрожен нормалан рад већине организација и клубова који се баве плесом у Србији;
 - да је 20. априла 2012. године ИДО светска организација суспендовала три лиценце Г. О. на годину дана (судијску лиценцу, лиценцу супервизора и лиценцу главног судије);
 - да је 15. марта 2012. године Н. п. о. I. S. примљена у чланство П. с. С, само десет дана пред одржавање Скупштине савеза на којем је мењан статут;
 - да је Статут П. с. С. мењан да би се активностима савеза придодео и модеран плес, који није признат као спорт у свету;

- да је *Клуб спортског плеса V. D.* примљен у П. с. С, док су били на снази били стари статут, стара акта и стари ценовник и да *Клуб спортског плеса V. D.* никада није испунио услове за пријем у чланство;
 - да сваки клуб који је члан Савеза има обавезу да региструје минимум два плесна пара, а да је *Клуб спортског плеса V. D.* “ доставио само три сета докумената (за три особе);
 - да је Г. О. обавештена о томе да није доставила документа за четвртог такмичара и опомињана да тиме нису испуњени услови прописани *Правилником о додатним критеријумима за пријем у чланство П. с. С.* од 23. јуна 2010. године;
 - да је Г. О, што се тиче евентуалног лиценцирања, под суспензијом од стране ИДО светске организације, а да П. с. С. нема информацију да је она дипломирани тренер плеса и професорка физичког васпитања;
 - да су тачни наводи да је Савез планирао да донесе Правилник о лиценцирању још у првој половини 2012. године, али да до дана достављања изјашњења Поверенику за заштиту равноправности није донет подзаконски акт који би требало да регулише систем лиценцирања у спорту, док стари није усклађен са Законом о спорту из 2011. године;
 - да је Председништво П. с. С. на 15. састанку извршило привремено лиценцирање плесних стручњака, „*који су се званично обратили Савезу*” и да је на том списку лиценцираних стручњака и Д. Ј, лице одговорно за заступање Н. п. о. I. S;
 - да Н. п. о. I. S. никада није П. с. С. доставила следеће документа, нити су то учинили њихови чланови:
 1. копије документације клубова неопходне за чланство у ПСС;
 2. копије документације неопходне за регистрацију такмичара;
 3. званичне молбе за лиценцирање или судија или тренера;
 - да је Н. п. о. I. S. игнорисала све позиве П. с. С. да достави документа; да су радили и функционисали против Статута П. с. С. и *Закона о спорту*, тако што су организовали такмичења на којима су судили и организовали семинаре.
- 1.9. У прилогу изјашњења на притужбу П. с. С. доставио је и следеће:
- фотокопије првих страна решења Министарства омладине и спорта, Групе за инспекцијски надзор из фебруара и марта 2012. године и Обавештење о ванредном инспекцијском надзору Покрајинског секретаријата за спорт и омладину бр. 116-66-8/2012-01 од 6. јуна 2012. године;
 - фотокопију Кривичне пријаве против Г. О. од 15. јула 2011. године, фотокопију Захтева за покретање инспекцијског надзора Покрајинском

секретаријату за спорт и омладину од 30. марта 2012. године, фотокопију Решења ИДО светске организације о суспензији Г. О. од 20. априла 2012. године са преводом судског тумача;

- копију Притужбе такмичара на рад спортског инспектора Министарству омладине и спорта од 25. маја 2012. године и фотокопију Захтева такмичара упућеног Заштитнику грађана 25. маја 2012. године;
- извод из Статута П. с. С. који је био на снази до 20. марта 2012. године, Правилник о додатним критеријумима за пријем у чланство П. с. С. донет на седници одржаној 23. јуна 2010. године; Ценовник П. с. С. од 4. новембра 2009. године;
- електронску преписку између П. с. С. и Г. О. од 3. маја 2012. године и између П. с. С. и клуба „V. d.” од 4. јула 2012. године и 28. септембра 2012. године;
- аналитичке картице Универзитетског клуба V. из Н. С;
- Записник са 15. састанка Председништва П. с. С. од 20. јуна 2012. године, као и електронска писма којим је плесним клубовима послат записник;
- електронску преписку П. с. С. и Н. п. о. I. S, од 22. марта 2012. године и 3. априла 2012. године;
- извештајје са такмичења која је организовала Н. п. о. I. S. 5. маја 2012. године у Нишу, 10. јуна 2012. године у Врњачкој Бањи, 1. децембра 2012. године у Ваљеу, као и обавештење за клубове, судије и тренере о организовању полагања судијских испита и семинара.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка, из навода из притужбе и достављених доказа, утврђено је да је Председништво П. с. С. на 7. састанку одржаном 15. марта 2012. године, по извршеној провери документације поднете уз захтев за пријем у чланство П. с. С, донело одлуку да се прима у чланство П. с. С. Н. п. о. I. S. из Б. прима у чланство.
- 2.2. Обе стране су доставиле велики број доказа о узајамној електронској преписци поводом лиценцирања спортских стручњака, регистрације такмичара и услова за учлањење клуба у П. с. С. по новом Статуту П. с. С. У приложеној преписци се налази пуно упита и молби које су Г. О. и Н. п. о. I. S, упутили П. с. С.
- 2.3. Увидом у оригинал и превод одлуке Интернационалне плесне организације од 20. априла 2012. године, утврђено је да је Председништво Интернационалне плесне организације суспендовало Г. О. лиценцу ИДО судије на годину дана, заједно са њеном лиценцом супервизора и председника,

због злоупотребе DIES и двоструког пријављивања на Европском првенству у шоу-денсу у Новом Саду и да ће суспензија почети 14. априла 2012. године и да Г. О. може поново поднети захтев за издавање лиценце 13. априла 2013. године.

- 2.4. Утврђено је да је Председништво П. с. С. на 15. састанку одржаном 20. јуна 2012. године донело одлуку о „*привременом лиценцирању плесних стручњака П. с. С. за клубове који су чланови Савеза, а на основу валидне документације (потврда о стручној оспособљености, уверења и диплома високошколских установа) коју су клубови предали канцеларији ПСС-а.*” На списку 30 лиценцираних спортских стручњака/иња, налази се и име Д. Ј. (под бројем 4), генералне секретарке Н. п. о. I. S.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе из притужбе, изјашњења, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.
- 3.2. Задатак Повереника за заштиту равноправности, у овом предмету, јесте да оцени да ли је П. с. С. дискриминисао спортске стручњакиње, подносио притужбе, тако што није одобрио њихове захтеве за издавање лиценци за спортске стручњакиње у спортској грани плеса, јер су чланице Националне плесне организације.

Правни оквир

- 3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирне и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.
- 3.4. *Устав Републике Србије* забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола,

националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета.

- 3.5. Уставна забрана дискриминације разрађена је *Законом о забрани дискриминације, којим је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верском или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.*

Анализа доказа достављених уз притужбу и навода из изјашњења

- 3.6. Анализом приложених доказа, утврђено је да је Н. п. о. I. S. примљена у чланство П. с. С. одлуком од 15. марта 2012. године.
- 3.7. Анализом Статута П. с. С. од 20. марта 2012. године, утврђено је да клубови и плесне организације могу постати чланови П. с. С. у различитим категоријама, ако испуњавају опште и посебне услове прописане Статутом П. с. С. Посебни услови су прописани и за клубове спортског плеса и за клубове модерног плеса. Када су у питању клубови модерног плеса, посебни услови су следећи: ангажман одређеног броја лиценцираних плесних стручњака са одговарајућом лиценцом и регистрован број такмичара који су у одређеном периоду учествовали на одређеном броју такмичења, а све зависно од категорије чланства.
- 3.8. Статутом је прописано да приликом учлањења у П. с. клуб или организација добија статус *привременог члана* и да је након две, односно четири године, могућа промена статуса у складу са прописаним критеријумима. Клуб може изгубити одређену категорију чланства по истом принципу по којем је и стекао. Чланство у Савезу може престати, између осталог и искључењем, ако члан престане да испуњава услове за пријем у чланство.
- 3.9. Анализом Правилника о лиценцирању стручњака, судија и организација у области плеса који је донело Председништво П. с. С. 19. јануара 2011. године, закључено је да је за спортске стручњаке, судије и плесне организације дозвола за рад (лиценца) неопходан услов за стицање права на рад у пракси. Одредбама Правилника прописане су врсте лиценци за плесне стручњаке, врсте лиценци за плесне организације и услови за стицање лиценци, као и поступак за лиценцирање стручњака и организација.

- 3.10. Утврђује се да је Правилником прописано да комплетна документација у поступку лиценцирања плесних стручњака мора да садржи: захтев за издавање лиценце попуњен на прописаном обрасцу Савеза, кратку биографију, две фотографије, доказ о плаћеним трошковима поступка лиценцирања, доказ о стеченом степену образовања или стручне оспособљености и друге потребне доказе прописане Правилником, у зависности од врсте лиценце која се тражи.
- 3.11. Подносиоце притужбе наводе да је П. с. С, у више наврата, избегавао да одговори на њихове захтеве и молбе о достављању услова за лиценцирање спортских стручњака. Достављена је и електронска преписка од 29. марта 2012. године из које се види да је Г. О. поставила П. с. С. питања о условима за лиценцирање тренера и клуба, а да је од Савеза добила одговоре о будућем правилнику којим ће све бити прописано и о чему ће бити обавештена. Такође, достављена је и преписка сличне садржине између П. с. С. и клуба V. d; организације Н. п. о. I. S. и П. с. С. од 2. и 4. јуна 2012. године.
- 3.12. П. с. С. је доставио доказ – копију електронске преписке са Н. Ј. В. из организације Н. п. о. I. S. од 3. априла 2012. године, који показује да је П. с. С. одговорио шта је потребно да би се клуб примио у чланство П. с. С. Из фотокопије електронског писма, јасно је да су у прилогу писма достављена следећа документа: документација за пријем клуба у чланство ПСС-а; молба за пријем у чланство; одлука о удруживању; упитник за књигу чланова ПСС-а; изјава за Арбитражу; изјава за Статут; списак чланова; молба за регистрацију такмичара; приступница клубу; регистрација такмичара и ценовник ПСС.
- 3.13. Из приложених доказа, остало је нејасно да ли је Г. О. или неко лице из Н. п. о. I. S. поднело захтеве за лиценцирање спортских стручњака и да ли су клубови или спортски стручњаци то урадили самостално. П. с. С. у изјашњењу наводи да ни Н. п. о. I. S, ни њени чланови, никада нису доставили званичне молбе за лиценцирање судија или тренера. У допуни притужбе, Г. О. наводи да су у просторијама П. с. С. одбили да приме донету документацију и као сведокињу наводи Д. Ј. секретарку организације Н. п. о. I. S. С друге стане, ни П. с. С. ни организација Н. п. о. I. S, нису доставили ни једно решење П. с. С. којим се одбија захтев за лиценцирање спортских стручњака, што доводи до закључка да за лиценцирање спортских стручњака Н. п. о. I. S, осим упућених питања, званично нису ни поднели захтеви.
- 3.14. Одлучујућа чињеница у конкретном случају јесте то што је на 15. Састанку, одржаном 20. јуна 2012. године, Председништво П. с. С. донело одлуку о привременом лиценцирању плесних стручњака међу којима се налази и Д. Ј, чланица Н. п. о. I. S. С обзиром на то је у допуни притужбе Д. Ј. назначена као секретарка Н. п. о. I. S, њеним привременим лиценцирањем као спортске стручњакиње плеса утврђено је да П. с. С. не врши дискриминацију спортских стручњакиња на основу њихове припадности Н. п.

о. I. S. Наиме, ако је П. с. С. издао лиценцу спортској стручњакињи која је чланица организације Н. п. о. I. S, неосновано је тврђење да су подносиатељке притужбе стављене у неједнак положај у односу на лиценциране стручњаке који нису чланови организације Н. п. о. I. S.

- 3.15. Повереница за заштиту равноправности се није упуштала у анализу да ли је поступањем П. с. С. или/и Н. п. о. I. S. извршен неки други пропуст у раду или деловању, јер то није у надлежности овог државног органа, те из тих разлога није узимала у разматрање поднете доказе који се не односе на дискриминацију.

4. МИШЉЕЊЕ

Неиздавањем лиценци спортским стручњакињама Н. п. о. I. S, П. с. С. није прекршио одредбе *Закона о забрани дискриминације*.

6.15. Притужба Н. Ј. из Б. против Министарства просвете, науке и технолошког развоја РС због дискриминације на основу породичног статуса (дел. бр. 07-00-00425/2012-01 од 15. 3. 2013. год.)

МИШЉЕЊЕ

донето у поступку поводом притужбе коју је поднео Н. Ј. из Б. против Министарства просвете, науке и технолошког развоја, због начина доказивања припадности осетљивој друштвеној групи, који је прописан конкурсом за доделу студентских стипендија за школску 2012/13. годину.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Повереници за заштиту равноправности притужбом се обратио Н. Ј. из Б. због документације коју је потребно доставити приликом пријаве на конкурс за студентску стипендију као осетљива друштвена група, у категорији једнородитељска породица.

1.2. Н. Ј. је у притужби навео:

- да је, приликом прикупљања докумената за пријаву на конкурс за студентску стипендију за школску 2012/2013. годину, наишао на препреку када је намеравао да се пријави у категорији осетљивих друштвених група;
- да је условима за доделу студентских стипендија за школску 2012/2013. годину, прописано да за стипендију могу конкурисати и кандидати из осетљивих друштвених група и да су у ову категорију, између осталог, сврстане и једнородитељске породице. Међутим, у документима које је потребно доставити како би кандидат/киња аплицирао/ла за ову категорију тражи извод из матичне књиге умрлих за преминулог родитеља;
- да он јесте из једнородитељске породице, али да његов други родитељ није преминуо, већ није уопште уписан у његов извод из матичне књиге рођених, па стога није могао да достави Извод из матичне књиге умрлих;
- да се са истом препреком сусрео и годину дана пре, када је конкурисао за доделу студентског кредита за школску 2011/2012. годину, као припадник осетљиве друштвене категорије – једнородитељске породице. Тај кредит није добио јер није могао да докаже да је из једнородитељске породице, па се његова документација третирао као непотпуна. Поводом тога је изјавио жалбу на одлуку, али није добио одговор;

- да је управо због искуства из претходне године, претпостављао да ће га опет одбити на конкурс, па се ове године није пријавио као припадник осетљиве друштвене групе, већ је пријаву за стипендију послао под општим условима;
 - да сматра да је оваквим начином доказивања припадности осетљивој друштвеној групи ускраћен да користи право на кредит или стипендију у овој категорији, иако он јесте из једнородитељске породице, само зато што му један родитељ није преминуо, већ није ни уписан у матичну књигу;
 - да сматра да је дискриминисан на основу личног својства – породичног статуса.
- 1.3. Уз притужбу су поднети следећи докази: копија Извода из матичне књиге рођених, конкурс за доделу студентских кредита за школску 2011/2012 и 2012/2013 годину, конкурс за доделу студентских стипендија за школску 2011/2012 и 2012/2013 годину.
- 1.4. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, а у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је у току поступка прибављено изјашњење Жарка Обрадовића, министра просвете, науке и технолошког развоја, Слободана Ступара, помоћника министра, и Стевице Пиварског, руководиоца групе за ученичке и студентске кредите и стипендије Министарства просвете, науке и технолошког развоја.
- 1.5. У заједничком изјашњењу министра Жарка Обрадовића и помоћника министра Слободана Ступара, наведено је:
- да су увидом у конкурсну документацију која је још увек у фази обраде, закључили да је документација Н. Ј. обрађена, да се налази у прегледу унетих захтева од 26. новембра до 4. децембра 2012. године, и да испуњава услове за доделу студентске стипендије за школску 2012/2013. годину;
 - да као доказ да кандидат/киња припада категорији „једнородитељска породица” подразумевају умрлицу једног родитеља, али да се прихвата и извод из матичне књиге рођених где име једног родитеља није уписано, што је случај са Н. Ј.
- 1.6. Уз изјашњење достављени су следећи докази: преглед унетих захтева од 26. новембра до 4. децембра 2012. године и документација за студента Н. Ј.
- 1.7. У допуни притужбе, а поводом навода из изјашњења, Н. Ј. је навео:
- да је тачан навод Министарства да је добио стипендију, али наглашава да је то искључиво због оствареног успеха у претходној години – свих положених испита и просеком 8,97;
 - да још једном напомиње да се прошле године пријавио као припадник осетљиве друштвене групе и није добио кредит, а да се сада пријавио под општим условима за стипендију.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. Увидом у конкурс за доделу студентских стипендија студентима високошколских установа у Републици Србији за школску 2012/2013. годину, који је објављен у септембру 2012. године, у одељку о условима за доделу студентских стипендија утврђено је да кандидати из осетљивих друштвених група (*материјално угрожене породице, деца без родитељског старања, једнородитељске породице, ромска национална мањина, лица са инвалидитетом, лица са хроничним болестима, лица чији су родитељи нестали или су киднаповани на територији Косова и Метохије и на територији бивше СФРЈ, избеглице и расељена лица, повратници по споразуму о реадмисији и депортовани студенти*) имају право да поднесу захтев да се посебно рангирају у оквиру наменски опредељеног броја, применом блажих критеријума, у складу са законом и правилником. Увидом у одељак II конкурса, утврђено је да кандидати из осетљивих друштвених група, поред докумената које достављају сви кандидати/киње, подносе и документацију којом доказују припадност осетљивој друштвеној групи, па је тако за кандидате/киње из једнородитељских породица прописано да као доказ поднесу извод из матичне књиге умрлих за преминулог родитеља.
- 2.2. Увидом у копију Извода из матичне књиге рођених Н. Ј, утврђено је да податак о оцу не постоји, односно није уписан у матичну књигу рођених.
- 2.3. Увидом у пријаву за доделу студентске стипендије бр. 1071-14, утврђено је да је Н. Ј. конкурисао за доделу студентске стипендије, да је уз пријаву доставио: Уверење о упису у другу годину и да се његове студије финансирају из буџета Републике Србије; Уговор о студентској стипендији, копију личне карте и Извод из матичне књиге рођених.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, ценила је наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су приложени, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.
- 3.2. Имајући у виду предмет ове притужбе, повереница за заштиту равноправности констатује да је, у конкретном случају, потребно утврдити да ли је прописивањем документације коју је потребно доставити како би се доказала припадност једнородитељској породици као осетљивој друштвеној групи, категорија студената која нема уписаног једног родитеља у матичним књигама, стављена у неједнак положај.

Правни оквир

- 3.3. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника је сте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Осим тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.
- 3.4. *Устав Републике Србије* забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета .
- 3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* где је дискриминација дефинисана као свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Чланом 8. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

- 3.6. *Закон о високом образовању* у чл. 4. ст. 1. т. 4. прописује забрану свих видова дискриминације. Чланом 86. ставом 2. тачком 8. прописано је да студент високошколске установе има право на различитост и заштиту од дискриминације.

Анализа доказа достављених уз притужбу и навода из изјашњења

- 3.7. На основу доказа који су достављени уз притужбу и изјашњење, утврђено је да је Н. Ј, студент друге године на А. ф. Универзитета у Београду, конкурисао за доделу студентских стипендија за школску 2012/2013. годину. Према наводима из изјашњења и достављеној документацији, може се констатовати да Н. Ј. испуњава услове за доделу студентске стипендије.
- 3.8. С обзиром на утврђено чињенично стање, повереница за заштиту равноправности констатује да је са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, требало испитати да ли је тражена документација коју кандидати треба да доставе приликом пријављивања на конкурс за доделу студентских стипендија за школску 2012/2013. годину, како би доказали припадност одређеној групи, у супротности са императивним прописима којима је дискриминација забрањена и који су обавезујући за све. Анализом тражених докумената који се достављају приликом пријаве на конкурс за студентске стипендије са аспекта *Закона о забрани дискриминације* и других релевантних прописа, утврђено је да су, с обзиром на потребну документацију којом се доказује припадност категорији једнородитељске породице, очигледно стављене у неједнак положај особе из једнородитељских породица које немају уписан податак о оцу у матичним књигама рођених. Да би се испитало да ли је утврђеним начином доказивања припадности предвиђеним категоријама на конкурс за доделу студентских стипендија повређено начело једнаких права и обавеза, потребно је размотрити да ли постоји објективно и разумно оправдање да се појединим категоријама студената који су из једнородитељских породица ускрати могућност пријаве за студентску стипендију као осетљивој друштвеној групи. То подразумева испитивање: а) да ли је циљ који се постиже овом мером допуштен и оправдан и б) да ли се циљ/циљеви могао постићи само прописаном мером, односно да ли постоји сразмера између предузетих мера и циљева који се том мером остварују.
- 3.9. Неспорно је да је у надлежности Министарства просвете, науке и технолошког развоја да доноси посебне мере у циљу унапређења друштвене бриге о обдареним ученицима и студентима, уређује ближе услове за остваривање права ученика и студената на ученички односно студентски кредит и стипендију, критеријуме за утврђивање редоследа, начин остваривања права ученика и студената на кредит и стипендију, примену блажих критеријума за ученике, односно студенте из осетљивих друштвених група и начин вођења евиденције о одобреним ученичким и студентским кредитима и стипендијама . У складу с тим, Министарство просвете, нау-

ке и технолошког развоја има право да из свог буџета издваја средства за различите облике помоћи студентима и студенткињама, да утврђује правила за расподелу тих средстава и да их у складу са прописима расподељује. То право се ни на који начин не доводи у питање. Штавише, спремност да део расположивих средстава усмери на материјалну подршку и помоћ осетљивим друштвеним групама, представља позитиван пример подршке. Сагледавајући изнете чињенице, повереница за заштиту равноправности сматра да је циљ прописивања посебних ранг-листа студентских стипендија за осетљиве друштвене групе, укључујући и категорију једнородитељских породица, допуштен и оправдан.

- 3.10. Имајући у виду оправдани и допуштени циљ прописивања посебних ранг-листа студентских стипендија за осетљиву друштвену групу, било је потребно извршити анализу тражене документације коју је потребно доставити приликом пријаве за студентску стипендију као осетљива друштвена група у категорији једнородитељска породица, која је прописана конкурсом за доделу студентских стипендија за школску 2012/2013. годину. Анализа тражене документације којом се припадност категорији једнородитељске породице доказује искључиво достављањем извода из матичне књиге умрлих за преминулог родитеља, показује да овај начин доказивања припадности једнородитељској породици нема објективно и разумно оправдање.

Наиме, *Устав Републике Србије* гарантује право на једнакост свима, док *Закон о забрани дискриминације* забрањује искључивање, ограничавање и давање првенства у односу на неко лично својство. Одређивањем начина доказивања којим право да се за студентску стипендију као припадници/е осетљиве друштвене групе у категорији једнородитељска породица пријаве имају искључиво студенти и студенткиње чији је један родитељ преминуо, искључени су, без икаквог разлога, студенти који немају уписан податак о оцу у матичној књизи рођених, без обзира на чињеницу што припадају породици где постоји само један родитељ. Тиме су студенти који немају уписан податак о оцу у матичне књиге рођених стављени у неравноправан положај у односу на студенте којима је један родитељ преминуо, јер им је ускраћена могућност да се пријаве за студентску стипендију као припадници једнородитељске породице. Имајући у виду циљ прописане мере и последице које прописана документација којом се доказује припадност овој групи производи, у односу на студенте који немају уписан податак о оцу у матичне књиге рођених, очигледно је да не постоји сразмера између предузете мере и циља који се њоме остварује.

- 3.11. Од Министарства просвете, науке и технолошког развоја затражено је да се у изјашњењу на наводе из притужбе, између осталог, изјасни и о томе шта се тачно подразумева под појмом *једнородитељска породица*, и како одлучује у односу на лица која конкуришу за студентске стипендије као припадници/це осетљиве друштвене групе из категорије једнородитељска породица, у ситуацији када немају уписан податак о оцу у матичној књизи рођених.

У изјашњењу Министарства просвете, науке и технолошког развоја није наведено шта се тачно подразумева под појмом *једнородитељска породица*, односно да ли се под тим појмом подразумева само ситуација када је један од родитеља преминуо, што би се из потребне документације којом се доказује припадност тој категорији могло закључити. У погледу навода из изјашњења да се прихватају и пријаве кандидата који не доставе извод из матичне књиге умрлих већ уместо тога доставе извод из матичне књиге рођених у којима није уписан податак о оцу, повереница за заштиту равноправности констатује да је похвално што министарство прихвата и ове пријаве, али наглашава да ова тврдња није поткрепљена доказом. Наиме, пређутно прихватање извода из матичне књиге рођених у којем није уписан податак о оцу, као доказ припадности једнородитељској породици, доводи студенте којима оваква пракса Министарства није позната у неравноправан положај у односу на оне којима је оваква пракса Министарства позната. То потврђују наводи Н. Ј, који је конкурисао за доделу студентског кредита у школској 2011/2012. години, као припадник осетљиве друштвене групе у категорији једнородитељска породица и да је путем телефона добио информацију да је његова пријава одбачена због непотпуне документације. Зато повереница за заштиту равноправности констатује да не постоји нити један објективан и ваљан разлог да се у самом конкурс у не наведе да се припадност једнородитељској породици доказује изводом из матичке књиге умрлих или изводом из матичне књиге рођених. Тиме би сами кандидати/киње који су из једнородитељских породица имали потпуну извесност приликом конкурисања и били у једнаком положају у погледу могућности доказивања свог статуса.

- 3.12. Прописивањем правила да се приликом конкурисања за доделу студентских стипендија припадност категорији једнородитељска породица доказује достављањем извода из матичне књиге умрлих за преминулог родитеља, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, ставило је у неједнак положај кандидате из једнородитељских породица којима отац није уписан у матичну књигу рођених, у односу на могућност да се пријаве за доделу студентских стипендија као припадници једнородитељске породице, чиме их је дискриминисало на основу њиховог породичног статуса.

4. МИШЉЕЊЕ

Конкурсом за доделу студентских стипендија студентима високошколских установа у Републици Србији за школску 2012/2013. годину, који је објављен у септембру 2012. године и којим су прописани услови остваривања права на студентску стипендију за школску 2012/2013. годину, за осетљиве друштвене групе

у категорији једнородитељска породица, као и одређивањем да се припадност тој категорији доказује изводом из матичне књиге умрлих, повређено је начело једнакости јер су у неједнак положај стављени кандидати/киње из једнородитељских породица који немају уписаног једног родитеља у матичним књигама у односу на кандидате/киње којима је један родитељ преминуо, чиме је извршена дискриминација на основу породичног статуса.

5. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Министарству просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије да:

- 5.1. Измени правила којима кандидати/киње доказују припадност категорији једнородитељске породице како би се свим студентима који припадају једнородитељској породици омогућило остваривање права на студентску стипендију под једнаким условима.
- 5.2. Убудуће води рачуна да приликом одређивања услова за добијање студентских стипендија не крши одредбе *Закона о забрани дискриминације*, односно да се суздржи од неоправданог прављења разлике или неједнаког поступања и пропуштања (искључивања, ограничавања или давања првенства), у односу на лица или групе лица, које се заснива на неком личном својству.

Потребно је да Министарство просвете, науке и технолошког развоја обавести повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са препоруком.

Сагласно чл. 40. *Закона о забрани дискриминације*, уколико Министарство просвете, науке и технолошког развоја не поступи по препоруци у року од 30 дана, биће донето решење о изрицању мере опомене, против којег није допуштена жалба У случају да ово решење не спроведе, повереница за заштиту равноправности ће о томе обавестити јавност преко средстава јавног информисања и на други погодан начин.

II ПРЕПОРУКЕ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

У оквиру својих надлежности дефинисаних у Закону о забрани дискриминације, Повереник за заштиту равноправности препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности. Циљ ових препорука је да се органима јавне власти и другим субјектима укаже на потребу предузимања посебних мера (мера афирмативне акције) ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица, односно групе лица која се налазе у неједнаком положају у односу на остале грађане.

Поред тога, препоруке за предузимање посебних мера могу бити усмерене ка томе да се превентивним деловањем спречава и отклања структурална и институционална дискриминација и да се унапређује деловање институција система у отклањању и спречавању дискриминације и остваривању пуне равноправности правних субјеката.

У протеклом периоду Повереник за заштиту равноправности је донео 18 препорука, од којих је велики број упућен државним органима и локалним самоуправама, док је само једна упућена приватној компанији.

1. Препорука Вишем суду за предузимање мера за експедитивно спровођење и окончавање поступака у дискриминационим парницама (дел. бр. 1483 од 5. 12. 2011. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти мере за остваривање равноправности (чл. 33. т. 7. и 9. Закона о забрани дискриминације, „Сл. гласник РС“ бр. 22/2009), Повереник за заштиту равноправности даје

ПРЕПОРУКУ

Потребно је предузети све неопходне мере, у складу са законским овлашћењима, којима ће се обезбедити да се поступци у дискриминационим парницама, који се воде на основу одредаба Закона о забрани дискриминације пред Вишим

судом у Београду, експедитивно спроводе и окончавају у најкраћем могућем року, у складу са одредбом члана 41. става 3. којом је прописано да је овај поступак хитан.

Образложење

Повереници за заштиту равноправности обратио се А. П. из Н. с. дописом од 22. октобра 2011. године, у којем је навео да је пред Вишим судом у Београду у току парница по његовој тужби против Ј. а. а. д. н. б. која се води под бројем ..., због дискриминације и злостављања на раду. А. П. је навео да је тужбу поднео Четвртом општинском суду у Београду 29. јуна 2009. године, да је у току реформе правосудног система предмет уступљен Вишем суду у Београду, као надлежном суду због велике вредности спора, да од почетка 2010. године, од када Виши суд у Београду поступа у овом предмету, овај предмет није окончан, иако и *Закон о забрани дискриминације* („Сл. гласник РС“, бр. 22/2009) и *Закон о спречавању злостављања на раду* („Сл. гласник РС“, бр. 36/2010) прописују хитност поступка у парницама за остваривање заштите од дискриминације, односно злостављања на раду.

Повереник за заштиту равноправности је самосталан и независан државни орган специјализован за борбу против дискриминације који је, између осталог, надлежан да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти мере за остваривање равноправности. Поштујући начело независности судске власти и не улазећи, на било који начин, у суштину предмета спора између А. П. и Ј. а. а. д., нити у анализу процесне делатности суда и странака, повереница за заштиту равноправности указује на потребу брзог и ефикасног спровођења овог поступка. Начело хитности, које је једно од основних начела поступка у дискриминационим парницама, законодавац је изричито прописао у члану 41. ставу 3. *Закона о забрани дискриминације*, имајући у виду да је право на равноправност и заштиту од дискриминације једно од основних права грађана које је од кључне важности за уживање људских права и слобода. Сагласно томе, поступак у дискриминационим правним стварима мора да буде експедитивно спроведен, без икаквих непотребних застоја и одлагања, како би се благовремено спречило даље вршење дискриминације и отклониле последице дискриминације.

Због тога је потребно предузети све неопходне мере, у складу са законским овлашћењима, којима би се предупредило дуго трајање поступка и обезбедило поштовање начела хитности, односно обезбедило да се сви поступци у дискриминационим парницама који се воде пред Вишим суд у Београду, окончавају у најкраћем могућем року, сагласно начелу хитности у поступању.

2. Препорука Влади РС за усвајање мера равноправног остваривања права на подстицај за генетско унапређивање сточарства (дел. бр. 87 од 20. 1. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба Закона о забрани дискриминације, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (члан 33. став 1. тачка 1. Закона о забрани дискриминације „Службени гласник РС”, бр. 22/2009), поводом притужбе З. Н. из Д., повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

Уредбом о подели и коришћењу подстицаја за генетско унапређење сточарства из 2011. године („Службени гласник РС”, бр. 13/2011) Владе Републике Србије којом су прописани услови и начин расподеле и коришћења подстицаја за генетско унапређење сточарства у 2011. години, повређено је начело једнакости, чиме је извршена дискриминација носилаца комерцијалног породичног пољопривредног газдинства који немају утврђено својство осигураника пољопривредника код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање.

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. и члану 39. став 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје Влади Републике Србије

ПРЕПОРУКУ

1. Влада Републике Србије предузеће све неопходне мере како би омогућила свим носиоцима комерцијалног породичног пољопривредног газдинства који немају утврђено својство осигураника пољопривредника код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, а који су власници квалитетних приплодних грла и испуњавају све друге прописане услове да остваре право на подстицај за генетско унапређење сточарства, под једнаким условима као и носиоци комерцијалног пољопривредног газдинства који имају утврђено својство осигураника пољопривредника код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање, у складу са *Уредбом о подели и коришћењу подстицаја за генетско унапређење сточарства* у 2011. године („Службени гласник РС”, бр. 13/2011).
2. Влада Републике Србије ће убудуће водити рачуна да приликом предузимања мера у оквиру пољопривреде и других области из своје надлежности поштује начело једнакости правних субјеката, водећи рачуна о томе да циљ и последице предузетих мера морају бити оправдани и да између предузетих мера и циља који се остварује мора постојати пропорционалност, сагласно чл. 8. *Закона о забрани дискриминације*.

3. Влада Републике Србије ће обавестити повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења и препоруке, о мерама које ће спровести у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности обратила се притужбом 14. септембра 2011. године З. Н. из Д, у којој је навела да је дискриминисана *Уредбом о расподели и коришћењу подстицаја за генетско унапређење сточарства* у 2011. години, јер је корисница старосне пензије. По њеном тврђењу, *Уредбом* је прописано да је један од услова за остваривање права на коришћење подстицаја да физичко лице има утврђено својство осигураника пољопривредника код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање. Подносиатељка притужбе наводи да је онемогућена да оствари право на коришћење подстицаја јер, као корисница старосне пензије, нема и не може имати својство осигуранике пољопривреднице. Наводи да се на тај начин, *Уредбом* Владе РС, доводи у неравноправан положај у односу на остале пољопривредне произвођаче са којима се сусреће на тржишту, иако испуњава све остале услове прописане *Уредбом* и улаже доста средстава у набавку и негу квалитетних животиња.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и 37. ст. 2. Закона о забрани дискриминације, па је у току поступка Влади Републике Србије упућен захтев 4. октобра 2011. године, да се изјасни о основаности притужбе, али се Влада Републике Србије у остављеном року није изјаснила.

Повереница за заштиту равноправности је 13. децембра 2011. године упутила захтев Министарству пољопривреде, шумарства, трговине и водопривреде да достави образложење *Уредбе* и објашњење из којих разлога је круг лица којима је омогућено право коришћења подстицаја ограничен само на носиоце комерцијалног породичног пољопривредног газдинства који имају утврђено својство осигураника пољопривредника, односно зашто је то право ускраћено корисницима старосне пензије.

Министарство пољопривреде, трговине, шумарства и водопривреде доставило је 21. децембра 2011. године одговор број: 320-02-02800/2011-09, у којем се наводи следеће:

- да је правни основ за доношење *Уредбе* садржан у члану 13. *Закона о пољопривреди и руралном развоју*, којим је прописан начин утврђивања намене и расподеле подстицаја, односно да Влада прописује за сваку буџетску годину врсте и облик подстицаја, обим, услове и начин остваривања права на поједине врсте и облике подстицаја и одређује кориснике подстицаја, у складу: са овим законом, законом којим се уређује буџет Републике Србије, националним програмом и Националним програмом руралног развоја;
- да је породично пољопривредно газдинство основни облик организовања пољопривредне производње;
- да породично пољопривредно газдинство, у зависности од своје економске

снаге, може бити:

1. комерцијално породично пољопривредно газдинство,
 2. некомерцијално породично пољопривредно газдинство;
- да је комерцијално породично пољопривредно газдинство оно пољопривредно газдинство које је тржишно усмерено и које може, под условима утврђеним законом, остварити право на подстицаје из члана 9. става 1. *Закона о пољопривреди и руралном развоју* (непосредни подстицаји, тржишни подстицаји, структурни подстицаји);
 - да је некомерцијално породично пољопривредно газдинство оно пољопривредно газдинство које није тржишно усмерено, а чији је носилац корисник пензије остварене по основу пољопривредне производње;
 - да се својство некомерцијалног породичног пољопривредног газдинства утврђује приликом регистрације, односно обнове регистрације у Регистру пољопривредних газдинстава;
 - да некомерцијално пољопривредно газдинство може под условима утврђеним законом остварити право на подстицаје из члана 10. става 1. тачке 4. *Закона о пољопривреди и руралном развоју* (подршка некомерцијалним пољопривредним газдинствима – новчани износ намењен пољопривредницима који једини приход остварују од обављања пољопривредне производње, а уписани су у Регистар пољопривредних газдинстава као некомерцијална пољопривредна газдинства);
 - да актом из члана 13. *Закона о пољопривреди и руралном развоју* (уредбом коју доноси Влада) могу се прописати и друге врсте подстицаја које остварују некомерцијална породична пољопривредна газдинства, у складу са законом, Националним програмом и Националним програмом руралног развоја;
 - да је право на коришћење подстицаја за генетско унапређење сточарства усмерено према носиоцима комерцијалног породичног пољопривредног газдинства зато што подстицаји за генетско унапређење сточарства представљају непосредне подстицаје намењене производњи квалитетног приплодног подмлатка. Тако би се повећао квалитетан генетски потенцијал у сточарству и унапредио расни састав стоке, а тиме и повећала продуктивност у сточарској производњи и понуда квалитетнијих производа од млека и меса. Зато се циљ ове мере пољопривредне политике остварује усмеравањем подстицаја према комерцијалним породичним пољопривредним газдинствима, односно газдинствима која су тржишно усмерена;
 - да се на овај начин не врши дискриминација носилаца некомерцијалних породичних пољопривредних газдинстава, узимајући у обзир да та газдинства, као газдинства која нису тржишно оријентисана, могу остварити подстицаје намењене подршци некомерцијалних газдинстава, у складу са одредбама *Закона о пољопривреди и руралном развоју*.

У прилогу изјашњења, Министарство пољопривреде, трговине, шумарства и водопривреде доставило је образложење *Уредбе о расподели и коришћењу подстицаја за генетско унапређење сточарства* у 2011. години.

Уредбом о расподели и коришћењу подстицаја за генетско унапређење сточарства у 2011. години (у даљем тексту: *Уредба*), прописано је да се уредбом уређују услови и начини расподеле и коришћења подстицаја за генетско унапређење сточарства у 2011. години (у даљем тексту: подстицај) . Одредбом члана 2. прописано је да право на коришћење подстицаја има физичко лице ако:

1. је уписано у Регистар пољопривредних газдинстава као носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства са активним статусом;
2. је пријавило врсту и бројно стање животиња и газдинство на којем држи или узгаја животиње;
3. је власник грла за које подноси захтев за подстицање или је, власник грла, члан комерцијалног породичног пољопривредног газдинства подносиоца захтева,
4. има утврђено својство осигураника пољопривредника код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање и да је од 14. августа 2010. године до 19. августа 2011. године уплатио износ од најмање 42 818 динара по основу доприноса за пензијско и инвалидско осигурање пољопривредника.

Одредбом члана 3. *Уредбе* прописано је да право на коришћење подстицаја, под условима прописаним уредбом, има и физичко лице – носилац комерцијалног породичног газдинства које нема утврђено својство осигураника пољопривредника код Фонда ПИО:

1. на дан 31. децембра 2009. године и надаље, има пребивалиште на територији општине, односно града који припада подручју са отежаним условима рада у пољопривреди, у складу са Правилником о одређивању подручја са отежаним условима рада у пољопривреди ;
2. је поднео захтев за грла која држи и узгаја на газдинству са територије општине, односно града који припада подручју са отежаним условима рада у пољопривреди.

Устав Републике Србије у члану 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу. *Закон о забрани дискриминације* у члану 4. прописује општу забрану дискриминације тако што прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Одредбом члана 8. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да до повреде овог начела долази ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Анализа *Уредбе* показала је да су њом, у односу на прописане услове, очигледно у неједнак положај стављене две категорије лица:

1. лица која су носиоци комерцијалног породичног пољопривредног газдинства са активним статусом, власници су животиња које су пријавили по

врсти и броју, као и газдинства на којем држе или узгајају животиње и имају утврђено својство осигураника пољопривредника код Фонда за пензијско и инвалидско осигурање, којима је признато право на коришћење подстицаја за генетско унапређење сточарства

- лица која су носиоци комерцијалног породичног пољопривредног газдинства са активним статусом, власници су животиња које су пријавили по врсти и броју, као и газдинства на којем држе или узгајају животиње, и немају утврђено својство осигураника пољопривредника код Фонда за пензијско и инвалидско осигурање, којима није признато право на коришћење подстицаја за генетско унапређење сточарства

Да би се оценило да ли је *Уредбом* повређено начело једнаких права и обавеза, потребно је размотрити да ли постоји објективно и разумно оправдање да се појединим категоријама носилаца пољопривредних газдинстава ускрате права предвиђена истом овом *Уредбом*. Сагласно чл. 8. *Закона о забрани дискриминације*, потребно је испитати:

- да ли је циљ који се постиже овом мером допуштен и оправдан,
- да ли се циљ (или циљеви) могу постићи прописаном мером, односно да ли постоји сразмера између предузетих мера и циљева који се том мером остварују,
- да ли постоји објективно и разумно оправдање да се појединим категоријама носилаца пољопривредних газдинстава ускрате права предвиђена овом *Уредбом*.

Повереница за заштиту равноправности је приликом одлучивања у овом предмету анализирала изјашњење Министарства пољопривреде, трговине, шумарства и водопривреде, *Уредбу о расподели и коришћењу подстицајних средстава за генетско унапређење сточарства у 2011. години са образложењем*, као и релевантне прописе из области пољопривреде и пензијског осигурања.

Извесно је да је Влада Републике Србије овлашћена да за сваку буџетску годину доноси подзаконске акте којима се прописује врста и облик подстицаја, обим, услове и начин остваривања права. У образложењу *Уредбе* наводи се да су разлози за њено доношење „генетско унапређење сточарства усмерено ка подстицању производње квалитетног приплодног подмлатка што доприноси повећању бројног стања у говедарству, свињарству, овчарству и козарству и обезбеђењу услова за повећање економичности, обима и квалитета производње млека и меса” и да „подстицаји за производњу (...) имају за циљ повећање квалитета генетског потенцијала у сточарству и унапређење расног састава стоке, а тиме и повећање продуктивности у сточарској производњи и повећању квалитетнијих производа од меса и млека.” Анализом *Уредбе* је утврђено да се право на коришћење подстицаја остварује ако је носилац пољопривредног газдинства власник квалитетних приплодних грла која су под контролом правних лица овлашћених за послове селекције, ако су разврстана у одговарајуће класе у складу са *Законом о сточарству* и ако се користе за производњу млека и меса или служе за даљу репродукцију на пољопривредном газдинству подносиоца захтева. Ово значи

да право на коришћење подстицаја нема сваки регистровани власник комерцијалног пољопривредног газдинства који је власник животиња, већ је потребно да животиње буду посебног квалитета и да се користе у одређене сврхе. На крају, и тумачењем самог назива Уредбе, може се закључити да се подстицаји додељују да би се генетски унапредило сточарство, повећала продуктивности у сточарској производњи и повећала понуда квалитетнијих производа од меса и млека.

Сагледавајући изнете чињенице, повереница за заштиту равноправности сматра да је сам циљ *Уредбе* допуштен и оправдан.

Несумњиво је да, с аспекта циља који се желео остварити, постоји објективно и разумно оправдање за искључивање некомерцијалних породичних пољопривредних газдинстава да користе подстицај за генетско унапређење сточарства. Њима су, како произлази из законских прописа, намењени други видови подршке. Кад је реч о комерцијалним породичним пољопривредним газдинствима, поставља се, међутим, питање да ли постоји објективно и разумно оправдање да се она неједнако третирају увођењем посебног услова за коришћење подстицаја за генетско унапређење сточарства, у погледу чињенице – да носилац комерцијалног породичног пољопривредног газдинства „има утврђено својство осигураника пољопривредника код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање и да је од 14. августа 2010. године, до 19. августа 2011. године, уплатио износ од најмање 42.818 динара по основу доприноса за пензијско и инвалидско осигурање пољопривредника”.

Анализа овог услова, с аспекта циља који се уредбом желео постићи, показује да он нема објективно и разумно оправдање, те да је његовим увођењем дошло до неоправданог разликовања комерцијалних породичних пољопривредних газдинстава у погледу могућности коришћења подстицаја за генетско унапређење сточарства. У прилог томе говори неколико разлога.

На основу одредбе члана 15. *Закона о пољопривреди и руралном развоју*, право на подстицаје под условима утврђеним овим законом, имају пољопривредна газдинства и породична пољопривредна газдинства која су уписана у регистар пољопривредних газдинстава, јединице локалне самоуправе, као и друга лица и организације. Такође, закон прави разлику између комерцијалног породичног пољопривредног газдинства и некомерцијалног породичног пољопривредног газдинства – оног пољопривредног газдинства које није тржишно усмерено, а чији је носилац корисник пензије остварене по основу пољопривредне производње.

Одредбом члана 10. *Закона о пензијском и инвалидском осигурању* прописано је да обавезно осигурана лица јесу: запослени (осигураник запослени), лица која самостално обављају делатност (осигураник самосталних делатности) и пољопривредници (осигураник пољопривредник) и да, ако лице истовремено испуњавају услове за осигурање по више основа, основ осигурања се одређује тако што постојање основа осигурања по претходној тачки искључује основ из наредне тачке. Ово значи да осигураник пољопривредник може бити само лице које не испуњава услове за другу врсту осигураника (осигураник запослени и осигураник самосталних делатности). Одредбом члана 13. прописано је да су

осигураници пољопривредници лица која се баве пољопривредном делатношћу као носиоци пољопривредног домаћинства, чланови пољопривредног домаћинства, носиоци породичног пољопривредног газдинства, чланови породичног пољопривредног газдинства или чланови мешовитог домаћинства, ако нису корисници пензије или нису на школовању.

Одредбом члана 10. става 3. *Закона о пољопривреди и руралном развоју* прописано је да су подстицаји за производњу новчани износи који се исплаћују по јединици за посејан усев, односно стоку одговарајуће врсте (коњ, говедо, овца, свиња, живина, пчелиња кошница и друго). Као што је претходно наведено, циљ *Уредбе* је подстицање генетског унапређења сточарства и повећање продуктивности у сточарској производњи и због тога се као критеријум појављују услови који се односе на квалитет животиња, садржани у члану 4. *Уредбе*. Постављањем услова да право на подстицај може користити само осигураник пољопривредник, искључени су сви они носиоци комерцијалног породичног пољопривредног газдинства са активним статусом, који нису осигураници пољопривредници, а власници су животиња које су пријавили по врсти и броју, која су квалитетна приплодна грла под контролом правних лица овлашћених за послове селекције (одгајивачке организације) и која су оцењена и разврстана у класе, а користе се за производњу млека и меса или служе за даљу репродукцију на пољопривредном газдинству подносиоца захтева.

У *Уредби*, као ни у образложењима уредби из ранијих година, не наводи се, нити произлази из одредаба *Уредбе*, да су подстицаји намењени као материјална помоћ пољопривредним газдинствима. Циљ *Уредбе* није да омогући пружање помоћи и подстицање пољопривредницима којима је пољопривреда једини вид остваривања прихода. Да је то био циљ, онда би услови и критеријуми били тако постављени да обезбеђују сагледавање економске снаге и укупног имовинског стања свих чланова носиоца породичног пољопривредног домаћинства. Евидентно је, дакле, да је циљ генетско унапређење сточарства и повећање продуктивности у сточарској производњи, што произлази из самог назива *Уредбе*, како је напред истакнуто. У светлу ових околности, право на коришћење подстицаја за генетско унапређење сточарства и повећање продуктивности у сточарској производњи треба, под једнаким условима, омогућити свим носиоцима комерцијалних пољопривредних газдинстава који су власници квалитетних приплодних грла која су под контролом правних лица овлашћених за послове селекције, ако су разврстана у одговарајуће класе у складу са *Законом о сточарству* и ако се користе за производњу млека и меса или служе за даљу репродукцију на пољопривредном газдинству, независно да ли носилац комерцијалног пољопривредног газдинства остварује приходе само на основу бављења пољопривредом, односно независно од тога да ли имају својство осигураника пољопривредника. Ово тим пре, што постоје категорије носилаца које већ остварују пензију и не могу стећи статус пољопривредних осигураника, као што је случај са подносиоцем притужбе која је старосна пензионерка, а којима је с друге стране, дозвољено да региструју комерцијална пољопривредна газдинства.

Сагледавајући изнете аргументе, евидентно је да није било оправданих и разумних разлога да се на основу личног својства (својства осигураника пољо-

привредника) ставе у неравноправан положај носиоци комерцијалних породичних пољопривредних газдинстава који имају квалитетна приплодна грла, а немају утврђено својство осигураника пољопривредника код Републичког фонда за пензијско и инвалидско осигурање у односу на оне носиоце комерцијалних породичних пољопривредног газдинстава који имају квалитетна приплодна грла, а имају утврђено својство осигураника пољопривредника. Различит третман ових категорија грађана и грађанки, којима је на основу њихових личног својства ускраћено право које се даје другим лицима у истој ситуацији, нема објективно и разумно оправдање.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. тачкама 7. и 9. *Закона о забрани дискриминације*, упућује препоруку Влади Републике Србије ради предузимања радњи којима ће се отклонити повреда начела једнакости у односу на оне категорије грађана и грађанки којима је неоправдано ускраћено право на коришћење подстицаја за генетско унапређење сточарства на основу њихових личних својстава.

3. Препорука Универзитетима за усвајање мера за стицање равноправног третмана лица која су након стицања диплома променила име због промене пола (дел. бр. 335 од 16. 3. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (члан 33. тачка 9. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС”, бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

1. Универзитет у (пслато свим Универзитетима у Србији) предузеће, без одлагања, све потребне мере како би факултети у саставу Универзитета особама које су после стицања дипломе промениле име због промене пола (трансполне особе), на њихов захтев, издавали нове дипломе и друге јавне исправе чије је издавање у надлежности факултета, у којима ће бити наведено њихово ново име, и то на брз, транспарентан и приступачан начин, поштујући домаће и међународне стандарде у домену заштите трансполних особа од свих облика дискриминације.
2. Универзитет ће обавести повереницу за заштиту равноправности о мерама које ће предузети у циљу поступања по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема препоруке.

Образложење

Поступајући по притужби грађанке (трансполне особе) којој је један од факултета у саставу Универзитета у Београду одбацио захтев за издавање нове дипломе због промене пола и имена, повереница за заштиту равноправности уочила је да прописима није посебно регулисан начин поступања факултета у случајевима када особа, која је након стицања дипломе променила пол и име, жели да добије нову диплому која гласи на ново име. Иако законски прописи омогућавају издавање нове дипломе након проглашења оригиналне јавне исправе неважећом у „Службеном гласнику Републике Србије”, и то на основу података из евиденције коју високошколска установа води (чл. 102. *Закона о високом образовању*- “Сл. гласник РС”, бр. 76/2005, 100/2007 - аутентично тумачење, 97/2008 и 44/2010), у пракси се ова одредба уско тумачи и искључује могућност издавања нове дипломе на ново име. Због тога је потребно да надлежни органи Универзитета предузму мере како би особе које су након дипломирања на факултетима Универзитета промениле пол и име могле да добију нову диплому са новим именом и тиме свој нови полни идентитет потпуно интегришу у свој лични и професионални живот. На тај начин би се уједначила пракса факултета и предупредио би се сваки вид дискриминације трансполних особа у погледу издавања нових диплома.

Приликом сагледавања проблема у вези са издавањем нових диплома особа које су након дипломирања промениле пол и име, повереница је имала у виду да се особе које су промениле пол и име налазе у битно различитој ситуацији у односу на остале особе са којима то није случај, те да је и њихова позиција битно различита у односу на све друге који су променили презиме, односно име. Наиме, особе које су промениле пол имају оправдан интерес да јавне исправе које користе у правном саобраћају, укључујући и дипломе о стеченом образовању, гласе на њихово ново име, усклађено са њиховим новим полним идентитетом, јер им се тиме обезбеђује потпуна интеграција промене пола у личном и професионалном животу. Треба имати у виду и да само име редовно носи обележје пола, тако да неподударност између имена које је означено у дипломи и имена у јавној исправи којом се у правном саобраћају доказује идентитет објективно може да доведе до кршење права на приватност и до дискриминације у свим оним ситуацијама у којима лице подноси диплому као доказ свог образовања, као што је запошљавање, наставак школовања и сл.

Зато је важно указати на потребу да се проблем издавања нових докумената сагледава у контексту укупног друштвеног положаја трансполних особа, јер је поштовање људских права ове групе људи дуго било игнорисано и занемаривано, иако су проблеми са којима се они суочавају озбиљни и специфични. Трансполне особе су изложене веома високом степену дискриминације, нетолеранције и отвореног насиља. Ускраћено им је или отежано остваривање неких основних људских права, укључујући и право на живот, право на неповредивост психичког и физичког интегритета и право на здравствену заштиту. Иако је у питању веома мала и разнолика заједница, повереница за заштиту равноправности сматра да сви друштвени актери морају да пруже подршку и предузму све мере, свако у оквиру својих надлежности, како би трансполне особе у Србији уживале сва права која су грађанима и грађанкама гарантована, без дискриминације. Такође, важно је имати у виду да је за трансполне особе од изузетне важности да, након промене пола, имају могућност да промене и свој правни и социјални статус и ускладе га са својим родним идентитетом.

Повереница за заштиту равноправности је мишљења да једнак третман особа које су промениле име због промене пола и особа које су промениле име из других разлога није допуштен, односно да одбијање факултета да изда нову диплому у којој ће бити наведено ново име особе која је променила пол и име након стицања дипломе, представља акт посредне дискриминације на основу пола. Наиме, према одредби члана 7. *Закона о забрани дискриминације* посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства, ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забране дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна. До посредне дискриминације долази не само када се лица која се налазе у истој или сличној ситуацији, без објективног и разумног оправдања, третирају различито, на основу њиховог личног својства, већ и онда када се лица која се налазе у битно различитим ситуацијама не третирају различито, изузев ако за то постоји објективно и разумно оправдање. Дакле, овај вид

посредне дискриминације је недозвољен управо због тога што се лица или групе које имају различита лична својства неоправдано третирају на исти начин. Овај експлицитан став изражен је и у одлукама Европског суда за људска права (видети, нпр. одлуку Европског суда за људска права у предмету *Thlimmenos v. Greece*, Application No. 34369/97).

Такође, повереница за заштиту равноправности указује на то да ниједан релевантан домаћи пропис не забрањује издавање нове дипломе.

Као што је већ речено, издавање нове дипломе регулисано је чланом 102. *Закона о високом образовању*, којим је прописано да високошколска установа издаје нову јавну исправу после проглашења оригиналне јавне исправе неважећом у „Службеном гласнику Републике Србије”, и то на основу података из евиденције коју води. Према ставу 2. овог члана, нова јавна исправа има значај оригиналне јавне исправе, на коју, се како је то предвиђено ставом 3. овог члана, ставља назнака да се ради о новој јавној исправи која је издата после проглашења оригиналне јавне исправе неважећим. У ставу 1. члана 102. прописано је да се нова диплома издаје „на основу података из евиденције коју високошколска установа води”. Према чл. 9. Правилника о садржају и начину вођења евиденције коју води високошколска установа (“Сл. гласник РС”, бр. 21/06), евиденција о издатим дипломама и додацима дипломама, поред осталог, садржи и презиме, средње слово и име студента. Повереница је мишљења да ове одредбе не искључују могућност да се особи која је након стицања дипломе због промене пола променила име изда нова диплома која гласи на ново име. Наиме, циљ ових прописа јесте да се искључи свака могућност издавање дипломе особи која није дипломирала, како би се спречиле могуће преваре. Ова могућност је, међутим, потпуно искључена ако у поступку за издавање нове дипломе особа поднесе ваљану јавну исправу која доказује промену њеног имена и потврђује да је реч о истој особи којој је, према подацима из евиденције о издатим диплома, диплома издата. Повереница за заштиту равноправности додатно указује на то да је чланом 154. *Закона о општем управном поступку* прописано да исправа коју је у прописаном облику издао државни орган у границама своје надлежности, односно предузеће или друга организација у оквиру законом повереног јавног овлашћења (јавна исправа) доказује оно што се у њој потврђује или одређује. Чланом 156. истог закона прописано је да ако је орган који је за то био надлежан неке чињенице или околности већ утврдио или су оне доказане у јавној исправи (лична карта, извод из матичне књиге и др.) орган који води поступак узме те чињенице и околности као утврђене.

На потребу отклањања сваког вида дискриминације трансполних особа указано је и у бројним обавезујућим и необавезујућим документима међународних организација у којима је и Република Србија чланица.

Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979), коју је Република Србија ратификовала, између осталог, прописује да су државе чланице у обавези да се уздрже од сваког поступка или праксе дискриминације жена и да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу с овом обавезом.

Такође, од значаја су и универзални периодични извештај Савета за људска права УН (2011), као и *Резолуција Савета за људска права УН о људским правима, сексуалној оријентацији и родном идентитету* (2011), којом је Савет за људска права УН од Високог комесара УН за људска права затражио да припреми студију о дискриминаторним законима и праксама, као и о насиљу према појединцима а на основу њихове сексуалне оријентације и родног идентитета, и то у свим регионима света. Такође, потребно је и да предложи како међународни прописи о људским правима могу да се искористе са циљем окончавања насиља и других кршења права на основу сексуалне оријентације и родног идентитета.

Препорука Комитета министара о мерама за борбу против дискриминације на основу сексуалне оријентације и родног идентитета 2010(5), прописује да земље чланице треба да предузму адекватне мере, које ће гарантовати пуноправно признање промене пола особе у свим областима живота, а посебно да омогуће промену имена и пола у званичним документима на брз, транспарентан и приступачан начин. Земље чланице треба да обезбеде, где год је то прихватљиво, одговарајућа признања промене од стране оних који нису државни актери, када се она тичу кључних докумената, попут образовних или радних диплома и потврда.

Извештај Високог комесара Савета Европе о људским правима и родном идентитету (2009), прописује, између осталог, да државе чланице Савета Европе треба да развију брзе и транспарентне процедуре за промену имена и пола у матичним књигама, личним картама, пасошу, образовним сертификатима и другим сличним документима.

У *Резолуцији Парламентарне скупштине Савета Европе 1728(2010)*¹ о дискриминацији на основу сексуалне оријентације и родног идентитета наводи се да је сексуална оријентација, која обухвата хетеросексуалност, бисексуалност и хомосексуалност, дубоки део идентитета сваког људског бића и да се родни идентитет односи на дубоко осећање и индивидуално искуство рода/пола сваке особе. Скупштина позива државе чланице да обрате посебну пажњу на ова питања, а посебно да, у потпуности спроводе, кроз своје законе и праксу, препоруку Комитета министара о мерама за борбу против дискриминације на основу сексуалне оријентације и родног идентитета.

Повереница указује и на документа која су усвојена на нивоу ЕУ – *Директива 2004/113/ЕС (2004) о примени принципа једнаког третмана мушкараца и жена у области приступа добрима и услугама, као и Директива 2006/54/ЕС (2006) о примени принципа једнаких могућности за мушкарце и жене у области рада и запошљавања*.

Надаље, Европски суд за људска права донео је бројне одлуке у којима је наглашена потреба да се боље разумеју проблеми са којима се трансполне особе суочавају, како би таквих проблема било мање и како би се временом потпуно елиминисали. За ове пресуде је карактеристично да је суд пресудио у корист трансполних особа обавезујући државе да омогуће континуитет процеса промене пола регулисањем адекватног решења за промену правног статуса тих особа.

Тако је у предмету Кристин Гудвин против Уједињеног краљевства Европски суд за људска права заузео став да може да дође до озбиљног угрожавања приватног живота, уколико домаће право долази у сукоб са једним важним аспектом личног идентитета. У овом предмету подносиатељка представке која је рођена као мушкарац и тако уписана у матичне књиге, подвргла се операцији прилагођавања пола и живи у друштву као жена. Међутим, није имала могућности да ову промену спроведе и у правном смислу, те је на њен живот битно утицала ова околност, посебно у ситуацијама у којима је пол у правном смислу битан, односно онда када се прави разлика између мушкараца и жена – нпр. старосна граница за одлазак у пензију и друге повластице. По мишљењу суда, стрес и отуђење који проистичу из несклада између положаја у друштву трансполне особе која је оперативно прилагодила пол и положаја који јој намеће закон непризнавањем прилагођеног пола, не може се сматрати малом непријатношћу проузрокованом једном формалношћу. Ту долази до сукоба између фактичког стања и права, што ове особе ставља у посебно неповољан положај који може да изазове осећање рањивости, понижења и стрепње. Суд је био изненађен чињеницом да прилагођавање пола није до краја законски признато, јер би правно признање прилагођеног пола морало да се сматра коначним кораком у дуготрајном и мукотрпном процесу трансформације кроз који пролазе трансполне особе.

Европски суд за људска права је сличан став заузео и према предмету Л. против Литваније, у којем је констатовано да литванско право омогућава физичко прилагођавање пола, али не омогућава промену грађанског статуса, што представља правну празнину услед које се процес трансформације прекида. Прилагођавање пола треба да буде праћено адекватним законским одредбама о промени правног идентитета и статуса. Овом пресудом је потврђен раније заузет став Европског суда за људска права трансполне особе имају право на одговарајућу промену докумената. Наглашена је и потреба да се боље разумеју проблеми трансполних особа и њихових искустава са правним и бирократским препрекама са којима се суочавају, како би препрека било што мање и како би се временом у потпуности елиминисале.

Имајући у виду да се у сличним животним ситуацијама налазе грађанке и грађани наше земље, то би и трансполне особе у Србији морале да имају исти обим права који је признат овим пресудама. Повереница за заштиту равноправности напомиње и да од 1. јануара 2012. године, у складу са одредбама *Закона о здравственом осигурању* („Сл. гласник РС”, бр. 107/2005, 109/2009 – испр. и 57/2011), операција промене пола из медицинских разлога спада у здравствену услугу која се обезбеђује из средстава обавезног здравственог осигурања. Процењује се да између 150 и 200 особа чека на операцију промене пола, што додатно намеће потребу да се овим особама омогући брз и ефикасан начин за издавање нових личних докумената.

Сагледавајући све ове околности, повереница за заштиту равноправности има овлашћење и обавезу да Универзитет обавести о уоченој појави и препоручи предузимање адекватних мера којима ће се обезбедити да се свакој особи која тражи издавање нове дипломе због промене пола и имена, на основу

релевантних доказа о промени пола и имена, изда нова диплома са новим именом, што је у складу са принципима високог образовања, међу којима су и поштовање људских права и грађанских слобода, укључујући забрану свих видова дискриминације, прописаних у члану 4. Закона о високом образовању.

Сагласно члану 33. ставу 1. тачки 9. Закона о забрани дискриминације, повереница за заштиту равноправности дала је препоруку Универзитету ради предузимања мера којима ће се предупредити дискриминација трансполних особа.

4. Препорука Секретаријату за социјалну заштиту града Београда за предузимање мера у циљу организовања градског превоза за особе са инвалидитетом (дел. бр. 516 од 9. 4. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прима и разматра притужбе због повреда одредаба *Закона о забрани дискриминације*, даје мишљења и препоруке и изриче законом утврђење мере (чл. 33. ст. 1. т. 1. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС” бр. 22/2009), поводом притужбе Комитета правника за људска права „*Уисом*” и Београдског центра за људска права, повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

Секретаријат за социјалну заштиту града Београда организовао је превоз путника са инвалидитетом тако да корисник услуге јавног градског превоза може бити особа са инвалидитетом са подручја прве тарифне зоне у Београду, док је за особе са инвалидитетом са подручја друге тарифне зоне прописан додатни услов за коришћење ове услуге – потребно је да постоје три или више захтева корисника са истог подручја, да би било обезбеђено комби-возило.

Организовањем превоза путника са инвалидитетом на овај начин, Секретаријат за социјалну заштиту града Београда повредио је начело једнаких права и обавеза прописано чл. 8. *Закона о забрани дискриминације*, чиме је извршио дискриминацију Н. М. из С. и оних корисника услуга јавног градског превоза са подручја друге тарифне зоне у Београду у којој постоје мање од три захтева корисника са истог подручја, у погледу доступности услуга коришћења јавног градског превоза, забрањену чл. 17. ст. 1. *Закона о забрани дискриминације*, у вези чл. 13. и 27. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом* („Сл. гласник РС”, бр. 33/2006).

Повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. и члану 39. ставу 2. *Закона о забрани дискриминације*, даје Секретаријату за социјалну заштиту града Београда

ПРЕПОРУКУ

1. Секретаријат за социјалну заштиту града Београда предузеће без одлагања све неопходне мере у циљу организовања градског превоза особа са инвалидитетом на начин који омогућава, Н. М. из С. и свим особама са инвалидитетом, несметано уживање права на коришћење градског превоза, независно од броја корисника из зоне у којој особа са инвалидитетом станује на територији града Београда.
2. Секретаријат за социјалну заштиту града Београда обавестиће повереницу за заштиту равноправности, у року од 30 дана од дана пријема мишљења са

препуком, о планираним мерама и предузетим радњама у циљу поступања по препоруци.

Образложење

Повереница за заштиту равноправности примила је 20. децембра 2011. године притужбу Комитета правника за људска права „Yusom” и Београдског центра за људска права, која је поднета у име и уз сагласност Н. М. из С, а против Градског саобраћајног предузећа „Београд”, Секретаријата за социјалну заштиту града Београда и Градског центра за социјални рад. У притужби је наведено да је уговором о превозу особа са инвалидитетом, број XIX-02-401-5/2010 од 13. маја 2011. године, уређен превоз особа које имају дистрофију, дечију и церебралну парализу, мултипла склерозу, параплегију и слепих особа на подручју прве тарифне зоне (ИТС1) у Београду, изузев у случају када постоји захтев за превозом три или више корисника у зони кретања једног комби возила, уз сагласност Градског центра за социјални рад и Секретаријата за социјалну заштиту.

Подносиоци притужбе сматрају да је закључењем овог уговора, Никола Момчиловић из Сремчице, који се налази на подручју друге тарифне зоне (ИТС2), дискриминисан у односу на особе са инвалидитетом који станују на подручју прве тарифне зоне. Наиме, он је особа са физичким инвалидитетом, корисник колица и редован студент Факултета за безбедност у Београду, а оваквим системом организације превоза особа са инвалидитетом њему није обезбеђен превоз од куће до Факултета, чиме је повређено његово право на образовање, приступачност и право да буде укључен у заједницу.

У притужби је наведено и да је уговарање превоза особа са инвалидитетом на овај начин, односно под овим условима, супротно Закону о забрани дискриминације, Закону о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом као и Конвенцији УН о правима особа са инвалидитетом и других међународних докумената који представљају саставни део домаћег правног поретка и непосредно се примењују. Подносиоци притужбе сматрају да свим особама са инвалидитетом мора бити гарантовано остваривање основних људских права на равноправним основама са осталим грађанима.

Уз притужбу су достављени и следећи докази: решење Градског центра за социјални рад – одељења Чукарица бр. 55330 – 339/10 од 2. фебруара 2010. године, допис Градске управе града Београда – Секретаријата за социјалну заштиту од 2. јуна 2009. године, допис Удружења дистрофичара Београда од 5. октобра 2006. године.

Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак како би утврдила правно релевантне чињенице и околности, у складу са чл. 35. ст. 4. и чл. 37. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације*, па је од Секретаријата за социјалну заштиту града Београда, Градског саобраћајног предузећа „Београд” и Градског центра за социјални рад у Београду затражено изјашњење о основаности и наводима притужбе, као и изјашњење о разлозима ограничавања коришћења услуге јавног градског превоза само на особе са инвалидитетом које живе у Београду на подручју прве тарифне зоне.

Секретаријат за социјалну заштиту града Београда је доставио изјашњење бр. 07-27/2012. од 31. јануара 2012. године, у којем је наведено следеће:

- да основни критеријум Секретаријата за социјалну заштиту града Београда и ЈКП ГСП „Београд” да се неко уврсти у корисника превоза јесте број корисника из одређене зоне и саобраћајно-техничке могућности превоза, а не зона у којој корисник станује;
- да се превоз особа са инвалидитетом обавља од 2006. године, и то са 13 комби-возила, да се од тада број возила није повећавао док број корисника стално расте и да тренутно овај превоз користи око 400 корисника са инвалидитетом;
- да се превоз обавља у свим деловима града, као и у Железнику, Земун Пољу и Борчи, деловима који се налазе у другој зони, али са великим бројем корисника;
- да је уговором од 13. маја 2011. године, Секретаријат за социјалну заштиту поверио ГСП „Београд” обављање превоза особа са инвалидитетом на подручју прве тарифне зоне, изузев у случајевима када постоји захтев за превозом три или више корисника у зони кретања једног комби возила;
- да је овакав начин организације условљен расположивим бројем возила за превоз особа са инвалидитетом на целој територији Београда, а да би што већи број корисника добио превоз, врши се груписање више захтева, односно максимално се користи капацитет возила јер би у супротном већи број корисника остао ускраћен за ову услугу;
- да је посредством Градског центра за социјални рад породици М. омогућено остваривање права на једнократну новчану помоћ како би на други начин организовала превоз корисника од куће до факултета и на тај начин остварио право на образовање.

Уз изјашњење је достављен уговор закључен између Секретаријата за социјалну заштиту града Београда, Градског саобраћајног предузећа „Београд” и Градског центра за социјални рад.

У изјашњењу Градског саобраћајног предузећа „Београд” бр. 1209 од 31. јануара 2012. године, наведено је следеће:

- да се на основу уговора са Секретаријатом за социјалну заштиту града Београда превозе особе са инвалидитетом од 2006. године са 13 комби-возила, и да се број комби-возила није повећавао док број корисника стално расте и да тренутно овај превоз користи око 400 суграђана – редовних и ванредних корисника;
- да основни критеријум Секретаријата за социјалну заштиту и ЈКП ГСП „Београд” за уврштавање корисника у превоз није зона у којој корисник станује већ су то број корисника из те зоне и саобраћајно-техничке могућности превоза, и то:
- расположиви капацитет возила, односно да ли има места у возилу за колица или седење у тури која одговара новом кориснику;

- могућност уклапања у постојећи ред вожње по времену и месту атракције, тј. да ли има комби-возила које су, у тражено време, близу места одакле полази нови корисник;
- колико би уврштавање новог захтева значило померање времена за остале кориснике, тј. да ли би стизали на време у школе или на посао или би то значило кашњење у доласку до постојећих корисника и продужено време путовања;
- колико би трајало појединачно време путовања, с обзиром на здравствено стање, и што је најважније – безбедност путника.
- да је овакав начин организације условљен расположивим бројем возила за превоз особа са инвалидитетом на целој територији Београда, да би што већи број корисника добио превоз, па се врши груписање више захтева, односно максимално се користи капацитет возила.

Уз изјашњење достављен је уговор о превозу особа са инвалидитетом за 2011. годину, допис Секретаријата за образовање од 17. септембра 2009. године којим је тражено од Градског саобраћајног предузећа да обезбеди превоз за Н. М. због школовања, односно остваривања права на образовање и одговор на допис Секретаријату за образовање од 21. септембра 2009. године.

Градски центар за социјални рад у Београду је у изјашњењу бр. 550- 124/2 од 31. јануара 2012. године навео:

- да није пружалац услуга превоза особа са инвалидитетом, односно корисника превоза, с обзиром на то што је његова улога ограничена на техничку обраду примљених пријава, сачињавања захтева, њиховог благовременог достављања пружаоцу услуге, тј. превознику и обавештавања корисника превоза о одлуци коришћења редовног или ванредног превоза;
- да се пружање услуге на нивоу Градског центра за социјални рад у Београду спроводи по начелу једнакости свих категорија корисника у складу са нормативима и да је делатност Градског центра за социјални рад пружање социјалне и породично-правне заштите на територији града Београда;
- да је предметни уговор истекао 31. децембра 2011. године.

Уз изјашњење је достављен уговор о превозу особа са инвалидитетом од 13. маја 2011. године, закључен између Секретаријата за социјалну заштиту града Београда, Градског саобраћајног предузећа „Београд” и Градског центра за социјални рад.

Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету анализирала је све наводе из притужбе и изјашњења, доказе који су достављени, као и релевантне одредбе међународног и домаћег законодавства у области заштите од дискриминације особа са инвалидитетом.

Из уговора о превозу особа са инвалидитетом број XIX-02-401-5/2010, утврђено је да је закључен 13. маја 2011. године између Секретаријата за социјалну заштиту града Београда, Градског саобраћајног предузећа „Београд” и Градског центра за социјални рад Београд, а утврђене су и следеће чињенице:

- да је предмет уговора превоз особа са инвалидитетом у Београду, и то оних који имају дистрофију, дечију и церебралну парализу, мултипла склерозу, параплегију, и слепих особа.
- да Секретаријат за социјалну заштиту града Београда поверава, а ГСП „Београд” прихвата да у 2011. години врши превоз особа са инвалидитетом у свему према понуди бр. 13 230 од 30. децембра 2010. године (чл. 1.)
- да се под превозом особа са инвалидитетом (специјални превоз) подразумева јавна делатност посебног превоза путника на подручју прве тарифне зоне интегрисаног тарифног система (ИТС) у Београду, изузев у случајевима када постоји захтев за превозом три или више корисника у зони кретања једног комби возила, уз сагласност Градског центра за социјални рад у Београду и Секретаријата, за потребе особа које због свог инвалидитета не могу самостално да користе редован градски превоз или то могу само уз повећан ризик од повређивања (чл. 2.)
- да се ГСП „Београд” обавезује да услугу специјалног превоза обавља као а) редован превоз радним данима, б) ванредни превоз радним данима, викендом или државним празником, који ће се обављати повремено према потребама корисника и в) превоз организоване групе особа са инвалидитетом (чл. 3.)
- редован превоз се обавља радним данима од 6 до 19 часова свим расположивим возилима, а у времену од 19 до 23 часова са два возила, при чему корисници превоза могу бити: запослени, ученици и студенти, лица на сталном нестационарном медицинском третману и друга лица са инвалидитетом која имају потребу за редовним превозом (чл. 4.)
- да је корисник превоза који жели да буде обухваћен редовним превозом дужан да пријави потребу за превозом надлежном општинском одељењу Градског центра за социјални рад у Београду са прецизно назначеним даном, сврхом превоза, временом и релацијом путовања, бројем телефона и подацима о пратиоцу уколико је обавезан да га има. Надлежно општинско одељење Градског центра за социјални рад пријаве корисника превоза доставља Градском центру за социјални рад града Београда који сачињава захтев у писаној форми и доставља га превознику. Превозник, на основу примљеног захтева, доноси одлуку о коришћењу редовног превоза и доставља је Градском центру за социјални рад у Београду, који обавештава корисника превоза преко општинског одељења које је примило захтев за превозом (чл. 5.)

Из дописа Секретаријата за образовање града Београда од 11. септембра 2009. године, који је упућен Градском саобраћајном предузећу „Београд” утврђено је да се Секретаријат за образовање града Београда обратио ГСП „Београд” захтевом за обезбеђење возила на релацији Сремчица – Земун – Сремчица за Н. М. који има прогресивну мишићну дистрофију, како би могао да настави своје четворогодишње образовање у школској 2009/2010. години.

Из дописа ГСП „Београд” од 21. септембра 2009. године, упућеног Секретаријату за образовање утврђено је да је ГСП „Београд” одбио захтев за превоз Н. М. из Сремчице. У допису је наведено да је „за превоз М. Н. од места становања

у Сремчици до школе у Земуну у једном правцу потребно да најпре комби дође празан из гараже по Н, да га одвезе у школу и да се врати на редовну трасу што износи минимално 45 километара, односно 80 минута вожње за одлазак и исто толико за повратак”, што би значило да из редовног превоза морају да се искључе редовни корисници које ГСП „Београд” превози по уговору са Секретаријатом за социјалну заштиту и уговору са Савезом за церебралну и дечију парализу, Удружењем оболелих од мултипла склерозе, Удружењем паралегичара, Савезом слепих и Удружењем дистрофичара, на шта ГСП „Београд” нема право.

Из дописа Удружења дистрофичара Београда од 5. октобра 2006. године, чији је Н. М. члан, утврђено је да се ово удружење обраћало Секретаријату за социјалну заштиту града Београда како би се Н. омогућило редовно похађање школе, с обзиром на то што нема обезбеђен превоз од куће у Сремчици до школе. У допису је такође наведено да се удружење обратило и ГСП-у како би организовали специјални комби превоз, али да је њихов захтев одбијен зато што уговор који је потписан са Секретаријатом за социјалну заштиту покрива само тзв. прву зону, којој Сремчица не припада.

У допису Градске управе града Београда – Секретаријата за социјалну заштиту од 2. јуна 2009. године, упућеног Н. М, наведено је да се превоз особа са инвалидитетом обавља у складу са техничким могућностима и капацитетима и то са 13 комби возила која су прилагођена особама са инвалидитетом и да се са постојећим бројем комби возила обавља превоз особа са инвалидитетом у ужем градском језгру. С обзиром на ове околности Секретаријат за социјалну заштиту је у сарадњи са Градским центром за социјални рад – одељење Чукарица, омогућио породици М. да неколико година уназад у више наврата остварује право на једнократне помоћи на име трошкова превоза Н. М. на релацији кућа – школа – кућа. У допису је наведено и да ће Секретаријат за социјалну заштиту настојати да у сарадњи са ГСП Београд обезбедити, како укључивање већег броја корисника у организован превоз, тако и оних корисника који станују на ободима градских општина.

Из решења Градског центра за социјални рад – одељење Чукарица бр. 55330 – 339/10 од 2. фебруара 2010. године утврђено је да је Н. М. из С. признато право на једнократну новчану помоћ у износу од 10 000 динара, узимајући у обзир то да је редован ученик Правнобиротехничке школе у Земуну и да родитељи имају великих издатака око плаћања превоза детета до школе и назад.

Примењујући релевантне правне норме на утврђено чињенично стање повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је одредбом чл. 21. Устава Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/2006) забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.

Република Србија је 29. маја 2009. године ратификовала УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС – Међународни уговори”, бр. 42/2009) којом је у чл. 2. прописано да дискриминација на основу инвалидности

значи свако неоправдано прављење разлике, искључивање или ограничавање на основу инвалидности чији циљ или последица јесте ограничавање или поништавање признања уживања или спровођења свих људских права и основних слобода у областима политике, економије, социјалних, културних, грађанских права и било којој другој области.

Чланом 8. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да повреда начела једнаких права и обавеза постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује, док је чл. 17. ст. 1. прописано да дискриминација у пружању јавних услуга постоји ако правно или физичко лице, у оквиру своје делатности, односно занимања, на основу личног својства лица или групе лица, одбије пружање услуге, за пружање услуге тражи испуњење услова који се не траже од других лица или групе лица, односно ако у пружању услуга неоправдано омогући првенство другом лицу или групи лица. Чл. 26. ст. 1. прописано је да дискриминација особа са инвалидитетом постоји ако се поступа супротно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота, а ставом 2. је одређено да се начин остваривања и заштита права особа са инвалидитетом уређује посебним законом.

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом („Сл. гласник РС”, бр. 33/2006) заснива се на начелима забране дискриминације особа са инвалидитетом, поштовању људских права и достојанства особа са инвалидитетом, укључености особа са инвалидитетом у све области друштвеног живота на равноправној основи, укључености особа са инвалидитетом у све процесе одлучивања о њиховим правима и обавезама и једнакости права и обавеза. Према члану 3. овог закона израз *особа са инвалидитетом* означава особе са урођеном или стеченом физичком, сензорном интелектуалном или емоционалном онеспособљеношћу које услед друштвених или других препрека немају могућности или имају ограничене могућности да се укључе у активности друштва на истом нивоу са другима, без обзира на то да ли могу да остварују поменуте активности уз употребу техничких помагала или служби подршке, а чл. 4. прописана је дужност органа јавне власти да особама са инвалидитетом обезбеде уживање права и слобода без дискриминације. Сагласно чл. 11. ст. 1. овог закона, органи јавне власти не смеју својом радњом или пропуштањем вршити дискриминацију особа са инвалидитетом, док је чл. 13. ст. 1. забрањена дискриминација на основу инвалидности у погледу доступности услуга и приступа објектима у јавној употреби и јавним површинама, при чему се под услугом у смислу овог закона сматра свака услуга коју уз накнаду или без ње правно или физичко лице пружа у оквиру своје делатности, односно трајног занимања (ст. 2). Овај закон изричито забрањује дискриминацију на основу инвалидности у јавном превозу, што обухвата одбијање да се превезе особа са инвалидитетом, одбијање посаде превозног средства да таквој особи пружи физичку помоћ неопходну за превоз

тим средством уколико се тиме не угрожава безбедност саобраћаја, као и утврђивање неповољнијих услова превоза за путнике са инвалидитетом (чл. 27).

Анализом одредаба уговора о превозу особа са инвалидитетом број XIX-02-401-5/2010 може се закључити да је град Београд преко Секретаријата за социјалну заштиту поверио Градском саобраћајном предузећу „Београд” обављање делатности градског превоза особа са инвалидитетом у Београду, и то оних које имају дистрофију, дечију и церебралну парализу, мултипла склерозу, параплегију и слепих особа. Право на коришћење услуге превоза условљено је местом пребивалишта особе са инвалидитетом, односно право имају особе које станују на подручју прве тарифне зоне у Београду, док се за особе које немају пребивалиште на подручју прве тарифне зоне поставља додатни услов, па услугу превоза могу да користе само уколико постоје три или више корисника у зони кретања комби возила. Са друге стране, уговором није прописан начин остваривања права на градски превоз особе са инвалидитетом која нема пребивалиште на подручју прве тарифне зоне у Београду у случају када постоји мање од три захтева за коришћење услуге превоза из те зоне, односно зоне кретања комби возила.

Имајући све ово у виду, повереница за заштиту равноправности је става да је Секретаријат за социјалну заштиту, уговарањем превоза особа са инвалидитетом, на овај начин извршио акт дискриминације, јер је омогућио коришћење права на градски јавни превоз тачно одређеном кругу корисника са пребивалиштем на подручју прве тарифне зоне, док је за оне особе са инвалидитетом које немају пребивалиште у првој тарифној зони прописао додатне услове, којима отежава и/или онемогућава коришћење услуге јавног превоза.

У конкретном случају, особама са инвалидитетом које станују на подручју прве тарифне зоне у Београду и оним особама које станују на подручју друге тарифне зоне уколико постоје три или више корисника превоза из те зоне омогућено је уживање и доступност права на коришћење јавног градског превоза, али не и свим особама са инвалидитетом којима је неопходно коришћење услуге јавног градског превоза.

Чланом 17. ставом 1. *Закона о забрани дискриминације* забрањено је правном или физичком лицу да у оквиру своје делатности, односно занимања, на основу личног својства лица или групе одбије пружање услуге, затим да за пружање услуге тражи испуњење услова који се не траже од других лица или групе и да у пружању услуге неоправдано омогући првенство другом лицу или групи.

Секретаријат за социјалну заштиту, као орган јавне власти, у оквиру своје делатности, организовањем и прописивањем услова за коришћење услуге јавног градског превоза особа са инвалидитетом, прекршио је ову забрану чиме је извршио дискриминацију у погледу доступности услуга јавног превоза Н. М, као и свим другим особа са ивалитетом које живе у Београду на подручју друге зоне у којој постоје мање од три захтева корисника за услуге превоза, а што је изричито забрањено и чл. 13. *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*.

Приликом сагледавања околности овог случаја повереница за заштиту равноправности имала је у виду чињеницу да је уговор од 13. маја 2011. године престао да важи 31. децембра 2011. године, али је мишљења да је ова околност ирелевантна у конкретном случају будући да Секретаријат за социјалну заштиту у изјашњењу не наводи нити доставља доказе о евентуалним мерама и активностима које ће предузети (или је предузео) како би уговарањем превоза путника са инвалидитетом за 2012. годину, била обезбеђена једнака права за све кориснике услуга јавног градског превоза.

Повереница за заштиту равноправности указује на чињеницу да услуга редовног градског превоза у Београду није доступна особама са инвалидитетом, посебно оним особама које користе колица, што особе са инвалидитетом онемогућава да услугу јавног градског превоза несметано користе. Имајући у виду да је један од основних правних принципа савременог права да сви појединци, без обзира на различитост, имају једнака права и обавезе, сходно томе и особе са инвалидитетом у Србији морају имати и једнаке могућности да та права остваре (учешће у друштвеним, културним, економским и политичком животу заједнице, као и приступ свим структурама, процесима, ресурсима). С тим у вези, повереница за заштиту равноправности констатује да Секретаријат за социјалну заштиту организовањем специјалног превоза особа са инвалидитетом предузима одређене мере како би се особама које не могу да користе редован градски превоз због инвалидитета, омогућило остваривање овог права на прилагођен начин, а до момента када ће градски превоз бити приступачан свим грађанима и грађанкама. Међутим, имајући у виду чињеницу да се Република Србија обавезала домаћим и међународним документима на омогућавање приступачности јавних услуга свим лицима, оно што Секретаријат за социјалну заштиту у оквиру обављања услуге специјалног превоза особа са инвалидитетом не сме да чини, то је да прави разлику и неједнако третира поједине кориснике ових услуга који се налазе у истој или сличној ситуацији. Оваквим поступањем Секретаријат за социјалну заштиту одређеним особама са инвалидитетом, на основу њиховог места пребивалишта, намеће испуњење додатних услова који се не траже од других лица, што је забрањено и представља акт дискриминације. Наметањем додатних/посебних услова за коришћење услуге специјалног превоза појединим корисницима ових услуга, Секретаријат за социјалну заштиту града Београда је повредио начело једнаких права и обавеза, прописано чланом 8. *Закона о забрани дискриминације*, с обзиром на то што коришћење услуге градског превоза није омогућено свим особама које имају дистрофију, дечију и церебралну парализу, мултипла склерозу, параплегију и слепе особе, већ само онима које живе:

- на подручју прве тарифне зоне у Београду, и
- на подручју друге тарифне зоне у Београду са којег су три и више корисника затражила коришћење услуге специјалног градског превоза.

Одредбом члана 8. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да до повреде овог начела долази ако се лицу или групи, због његовог, односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе

које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Према томе, са аспекта *Закона о забрани дискриминације*, имајући у виду прописане услове Секретаријата за социјалну заштиту града Београда за остваривање права на коришћење услуге специјалног превоза особа са инвалидитетом, очигледно је да су у неједнак положај стављене особе са инвалидитетом које имају дистрофију, дечију и церебралну парализу, мултипла склерозу, параплегију и слепе особе, које живе:

- на подручју друге тарифне зоне у Београду у којој постоје мање од три корисника који имају потребу за коришћењем услуге специјалног градског превоза, међу којима је и подносилац притужбе, Н. М. из С.

Да би се испитало да ли је постављањем посебних услова појединим особама са инвалидитетом које имају потребу за коришћењем услуге специјалног градског превоза, Секретаријат за социјалну заштиту града Београда повредио начело једнаких права и обавеза, потребно је размотрити: а) да ли су циљ или последица предузетих мера оправдани, као и б) да ли постоји сразмера између предузетих мера и циљева који се том мером остварују.

Неспорно је да циљ који се постиже уговарањем специјалног превоза особа са инвалидитетом јесте да се омогући особама које не могу да користе редован градски превоз, односно да остварују права на коришћење услуге градског превоза на приступачан и доступан начин.

С тим у вези, повереница за заштиту равноправности сматра да је циљ ове мере оправдан.

Међутим, анализа услова по којем се право на коришћење услуге специјалног превоза особа са инвалидитетом омогућава корисницима који су на подручју друге тарифне зоне у Београду уколико постоји захтев за превозом три или више корисника у тој зони, показује да овај услов нема објективно и разумно оправдање, односно да доводи до неоправданих последица за поједине особе са инвалидитетом.

Наиме, особама са инвалидитетом која су на подручју друге тарифне зоне у којој постоје мање од три корисника која имају потребу за коришћењем градског превоза, постављен је услов за остваривање права на коришћење специјалног превоза који они нису у могућности да испуне, јер испуњење овог услова не зависи ни на који начин од особе којој се тај услов намеће. Поред тога, *Закон о комуналним делатностима* („Сл. гласник РС”, бр. 88/2011) прописује у чл. 2. да су комуналне делатности, у смислу овог закона, делатности пружања комуналних услуга од значаја за остварење животних потреба физичких и правних лица код којих је јединица локалне самоуправе дужна да створи услове за обезбеђење одговарајућег квалитета, обима, доступности и континуитета, као и надзор над њиховим вршењем; у комуналне делатности спадају, између осталог, и градски и приградски превоз путника.

Приликом сагледавања околности овог случаја, повереница за заштиту равноправности је имала у виду и чињеницу да је сам законодавац завршном одредбом из члана 53. *Закона о спречавању дискриминације* особа са инвалидитетом одложио примену одредби чл. 33. које прописују предузимање мера којима се, поред осталог, превоз чини приступачним особама са инвалидитетом.

Разлог због кога је законодавац одложио примену ове одредбе огледа се управо у томе да јединицама локалне самоуправе остави време, за које је оцењено да је довољно, како би од ступања на снагу до почетка примене одредбе из члана 33. испланирала и обезбедила средства за реализацију ових мера. Због тога се може закључити да је пропуштање Секретаријата за социјалну заштиту града Београда, као органа јавне власти у чијој је надлежности, између осталог, и уговарање и обезбеђивање превоза особа са инвалидитетом, да изврши своју законску обавезу, довело до дискриминације Н. М, као и свих других особа са инвалидитетом које користе колица и које живе у другој тарифној зони где не постоји три захтева за коришћење услуге превоза, у погледу коришћења услуге превоза. Последице овог пропуштања огледају се у ограничавању могућности појединим особама са инвалидитетом да под једнаким условима уживају грађанска, политичка, социјална, економска, културна и друга људска права и слободe.

Повереница је, такође, имала у виду образложење Секретаријата за социјалну заштиту да је овакав начин организације превоза путника са инвалидитетом условљен расположивим бројем возила и да се од 2006. године број возила није повећавао док број корисника стално расте, али је мишљења да су ови наводи неприхватљиви и никако не могу бити оправдање за кршење одредаба *Закона о забрани дискриминације* и *Закона о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом* и да је могуће прописати критеријуме којима би се остваривање права на коришћење услуге специјалног превоза, омогућило свим особама са инвалидитетом које имају потребу за коришћењем ове врсте услуге.

Сагласно томе, повереница за заштиту равноправности је мишљења да је последица ове мере неоправдана, јер поједине особе са инвалидитетом доводи у ситуацију да бивају онемогућене. Њима је знатно отежано остваривање многих права (нпр. право на образовање, здравствену заштиту и сл.) јер им није обезбеђен приступачан и доступан јавни градски превоз

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 1. *Закона о забрани дискриминације*, дала је мишљење и препоруку Секретаријату за социјалну заштиту града Београда ради предузимања мера у циљу отклањања последица дискриминације.

5. Препорука судовима за предузимање мера у циљу поштовања начела хитности у поступцима за заштиту од дискриминације (дел. бр. 718 од 14. 6. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти мере за остваривање равноправности (чл. 33. т. 7. и 9. *Закон о забрани дискриминације*, „Сл. гласник РС”, бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје

ПРЕПОРУКУ

Потребно је предузети све неопходне мере, у складу са законским овлашћењима, којима ће се обезбедити да се поступци у дискриминационим парницама, који се пред (пслато свим судовима у Републици Србији) воде на основу одредаба *Закон о забрани дискриминације* и других антидискриминационих прописа, спроводе експедитивно и окончавају у најкраћем могућем року, у складу са одредбом члана 41. става 3. *Закон о забрани дискриминације* којом је прописано да је овај поступак хитан.

Образложење

Поступајући у оквиру надлежности прописаних чланом 33. *Закон о забрани дискриминације*, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да се поступци у дискриминационим парницама, који се пред судовима опште надлежности у Србији воде на основу одредаба *Закон о забрани дискриминације* и других антидискриминационих прописа, не спроводе увек експедитивно, иако *Закон о забрани дискриминације* прописује хитност поступка у парницама за остваривање заштите од дискриминације.

Повереник за заштиту равноправности је самосталан и независан државни орган специјализован за борбу против дискриминације који је, између осталог, надлежан да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти мере за остваривање равноправности. Поштујући начело независности судске власти, повереница за заштиту равноправности указује на потребу брзог и ефикасног спровођења овог поступка. Начело хитности, које је једно од основних начела поступка у дискриминационим парницама, законодавац је изричито прописао у члану 41. ставу 3. *Закон о забрани дискриминације*, имајући у виду да је право на равноправност и заштиту од дискриминације једно од основних права грађана које је од кључне важности за уживање људских права и слобода. Сагласно томе, поступак у дискриминационим правним стварима мора да буде експедитивно спроведен, без икаквих непотребних застоја и одлагања, како би се благовремено спречило даље вршење дискриминације и отклониле последице дискриминације.

Због тога је потребно предузети све неопходне мере, у складу са законским овлашћењима, којима би се предупредило дуго трајање поступака и обезбедило поштовање начела хитности, односно обезбедило да се сви поступци у дискриминационим парницама који се воде пред (пслато свим судовима у Републици Србији), окончавају у најкраћем могућем року, у складу са начелом хитности у поступању.

6. Препорука Републичком фонду за здравствено осигурање за предузимање мера за остваривање равноправности жена које планирају породицу, трудница и породиља (дел. бр. 1050 од 23. 7. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (чл. 33. т. 9. *Закона о забрани дискриминације* „Службени гласник РС”, бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје Републичком фонду за здравствено осигурање

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

1. Републички фонд за здравствено осигурање предузеће, без одлагања, све потребне мере којима ће обезбедити да запослене жене које планирају породицу, труднице и породиље до 12 месеци након порођаја, које имају статус осигураница на основу радног односа, а којима послодавац не уплаћује доприносе за обавезно здравствено осигурање, буду осигуране на основу осигурања за планирање материнства, трудноће и порођаја.
2. Републички фонд за здравствено осигурање обавестиће повереницу за заштиту равноправности о мерама које ће предузети у циљу поступања по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема препоруке.

Образложење

Поступајући по притужби грађанке која током трудноће није могла да овери здравствену књижицу јер јој послодавац није уплаћивао доприносе за обавезно здравствено осигурање, повереница за заштиту равноправности сазнала је да постоји одређени број трудница и породиља које се налазе у сличној ситуацији, тј. које не могу да остваре право на здравствену заштиту на основу осигурања по основу радног односа.

Имајући у виду ову чињеницу, повереница за заштиту равноправности затражила је информације од Републичког фонда за здравствено осигурање у вези са могућностима које имају запослене труднице којима послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање.

Републички фонд за здравствено осигурање доставио је обавештење у којем је наведено да осигураник који је у радном односу нема могућност да буде осигуран по другом основу, а такође и да чињеница да послодавац не уплаћује доприносе за осигураника није разлог за промену основа осигурања. Поред тога, у обавештењу је наведено да постоји могућност да осигураник коме нису уплаћени доприноси плати редовне здравствене услуге, а да након тога потражује од послодавца накнаду плаћених трошкова за пружену здравствену услугу која није хитна, док се за случајеве хитне медицинске помоћи не плаћа надокнада.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС”, бр. 98/06) у чл. 68. ст. 2. посебно прописује да деца, труднице, мајке током породилског одсуства, самохрани родитељи са децом до седме године и стари остварују здравствену заштиту из јавних прихода, ако је не остварују на други начин, у складу са законом, а у чл. 66. ст. 2. прописано је да се мајци пружа посебна заштита и подршка, пре и после порођаја. Чланом 21. прописана је забрана дискриминације, непосредне или посредне, по било ком основу. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* („Сл. гласник РС”, бр. 22/09), којим је регулисана општа забрана дискриминације, и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. т. 1. дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива: на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Члан 12. став 2. *Закона о раду* („Сл. гласник РС” бр. 24/05, 61/05 и 54/09) прописано је да запослена жена има право на посебну заштиту за време трудноће и порођаја. Релевантне су и одредбе чл. 24. ст. 3. т. 2. *Закона о равноправности полова* („Сл. гласник РС”, бр. 104/09), којима се прописује да здравствена заштита жена, нарочито обухвата здравствену заштиту у вези са планирањем породице, у току трудноће, порођаја и материнства.

Према чл. 17. ст. 1. т. 1. *Закона о здравственом осигурању* („Сл. гласник РС”, бр. 107/05, 109/05 - испр. и 57/11) право на обавезно здравствено осигурање имају: физичка лица у радном односу, односно запослена у привредном друштву, другом правном лицу, државном органу, органу јединице локалне самоуправе и аутономне покрајине, као и код физичких лица. Одредбама чл. 22. ст. 1. т. 2. овог закона уређено је здравствено осигурање посебно осетљивих категорија становништва и прописано је да право на осигурање имају жене у вези са планирањем породице, као и у току трудноће, порођаја и материнства до 12 месеци након порођаја, уколико не испуњавају услове за стицање својства осигураника из чл. 17. *Закона о здравственом осигурању*, или ако права из обавезног здравственог осигурања не остварују као чланови породице осигураника.

Повереница за заштиту равноправности констатује да бројни обавезујући и необавезујући документи међународних организација чија је Република Србија чланица, указују на потребу отклањања сваког вида дискриминације жена. *Конвенцијом о заштити материнства* Међународне организације рада бр. 183 из 2000. године, прописано је да је нужно обезбедити заштиту здравља трудница и породиља.

Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979), коју је Република Србија ратификовала, између осталог, прописује да су државе чланице у обавези да се уздрже од сваког поступка или праксе дискриминације жена и да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу с овом обавезом. Повереница за заштиту равноправности указује и на документа која су усвојена на нивоу Европске уније, и то: Директива 2004/113/ЕЦ (2004) о примени принципа једнаког третмана мушкараца и жена у области приступа добрима и услугама, као и Директива 1992/85/ЕЕЦ (1992) о спровођењу мера за унапређење безбедности и здравља на раду трудних радница и дојење мајке на послу.

Приликом сагледавања проблема у вези са здравственим осигурањем запослених жена током планирања породице, трудница и породиља до 12 месеци након порођаја, којима послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање, повереница за заштиту равноправности је утврдила да су ове запослене жене дискриминисане у односу на све друге жене у истој ситуацији, на пољу остваривања права на здравствено осигурање.

С тим у вези, могуће су три ситуације: а) запослена жена којој послодавац уплаћује доприносе за здравствено осигурање; б) незапослена жена; в) запослена жена којој послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање.

Прве две категорије жена ће остварити право на здравствено осигурање током планирања породице, трудноће и 12 месеци након порођаја, а само трећа категорија жена неће остварити ово право, иако се налазе у потпуно истој ситуацији. Наиме, запослена жена којој послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање има формално статус осигуранице на основу радног односа, али због неуплаћивања доприноса за здравствено осигурање нема могућност да користи здравствено осигурање, и то у периоду одржавања трудноће и након порођаја, када је здравствена нега нужна – неопходна. Дакле, запослена жена којој послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање је *de iure* здравствено осигурана, али не и *de facto*, односно у пракси она не може да оствари ово своје право.

При томе треба имати у виду да чињеница да неки послодавци крше обавезу уплаћивања доприноса за обавезно здравствено осигурање, не може и не сме да буде повод да запослене жене током планирања породице, труднице и породиље до 12 месеци након порођаја, фактички остану без здравственог осигурања. То у супротности са бројним међународним документима, *Уставом Републике Србије* и законима који прописују обавезу да се обезбеди здравствена заштита овој категорији становништва.

Имајући у виду да се у сличним животним ситуацијама налази велики број грађанки, повереница за заштиту равноправности сматра да би све морале да имају исти обим права, односно да се мора обезбедити остваривање права на пуну здравствену заштиту. Мора се обезбедити, тим пре, што су државни органи ти који контролишу да ли послодавци уплаћују доприносе за здравствено осигурање и који, користећи своја законска овлашћења, могу утицати на испуњавање ове обавезе послодавца. Запосленој/ном, међутим, не стоји на

располагању појединачно правно средство које може употребити против послодавца, у случају да он не уплаћује доприносе за здравствено осигурање.

Такође, имајући у виду наводе Републичког фонда за здравствено осигурање да постоји могућност да осигураници траже накнаду трошкова здравствених услуга од послодавца који им није уплаћивао доприносе за здравствено осигурање, повереница за заштиту равноправности указује да примена оваквог решења доводи до тога да се једној веома осетљивој категорији становништва не пружа бесплатна здравствена заштита, већ се доводе у ситуацију да плаћају здравствене услуге, а да касније траже надокнаду ових трошкова од послодавца. Оваквим решењем су они који немају средстава да плате здравствене услуге лишени здравствене заштите, а они који евентуално имају средстава да плате, изложени су додатним тешкоћама око остваривања надокнаде од послодавца за услуге које су били приморани да плате, уз ризик да право на надокнаду уопште не остваре. На крају, повереница за заштиту равноправности још једном указује да је право на здравствено осигурање женама током планирања породице, трудницама и породиљама до 12 месеци након порођаја, гарантовано Уставом Републике Србије и Законом о здравственом осигурању (чл. 22. ст. 1. т. 2.), али да се у пракси ове одредбе уско тумаче, што доводи до веома озбиљних последица за запослене жене којима послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање. Због свега наведеног, потребно је да Републички фонд за здравствено осигурање предузме мере како би жене током планирања породице, труднице и породиље до 12 месеци након порођаја оствариле право на здравствено осигурање и у ситуацијама када им послодавац не уплаћује доприносе за обавезно здравствено осигурање.

Сагледавајући све ове околности, повереница за заштиту равноправности има овлашћење и обавезу да Републички фонд за здравствено осигурање обавести о уоченој појави и препоручи предузимање адекватних мера којима ће се обезбедити да се женама током планирања породице, трудницама и породиљама до 12 месеци након порођаја, које су осигуранице на основу радног односа, а којима послодавац не уплаћује доприносе за обавезно здравствено осигурање, омогући обавезно здравствено осигурање по другом основу, који је прописан у чл. 22. ст. 1. т. 2. Закона о здравственом осигурању.

Сагласно чл. 33. ст. 1. т. 9. Закона о забрани дискриминације, повереница за заштиту равноправности дала је препоруку Републичком фонду за здравствено осигурање ради предузимања мера за остваривање равноправности.

7. Препорука предузећу И. за предузимање мера за спречавање објављивања огласа који садрже дискриминаторне услове (дел. бр. 1070 од 23. 7. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (чл. 33. т. 7. и 9. Закона о забрани дискриминације „Сл. гласник РС„ бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје „И” д. о. о. из С. (преорука је послата на адресу 11 преносилаца огласа на интернет берзама послова)

ПРЕПОРУКУ

1. „И” д. о. о. из С. убудуће неће објављивати огласе за посао који садрже дискриминаторне услове за запослење, и то оне који се односе на пол, старосно доба, изглед кандидата/киње или неко друго лично својство. Изузетак су ситуације када се оглас за запослење односи на посао чија је природа таква или се посао обавља у таквим условима да лично својство представља стварни и одлучујући услов обављања посла, ако је сврха која се тиме жели постићи оправдана, сагласно чл. 16. ст. 3. Закона о забрани дискриминације и чл. 22. Закона о раду.
2. „И” д. о. о. из С. ће, без одлагања, предузети све потребне мере како би спречио сваку могућност објављивања огласа за посао који, супротно закону, садрже дискриминаторне услове за запослење и о предузетим мерама ће обавестити повереницу за заштиту равноправности, најкасније у року од 30 дана од дана пријема ове препоруке.

О б р а з л о ж е њ е

Поступајући у оквиру надлежности прописаних чл. 33. Закона о забрани дискриминације, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да је на домаћој интернет берзи послова, односно на сајту <http://...> објављен оглас за посао који садржи дискриминаторне услове за запошљавање. У огласу за радно место пословни секретар-администратор наведени су услови за конкурисање за овај посао, и то: „женска особа, од 25 до 35 година старости, пожељна је виша или висока стручна спрема, радно искуство минимум 3 године, знање енглеског језика и рада на рачунару, пријатан изглед и да је уз пословну биографију потребно доставити и 3 фотографије. Повереница за заштиту равноправности има сазнања да се огласи сличног садржаја могу наћи и на другим интернет берзама послова.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да Устав Републике Србије у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења,

имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 16. ст. 1. Закона о забрани дискриминације забрањена је дискриминација у области рада, односно нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада, а заштиту од дискриминације према ставу 2. овог члана ужива и лице које тражи посао.

С аспекта *Закона о забрани дискриминације*, могућност за заснивање радног односа не сме бити нарушена, како би сва лица која траже посао имала једнаке услове, без икакве дискриминације на основу пола, старосног доба, физичког изгледа или било ког другог личног својства. Закон о раду садржи сет одредаба које се односе на забрану дискриминације: чл. 18. забрањена је непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство, док је чл. 20. ст. 1. т. 1. прописано да је дискриминација забрањена у односу на услове рада и избор кандидата за обављање одређеног посла.

Поред тога, чл. 16. ст. 3. *Закона о забрани дискриминације* прописано да се не сматра дискриминацијом прављење разлике, искључење или давање првенства због особености одређеног посла код кога лично својство лица представља стварни и одлучујући услов обављања посла, ако је сврха која се тиме жели постићи оправдана. Слична одредба је садржана и у чл. 22. ст. 1. *Закона о раду* којом је прописано да се не сматра дискриминацијом прављење разлике или давање првенства у односу на одређени посао када је природа посла таква или се посао обавља у таквим условима да карактеристике повезане са неким од основа из чл. 18. *Закона о раду* представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла и да је сврха која се тиме жели постићи оправдана.

Поверница за заштиту равноправности указује и на *Закон о оглашавању*, којим се уређују услови и начин оглашавања, као и обавезе лица која учествују у поступку оглашавања. Одредбом чл. 7. ст. 1. овог закона прописано је начело забране дискриминације, односно забрањено је оглашавање које, непосредно или посредно, подстиче на дискриминацију по било ком основу, а нарочито на основу расе, боје коже, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовинског стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Чланом 11. истог закона прописана је дужност оглашивача да преносиоцу огласне поруке достави уз огласну поруку и декларацију која садржи све детаље у вези са огласом који се објављује. На тај начин, преносилац огласне поруке се у потпуности упознаје са садржином огласа, те је у могућности да реагује на евентуалне повреде законских одредаба и онемогући објављивање огласа којим се врши дискриминација.

Имајући у виду наведене законске одредбе, повереница за заштиту равноправности констатује да је недопуштено објављивање огласа који садрже услове за заснивање радног односа који се тичу личних својстава кандидата/киња, а да, при томе, нису стварни и одлучујући услов за обављање посла, с обзиром на природу и особеност посла и услове у којима се он обавља.

Наиме, анализом наведеног огласа за запошљавање за радно место пословног секретара – администратора, може се закључити да за конкретно радно место није од одлучујућег значаја пол кандидата, односно да особе оба пола могу одговорно и компетентно да обављају посао администратора, ако испуњавају услове који се односе на степен образовања и радно искуство. Постављањем услова да је кандидат одређеног пола, аутоматски се елиминишу потенцијални кандидати другог пола који испуњавају услове образовања и искуства и на тај начин се непосредно дискриминишу. У конкретном примеру постоји непосредна дискриминација мушкараца јер се, постављањем услова да се на радно место администратора примају само особе женског пола, онемогућава да за ове послове конкуришу мушкарци.

Иста је ситуација и када су у питању услови који се односе на старосно доба кандидаткиње – 25 до 35 година. Очигледно је да за адекватно и стручно обављање радних задатака овог радног места, старосно доба од 25 до 35 година не представља стварни и одлучујући услов за обављање посла, нарочито ако се има у виду чињеница да се огласом тражи минимум 3 године радног искуства у тој области, из чега произлази да би одређене особе које су старије од 35 година, имале више искуства и више стручности за обављање послова овог радног места. Стога, постављање овог услова представља непосредну дискриминацију особа старијих од 35 година и директно их елиминише из конкуренције за посао, јер године старости нису, нити могу бити стварни и одлучујући услов за обављање посла пословне секретарке, имајући у виду природу посла који се обавља и услове под којим се обавља.

У односу на постављање услова да је кандидаткиња „пријатног изгледа”, уз захтев да достави три своје фотографије, повереница за заштиту равноправности констатује да је „пријатан изглед” формулација која је нејасна, субјективна и индивидуална, те доводи до несигурности и неизвесности код кандидата/киња за посао. С друге стране, постављање услова који се односи на физички изглед за обављање радних задатака било ког посла је крајње непримерено и недопуштено, а представља и посредну дискриминацију свих оних који по мишљењу послодавца нису „пријатног изгледа”. Повереница за заштиту равноправности уједно указује на то да постављени услови за радно место пословни секретар – администратор (млада жена, пријатног изгледа) осликавају дубоко укорењене предрасуде и поступање по друштвеним обрасцима који су засновани на идеји стереотипних улога полова.

Имајући у виду да се у конкретном случају, дискриминација врши већ приликом запошљавања, односно при самом оглашавању слободних радних места, и то тако што се пол, старосно доба и изглед постављају као услови за заснивање радног односа, повереница за заштиту равноправности сматра да је приликом

пријема огласа у којима су означена ова лична својства и/или се од кандидата/киње тражи достављање фотографије, преносилац огласне поруке дужан да послодавца (оглашивача) упозори на одредбе антидискриминационих прописа и да захтева измену огласа или да одбије да објави оглас који садржи дискриминаторне услове. У супротном, објављивање огласа са дискриминаторним условима доводи до онемогућавања појединих категорија грађана и грађанки да конкуришу за жељени посао, само због неког њиховог личног својства. Последица тога је да овакви огласи унапред ускраћују могућност потенцијалним кандидатима/кињама, да се под једнаким условима вреднују њихова стручна знања и професионалне компетенције.

На крају, повереница за заштиту равноправности констатује да наш правни систем гарантује слободу оглашавања, као и пуну слободу да послодавац, на основу објективних критеријума, изабере особу коју ће примити у радни однос. Међутим, слобода оглашавања и слобода избора запослених није и не може бити изговор за кршење антидискриминационих прописа и искључивање особа на основу њихових личних својстава.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. т. 9. *Закона о забрани дискриминације*, упућује препоруку „И” д. о. о. из С, као преносиоцу огласних порука, ради предузимања радњи којима ће спречити нарушавање једнаких могућности за запошљавање и сваки облик дискриминације особа које траже запослење, на основу било ког њиховог личног својства, укључујући пол, старосно доба и физички изглед.

8. Препорука Министарству здравља Републике Србије за предузимање мера за обезбеђивање равноправности жена које планирају породицу, трудница и породиља (дел. бр. 1082 од 1. 8. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (чл. 33. т. 9. *Закон о забрани дискриминације*- „Службени гласник РС”, бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје Министарству здравља Републике Србије

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

1. Министарство здравља Републике Србије предузеће, без одлагања, све потребне мере којима ће обезбедити да жене које планирају породицу, труднице и породиље до 12 месеци након порођаја остваре право на здравствено осигурање по овом основу и у ситуацијама када имају осигурање по неком другом основу, али га у пракси не остварују зато што обвезник доприноса за обавезно здравствено осигурање не извршава обавезу плаћања доприноса.
2. Министарство здравља Републике Србије обавестиће повереницу за заштиту равноправности о мерама које ће предузети у циљу поступања по препоруци, у року од 30 дана од дана пријема препоруке.

Образложење

Поступајући по притужби грађанке која, током трудноће, није могла да овери здравствену књижицу јер јој послодавац није уплаћивао доприносе за обавезно здравствено осигурање, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да постоји одређени број трудница и породиља које се налазе у сличној ситуацији, тј. које не могу да остваре право на здравствену заштиту на основу осигурања по основу радног односа.

Имајући у виду ову чињеницу, повереница за заштиту равноправности затражила је информације од Републичког фонда за здравствено осигурање у вези са могућностима које имају запослене труднице и породиље којима послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање. Републички фонд за здравствено осигурање доставио је обавештење у којем је наведено да осигураник који је у радном односу нема могућност да буде осигуран по другом основу и да чињеница да послодавац не уплаћује доприносе за осигураника није разлог за промену основа осигурања. Поред тога, у обавештењу је наведено да постоји могућност да осигураник коме нису уплаћени доприноси плати редовне здравствене услуге, а да након тога потражује од послодавца накнаду плаћених трошкова за пружену здравствену услугу, док се за случајеве хитне медицинске помоћи не плаћа надокнада.

Повереница за заштиту равноправности упутила је Републичком фонду за здравствено осигурање препоруку бр. 190/2012 од 23. јула 2012. године, којом је Републичком фонду за здравствено осигурање препоручено да предузме све потребне мере како би обезбедио да запослене жене којима послодавац не уплаћује доприносе буду осигуране на основу осигурања за планирање материнства, трудноће и порођаја. Ова препорука донета је на основу притужбе запослене жене којој послодавац није уплаћивао доприносе за здравствено осигурање и односила се само на ову категорију жена.

Повереница је, у складу са законом, извршила свеобухватну анализу проблема који се односи на остваривање права на здравствено осигурање жена које планирају породицу, трудница и породиља до 12 месеци након порођаја. Анализа је показала да постоји пет категорија жена: 1) запослена жена којој послодавац уплаћује доприносе за здравствено осигурање; 2) незапослена жена која је осигурана као члан породице запосленог осигураника, а послодавац уплаћује доприносе за здравствено осигурање носиоцу осигурања; 3) незапослена жена; 4) запослена жена којој послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање; и 5) жена која је осигурана као члан породице осигураника, а послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање носиоцу осигурања.

Прве три категорије жена оствариће право на здравствено осигурање током планирања породице, трудноће и 12 месеци након порођаја, док четврта и пета категорија жена неће остварити ово право, иако се налазе у истој ситуацији. Наиме, запослена жена којој послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање има формално статус осигуранице по основу радног односа, али због неуплаћивања доприноса за здравствено осигурање, она нема могућност да користи здравствено осигурање, и то у периоду одржавања трудноће и након порођаја, када је здравствена нега нужна и неопходна. У истој ситуацији налази се и незапослена жена која је осигурана преко запосленог члана породице, када послодавац не уплаћује доприносе носиоцу осигурања. Дакле, ове осигуранице, због чињенице да послодавац не уплаћује доприносе за здравствено осигурање, *de iure* су здравствено осигуране, али не и *de facto*. Према томе, запослена жена којој послодавац не уплаћује здравствено осигурање и незапослена жена која је осигурана преко запосленог члана породице, као носиоца осигурања, када послодавац не уплаћује здравствено осигурање, дискриминисане у односу на друге жене на пољу остваривања права на здравствено осигурање.

Повереница за заштиту равноправности констатује да бројни обавезујући и необавезујући документи међународних организација чија је Република Србија чланица, указују на потребу отклањања сваког вида дискриминације жена. Конвенцијом о заштити материнства Међународне организације рада бр. 183 из 2000. године прописано је да је нужно обезбедити заштиту здравља трудница и породиља. *Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена* (CEDAW, 1979), коју је Република Србија ратификовала, између осталог, прописује да су државе чланице у обавези да се уздрже од сваког поступка или праксе дискриминације жена и да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу с овом обавезом. Повереница за заштиту равноправности указује и на документа која су усвојена на нивоу Европске уније, и то: *Директива 2004/113/*

ЕС (2004) о примени принципа једнаког третмана мушкараца и жена у области приступа добрима и услугама, као и Директива 1992/85/ ЕЕЦ (1992) о спровођењу мера за унапређење безбедности и здравља на раду трудних радница и дојење мајке на послу.

Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/06) у чл. 68. ст. 2. посебно прописује да деца, труднице, мајке током породичног одсуства, самохрани родитељи са децом до седме године и стари остварују здравствену заштиту из јавних прихода, ако је не остварују на други начин, у складу са законом, а у чл. 66. ст. 2. прописано је да се мајци пружа посебна заштита и подршка, пре и после порођаја. Чланом 21. Устава прописана је забрана дискриминације, непосредне или посредне, по било ком основу.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена Законом о забрани дискриминације („Сл. гласник РС”, бр. 22/09), којим је регулисана општа забрана дискриминације, и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. т. 1. дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Такође, чл. 12. ст. 2. Закона о раду („Сл. гласник РС” бр. 24/05, 61/05 и 54/09) прописано је да запослена жена има право на посебну заштиту за време трудноће и порођаја. Релевантне су и одредбе чл. 24. ст. 3. т. 2. Закона о равноправности полова („Сл. гласник РС”, бр. 104/09), којима се прописује да здравствена заштита жена нарочито обухвата здравствену заштиту у вези са планирањем породице, у току трудноће, порођаја и материнства.

Према чл. 17. ст. 1. т. 1. до т. 8. Закона о здравственом осигурању („Сл. гласник РС”, бр. 107/05, 109/05 - испр. и 57/11) право на обавезно здравствено осигурање имају физичка лица у радном односу, односно запослена у привредном друштву, другом правном лицу, државном органу, органу јединице локалне самоуправе и аутономне покрајине, као и код физичких лица; цивилна лица на служби у Војсци Србије и војним јединицама и војним установама; изабрана, именована или постављена лица ако за обављање функције остварују зараду; лица која обављају послове ван просторија послодавца; лица која обављају послове кућног помоћног особља; држављани Републике Србије који су на територији Републике Србије запослени код страних или међународних организација; запослени упућени на рад у иностранство; запослени који одсуствује са рада због неге детета. Одредбом чл. 24. прописано је да се права из обавезног здравственог осигурања обезбеђују и члановима породице осигураника, који има

својство осигураника по неком од предвиђених основа у чл. 17. ст. 1. осим ст. 1. т. 24. и 25. Одредбама чл. 22. ст. 1. т. 2. овог закона уређено је здравствено осигурање посебно осетљивих категорија становништва и прописано је да право на осигурање имају жене у вези са планирањем породице, као и у току трудноће, порођаја и материнства до 12 месеци након порођаја, уколико не испуњавају услове за стицање својства осигураника из чл. 17. *Закона о здравственом осигурању*, или ако права из обавезног здравственог осигурања не остварују као чланови породице осигураника.

Повереница стоји на становишту да то што послодавац крши обавезу уплаћивања доприноса за обавезно здравствено осигурање не може и не сме да буде повод да жене током планирања породице, труднице и породиље до 12 месеци након порођаја, фактички остану без здравственог осигурања, јер је то у супротности са бројним међународним документима, *Уставом Републике Србије* и законима који прописују обавезу да се обезбеди здравствена заштита овој категорији жена. Имајући у виду да се у сличним ситуацијама налази велики број жена, повереница за заштиту равноправности сматра да би све морале да имају исти обим права, односно да им се мора обезбедити остваривање права на пуну здравствену заштиту. Ако се има у виду да су државни органи ти који контролишу да ли послодавци уплаћују доприносе за здравствено осигурање, они су ти који, користећи своја законска овлашћења брже могу утицати на испуњавање ове обавезе послодаваца. Запосленој жени, као и жени која је осигурана преко запосленог члана своје породице, не стоји на располагању појединачно правно средство које може употребити против послодавца у случају да он не уплаћује доприносе за здравствено осигурање.

Поводом навода Републичког фонда за здравствено осигурање да осигураници којима послодавац не уплаћује здравствено осигурање могу сами да плате здравствене услуге, а да касније траже накнаду трошкова здравствених услуга од послодавца, повереница за заштиту равноправности указује на то да примена оваквог решења лишава здравствене заштите оне жене које немају средстава да плате здравствене услуге, док оне које имају средстава да ове услуге плате, излаже додатним тешкоћама око остваривања надокнаде од послодаваца, уз ризик да право на надокнаду уопште не остваре. На крају, повереница за заштиту равноправности још једном указује да је право на здравствено осигурање женама током планирања породице, трудницама и породиљама до 12 месеци након порођаја, гарантовано *Уставом Републике Србије* и *Законом о здравственом осигурању* (чл. 22. ст. 1. т. 2.), али да се у пракси ове одредбе тумаче на начин који дискриминише и оставља озбиљне последице на жене које не могу да остваре право на здравствено осигурање зато што обвезник не испуњава обавезу плаћања доприноса за здравствено осигурање.

Због свега наведеног, потребно је да Министарство здравља Републике Србије предузме мере како би жене током планирања породице, труднице и породиље до 12 месеци након порођаја оствариле право на здравствено осигурање по овом основу и у ситуацијама када имају осигурање по неком другом основу, али га у пракси не остварују зато што обвезник доприноса за обавезно здравствено осигурање не извршава обавезу плаћања доприноса.

Сагласно чл. 33. ст. 1. т. 9. Закона о забрани дискриминације, повереница за заштиту равноправности дала је препоруку Министарству здравља Републике Србије ради предузимања мера за остваривање равноправности.

9. Препорука Националној служби за запошљавање за укидање огласа за посао који садрже дискриминаторне услове за запослење (дел. бр. 1130 од 9. 8. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (чл. 33. т. 7. и 9. Закона о забрани дискриминације- „Сл. гласник РС„ бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје Националној служби за запошљавање

ПРЕПОРУКУ

1. Национална служба за запошљавање убудуће неће објављивати огласе за посао који садрже дискриминаторне услове за запослење, и то оне који се односе на пол, старосно доба, изглед кандидата/киње или на неко друго лично својство. Изузетак су ситуације када се оглас за запослење односи на посао чија је природа таква или се посао обавља у таквим условима да лично својство представља стварни и одлучујући услов обављања посла, ако је сврха која се тиме жели постићи оправдана, сагласно чл. 16. ст. 3. Закона о забрани дискриминације и чл. 22. Закона о раду.
2. Национална служба за запошљавање предузеће, без одлагања, све потребне мере како би спречила сваку могућност објављивања огласа за посао који, супротно закону, садрже дискриминаторне услове за запослење и о предузетим мерама ће обавестити повереницу за заштиту равноправности, најкасније у року од 30 дана од дана пријема ове препоруке.

Образложење

Покрајински омбудсман и повереница за заштиту равноправности упутили су Националној служби за запошљавање 15. јула 2010. године препоруку да приликом оглашавања слободних радних места поштује забрану дискриминације на основу пола и да у огласима изричито наводе да су послови доступни и мушкарцима и женама, изузев ако је прављење разлике, искључење или давање првенства једном полу у односу на одређени посао допуштено, јер је природа посла таква или се посао обавља у таквим условима да пол представља стварни и одлучујући услов обављања посла и да је сврха која се тиме жели постићи оправдана, сагласно члану 22. Закона о раду.

Поступајући у оквиру надлежности прописаних чл. 33. Закона о забрани дискриминације, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да се на сајту Националне службе за запошљавање <http://www.nsz.gov.rs/> и даље објављују огласи са дискриминаторним условима за запошљавање, па је тако, уз оглас објављен за радно место „пословни секретар – општи послови” наведено да су услови за конкурисање за овај посао: IV или VI степен стручности, радно

искуство најмање 3 године у сличној области, особа женског пола од 30 до 40 година старости, као и биографија која мора да садржи личне податке и слику кандидаткиње. Повереница за заштиту равноправности има сазнања да се огласи сличног садржаја могу наћи и на другим штампаним и интернет берзама послова.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да *Устав Републике Србије* у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 16. ст. 1. *Закона о забрани дискриминације* забрањена је дискриминација у области рада, односно нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада, а заштиту од дискриминације према ставу 2. овог члана ужива и лице које тражи посао.

С аспекта *Закона о забрани дискриминације*, могућност за заснивање радног односа не сме бити нарушена, како би сва лица која траже посао имала једнаке услове, без икакве дискриминације на основу пола, старосног доба, физичког изгледа или било ког другог личног својства. *Закон о раду* садржи сет одредаба које се односе на забрану дискриминације: чл. 18. је забрањена непосредна и посредна дискриминација лица која траже запослење, као и запослених, с обзиром на пол, рођење, језик, расу, боју коже, старост, трудноћу, здравствено стање, односно инвалидност, националну припадност, вероисповест, брачни статус, породичне обавезе, сексуално опредељење, политичко или друго уверење, социјално порекло, имовинско стање, чланство у политичким организацијама, синдикатима или неко друго лично својство, док је чл. 20. ст. 1. т. 1. прописано да је дискриминација забрањена у односу на услове рада и избор кандидата за обављање одређеног посла.

Поред тога, чл. 16. ст. 3. *Закона о забрани дискриминације* прописано да се не сматра дискриминацијом прављење разлике, искључење или давање првенства због особености одређеног посла код кога лично својство лица представља стварни и одлучујући услов обављања посла, ако је сврха која се тиме жели постићи оправдана. Слична одредба је садржана и у чл. 22. ст. 1. *Закона о раду* којом је прописано да се не сматра дискриминацијом прављење разлике или давање првенства у односу на одређени посао, када је природа посла таква или се посао обавља у таквим условима да карактеристике повезане са неким од основа из чл. 18. *Закона о раду* представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла и да је сврха која се тиме жели постићи оправдана.

Одредбама члана 9. *Закона о запошљавању и осигурању за случај незапослености* предвиђена је дужност Националне службе за запошљавање да

послодавцу и лицу које тражи посао пружи обавештење о законима, подзаконским прописима, колективним уговорима и другим општим актима који су на снази, правима, обавезама и одговорностима послодавца и запослених, као и њихових удружења, који се односе на запошљавање и осигурање за време незапослености, као и савете о начину и поступку остваривања права и извршавања обавеза и помоћ о начину попуњавања и достављања Националној служби за запошљавање образаца и докумената. Ова законска одредба обавезује Националну службу за запошљавање да послодавце упозори на одредбе *Закона о забрани дискриминације и других антидискриминационих прописа* који забрањују дискриминацију на основу било ког личног својства у области запошљавања.

Поверница за заштиту равноправности указује и на *Закон о оглашавању*, којим се уређују услови и начин оглашавања, као и обавезе лица која учествују у поступку оглашавања. Одредбом чл. 7. ст. 1. овог закона прописано је начело забране дискриминације, односно забрањено је оглашавање које, непосредно или посредно, подстиче на дискриминацију по било ком основу, а нарочито на основу расе, боје коже, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог убеђења, имовинског стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Чланом 11. истог закона прописана је дужност оглашивача да преносиоцу огласне поруке достави, уз огласну поруку, и декларацију која садржи све детаље у вези са огласом који се објављује. На тај начин, преносилац огласне поруке се у потпуности упознаје са садржином огласа, те је у могућности да реагује на евентуалне повреде законских одредаба и онемогући објављивање огласа којим се врши дискриминација.

Имајући у виду наведене законске одредбе, повереница за заштиту равноправности констатује да је недопуштено објављивање огласа који садрже услове за заснивање радног односа, а који се тичу личних својстава кандидата/киња и да, при томе, нису стварни и одлучујући услов за обављање посла, с обзиром на природу и особеност посла и услове у којима се он обавља.

Наиме, анализом наведеног огласа за запошљавање за радно место „пословни секретар – општи послови”, може се закључити да за конкретно радно место није од одлучујућег значаја пол кандидата, односно да особе оба пола могу одговорно и компетентно да обављају посао пословног секретара, ако испуњавају услове који се односе на врсту и степен образовања и радно искуство.

Постављањем услова да кандидат буде одређеног пола, аутоматски се елиминишу потенцијални кандидати другог пола, који испуњавају услове образовања и искуства и на тај начин се непосредно дискриминишу. У конкретном примеру постоји непосредна дискриминација мушкараца јер се, постављањем услова да се на радно место пословног секретара примају само особе женског пола, онемогућава да за ове послове конкуришу мушкарци.

Исти принцип важи за услове који се постављају у односу на старосно доба кандидаткиње (30 до 40 година). Очигледно је да за адекватно и стручно обављање радних задатака на овом радном месту, старосно доба од 30 до 40 година не представља стварни и одлучујући услов за обављање посла, нарочито ако се има у виду чињеница да се огласом тражи радно искуство од три године у тој

области, из чега произлази да би одређене особе које су млађе од 30 или старије од 40 година, такође могле да испуњавају овај услов. Стога, постављање овог услова представља непосредну дискриминацију особа млађих од 30 и старијих од 40 година и директно их елиминише из конкуренције за посао, јер године старости нису нити могу бити стварни и одлучујући услов за обављање посла пословне секретарке, имајући у виду природу посла који се обавља и услове под којим се обавља.

Повереница за заштиту равноправности је учила да је на берзама послова приметан већи број огласа у којима се поставља и дискриминаторан услов који се односи на изглед кандидата/киње – „пријатан изглед” или се тражи да се уз пословну биографију доставе и фотографије кандидата/киње. Формулација „пријатан изглед” је нејасна, субјективна и индивидуална, те доводи до несигурности и неизвесности код кандидата/киња за посао. И када оглас не садржи услов да особа буде „пријатног изгледа”, али се захтева достављање фотографије, тај услов је постављен на посредан начин и кандидатима поручује да ће њихов физички изглед бити вреднован као услов за запослење. С друге стране, постављање услова за обављање радних задатака било ког посла, а који се односи на физички изглед крајње је непримерено и недопуштено и представља и посредну дискриминацију свих оних који по мишљењу послодавца нису „пријатног изгледа”. У конкретном огласу за посао пословног секретара физички изглед није релевантан за добро обављање посла, није стварни и одлучујући услов за обављање посла, с тога не постоји оправдан разлог да се огласом тражи достављање фотографија.

Имајући у виду да се у конкретном случају, дискриминација врши већ приликом запошљавања, односно при самом оглашавању слободних радних места, и то тако што се пол, старосно доба и изглед постављају као услови за заснивање радног односа, повереница за заштиту равноправности сматра да је приликом пријема огласа у којима су означена ова лична својства и/или се од кандидата/киње тражи достављање фотографије, преносилац огласне поруке дужан да послодавца (оглашивача) упозори на одредбе антидискриминационих прописа и да захтева измену огласа или да одбије да објави оглас који садржи дискриминаторне услове. У супротном, објављивање огласа са дискриминаторним условима онемогућава поједине категорије грађана и грађанки да конкуришу за жељени посао, само због неког личног својства. Последица тога је да овакви огласи унапред ускраћују могућност потенцијалним кандидатима/кињама, да под једнаким условима буду вреднована њихова стручна знања и професионалне компетенције.

На крају, повереница за заштиту равноправности констатује да наш правни систем гарантује слободу оглашавања, као и пуну слободу да послодавац, на основу објективних критеријума, изабере особу коју ће примити у радни однос. Међутим, слобода оглашавања и слобода избора запослених није и не може бити изговор за кршење антидискриминационих прописа и за искључивање особа на основу њихових личних својстава.

Повереница за заштиту равноправности констатује да је недопустиво и забрињавајуће да Национална служба за запошљавање, као служба која је законом установљена као носилац послова запошљавања на националном нивоу, не познаје и не поштује антидискриминационе прописе, иако је, препоруком Покрајинског омбудсмана и Повереника за заштиту равноправности, већ била поучена и упозорена на појаву дискриминације приликом оглашавања слободних радних места.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. т. 9. *Закона о забрани дискриминације*, упућује препоруку Националној служби за запошљавање, ради предузимања радњи којима ће спречити нарушавање једнаких могућности за запошљавање и сваки облик дискриминације особа које траже запослење, на основу било ког њиховог личног својства, укључујући пол, старосно доба и физички изглед.

10. Препорука граду Нишу за усвајање мера за остваривање равноправности ромске националне мањине (дел. бр. 1187 од 29. 8. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (чл. 33. тач. 7. и 9. Закона о забрани дискриминације- „Сл. гласник РС”, бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје граду Нишу

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

1. Град Ниш предузеће, без одлагања, све потребне мере како би припадницима ромске националне мањине, који су расељени из насеља поред „Белвила” на Новом Београду и смештени у магацин у Даничићевој улици у Нишу, обезбедио становање које задовољава међународне стандарде становања у алтернативном смештају грађана који се расељавају из неформалних насеља.
2. Град Ниш спровешће процес збрињавања и интеграције расељених припадника ромске националне мањине, у сарадњи и уз активно учешће расељених лица, поштујући њихове потребе и право на учешће у доношењу одлука у вези са свим питањима која их се тичу, укључујући пресељење и начин друштвене интеграције, сагласно међународним стандардима и смерницама за расељавање грађана из неформалних насеља.
3. Град Ниш обавестиће повереницу за заштиту равноправности о предузетим мерама, најкасније у року од 30 дана од дана пријема ове препоруке.

Образложење

Поступајући у оквиру надлежности прописаних чл. 33. Закона о забрани дискриминације, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да одређени број припадника ромске националне мањине, који су расељени из неформалног насеља „Белвил” на Новом Београду и пресељени у Ниш, живе у изразито тешким и нехуманим условима, супротно међународним документима и смерницама за расељавање грађана из неформалних насеља.

Повереница за заштиту равноправности обишла је 13. августа 2012. године простор у Даничићевој улици у Нишу и утврдила да је у питању веома скучен и напуштен магацински простор у којем живи 14 расељених припадника ромске националне мањине, међу којима је и једна беба. Надаље, утврђено је да у овом простору не постоји довољан број кревета за смештај свих особа које у њему бораве, да у магацину нема струје, нити услова да станари адекватно одржавају личну хигијену. У разговору са станарима, повереница за заштиту равноправности је сазнала да су ту смештене особе које нису добиле адекватну помоћ за

решавање стамбених потреба од града Ниша, а да је једна група расељених грађана који су, након пресељења из неформалног насеља поред „Белвила”, добили од града једнократну материјалну помоћ, која им је послужила као привремено решење проблема становања.

Ратификацијом Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима Република Србија се обавезала да ће признати сваком лицу право на животни стандард који је довољан њему самом и његовој породици, убрајајући ту и довољну количину хране, одећу и смештај, као и стално побољшање његових услова живота.

Оквирном конвенцијом за заштиту националних мањина, у чл. 4. одељка II, припадницима националних мањина гарантована је равноправност пред законом и забрањена је свака дискриминација. Такође, *Међународном конвенцијом о укидању свих облика расне дискриминације* прописана је обавеза држава потписница да предузму, ако околности то захтевају – у социјалној, економској, културној и свакој другој области – посебне и конкретне мере за обезбеђивање развоја или заштите извесних расних група или појединаца који припадају овим групама, ради гарантовања, под условима једнакости, пуног остварења права човека и основних слобода.

Устав Републике Србије у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. Чл. 76. ст. 3. *Устава Републике Србије* прописано је да се не сматрају дискриминацијом посебни прописи и привремене мере које Република Србија може увести у економском, социјалном, културном и политичком животу, ради постизања пуне равноправности између припадника националне мањине и грађана који припадају већини, ако су усмерене на уклањање изразито неповољних услова живота који их посебно погађају.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 24. *Закона о забрани дискриминације* забрањена је дискриминација националних мањина и њихових припадника на основу националне припадности, етничког порекла, верских уверења и језика.

Закон о заштити права и слобода националних мањина, поред опште забране дискриминације лица која припадају националним мањинама, препоручује мере за обезбеђење равноправности у виду прописа, појединачних правних аката и мера да би се поправио положај лица која припадају ромској националној мањини.

Република Србија, у циљу смањења разлике између припадника ромске националне мањине и осталог становништва, донела је Стратегију за унапређивање положаја Рома у Републици Србији. Један од главних циљева ове стратегије јесте и побољшање услова становања припадника ромске националне мањине

омогућавањем: легалног коришћења стана и поседа, здравог живота породице и појединца, олакшањем живота жени и детету и обезбеђивањем адекватних услова за начин живота који је прихватљив Ромима. Стратегијом је прописано да се, између осталог, ови циљеви могу постићи унапређењем постојећег броја стамбених јединица и изградњом нових, пружањем подршке кроз образовање, повећањем запослености и радног ангажовања и пружањем здравствене и социјалне помоћи. Да би се побољшали услови становања припадника ромске националне мањине важну улогу имају јединице локалне самоуправе које треба да одвоје позиције у буџету за решавање стамбених проблема Рома. У том смислу треба изабрати локације које је могуће прикључити на инфраструктуру (вода, струја, канализација), на подручјима која су погодна за становање и која се налазе у еколошки здравом окружењу. Изричито је прописано да ове локације треба да омогуће интеграцију, а не да подстичу сегрегацију или дискриминацију припадника ромске националне мањине.

Документом „Основни принципи и смернице у вези са евикцијама и расељавањем који су засновани на развоју” који је сачинио специјални извештај Високог комесара Уједињених нација, државама које спроведе расељавање грађана из неформалних насеља пружају се савети у вези са мерама и процедурама које треба применити како се расељења не би одвијала у супротности са постојећим међународним стандардима људских права. Овај документ посебну пажњу придаје како самом процесу расељавања, тако и процесу који следи након пресељења, односно прописани су критеријуми адекватног становања у алтернативном смештају који се, између осталог, односе на: просторије и инфраструктуру која обухвата пијаћу воду, енергију за кување, грејање и осветљење, санитарне уређаје и просторије за прање, услове за складиштење хране, канализацију; стамбени простор који испуњава услове за становање, пружајући становницима адекватан простор, заштиту од хладноће, влаге, топлине, кише, као и од грађевинских опасности или извора заразе, гарантујући физичку безбедност укућана, приступ могућности запошљавања, здравственим услугама, школама и социјалним установама. Приликом одлучивања да ли је одређени алтернативни смештај адекватан за становање, прописана је обавеза поштовања одређених правила која се односе на сарадњу надлежних органа са расељеним лицима, уз њихово пуно учешће у процесу пресељења. Такође, прописано је да нико од расељених лица не сме да трпи штету у погледу својих људских права, односно права на континуирано побољшање животних услова.

Повереница за заштиту равноправности утврдила је да у алтернативном смештају у Даничићевој улици у Нишу, станују припадници ромске националне мањине који су расељени из неформалног насеља поред „Белвила” на Новом Београду и пресељени у Ниш. Иако је циљ пресељења из неформалног и безусловног насеља на Новом Београду био, између осталог, збрињавање и интеграција припадника ромске националне мањине, повереница за заштиту равноправности је утврдила да станари простора у Даничићевој улици живе у веома тешким и нехигијенским условима, који нису у складу са препорукама, принципима и смерницама домаћих и међународних докумената о остваривању равноправности ромске националне мањине.

Повереница за заштиту равноправности констатује да интеграција припадника ромске националне мањине, уз обезбеђивање адекватних и хуманих услова живота, представља један од најзначајнијих циљева и афирмативних акција у периоду који се означава као *Декада инклузије Рома*. Искључивањем припадника ромске популације и занемаривањем њихових потреба продубљује се разлика између ове групе људи и припадника већинског становништва што доводи до кршења начела равноправности и узрокује дискриминацију и маргинализацију ромског становништва. За остварење једнакости ромске популације и осталог становништва потребно је омогућити припадницима ромске националне мањине једнако учешће у свим друштвеним процесима, смањење сиромаштва, образовање, запошљавање, право на адекватно становање, храну, воду, здравље и безбедност дома.

Да би се остварила пуна равноправност припадника ромске националне мањине, Град Ниш, у својству носиоца овлашћења локалне самоуправе, треба да обезбеди ублажавање последица расељавања Рома, да предузме све неопходне мере у циљу интеграције и унапређења положаја Рома. Овај задатак првенствено подразумева обезбеђивање адекватног простора за становање, у складу са смерницама специјалног известиоца Високог комесара Уједињених нација. Међутим, поред тога је важно имати на уму и да је потребно обезбедити трајније решавање егзистенцијалних проблема ромске популације: унапређивањем образовања, повећавањем могућности запошљавања и ефикасним системом социјалне заштите. Како би се постигли ови резултати, а у складу са начелом једнаких права и обавеза, град Ниш треба да консултује расељене Роме и уважи њихове потребе, планове и мишљење о питању интеграције у друштво.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. т. 9. *Закона о забрани дискриминације*, упућује препоруку Граду Нишу, ради предузимања радњи којима ће утицати на смањење разлике између расељених припадника ромске националне мањине и осталог становништва те омогућити интеграцију Рома у све друштвене процесе, у складу са антидискриминационим прописима и смерницама за унапређење положаја Рома и ублажавањем последица расељавања.

11. Препорука ЈП Дирекцији за изградњу града Ниша за усвајање мера за остваривање равноправности особа са инвалидитетом (дел. бр. 1232 од 4. 9. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (чл. 33. тач. 7. и 9. Закона о забрани дискриминације, „Сл. гласник РС”, бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје Јавном предузећу Дирекција за изградњу града Ниша

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

1. Јавно предузеће Дирекција за изградњу града Ниша предузеће све потребне мере из своје надлежности како би обезбедило да све новоизграђене и реконструисане јавне површине у Граду Нишу буду приступачне особама са инвалидитетом, у складу са прописаним стандардима приступачности.
2. Јавно предузеће Дирекција за изградњу града Ниша обавестиће повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама за поступање по препоруци, најкасније у року од 30 дана од дана пријема ове препоруке.

Образложење

У току поступка по притужбама грађана и грађанки, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да поједине новоизграђене и реконструисане јавне површине у Нишу (улице, пешачки прелази, стазе и друге јавне саобраћајнице) нису приступачне особама са инвалидитетом. Највише притужби односило се на случајеве необарања и неправилног обарања ивичњака тротоара, чиме је особама са инвалидитетом онемогућено безбедно кретање и коришћење новоизграђених или, реконструисаних јавних површина.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 29. маја 2009. године ратификовала УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом, чији је циљ да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства. Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да предузима одговарајуће мере да особама са инвалидитетом обезбеди приступачност физичког окружења, равноправно са другима, у циљу самосталног живота и пуног учешћа особа са инвалидитетом у свим сферама живота. Те мере, између осталог, укључују идентификовање и уклањање баријера које ометају или отежавају приступ зградама, путевима, превозним средствима и другим објектима у затвореном и отвореном простору. Република Србија се, такође, обавезала да ће предузети одговарајуће мере да

утврди, промовише и прати минималне стандарде и смернице за приступачност објеката и услуга које су отворене, односно које стоје на располагању јавности .

Посебно су значајна, за права особа са инвалидитетом, *Стандардна правила УН о изједначавању могућности за особе са инвалидитетом* из 1993. које је Република Србија прихватила 1995. године. Иако ова правила нису правно обавезујућа, постоји морална и политичка обавеза држава чланица УН да их спроводе. Сврха *Стандардних правила* је да обезбеде да особе са инвалидитетом уживају иста права и обавезе као и остали чланови друштва, у чему посебан значај има и приступачност физичког окружења. Наиме, да би се постигла приступачност потребно је да се пројектовање и изградња физичког окружења планирају од почетка самог процеса уз консултације организација особа са инвалидитетом у иницијалној фази планирања, односно у фази планирања и изградње јавних објеката у локалним заједницама .

Устав Републике Србије прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета .

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 17. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да свако има право на једнак приступ објектима у јавној употреби, као и јавним површинама (паркови, тргови, улице, пешачки прелази и друге јавне саобраћајнице и сл.), у складу са законом. Овом праву кореспондира дужност надлежних органа јавне власти да предузму мере ради уклањања баријера које особама са инвалидитетом ометају или отежавају приступ објектима и површинама у јавној употреби, што је само један од елемената ширег права на приступ, које подразумева да особе са инвалидитетом имају једнаке могућности да уживају људска права и слободе, као и све друге особе. Чланом 26. ставом 1. прописано је да дискриминација постоји ако се поступа супротно начелу поштовања једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота, док је ставом 2. одређено да се начин остваривања и заштита права особа са инвалидитетом уређује посебним законом.

Закон о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом , поред тога што уређује општи режим забране дискриминације на основу инвалидитета, прописује и посебан случај дискриминације у вези са пружањем услуга и коришћењем објеката и површина. Наиме, чл. 13. ст. 1 изричито је забрањена дискриминација на основу инвалидитета у погледу приступа јавним површинама, у које, према одредби из ст. 4. спадају и пешачки прелази и друге јавне саобраћајнице. Поред тога, чл. 16. овог закона прописано је да су власник објекта у јавној употреби, као и јавно предузеће надлежно за одржавање јавних површина,

дужни да обезбеде приступ објекту у јавној употреби, односно јавној површини свим особама са инвалидитетом, без обзира на врсту и степен њиховог инвалидитета. Чланом 33. прописана је законска обавеза јединица локалне самоуправе да предузму мере како би се физичка средина, зграде, јавне површине и превоз учинили приступачним особама са инвалидитетом.

Стратегијом унапређења положаја особа са инвалидитетом у Републици Србији установљени су планови активности свих друштвених актера у Републици Србији. Циљеви *Стратегије* установљени су за период 2007-2015. године, те посебан циљ 13. налаже да се обезбеди да сви нови јавни и објекти отворени за јавност, саобраћајна инфраструктура и објекти који служе за јавни превоз путника у свим гранама саобраћаја, буду приступачни за особе са инвалидитетом. Једна од мера за остварење овог циља је доследно поштовање прописа који предвиђају обавезну примену стандарда приступачности, вршење надзора над применом тих прописа и изрицање санкција прекршиоцима. Посебним циљем 14. ове стратегије наложена је, између осталог, постепена и континуирана адаптација постојећих јавних објеката и саобраћајне инфраструктуре, како би постали приступачни за особе са инвалидитетом.

Пропис који ближе утврђује техничке стандарде приступачности за несметано кретање особа са инвалидитетом је Правилник о техничким стандардима приступачности. Овим правилником се врло јасно и детаљно прописују услови за планирање простора и пројектовање објеката за особе са инвалидитетом у простору и елементи приступачности јавног саобраћаја. Чланом 7. овог правилника прописани су стандарди за рампе за пешаке и инвалидска колица за савладавање висинских разлика до 76 цм, док су чл. 32, 33. и 35, прописани стандарди приступачности за тротоаре, пешачке стазе и пешачке прелазе. Наведени стандарди се односе на ширину, нагибе и квалитет површине рампи, пролаза и закошених ивичњака.

Одлуком о оснивању Јавног предузећа Дирекција за изградњу града Ниша, Дирекција обавља послове који се, између осталог, односе на уређење и одржавање улица и саобраћајница и, у оквиру ове делатности, Дирекција може да руши и разбија објекте, гради саобраћајнице (путеве, улице и друге саобраћајнице, бицикличке и пешачке стазе), може да обавља: и делатности везане за пројектовање грађевинских и других објеката, остале архитектонске и инжењерске активности и пружање техничких савета.

Повереница за заштиту равноправности констатује да приступачност представља један од основних предуслова за једнако учешће особа са инвалидитетом у свим областима друштвеног живота. Стога, Дирекција за изградњу града Ниша, као јавно предузеће надлежно за одржавање јавних површина, има законску обавезу да обезбеди приступ свим јавним површинама особама са инвалидитетом. У супротном, неуклањањем препрека или непоштовањем прописаних стандарда приступачности током пројектовања и грађења саобраћајница, особе са инвалидитетом се доводе у ситуацију немоћи, без права на самосталност и слободу кретања изабраним јавним површинама.

Повереница, такође, има сазнања да на територији Града Ниша још увек има одређени број раније изграђених јавних површина које нису приступачне особама са инвалидитетом и да ова појава представља велики проблем особама које се крећу помоћу колица. Ако се спорост у адаптацији јавних површина у Нишу можда може правдати ограниченим финансијским средствима, потпуно је неприхватљиво да новосаграђени и реконструисани објекти у јавној употреби и јавне површине не буду приступачни особама са инвалидитетом.

Садржина препоруке мотивисана је потребом да ЈП Дирекција за изградњу града Ниша предузме одговарајуће мере којима ће омогућити приступ постојећим новоизграђеним и реконструисаним јавним површинама свим особама са инвалидитетом, али и обезбедити да све јавне површине које ће се убудуће градити и обнављати буду приступачне, у складу са релевантним стандардима приступачности.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. т. 9. *Закона о забрани дискриминације*, дала је препоруку Јавном предузећу Дирекција за изградњу града Ниша ради предузимања мера за спречавање дискриминације особа са инвалидитетом и испуњења законских обавеза које су прописане *Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом*, у складу са стандардима прописаним Правилником о техничким стандардима приступачности.

12. Препорука граду Нишу за усвајање мера за подршку женама које трпе породично насиље (дел. бр. 1282 од 10. 9. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (чл. 33. тач. 7. и 9. Закона о забрани дискриминације, „Сл. гласник РС”, бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје Граду Нишу

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

1. Град Ниш треба да предузме све потребне мере како би, у оквиру своје надлежности и расположивих буџетских средстава, финансијски подржао рад специјализованих организација цивилног друштва са подручја града Ниша које пружају помоћ и подршку женама које преживљавају породично/партнерско насиље.
2. Град Ниш ће обавестити повереницу за заштиту равноправности о предузетим мерама, најкасније у року од 30 дана од дана пријема ове препоруке.

Образложење

Поступајући у оквиру законом прописаних надлежности из чл. 33. Закона о забрани дискриминације, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да се велики број организација цивилног друштва у Србији, које пружају подршку и услуге женама које преживљавају насиље суочава са изразито тешким условима рада, због недостатка финансијске подршке локалне самоуправе на чијој територији делују. Повереница, такође, има сазнања да је одређени број ових организација, управо због недостатка финансијских средстава, принуђен да укине специјализовани сервис намењен женама које преживљавају насиље и поред несумњивог доприноса који им се признаје и огромног волонтерског рада који је уложен.

С тим у вези, повереница је утврдила да *Мрежу жена против насиља* чини 27 женских организација које пружају услуге женама у Србији које преживљавају насиље од стране мушкараца. Утврђено је и да су поједине чланице Мреже престале са радом, услед недостатка финансијске подршке локалне самоуправе на чијој територији пружају ову врсту услуга.

Овакво стање последица је неиспуњавања обавеза које је Србија преузела приступањем међународним организацијама и ратификацијом међународних уговора и израз је непоштовања националних правних аката у домену родне равноправности које је сама усвојила.

Повереница указује да *Конвенција УН о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW)* - „Сл. лист СФРЈ”, бр. 11/81, коју је Република Срби-

ја ратификовала, представља најважнији међународни уговор у области права жена. Општа препорука бр. 19 Комитета за елиминисање свих облика дискриминације жена из 1992. године налаже предузимање свих неопходних мера ради укидања дискриминације жена и сузбијања насиља над женама.

Конвенција Савета Европе о спречавању и борби против насиља над женама и насиља у породици из 2011. године, чији је свеобухватни циљ заштита права жртава насиља, превасходно права жена над којима је извршено насиље, прописује правно обавезујуће стандарде спречавања насиља над женама и насиља у породици, са принципима заштите жртава и кажњавања извршиоца. Према одредби чл. 3. ове конвенције, насиље над женама је кршење људских права и облик дискриминације, обухвата сва дела родно заснованог насиља која доводе, односно могу да доведу до физичке, сексуалне, психичке, економске повреде, односно патње жена, обухватајући и претње таквим делима, принуду односно арбитарно лишавање слободе, било у јавности, било у приватном животу. Одредбом чл. 8. прописано је да се стране обавезују да одвоје одговарајућа финансијска средства и људске ресурсе за адекватно спровођење интегрисаних политика, мера и програма за спречавање и борбу против свих видова насиља обухваћених овом Конвенцијом, укључујући и оне које спроводе невладине организације и цивилно друштво. *Конвенција*, такође, препознаје значајан допринос које невладине организације имају у спречавању и борби против свих облика насиља обухваћених овом конвенцијом, па чл. 9. обавезује све потписнице *Конвенције* да, осим признања, активно подстичу и подржавају рад посвећених НВО и организација цивилног друштва, односно омогуће им да посао обављају на најбољи могући начин.

Препорука 2002(5) Комитета министра Савета Европе о заштити жена од насиља подстиче владе држава чланица да израде националне акционе планове за превенцију насиља и заштиту жртава насиља и да успоставе државно координационо тело које би било надлежно за спровођење и надгледање, односно процену мера с циљем борбе против свих облика насиља над женама. Овом препоруком предложен је низ конкретних мера које државе треба да предузму, а односе се, између осталог, и на подизање свести јавности, организовање обука и усавршавања, као и охрабривање на свим нивоима рада невладиних организација које су посвећене борби против насиља над женама, и то на свим нивоима. Потребно је да држава оствари активну сарадњу са овим организацијама, што подразумева и одговарајућу логистичку и финансијску подршку.

Препорука 1618 (2004) Парламентарне скупштине Савета Европе – „Кампања за борбу против породичног насиља над женама у Европи” истиче да „акутна природа овог проблема мора приморати државе чланице Савета Европе да сагледају насиље у породици као национални политички приоритет и да се њиме баве у ширем политичком оквиру, уз учешће владе, парламента и цивилног друштва.”

Влада Републике Србије усвојила је 1. априла 2011. године Националну стратегију за спречавање и сузбијање насиља према женама у породици и у партнерским односима. Један од главних циљева ове стратегије јесте јачање капацитета система заштите жена од насиља и подизање нивоа свести о наси-

љу над женама, као друштвеном проблему. У оквиру прве стратешке области ове стратегије, која се односи на превенцију, прописано је подстицање активне улоге јединица локалне самоуправе, међу којима је и препорука локалним самоуправама да укључе специјализоване услуге за жртве насиља у локалне системе услуга у области социјалне заштите, који се финансирају из буџета јединица локалне самоуправе.

Један од циљева Националне стратегија за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности („Службени гласник РС”, бр. 15/09) јесте да обезбеди систематски рад на успостављању, развијању, спровођењу и промовисању политика једнаких могућности, док се њеним усвајањем испуњавају међународне обавезе из ове области. Као посебан циљ прописана је превенција и сузбијање свих видова насиља над женама и обезбеђивање свеобухватног система заштите за жене жртве насиља, а један од појединачних циљева је јачање капацитета система заштите жена од насиља, у оквиру ког је прописано да је потребно равноправно укључити цивилни сектор у систем заштите, а посебну пажњу треба обратити на мере превенције, мере рехабилитације и ресоцијализације, као и на заштиту вишеструко дискриминисаних група. У оквиру овог појединачног циља, једна од активности јесте и обезбеђивање буџетских средстава за функционисање система заштите жена од насиља.

Устав Републике Србије („Сл. гласник РС”, бр. 98/06) у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета, а чл. 15. *Устава Републике Србије* јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности. Важно је истаћи и да Устав у чл. 18. ст. 3. прописује да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 20. ст. 2. *Закона о забрани дискриминације* забрањено је физичко и друго насиље, експлоатација, изражавање мржње, омаловажавање, уцењивање и узнемиравање с обзиром на пол.

Закон о равноправности полова („Сл. гласник РС”, бр. 104/2009) у чл. 2. прописује да су државни органи, органи аутономних покрајина, органи јединица локалне самоуправе, организације којима је поверено вршење јавних овлашћења, као и правна лица која оснива или финансира у целини, односно у претежном делу Република Србија, аутономна покрајина и јединица локалне самоуправе дужни да прате остваривање равноправности засноване на полу у свим областима друштвеног живота, као и примену међународних стандарда и *Уставом* зајемчених права у овој области.

Закон о локалној самоуправи („Сл. гласник РС”, бр. 129/07) у чл. 20. ст. 1. т. 29. прописује да је једна од надлежности јединица локалне самоуправе да помаже и подстиче активности и пружа помоћ организацијама и другим социјално – хуманитарним организацијама на својој територији.

Повереница за заштиту равноправности констатује да је равноправност жена и мушкараца једно од основних начела нашег друштва, али да реални показатељи указују да су жене у нашем друштву у неповољнијем положају у односу на мушкарце, да су жртве насиља у породици углавном жене и да је насиље над женама једна од основних препрека за хармоничан, хуман и демократски развој друштва. Повереница, такође, указује на то да је већина података о обиму и распрострањености насиља над женама у нашој земљи обезбеђена захваљујући истраживањима невладиног сектора и она показују да је овај вид насиља веома раширен. Најчешћи видови насиља над женама у Србији: насиље у породици или партнерском односу, сексуално насиље и трговина женама.

Неспорно је да многе услуге жртвама насиља у породици, као и услуге жртвама других облика родно заснованог насиља, пружају невладине организације, међу којима су услуге пружања правних савета, психолошко саветовалиште, сигурне куће, С. О. С. телефони, као и друге неопходне услуге. Повереница за заштиту равноправности посебно наглашава значајан допринос који ове организације имају у спречавању и борби против свих облика насиља над женама, а самим тим и на њихов немерљив допринос демократизацији и модернизацији друштва, као и промовисању људских права и демократских вредности. Оснаживање жена које преживљавају насиље, услуга је коју пружају специјализоване невладине организације, што свакако доприноси успостављању хармоничних односа и добробити целокупног друштва.

Имајући све ово у виду, а у циљу остварења пуне родне равноправности, јединице локалне самоуправе треба активно да подстичу и подржавају рад посећених организација које пружају услуге женама које преживљавају породично/партнерско насиље на њиховој територији. Такво активно учешће јединица локалне самоуправе подразумева и неопходну финансијску подршку овим организацијама, како би свој посао обављале на најбољи могући начин. Повереница напомиње да у циљу сузбијања насиља над женама и пружања адекватне помоћи женама које су жртве породичног/партнерског насиља, јединицама локалне самоуправе приоритет мора бити сагледавање и решавање овог проблема и пружање неопходне помоћи свим организацијама које доприносе спречавању и борби против насиља над женама на територији локалне самоуправе. На тај начин свакако се доприноси и побољшању квалитета живота свих грађана и грађанки.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. т. 9. *Закона о забрани дискриминације*, упућује препоруку граду Нишу, ради предузимања радњи којима ће финансијски подржати рад специјализованих организација цивилног друштва које пружају услуге женама које преживљавају породично/партнерско насиље, а налазе се на територији Града Ниша.

13. Препорука општини Пријепоље за усвајање мера за остваривање родне равноправности (дел. бр. 1262 од 10. 9. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности чл. 33. т. 7. и 9. Закона о забрани дискриминације („Сл. гласник РС„ бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје општини Пријепоље

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

1. Општина Пријепоље предузеће све потребне мере како би у одлукама о оснивању месних заједница, њиховим статутима и другим актима, у органима месних заједница и поступцима за избор у те органе, обезбедила равноправност полова и остваривање једнаких могућности, у складу са уставном гаранцијом равноправности мушкараца и жена и обавезом свих органа јавне власти да развијају активну политику једнаких могућности у свим областима друштвеног живота, што подразумева равноправно учешће полова у свим фазама планирања, доношења и спровођења одлука које су од утицаја на положај жена и мушкараца.
2. Општина Пријепоље обавестиће повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу поступања по препоруци, најкасније у року од 30 дана од дана пријема ове препоруке.

Образложење

Поступајући у оквиру прописаних надлежности чл. 33. Закона о забрани дискриминације, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да у месним заједницама општине Пријепоље, у њиховим саветима и другим органима, као и у поступцима избора за те органе, жене нису заступљене у довољном броју или нису уопште заступљене.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да бројни документи међународних организација чија је Република Србија чланица, указују на потребу отклањања сваког вида дискриминације жена.

Међународни пакт о грађанским и политичким правима из 1966. године посебно гарантује једнакост мушкараца и жена у њиховом праву да уживају сва грађанска и политичка права. У Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију из 1995. године наведено је да је оснажење и унапређење друштвеног, економског и политичког статуса жена од основне важности за постизање одговорне и транспарентне власти, те да низак проценат жена међу економским и политичким органима, који одлучују на локалном, државном, регионалном и међународном нивоу, одржава структуралне баријере и немогућност приступа, које

се морају решавати путем афирмативних мера. Стога, државе треба да предузму мере како би обезбедиле пуно учешће у жена у структурама власти и одлучивања .

Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979), између осталог, прописује да су државе чланице у обавези да се уздрже од сваког поступка или праксе дискриминације жена и да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу са овом обавезом. Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да у свим областима, а посебно у политичкој, друштвеној, економској и културној сфери, предузима одговарајуће мере како би обезбедила потпун развој и напредак жена, како би им се гарантовало остваривање и уживање људских права и основних слобода, равноправно са мушкарцима. Чланом 8. ове конвенције одређено је да државе чланице предузимају све потребне мере како би обезбедиле женама могућност да под једнаким условима са мушкарцима, без дискриминације, представљају своје владе на међународном нивоу и да учествују у раду међународних организација.

Повереница за заштиту равноправности указује и на документа која су усвојена на нивоу Европске уније, и то: *Резолуцију Савета Европе о уравниоженом учешћу мушкараца и жена у одлучивању*, *Резолуцију Европског парламента о женама у одлучивању*, *Резолуцију Европског парламента о женама у међународној политици*, *Резолуцију Савета Европе 95/Ц 168/02*, *Препоруку о уравниоженом учешћу жена и мушкараца у политичком и јавном одлучивању* и др. Такође, релевантни су и Миленијумски циљеви развоја према којима је, као један од постављених циљева које треба остварити до 2015. године, и повећање заступљености жена на најмање 30 %, на свим нивоима политичког одлучивања.

Устав Републике Србије прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета . Поред тога, у чл. 15. прописано је да држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 20. овог закона одређено је да дискриминација на основу пола постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

Равноправност полова подразумева равноправно учешће жена и мушкараца у свим областима јавног живота, што је и прописано чл. 2. *Закона о равноправности полова*, док је чл. 37. одређено да се равноправност полова обезбеђује приликом кандидовања за изборе на све функције и приликом именовања у органе јавне власти, финансијске и друге институције. *Закон о равноправности полова* чл. 39. прописао је и обавезу за органе јединица локалне самоуправе да

у оквиру својих надлежности, обезбеђују равноправност полова и остваривање једнаких могућности. Органи јединице локалне самоуправе имају обавезу да подстичу и унапређују равноправност полова, у оквиру својих надлежности и послова везаних за равноправност полова. Истим чланом прописано да у процесу усвајања развојних планова и других аката, надлежни органи јединица локалне самоуправе разматрају мере и активности које су помажу постизању равноправности полова и остваривању једнаких могућности. Поред тога, прописано је и да се у органима јединице локалне самоуправе организује стално радно тело или да се одреди запослени за родну равноправност и обављање послова остваривања једнаких могућности.

Националном стратегијом за побољшање положаја жена и унапређивање родне равноправности утврђена је целовита и усклађена политика државе у циљу елиминисања дискриминације жена, побољшања њиховог положаја и интегрисања принципа родне равноправности у све области деловања институција система, као један од елемената модернизације и демократизације друштва, у циљу бржег, равномернијег и ефикаснијег друштвеног развоја. Овај документ истиче да повећање учешћа жена у процесима одлучивања у јавним пословима на свим друштвеним нивоима и у свим областима, представља подстицај за даљи развој друштва, а претпоставка је да родна равноправност мора бити укључена у креирање друштвених политика као допринос остваривања демократије, транспарентности институција, владавине права, правде, развоја и мира. Један од посебних циљева постављених у овом документу је и остваривање права жена да равномерно са мушкарцима учествују у одлучивању. Овај циљ се сматра за један од темеља демократије, а остваривање права жена и њихово подстицање да учествују у одлучивању шири демократске процесе, води до мирнијег и стабилнијег друштва у које су укључени различити аспекти људских потреба, те поспешује транспарентност у доношењу одлука и праведнију расподелу утицаја у друштву.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. т. 9. *Закона о забрани дискриминације*, дала је препоруку општини Пријепоље за предузимање мера у циљу обезбеђивања равноправности полова и остваривања једнаких могућности.

14. Препорука Народној скупштини РС за усвајање мера за остваривање родне равноправности при формирању парламентарних делегација (дел. бр. 1257 од 11. 9. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности (чл. 33. тач. 7. и 9. Закона о забрани дискриминације, „Сл. гласник РС”, бр. 22/2009), повереница за заштиту равноправности даје Народној скупштини Републике Србије

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

1. Народна скупштина Републике Србије предузеће, без одлагања, све потребне мере у складу са својим овлашћењима, како би обезбедила да у саставу свих делегација Народне скупштине Републике Србије у међународним парламентарним институцијама буде најмање 30 % лица мање заступљеног пола, сагласно пропису из чл. 38. ст. 2. Закона о равноправности полова.
2. Народна скупштина Републике Србије ће без одлагања регулисати на који ће начин бити обезбеђено да у саставу свих парламентарних делегација које суделују у међународној сарадњи буде најмање 30% лица мање заступљеног пола, сагласно пропису из чл. 38. ст. 2. Закона о равноправности полова.
3. Народна скупштина Републике Србије обавестиће повереницу за заштиту равноправности о предузетим мерама, најкасније у року од 30 дана од дана пријема ове препоруке.

Образложење

Поступајући у оквиру надлежности прописаних чл. 33. Закона о забрани дискриминације, повереница за заштиту равноправности анализира је Одлуку о утврђивању састава сталних делегација Народне скупштине Републике Србије у међународним парламентарним институцијама од 23. јула 2012. године (у даљем тексту: одлука НСРС) са аспекта полне структуре чланова наведених делегација, односно са аспекта примене одредбе чл. 38. Закона о равноправности полова.

Наиме, одлуком НСРС изабрани су чланови и заменици чланова девет сталних делегација Народне скупштине РС у међународним парламентарним институцијама. Повереница за заштиту равноправности анализира је заступљеност мушкараца и жена чланова у овим делегацијама на основу одлуке НСРС и актуелних података са интернет презентације Народне скупштине РС, те је утврдила да је полна структура парламентарних одбора следећа:

- Делегација у Парламентарној скупштини Савета Европе:
 - чланови/це: 55 % мушкараца и 45 % жена;
 - заменици/це: 35% мушкараца и 65% жена;

- Делегација у Интерпарламентарној унији;
 - чланови/це: 75 % мушкараца и 25 % жена;
 - заменици/це - нису именовани;

- Делегација у Парламентарној скупштини ОЕБС-а;
 - чланови/це: 50 % мушкараца, 50 % жена;
 - заменици/це: 100% мушкараца;

- Делегација у Парламентарној скупштини Црноморске економске сарадње,
 - чланови/це: 67 % мушкараца и 33 % жена;
 - заменици/це - нису именовани;

- Делегација у Парламентарној скупштини Медитерана;
 - чланови/це: 34 % мушкараца и 66 % жена;
 - заменици/це: 25% мушкараца и 75% жена;

- Делегација у Парламентарној димензији Централноевропске иницијативе;
 - чланови/це: 55 % мушкараца и 45 % жена;
 - заменици/це: 50% мушкараца и 50% жена;

- Делегација у Интерпланетарној скупштини православља;
 - чланови/це: 100 % мушкараца;
 - заменици/це - нису именовани;

- Делегација у Парламентарној скупштини НАТО-а;
 - чланови/це: 100 % мушкараца;
 - заменици/це: 100% мушкараца;

- Делегација у Парламентарној скупштини Франкофоније;
- чланови/це: 100 % мушкараца;
- заменици/це - нису именовани.

Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да бројни обавезујући и необавезујући документи међународних организација чија је Република Србија чланица указују на потребу отклањања сваког вида дискриминације жена.

Међународни пакт о грађанским и *политичким правима* посебно гарантује једнакост мушкараца и жена у њиховом праву да уживају сва грађанска и политичка права . У Пекиншкој декларацији и Платформи за акцију наведено је да је оснажење и унапређење друштвеног, економског и политичког статуса жена од основне важности за постизање одговорне и транспарентне власти, те да низак проценат жена међу економским и политичким органима који одлучују на локалном, државном, регионалном и међународном нивоу одржава структуралне баријере и немогућност приступа, што се мора решавати путем афирмативних мера. Стога, државе треба да предузму мере како би обезбедиле пуно учешће жена у структурама власти и одлучивања .

Конвенција о елиминисању свих облика дискриминације жена (CEDAW, 1979) , коју је Република Србија ратификовала, између осталог, прописује да су државе чланице у обавези да се уздрже од сваког поступка или праксе дискриминације жена и да су дужне да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу са овом обавезом. Ратификацијом ове конвенције, Србија се обавезала да у свим областима, а посебно у политичкој, друштвеној, економској и културној сфери, предузима одговарајуће мере како би обезбедила потпун развој и напредак жена и како би им се гарантовало остваривање и уживање људских права и основних слобода, равноправно са мушкарцима. Чланом 8. Конвенције одређено је да државе чланице предузимају све потребне мере како би обезбедиле женама могућност да под једнаким условима са мушкарцима, без дискриминације, представљају своје владе на међународном нивоу и да учествују у раду међународних организација.

Повереница за заштиту равноправности указује и на документа која су усвојена на нивоу Европске Уније, и то: *Резолуцију Савета Европе о уравниотеженом учешћу мушкараца и жена у одлучивању, Резолуцију Европског парламента о женама у одлучивању, Резолуцију Европског парламента о женама у међународној политици, Резолуцију Савета Европе 95/Ц 168/02, Препоруку о уравниотеженом учешћу жена и мушкараца у политичком и јавном одлучивању* и др.

Устав Републике Србије прописује да је забрањена дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета . Поред тога, у чл. 15. прописано је да држава јемчи равноправност жена и мушкараца и развија политику једнаких могућности.

Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, који у чл. 4. прописује да су сви једнаки и да уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбом чл. 20. овог закона одређено је да дискриминација на основу пола постоји ако се поступа противно начелу равноправности полова, односно начелу поштовања једнаких права и слобода жена и мушкараца у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

Члан 38. став 1. *Закона о равноправности полова*, посебног антидискриминационог закона, гарантује право жена и мушкараца да, без дискриминације, учествују у међународној сарадњи, да буду представљени у међународним организацијама и институцијама и да учествују у раду међународних организација и институција. Обавезна квота од 30 % лица мање заступљеног пола у саставу делегација које представљају Републику Србију, прописана чл. 38. ст. 2. *Закона о равноправности полова*, само је једна од посебних мера, чији је циљ да доприне се стварању једнаких могућности за остваривање права на равноправно учешће жена и мушкараца у међународној сарадњи.

Анализом састава сталних делегација Народне скупштине РС, повереница за заштиту равноправности утврдила је да од девет установљених делегација, састав четири делегације не обезбеђује равноправно учешће оба пола у складу са домаћим и међународним стандардима. Наиме, Делегацију у Интерпарламентарној унији чини само 25 % жена, док посебно забрињава чињеница да у саставу Делегације у Интерпланетарној скупштини православља, Парламентарној скупштини НАТО-а и у Парламентарној скупштини Франкофоније, нема ниједне жене. Полна структура заменика/ца чланова трију делегација: делегације у Парламентарној скупштини Медитерана, делегације у Парламентарној скупштини Савета Европе и делегације у Парламентарној димензији Централноевропске иницијативе, повољнија је у односу на полну структуру сталних чланова/ца, али је забрињавајуће да нема ниједне жене међу заменицима чланова делегације у Парламентарној скупштини НАТО-а и Парламентарној скупштини ОЕБС-а.

Повереница за заштиту равноправности посебно указује на устаљену праксу у домаћим, али и светским оквирима, да се приликом избора у органе, институције, секторе и радна тела у области одбране, безбедности и мира изостављају или недовољно укључују жене. Анализом састава делегација Народне скупштине РС потврђено је овакво стање, имајући у виду да у саставу Делегације у Парламентарној скупштини НАТО-а нема ниједне жене, чак ни међу заменицима чланова делегације. Овакво стање је одраз недовољне сензибилисаности, неинформисаности и уврежених стереотипа везаних за улогу жене у друштву и њиховом вековном онемогућавању да учествују у одлучивању и разматрању одбрамбене и безбедносне политике, равноправно са мушкарцима.

Повереница подсећа да је Савет безбедности УН, управо из ових разлога, усвојио резолуцију 1325 под називом *Жене, мир, безбедност* којом су, између осталог, позване државе чланице да обезбеде већу заступљеност жена на свим нивоима одлучивања у међународним институцијама за спречавање,

управљање и решавање сукоба, те да укључе жене у све механизме имплементације мировних споразума .

С друге стране, треба похвалити састав већине (5 од 9) делегација које испуњавају стандарде у вези са учешћем од најмање 30 % лица мање заступљеног пола. Важно је, ипак, нагласити да је недопустиво да Републику Србију представљају делегације које у свом саставу немају жена или које не испуњавају прописане квоте за учешће оба пола, узимајући у обзир чињеницу да се не може говорити о равноправности полова без равноправног учешћа жена и мушкараца у свим областима јавног и политичког живота.

Будући да *Закон о равноправности полова* не регулише ближе примену посебне мере из чл. 38. ст. 2. овог закона, неопходно је да Народна скупштина РС одговарајућим прописима операционализује начин њене примене. Имајући у виду да је већ спроведен избор чланова/ица делегација Народне скупштине РС, као и избор заменика/ца пет делегација, те да састав неких делегација не испуњава стандарде равноправног учешћа оба пола, повереница оставља избор Народној скупштини РС да пронађе најпогодније начине, у складу са својим процедурама и могућностима, за испуњење обавезе из чл. 38. ст. 2. *Закона о равноправности полова*.

Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. т. 9. *Закона о забрани дискриминације*, упућује препоруку Народној скупштини РС, ради предузимања радњи којима ће обезбедити једнако право мушкараца и жена да под једнаким условима, без дискриминације, учествују у раду сталних делегација Народне скупштине РС у међународним парламентарним институцијама.

15. Препорука О. б. Ш. мера за остваривање равноправности у области запошљавања (дел. бр. 1964 од 3. 12. 2012. год.)

ПРЕПОРУКА МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ БР. 409/2012

Препорука је донета у оквиру законом прописане надлежности Повереника за заштиту равноправности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности, у поступку који је вођен на основу сазнања да се на званичној интернет страници О. б. Ш. налази типски образац пријаве за заснивање радног односа, који треба да попуни сваки кандидат/киња који желе да заснују радни однос у овој здравственој установи.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Поступајући у оквиру надлежности прописаних чл. 33. *Закона о забрани дискриминације*, у току поступка по притужбама грађана и грађанки, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да се на званичној интернет страници О. б. Ш. налази типски образац пријаве за заснивање радног односа, који садржи 15 питања за кандидате и кандидаткиње који желе да се запосле у овој болници.
- 1.2. У пријави за заснивање радног односа постављена су, између осталог, следећа питања:
 - питање бр. 11: *Брачно стање;*
 - питање бр. 12: *Имате ли деце и колико су стара;*
 - питање бр. 13: *Муж-супруга Вам ради и где.*
- 1.3. Повереница за заштиту равноправности спровела је поступак у циљу утврђивања правно релевантних чињеница и околности, у складу са одредбама *Закона о забрани дискриминације*, па је у току поступка прибављено изјашњење О. б. Ш..
- 1.4. У изјашњењу О. б. Ш, између осталог, наведено је:
 - да је тачно да О. б. Ш. користи типски образац за заснивање радног односа који, између осталог, садржи питања која се односе на брачни статус кандидата и кандидаткиња, породичне односе, као и материјално стање осталих чланова породице,
 - да је садашња управа О. б. Ш. *наследила* овај образац из времена када је ова установа била у оквиру З. ц. „Др Л. К. Л.” Ш,

- да форма и садржај пријаве за заснивање радног односа нису мењани ради избегавања обимних и штурних информација о кандидатима и кандидаткињама, а у циљу економичности и ефикасности пријема, као и објективне процене свих кандидата,
 - да питања која се односе на брачни и породични статус, као и на приходе чланова породице кандидата нису од утицаја приликом процене и вредновања кандидата,
 - да су ова питања потребна О. б. Ш. ради састављања социјалне карте запослених и да своју сврху добијају тек по запошљавању кандидата, тј, да се наведена питања постављају у пријави како се не би постављала по заснивању радног односа,
 - да структура запослених, па и новозапослених у О. б. Ш. показује да брачни и породични статус, као и материјално стање, не представљају критеријуме и немају утицаја на пријем запослених у радни однос у овој установи,
 - да типска пријава за заснивање радног односа О. б. Ш. није супротна позитивним прописима наше земље, нити садржи елементе који би указивали на постојање било какве врсте дискриминације,
 - да је руководство О. б. Ш. у обавези да поштује све прописе и да уважава значај успостављања и очувања равноправности грађана и грађанки, те да ће стога, без одлагања, прихватити све евентуалне налоге, сугестије или препоруке поверенице за заштиту равноправности.
- 1.5. Уз изјашњење достављен је *Правилник о процедури за заснивање радног односа у О. б. Ш. бр. 09-7/7 од 26. маја 2011. године.*

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да се на званичној интернет страници О. б. Ш. налази типска пријава за заснивање радног односа која садржи питања у вези са брачним и породичним статусом кандидата, као и питање везано за запосленост и место рада брачног партнера/ке кандидата који конкуришу за посао у овој здравственој установи.
- 2.2. О. б. Ш. спроводи поступак запошљавања на основу *Правилника о процедури заснивања радног односа бр. 09-7/7 од 26. маја 2011. године.* Овим правилником прописана је процедура расписивања огласа за пријем у радни однос, именовање и састав комисије за пријем, критеријуми за пријем лекара и другог медицинског и немедицинског особља у радни однос, те друге обавезе комисије и кадровске службе током овог поступка.
- 2.3. Утврђено је да се правилником, као један од критеријума за запошљавање лекара, наводе и године живота кандидата, и то тако што су постављене одређене старосне границе које носе одређени број бодова за кандидате.

На тај начин кандидати за радно место лекара са 27 година живота добијају 20 бодова, а за сваку наредну годину до навршених 35 година добијају по 2 бода мање, док кандидати са 36 и више година живота добијају 2 бода.

- 2.4. Бодовање за медицинске техничаре, здравствене сараднике и немедицинско особље врши се на основу разговора кандидата са члановима комисије и оцењује се бројем бодова од 1 до 5, с тим што је Правилником прописано да су чланови комисије поред просечне оцене у школи, дужине чекања на запослење и радног искуства у струци дужни да узму у обзир и старосно доба кандидата.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ ПРЕПОРУКЕ

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе садржане у изјашњењу О. б. Ш., пријаву за заснивање радног односа, *Правилник о процедури заснивања радног односа у О. б. Ш.*, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације*, са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника је сте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.
- 3.3. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да Устав Републике Србије у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости,

психичког или физичког инвалидитета. Уставном забраном дискриминације, као појаве која је супротна принципима демократског друштва, обезбеђује се остваривање начела једнакости и стварају претпоставке да правни субјекти остварују права под једнаким условима.

- 3.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, којим је у чл. 4. прописано начело једнакости тако што је регулисано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* дефинисани су посебни случајеви дискриминације. Такође, релевантан је и чл. 16. који забрањује дискриминацију у области рада, односно нарушавање једнаких могућности за заснивање радног односа или уживање под једнаким условима свих права у области рада, као што су право на рад, на слободан избор запослења, на напредовање у служби, на стручно усавршавање и професионалну рехабилитацију, на једнаку накнаду за рад једнаке вредности, на правичне и задовољавајуће услове рада, на одмор, на образовање и ступање у синдикат, као и на заштиту од незапослености. Поред осталог, чл. 23. забрањена је дискриминација на основу старосног доба.
- 3.5. Одредбама чл. 26. ст. 2. и 3. *Закона о раду* прописано је да послодавац не може од кандидата приликом заснивања радног односа да захтева податке о породичном, тј. брачном статусу и планирању породице, односно достављање других доказа који нису од непосредног значаја за обављање послова за које кандидат/киња заснива радни однос.
- 3.6. Поред тога, чл. 16. ст. 3. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да се дискриминацијом не сматра прављење разлике, искључење или давање првенства због особености одређеног посла код кога лично својство лица представља стварни и одлучујући услов обављања посла, ако је сврха која се тиме жели постићи оправдана. Слична одредба је садржана и у чл. 22. ст. 1. *Закона о раду* којом је прописано да се не сматра дискриминацијом прављење разлике или давање првенства у односу на одређени посао, када је природа посла таква или се посао обавља у таквим условима да карактеристике повезане са неким од основа из чл. 18. *Закона о раду* представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла и да је сврха која се тиме жели постићи оправдана.

Анализа прилога са аспекта антидискриминационих прописа

- 3.7. Повереница за заштиту равноправности констатује да су питања која се односе на брачни и породични статус, као и запосленост партнера кандидата који конкуришу за посао у О. б. Ш. недопуштена, с обзиром на то што се односе на лична својства кандидата и кандидаткиња, односно што се, њима захтевају информације које послодавац не може да тражи ни од кандидата за посао нити од запослених. Наиме, постављање оваквих

- питања забрањено је законским прописима којима се уређују радни односи и забрана дискриминације.
- 3.8. Иако О. б. Ш. у свом изјашњењу наводи да питања која се односе на лична својства кандидата и кандидаткиња нису услов нити критеријум за заснивање радног односа у овој установи, повереница за заштиту равноправности напомиње да О. б. Ш, приликом јавног оглашавања послова и самог поступка пријема у радни однос, може да утврђује и узима у обзир само објективне услове које кандидати и кандидаткиње треба да испуњавају за обављање конкретног посла, а не и да тражи и прикупља податке о брачном и породичном статусу или имовном стању кандидата и чланова њихове породице.
- 3.9. Што се тиче навода из изјашњења да се питања која се односе на лична својства кандидата и кандидаткиња постављају у пријави да се не би постављала током пријема у радни однос, повереница за заштиту равноправности указује на то да је дискриминација забрањена у свим фазама радног односа, почев од јавног оглашавања послова, услова за запошљавање, избора кандидата и кандидаткиња, напредовања на радном месту, све до отказа уговора о раду. Самим тим, послодавцу није дозвољено да питања која се односе на брачни и породични статус и имовно стање поставља кандидатима ни приликом оглашавања послова, као ни током заснивања и трајања радног односа.
- 3.10. Повереница за заштиту равноправности ценила је навод из изјашњења О. б. Ш. да је поступак избора кандидата и кандидаткиња регулисан *Правилником о процедури заснивања радног односа*, те да овим правилником нису прописани критеријуми који се односе на брачни и породични статус и имовно стање кандидата и чланова њихових породица.
- 3.11. С тим у вези, повереница за заштиту равноправности анализирала је постављене критеријуме за запошљавање лекара и другог медицинског и немедицинског особља и утврдила да је један од критеријума за бодовање кандидата управо и старосно доба. На тај начин лекари до 27 година живота Приликом конкурисања добијају чак 18 бодова више од својих колега који су навршили 36 година.
- 3.12. Повереница за заштиту равноправности истиче да за послове радног места лекара, као и за друге послове који се обављају у болници, у највећем броју случајева није од одлучујућег значаја старосно доба кандидата или запослене особе. Наиме, повереница за заштиту равноправности указује на то да наведене послове једнако стручно и адекватно могу да обављају особе било ког старосног доба, уколико испуњавају остале услове који се односе на образовање и радно искуство.
- 3.13. Повереница за заштиту равноправности имала је у виду могућност да је О. б. Ш. прописивао већи броја бодова у корист особа млађих од 27 година, у циљу афирмације млађих лекара и стварања равнотеже између специјализаната и приправника, односно особа на почетку каријере.

Међутим, треба имати у виду да се оваква афирмативна мера у корист млађих лекара може спровести и на други, погоднији начин, који не би био дискриминаторан према особама које су старије од 27 година. У том смислу, послодавац може да објави конкурс којим ће нагласити да, у циљу спровођења афирмативне мере, запошљава приправнике и/или стажисте или да запошљава кандидате који су положили специјалистички испит из одређене области.

Уколико није реч о афирмацији млађих лекара који су на почетку каријере, прописивање већег броја бодова кандидатима који имају од 27 до 35 година живота, представља дискриминацију особа старијих од 35 година. Повереница за заштиту равноправности напомиње да се иста ситуација јавља и у вези са питањем критеријума који важе за запошљавање медицинског и немедицинског особља у О. б. Ш, односно да године живота не могу представљати критеријум који ће кандидатима и кандидаткињама повећати или смањити број бодова на конкурс за пријем у радни однос, осим у случајевима који су изричито прописани законом.

- 3.14. Повереница за заштиту равноправности, на крају, напомиње да је неспорно да послодавци могу да прописују услове које кандидати и кандидаткиње треба да испуњавају за рад на одређеним радним местима и да се при томе руководе потребом за бољом и ефикаснијом организацијом рада и професионалним стандардима чија је сврха настојање да се обезбеде адекватни кадрови за обављање послова. Неспорно је, такође, да послодавац има пуну слободу да самостално, у складу са важећим прописима и на основу објективних критеријума, одлучује о избору лица које ће запослити или радно ангажовати, процењујући њихова стручна знања, компетенције и способности.

Повереница за заштиту равноправности, међутим, констатује да остваривање легитимног циља не сме да доведе до дискриминације. Приликом јавног оглашавања послова и прописивања критеријума за избор кандидата, послодавац не сме да захтева и вреднује податке који се тичу личних својстава кандидата и кандидаткиња, а који не представљају стварни и одлучујући услов за обављање посла, узимајући у обзир природу и особеност посла и услове у којима се он обавља. Такво понашање је противзаконито и представља повреду императивних прописа о забрани дискриминације, који су обавезујући за све правне субјекте.

4. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту упућује О. б. Ш. препоруку мера за остваривање равноправности:

- 4.1. Потребно је изменити пријаву за заснивање радног односа и то тако што ће се уклонити питања која се тичу личних својстава кандидата и

кандидаткиња који конкуришу за посао, односно питања: а) брачно стање, б) имате ли деце и колико су стара и в) муж-супруга Вам ради и где.

- 4.2. Потребно је изменити *Правилник о процедури заснивања радног односа* у делу у којем су прописани критеријуми и бодовање који се односе на године живота кандидата и кандидаткиња.

Потребно је да О. б. Ш. обавести повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема препоруке мера за остваривање равноправности.

16. Препорука Министарству здравља за остваривање мера равноправности у раду лекарских комисија (дел. бр. 37 од 16. 1. 2013. год.)

ПРЕПОРУКА МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ БР. 522/2012

Препорука је донета у оквиру законом прописане надлежности Повереника за заштиту равноправности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности, у поступку који је вођен на основу сазнања да лекарске комисије које издају лекарска уверења о телесној и душевној способности за управљање моторним возилом немају уједначену праксу и процедуре приликом издавања лекарских уверења особама са инвалидитетом.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Поступајући у оквиру надлежности прописаних чл. 33. *Закона о забрани дискриминације*, у току поступка по притужбама грађана и грађанки, као и у сарадњи са организацијама особа са инвалидитетом, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да лекарске комисије које издају лекарска уверења о телесној и душевној способности за управљање моторним возилом немају уједначену праксу и процедуре приликом издавања лекарских уверења особама са инвалидитетом.
- 1.2. У току два поступка који су вођени на основу притужби особа са инвалидитетом, утврђено је да су се оба подносиоца притужбе обратили лекарским комисијама домова здравља, надлежним по месту њиховог пребивалишта, ради добијања лекарског уверења о телесној и душевној способности за управљање моторним возилом. Обе особе су, свака од своје надлежне првостепене комисије, добиле уверења да нису способне за управљање адаптираним моторним возилом. Након тога су се обе особе са инвалидитетом обратиле првостепеној лекарској комисији у другом граду, различитом од места њиховог пребивалишта, где су добиле уверење да су способне да управљају адаптираним моторним возилом. Имајући у виду да су од различитих првостепених комисија добили два супротна лекарска уверења, другостепена лекарска комисија донела је коначан налаз и мишљење у оба случаја, тако што је обе особе прогласила за трајно неспособне за управљање моторним возилом.
- 1.3. Повереница је, у поступку по овим притужбама, утврдила да такво различито поступање лекарских комисија представља дискриминацију особа са инвалидитетом на основу места пребивалишта и издала препоруку да лекарске комисије на које се односила притужба, уједначе своју

праксу, да чланови комисија прате развој модерне индустрије и асистивних технологија и да се, приликом оцењивања способности особа са инвалидитетом да управљају моторним возилом, сами чланови комисије, на лицу места, увере у способност особе са инвалидитетом да управља адаптираним возилом.

2. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ ПРЕПОРУКЕ

- 2.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе садржане у притужби, допунама притужбе, изјашњењима и допунама изјашњења лекарских комисија домова здравља, пријаву за заснивање радног односа, *Закон безбедности саобраћаја на путевима*, *Правилник о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи одређених категорија моторних возила*, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 2.2. Повереница за заштиту равноправности најпре констатује да је Република Србија 29. маја 2009. године, ратификовала УН *Конвенцију о правима особа са инвалидитетом*, чији је циљ да се унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства. Ратификацијом ове конвенције, Република Србија се обавезала да усвоји одговарајуће законодавне, административне и друге мере за остваривање права признатих Конвенцијом; предузме све одговарајуће мере у циљу мењања или укидања постојећих закона, прописа, обичаја и праксе који представљају дискриминацију према особама са инвалидитетом; да се уздржава од свих поступака или пракси који нису у складу са Конвенцијом и да обезбеди да државни органи и институције делују у складу са Конвенцијом.
- 2.3. *Устав Републике Србије*, у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета.
- 2.4. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 2. ст. 1. тач 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или

прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 8. Закона о забрани дискриминације прописано је да повреда начела једнакости постоји ако се лицу или групи лица, због његовог односно њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује. Одредбама чл. 15-27. Закона о забрани дискриминације предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 26. ст. 1. забрањено поступање противно начелу једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

- 2.5. *Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом* чл. 11. ст. 2. т. 3. забрањено је ускраћивање права у оквиру дискреционог овлашћења, ако је до ускраћивања дошло због инвалидитета подносиоца захтева.
- 2.6. *Законом безбедности саобраћаја на путевима* чл. 185. ст. 6. прописано је да се у налазу и мишљењу датом у уверењу о здравственој способности за возача може одредити да је неопходно да возач користи одређена помагала приликом управљања возилом.
- 2.7. Правилником о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи одређених категорија моторних возила чл. 4. ст 1. т. 1. алинејом 11. прописано је да се возачи којима управљање моторним возилом није основно занимање не сматрају способним да управљају моторним возилом ако имају неуролошка стања, обољења, повреде и аномалије мишића и живаца које утичу на безбедно управљање моторним возилом, а за које се не може на одговарајући начин адаптирати возило. Чланом 7. је прописано да се возач оцењује као неспособан за управљање моторним возилом ако утврђена болест, повреда или тешка телесна оштећења потпуно искључују безбедно управљање моторним возилом или могу проузроковати изненадну неспособност и ако евентуалне функционалне поремећаје није могуће компензовати.

Анализа прилога са аспекта антидискриминационих прописа

- 2.8. Повереница за заштиту равноправности констатује да према чл. 4. ст. 1. Правилника о ближим здравственим условима које морају да испуњавају возачи одређених категорија моторних возила, возачи моторних

возила, којима управљање моторним возилом није основно занимање, сматрају се способним за управљање моторним возилом, ако не болују од болести, повреда или телесних оштећења, међу којима је обољење и повреда кичмене мождине са трајним последицама које онемогућавају безбедно управљање моторним возилом, а за које се не може, на одговарајући начин, адаптирати возило.

- 2.9. Према томе, циљ лекарског прегледа којим се испитује способност особе са инвалидитетом да управља моторним возилом, јесте утврђивање чињенице да ли је конкретна особа способна да у адаптираном возилу, безбедно учествује у саобраћају. Из овога јасно произлази да лекарске комисије, приликом оцењивања способности особа са инвалидитетом за управљање моторним возилом, морају да узму у обзир и карактеристике самог адаптираног возила, односно да утврде да ли адаптирано возило омогућава особи са инвалидитетом, имајући у виду специфичности конкретне особе, да потпуно безбедно учествује у саобраћају.
- 2.10. Потребно је указати да је возачка дозвола, односно могућност управљања возилом, један од веома важних предуслова самосталности и пуне партиципације особа са инвалидитетом, која не би смела да зависи од различите праксе лекарских комисија појединих здравствених установа приликом издавања уверења о здравственој способности за управљање моторним возилом.
- 2.11. Таква различита пракса може довести до тога да иста особа може од једне лекарске комисије добити лекарско уверење да је способна, а од друге да није способна да управља моторним возилом. Ово даље може довести до тога да поједине особе са инвалидитетом, потпуно неоправдано, не добију могућност да управљају возилом, само зато што су се обратиле лекарској комисији која приликом одлучивања не прати развој модерних асистивних технологија, које данас, више него раније, омогућавају особама са различитим физичким специфичностима да управљају возилом, односно комисији која не врши увид у то да ли техничке карактеристике самог адаптираног возила омогућавају особи са инвалидитетом безбедно учешће у саобраћају.
- 2.12. Повереница за заштиту равноправности има мишљење да је различита пракса лекарских комисија које утврђују способност за управљање моторним возилом, у истим случајевима – дискриминаторна, да не постоји објективно и разумно оправдање за постојање различите праксе. Повереница за заштиту равноправности уједно указује и да су институције и установе Републике Србије дужне да поступају тако да се у највећој могућој мери, олакша уживање свих права особа са инвалидитетом, уз уважавање њихових потреба, жеља и мишљења, сагласно општем принципу пуне социјалне укључености особа са инвалидитетом.
- 2.13. Ценећи утврђене чињенице и правне прописе, повереница за заштиту равноправности, сагласно чл. 33. т. 9. *Закона о забрани дискриминације*, дала је препоруку Министарству здравља ради предузимања мера којим би се спречавала дискриминација особа са инвалидитетом.

3. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту упућује Министарству здравља препоруку мера за остваривање равноправности:

- 3.1. Министарство здравља предузеће све потребне мере из своје надлежности како би обезбедило да лекарске комисије: 1) уједначе праксу приликом издавања лекарских уверења о телесној и душевној способности за управљање моторним возилом особама са инвалидитетом; 2) приликом издавања лекарских уверења, имају у виду развој асистивних технологија, посебно оних које се односе на могућности адаптације возила особама са инвалидитетом (нпр. уколико је то могуће у сваком конкретном случају); 3) поред прегледа особе са инвалидитетом и увида у њену медицинску документацију, изврше увид и у само адаптирано возило, како би се уверили да техничке карактеристике таквог возила омогућавају особи са инвалидитетом да безбедно учествује у саобраћају); 4) приликом издавања лекарских уверења буду руковођене начелом пуне социјалне укључености особа са инвалидитетом.
- 3.2. Потребно је да Министарство здравља обавести повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама у циљу спровођења ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема препоруке мера за остваривање равноправности.

17. Препорука мера за остваривање равноправности ГСП Београд и Секретаријату за саобраћај за омогућавање коришћења јавног градског превоза особама са инвалидитетом (дел. бр. 34-00-1/2013-02 од 5. 3. 2013. год.)

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Мишљење је донето у оквиру законом прописане надлежности Повереника за заштиту равноправности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности, у поступку који је вођен на основу сазнања да у Градском саобраћајном предузећу „Београд” постоји одређен број возила, која су прилагођена за улазак особа са инвалидитетом, али и поред тога, овим особама није омогућено да их користе.

1. ТОК ПОСТУПКА

1.1. Поступајући у оквиру надлежности прописаних чл. 33. *Закона о забрани дискриминације*, а у сарадњи са организацијама особа са инвалидитетом, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да у Градском саобраћајном предузећу „Београд” постоји одређен број возила, која су прилагођена за улазак особа са инвалидитетом, односно која на средњем улазу имају рампу која се спушта, али да и поред тога, особама са инвалидитетом које користе колица није омогућен улазак у та возила.

1.2. На основу ових сазнања затражено је обавештење од Градског саобраћајног предузећа „Београд”.

У обавештењу Градског саобраћајног предузећа „Београд”, између осталог, наведено је следеће:

- да у свом саставу ГСП има: 221 трамвај, 131 тролејбус и 819 аутобуса;
- да су аутоматским рампама опремљена 22 трамваја новог типа (биће их укупно 30), да 83 тролејбуса имају механичку рампу, а остатак – 135 аутобуса имају: рампе старог, механичког типа (100 аутобуса) и новог аутоматског типа (35 аутобуса);
- да је због безбедног коришћења рампе, неопходно да буду испуњени саобраћајно - безбедносни услови инфраструктуре, то јест, да је потребно да буду испуњени сви услови да особе са инвалидитетом које користе колица, безбедно приђу стајалишту, сачекају на њему, маневром уђу у возило, а такође и да безбедно из њега изађу;

- да то значи да поред прилаза стајалишту са тротоара (или дела коловоза код трамваја који су у средини улице), стајалиште мора бити довољно широко да омогући отварање рампе и манипулацију колицима за улазак на саму рампу, мора постојати одговарајућа висина стајалишног платоа, како би се добио одговарајући нагиб рампе да особа са инвалидитетом, која има слабост руку, може да увезе колица у возило, односно да при силаску из возила може сигурно да управља колицима, а не да она „слете” низ рампу;
- да је на стајалиштима која су у средини коловоза или су на тротоару, ако је иза тротоара нижи терен, обавезна заштитна ограда која у случају незгоде мора да задржи колица на простору стајалишта;
- да за све ове елементе постоје стандарди са којима ГСП није упознат;
- да, с обзиром на то што су стајалишта у надлежности Дирекције за јавни превоз, а остали елементи (пешачки прелази, прилазне стазе и тротоари) у надлежности Градског секретаријата за саобраћај, они заједнички са представником особа са инвалидитетом Д. И, утврђују линије, односно стајалишта која ће опремити по стандардима и уврстити их у списак за обавезно коришћење рампи;
- да по испуњењу техничких услова, Дирекција за јавни превоз проверава на терену и даје налог да се на стајалишту обележи тачна позиција на којој се отвара рампа, како би сви који стоје на стајалишту знали да не заузимају тај простор, а то такође показује позицију путнику у колицима где он треба да стане да би био што ближе рампи;
- да је позиција рампе одређена према правилу да чеони део возила буде заустављен у висини станичног стуба;
- да испуњењем свих техничких услова и завршном контролом на терену, Дирекција за превоз издаје налог превознику да отпочне са коришћењем рампе на одређеном стајалишту;
- да тек тада превозник, у овом случају ГСП, почиње рад са возачима;
- да се у ГСП прво почело са коришћењем рампи код тролејбуса;
- да је за сада корекција и прилагођавање стајалишта једино урађено на линији 22 (Студентски трг – Крушевачка), док на осталим тролејбуским стајалиштима није вршено прилагођавање;
- да су на линији 22 постојали асистенти – контролори у сваком возилу у договореном интервалу од 8.00 до 22.00 сата и да је њихов задатак био да перманентно врше контролу путника у возилу, а када се на неком стајалишту појави особа са инвалидитетом, да брину о њој, од уласка до изласка;
- да од када је контрола путника отишла изван ГСП, асистенти више не постоје, тако да су возачи који раде на линији 22 од 22. марта 2012. године добили задатак да пружају помоћ особама са инвалидитетом;
- да код механичких рампи возач мора, по заустављању возила на стајалишту, да угаси мотор, обезбеди возило од самопокретања

подметањем клинастих подметача испод точкова возила, замоли путнике да се помере из зоне рампе и простора предвиђеног за колица, одбрави рампу специјалним кључем, отвори рампу, увезе колица, специјалним појасом привеже особу са инвалидитетом, забрави рампу, покупи клинасте подметаче, упали мотор и покрене возило. Приликом изласка процедура је иста;

- да се према детаљној евиденцији овом линијом превозе од 8 до 12 особа са инвалидитетом током целог месеца и то углавном на релацији до *Београђанке* и од *Београђанке*, зграде у којој се налази канцеларија Д. И;
- да је доласком нових трамваја који имају две покретне рампе вршено прилагођавање стајалишта на траси линије 7 (Блок 45 – Устаничка);
- да је осим окретница *Блока 45* и *Устаничке* утврђено још 5 пари стајалишта која користе оба смера: *Агостина Нета*, *Сава центар*, *Главна железничка станица*, *Стари ћерам* и *Батутова*, а стајалиште *Омладинских бригада* се користи само у смеру ка *Устаничкој*;
- да су након обележавања и прилагођавања свих других елемената, обележена тачна места на стајалишту (жутом бојом) која заузима рампа која се отвара, како ни колица ни путници не би стали на тај простор, а како би особе са инвалидитетом знале тачно место где је рампа, да би стали близу ње;
- да, како је касније нови трамвај пуштен на линију 13, *Блок 45 – Баново брдо*, путници са ове линије такође могу да користе стајалишта: *Омладинских бригада*, *Агостина Нета*, *Сава центар* и *Главна железничка станица*;
- да је Дирекција за јавни превоз, по извршеном прилагођавању и обележавању на терену, обавестила ГСП о списку стајалишта, по којем се тог тренутка отпочиње са применом;
- да у кабинама возача у новим трамвајима постоји попис свих стајалишта на којима возачи смеју да отворе рампу;
- да је увођењем аутоматских рампи начињен велики помак јер се оне отварају када возило стане на стајалиште, пре отварања врата, уз јак звучни сигнал упозорења, да се путници на стајалишту склоне са места где рампа излази;
- да тек када се рампа отвори потпуно, отварају се и врата, чиме је омогућено да прво особа са инвалидитетом са колицима уђе, па тек потом остали путници (за разлику од механичке, где прво сви уђу док дође возач, па тек онда он мора да их моли да испразне простор око врата, да би на крају ушла особа која користи колица). Такође, при изласку, кад путник најави да хоће на следећој станици да сиђе, прво излази рампа док су врата затворена, потом се врата отварају да би путник који користи колица изашао, па тек онда остали путници излазе. Рампа се, такође, отвара уз звучни сигнал да би се путници који чекају на стајалишту, размакли и направили простор за рампу;

- да, што се тиче аутобуских линија, за сада не постоје ни на једној линији означена стајалишта;
- да је било неких договора у лето 2011. године, да се означе аутобуска стајалишта, али се од тога одустало;
- да је веома компликован поступак коришћења механичких рампи (описан код тролејбуса);
- да посебно морамо имати у виду чињеницу да су та возила набављена ранијих година када су и стандарди били другачији, тако да су рампе широке 82 цм, али бочне стране су оборене ка спољашњој ивици, тако да ширина корисне равне површине износи само 67 цм;
- да по киши или снегу, када су точкови колица влажни, оборена бочна ивица не осигурава да точкови случајно не слете са бочне рампе, што би свакако довело до катастрофе;
- да је дужина каишева за везивање колица у аутобусима знатно мања, што у одређеним случајевима може бити велики проблем за корисника;
- да је, коначно, и процедура отварања и затварања рампе дуготрајна, што би довело до задржавања возила на стајалишту и „испадања” из реда вожње;
- да на 35 возила, која су набављена ове године, постоје аутоматске рампе, али Дирекција за јавни превоз још увек није одредила линије односно стајалишта на којима би требало ове рампе да се користе;
- да су ове рампе боље од механичких, равне су целом површином, ширина њихове корисне површине износи 86 цм и не постоји бочни нагиб;
- да је начин отварања и затварања идентичан као и код трамваја, а такође постоји и исти звучни сигнал;
- да је потребно и код аутобуса са аутоматском рампом означити стајалишта и обележити их жутом бојом;
- да независно од коришћења рампи, ГСП у договору са удружењима особа са инвалидитетом, на састанцима код Д. И, утврђује трасе на којима су потребна нископодна возила, која одређеном броју особа са инвалидитетом омогућавају бољу комуникацију;
- да су тако утврђене аутобуске линије: 95, 96, 33, 39, 79, 401, 402 и неке друге. За те линије ГСП шаље удружењима (преко Д. И.) ред вожње са тачно назначеним поласцима који могу да се потврде и путем телефона;
- да многе особе са инвалидитетом то знају и пре поласка зову од куће диспечере да питају да, можда, због гужви у саобраћају или због радава није промењено време поласка нископодних возила;
- да се, поред свега наведеног, улажу напори да на скоро свакој линији буде бар по неко нископодно возило како би се старијим путницима и мајкама са децом побољшала приступачност возила;

- да је битно напоменути да ГСП врши превоз особа са инвалидитетом који му је поверио Секретаријат за социјалну заштиту још од 1994. године, комби-возилима по принципу „од врата до врата”, а од септембра ове године вози децу мини-бусевима од куће до дневних боравака у 16 смерова;
- да је увођење нових линија, промена трасе постојећих, одређивање броја возила, отварање, укидање и измештање стајалишта, опремање стајалишта надстрешницама као и реконструкција окретница у надлежности Дирекције за јавни превоз и да ГСП, као један од превозника, организује превоз по њиховим решењима и налозима;
- да и код приватних превозника постоји одређени број нископодних возила са рампом;
- да ако сматрамо да заједнички можемо побољшати нешто у условима превоза особа са инвалидитетом или по било ком другом питању које је у надлежности овог предузећа, ГСП стоји на располагању.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да је Одлуком о промени оснивачког акта јавног комуналног предузећа Градско саобраћајно предузеће „Београд” , претежна делатност коју ово предузеће обавља градски и приградски копнени превоз путника.
- 2.2. Утврђено је и да је одредбама Одлуке о градској управи града Београда – Дирекција за јавни превоз, која се налази у саставу Секретаријата за саобраћај, надлежна за послове који се односе на организацију, начин обављања и коришћења јавног линијског превоза. Такође, истом одредбом, Секретаријат за саобраћај је овлашћен да врши надзор над радом јавних комуналних предузећа и субјеката којима је поверена делатност јавног линијског превоза.

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом одлучивања у овом предмету, имала је у виду наводе садржане у изјашњењу Градског саобраћајног предузећа „Београд”, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен Законом о забрани дискрими-

нације са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да деловорно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирне и да покреће судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације прописаних антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

- 3.3. Република Србија је 29. маја 2009. године ратификовала *УН Конвенцију о правима особа са инвалидитетом*, чији је циљ да унапреди, заштити и осигура пуно и једнако уживање свих људских права и основних слобода свим особама са инвалидитетом и унапреди поштовање њиховог урођеног достојанства. Ратификацијом ове конвенције, Република Србија се обавезала да „*усвоји одговарајуће законодавне, административне и друге мере за остваривање права признатих Конвенцијом; предузме све одговарајуће мере у циљу мењања или укидања постојећих закона, прописа, обичаја и праксе који представљају дискриминацију према особама са инвалидитетом; се уздржава од свих поступака или пракси који нису у складу са Конвенцијом и да обезбеди да државни органи и институције делују у складу са Конвенцијом.*”
- 3.4. *Устав Републике Србије* у чл. 21. забрањује сваку дискриминацију, непосредну или посредну, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости, психичког или физичког инвалидитета. Уставном забраном дискриминације, као појаве која је супротна принципима демократског друштва, обезбеђује се остваривање начела једнакости и стварају претпоставке да правни субјекти остварују права под једнаким условима.
- 3.5. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* који у чл. 2. ст. 1. т. 1. прописује да дискриминација и дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу,

осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима. Одредбама чл. 6. *Закона о забрани дискриминације* прописано је да непосредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства у истој или сличној ситуацији, било којим актом, радњом или пропуштањем, стављају или су стављени у неповољан положај, или би могли бити стављени у неповољан положај. Одредбама чл. 15-27. *Закона о забрани дискриминације* предвиђени су посебни случајеви дискриминације, па је тако чл. 26. ст. 1. забрањено поступање противно начелу једнаких права и слобода особа са инвалидитетом у политичком, економском, културном и другом аспекту јавног, професионалног, приватног и породичног живота.

- 3.6. *Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом* чл. 13. прописана је забрана дискриминације на основу инвалидности у погледу доступности услуга. Под услугом се сматра свака услуга коју уз накнаду или без ње, правно или физичко лице пружа у оквиру своје делатности, односно трајног занимања. Одбијање пружања услуга из овог члана представља дискриминацију особа са инвалидитетом, осим ако би пружање услуге угрозио живот и здравље саме особе са инвалидитетом или живот и здравље другог лица. Одредбом истог члана прописано је и да дискриминација представља неизвршавање техничке адаптације објекта, неопходне да би се услуга пружила кориснику са инвалидитетом. Такође, одредбама чл. 27. истог Закона забрањено је вршити дискриминацију због инвалидности у превозу у свим гранама саобраћаја, а прописано је и да се дискриминацијом сматра: одбијање да се превезе путник са инвалидитетом, одбијање посаде превозног средства да пружи физичку помоћ путнику са инвалидитетом ако без такве помоћи путник са инвалидитетом не може да користи услугу јавног превоза, осим у случају ако би се пружањем помоћи угрозио живот и здравље саме особе са инвалидитетом, живот и здравље другог лица или безбедност саобраћаја.

Анализа прилога са аспекта антидискриминационих прописа

- 3.7. Повереница за заштиту равноправности констатује да непружање могућности особама са инвалидитетом да користе возила Градског саобраћајног предузећа „Београд” која су прилагођена, укључујући ту и она возила са „механичком” и возила са „аутоматском” рампом, није допуштено и представља дискриминацију особа са инвалидитетом у погледу доступности услуга.
- 3.8. Такође, Секретаријат за саобраћај, Дирекција за јавни превоз је у обавези да изврши безбедносне провере и техничке адаптације свих стајалишта јавног градског превоза. Неизвршавање безбедносних провера и техничких адаптација стајалишта јавног градског превоза представља

дискриминацију особа са инвалидитетом у погледу коришћења објеката и површина.

- 3.9. Повереница за заштиту равноправности ценила је наводе Градског саобраћајног предузећа „Београд” да ово предузеће не може да омогући особама са инвалидитетом да користе возила која су прилагођена све док за то од Секретаријата за саобраћај, Дирекције за јавни превоз, која претходно треба да изврши све безбедносне провере и техничка прилагођавања, не добије налог, као и наводе да је коришћење „механичких рампи” повезано са великим тешкоћама која проузрокују „испадања из реда вожње”.
- 3.10. Повереница за заштиту равноправности констатује да једини разлог због кога Градско саобраћајно предузеће „Београд” може да одбије пружање услуге особи са инвалидитетом јесте угрожавање живота и здравља саме особе са инвалидитетом, угрожавање живота и здравља неког другог лица и угрожавања безбедности у саобраћају.
- 3.11. Пружање услуге јавног градског превоза особама са инвалидитетом на технички адаптираним стајалиштима и коришћењем модерних „аутоматских” рампи, представља висок стандард, како у погледу безбедности, тако и у погледу квалитета пружања услуга превоза. Градско саобраћајно предузеће „Београд” и Секретаријат за саобраћај – Дирекција за јавни превоз обавезни су да учине све напоре да тај стандард што пре и достигну.
- 3.12. Међутим, тренутна немогућност у достизању тако високог стандарда не може бити разлог да Градско саобраћајно предузеће „Београд” особама са инвалидитетом одбије да пружа услуге, поготово ако за то постоје елементарни услови и ако су задовољени основни безбедносни стандарди. Такође, потешкоће које имају возачи возила Градског саобраћајног предузећа „Београд” приликом коришћења „механичких” рампи, односно дугачка процедура због које може доћи до „испадања из реда вожње”, не може бити разлог за непружање могућности особама са инвалидитетом да користе ова возила.
- 3.13. Повереница за заштиту равноправности подсећа да су институције и установе Републике Србије дужне да поступају на начин који у највећој могућој мери олакшава уживање свих права особа са инвалидитетом, уз уважавање њихових потреба, жеља и мишљења, сагласно општем принципу пуне социјалне укључености особа са инвалидитетом.
- 3.14. С тим у вези, доступност услуга јавног градског превоза је особама са инвалидитетом неопходна, јер представља предуслов за остваривање већине других права. Због тога је неопходно да се особама са инвалидитетом, без одлагања, омогући редовно коришћење свих врста јавног градског превоза, јер без тога не може да се говори о остваривању начела пуне социјалне укључености ових особа.

- 3.15. Повереница указује да је похвално то што Градско саобраћајно предузеће „Београд” обавља специјализован превоз особа са инвалидитетом по принципу „од врата до врата” – за потребе Градског секретаријата за социјални рад. Ова услуга је свакако од виталног значаја за оне особе које је свакодневно користе и захваљујући којој могу да задовоље свакодневне потребе.
- 3.16. Повереница за заштиту равноправност, међутим, констатује да и поред тога, особама са инвалидитетом мора да се омогући коришћење свих врста редовног јавног превоза, посебно узимајући у обзир ограниченост капацитета специјалног превоза за особе са инвалидитетом.

4. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Градском саобраћајном предузећу „Београд”:

- 4.1. Потребно је да Градско саобраћајно предузеће „Београд”, без одлагања предузме све потребне мере како би особама са инвалидитетом било омогућено да на свим стајалиштима градског превоза користе прилагођена возила овог јавног предузећа, укључујући и она возила која на средњем улазу имају „механичку” рампу.

Повереница за заштиту равноправности препоручује Секретаријату за саобраћај, Дирекцији за јавни превоз:

- 4.2. Потребно је да Дирекција за јавни превоз без одлагања изврши потребне безбедносне провере и адаптације стајалишта јавног градског превоза, да би особе са инвалидитетом што лакше и безбедније могле да користе све услуге јавног градског превоза.

Потребно је да Градско саобраћајно предузеће „Београд” и Секретаријат за саобраћај, Дирекција за јавни превоз, обавесте повереницу за заштиту равноправности о планираним мерама за спровођење ове препоруке, у року од 30 дана од дана пријема препоруке мера за остваривање равноправности.

18. Општа препорука Банци Поштанској штедионици и Развојном фонду АП Војводине (дел. бр. 021-02-18/2013-02 од 17. 4. 2013. год.)

ПРЕПОРУКУ МЕРА ЗА ОСТВАРИВАЊЕ РАВНОПРАВНОСТИ

Препорука мера донета је у оквиру законом прописане надлежности Повереника за заштиту равноправности да прати спровођење закона који се тичу забране дискриминације и препоручује органима јавне власти и другим лицима мере за остваривање равноправности, у поступку који је вођен на основу сазнања да ће по окончању стечајног поступка у Развојној банци Војводине а. д. Нови Сад одређеном броју запослених ове банке престати радни однос, укључујући труднице и породиље којима је понуђено да дају писану сагласност за престанак радног односа.

1. ТОК ПОСТУПКА

- 1.1. Поступајући у оквиру надлежности прописаних чл. 33. ст. 9. *Закона о забрани дискриминације*, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да је Развојна банка Војводине а. д. Нови Сад (у даљем тексту: Развојна банка Војводине) усвојила Предлог програма решавања вишка запослених и да је запосленим женама: које су трудне, на породиљском одсуству и одсуству са рада ради неге детета понуђено да дају своју писану сагласност за престанак радног односа у овој банци.
- 1.2. Такође, повереница за заштиту равноправности сазнала је да ће одређени број запослених Развојне банке Војводине преузети новоформирани Развојни фонд Војводине и банка преузималац, док ће део запослених остати у радном односу у Развојној банци Војводине у стечају. Осталим запосленима престаће радни однос након гашења Банке.
- 1.3. На основу ових сазнања затражено је обавештење од Развојне банке Војводине.
У обавештењу председника извршног одбора Банке Горана Костића, између осталог, наведено је:
 - да су Влада АП Војводине и Влада Републике Србије 7. децембра 2012. године, закључиле споразум о решавању проблема функционисања у Развојној банци Војводине, са тенденцијом гашења Банке као правног субјекта;
 - да је Развојна банка Војводине 12. децембра 2012. године упутила владама захтев за давање сагласности за спровођење поступка решавања вишка запослених са циљем решавања социјалног, материјалног и радноправног статуса и збрињавања запослених;

- да је Влада АП Војводине дала сагласност Развојној банци Војводине да припреми предлог програма решавања вишка запослених, те да сачини предлог оптималног броја запослених за преузимање од Развојног фонда АП Војводине, да омогући банци преузимаоцу да преузме одређен број запослених за које је Банка заинтересована, да сачини Програм решавања вишка запослених које неће преузети Развојни фонд Војводине и банка преузималац, те да овим програмом планира исплату отпремнина у складу са законом;
- да је Министарство финансија и привреде обавестило Развојну банку Војводине да се не противе томе да се за запослене који буду утврђени као вишак, спроведе социјални програм;
- да је Управни одбор Развојне банке Војводине 27. децембра 2012. године, донео Предлог програма решавања вишка запослених;
- да Развојна банка Војводине није самостална у одлучивању, те да је за решавање статуса запослених неопходно да постоји банка преузималац која ће доставити понуду о преузимању одређеног броја запослених, да се формира Развојни фонд Војводине и донесе Програм решавања вишка запослених уз сагласност Владе АП Војводине и Владе Републике Србије;
- да је Развојна банка Војводине формирала базе података о свим запосленима, укључујући труднице, породиље и запослене које користе одсуство са рада ради неге детета и да су ове базе прослеђене банкама које су заинтересоване за преузимање дела запослених;
- да је Развојна банка Војводине креирала и *социјалну карту запослених*, као и базе података о социјално угроженим категоријама са посебним освртом на труднице, породиље, запослене које користе одсуство са рада ради посебне неге детета, родитеље деце са сметњама у развоју, самохране родитеље, брачне парове запослене у Развојној банци Војводине, као и запослене којима је зарада код послодавца једини извор прихода у домаћинству. Ове базе података креиране су како би се преузимаоцима запослених указало на положај запослених и њихову потребу за радом;
- да Развојна банка Војводине, услед свих ових чињеница и околности, не може да утиче на евентуалне одлуке банке преузимаоца, Развојног фонда Војводине или неког трећег правног лица које би се одлучило да преузме неке од запослених Развојне банке Војводине, с обзиром на то што су као потенцијални послодавци, слободни да бирају са ким ће да закључе уговор о раду;
- да сви запослени Развојне банке Војводине имају равноправан и законит статус, те да ће Развојна банка Војводине, као послодавац, заштитити оне категорије запослених који су *Законом о раду* заштићени од отказа уговора о раду, све до престанка рада послодавца;
- да је постојање стечајног поступка разлог за отказ уговора о раду, без исплате отпремнине запосленима, те је стога оним категоријама запослених у Развојној банци Војводине који су заштићени од отказа

уговора о раду на основу чл. 178. *Закона о раду*, понуђена могућност исплате отпремнине као вишку запослених, уколико би им, с обзиром на ситуацију код послодавца и његово гашење, радни однос свакако престао независно од њихове воље и воље послодавца;

- да Развојна банка Војводине улаже труд да својим запосленима омогући остваривање што већег обима права, те да ће и сами запослени својом слободном вољом донети одлуке о свом радноправном статусу;
- да ће Развојном фонду Војводине и банци преузимаоцу и даље, у оквиру својих могућности, указивати на труднице, породиље и запослене које одсуствују са рада ради посебне неге детета, с обзиром на то што је радно ангажовање ових категорија запослених морално, хумано, друштвено и социјално логично и пожељно решење.

2. ЧИЊЕНИЧНО СТАЊЕ

- 2.1. У току поступка утврђено је да су Влада Републике Србије и Влада АП Војводине потписале споразум да статус Развојне банке Војводине буде решен по моделу преноса имовине на неку другу банку, односно Развојни фонд АП Војводине. Овим споразумом је, такође, предвиђено оснивање Развојног фонда АП Војводине, у којем ће управљачка права остваривати АП Војводина и Република Србија .
- 2.2. На седници Владе АП Војводине, Влада је дала сагласност Развојној банци Војводине да припреми Предлог програма решавања вишка запослених; Предлог оптималног броја запослених са потребним квалификацијама за преузимање од Развојног фонда АП Војводине, те је обавезала Развојну банку Војводине да омогући банци преузимаоцу преузимање одређеног броја запослених за које банка преузималац буде била заинтересована. Развојна банка Војводине је дужна и, да након што банка преузималац достави понуду за преузимање одређеног броја запослених и након што Влада АП Војводине да сагласност на предлог оптималног броја запослених за преузимање од Развојног фонда, сачини Програм решавања вишка запослених који ће доставити на сагласност Влади РС и Влади АП Војводине .
- 2.3. Утврђено је да је Влада АП Војводине, потом, прихватила информацију о предлогу Програма решавања вишка запослених у Развојној банци Војводине, који је сачинила ова банка, те је на седници Владе заузет став да ће се по закону решавати и статус свих запослених на неодређено време у Развојној банци Војводине .
- 2.4. Развојни фонд АП Војводине основан је на основу *Закона о развојном фонду АП Војводине*, којим је прописано да се овај фонд оснива заједничким власничким учешћем АП Војводине и Републике Србије .

- 2.5. На основу информација објављених у медијима, повереница за заштиту равноправности дошла је до сазнања да ће Развојна банка Војводине престати да постоји у првој половини априла, те да је Покрајински секретар за финансије обавестио јавност да ће „све труднице и породиље бити збринуте или у Развојном фонду или у банци која преузме део капитала Развојне банке Војводине” .
- 2.6. Такође, на основу медијског извештавања, повереница је сазнала да је Влада РС, 5. априла 2013. године донела одлуку да Развојна банка Војводине и Банка Поштанска штедионица закључе уговор о преузимању дела имовине и дела обавеза . Након тога, 6. априла 2013, закључивањем уговора о преузимању, Банка „Поштанска штедионица“ преузела је део имовине и обавеза Развојне банке Војводине, чиме је постала банка преузималац .
- 2.7. Након преношења имовине и обавеза на новоформирану Развојни фонд Војводине и Банку „Поштанска штедионица“, Привредни суд у Новом Саду, 8. априла 2013. године донео је решење о отварању стечајног поступка над Развојном банком Војводине .

3. МОТИВИ И РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ МИШЉЕЊА

- 3.1. Повереница за заштиту равноправности, приликом заузимања става у овом предмету, имала је у виду наводе садржане у изјашњењу Развојне банке Војводине, опште познате чињенице у вези са статусом Развојне банке, као и релевантне правне прописе у области заштите од дискриминације.

Правни оквир

- 3.2. Повереник за заштиту равноправности је самосталан, независан и специјализован државни орган установљен *Законом о забрани дискриминације* са задатком да ради на сузбијању свих облика и видова дискриминације и остваривању равноправности у друштвеним односима. Надлежност Повереника за заштиту равноправности широко је одређена, у складу са међународним стандардима, како би се омогућило да делотворно и ефикасно остварује своју улогу. Једна од основних надлежности Повереника јесте да прима и разматра притужбе због дискриминације, даје мишљења и препоруке у конкретним случајевима дискриминације и изриче законом утврђене мере. Поред тога, Повереник је овлашћен да предлаже поступак мирења и да покрене судске поступке за заштиту од дискриминације и подноси прекршајне пријаве због аката дискриминације који су садржани у антидискриминационим прописима. Повереник је, такође, овлашћен да упозорава јавност на најчешће, типичне и тешке случајеве

дискриминације и да органима јавне власти препоручује мере за остваривање равноправности.

- 3.3. Повереница за заштиту равноправности констатује да бројни обавезујући и необавезујући документи међународних организација чија је Република Србија чланица, указују на потребу отклањања свих видова дискриминације жена, уз неопходну заштиту трудница и породиља приликом заснивања и трајања радног односа.
- 3.4. *Конвенцијом о заштити материнства* Међународне организације рада бр. 183. из 2000. године, прописано је да је противзаконито да послодавац прекида запослење жени у току трудноће, породилског одсуства и одсуства ради неге детета или током периода након њеног повратка на посао који се утврђује националним законодавством, осим на основу који није везан за трудноћу или ношење детета и његове последице и негу детета. Конвенција о елиминисању свих облика дискриминација жена (CEDAW, 1979), коју је Република Србија ратификовала, између осталог, прописује да су државе чланице у обавези да се уздрже од сваког поступка или праксе дискриминације жена и да обезбеде да јавни органи и институције поступају у складу са овом обавезом. Повереница за заштиту равноправности такође указује и на *Конвенцију о једнаким могућностима и једнаком третману радника и радница*: радници с породичним обавезама (1981). Наиме, овом конвенцијом прописано је (чл. 4.) да се, у циљу постизања стварне једнакости у могућностима и третману радника и радница, морају предузети све мере у складу са националним условима и могућностима како би се радницама са породичним обавезама омогућило остварење њиховог права на слободан избор запослења, и како би се водило рачуна о њиховим потребама у односу на услове рада и запошљавања и у односу на социјалну сигурност.
- 3.5. *Устав Републике Србије*, у чл. 60. ст. 5. прописује да се женама, омладницима и инвалидима омогућује посебна заштита на раду и посебни услови рада. Такође, чл. 66. ст. 1 и 2. прописано је да породица, мајка, самохрани родитељ и дете у Републици Србији уживају посебну заштиту, те да се мајци пружа посебна подршка и заштита пре и после порођаја. Такође, чл. 21. *Устава РС* прописана је забрана дискриминације, непосредне или посредне, по било ком основу.
- 3.6. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације*, којим је регулисана општа забрана дискриминације, и то тако што је прописано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости. Према одредби чл. 2. ст. 1. т. 1. дискриминација је свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или

етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу и чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

- 3.7. Такође, чл. 12. ст. 2. *Закона о раду* прописано је да запослена жена има право на посебну заштиту за време трудноће и порођаја. Релевантне су и одредбе чл. 16. ст. 3. *Закона о равноправности полова*, којим се прописује да одсуствовање са посла због трудноће и родитељства не сме да буде основ за распоређивање на неодговарајуће послове и за отказ уговора о раду у складу са законом којим се уређује рад.

Посебна заштита трудница, породиља и запослених на одсуству са рада ради неге детета и посебне неге детета након престанка рада Развојне банке Војводине

- 3.8. Повереница за заштиту равноправности констатује да су Влада Републике Србије и Влада АП Војводине постигле споразум чији је циљ гашење Развојне банке Војводине и пренос дела имовине ове банке на Развојни фонд АП Војводине и банку преузимаоца, односно Банку „Поштанска штедионица“.
- 3.9. Повереница је посебно ценила навод из изјашњења Развојне банке Војводине да ова банка, као тренутни послодавац, не може да утиче на одлуке банке преузимаоца, односно Банке „Поштанска штедионица“ и Развојног фонда Војводине, с обзиром на то што ће ова два правна лица, као будући послодавци, имати могућност да самостално одлуче са ким ће од запослених Развојне банке Војводине закључити уговор о раду.
- 3.10. Повереница за заштиту равноправности, имајући у виду ову чињеницу, упућује препоруку Развојном фонду АП Војводине и Банци „Поштанска штедионица“, с обзиром на то што, као будући послодавци, имају могућност да изаберу запослене Развојне банке Војводине са којима ће закључити уговор о раду. На тај начин ова два привредна друштва директно утичу на наставак запослења: трудница, породиља и запослених на одсуству ради неге и посебне неге детета.
- 3.11. Повереница за заштиту равноправности подсећа да су жене током трудноће, породилског одсуства и одсуства са рада ради неге детета веома често изложене различитим облицима дискриминације, која се огледа у немогућности да напредују у каријери, премештању на нижа радна места након повратка са одсуства, све до једностраног прекида радног односа условљеног личним својствима запослене – пол и породични статус.
- 3.12. У конкретном случају, отпуштање трудница и породиља из Развојне банке Војводине, односно непреузимање ове категорије запослених од Развојног фонда Војводине и Банке „Поштанска штедионица“, шаље поруку свим женама да ће, уколико одлуче да роде дете и користе породилско

одсуство, бити у неједнаком положају у односу на остале запослене, те да ће у случају статусних промена послодавца бити незаштићене и онемогућене да наставе радни однос, чак и када постоји могућност да наставе са радом код послодавца следбеника. Имајући у виду положај, а нарочито власничку структуру Развојног фонда Војводине и Банке „Поштанска штедионица“, степен одговорности ових привредних друштава је још већи, с обзиром на то што представљају модел на који ће се угледати остали послодавци у сличним ситуацијама.

- 3.13. Заштитом трудница и жена које користе: породилско одсуство, одсуство ради неге и посебне неге детета, те наставком њиховог рада у Развојном фонду Војводине или Банци „Поштанска штедионица“ не штите се само труднице и породиље запослене у Развојној банци Војводине, већ се, уједно, доприноси унапређењу положаја жена и политици једнаких шанси за све.

4. ПРЕПОРУКА

Повереница за заштиту равноправности препоручује Развојном фонду АП Војводине и Банци Поштанској штедионици да предузму све потребне мере, у складу са својим овлашћењима и могућностима, у циљу запошљавања, односно заснивања радног односа са трудницама и особама које користе породилско одсуство и одсуство ради неге, односно посебне неге детета, а које су запослене у Развојној банци Војводине.

III ЗАКОНОДАВНЕ ИНИЦИЈАТИВЕ И МИШЉЕЊА О ПРОПИСИМА

Законом о забрани дискриминације Повереник за заштиту равноправности је овлашћен да да прати спровођење закона и других прописа, да иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације. Ова надлежност представља механизам превентивног деловања заштите равноправности пре свега у отклањању системске дискриминације.

У периоду од 1 децембра 2011. до 30. маја 2013. године, Повереник је донео седам мишљења о одредбама нацрта закона и једну иницијативу за измену прописа.

1. Мишљење о одредбама Нацрта закона о бесплатној правној помоћи (дел. бр. 1570 од 19. 12. 2011.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу дискриминације (члан 33. став 1. тачка 7. *Закона о забрани дискриминације*, „Службени гласник РС”, број 22/09), повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

1. Одредбом из члана 7. става 1. радног текста *Нацрта закона о бесплатној правној помоћи*, којом су утврђени поступци у којима се остварује право на бесплатну праву помоћ, треба изричито прописати да се право на бесплатну праву помоћ остварује и у поступцима који се воде пред независним државним органима.
2. Одредбом из члана 16. радног текста *Нацрта закона о бесплатној правној помоћи*, под рубромом „Остваривање права на бесплатну праву помоћ без обзира на материјално стање, лично својство корисника или статус у поступку пред државним органима“ у категорију лица које остварују право на бесплатну праву помоћ без обзира на материјално стање треба уврстити

лица која су изложена дискриминацији и лица према којима се спроводи поступак за потпуно или делимично лишење и враћање пословне способности.

3. Приликом формулисања одредби будућег Закона о бесплатној правној помоћи треба користити родно диференциран језик доследном употребом речи у мушком и женском роду или увођењем одговарајуће клаузуле.

О б р а з л о ж е њ е

1. У члану 7. ставу 1. *Нацрта закона о бесплатној правној помоћи* прописано је да се право на бесплатну правну помоћ остварује у кривичном, парничном, ванпарничном, извршном и прекршајном поступку, управном поступку и управном спору, у поступку по уставној жалби, у поступку извршења кривичних санкција, медијације, као и у другим поступцима у којима се одлучује о правима, обавезама и законом признатим интересима. Евидентно је да овом одредбом нису обухваћени поступци пред оним независним државним органима који нису надлежни да одлучују о правима, обавезама и законом признатим интересима, какав је, нпр. поступак пред Повереником за заштиту равноправности. Да би се отклонила свака евентуална дилема о томе да ли се право на бесплатну правну помоћ остварује и у поступцима пред независним државним органима, потребно је да ови поступци буду изричито наведени у одредби члана 7. става 1. У складу с тим, требало би извршити и одговарајуће измене одредбе из члана 7. става 2. којима би право на бесплатну правну помоћ у поступцима пред независним државним органом било признато све до окончања поступка пред овим органом.

Искуство показује да деловање независних државних органа значајно доприноси поштовању људских права и слобода и да спровођење препорука које ови органи дају у највећем броју случајева доводи до ефикасног отклањања повреде права. Тиме се смањује потреба за вођењем судских поступака, који изазивају велике трошкове и губитак времена. Сагласно томе, изричитим признавањем права на бесплатну правну помоћ у поступцима пред независним државним органима, правни субјекти слабог имовног стања били би додатно мотивисани да се обраћају овим органима, што би смањило број судских поступака и довело до растерећења судова. С друге стране, признавањем права на бесплатну правну помоћ у поступцима пред независним државним органима обезбедила би се једнакост у приступу овим органима, сагласно начелу једнакости у приступу правди, у циљу остваривања равноправности грађана пред законом и у циљу владавине права.

2. Чланом 16. радног текста *Нацрта закона* издвојене су одређене категорије лица које остварују право на бесплатну правну помоћ без обзира на материјално стање: 1) дете без родитељског старања, односно дете коме није обезбеђено адекватно заступање у поступку по прописима који уређују тај поступак, 2) лице у односу на које се спроводи поступак принудне хоспитализације, 3) лице које је жртва тортуре или трговине људима, лице које је жртва породичног насиља, 4) тражилац азила.

Повереница за заштиту равноправности је мишљења да у категорију лица које остварују право на бесплатну правну помоћ без обзира на материјално стање треба уврстити и лица која су изложена дискриминацији. Потребу за тим оправдава сам значај права на недискриминацију и последице које дискриминација са становишта могућности лица да под једнаким условима остварује *Уставом и законом* призната права и слободе. Треба, имати у виду и јавни интерес за сузбијање дискриминације и остваривање пуне и ефективне равноправности у друштвеним односима.

У категорију лица које остварују право на бесплатну правну помоћ, без обзира на материјално стање, треба уврстити и лица према којима се спроводи поступак за потпуно или делимично лишење пословне способности и поступак за враћање пословне способности. Ова препорука је заснована на чињеници да је лишење пословне способности једна од мера којом се ограничавају фундаментална права правних субјеката. С друге стране, треба имати у виду да се поступак за лишење пословне способности води према особама са менталним и интелектуалним тешкоћама, које спадају у посебно осетљиву друштвену групу, па је оправдано да буду сврстане у категорију оних грађана/ки којима се право на бесплатну правну помоћ у овом поступку призна без обзира на њихово материјално стање.

3. У тексту *Радне верзије Нацрта закона о бесплатној правној помоћи* коришћене су речи у мушком роду, као генерички неутрални термини и за мушки и женски род, чиме је нарушен принцип равноправности полова. Повереница за заштиту равноправности полази од става да је употреба језика, у којем се присуство, једнак статус и улоге жена и мушкараца у друштву равноправно одражавају и третирају са једнаком вредношћу и достојанством, суштински је аспект родне равноправности и од значаја је за постизање фактичке равноправности полова. Овај став је изражен у многим међународним документима који се односе на недискриминаторну употребу језика, као што су *План за кориговање садашње неравнотеже између мушкараца и жена у политичком животу* Међупланетарне уније (МПУ) 1211 Женева 19 и *Препоруке Одбора министара о елиминисању сексизма у језику* R (90)4, које су усвојене 21. фебруара 1990. године. Одговарајућа упутства о употреби родно диференцираног језика садржана су и у *Упутству за стандардизован недискриминативни говор и понашање* Заштитника грађана Републике Србије, којим је посебно назначено да родно диференциран језик јесте језик родне равноправности.

2. Иницијатива за измену Одлуке о образовању Фонда за младе таленте (дел. бр. 625 од 28. 5. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу дискриминације (члан 33. став 1. тачка 7. *Закона о забрани дискриминације*, „Службени гласник РС“, број 22/09), повереница за заштиту равноправности подноси Влади Републике Србије

ИНИЦИЈАТИВУ

за измену Одлуке о образовању Фонда за младе таленте којом су утврђени услови за стипендирање најбољих студената на студијама другог и трећег степена на страним универзитетима

Повереник за заштиту равноправности упућује Влади Републике Србије иницијативу за измену одредбе из т. 3. ст. 3. Одлуке о образовању Фонда за младе таленте Републике Србије („Сл. гласник РС, бр. 71/08, 44/09 и 37/11), којом је, као један од услова за стипендирање најбољих студената другог и трећег степена студија на универзитетима земаља чланица Европске уније и Европске асоцијације за слободну трговину (ЕФТА – European Free Trade Association) и на водећим светским универзитетима, прописано да је студент, најмање једну годину основних студија, завршио на високошколској установи чији је оснивач Република Србија, јер овај услов дискриминише студенте који су све године студија завршили на приватној високошколској установи.

Образложење

Поверенику за заштиту равноправности поднете су две притужбе против Фонда за младе таленте Републике Србије, поводом услова *Конкурса за стипендирање најбољих студената студија другог и трећег степена на универзитетима земаља чланица Европске уније и Европске асоцијације за слободну трговину* (ЕФТА) и на водећим светским универзитетима за школску 2010/2011, који је објављен 28. јуна 2011. године. У току поступка утврђено је да је, као један од услова за добијање ове стипендије, прописано да је студент најмање једну годину основних студија завршио на високошколским установама чије је оснивач Република Србија. Како је Фонд за младе таленте Републике Србије (у даљем тексту: Фонд), који је објавио овај Конкурс и против којег је притужба поднета, поступио у свему у складу са Одлуком о образовању Фонда за младе таленте Републике Србије („Службени гласник РС“ бр. 71/08, 44/09 и 37/11), коју је био дужан да поштује и за чију садржину није одговоран, у поступку по притужби која је против Фонда поднета, није утврђено да је објављивањем конкурса који садржи наведени услов сам Фонд извршио акт дискриминације. Међутим, повереница за заштиту равноправности, испуњавајући своју законску дужност да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену

прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу дискриминације (члан 33. став 1. тачка 7. Закона о забрани дискриминације, „Службени гласник РС“, број 22/09), извршила је правну анализу услова за добијање ове стипендије како би испитала да ли су они у складу са антидискриминационим прописима Републике Србије.

Анализа спорне одлуке показује да је Фонд за младе таленте основан како би се омогућило пружање подршке у финансирању школовања и усавршавања младих талената и да је, поред осталог, један од његових задатака да стипендира студенте другог и трећег степена који студирају на страним универзитетима: на универзитетима земаља чланица Европске уније и Европске асоцијације за слободну трговину (ЕФТА – European Free Trade Association) и на водећим светским универзитетима (у даљем тексту: страни универзитети).

Услови за добијање ове стипендије прописани су у т. 3. Одлуке о образовању Фонда за младе таленте Републике Србије. Могућност да добију ову стипендију имају студенти који испуњавају следеће услове:

- да су држављани Републике Србије, да имају статус избеглице са пребивалиштем – боравиштем у Републици Србији;
- да су у току претходних студија остварили просечну оцену најмање 8,50;
- да су положили све испите из претходних година студија;
- да нису навршили 27 година живота, за студенте који су уписали други степен студија, односно 29 година, за студенте који су уписали трећи степен студија;
- да су најмање једну годину основних студија завршили на високошколским установама чији је оснивач Република Србија.

Имајући у виду постављене услове, евидентно је да је направљена разлика између појединих категорија студената уписаних на други и трећи степен студија на страним универзитетима, и то између оних:

- који су држављани Републике Србије, у односу на оне који то нису;
- који имају статус избеглица са пребивалиштем, односно боравиштем у Републици Србији, у односу на оне који имају овај статус, али немају пребивалиште – боравиште у Републици Србији;
- који су у току претходних студија остварили просечну оцену 8,50 и већу, у односу на оне који су остварили просечну оцену мању од 8,50;
- који су уписани на други степен студија и имају мање од 27 година, у односу на оне који имају 27 или више година;
- који су уписани на трећи степен студија и имају мање од 29 година, у односу на оне који имају 29 или више година;

- који су најмање једну годину основних студија завршили на високошколским установама чији је оснивач Република Србија, у односу на оне који су све године студија завршили на приватној високошколској установи;

Повереница најпре констатује да *Устав Републике Србије* („Сл. гласник РС“, бр. 98/2006) у чл. 21. прописује да су пред *Уставом* и законом сви једнаки и да је забрањен сваки облик дискриминације на било ком основу, а у чл. 18. ст. 3. прописује да се одредбе о људским и мањинским правима тумаче у корист унапређења вредности демократског друштва, сагласно важећим међународним стандардима људских и мањинских права, као и пракси међународних институција које надзиру њихово спровођење. Уставна забрана дискриминације ближе је разрађена *Законом о забрани дискриминације* („Службени гласник РС“, број 22/09, у даљем тексту: 33Д), којим је у члану 4. прописано начело једнакости тако што је регулисано да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације.

Одредбама чл. 5-14. 33Д дефинисани су различити облици повреде начела једнакости, односно дискриминаторног поступања, укључујући и непосредну и посредну дискриминацију. У чл. 7. 33Д појмовно је дефинисана посредна дискриминација, тако што је регулисано да посредна дискриминација постоји ако се лице или група лица, због његовог односно њиховог личног својства, ставља у неповољнији положај актом, радњом или пропуштањем које је привидно засновано на начелу једнакости и забране дискриминације, осим ако је то оправдано законитим циљем, а средства за постизање тог циља су примерена и нужна. У чл. 8. 33Д прописано је да до повреде начела једнакости долази ако се лицу или групи лица, због његовог/њиховог личног својства, неоправдано ускраћују права и слободе или намећу обавезе које се у истој или сличној ситуацији не ускраћују или не намећу другом лицу или групи лица, ако су циљ или последица предузетих мера неоправдани, као и ако не постоји сразмера између предузетих мера и циља који се овим мерама остварује.

Одредбама чл. 15-27. 33Д прописана су посебни случајеви дискриминације, односно међу којима је и дискриминација у области образовања и стручног оспособљавања. У чл. 19. 33Д садржана је, пред осталог, и изричита забрана дискриминације васпитних и образованих установа које обављају делатност у складу са законом и другим прописом, као и лица која користе или су користили услуге ових установа у складу са законом.

Сагледавајући одлуку у целини и сваки појединачни услов за добијање стипендије, повереница констатује да услови за стипендирање студената другог и трећег степена студија на страним универзитетима (који се тичу држављанства студената, места пребивалишта, односно боравишта студената са избегличким статусом, и услова који се тиче просечне оцене) имају објективно и разумно оправдање и с аспекта циља и аспекта последица које изазивају. Наиме, легитимно је право државе да буџетска средства усмери за стипендирање студената домаћих држављана, као и на стипендирање оних студената са избегличким статусом чије је пребивалиште, односно боравиште на територији Србије. Такође, легитимно је право државе да подстиче, развија и вреднује изузетна

испољавања и постигнућа младих људи, укључујући и пружање додатне материјалне подршке најбољим студентима, што је она и учинила образовањем Фонда за младе таленте у циљу стипендирања талентованих студената. Зато услов који се тиче просечне оцене има разумно и објективно оправдање јер се њиме обезбеђује да стипендију за други и трећи степен студија добију само они студенти који су свој таленат већ потврдили остварујући високу просечну оцену на основним студијама. Према томе, ови услови нису супротни начелу једнакости и забране дискриминације.

У погледу услова који се тичу година старости, повереница констатује да постављање горње границе старосног узраста, као услова за добијање стипендије, има објективно и разумно оправдање. Само образовање Фонда за младе таленте, чији је циљ стварање могућности за пружање подршке у финансирању школовања и усавршавања младих талената, представља једну од посебних мера које су усмерене ка томе да се пружи додатна подршка младим људима. У Србији је, с обзиром на услове под којима се одвија процес постизања примереног степена социјалне аутономије, одговорности и самосталности, горња граница младости 30 година живота, што је дефинисано *Националном стратегијом за младе* („Сл. гласник РС“, бр. 55/08). С друге стране, постављање горње границе старосног узраста обезбеђује да стипендију добију студенти који су током свог школовања били ефикасни. Сагласно томе, услов у погледу година старости није дискриминаторан.

Кад је у питању услов за добијање стипендије који се огледа у томе да је студент најмање једну годину основних студија завршио на високошколској установи чији је оснивач Република Србија, овај услов јесте дискриминаторан јер нема објективно и разумно оправдање и у супротности је са одредбом из чл. 19. ЗЗД која забрањује сваки облик дискриминације студената који користе или су користили услуге образованих установа које обављају делатност у складу са законом и другим прописом.

У изјашњењу бр. 670-00-266/1104, које је, по налогу Владе Републике Србије, дало Министарство омладине и спорта, наведено је да Фонд за младе таленте „као индиректни корисник буџетских средстава, врши стипендирање студената са високошколских установа чији је оснивач Република Србија, што је такође пракса и опредељење државе у вези са доделом стипендија и кредита студентима које додељује Министарство просвете и науке и расподелом слободних места у студентским домовима“. Наведено је, такође „да се тек по доношењу недостајућих стратешких докумената (*Стратегије о развоју образовања и Стратегије о развоју високог образовања*), добијања дугорочних прогноза тржишта рада о потребама за одређеним профилима и завршетка процеса акредитације факултета у Републици Србији, може се предложити Влади да изврши одређене суштинске измене одлуке, уколико се то покаже оправданим“.

Не улазећи у анализу постојећих услова за коришћење студентских стипендија и кредита и услуга смештаја у студентским домовима и њихове усаглашености с антидискриминационим прописима, аргументи којима се у наведеном изјашњењу оправдава спорни услов, не могу се прихватити ни с аспекта циља, ни с аспекта последица које он изазива.

Циљ стипендирања студената другог и трећег степена који студирају на страним универзитетима јесте да се пружи додатна финансијска подршка талентованим студентима, а то су они који су остварили високу просечну оцену на основним студијама. Њих има међу свим категоријама студентима: међу онима који су све године основних студија завршили на високошколским установама чији је оснивач Република Србија, међу онима који су све године студија завршили на приватним високошколским установама; као и међу онима који су, у складу са законским прописима, неке године студија завршили на високошколским установама чији је оснивач Република Србија, а неке на приватним високошколским установама.

Потпуно нејасно из којих је разлога као услов за добијање стипендије прописано да је студент баш једну годину студија завршио на високошколској установи чији је оснивач Република Србија. О томе Министарство омладине и спорта није пружило било какво објашњење. Евидентно је да је, с аспекта остваривања овог циља, а имајући у виду да је циљ додељивања стипендија пружање финансијске подршке најбољим студентима који су уписали студије другог и трећег степена на страним универзитетима, потпуно ирелевантно да ли је високошколска установа на којој су они студирали приватна или је њен оснивач Република Србија. Постигнути успех студената на основним студијама и сама чињеница да се стипендија, сагласно одлуци, може доделити само студенту који је уписао студије на универзитетима земаља ЕУ и ЕФТА, односно на неком од водећих светских универзитета, представљају довољне гаранције да ће стипендија бити додељена заиста најбољим студентима. Имајући у виду ове околности, очигледно је да спорни услов за добијање стипендије није ни у каквој вези са циљем који се жели остварити стипендирањем студената другог и трећег степена на страним универзитетима.

Кад су у питању последице које спорни услов изазива, очигледно је да су условљавањем могућности за добијање стипендије тиме да је студент најмање једну годину основних студија завршио на високошколској установи чији је оснивач Република Србија, унапред елиминисани као кандидати и да им је ускраћено право да заједно са осталим кандидатима конкуришу за стипендију, они студенти, који су све године основних студија завршили на приватној високошколској установи. Имајући у виду последице које производи, овај услов је неприхватљив јер не постоји неопходна пропорционалност између циља који се желео остварити и последица које увођење овог услова изазива. Принцип пропорционалности, наиме, налаже да код сваког дерогирања индивидуалног права постоји баланс између захтева једнаког третмана и циља чијем се остваривању тежи. Сагласно томе, остваривање циља не сме да води ка дискриминаторном резултату.

На основу анализе чињеница и правних прописа, повереница за заштиту равноправности, сагласно члану 33. ставу 1. тачки 7. *Закона о забрани дискриминације*, подноси иницијативу за измену одредбе из т. 3. Одлуке о образовању Фонда за младе таленте Републике Србије („Сл. гласник РС, бр. 71/08, 44/09 и 37/11).

3. Мишљење о појединим одредбама Радне верзије Закона о изменама и допунама закона о парничном поступку (дел. бр. 1705 од 5. 11. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације (члан 33. тачка 7. Закона о заштити дискриминације, „Службени гласник РС“, број 22/09), повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

о појединим одредбама *Радне верзије Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку*

1. У чл. 85. ст. 1. *Радне верзије Закона о изменама и допунама Закона о парничном поступку* прописано је да “*странке могу да предузимају радње у поступку лично или преко пуномоћника*”, при чему је изостављено правило садржано у важећем *Закону о парничном поступку*, по којем пуномоћник “*мора да буде адвокат*”. Повереница подржава овакву измену јер се њом из процесног система уклања дискриминаторна одредба којом је нарушено начело једнакости странака у остваривању права на приступ суду, као једног од елемената права на правично суђење, гарантованог чл. 32. *Устава Републике Србије* („Сл. гласник РС, бр. 98/2006) и чл. 6. Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, о чему је у време доношења Закона о парничном поступку изнела свој став у Мишљењу бр. 1038/2011 од 27. 9. 2011. године.
2. *Закон о парничном поступку* не препознаје да се у парничном поступку, поред јавног тужиоца и јавног правобраниоца, у улози странке и умешача, појављује и Повереник за заштиту равноправности. Према *Закону о забрани дискриминације*, Повереник за заштиту равноправности је државни орган којем је призната активна процесна легитимација у парницама за заштиту дискриминације, без обзира на то да ли је жртва дискриминације лице или група лица, с тим што је услов за допуштеног пружања правне заштите, по тужби Повереника, престанак дискриминисаног лица ако се дискриминација односи искључиво на то лице (чл. 33. т. 3. и чл. 46. ст. 2). Законско овлашћење Повереника да затражи судску заштиту од дискриминације манифестација је става законодавца да спречавање и сузбијање дискриминације представља општи (јавни) интерес друштва, те да овом независном органу треба омогућити да покреће и води парнице за заштиту од дискриминације како би својом процесном активношћу издејствовао доношење повољних судских пресуда. На основу свог законског овлашћења да покреће антидискриминационе парнице, Повереник има право и да се умеша у парницу коју је покренуо други законом овлашћени субјекат, тако што се

придружује тужиоцу. И као странка и као умешач, Повереник је експонент јавног (општег) интереса, који остварује својом процесном делатношћу у парничном поступку.

Имајући у виду правни статус и улогу Повереника у правном систему, као и његов процесни положај, потребно је *Законом о парничном поступку* регулисати:

- учешће Повереника као умешача у поступку;
 - начин поступања суда поводом неразумљивих или непотпуних поднесака Повереника;
 - право Повереника на накнаду трошкова поступка у парницама у којима се појављује као странка и као умешач;
 - исплату трошкова поступка које је, по закону, дужан да сноси Повереник.
3. У чл. 193. *Закона о парничном поступку* прописана је дужност лица које намерава да поднесе тужбу против Републике Србије да пре подношења тужбе Републичком јавном правобранилаштву упути предлог за мирно решавање спора, о којем се Републички јавни правобранилац може изјаснити у року од 60 дана. Ова правила важе и у случају подношења тужбе против јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе, када се предлог за мирно решавање спора подноси надлежном правобранилаштву, то јест овлашћеном заступнику јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе. Наведени законски прописи супротни су начелу равноправности странака, које је утврђено у чл. 2. *Закона о парничном поступку*, јер привилегују државу и јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе у односу на друге правне субјекте против којих се покреће парнични поступак.

У Радној верзији *Закона о изменама и допунама закона о парничном поступку* понуђена су другачија решења за одредбе садржане у чл. 193. *Закона о парничном поступку*. Наиме, према решењима садржаним у *Другој алтернативи за измену члана 193 Закона*, лицу које намерава да поднесе тужбу против Републике Србије пружа се могућност, али му се не намеће обавеза да Републичком јавном правобранилаштву, односно заступнику јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе пре подизања тужбе упути предлог за мирно решавање спора. Повереница подржава ова алтернативна решења јер се њима елиминишу одредбе којима су држава и јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе привилеговане као потенцијални тужени, а правним субјектима обезбеђује се једнак положај у приступу правди, независно од тога ко се појављује као друга страна у спору.

4. У *Радној верзији Закона о изменама и допунама закона о парничном поступку* предложен је низ нових решења која се тичу поступка за заштиту колективних права и интереса (чл. 499. и чл. 500). Повереница указује на потребу додатног преиспитивања одредаба *Закона о парничном поступку* којим је

регулисан поступак за заштиту колективних права и интереса, укључујући и заштиту од дискриминације, да би се уклониле оне одредбе којима се угрожава право удружења, њихових савеза и других организација које су основане у складу са законом – да слободно указују на повреде колективних права и интереса грађана и користе законске инструменте којима се остварује судска грађанскоправна заштита ових права и интереса.

4. Мишљење о појединим одредбама Радне верзије Закона о изменама и допунама закона о ванпарничном поступку (дел. бр. 1704 од 5. 11. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације (члан 33. тачка 7. *Закона о заштити дискриминације*, „Службени гласник РС“, број 22/09), повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

о појединим одредбама Радне верзије Нацрта закона о медијацији

Нацртом закона о медијацији, под рубрумом “Искључење јавности”, у чл. 8. ст. 3., прописано је да страну која нема пословну способност, али и ону која је ограничено пословно способна заступа законски заступник. Ово императивно правило, по којем ограничено пословно способно лице у поступку медијације заступа његов законски заступник, одступа од општег правила о процесној способности ограничено пословно способних лица. Наиме, према чл. 75. ст. 2. *Закона о парничном поступку* (“Сл. гласник РС”, бр. 72/2011), који се сходно примењује у свим грађанским судским поступцима, пунолетно лице коме је ограничена пословна способност процесно је способно у границама своје пословне способности.

Уколико буде усвојено правило из чл. 8. ст. 3. *Нацрта закона о медијацији*, којим се ограничено пословно способном лицу ускрађује процесна способност у поступку медијације, негативне последице биле би вишеструке.

Пре свега, ограничено пословно способно лице било би ускраћено за могућност да самостално покрене поступке медијације и да учествује у поступцима који се воде поводом спорова из оних правних односа у погледу којих је лице пословно способно, тј. који су у оквиру граница његове пословне способности. Поводом ових спорова ограничено пословно способно лице могло би самостално да покрене и води парницу, али не и поступак медијације, у којем га, према чл. 8. ст. 3. *Нацрта закона о медијацији*, мора заступати његов законски заступник.

Консеквентно томе, уколико су у питању спорови из правних односа који су у оквиру пословне способности ограничено пословно способних лица, лице које се определи за медијацију као метод за решавање таквог спора и лице које изабере парницу били би у неједнаком положају: оно лице које се определио за медијацију не би могло самостално да учествује у поступку медијације, док би оно лице које се определило за парницу могло у њој самостално да учествује, тј. да пуноважно предузима све парничне радње.

У случајевима у којима се поступак медијације води као тзв. судски анексирана медијација, правило из чл. 8. ст. 3. Нацрта закона о медијацији могло би да доведе до тога да ограничено пословно способно лице које је самостално покренуло и води парницу јер је у парници, с обзиром на предмет спора, парнично способно, у судски анексираној медијацији која се поводом тог спора води, мора имати законског заступника који ће, у његово име и за његов рачун, учествовати у поступку медијације.

Имајући у виду циљ и садржину поступка медијације, улогу и дужности медијатора, као и чињеницу да је медијација једноставан и неформалан поступак намењен мирном решавању спорова, повереница је мишљења да не постоје оправдани разлози да се ограничено пословно способна лица стављају у неравноправан положај у поступку медијације у односу на положај који имају у грађанским судским поступцима. Уколико је у питању спор из правног односа који је у оквиру граница пословне способности ограничено пословно способног лица, требало би омогућити да то лице самостално предузима радње, без обзира на то да ли се спор решава мирним путем, у поступку медијације, или се решава у судском поступку.

5. Мишљење о појединим одредбама Радне верзије Нацрта закона о медијацији (дел. бр. 1704 од 5. 11. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације (члан 33. тачка 7. *Закона о заштити дискриминације*, „Службени гласник РС“, број 22/09), повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

о појединим одредбама *Радне верзије Нацрта закона о медијацији*

Нацртом закона о медијацији, под рубрумом “Искључење јавности”, у чл. 8. ст. 3., прописано је да страну која нема пословну способност, али и ону која је ограничено пословно способна заступа законски заступник. Ово императивно правило, по којем ограничено пословно способно лице у поступку медијације, заступа његов законски заступник, одступа од општег правила о процесној способности ограничено пословно способних лица. Наиме, према чл. 75. ст. 2. *Закона о парничном поступку* (“Сл. гласник РС”, бр. 72/2011), који се сходно примењује у свим грађанским судским поступцима, пунолетно лице коме је ограничена пословна способност процесно је способно у границама своје пословне способности.

Уколико буде усвојено правило из чл. 8. ст. 3. *Нацрта закона о медијацији*, којим се ограниченом пословно способном лицу ускраћује процесна способност у поступку медијације, негативне последице биле би вишеструке.

Пре свега, ограничено пословно способно лице било би ускраћено у могућности да самостално покрене и учествује у поступцима медијације који се воде поводом спорова из оних правних односа у погледу којих је пословно способно, тј. који су у оквиру граница његове пословне способности. Поводом ових спорова ограничено пословно способно лице могло би самостално да покрене и води парницу, али не и поступак медијације, у којем га, према чл. 8. ст. 3. *Нацрта закона о медијацији*, мора заступати његов законски заступник.

Консеквентно томе, уколико су у питању спорови из правних односа који су у оквиру пословне способности ограничено пословно способних лица, лице које се определи за медијацију као метод за решавање таквог спора и лице које изабере парницу – били би у неједнаком положају: оно лице које се определио за медијацију не би могло самостално да учествује у поступку медијације, док би оно лице које се определило за парницу могло у њој самостално да учествује, тј. да пуноважно предузима све парничне радње.

У случајевима у којима се поступак медијације води као тзв. судски анексирана медијација, правило из чл. 8. ст. 3. *Нацрта закона о медијацији* могло би да доведе до тога да ограничено пословно способно лице које је самостално покренуло и води парницу јер је у парници, с обзиром на предмет спора, парнично способно, у судски анексираној медијацији која се поводом тог спора води, мора имати законског заступника, који ће у његово име и за његов рачун учествовати у поступку медијације.

Имајући у виду циљ и садржину поступка медијације, улогу и дужности медијатора, као и чињеницу да је медијација једноставан и неформалан поступак намењен мирном решавању спорова, повереница је мишљења да не постоје оправдани разлози да се ограничено пословно способна лица стављају у неравноправан положај у поступку медијације у односу на положај који имају у грађанским судским поступцима. Уколико је у питању спор из правног односа који је у оквиру граница пословне способности ограничено пословно способног лица, требало би омогућити да то лице самостално предузима радње, без обзира на то да ли се спор решава мирним путем, у поступку медијације, или се решава у судском поступку.

6. Мишљење о појединим одредбама Радне верзије Закона о изменама и допунама закона о парничном поступку (дел. бр. 1705 од 5. 11. 2012. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације (члан 33. тачка 7. *Закона о заштити дискриминације*, „Службени гласник РС“, број 22/09), повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

о појединим одредбама *Радне верзије Закона о изменама и допунама закона о парничном поступку*

1. У чл. 85. ст. 1. *Радне верзије Закона о изменама и допунама закона о парничном поступку* прописано је да “*странке могу да предузимају радње у поступку лично или преко пуномоћника*”, при чему је изостављено правило садржано у важећем *Закону о парничном поступку*, по којем пуномоћник “*мора да буде адвокат*”. Повереница подржава овакву измену јер се њоме из процесног система уклања дискриминаторна одредба којом је нарушено начело једнакости странака у остваривању права на приступ суду, као једног од елемената права на правично суђење, гарантованог чл. 32. *Устава Републике Србије* („Сл. гласник РС, бр. 98/2006) и чл. 6. *Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода*, о чему је у време доношења *Закона о парничном поступку* изнела свој став у Мишљењу бр. 1038/2011 од 27. 9. 2011. године.
2. *Закон о парничном поступку* не препознаје да се у парничном поступку, поред јавног тужиоца и јавног правобраниоца, у улози странке и умешача, појављује и Повереник за заштиту равноправности. Према *Закону о забрани дискриминације*, Повереник за заштиту равноправности је државни орган којем је призната активна процесна легитимација у парницама за заштиту дискриминације, без обзира на то да ли је жртва дискриминације лице или група лица. Услов за допуштеност пружања правне заштите по тужби Повереника је пристајак дискриминисаног лица ако се дискриминација односи искључиво на то лице (чл. 33. т. 3. и чл. 46. ст. 2). Законско овлашћење Повереника да затражи судску заштиту од дискриминације манифестација је става законодавца да спречавање и сузбијање дискриминације представља општи (јавни) интерес друштва. Овом независном органу треба омогућити да покреће и води парнице за заштиту од дискриминације како би својом процесном активношћу издејствовао доношење повољних судских пресуда. На основу свог законског овлашћења да покреће антидискриминационе

парнице, Повереник има право и да се умеша у парницу коју је покренуо други законом овлашћени субјекат, тако што се придружује тужиоцу. И као странка и као умешач, Повереник је експонент јавног (општер) интереса, који остварује својом процесном делатношћу у парничном поступку.

Имајући у виду правни статус и улогу Повереника у правном систему, као и његов процесни положај, потребно је *Законом о парничном поступку* регулисати:

- учешће Повереника као умешача у поступку;
 - начин поступања суда поводом неразумљивих или непотпуних поднесака Повереника;
 - право Повереника на накнаду трошкова поступка у парницама у којима се појављује као странка и као умешач;
 - исплату трошкова поступка које је, по закону, дужан да сноси Повереник.
3. У чл. 193. *Закона о парничном поступку* прописана је дужност лица које намерава да поднесе тужбу против Републике Србије да пре подношења тужбе Републичком јавном правобранилаштву упути предлог за мирно решавање спора, о којем се Републички јавни правобранилац може изјаснити у року од 60 дана. Ова правила важе и у случају подношења тужбе против јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе, када се предлог за мирно решавање спора подноси надлежном правобранилаштву, односно овлашћеном заступнику јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе. Наведени законски прописи супротни су начелу равноправности странака, које је утврђено у чл. 2. *Закона о парничном поступку*, јер привилегују државу и јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе у односу на друге правне субјекте против којих се покреће парнични поступак.

У *Радној верзији Закона о изменама и допунама закона о парничном поступку* понуђена су алтернативна решења за одредбе садржане у чл. 193. *Закона о парничном поступку*. Наиме, према решењима садржаним у “Другој алтернативи за измену члана 193 Закона”, лицу које намерава да поднесе тужбу против Републике Србије пружа се могућност, али му се не намеће обавеза да Републичком јавном правобранилаштву, односно заступнику јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе пре подизања тужбе упути предлог за мирно решавање спора. Повереница подржава ова алтернативна решења јер се њима елиминишу одредбе којима су држава и јединице територијалне аутономије и локалне самоуправе привилеговане као потенцијални тужени, а правним субјектима обезбеђује се једнак положај у приступу правди, независно од тога ко се појављује као друга страна у спору.

4. У *Радној верзији Закона о изменама и допунама закона о парничном поступку* предложен је низ нових решења која се тичу поступка за заштиту

колективних права и интереса (чл. 499. и чл. 500). повереница указује на потребу додатног преиспитивања одредаба *Закона о парничном поступку* којима је регулисан поступак за заштиту колективних права и интереса, укључујући и заштиту од дискриминације, да би се уклониле оне одредбе којима се угрожава право удружења, њихових савеза и других организација основаних у складу са законом да слободно указују на повреде колективних права и интереса грађана и користе законске инструменте којима се остварује судска грађанскоправна заштита ових права и интереса.

7. Мишљење о одредбама Предлога закона о изменама и допунама Закона о раду (дел. бр. 011-00-13/2013-02 од 22. 3. 2013. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације (члан 33. тачка 7. Закона о заштити дискриминације, „Службени гласник РС“, број 22/09), повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

о одредбама Предлога закона о изменама и допунама Закона о раду

1. Усвајањем предложених измена и допуна Закона о раду домаће радно законодавство биће усаглашено са Конвенцијом МОР бр. 183. о заштити материнства, коју је Република Србија ратификовала 2010. године („Сл. гласник РС – Међународни уговори“, бр. 1/2010), као и са очекиваним изменама Директиве Савета ЕУ 92/85/ ЕЕЦ (Council Directive 92/85/EEC of 19 October 1992 on the introduction of measures to encourage improvements in the safety and health at work of pregnant workers and workers who have recently given birth or are breastfeeding - tenth individual Directive within the meaning of Article 16 (1) of Directive 89/391/EEC). Предложена решења омогућиће бољу заштиту материнства, већу сигурност радног места за труднице и родитеље, смањење разлика у радном активитету жена са децом и жена без деце, као и ефикасније спречавање и сузбијање дискриминације на раду по основу трудноће и родитељства.
2. Одредбом чл. 93а чије се усвајање предлаже прописано је: „Послодавац је дужан да запосленој жени која се врати на рад пре истека годину дана од рођења детета обезбеди право на једну или више дневних пауза у току дневног рада у укупном трајању од 90 минута или на скраћење дневног радног времена у трајању од 90 минута, како би могла да доји своје дете, ако дневно радно време запослене жене износи шест и више часова.“

Овако формулисану одредбу требало би преформулисати тако да се из ње јасно и недвосмислено види да је у питању право запослене мајке: на дневну паузу ради дојења детета коју она остварује на сопствени захтев, да мајка сама одређује број пауза у укупном трајању од 90 минута, односно да се сама опредељује за скраћење радног времена у трајању од 90 минута – што је послодавац дужан да поштује.

Уважавајући и посебне околности у којима се поједине жене налазе, а имајући у виду решења у упоредном праву, да би се остваривала фактичка једнакост запослених мајки, било би корисно законом прописати и следећа посебна правила:

- запослена мајка чије је радно време мање од шест часова има право на једну дневну паузу ради дојења детета у трајању од 45 минута,
 - запослена мајка која роди близанце или већи број деце, као и запослена мајка превремено рођеног детета има право на једну или више дневних пауза ради дојења детета у укупном трајању од 120 минута,
 - један од родитеља усвојеног детета има право на паузу ради исхране детета, под условима под којима се законом мајци признаје право на дневну паузу ради дојења детета.
3. Одредбом чл. 187. став 2. чије се усвајање предлаже прописано је *„Запосленим из става 1. овог члана рок за који је уговором засновао радни однос на одређено време продужава се до истека права на одсуство“*.

У образложењу је наведено да је циљ измена да се и запосленима који су радни однос засновали на одређено време, обезбеди општа заштита од отказа уговора о раду, и то за време трудноће, породилског одсуства, одсуства ради неге детета и одсуства ради посебне неге детета. Исто тако, наведено је да овом изменом послодавац неће бити оштећен јер се исплата зарада за време породилског одсуства, односно родитељских одсуства врши на терет буџета.

Овако формулисана одредба отвара питање да ли ће запосленој жени за време трудноће, пре него што почне да користи породилско одсуство, зарада бити исплаћивана на терет послодавца или на терет буџета, узимајући у обзир да она током трудноће, све док не започне са коришћењем породилског одсуства, ради код послодавца и нема право на накнаду зараде по основу трудноће. Било би корисно да се ради отклањања сваке дилеме, након консултација са представницима удружења послодавца и синдиката, ово питање изричито регулише.

Приликом заузимања става о овом питању, требало би сагледати потенцијално негативне ефекте сваког од могућих решења. Наиме, ако се заузме став да се зарада исплаћује на терет послодавца, практички ефекат таквог решења био би избегавање послодавца да са младим женама склапају уговоре о раду на одређено време, што ову категорију жена може да стави у неповољни положај на тржишту рада у погледу могућности запошљавања. Ако се, међутим, заузме став да се зарада исплаћује на терет буџета, како се наводи у образложењу предлога, послодавци би били привилеговани јер би на рачун рада запослених трудница неосновано остваривали добит.

Такође, требало би регулисати и ситуацију која настаје уколико се трудноћа, из било ког разлога прекине, имајући у виду да је предложено да се уговор који је заснован на одређено време, продужава „до истека права на одсуство“ а да трудница, током трајања трудноће, по овом основу нема права на одсуство.

У чл. 187. додат је нови став 3. о забрани отказа трудницама, женама на породилском одсуству и запосленима који користе одсуство са рада ради неге

детета. Овакво решење је сасвим прихватљиво и на задовољавајући начин спречава дискриминацију на основу пола и родитељства.

4. У пракси је чест случај да након повратка са породичног боловања, односно боловања ради неге детета запослени бива распоређен на мање плаћене и неодговарајуће послове. Да би се оваква појава сузбила и спречила посредна дискриминација по основу родитељства, било би корисно да се законом изричито призна право запосленог да га послодавац након истека породичног одсуства, одсуства ради неге детета, распореди на оне послове на којима је радио пре коришћења права на одсуство, а ако је престала потреба за обављањем тих послова, да му понуди друге одговарајуће послове, чији услови не смеју бити неповољнији од услова рада на пословима које је обављао пре коришћења права на одсуство.

Поред тога, да би се запосленим родитељима обезбедиле једнаке могућности за напредовање на послу и спречило да родитељство буде препрека напредовању на послу, било би корисно да се законом призна право запосленог да му послодавац, након истека породичног одсуства, односно одсуства ради неге детета, омогући додатно стручно оспособљавање ако је током трајања одсуства дошло да промена у процесу рада или је уведен нов начин рада. Оваквом одредбом била би додатно конкретизирана правила из чл. 16. *Закона о равноправности полова*, којима је прописано да припадност полу не може да буде сметња напредовању на послу, да одсуствовање са посла због трудноће и родитељства не сме да буде сметња за избор у више звања, напредовање и стручно усавршавање, Одсуствовање са посла због трудноће и родитељства не сме да буде основ за распоређивање на неодговарајуће послове и за отказ уговора о раду у складу са законом којим се уређује рад.

Коначно, било би корисно да се, као једна од посебних мера у односу на запослене труднице и жене које су у процесу вантелесне оплодње, пропише дужност послодаваца који има више од 20 жена у сталном радном односу да обезбеди посебну просторију за одмор и одржавање личне хигијене.

8. Мишљење о Предлогу закона о правима пацијената (дел. бр. 011-00-20/2013-02 од 9. 5. 2013. год.)

Поступајући у оквиру законом прописане надлежности да прати спровођење закона и других прописа, иницира доношење или измену прописа ради спровођења и унапређивања заштите од дискриминације и даје мишљење о одредбама нацрта закона и других прописа који се тичу забране дискриминације (члан 33. тачка 7. Закона о заштити дискриминације, „Службени гласник РС“, број 22/09), повереница за заштиту равноправности даје

МИШЉЕЊЕ

о одредби чл. 6. ст. 2. Предлога закона о правима пацијената

Одредбом чл. 6. ст. 2. Предлога закона о правима пацијената (у даљем тексту: Предлог закона) прописано је: „У поступку остваривања здравствене заштите, пацијент има право на једнак приступ здравственој служби, без дискриминације у односу на финансијске могућности, место становања, врсту обољења или време приступа здравственој служби“.

Повереница је мишљења да примена овако формулисане одредбе из чл. 6. ст. 2. Предлога закона у пракси може да доведе до несагледивих последица с становишта остваривања права пацијената на слободу од дискриминације у приступу и коришћењу медицинских услуга, посебно имајући у виду да је ово једина одредба у којој се помиње израз *дискриминација*. Због садржине и начина на који је редигована, ова одредба, пре свега, изазива недоумицу да ли је право на слободу од дискриминације у погледу права на приступ здравственој служби проширено или ограничено, односно да ли је дискриминација у погледу овог права пацијената забрањена по свим основама или само по оним која су у чл. 6. ст. 2. изричито набројана. Поред тога, поставља се питање да ли се забрана дискриминације односи само на приступ здравственој служби или и на сва друга права пацијената, с обзиром на то што Предлог закона не садржи општу норму о забрани дискриминације у остваривању права пацијената.

Као што је познато, антидискриминационим прописима Републике Србије прописана је општа забрана дискриминације у свим областима друштвеног живота. Дискриминација је забрањена *Уставом Републике Србије*, који у чл. 21. прописује да су пред *Уставом и законом* сви су једнаки, да свако има право на једнаку законску заштиту, без дискриминације, да је забрањена свака дискриминација, непосредна или посредна, по било ком основу, а нарочито на основу расе, пола, националне припадности, друштвеног порекла, рођења, вероисповести, политичког или другог уверења, имовног стања, културе, језика, старости и психичког или физичког инвалидитета. *Законом о забрани дискриминације*, у чл. 4. прописано је да су сви једнаки и уживају једнак положај и једнаку правну заштиту, без обзира на лична својства, те да је свако дужан да поштује начело једнакости, односно забрану дискриминације. Сам појам дискриминације дефинисан је у чл. 2. ст. 1. т. 1. овог закона тако што је прописано да дискриминација и

дискриминаторно поступање означавају свако неоправдано прављење разлике или неједнако поступање, односно пропуштање (искључивање, ограничавање или давање првенства), у односу на лица или групе као и на чланове њихових породица, или њима блиска лица, на отворен или прикривен начин, а који се заснива на раси, боји коже, прецима, држављанству, националној припадности или етничком пореклу, језику, верским или политичким убеђењима, полу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, имовном стању, рођењу, генетским особеностима, здравственом стању, инвалидитету, брачном и породичном статусу, осуђиваности, старосном добу, изгледу, чланству у политичким, синдикалним и другим организацијама и другим стварним, односно претпостављеним личним својствима.

Повереница за заштиту равноправности стоји на становишту да ни један закон, па ни Закон о правима пацијената, не сме да сужава листу личних својстава у односу на које важи забрана дискриминације, будући да *Устав Републике Србије* и *Закон о забрани дискриминације*, као општи и основни антидискриминациони закон, изричито наводе поједина лична својства, али листу личних својстава остављају отвореном, забрањујући дискриминацију по било ком личном својству.

Евидентно је да се предложено решење садржано у одредби чл. 6. ст. 2. *Предлога закона* ослања на *Европску повељу о правима пацијената* из 2002. године, што заслужује похвалу, посебно ако се има у виду чињеница да Република Србија није још увек ратификовала овај документ. Међутим, оно што недостаје у Предлогу закона јесте општа одредба о забрани дискриминације у остваривању (свих) права пацијената, коју треба неизоставно унети у текст закона како би се отклонила свака дилема у погледу важења принципа недискриминације. При томе треба имати у виду да *Европска повеља о правима пацијената* у свом првом делу (Фундаментална права) прописује општу забрану дискриминације, позивањем на члан 21. *Повеље о основним правима Европске уније* (2000). Такође, у другом делу *Европске повеље* (14 права пацијената) изричито је прописано да се она примењује на све појединце, уз уважавање чињенице да разлике као што су старосно доба, пол/род, религија, социоекономски статус, писменост и друге разлике, могу утицати на индивидуалне потребе за здравственом заштитом. Овакав нормативни приступ који је примењен приликом израде *Европске повеље о правима пацијената* омогућио је да се у т. 2. *Европске повеље*, под рубрумом „Право на приступ“, апострофирају само поједине специфичне околности које се тичу пацијената, а које су од посебне важности за остваривање права на једнак приступ здравственим услугама, што је само једно од права пацијената које *Европска повеља* гарантује.

Повереница указује и на чињеницу да „*време приступа здравственој служби*“, које је у чл. 6. ст. 2. Предлога закона изричито наведено као посебан основ у односу на који је дискриминација забрањена, по својој природи не спада у лична својства пацијента, већ је околност које се тиче временског тренутка у којем се остварује здравствена заштита.

Због свега наведеног, имајући у виду потребу да се избегну и предупреду потенцијалне недоумице и спречи погрешно тумачење и примена закона, пове-

реница је мишљења да је потребно преформулисати одредбу чл. 6. ст. 2. Предлога закона тако да она гласи: „У поступку остваривања здравствене заштите, пацијент има право на једнак приступ здравственој служби, без прављења разлике засноване на финансијским могућностима, месту становања, врсти обољења или времену приступа здравственој служби“. Поред тога, потребно је унети општу законску одредбу о забрани дискриминације у остваривању (свих) права пацијената, у складу са важећим антидискриминационим прописима Републике Србије, онако како је то учињено и у другим законима који уређују поједине посебне области друштвених односа.

IV УПОЗОРЕЊА ЈАВНОСТИ

Упозорење јавности представља још једно од законских овлашћења Повереника за заштиту равноправности. На основу поднетих притужби, путем сазнања из средстава јавног информисања и другим путем Повереник стиче увид о учесталим, најчешћим, типичним и тешким случајевима дискриминације о којима потом упозорава јавност.

Упозорења јавности представљају својеврстан инструмент превентивног деловања Повереника за заштиту равноправности и апел надлежним органима и установама да благовремено реагују како би се отклањала и спречавала дискриминација.

У овом поглављу Зборника мишљења и препорука Повереника за заштиту равноправности налази се укупно 27 упозорења јавности.

1. Упозорење јавности на Међународни дан борбе против АИДС-а (дел. бр. 1465/2011 од 1. 12. 2011. год.)

Обележавање Међународног дана борбе против СИДЕ, прилика је за још једно подсећање и упозорење да су особе оболеле или инфициране ХИВ вирусом, у Србији изложене различитим врстама дискриминације: од третмана у здравственим центрима, реакција околине и породице, до сфере рада и запошљавања. Иако је дискриминација на основу здравственог стања забрањена, у пракси и даље владају стереотипи и предрасуде, које оболелима онемогућавају нормалан живот и остваривање својих права. Да становништво Србије показује висок степен нетолеранције према особама које живе са ХИВ вирусом, показала су и истраживања према којима трећина сматра да оболели од СИДЕ треба да добије отказ, без обзира што свој посао обавља одговорно и професионално, док чак 90 одсто не би живело у заједници са болесним. Све ово су разлози због којих треба интензивно радити на едукацији свих грађанки и грађана, али и запослених у здравству, јер су нетрпељивост и дискриминација, последице управо непознавања ове болести.

2. Упозорење јавности на Међународни дан особа са инвалидитетом (дел. бр. 1466/2011 од 2. 12. 2011. год.)

Међународни дан особа са инвалидитетом треба да буде опомена свима да су ове особе у Србији и даље изложене дискриминацији у свим областима живота. Образовање и даље није доступно свим особама са инвалидитетом, а нарочито деци са сметњама у развоју, док школски и универзитетски уџбеници уопште нису прилагођени њиховим потребама. Објекти у којима су смештене службе државних органа често су неприступачни, а готово иста ситуација је и са објектима установа здравствене заштите и других јавних установа: илустрације ради, само 5% стоматолошких ординација, прилагођено је потребама особа са инвалидитетом, а слично је и са гинеколошким службама. Дискриминација је видљива и приликом запошљавања, где је даље веома мали број особа са инвалидитетом радно ангажован. Управо то су све сегменти у којима је неопходно побољшати њихов положај, јер се тиме доприноси поштовању уставног начела једнакости свих грађанки и грађана Србије.

3. Упозорење јавности на Међународни дан људских права (дел. бр. 1531/2011 од 10. 12. 2011. год.)

Повереница за заштиту равноправности честита свим грађанима и грађанкама Србије Међународни дан људских права који је ове године посвећен раду активиста и активисткиња и њиховим напорима на ширењу и промовисању позитивних промена путем друштвених мрежа. Сведоци смо да су многобројне кампање на Фејсбуку, Твитеру и осталим друштвеним мрежама, у претходних годину дана широм света помогле да се чује снажан глас свих оних који се боре за једнакост, људска права и демократију. Свима њима треба одати признање за огроман допринос који дају у изградњи друштава са људским ликом, у коме ће сваком бити омогућено да под једнаким условима ужива сва гарантована права. Данас када читав свет слави идеју људских права и слобода, сви морамо бити забринути над чињеницом да је кршење људских права у Србији свакодневна појава и да нетолеранција и дискриминација имају забрињавајуће размере. И после више од 60 година од усвајања Универзалне декларације о људским правима још увек смо далеко од кључне идеје овог документа „*Сва људска бића рађају се слободна и једнака у достојанству и правима*“. Зато нам предстоји велики рад на унапређењу заштите људских права и систематско деловање на спречавању и сузбијању дискриминације, посебно припадника и припадница осетљивих и маргинализованих друштвених група. То је једини пут ка друштву истинске равноправности и демократије.

4. Упозорење јавности на Међународни дан сећања на жртве холокауста (дел. бр. 112/2012 од 27. 1. 2012. год.)

Међународни дан сећања на жртве холокауста, најстравичнијег злочина против човечности у светској историји, дан је сећања на све невинне жртве монструозног плана нациста да истребљењем шест милиона Јевреја и Јеврејки створе „чисту нацију“. Овај, али и сваки други дан, мора да буде опомена човечанству да ниједна дискриминација, ниједи нестанак и прогон никада неће донети решење, да су њихови исходи увек жртве, патња и злочин. Историја је већ много пута потврдила да нема безазлене дискриминације, ма који облик она имала и да је њено толерисање исто толико опасно колико и сама дискриминација.

Сећајући се жртава, од којих су многе страдале и на овим просторима, требало би да мислимо на садашњост и будућност коју ће стварати они које данас учимо и васпитавамо. Свест о важности поштовања људских права, спречавања свих видова расне, националне и верске дискриминације и мржње према другима и другачијима, једино је што може да спречи да се понове најмрачнији тренуци човечанства. Зато ту свест треба градити и неговати.

5. Упозорење јавности на Међународни дан социјалне правде (дел. бр. 155/2012 од 20. 2. 2012. год.)

У дану када Србија и свет обележавају Међународни дан социјалне правде, треба се подсетити да је социјално праведно оно друштво у коме сви људи имају услова да живе достојанствено од свог рада и имају једнаке могућности да равноправно, без икакве дискриминације, учествују у друштвеном, економском, политичком и културном животу заједнице.

Социјална правда услов је друштвеног напретка, а кључне тачке друштва социјалне правде: су борба против сиромаштва, остваривање права на рад, равноправност полова и стварање једнаких шанси за све. Уколико ове проблеме не будемо ефикасно решавали, ствараћемо само нове друштвене неправде и новим генерацијама оставити у наслеђе друштво без перспективе за напредак.

У Србији која се данас суочава са последицама економске кризе, скоро 10% становништва живи у тешком сиромаштву, а многе друштвене групе налазе се на маргинама друштвеног живота, у немогућности да остваре право на здравствену заштиту, образовање, становање. Зато је данас више него у другим временима неопходно показати хуманизам, солидарност и одговорност за оне који су најугроженији и најрањивији и који без помоћи шире друштвене заједнице не могу решити своје основне егзистенцијалне проблеме.

6. Упозорење јавности на Међународни дан жена (дел. бр. 207/2012 од 8. 3. 2012. год.)

Међународни дан жена, повод је да сви размислимо зашто се и данас у многим ситуацијама не поштују закони који омогућавају да жене имају све оно за шта се Клара Цеткин борила. Жене су и данас у многим ситуацијама дискриминисане.

У Србији је постала нормална појава да послодавци женама унапред отворено кажу да немају права да користе боловање, како због деце, тако и у случају кад су саме болесне. У Србији се догађа да су жене после повратка са породилског одсуства распоређене на нижа и мање плаћена радна места. У Србији је распрострањено сексуално узнемиравање и уцењивање жена на радном месту, баш као и омаловажавање и потцењивање шефова и колега.

Због тога би 8. март требало само да буде подсећање и за државу и за друштво да се и свих осталих дана у години, не само декларативно већ суштински, боре за једнакост и равноправно учешће жена у свим областима живота.

7. Упозорење јавности о избору Заштитника грађана (дел. бр. 228/2012 од 13. 3. 2012. год.)

Повереница за заштиту равноправности апелује да Народна скупштина Републике Србије у актуелном сазиву без одлагања приступи усвајању предложених измена *Закона о заштитнику грађана* и избору Заштитника грађана. Изражавајући забринутост због најава да ће о томе одлучивати наредни сазив Народне скупштине, повереница указује да би тиме био угрожен рад ове угледне независне институције, која ужива велико поверење грађана. Несумњиво је да би сваки облик дисконтинуитета ослабио ауторитет институције и негативно се одразио на достигнути ниво заштите људских и мањинских права у Србији.

8. Упозорење јавности поводом прославе синдиката правосуђа (дел. бр. 250/2012 од 17. 3. 2012. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић, најоштрије осуђује скандалозне и увредљиве фотографије са прославе синдиката правосуђа, на којима се види да је храна „сервирана“ на нагим женским телима и тражи од надлежних органа да преиспитају све околности овог догађаја и хитно и адекватно реагују.

Овом чином злоупотребе, искоришћавања и насиља понижене су и омаловажене све жене у Србији, повређено је њихово људско достојанство и морални интегритет. Овај догађај сведочи о томе какве су размере и последице дискриминације жена у Србији, чему се мора стати на пут. Повереница упозорава да сви који су одговорни за овакав срамни чин морају да одговарају и снесе ригорозне последице за своје понашање.

9. Упозорење јавности поводом напада на Горанца Џелима Лимана (дел. бр. 173/2012 од 2. 3. 2012. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић, најоштрије осуђује напад на Горанца Џелима Лимана и очекује да починиоци овог бруталног чина буду адекватно кажњени.

Повереница упозорава да инциденти мотивисани мржњом према свакоме ко је другачији постају готово уобичајени. Због тога државни органи морају одлучније да реагују и кажњавају насиље. Истовремено, овакви напади указују на неопходност укључивања свих, од надлежних органа и институција до појединаца и појединки, на ширењу и афирмисању вредности друштва у коме су сви људи једнаки, без икакве разлике у погледу националности или било ког другог личног својства.

10. Упозорење јавности на Међународни дан борбе против расизма (дел. бр. 261/2012 од 21. 3. 2012. год.)

Данас Србија и свет обележавају међународни дан борбе против расизма. Данашњи дан је прилика да још једном сасвим јасно кажемо – расизам у Србији још увек није у потпуности искорењен.

У Банатском Карађорђеву нападнута је ромска породица, у једној школи у Новом Пазару ромска деца су издвојена од остале деце и наставу похађају у посебној згради, у ромском насељу у Пожеги исписани су графити мржње и кукасти крстови, у Књажевцу је десетак контејнера исписано паролама мржње према Ромима, у Чачку су разбијена стакла на фризерском салону чија је власница Ромкиња, млади Ром је претучен у градском аутобусу у Београду, а сви путници су, изузев једног младића, били неми посматрачи. Забрињавајући је и податак из прошлонедељног истраживања, према коме чак свако четврто дете у Србији показује изразито расистичке ставове према Ромима.

Ове појаве морају озбиљно да нас забрину. Расизам и сви његови појавни облици неће нестати ако га негирамо и игноришемо. Борба против расизма тражи да сви надлежни органи ефикасно реагују и кажњавају извршиоце расистичког насиља и оне који шире расну мржњу и нетрпељивост. Најважнија борба против расизма мора се, међутим, водити у школским учионицама, у којима наша деца треба да науче да су сви људи једнаки, да имају једнака права и да заслужују поштовање, без обзира на боју коже, расу, нацију или порекло. То дугујемо нашој деци и будућим генерацијама јер они треба да живе у отвореном и праведном друштву равноправних људи, које свима пружа подједнаке шансе за живот и напредак.

Позивам грађанке и грађане и организације цивилног друштва да реагују у свим случајевима расне дискриминације и подносе притужбе Поверенику за заштиту равноправности.

11. Упозорење јавности на Светски дан Рома (дел. бр. 371/2012 од 8. 4. 2012. год.)

Поводом 8. априла, Светског дана Рома, повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић, оцењује да њихов тежак положај у Србији треба да забрине све грађане и грађанке. Роми и Ромкиње су изложени отвореном, веома присутном и распрострањеном говору мржње, као и честим нападима. У нашој земљи, има школа у којима се спроводи сегрегација ромске предшколске и школске деце која наставу похађају у издвојеним зградама, у многим градовима могу се видети исписани кукасти крстови и графити мржње.

Додатно забрињава податак из прошлогодишњег истраживања, према коме скоро 70% средњошколаца у Србији има расистичке и шовинистичке ставове према Ромима, а скоро сваки трећи ученик верује да су Роми по природи прљави људи. Они који данас тако размишљају, биће сутра доносиоци одлука, и то је нешто што посебно треба да нас брине.

За унапређење положаја Рома у Србији и сузбијања дискриминације којој су изложени више него било која друга друштвена група, неопходно је још интензивније радити на спровођењу посебних мера у домену образовања, запошљавања, здравствене заштите, становања, јер је то једини начин да се постојеће стање мења. То је важно не само за Роме, већ и за друштво у целини, ако желимо да заиста будемо друштво које поштује људска права и начело социјалне правде.

12. Упозорење јавности на Међународни дан поноса ЛГБТ особа (дел. бр. 885/2012 од 27. 6. 2012. год.)

Овогодишње обележавање Дана поноса ЛГБТ особа, повод је да се сви запитамо зашто је ова популација у Србији и даље изложена свакодневной дискриминацији и због чега су они једина групација којој се негира једно од основних људских права - право на слободно окупљање. То показује и прошлонедељна забрана акције „Заједно за једнакост ЛГБТ особа“ која је требало да се одржи у Крагујевцу. Због тога је потребно учинити још много на елиминисању предрасуда и промоцији толеранције и равноправности, јер је ова групација и даље изложена дискриминацији, нападима и говору мржње.

Прилика за то, биће најављена вишедневна Поворка поноса, која ће показати да ли смо као друштво спремни да стварно, а не само декларативно, поштујемо људска права и обезбедимо да свако слободно изрази своју сексуалну оријентацију и родни идентитет, без страха да ће због тога бити дискриминисан, понижен, изложен насиљу или искључен из друштвеног и јавног живота. Истовремено, сви надлежни својим деловањем треба да допринесу ширењу свести о поштовању права мањина, јер је право на различитост цивилизацијско достигнуће и показатељ степена демократичности друштва.

13. Упозорење јавности поводом исељавања Рома у Лесковцу (дел. број 1083 од 1. 8. 2012. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић забринута је због информације о исељењу Рома из алтернативног смештаја у Лесковцу који им је био обезбеђен после исељења из неформалног насеља „Белвил“. Повереница апелује да се овај проблем хитно реши тако што ће се овим породицама обезбедити смештај у складу са међународним стандардима људских права. Неопходно је без одлагања започети израду плана њихове трајне интеграције и систематски радити на унапређивању њиховог положаја.

14. Упозорење јавности поводом предстојеће Параде поноса (дел. бр. 1311/2012 од 14. 9. 2012. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић, изражава велику забринутост због чињенице да су три недеље уочи најављене Параде поноса и манифестација које су најављене тим поводом, све бројније претње, говор мржње и насиље над ЛГБТ популацијом. Истовремено, ова групација је и даље једина у Србији којој се оспорава и негира право на слободно окупљање.

Отвореним претњама и насиљем ствара се атмосфера страха и подстиче нетрпељивост, мржња и непријатељство према ЛГБТ особама, што је и својеврсни покушај да се створи алиби за неодржавање овогодишње Параде поноса. Сви у Србији треба да будемо забринути због количине мржње, нетрпељивости и насиља над једном мањинском групом, нашим суграђанима и суграђанкама, јер колико сутра то може бити свако од нас.

Повереница још једном пружа безрезервну подршку свим ЛГБТ особама и истиче да држава и њени органи власти морају показати моћ и спремност да заштите Уставом гарантована основна људска права, укључујући и право на мирно окупљање и слободу говора. Зато повереница позива државне органе да предузму све неопходне мере како би се осигурала безбедност учесника планираних манифестација и створили сви неопходни услови за њихово мирно окупљање.

15. Упозорење јавности поводом напада на припаднике ЛГБТ популације (дел. бр. 1246/2012 од 9. 9. 2012. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић најоштрије осуђује јутрошњи напад на младића у центру Београда, који је брутално претучен само зато што је припадник ЛГБТ популације. Повереница захтева од надлежних да хитно пронађу починиоце овог напада, да их приведу правди и адекватно казне.

Повереница подсећа да ће се за мање од месец дана одржати Парада поноса и да су у првој недељи октобра најављене бројне манифестације ЛГБТ организација. Због тога позива надлежне државне органе да спрече и ефикасно санкционишу сваки вид насиља, претњи и говора мржње над ЛГБТ популацијом и предузму све неопходне мере како би се осигурала безбедност учесника планираних манифестација и створили сви неопходни услови за њихово мирно окупљање.

16. Упозорење јавности на Међународни дан старијих особа (дел. бр. 1444/2012 од 1. 10. 2012. год.)

На Међународни дан старијих особа, повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић подсећа да се хуманост једног друштва мери његовим односом према старијим људима. У Србији је сваки шести грађанин или грађанка старији од 65 година, и њихов положај је веома тежак. Многи од њих живе у сиромаштву, на ивици егзистенције, изложени су дискриминацији, злостављању и занемаривању. Због тога надлежни органи, установе и организације морају учинити све да се старијим особама у Србији омогући да живе безбедно, достојанствено и сигурно. Истовремено, потребно је учинити још много како би се смањила њихова дискриминација и широко распрострањени негативни ставови и предрасуде према старим особама.

17. Упозорење јавности на Међународни дан ненасиља (дел. бр. 1451/2012 од 2. 10. 2012. год.)

Данашњи дан, када обележавамо Међународни дан ненасиља у знак сећања на Махатму Гандија, зачетника идеје о ненасилном отпору, прилика је да се сви замислимо над учесталашћу: физичког, вербалног, емоционалног и других облика насиља које срећемо на сваком кораку. Широко је распрострањено насиље у породици, вршњачко насиље у школама, насиље на стадионима, насиље које се користи у решавању сукоба на послу, у кафани, на улици, у саобраћају. Младима су данас узор моћници, који не презају ни од чега да остваре свој интерес и другима наметну своју вољу. Овакво стање је неодрживо и вишеструко штетно. Зато без одлагања морамо започети са снажном промоцијом културе мира, ненасиља, солидарности и толеранције, да сви научимо, а посебно деца и млади, како да сукобе између појединаца и група решавамо мирним путем, дијалогом, преговарањем, да научимо како тако разнолики по националној припадности, вери, културном пореклу, политичком опредељењу, сексуалној оријентацији, можемо живети заједно и хармонично, у Србији која је наша заједничка кућа.

18. Упозорење јавности поводом Забране Параде поноса (дел. бр. 1464 од 3. 10. 2012. год.)

Забрана одржавања овогодишње Параде поноса представља израз неспремности државе да заштити уставно право на мирно окупљање и слободу говора. Забрана истовремено показује колико је висок степен хомофобије у Србији и колико се мало учинило свих ових година на промовисању владавине права и културе мира и толеранције. Оваквом одлуком, вишегодишње расприривање мржње и нетрпељивости према ЛГБТ особама, широко распрострањено насиље, претње насиљем и бројни тешки облици дискриминације достигли су кулминацију и остварили циљ.

Повереница поручује свим учесницима и организаторима манифестација у оквиру Недеље поноса, да ЛГБТ организације својим деловањем пружају непроцењив допринос у изградњи отвореног и толерантног друштва у којем се разноликост људских идентитета поштује и уважава. Свесна погубних последица ирационалне мржње и нетрпељивости према особама нехетеросексуалне оријентације, повереница изражава спремност да, заједно са надлежним органима и организацијама цивилног друштва, настави да континуирано и истрајно ради на промоцији људских права, искорењивању предрасуда према ЛГБТ особама и изградњи друштва у којем сви имају иста права без икакве дискриминације по било ком личном својству.

19. Упозорење јавности на Међународни дан толеранције (дел. бр. 1821 од 16. 11. 2012. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић, честита свим грађанкама и грађанима Србије Међународни дан толеранције, који све људе света подсећа да је поштовање и уважавање разлика услов мира, стабилности и напретка народа и држава.

Ако желимо да живимо у хармоничној заједници, неопходно је да поштујемо и уважавамо не само оне који су нам слични, већ и оне који се од нас разликују по својим идејама, ставовима, оне који су друге нације, вере, сексуалног опредељења, или који говоре другим језиком.

Толерантна особа није особа која чини уступке, која је попустљива, већ она која се држи својих уверења, али и прихвата чињеницу да и други имају право на своја уверења, као и да је свако људско биће подједнако вредно и има право да буде то што јесте.

У Србији треба још много тога учинити ако желимо да људе, а посебно децу и младе, научимо толеранцији, односно томе како тако разнолики по националности, пореклу, вери, језику, политичком убеђењу, родном идентитету, сексуалној оријентацији, можемо заједно и хармонично да живимо у земљи у којој, на истом простору, живи 29 различитих етничких заједница.

20. Упозорење јавности на Међународни дан људских права (дел. бр. 1972 од 10. 12. 2012. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић, свим грађанима и грађанкама честита међународни дан људских права. Овај дан је прилика да се поново подсетимо да људска права постоје управо да би штитила људско достојанство и обезбедила елементарне људске потребе. Србија је последњих година забележила видан напредак, али се мора учинити још много тога, ако желимо друштво гарантованих слобода и истинске једнакости. Сведоци смо да је дискриминација изражена у свим сегментима друштвеног живота, а њене најчешће жртве су Роми, посебно Ромкиње, сиромашни људи, жене, особе са инвалидитетом, старије особе, сексуалне мањине, истакла је повереница.

Овим поводом, институција Повереника за заштиту равноправности, организовала је опсежно истраживање јавног мњења које је спровео ЦЕСИД, уз подршку УНДП. Према резултатима анкете на узорку од готово 1200 грађана и грађанки Србије, најдискриминисанији су Роми, а потом следе сиромашни, особе са инвалидитетом, стари, жене и припадници ЛГБТ популације. Забрињавајући је податак да скоро сваки пети становник Србије (18 одсто) има дискриминишуће ставове према мањинским групама.

Истовремено, помоћница поверенице Љиљана Лончар, присуствовала је отварању библиотеке „Куће људских права и демократије“, као и презентовању *Извештаја о раду нове Владе у области људских права и владавине права*. Љиљана Лончар је уручила комплет свих књига (брошура, приручника, извештаја), које су у издању Повереника за заштиту равноправности, објављене од оснивања институције до данас.

21. Упозорење јавности поводом отпуштања трудница (дел. бр. 225 /2013 од 30. 1. 2013. год.)

Поводом све чешћих вести у медијима о отпуштањима трудница у различитим компанијама у Србији, повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић, апелује на послодавце да покушају да нађу решење како до оваквих ситуација не би долазило. Повереница је већ поступала у једном случају отказа труднице и поднела прекршајне пријаве против послодавца и одговорног лица.

Упркос економској кризи и незапослености, предузећа морају имати свест о својој друштвеној одговорности, а законски прописи не смеју постати оправдање за дискриминацију. Због неповољног стања на тржишту рада, жене су иначе принуђене да у већем броју раде „на црно“, много је оних које свакодневно постају технолошки вишак. Такође, повереница упозорава и на појаву да се жене после породилског одсуства распоређују на нижа и мање плаћена радна места, и истиче да је у једном таквом случају поднела тужбу због дискриминације. Забрињава и чињеница да многи послодавци приликом разговора за посао од жена траже да се изјасне о томе да ли намеравају да имају децу, па чак захтевају и да потпишу бланко споразумни раскид радног односа уколико остану трудне.

Све ово су драстични примери дискриминације жена, истиче повереница и подсећа да је дискриминација на основу пола у Србији је, као и у свим земљама Европске Уније, забрањена.

22. Упозорење јавности на Међународни дан жена (дел. бр. 06-00-4/2013-01 од 8. 3. 2013. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић, честита свим грађанкама Србије Међународни дан жена – 8. март. Тим поводом, она оцењује да се у Србији из године у годину доста тога ради на побољшању положаја жена, али да је стање у нашем друштву далеко од задовољавајућег. Жене су и даље изложене разним облицима дискриминације, код нас и даље владају традиционални, патријархални стереотипи о друштвеним улогама жена и мушкараца.

У последње време, све више се говори о положају трудница и породиља, и због тога је добро што ће се изменити законске одредбе које ће омогућити њихову већу заштиту. Такође, у посебно тешком положају и по више основа дискриминисане су Ромкиње, жене са села, самохране мајке, жене с инвалидитетом. То су најдискриминисаније друштвене групе када су у питању жене и зато је потребно да се посебно обрати пажња на ту категорију жена.

Поље у којем морамо посебно радити јесте економско оснаживање жена. Од степена остваривања родне равноправности директно зависи економски развој и напредак земље и зато сви морају знати да се Србија не може развити ако женама не буде пружена шанса да искористе све своје потенцијале. То морају знати сви они који имају уставну дужност да спроводе политику једнаких могућности, закључује повереница.

23. Упозорење јавности на Међународни дан борбе против расизма (дел. број 337-00-3/2013-01 од 21. 3. 2013. год.)

На Међународни дан борбе против расизма, повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић упозорава да је овај облик дискриминације у Србији и даље распрострањен. То потврђују расистички мотивисани напади, сегрегација, говор мржње и отворено и јавно изражавање нетрпељивост према Ромима, а последњих година и према азилантима из афричких и дугих земаља. Иако су овакви случајеви готово свакодневна појава, они се не процесуирају и не кажњавају, нити наилазе на ширу осуду јавности. И даље су раширене расне предрасуде према Ромима, они су и даље грађани другог реда, етничка дистанца према њима је и даље веома велика, а дискриминисани су у скоро свим областима, а посебно у запошљавању, образовању, здравственој заштити и становању.

Повереница ће наставити да користи сва своја овлашћења у сузбијању расне дискриминације и очекује да ће њене препоруке бити спровођене, а судски поступци које покреће против дискриминатора бити ефикаснији.

Повереница подсећа да су у току прекршајни поступак због сегрегације ромске деце у једној основној школи и предшколској установи, где су ромска деца из расељених породица одвојена у посебна одељења која се налазе у посебној згради, као и поступак против ресторана брзе хране чији радник обезбеђења није дозволио деци ромске националности да уђу у ресторан са женом која је хтела да им купи храну.

Против расизма, ксенофобије и свих других облика дискриминације морамо се борити континуираном едукацијом, и то посебно младих људи. Расизам се не може ни на који начин оправдати, не може се толерисати као нешто што се догађа другом, и неће сам од себе нестати, већ сви морамо допринети његовом искорењивању.

24. Упозорење јавности поводом појаве антисемитских плаката у Београду (дел. бр. 021-02-12/2013-01 од 30. 3. 2013. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић најоштрије осуђује појаву антисемитских плаката у центру Београда и тражи да се овај случај детаљно истражи и извршиоци најстроже казне. Повереница упозорава да су говор мржње и изражавање фашистичких идеја и ставова, директна претња миру и безбедности свакога од нас.

Отворена нетрпељивост, ксенофобија и расизам у Србији постају све чешћа појава, али се такви случајеви углавном не процесуирају и не кажњавају, нити наилазе на широку осуду јавности. Зато је ово тренутак у коме сви надлежни органи треба одлучно да се ухвате у коштац са овим проблемом, јер колико сутра, мета неког новог напада, могла би да буде нека друга мањинска група у Србији.

25. Упозорење јавности поводом плаката против појединих НВО и медија (дел. бр. 021-02-14/2013-01 од 7. 4. 2013. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић најоштрије осуђује поновно лепљење плаката организације СНП Наши широм Србије, против челних људи појединих невладиних организација и медијске куће Б92.

Повереница тражи хитну реакцију надлежних и упозорава да су овакве појаве изузетно опасне јер угрожавају темеље уставног поретка и основна људска права самих бранилаца људских права. Дужност је државних органа да заштите слободу сваког појединца, а говору мржње, ксенофобији и сваком виду дискриминације, хитно и одлучно стану на пут.

26. Упозорење јавности на Светски дан Рома (дел. бр. 90-00-1/2013 - 01 од 8. 4. 2013. год.)

Широм света данас се обележава Дан Рома како би се указало на проблеме са којима припадници ромског народа суочавају, и како би се власти држава у којима Роми живе подстакле да раде на унапређењу њиховог положаја. Повереница честита овај празник свим Ромима и Ромкињама и позива органе јавне власти и све друштвене актере да још интензивније раде на сузбијању свих облика непосредне и посредне дискриминације којима су припадници и припаднице ромске заједнице изложени.

Иако је последњих година доста тога учињено на плану побољшања положаја ромске заједнице, Роми и Ромкиње су и даље најдискриминисанија друштвена група у Србији, а дискриминација је највише изражена у области запошљавања, образовања, здравствене заштите и становања. Етничка дистанца према ромској заједници још увек је веома велика, а посебно забрињавају отворени и широко распрострањени говор мржње, претње и напади на припаднике и припаднице ове заједнице, који се недовољно ефикасно процесуирају и кажњавају.

Од укупног броја притужби које су током прошле године поднете Поверенику за заштиту равноправности, око 14% чине притужбе због дискриминације на основу националне припадности и етничког порекла, а половина њих се односи на припадност ромској националној мањини. Услови пресељења припадника ромске националне мањине и њихово збрињавање у новим срединама били су и повод за неколико притужби поднетих Поверенику за заштиту равноправности, али највећи број односио се, као и претходних година, на сферу рада и запошљавања. Ипак, број поднетих притужби несразмеран је у односу на степен распрострањености дискриминације према Ромима и Ромкињама. Због тога повереница позива Роме и Ромкиње и организације цивилног друштва да реагују и подносе притужбе због дискриминације.

Поводом обележавања Дана Рома, повереница Невена Петрушић позива грађане да буду толерантни, уважавају и поштују различитост, и допринесу да се поражавајућа статистика о положају ромске заједнице у свим сферама живота ове године знатно побољша.

27. Упозорење јавности на Међународни дан борбе против хомофобије и трансфобије (од 17. 5. 2013. год.)

Повереница за заштиту равноправности Невена Петрушић саопштава да се Међународни дан борбе против хомофобије и трансфобије ове године обележава у нешто бољој атмосфери него претходних година, чему доприносе разноврсне активности које се предузимају са циљем промовисања толеранције и поштовања људских права. Од изузетне важности су последње измене

Кривичног законика којим је уведено кривично дело злочина из мржње, затим одлука Уставног суда којом је утврђено да је забрана Параде поноса 2011. године била неуставна, најаву усвајања *Националне стратегије за борбу против дискриминације*, коју је иницирао Повереник за заштиту равноправности. Све су то јасне поруке јавности да је свака дискриминација, укључујући и дискриминацију на основу сексуалне оријентације и родног идентитета, нешто што се неће толерисати.

Морамо, међутим, знати да упркос извесним позитивним променама у ставовима грађана и грађанки Србије према ЛГБТ популацији, и даље 80 одсто њих не жели гејеве и лезбејке у својој породици, док их скоро трећина неће за комшије. И наша деца и млади имају предрасуде и изразито негативне ставове према сексуалним мањинама, што не треба да нас чуди јер у школским клупама добијају погрешне интерпретације и информације о истополној оријентацији и родном идентитету и недовољно су оспособљени да разумеју и поштују разноврсност сексуалних и родних идентитета.

За смањење хомофобије, која у патријархалном систему вредности има снажан ослонац, потребно је још снажније афирмисати идеју људских права, родне равноправности и толеранције и промовисати право свакога да буде оно што јесте, неспутан страхом да ће бити изопштен из заједнице. У томе је кључна улога образовних установа и медија, али и државних органа и независних тела, чија је законска дужност да унапређују равноправност и граде антидискриминациону праксу.

Институција Повереника за заштиту равноправности и даље ће пружати пуну подршку ЛГБТ заједници и заједно са органима јавне власти и организацијама цивилног друштва, истрајно радити на сузбијању дискриминације на основу сексуалне оријентације, као и на основу било ког другог личног својства.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

341.231.14(497.11)"2011/2013"
343.85:342.72/.73(497.11)"2011/2013"

ЗБОРНИК мишљења, препорука и упозорења
Повереника за заштиту равноправности. 2 / [уредница Невена Петрушић]. - Београд :
Повереник за заштиту равноправности, 2013 (Београд : Дигимар). - 538
стр. ; 24 cm

Тираж 500. - Стр. 13-14: Уводне напомене / Невена Петрушић. - Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-88851-11-4

а) Људска права - Међународна заштита - Србија - 2011-2013 б) Дискриминација - Спречавање - Србија - 2011-2013

COBISS.SR-ID 202214924

Штеди
Рециклирај
Поново употреби